KÉT ÉV KELETÁZSIÁBAN.

*

MÁSODIK KÖTET

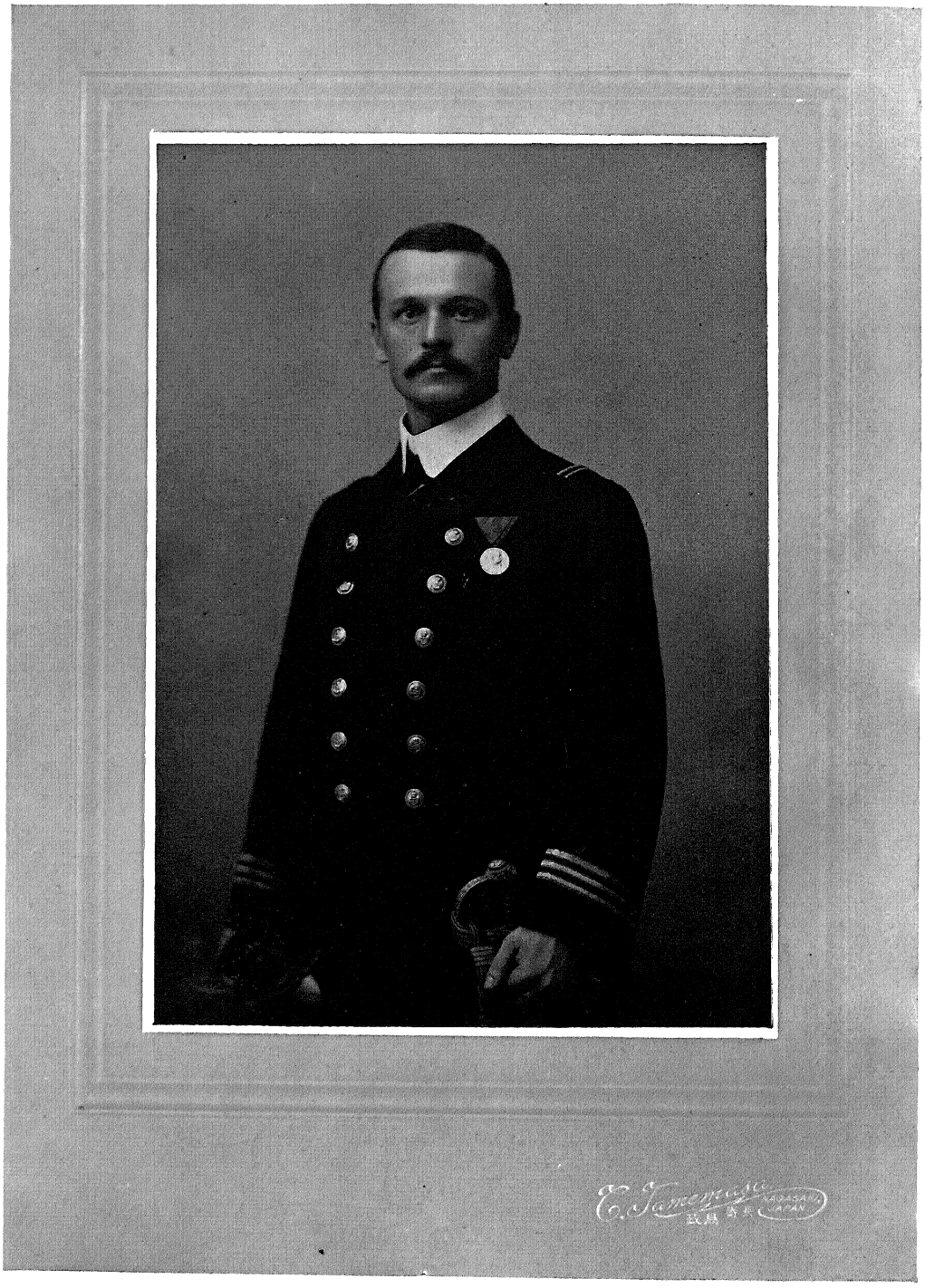

Szerzőnek Japánban készült arcképe.

Másolat, japán eredeti után.

KÖNYVTÁR

KÉT ÉV KELETÁZSIÁBAN.

ÚTIRAJZOK.

Irta

Dr BOZÓKY DEZSŐ
cs. és kir. sorhajóorvos

MÁSODIK KÖTET:

JAPÁN.

300 képpel.

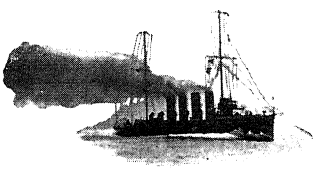

ORSZ. PAKOLOGIAI KÖNYVTÁR

SZERZŐ SAJÁTJA. MINDEN JOG FENTARTVA.

1911

L. sz. 31.202.
I-9529.(2.)

123375

Nyomatott Sonnenfeld Adolf grafikai müintézetében Nagyváradon, a Nezsideri Papirgyár papirosán, Englert és dr Becker festékével

ELŐSZÓ.

Japán!... Van-e ember, akinek szívében ne keltene viszhangot ez a szó? Én legalább nem is tudok olyan művelt európait elképzelni, kinek lelkében ne élne, vagy ne élt volna valamikor a vágy, hogy ezt a meseországot színről-színre láthassa. Azt az országot, amelyről a kevés hiteles adat mellett, olyan sok valótlanságot és szemenszedett hazugságot hallunk és olvasunk nap mint nap. Ugyan ki ne vágynék megismerni a saját otthonában azt a népet, mely magas fokon álló művészetről tanuskodó őseredeti japán disztárgyaival, olyan gyakran ejtett már bámulatba valamennyiünket. Fölkeresni az apró sárga hősöket, akik szembe mertek szállani a hatalmas oroszszal, sőt alaposan meg is verték őket, szárazon és vizen egyaránt. Vagy ki ne álmodozott volna valaha arról, hogy milyen érdekes is lenne egy ideig ott lakni az apró japán házacskákban, vagy egy-egy kedélyes estét eltölteni a kis gésákkal a teaházakban?

Gyermekkorom óta vágyakoztam magam is a fölkelő nap országába, de sohasem hittem, hogy ez a vágyam valaha teljesülni fog. És teljesült! Jó szerencsém elvitt engem Ázsiának legszélső keletére. Csaknem egy álló esztendeig tanulmányozhattam, keresztül-kasul bejárhattam és barangolhattam a csodás szigetbirodalmat, melynek szép bérceit legelőször csókolják minden reggel, a végtelen oceán fölött átsiető napnak aranyos sugarai.

A Japánt beutazó embereket két nagy csoportra lehet osztani, úgymint a japánbarátok és a Japánt vakon gyűlölő

emberek táborára. Csodálatos, hogy e két véglet között alig-alig akadunk közép fokozatokra is. Tudják ám ezt mirólunk a japánok is. Egy yokohámai japán könyvkereskedésben egyszer két szép fényképalbumot láttam, egy ízléses azonos tokban. Japánról, meg a japánokról készült pompás fényképek voltak mindkettőben. Csakhogy míg az egyiknek lapjai azt mutatták, hogy milyennek látja Japánt az optimista, vagyis a japánbarát, addig a másik találó képekben mutatta be, hogy mit lát a bájos Nipponban a pesszimista, vagyis a mogorva, zsémbeskedő külföldi, aki a szépet és a jót nem akarja meglátni. Bájos tájképek, tiszta házacskák, művészies kertecskék, selyemruhás kedves babanők, udvariasan hajlongó barátságos emberek, köszöntöttek az első album lapjairól, míg a másikban ott láttuk a bútor nélküli, rideg japán szobát, melyben tisztességes európai — értsd civilizált — ember képtelen helyet foglalni, mert rögtön összehúzza a görcs a lábikráját ebben a majomnak való kuporgó helyzetben. A mindennapi életből az utcán fölvett eredeti fényképek mutatták a japánok, de különösen a japán nők „szemérmetlenségét", akik nem átallják magukat teljesen paradicsomi kosztümben, mindennap az utcán álló fürdőkádban mutogatni s így tovább.

Az én albumom, hála az Égnek, az optimisták albuma. Nyíltan beismerem, hogy nagy japánbarát vagyok, sőt büszkén vallom magamat annak. Én bizony csak szépet, csak jót láttam ott és megtanultam becsülni és szeretni azt a magas kultúrával biró, mindig csak előre és fölfelé törekvő, lovagias ázsiai népet, melynek küzdelemmel teljes történelme egyike talán a legszebbeknek a földön. És erre a népre mégis kigyót-békát kiáltanak ellenségei, azt állítva, hogy ilyen meg olyan sárga majmok, akik csak utánozni tudnak. Ezek az urak persze nem látják, hogy az az alig negyvenéves nyugati kultúra, már is egy olyan kaliberű államférfit adott a japánoknak, mint Itó, olyan hadvezéreket mint Togó és Nogi. A békés tudományok mezején is világhírű szakemberük van a japánoknak, mint pld. a legmodernebb föld-

rengéskutatások terén. Kitaszátó-nak, a nagy bakterologusnak a nevét, de még az egyszerű Hata doktorét is mindig együtt fogja említeni az elfogulatlan történetíró a Pasteur-évei, meg az Ehrlich-évei. Könnyű lenne ezt a díszes névsort folytatni, mely fényesen bizonyítja, hogy mit tud a japán lángelme alkotni anélkül, hogy az európait majmolná. Japán föltaláló különben dr Simóze is, aki nem sokkal az orosz-japán háború kitörése előtt ajándékozta meg nemzetét a róla elnevezett, rettenetes hatású lőporral, mely nagyban elősegítette a japán fegyverek diadalát.

Én egy bájos tündérországot találtam ott a Csendes-oceán partjain, melynek szépsége, de talán még inkább a leírhatatlan bája és kedvessége, messze túlszárnyalta várakozásomat. Örömest álmodozom ma is, a nyíló teacserjék és narancsfák övezte, üde japán rizsföldekről, az égbenyúló komor kryptoméria-król, a Fuzsiyáma hófedte merész csúcsáról, a zúgó hegyipatakokról, a susogó japán erdőről, az annak alján virító páratlan szép virágokról, a szép templomberkekről, a kedves japán nőkről és gyermekekről, arról az udvarias, előzékeny és tiszta népről, mely civódást és haragot nem ismer .és olyan irígylésreméltó nyugalomban éli le szép életét.

E bájos ország kedves lakóinak körében töltött, feledhetetlen napok emlékét akarom hálásan megörökíteni jelen munkámmal. Ezt a könyvemet is, mint a Chináról és Koreáról szóló első kötetet, naplójegyzeteim nyomán írtam meg. Boldog lennék, ha sikerülne olvasóim körében rokonszenvet és érdeklődést keltenem a japánok iránt.

Dai Nippon, Banzáj! Banzáj! Banzáj!

Budapest, 1911. október hó végén.

Dr Bozóky Dezső,
cs. és kir. sorhajóorvos.

TARTALOM.

Oldal

A Japánokról 1
Nagaszaki 48
Kobe és Oszaka 103
Japán régi fővárosában 133
Yokoháma 201
Tokió 243
A negyvenhét hűséges ronin 301
Nikkó 310
A Hakone-hegységen át a japán Riviérára 341
Idyllikus napok Japánban 361
Japán legnagyobb szentélyénél 397
A japánok szent szigetén 424
Hakodáte 443
Japán nyugati partjain 454
Kagosima és Beppu 497
Port-Arthur és Dalny 530
Útban hazafelé. — Saigon 552

KÉPEK JEGYZÉKE.

	Oldal
Szerzőnek Japánban készült arckép másolata	—
Chrysanthémumok között	1
Sintópap a gohei-vel	3
A menyasszony megérkezte	4
Fiatal leány	6
Tükör előtt	8
Buddhapap a fehér lófarkkal	10
Ujévi látogatás	11
Gyönyörködnek a szilvafavirágzásban	14
A glyciniák lila fürtjei alatt	15
A japán bazsarózsának nincs párja	16
Horikiri iriszei között	17
Mikor a kiku nyílik	18
Anya gyermekével	19
Japán gyermek	22
A játékos bolt előtt	24
A róka-isten is játékszer	27
Banzáj!	28
Tipikus japán házak	30
A szobák eltolható falai	32
Női fejvánkos	34
Hogyan alszik a japán nő	36
Porcellánkereskedés	37
A toilette-nél	38
A kimonót széjjelfejtik a mosáshoz	39
A címeres kimonóban	40
Parasztleány	41
A fürdőben	44
Fogpor és fa-fogkefe	46
Kavicsok a templomkapun	48
Nagaszaki öblének bejárata	49
A Motokágó-macsi	50
Formás női kezek hajózzák be a szenet	53
Festői híd Nagaszakiban	54
Az ó-Szúva templom kapui	55
Az ó-Szúva templom udvara	56
Az ó-Szúva templom őszi nagy ünnepe	57
Kedvenc teaházam	58
A Daitokudzsi teaház glyciniái alatt	59
A Maruyáma csinos házai	60
A temetőkhöz vezető utca	61
Boncok síremlékei	62
Buddhapap a temetőben	63
Dzsizók a temetőben	64
A temetőben	65
Hogyan köszönnek a nők Japánban	67
A Hamano-macsi ünnepi díszben	69
Japán síremlékek	73
A hamvakat rejtő palankin	74
A papok és gyászolók riksán ülnek	76
Takaboko-sziget	78
A „Karuruszó"-fürdő	80
Bambuszok között vezet az út Mogi felé	82
Mogi, a halászfalucska	84
Gésák	86
Bánzáj-szán, Szeizó-szán és Sigeha-szán	87
A gésák hajdísze és obija	88
A három fő hangszer	89
Táncoló gésa	91
A gésák üdvözlik egymást a teaházban	92
Obáma	95
Unzen poklaiban	98
Sintó szentélyecske	100
A Szuvayámán	103
Kobe	104
Az Oriental-Hotel	105
A Moto-macsi	107

Oldal

A teaházaknál 108
A Nankó-templom udvara . . . 110
Hotei a megelégedettség istene . 111
A kobei yosivára főutcája . . . 112
Egy yosivárabeli ház kertjében . 114
A hiogói nagy Daibutsz 115
Chrysanthémum kiállítás 117
Virágalakok a szinpadon 118
A Nunobiki felső esése 120
Maikó fenyői alatt 121
Modern vashíd Oszakában . . . 122
A tennódzsi templom 123
A templomkapuk folyosót alkotnak 125
A Dotonbori 126
Meizán-féle szatszuma 128
A Fuzsiyáma hófedte csúcsa . . 132
A róka-isten templománál . . . 133
Kyoto 135
A Miyáko-Hotel muzméi 137
Szép időben a gésák is kikocsikáznak 138
A Csionin-templom nagy kapuja . 139
A Csionin-templom bálványai . . 141
A Maruyáma vén cseresznyefája . 143
A Kiyomidzu-templom 145
Kiyomidzu csodatevő forrása . . 146
Templompark Kyotóban 147
A 33,333 Kvannon templomában . 149
A sicsidzsó hídon 154
Tündöklő arany és lakk borít bent mindent 157
Ahol a pompás japán holmikat árulják 159
Bronzműhely Kyotóban 161
Kurodáni temetője 163
A konyhában 165
A kyotói bambuszok alatt . . . 166
Kinkakudzsi, az arany pavillon . . 169
A régi császári palota bejárata . 171
A Biwa-csatorna alagútja 174
Kyotói gésák 179
A gésák pirosítják ajkaikat . . . 180
A Hodzu rohanó hullámain . . . 183
Arasiyáma 184
Az arasiyámai hídon 185
A ceremóniás tea készítése . . . 187
A páholyban 190
Teaszüret 193
A nárai szent park csöndjében . 194

Oldal

Tömött sorokban állanak a kőlámpások 196
Nem félnek az emberektől . . . 197
A nárai templom táncosnői . . . 198
A nárai nagy Buddha 199
A Nigatszúdó bronzlámpásai . . 200
A Fuzsiyáma, a japánok szent hegye 201
Yokoháma 203
Ahol a pompás vázák készülnek . 205
Minden gyermek hátán lovagol egy gyermek 208
Hátrahajló fejjel alusznak . . . 210
A tetők fölött úszó halak 211
Japán tanítónő 213
A leányiskola udvarán 214
Kagylószedés a Missisippi-öbölben 215
A teaházban 218
A legyezőkészítőnél 220
Mindenütt eszik a gyalult jeget . 222
Japán birkózók 224
Esős időben viselt géta 226
Elegáns úri cipő 227
A makkaróni- vagy udon-árus . . 228
Képek a színház homlokzatán . . 229
Színház Yokohámában 234
Riksán 240
A kamátai parkban 244
A Ginza-dóri elején 246
Orosz ágyúk a császári palota mellett 248
A Siba-templom kapuja 249
A Siba-templom berkeiben . . . 250
Sogún-sír 251
A jávorfa-klub erkélyén 253
A gésák ebédelnek 254
A tokiói villamoson 257
Szaigó tábornok szobra 259
Az Uyeno-parkot széles útak szelik át 263
Az Azaksza-templomhoz vezető utca 270
Az azakszai Kvannon temploma . 273
Az azakszai torony 277
Az azakszai „Wurstl-práter“ . . . 278
Mukodzsima cseresznyefái alatt . 281
A Kameido-templom 283
A Kameido-kert 284
Ügyesen mennek föl a hídra . . 285
Yosivárabeli leány 286

Oldal

Leányok a kirakatban 289
Utca a Yosivárában 291
Ünnepi díszben 293
A Fuzsiyáma felséges kúpja . . 301
Sintó templomberek 308
A híres nikkói majmok 310
A nikkói kryptoméria alatt . . . 312
A szent piros lakkhíd 314
Legkellemesebb öltönyömben . . 315
Hogyan ebédeltünk Nikkóban . . 317
Szomszédnőink teáznak 318
A nikkói szent templomok . . . 319
A kryptoméria árnyában . . . 322
Fogadalmi lámpások a főkapu előtt 323
Forgatható bronzlámpás 325
Iyeyaszu sírja 327
A szél istene 328
A nikkói berkek csöndjében . . 329
Vak masszőr 331
Buddhák a Daiyagáva partján . . 333
A Csuzenzi-tó partján 334
A yumotói-tó 336
Nikkói zarándokok 338
Bronz lámpások 339
Az oizó-i tengeri fürdőben . . . 341
A kies Yumoto 342
Miyanosta 344
Az aranyhal-teaház kertje . . . 346
Utasok a kágóban 347
A régi Tokaidó 348
A hakonei Dzsizó 350
Leereszkedés a hakonei tóhoz . . 351
A hakonei-tóban tükröződő Fuzsiyáma 354
A szent fa Atami mellett 355
Az Atami-Hotel bájos kertje . . 356
Atami 358
A kulivasút hajdan 359
A kulivasút ma 360
Esős időben 361
A földmüvesek esőköpenye . . . 364
Az csernyő- és lampion-készítőnél 366
A kis tükör előtt végzik toilettejüket 368
A szép Yoszi-szán 371
Az urágai gésák 372
Japán botvívók 374
Egy urágai teaház kertjében . . 377
Kamakurai hal-lampionok . . . 381

Oldal

A Hacsiman-templom 382
A kamakurai Daibutsz 384
A kamakurai klasszikus Buddha . 387
Enosima 389
Enosima csúcsán 391
Az enosimai vendéglő muzméi . . 393
Urágai maikók a reggelinél . . . 396
A Fuzsiyáma Kodzu felől 397
Női pipa selyem dohányzacskóval 399
Szobám erkélyén 401
Japán legszentebb temploma . . 403
O-Hana-szán 405
Este megjelennek a vakok . . . 406
A szent szirtek Futami-nál . . . 407
Tobe 408
A szent park bejárata 410
A napistennőnek szentelt ágyúk . 411
Az orosz-japán háború emléke . 413
Árulják a róka-istenséget 414
A büszke daimió-kastély 418
A nagoyai várkastély 420
Mijádzsima 424
A tengerben álló sintó templomkapu 427
A szent templom a tengerbe nyúlik 429
Az erdőben rejtőző idyllikus hotelszobák 431
Égi kutyák a szent templom bejárata előtt 433
A templom belseje 434
A felső templom a szép pagodával 435
A templom oszlopaira szegezett rizsmerő kanalak 437
Mijádzsimai hangulat 442
Matszusima 443
Matszusima bájos szigetvilága . . 446
Cseresznyevirágos tavasz 449
Hakodate főutcája 450
Tszuruga látképe 455
A Kibi-Dzsingu bejárata 457
Japán számjegyek 458
A tszurugai tengerifürdőben . . . 461
A hikonei parkban 463
Gésák a hikonei parkban . . . 465
Térdig érő posvány a rizsföldön . 468
Rizsülletés 470
A szálloda folyosóján 471
A »Ken-roku-en« öreg cseresznyefája 473
A szatszumai fölkelés emléke . . 475

	Oldal
Miyázu	478
Jönnek az iskolából	479
A „Ferenc József“ Tszurugában	481
Iskola Nagaszakiban	484
A Kanabiki vízesés	485
A japán gyermek figyel a tanítóra	486
Teaházak Amanohasidátéban	492
Zarándokok Amanohasidáte fenyői alatt	493
Az „elsülyedt égi híd“	495
Pagoda Amanohasidátéban	496
Kagosima és Beppu	497
A szatszuma-porcellán égetése	503
Simadzu herceg parkjában	507
Szaigó temetőjének bejárata	509
Beppu	513
A nyilvános fürdőben	515
Néha fürdenek a tengerben is	516
A pokol-tó	518
Természetes forró zuhany	519
A vér-tó	520
Simonoszeki	522
Érdekes levél	524
Az új híd Dalnyban	530
Dalny villanegyedében	532
Port-Arthur	534
A „spanyol lovas“	535
Ahol Kondratenko elesett	541
Az orosz bank palotája	544
A „203 méteres domb“	547
Becsapódó lövedék a „Golden-Hill“ alatt	548
Dalny vén tigrise	549
Japán iskola lett az orosz templomból	550
Hongkongi dzsunkák	555
A Saigon-folyó partjain	558
Régi francia hadihajók	559
Saigoni árnyas boulevard	560
Rigault de Genouilly admirális szobra	561
A Rue Catinat	562
„Pousse-pousse“ állomás	563
A saigoni színház	565
Saigoni riksán	566
A városház palotája	567
A botanikus kertben	568
Annamita temetkezési palankinok	569
Jardin de la ville	570
Buddhatemplom Cholonban	572
Sabang	574
Sabang főutcája	575
Szumátra paradicsomában	576
Ceyloni elefántok	577
Port-Said	579

	Oldal
Miyázu	478
Jönnek az iskolából	479
A „Ferenc József“ Tszurugában	481
Iskola Nagaszakiban	484
A Kanabiki vízesés	485
A japán gyermek figyel a tanítóra	486
Teaházak Amanohasidátéban	492
Zarándokok Amanohasidáte fenyői alatt	493
Az „elsülyedt égi híd“	495
Pagoda Amanohasidátéban	496
Kagosima és Beppu	497
A szatszuma-porcellán égetése	503
Simadzu herceg parkjában	507
Szaigó temetőjének bejárata	509
Beppu	513
A nyilvános fürdőben	515
Néha fürdenek a tengerben is	516
A pokol-tó	518
Természetes forró zuhany	519
A vér-tó	520
Simonoszeki	522
Érdekes levél	524
Az új híd Dalnyban	530
Dalny villanegyedében	532
Port-Arthur	534
A „spanyol lovas“	535
Ahol Kondratenko elesett	541
Az orosz bank palotája	544
A „203 méteres domb“	547
Becsapódó lövedék a „Golden-Hill“ alatt	548
Dalny vén tigrise	549
Japán iskola lett az orosz templomból	550
Hongkongi dzsunkák	555
A Saigon-folyó partjain	558
Régi francia hadihajók	559
Saigoni árnyas boulevard	560
Rigault de Genouilly admirális szobra	561
A Rue Catinat	562
„Pousse-pousse“ állomás	563
A saigoni színház	565
Saigoni riksán	566
A városház palotája	567
A botanikus kertben	568
Annamita temetkezési palankinok	569
Jardin de la ville	570
Buddhatemplom Cholonban	572
Sabang	574
Sabang főutcája	575
Szumátra paradicsomában	576
Ceyloni elefántok	577
Port-Said	579

JAPÁN.

A JAPÁNOKRÓL.

Chrysanthémumok között.

Mielőtt a fölkelő nap birodalmában tett utazásaimat vázolnám, általánosságban óhajtanék egyet-mást a csodás sziget-birodalomnak, vagy mint a japánok szeretik hazájukat nevezni, „Dai Nippon"-nak, azaz „Nagy Japán"-nak lakóiról elmondani.

Váratlanul, úgyszólván egyetlen éjszakán támadt Ázsia legszélső keletén egy modern nagyhatalom, mely a közelmultban megmutatta erejét s hatalmát a bámuló világnak, midőn annyira megtépázta az általánosan rettegett orosz medvét, hogy morogva volt az kénytelen a harctérről visszavonulni. Napról-napra fokozódó érdeklődéssel tekintenek a nyugati népek a távoli kelet felé, különösen mióta megtudták, hogy nem a „Mikádó" operettből ismert, arany sárkányokkal kivarrt fantázia-kosztümökben bohócok módjára tipegő varkocsos férfiak és mindkét fülük mellett hatalmas chrysanthémumot viselő, egész nap tarka papirernyőiket forgató és legyezőiket himbáló nők lakják a tőlünk olyan messzire eső, meseszerű Japánországot. De nem bizony! A „felvilágosult" császár jogara alatt élő, ötvenkétmillió embert számláló ázsiai nép igazán méltó bámulatunkra s joggal tarthat számot az egész civilizált világ rokonszenvére s érdeklődésére.

A japán nemzetet úgyszólván máról-holnapra, a középkorból egyenesen a legeslegujabb korba vitte ügyes kézzel át, nagyobb rázkódtatások nélkül, néhány prófétai látással megáldott, tehetséges nagy fia. Modern parlament, modern hadiflotta és hadsereg, modern egyetem és iskolák, vasut és távirda, világítótornyok, modern kikötők, modern hajókoloszszusok, drótnélküli táviró állomások mutatják külsőleg a nagy átalakulást, melyen Japán nehány évtized alatt keresztül ment. Ami pedig legérdekesebb, saját kétezeréves kulturájának félretevése nélkül vette át Japán a nyugati kulturát, illetve a nyugati kulturából mindazt, ami alkalmas a nemzetet erősebbé s hatalmasabbá tenni, teljesen egységes kulturává olvasztva a két kulturát s rányomva a japán szellem bélyegét. Mert a régi japán szellem nem halt ki, hanem tovább él a modern Japánban is. Igen találóan jegyezte meg egy szellemes, modern japán:

— „Habár villamoslámpák fénye mellett áldozunk is manapság őseink szellemeinek és telefonon szólítjuk rokonainkat az áldozat bemutatásához, azért az ősök tiszteletének lényege változatlan maradt".

A hetvenes évek elején egy csapással teremtették meg az egységes Japánt, eltörölve a kasztokat és eltörölve a szamurai-osztály kiváltságait. A két kardot viselő, büszke szamuraik örökre eltűntek, de nem tűntek el velük a szamurai szellem, a szamurai hűség, és áldozatkészség. És épen ez a szellem, mely mint egységes nemzeti érzés hatja ma át nemcsak a szamuraik ivadékait, de a nép minden rétegét, teszi nagygyá és teszi erőssé a modern Japánt.

* * *

Japánban az ősök tiszteletén alapul nem csak a családi élet, de ezen nyugszik, mint szilárd alapkövön, az egész állam is. Hogy minő fontos szerepet játszik Japánban az ősök kultusza, annak megvilágítására elegendő lesz, ha röviden vázolom a japánok ősvallásának, a Sintóizmusnak alapelveit.

A Sintó-vallás eredetileg a természeti erők imádásában, illetve tiszteletében állott és csak később, a Buddhizmus megjelenése idején domborodott ki mind élesebben a tan, mely szerint az elhaltak szellemei továbbra is a földön maradnak s ott lebegnek mindig az élők körül, az élők között és részt vesznek az utóbbiak sorsának intézésében. A halottak tehát tulajdonképen isteni lények, úgynevezett „kámi"-k vagyis természetfölötti erőkkel rendelkező szellemek, kik nem csak támogatni és segíteni képesek élő utódaikat, de csapásokkal is tudják őket sújtani, képesek vetéseiket tönkretenni, valamint áradásokat, tűzvészt, földrengést és éhinséget fölidézni. Az élőknek tehát érdekükben áll jó lábon állani a meghaltak szellemeivel. És tényleg, az ősök tisztelete kezdetben az ősöktől való félelmen alapult s csak lassanként lépett a helyére az elhaltak iránti szeretet.

Sintópap a gohei-vel.

Az élők nem csak minden bajukat, de minden örömüket is közlik az elhaltakkal. Igy az orosz-japán háboru sikeres befejezése után a mikádó személyesen is leutazott Ize tartományba, ahol nagy ősének, a Nap-istennőnek temploma áll és tudatta az istennővel a fényes győzelmet. A japánok közvetlenül az orosz flotta megsemmisítése után nagy gyászünnepélyt rendeztek Tokióban, melyen maga Togo admirális tudatta ünnepélyesen a háboruban elesettek szellemeivel a nagy tengeri győzelmet, hogy megelégedés töltse el azoknak szellemeit is, akik még a győzelem kivívása előtt vesztették

*

életüket a háboruban. Vagy midőn Tokióba jutott a japán hadsereg volt instruktorának, Meckel porosz tábornoknak halálhíre, a tokiói hadi-iskolában fényes gyászünnepélyt tartottak a porosz generális képe előtt a sintó-ritus szerint, melyen egy japán generális fejezte ki a japán nemzet köszönetét az elhalt szellemének.

A mikádó fényes ősének, a Nap-istennőnek tisztelete általános az egész birodalomban. Áldozatot mutat be neki nap-nap után minden ember. De ugyanilyen tisztelet elérésére törekszik Japánban minden ember s ezért már fiatal

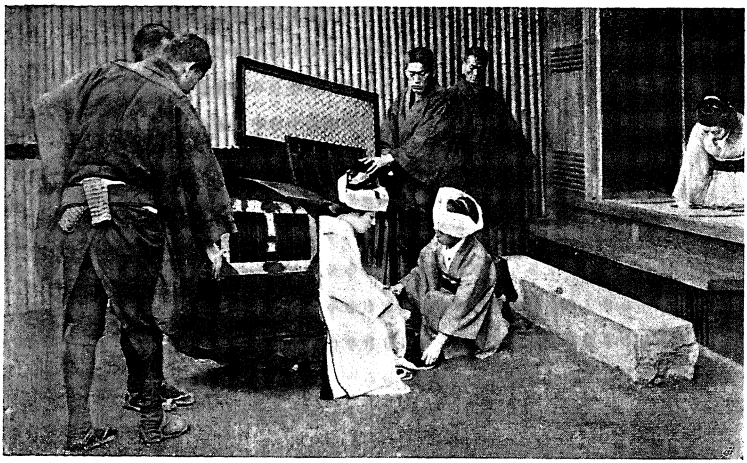

A menyasszony megérkezte.

korában igyekszik utódokról gondoskodni, kik majdan halála után áldozatokat mutassanak be az ő szellemének is. Ezért házasodnak Japánban olyan fiatalon az emberek.

* * *

Japánban a házasságot rendesen valamelyik jóbarát, az úgynevezett házasságközvetítő szokta közvetíteni a fiatalok között, még pedig díjtalanul. Csak miután elő van készítve a talaj az ismerkedésre, gondoskodik a házasságszerző a „mi-ai"-ról, azaz olyan alkalomról, hol első izben találkoznak s először látják egymást a fiatalok, valamelyik teaházban

vagy szinházban rendezett találkán, akik ha kölcsönösen megtetszenek egymásnak, ennek jeléül ajándékokat küldenek egymásnak a következő napon. A házasságot megelőző udvarlás tehát ismeretlen Japánban, amint hogy nem ismerik ott a csókolózást sem. A találkát csakhamar követi azután a menyegző. A menyasszony uszályos, hófehér selyem kimonót ölt magára, dereka köré csavarja a hátul csokorra kötött széles, pipacspiros övet, az obi-t, fejére tűzik az összehajtogatott fehér kendőből formált menyegzői fejéket, mely a mi gyermekeink papircsákójához hasonlít, csupán laposabb valamivel és zárt palankinban viszi két ember a menyasszonyt leendő férje házába, hol egy feldíszitett szobában, a családtagok jelenlétében három-három csésze szakét, azaz rizsbort iszik a fiatal pár egy közös csészéből, mire férj és feleség lesznek. Erre persze nagy lakoma is következik. A megtörtént házasságkötést utólag bejelentik a hatóságnál. Japánban a fehér a gyász szine s épen ez okból megy a japán leány fehér ruhában az esküvőjére ; de még a menyegzői palankin is, melyben az esküvőre viszik, szakasztott mása a temetési palankinnak. A fiatal asszony ugyanis ettől a naptól kezdve meghalt saját családja részére. Ezután már csak férjének és a férje szüleinek tartozik engedelmességgel, ha pedig özvegységre jutna, úgy még legidősebb fiának is.

Az elmondottak után azt hihetné bárki, hogy a japán férfi és nő között igen hideg és laza a házassági viszony, pedig hát ennek épen az ellenkezőjét látjuk Japánban léptennyomon. A japánok családi életénél bensőségesebbet el sem lehet képzelni. A japán nőnél jobb feleséget, jobb anyát, keresve sem lehet találni e föld kerekségen. Csak látni kell, hogy minő gyöngédséggel veszi körül minden japán férj a feleségét! A japán nőnek férjéhez való ragaszkodása s hűsége egyenesen megható. És mindezt egy olyan országban látjuk, melyről a felületes észlelő azt állíthatná, hogy lazább erkölcsök uralkodnak ott, mint a föld bármely más országában. Mert tudni kell, hogy Japánban a leány igazán szabadon rendelkezik maga fölött, és szabadon adhatja magát oda bárkinek,

de csak addig, míg leány. Attól a pillanattól kezdve, midőn férjhez ment, igazán csak a férjéé még az olyan asszony is, kit talán egy nyilvános-házból emelt a férfi magához feleségnek. A házasságtörés úgyszólván ismeretlen Japánban.

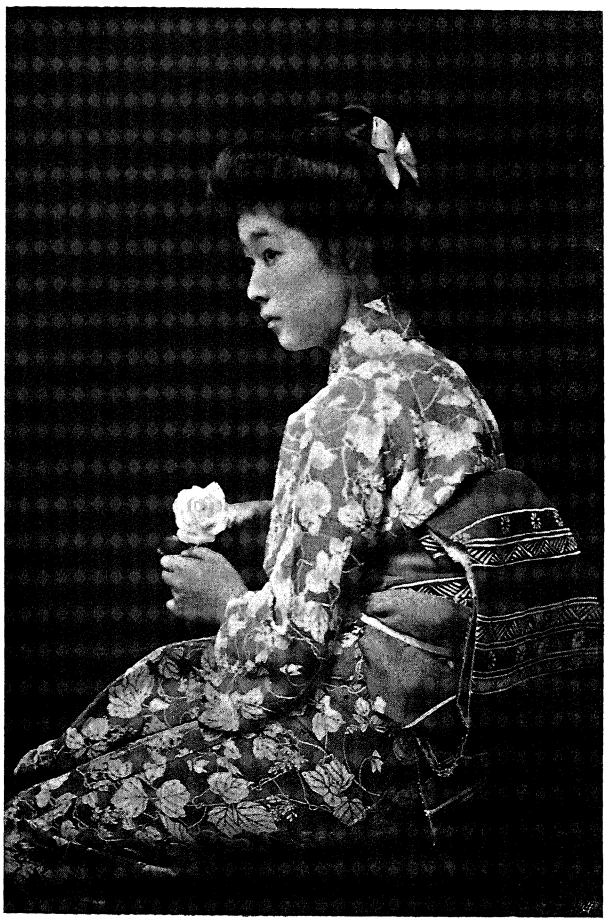

Fiatal leány.

Sohasem fogom elfelejteni a német öregurat, kivel Simonoszekiben ismerkedtem meg egy este a szép Szanjo-szálloda éttermében. Az öreg úr már harminc esztendeje hajókalauz a japán beltengeren és már harminc esztendeje él a legboldogabb zavartalan házasságban egy japán nővel. Könyektől csillogó szemekkel zengte nekem a japán nő dicséretét, elmondva, hogy nincs a japán nőnél odaadóbb, hűségesebb és jobb feleség ezen a nagy világon. Sok európaitól hallottam odakint ugyanazt. A japán nő egyetlen boldogsága a férje és gyermekei. A japán nő igazán élettársa a férfinak. A japán nők között ritkán fordul elő a hisztéria, mely betegség annyi családi boldogságnak megrontója a mi túlcivilizált, ideges

nyugatunkon. Ott ugyan nem csinál a nő családi jeleneteket a kalap, toilette, vagy a butorok miatt, lévén Japánban a leggazdagabb és legszegényebb lakás berendezése egyforma, valamint, hogy évszázadok óta egyforma a kimonók szabása is és nincs semmiféle divat szeszélyeinek alávetve. A női kalap pedig teljesen ismeretlen.

* * *

A japán házasélet sajátosságába, valamint annak a külvilág felé nem mutogatott bensőségébe érdekes bepillantást nyujt egy Németországban tanárkodó japánnak, dr Daiji Itchikáwának a japán kulturáról irott kis munkája, melyből érdekességénél fogva közlök nehány részletet.

„A japán felfogás szerint ugy a férfi, mint a nő magukban véve tökéletlen lények és csak miután egyesültek egymással a nagy cél érdekében, hogy t. i. gyermekek származzanak egyesülésükből, alkotják együttesen a nagy „Én"-t. Miután Japánban az öndícséret a rossznevelés jele, a jónevelés pedig inkább azt követeli, hogy ki-ki szorítsa háttérbe saját én-jét, a japán férj gyakran „együgyü feleségem"-nek nevezi feleségét egy harmadik személlyel folytatott beszélgetésben. Es ez korántsem becsmérlése ám a feleségnek, csupán egyszerű udvariassági tényked̈és egy harmadik személlyel szemben. Ugyanebből az okból a japán férfi sohasem mutatja a nyilvánosság előtt a felesége iránti szeretetét. S ha egy férfi még sem tudna szenvedélyén uralkodni, úgy a japán felfogás szerint megsértené ezzel a jóizlést; ha pedig képmutatásból mutatna gyengédséget feleségével szemben, ezzel épen az ellenkező hatást érné el, mivel önkéntelenül is arra gondolna mindenki, hogy odahaza bizonyára annál durvább feleségével szemben. Aki igazán szereti a feleségét, az sohasem fogja azt nyilvánosan mutogatni."

„Még egy különös, az európaiak előtt felfoghatatlan felfogás uralkodik Japánban a két nemről, t. i., hogy a férfi minden körülmény között, még a legnagyobb veszély pillanatában is, midőn szülői s felesége élete, vagy azok jóléte

forognak kockán, mindig a szülői segítségére fog első sorban sietni, cserben hagyva esetleg saját feleségét is. Az első pillanatban ellenkezni látszik ez a felfogás a férjnek felesége

A tükör előtt.

iránti szeretetével, pedig hát logikus dolog ez is, mert a férj és a feleség együttesen alkotnak egy szervezetet. Japánban az önuralom és az önfeláldozás nagy erények. Mivel a

férj és feleség első sorban a szülők javáról tartoznak gondoskodni, érthető dolog, hogy az asszonynak nem csak hő vágya, de egyenesen kötelessége, még ha ő maga veszélyben forogna is, szülőinek, illetve férje szülőinek segítségére sietni. A férj álláspontjából tekintve a dolgot, a feleség az ő „Én"-jéhez tartozván, neki is mindenek előtt a szülők segélyére kell sietnie. Ha azonban csak a feleség volna veszélyben, akkor minden erejét megfeszítve igyekezzék a férj rajta segíteni, mert a férfi a csekélyebb része az „Én"-nek és egyenesen kötelessége, hogy segítsen a feleségének. Épen így áll a dolog az uralkodóval is. Ha utóbbi volna veszélyben, akkor saját apját is köteles a férfi cserben hagyni, mivel az uralkodó az egész nép atyja, kinek élete sokkal értékesebb. A férfi atyjával, anyjával, feleségével és gyermekeivel együtt alkot egy nagy „Én"-t s az uralkodó iránti hűség és az önfeláldozás erénye megkövetelik mindenkitől, hogy első sorban uralkodójának segítsen."

„Épen ezért, ha valaki kedvezőtlenül nyilatkoznék feleségéről, ha nem dédelgetné őt a nyilvánosság előtt, avagy a válság pillanataiban cserben hagyná, mindez még nem bizonyítana a mellett, hogy a férfi nem szereti a feleségét, sőt inkább a mellett bizonyítana, hogy az a férfi nagy szerelemmel vonzódik feleségéhez, kivel teljesen egynek érzi magát."

„A feleség kötelessége, hogy tisztelje férjét s hogy mindig betöltse hitvesi kötelmeit, melyeknek elseje a férje iránti hűség és engedelmesség. A férfi az úr, a férfi az oltalmazója s eltartója az asszonynak, kitől épen úgy megkövetelheti az engedelmességet és tiszteletet, mint ahogy megkövetelheti azt a tanító a tanulótól, vagy az uralkodó az alattvalótól. És a japán nők korántsem tekintik ezt az állapotot rabszolgaságnak, sőt ellenkezőleg, igen jól értik a módját, akaratukat sok esetben a férjük akaratával szemben is keresztűlvinni. A legtöbb japán asszony nagyon is jól tudja, hogy mit akar, dacára külső alázatosságának, dacára udvarias mosolyának és gyengédségének, mely tulajdonságok miatt

felületes teremtményeknek, amolyan tarka pillangóféléknek szeretik őket az európaiak tartani."

„A férfi a feleségében gyermekei anyját tiszteli s a gyermeknevelésben, valamint a háztartás vezetésében a legmesszebbmenő szabadságot ad neki. A hitvessel való civakodás, a feleség szidása, vagy bántalmazása, lehet mondani sohasem fordulnak elő Japánban. Az európaiak annak a nézetüknek is adnak sokszor kifejezést, hogy Japánban nem lehetnek a házasságok olyan boldogok, mint Európában, mert Japánban soha sem látni egyetlen házaspárt sem kart karba öltve sétálni. Mindezek csak szokások, melyek országok szerint mások és mások lehetnek, melyeknek azonban a házasság boldogságához semmi közük sincs. A boldog házasságok száma kétségtelenül igen nagy Japánban, mi már abból is kiviláglik, hogy Japánban alig-alig fordul elő a nő által elkövetett házasság-törés."

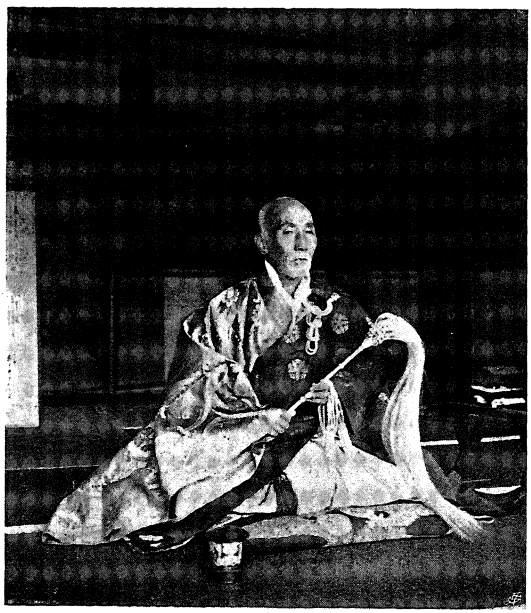

Buddhapap a fehér lófarkkal.

* * *

A japánok ősvallása, mint már említettem, a Sintó-vallás. A később behozott Buddhizmus papjai előrelátón és okosan kerültek mindent, mi a japánok nemzeti érzését sérthette volna s igyekeztek a Sintóizmust a Buddhizmussal egybeolvasztani, illetve összhangba hozni, ami sikerült is nekik. A kereszténységben például nemzeti létük veszélyeztetését látták a japánok s ezért küzdöttek ellene tűzzel-vas-

Ujévi látogatás.

sal. A japán ember egyformán látogatja ugy a Sintó-, mint a Buddha-templomokat s a mai Japánban a legtöbb embert zavarba lehet hozni avval a kérdéssel, hogy melyik vallásnak követője tulajdonképen? Az pedig mindennapos eset, hogy a buddhistát sintó-ritus szerint kísérik ki a temetőbe, vagy megfordítva. A modern Japánban tökéletes vallásszabadság uralkodik. A vallást teljesen elkülönítették az államtól és teljesen kiküszöbölték az iskolából, hol az erkölcstanítás foglalja el annak helyét.

Ami a japánok ünnepnapjait illeti, a modern naptár bevezetése óta a vasárnap Japánban is szünnap lett. A japánoknak tizenegy nagy nemzeti ünnepnapjuk van. Ilyen nemzeti ünnepnap a császár születésnapja, az első japán császárnak, a nagy Dzsimmu Tennónak trónralépési évfordulója, azután a császár őseinek szentelt ünnepnap és így tovább. Japán lobogók lengenek ezeken a napokon még a legkisebb falucska összes házain is. Ezenkívül az egész nép ünnepli az öt nagy ünnepet, melyeket gyüjtőnéven „go szekku"-nak neveznek.

Ez öt ünnep elseje a „gan dzsitszu", az év első hónapjának első napja. Bambusz- és fenyő-galyakkal diszítik ilyenkor a házak bejáratát. A görcsös szárú bambusz és a viharokkal dacoló fenyő a hosszú életet és a jó egészséget jelképezik. A házakat vastag rizsszalma kötelekkel is ékesitik kivülről, aminőket a Sintó-templomok homlokzatán látni. Még az ó-esztendő utolsó napján megtisztogatják és rendbehozzák az egész házat, mivel ujév napján seperni annyit jelentene, mint kiseperni a házból a szerencsét. Ünneplő ruhában üdvözli reggel az egész család a felkelő napot és az ősök oltára előtt kicsi és nagy imákat rebeg az ég és föld isteneihez. Örvendezve gratulálnak azután egész nap az emberek egymásnak, akárcsak minálunk.

A második ünnep a „hina no szekku", vagy a „baba-ünnep", mely a harmadik hónap harmadik napjára esik. Ez a leányok ünnepe. Minden házban látni ilyenkor a legszebb szobában egy lépcsőzetes állványt, melyen hosszu sorokban

foglalnak helyet a japán ülő-modorban térdelő régi és új babák, a kis leányok pedig édes fehér szakéval vendégelik meg a babákat, melyet persze ők maguk isznak ki. Korhű jelmezes régi és új babákat látni ilyenkor minden városban a kirakatokban.

Az ötödik hónap ötödik napján van a „nobori no szekku" a fiúk ünnepe. A fius házakban nagy papírhalakat akasztanak ilyenkor a háztetőre tűzött bambuszrúdakra s fegyverekkel és vértezettel ajándékozzák meg a fiukat.

A hetedik hónap hetedik napján van a „tanabata no szekku", a „Véga csillagnak szentelt ünnep". Minden ház udvarán áll egy hatalmas bambusz, melynek lombozata ötféle szinű papirszalagokkal van diszítve, melyekre a Véga-csillagot dicsőitő költemények vannak tussal irva. Amint leszáll az este, ünneplő-ruhákba öltözve várja az egész család a Véga-csillag feljöttét, melytől rövid imákban esdenek szerencsét.

Az ötödik ünnep a „kiku no szekku", vagyis a chrysanthémum-ünnep, mely a kilencedik hónap kilencedik napjára esik. Bámulatos szép chrysanthémum-kiállítások vannak ilyenkor az egész országban. Csupán a tizenegyedik hónapban nincs ünnep, mivel e hónap tizenegyedik napján a hagyomány szerint az összes sintó istenek tanácskozásra gyülnek össze Izumó-ban.

Mindezekhez járulnak még a különféle „matszuri"-k, az egyes templomok ünnepei, melyeken díszmenetben hordják körül a „mikosi"-t, a vállakon vitt díszes palankint, melyben hitük szerint a körmenet ideje alatt helyet foglal az illető templomban tisztelt istenség. Az ünneplő templomot környező városrész házait papirlampionokkal, papirernyőkkel és fenyőgalyakkal szokták izlésesen feldiszíteni.

* * *

Ha még oly nagy vonásokban akarjuk is vázolni a japánokat, lehetetlen legalább is néhány szóban meg nem

emlékeznünk e népnek a virágok iránti szeretetéről, valamint a japán gyermekekről.

A virágok iránti szeretet egyike a japánok legjellegzetesebb jellemvonásainak. A szó — szeretet — nem is fejezi ki talán eléggé azt a csodálattal és hódolattal teljes tiszteletet, azt a rajongással határos bámulatot, mely a japán ember lelkét páratlan szépségű virágainak megpillantásánál eltölti. Földünk egyetlen népénél sem találunk ahoz hasonló dolgot, mint a japánoknak a virágok látása fölött érzett őszinte örömét, melyben a legmüveltebb osztály tagjai osztozkodnak a nép egyszerű gyermekeivel. Midőn egy-egy kedvenc viráguk nyílik valamelyik kertben, vagy templomberekben, kizarándokol oda nagyja, apraja, szegény és gazdag, úr és szolga egyaránt és mi, elfásúlt nyugati emberek szinte irígykedve nézünk arra a megelégedettségtől és boldogságtól sugárzó arcú emberekből álló tömegre, mely virágnyílás idején a hevenyészett teabódék előtt tanyázik, teljes gondtalanságban merűlve el a csodás természet bájos ajándékának, a szép virágoknak nézésében.

Gyönyörködnek a szilvafavirágzásban.

De hát hogyan keletkezett épen a japánoknál ez a nagy tisztelet és szeretet a virágok iránt? Nehéz volna arra megfelelni. Mindenesetre jellemző s nem tulajdonítható egészen a véletlennek, hogy a japánok címere az ötszirmú cseresznyevirág és hogy a császári család címerében megint csak virágot látunk, a Paulovnia imperialis-nak kocsányos virágait s

hogy a császári címer ugyancsak virág, a tizenhatszirmú chrysanthémum.

Japánban egészen 1873-ig a Chinából átvett holdnaptár szerint számították az időt. A holdhónapok állatokról voltak elnevezve, úgymint: patkány, ökör, tigris, nyúl, sárkány, kígyó, ló, kecske, majom, kakas, kutya s a vaddisznó hónapja. De még a chinai naptár bevezetése előtti időben, tehát már évezredek előtt meg volt a japánoknál a virágnaptár, mely kedvenc virágaik, úgymint a kamélia, a szilva, a cseresznye, irisz, glycinia, lótus és a chrysanthémum virágzási ideje, valamint a jávorfa leveleinek pirosodási ideje szerint osztotta be az évet virághónapokra. A japánok virág-kalendáriuma nem csak, hogy túlélte a chinai naptárt, de még a mai modern Japánból sem tudta azt még a Gergely-féle naptár sem kiszorítani, mivel a virágok iránti szeretet veleszületik a japán gyermekekkel és nemzedékről-nemzedékre öröklődve, mélyen gyökerezik minden japán ember lelkében. A Gergely-naptár egy kis zavart hozott ugyan a virágnaptárba, mert például a szilvafavirágzás ideje, mely valaha az ujesztendő kezdetét jelentette, midőn nagyja, apraja ki szokott volt sétálni a még téli kopárságban pihenő kertekbe, megbámulni az uj esztendő első hirnökeit, a szilvafa

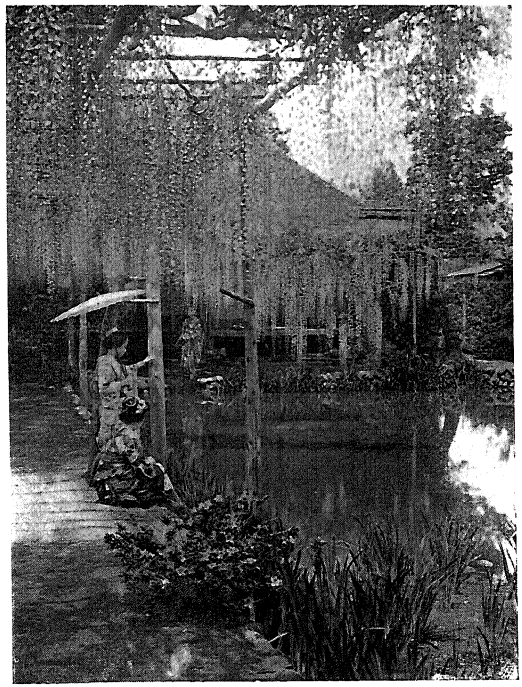

A glyciniák lila fürtjei alatt.

szép fehér, vagy rózsaszinű virágait, nem esik azóta össze az ujév első napjával.

A virágnaptár, a japáni „mume“, vagy szilvafa virágzásával kezdődik. A következő hónapban a „momo“ vagyis a barackfa szép virágai örvendeztetik mindenfelé a szemeket. Áprilisban virágzik a japánok kedvenc cseresznyefája, a „szakura“. Örömmámorban úszik ilyenkor az egész szigetbirodalom s míg a fővárosban élő felső tizezrek a tokiói Uyeno-parkban gyönyörködnek a hatalmas cseresznyefákra leszállt rózsaszinű, illatos felhőkben; a tokiói nép a mukodzsimai sétányt lepi el seregesen a Szumidagáwa partján. A japán napilapok hasábokat szentelnek ilyenkor napnap után a cseresznyevirágnak és mindennap olvasható, hogy ez vagy az az államférfi, admirális, vagy miniszter, Kyotóba, vagy Nárába utazott gyönyörködni a cseresznyevirágzásban. Nagy kerti ünnepély keretében, ünnepélyesen fogadja ilyenkor a mikádó a császári parknak duplavirágú cseresznyefái alatt a birodalom előkelőségeit. Hogy minő általános és nagy ünnep Japánban a cseresznyevirágzás, arról lesz még alkalmam bővebben megemlékezni a Kyotóról és Tokióról szóló fejezetekben.

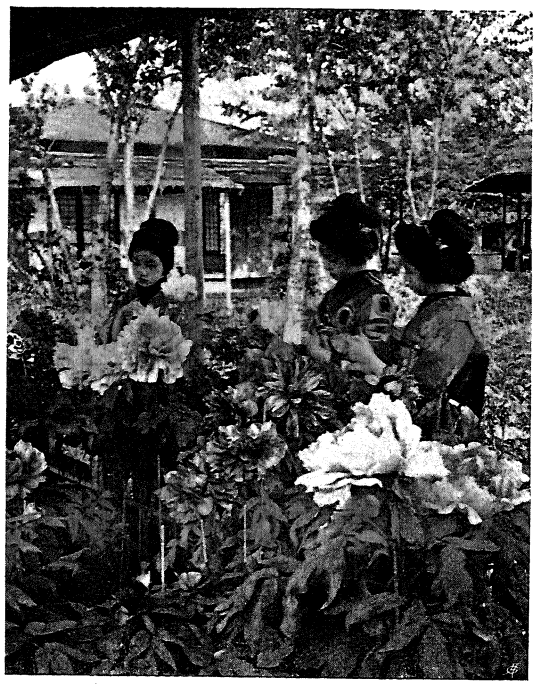

A japán basarózsának nincs párja.

Májusban a „fudszi“, vagyis a glycinia pazar lila fürtjei csábítják ki az embereket a Kameidó-templom szép park-

jába, míg juniusban, midőn teljes pompájukban tárják föl kelyheiket a szép iriszek, Horikiri-be ontják a vasutak és riksák az emberek százezreit, hol néhány holdnyi területet borítanak be szép lila szőnyeggel a milliónyi iriszek. Junius végén jelenik meg a „botan", vagy pünkösdirózsa, selymes, finom szirmú, gyermekfejnagyságú, pompás virágaival. Van közöttük halvány rózsaszinű, lilás árnyalatú, csaknem fekete, krémsárga, szalmasárga, lazacszinű, a leghihetetlenebb árnyalatokban. Az ikegami templom parkjában büszkén mutogatnak a Nicsiren-szekta papjai egy már több mint háromszázesztendős pünkösdirózsatőt. Hány nemzedék gyönyörködött már annak virágaiban! Ugyancsak juniusban nyílnak az azáleák, a tűzpirostól a fehérig minden árnyalatban. Virágzó azáleabokrok pompáznak ilyenkor minden kertben, valamint fönt a hegyeken, a rengetegekben s a rohanó hegyipatakok partjain. Augusztusban nyílik a „hazu", vagy lótusz, a Buddha virága. A fehér vagy halvány rózsaszinű virágok a templomok berkeiben rejtőző lótusztavakhoz csábítják az embereket, hol a kékeszöld víz felületén úszó nagy kerek levelek fölött ringatóznak a lélek tisztaságát jelképező virágok a misztikus félhomályban.

Horikiri iriszei között.

Októberben megjelenik végre a chrysanthemum, a „kiku no hana". Nagy chrysanthémum kiállítások vannak ilyenkor

Japán minden városában s a mikádó a császári chrysanthémum-kertben fogadja ujra a hivatalos világot és az előkelő idegeneket. Október végén, midőn a jávorfának, a „momidzsi"-nek levelei pompás piros színt öltenek, beállt már az ősz. A Kobe melletti Arimába, meg a Kyotó melletti Arasiyámába tódul ilyenkor az emberáradat, gyönyörködni a szép piros hegyoldalakban. Decemberben nyílik azután még a kamélia és a teacserje.

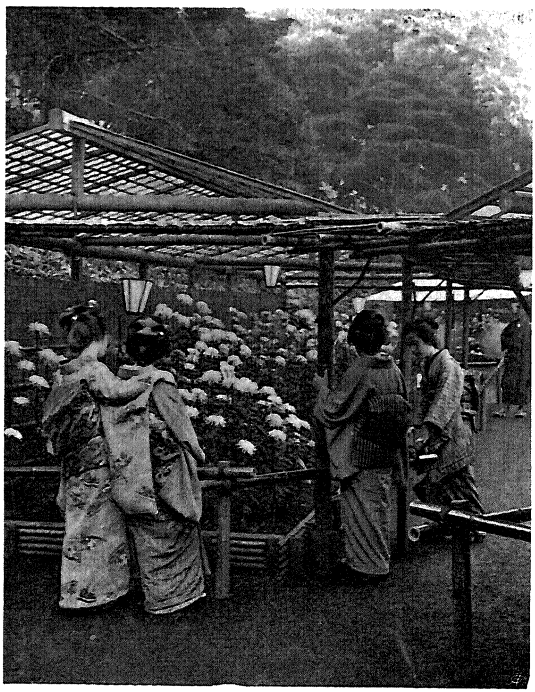

Mikor a kiku nyílik.

Ez a japánok virág-naptára, melyet soha semmiféle földi hatalom el nem törülhet, oly mélyen gyökerezik az egész nép lelkében. A japánok már a kis gyermekek szívébe belecsepegtetik a virágok iránti szeretetet és jellemző, hogy még a mai modern japán iskolákban is kötelező tantárgy, hogyan kell a virágot szépen és ízlésesen elrendezni a vázában vagy az egyszerű bambusztartóban. A „hana-ike", vagy virágváza, egyetlen japán lakásban sem hiányzik. Szegénynél és gazdagnál ott áll az a legszebb szobában a kakemono, vagy falifestmény alatt és mindig pompázik benne egy-két szál az idény virágaiból, de mindig csak egyféle virág, lehetőleg hosszú szárakon, a leveleivel, bimbóival és mindennel, mi hozzá tartozik. A japán virágelrendezés titka ugyanis abban áll, hogy lehetőleg olyan helyzetbe hozzák a virágot a vázában is, aminőben kint a szabad természet ölén

látjuk azt, hogy teljes mértékben érvényesülhessenek összes individuális szépségei. Az európai ember csak mosolyogni szokott a japán törpefák láttára, legjobb esetben megbámulja talán, de egynek sem jut eszébe közülök, hogy milyen bensőséggel ragaszkodik egy egész család egy ilyen fácskához, melyet családjában visszamenőleg, kitudja hányad ízíglen már, féltő kezekkel gondozott az apa, nagyapa, szépapa s így tovább, amelyet a jelenleg élő generáció épen úgy óhajtana átszármaztatni az utódokra is.

* * *

Anya gyermekével.

A gyermekek szeretetét megtaláljuk földünk összes népeinél. Ahol emberek laknak, otthon van ez a szép emberi érzelem mindenütt. Még a legvadabb és legműveletlenebb népek is csakúgy szeretik és dédelgetik gyermekeiket, mint mi civilizált emberek, ha szeretetük talán a mieinktől eltérő módon nyilvánul is meg. Ahoz fogható szeretetet azonban, mint aminővel a japánok csüngenek gyermekeiken, hiába keresünk a föld kerekségén. A gyermek minden japán ember szemében Isten áldása. Mennél több van belőle, annál jobb. No de van is azután annyi gyermek Japánban, mint talán sehol e nagy világon. És mégis el lehet mondani, hogy nem akad a nagy japán birodalomban egyetlen gyermek sem — legyen bár gazdag, vagy szegény szülők gyermeke — amelyiknek ne lenne szép, ne lenne örömtelt a gyermekkora. Elhagyott, nyomorgó vagy nélkülöző gyermek Japánban ismeretlen fogalmak.

Mindjárt az első partraszállásunkkor Japánban, szemünkbe

ötlik az a sok vidám, megelégedett arcú, illedelmes, furcsa kis gyermek. Gondtalanul szaladgáló, arany szabadságot élvező gyermeksereget látunk minden városnak, minden falunak utcáin. Sohasem fogom azt a különös benyomást elfelejteni, melyet a japán gyermekek az első napon reám tettek. Valósággal úgy tünt föl nekem, mintha kétféle japán faj lakná a nagy Nippont: egy rendesen kifejlődött, nagy emberfaj és egy ici-pici kedves népség, a liliputi japánok. A gyermekek ugyanis szakasztott úgy vannak öltöztetve, mint a felnőttek. És jól van ez így kigondolva, mert tényleg a föld egyetlen népénél sincs a gyermekeknek olyan igazán a gyermekekhez illő ruházatuk, mint Japánban. A japán gyermekek láttára szinte megfoghatatlannak találjuk, hogy miért öltöztetjük mi Európában a gyermekeket olyan nem gyermekhez illő, komoly jellegű, mondhatnám ízléstelen ruhákba. A kimonó szabása egyforma felnőttnél és gyermeknél, csupán azzal a különbséggel, hogy a gyermekek kimonója virágosabb, tarkább kelméből készül. Ezek a kis japánok is ott tipegnek és lábatlankodnak mindenütt a nagyok között, kopogó facipőikön, kezecskéikben a nagy papirernyővel. A csalódás különben annál tökéletesebb, mivel még a liliputi japán mamácskák sem hiányzanak az utcáról. A kis leányok ugyanis, akiknek hátán épen úgy, mint az asszonyok hátán ott lovagol egy-egy eleven apróság, valósággal anyák benyomását keltik.

A szülők nyugodtan kiengedik gyermekeiket az utcára egyedül is, mert jól tudják, hogy nem esik ott nekik semmi bántódásuk. Tudni kell, hogy a japán városok utcáin ismeretlen dolog a gyalogjáró: kocsiút is, meg gyalogút is ott minden utca egész szélességében és a japán gyermek mégis a nap legnagyobb részét az utcán tölti. A kis gyermekre vigyáz Japánban minden ember. Csak látni kell, hogy minő óvatosan tér ki nekik minden kocsis, minden riksakuli. Szinte le lehet a nehéz munkát végző emberek mosolygó arcáról olvasni, hogy örömmel térnek ki az apróságnak, hiszen ők is voltak valaha ilyen tarkavirágos, repülő ujjú kimo-

nóban gondtalanúl tipegő, vagy lepkéket kergető csöppségek. Az utcán labdáznak a gyermekek, ott játszanak szembekötősdit, vagy kergetik a hímes lepkét és még sem görbül meg egyetlen hajuk szála sem.

A japán szülő rajongó szeretettel veszi körül gyermekét. Még a legszegényebbnek is minduntalan csak azon jár az esze, hogy mivel szerezhetne örömet gyermekének. Léptennyomon látjuk, hogy a szülők egyszerű, olcsó pamutkelme kimonót viselnek, de annyit mindig össze tudnak takarítani, hogy legyen a ház szemefényének szép virágos kimonója, repülő bő ujjakkal — még pedig lehetőleg a drága selyemkreppből, — no meg egy pár szép, pirosra lakkozott, kopogós facipőcskéje. A szegény munkás embernek talán alig telik egy pipa dohányra, de azért este, midőn a munkából hazatér, mindig akad kimonója bő ujjában valami a gyermek számára. Igazán alig van olyan dolog, melyet egy japán szülő meg tudna tagadni gyermekétől. Japánban még a legkisebb templomnak is minden esztendőben van néhány saját templomi ünnepe, mikor valóságos sátortábort ütnek föl az ünneplő templom felcicomázott környékén. Ezekben a sátrakban csaknem kizárólag gyermekjátékokat árulnak. Egyetlen japán szülő sem tudná a lelkére venni, hogy üres kézzel menjen haza, ha útja véletlenül egy ilyen ünneplő templom előtt vezet el. Igaz, hogy már egy fillérért, sőt egy fillérnek tizedrészéért is pompás játékszereket lehet ott kapni, melyekkel nagy örömet lehet a gyermekeknek szerezni.

Míg minálunk leginkább karácsonykor, meg a születés- és névnapokon szokott a gyermek ajándékot kapni, a japán gyermekeknek sokkal több jogcímük van a megajándékoztatásra. Ő náluk két nagy ünnep helyettesíti a mi karácsonyunkat. Ezek a leányok ünnepe és a fiúk ünnepe. Az első a „Hina-matszuri“ vagy „baba-ünnep“, mely a harmadik hónap harmadik napjára esik. Minden kisleányos házban lépcsőzetes polcot állítanak ilyenkor föl a legszebb szobában, úgy a császári palotában, mint a legszegényebb pór kunyhójában. A zöld galyakkal feldiszített polcon hosszú sorok-

ban ülnek az ó-japán divat szerint öltöztetett babák, melyek némelyike akkora, mint egy élő baba. A régi arisztokrata családokban előkerülnek e napon még a dédanya pompás bábui is, melyeket gondosan becsomagolva, ereklyeként őriz a család. Az ünneplőbe öltöztetett kis leányok csak olyan csillogó, tágra nyilt szemekkel járulnak a babák elé, mint a mi gyermekeink a ragyogó karácsonyfához. A kis eleven babák megvendégelik azután édes szaké-val a babákat. Persze, a szakét az eleven babák iszszák ki, csak úgy, mint a mi kis szakácsnőink, akik szintén maguk fogyasztják el a babának főzött csokoládét, mazsolát, mandolát, meg a cukrot.

Japán gyermek.

Az idegen, aki véletlenül a Hina-matszuri idején érkezik Japánba, csak ámul és bámul a neki érthetetlen sok babán. Minden utcában véges-végig, csaknem minden kirakatban, csak babákat látni ilyenkor. Duzzadó selyem vánkoson, japán módra térdelve ül az aranybrokát ruhás, magas frizu-

rás baba, a puffos, bő ruhában, hajában a hosszú, aranyos tűkkel. Mellette ugyancsak vánkoson térdel egy büszke sogún, vagy daimió, aki előtt a párnán ott hevernek még a kardjai is. Valóságos kosztüm-kiállítás egy-egy ilyen kirakat, melyben tanulmányozni lehet a régi japán divatnak minden változatát.

Az ötödik hónap ötödik napján van a fiúk ünnepe, a „Nobori no szekku". Japánban is csak úgy, mint minálunk, a fiú a család igazi büszkesége. Azaz a fiú őnáluk még többet jelent, mivel a fiú az, aki majdan naponta áldozni fog elhalt szüleiért. A fiúk ünnepe valósággal kiforgatja néhány napra a várost rendes képéből. Minden fiús háznak tetejére — már pedig ugyan melyik házban ne lenne fiú Japánban? — magas bambusz-rúdakat tűznek merőlegesen, mint egy árbocot és erre kötözik azután a „koi"-kat, a hatalmas, színes pontyokat, mindjárt 8—10 darabot egy-egy rúdra. Minden város, minden falu fölött ezerszámra úsznak ilyenkor ezek a tarka papiros halak a levegőben. Az erős japán papirosból vagy vászonból készült, piros, fekete vagy aranypikkelyekkel biró, 5—6 méter hosszú pontyokat a szájukon behatoló s a farknál távozó levegő szépen felduzzasztja, úgy, hogy már a legcsekélyebb szellőnél is pompás, úszó mozgásokat végeznek. A pontynak szép képletes jelentősége van Japánban. Szerintük a ponty a legerősebb hal, mely bátran szembe száll minden ellenséggel és fölfelé úszik még a legnagyobb vízesés zuhatagában is. A papir-pontyokkal tehát azt kivánják, hogy legyen a fiúgyermek épen olyan bátor és erős, mint a ponty.

A fiúk ünnepe előtt tarka még csak igazán a japán utca! Ezeket a papirhalakat árulják csaknem minden üzletben, melyek mellett még száz meg száz miniatür pontyot is látunk egy apró emberkével, aki magas árbocra vontatja föl a pontyot. De nem csak ezt, hanem ezernyi pompás régi módi vértezetet, sisakot, az úgynevezett „kabutó"-t, íjjakat, nyílvesszőt, trombitát, dobot, puskát, egyszóval csupa fiúnak való gyermekjátékot látni minden felé. Hogy ragyog az a

sok szép fekete szem, amint a kirakatok előtt ácsorgó gyermeksereg sóvárogva szemléli és kritizálja a pompás dolgokat, minden japán fiú szive vágyát!

Japán a játékszerek tekintetében a mai napig megőrízte eredetiségét. Európai játékszereket még ma is csak elvétve lehet ott látni. A japánok, akik már sok mindent behoztak a külföldről, a játékszereiket még mindig maguk készítik.

A játékos bolt előtt.

Bár az is igaz, hogy olyan specifikus japán jellegűek ezek a játékszerek, hogy nem is igen lehetne őket máshonnan beszerezni. Az európai játékszer talán nem is csinálna örömet a japán gyermekeknek. Ez az okos nép még ma sem ismeri a luxust ezen a téren. A leggazdagabb gyermek játékszerei is csak fillérekbe kerülnek és merem állítani, hogy nagyobb örömet szereznek nekik ezek a filléres dolgok mint a mi gyermekeinknek a mi drága, igazán felnőtteknek való

játékholmiink. Japánban egyetlen koronából akár ötven gyermek számára vásárolhatunk csupa csinos és elmés játékszereket.

Ott vannak mindjárt a pompás selyemruhás babák, a homlokba lógó, körösköríl egyforma hosszúra nyírott, tüskés, fekete hajukkal, a pici piros szájjal és a ferde szemekkel. A legegyszerűbb baba egy selyem kimonóba öltöztetett vékony pálcika, de a feje ennek a babának is finom dombormüves papirmasé, melyen igazi hajból van a pompás frizura. Kerül pedig egy ilyen kis műremek 1—2 szenbe, két és fél, öt fillérbe. A baba Japánban talán még nagyobb szerepet játszik a kis leányok életében, mint minálunk. Ott ugyanis minden kis leány, amelyik még nem tud igazi babát hordani a hátán, ilyen kis babát visel egész nap a hátán.

A leányok másik kedvenc játéka a labda. Ujabban sokat játszanak már kis gummilabdákkal is, melyet a földhöz ütögetnek kinyujtott tenyérrel, közben hirtelen meg is fordulva és éneklő hangon számlálva, hogy kinek hányszor sikerült a labdát leejtés nélkül a földhöz ütnie. De még manapság is sokkal jobban el van terjedve a régi papir-labda, melyből egy fillérért mindjárt 5—6 darabot adnak a boltban. Ez a labda vékony, szines papircsíkokból van összeragasztva, melyet egy kis nyíláson fújnak föl a játék előtt. A pehelykönnyű labdát fölfelé ütögetik kis tenyereikkel és énekelve számlálják, hogy hányszor sikerült egymásután a procedúra. Közkedveltségnek örvend a színes kavicsokkal való játszás is. A ház küszöbén ülve, dobálják föl a kis gömbölyű kavicsokat s mielőtt még leesnének azok, ujabb kavicsokat kapkodnak föl a küszöbről, a leeső kavicsot pedig hol a tenyéren, hol meg a kézháton fogják föl. Az már a legfinomabb fajtája ennek a játéknak, amelyiknél kis színes tüllzacskókba vannak bevarrva a zörgő kavicsok.

A fiúk legszívesebben katonásdit játszanak, vagy a kis tömött bőrlabdával labdáznak. Utóbbi játékhoz vastag bélelt bőrkeztyüt húznak jobbkezükre, melyen lövésszerűen puffog a megkapott labda. Jaj annak, akit orron talál! Ujab-

ban a diaboló is nagyon divatba jött. Ne feledjük azonban, hogy a diaboló Ázsiából jött át hozzánk s a chinai bambuszpörgettyű volt az őse. Minden iskola udvarán tenniszpálya is van berendezve, melyen az óraközi szünetekben szorgalmasan tenniszeznek fiúk és leányok egyaránt. Tavaszszal van a papirsárkány eregetés szezonja. Rendesen valamelyik hegy tetején eregetik a pompásnál-pompásabb, ízléses kivitelű, tarka sárkányokat, melyekkel valóságos csatákat vívnak a levegőben. Minden gyermek igyekszik ugyanis sárkányának madzagával egy másik sárkány madzagát keresztül vágni. Ezer meg ezer felnőtt kíséri éber figyelemmel a nagy légi csatározást. A tengeri hatalmára joggal büszke japánban kedvelt játékszer lett a páncélos, modern hadihajó is. Tiz szenért, azaz nem egészen harminc fillérért, már pompás csatahajót lehet kapni, sok-sok ágyúval, a szép piros sugaras, napos japán hadilobogóval, persze csak vízhatlan, japán olajos papirból.

De van ezeken kívül a japán gyermekeknek még egy csomó, nekünk érthetetlen játékszerük is, melyeket egyenesen a vallás köréből merítettek. Ilyen elterjedt és közkedvelt játékszer a szent remete, az állig piros lebernyegbe burkolózott Daruma, aki évekig imádkozott egy helyen állva s a hosszú ácsorgásban egészen a hasáig lekoptak lábai. Ezerféle kiadásban látjuk ezt a lábatlan szentet minden játékos boltban, fából, agyagból, vagy porcellánból. Valóságos kis remekművek a beretválatlan zordon arculatú remeték, akiket ha lefektetünk, maguktól föligazodnak gömbölyű hasukon, fölállásuk közben pedig előbujnak szemüregeikből az apró elefántcsont hengerecskékből készült hosszú szemgolyóik, melyeknek a végére van a fekete szembogár festve, valamint a hosszú piros nyelvük. Fából művésziesen faragott, gépezetes játékszerük igen sok van a japánoknak. Az öreg Daruma néha kis kocsiban ül s ha a kocsit húzzuk, kikiöltögeti piros nyelvét, a fejét pedig jobbra-balra himbálja, vagy pedig hatalmas görögdinnye szeletet vagdos nagy késével, míg a kocsi alján csunya fekete kígyó dugdossa ki a nyakát. Vagy

ott van a hosszú élet istene, Fukurokudzsi. Ennek a hosszú koponyás istenségnek, aki már a születésekor hetven esztendős volt, kis létrát támasztanak a koponyájához, ha meg akarják fésülni, olyan hosszú a feje. De ott látjuk a megelégedettség rokonszenves istenét is, a nagyhasú Hotei-t, lelógó, kövér fülcimpákkal, mosolygós kedves ábrázattal, akinek megpillantása nevetésre készteti a legszomorúbb embert is. Nagy batyut cipel a hátán, mely csupa jó dolgokkal van teletömve. Csinos játékszer az az öreg Hotei is, akinek fülét kis pálcikával tisztogatja egy csinos kis gésa. De nem hiányzik a fehér róka isten, Inari sem, aki tulajdonképen csak szolgája a rizs istenének, de akit annak dacára ezer meg ezer templomban imádnak az egész országban, akinek fehér porcellán szobrát millió meg millió házioltáron látjuk Japánban. Vele is játszadoznak a gyermekek az utca porában. Gyakran látni a játékos boltokban a három majomból álló csoportot is, melyek egyike a száját, a másik a szemeit, a harmadik a füleit fogja be tenyereivel. A nikkói szent templomokból indultak ezek hódító körútjokra a gyermekekhez. Csaknem minden játéküzletben megtaláljuk a Otafuku néven ismert, pufók, fehér arcot ábrázoló álarcot, két fekete ponttal

A róka-isten is játékszer.

a homlokán. Ennek a nevető arcnak nagy szerepe jutott valaha a japánok ős-történetében, mivel egy ilyen álarccal csalták ki annak idején a nap istennőjét, a dicsőséges Amaterasz-t, a mikádó nagy ősét egy barlangból, melybe duzzogva rejtőzött el egyszer az istennő, minek folytán sötétség uralkodott az egész földön.

Mint már e kevés példából is látjuk, a japánok vallási életéből hiányzanak az embert mélabúsan vagy szomorúan

Banzáj!

hangoló momentumok. Csupa derűs, az embert vidáman hangoló mozzanatok tolulnak még a vallásukban is előtérbe, melyek megelégedéssel töltik el az embert. Talán ez is egyik titka a japánok derűs kedélyének.

A játékszerek sorából nem hiányzanak persze a pompás meséskönyvek sem a szép színes képekkel. Gyermekujságuk pedig annyi van, amennyit talán a világnak egyetlen nemzete sem tudna felmutatni. Írni és olvasni tud Japánban minden gyermek. Kedvenc foglalkozása a japán gyermeknek a japán kabócák és a szines pillangók üzése. Kis vesszŏ-

seprőkkel nyargalnak a Japán dalos madarait helyettesítő, zenei hangokon cirpelő „szémi"-k után és nagy az öröm, ha el tudnak egyet csípni közülök.

De ne gondolja ám senki, hogy talán a dédelgetett japán gyermek dacos és durcáskodó zsarnoka lenne a háznak. Korántsem. Alig hogy lekerül a gyermek az anya vagy a testvérke hátáról, alig kezd a saját lábain járni s kezdi az eszét birni, az első dolog amit megtanul, hogy szeresse a szülőit és tisztelje az idősebbeket. Jól jegyezte meg róluk Chamberlain, Japán alapos ismerője, hogy a japán gyermekek oly jók, hogy jóságuk által valóságos paradicsommá teszik az országot a felnőttek számára is.

Paradicsom volt Japán nekem is és valahányszor visszaszállanak gondolataim a szép Japánba, magam előtt látom futkározni az aranyos japán gyermekeket, akikről egybehangzóan jegyzi föl minden utazó, hogy nem ismerik a sírást, csak a kacagást, azt a szívhez szóló, azt az édes gyermekkacajt, mely minden embert felvidít és amelynek hangja betölti az egész országot.

Azt hiszem, hogy e föld hátán Japánban vannak a legboldogabb gyermekek!

* * *

Japánban épen olyan szabadon utazhatik, járhat s kelhet az ember, akár csak minálunk, vagy Németországban, vagy bármely művelt nyugateurópai államban. Kényelmes vasutak hálózzák be az egész országot és kimondhatatlan gyönyörűség a föld legudvariasabb, legelőzékenyebb és legtisztább népének szép országát beutazni. Nem kell ott sem rablóktól, sem utonállóktól félnünk; nyugodtan hajthatjuk álomra fejünket akár az erdő közepén, vagy bármely falucska legutolsó házacskájában. Nekem a Japánban töltött hónapok életem legszebb emlékei közé fognak tartozni örökre.

Körülbelül háromszor annyi időt töltöttem Chinában mint Japánban s míg Japánban csupán az emberekkel való érintkezésben játszva megtanultam annyit japánul, hogy minden

japán emberrel meg tudom magamat értetni az anyanyelvén, chinaiul még tízig sem tudok olvasni. Mert nem csak a nagy chinai fal választ el bennünket a mennyei birodalomnak érdekes és kétségtelenül intelligens lakóitól, hanem talán még jobban a hírhedt chinai piszok és bűz, no meg a mindenütt uralkodó rendetlenség. Még ha közöttük élünk és

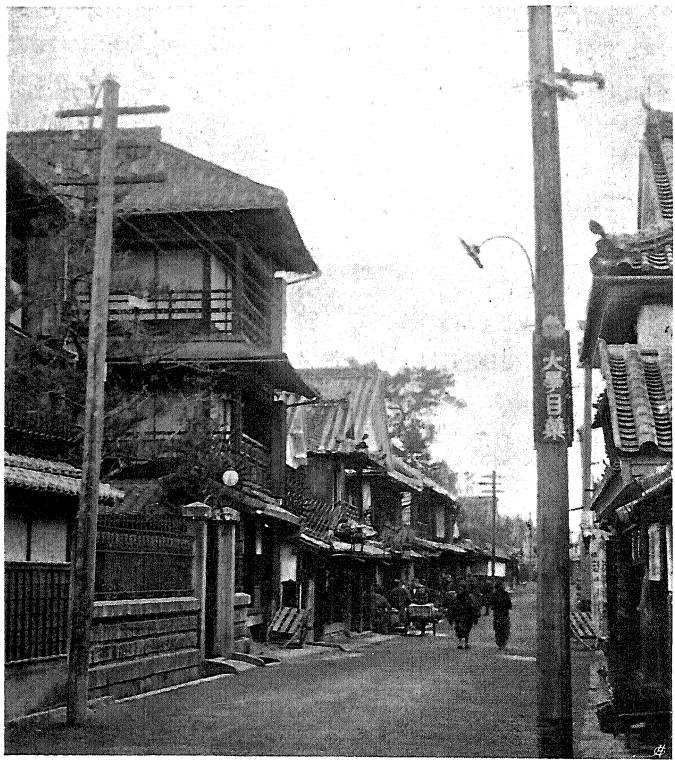

Tipikus japán házak.

mozgunk is minden nap, e piszok iránti leküzdhetlen ellenszenvünk valósággal lehetetlenné teszi a néppel való közelebbi érintkezést. Mindennap pedig nem jut az ember még Chinában sem hozzá, hogy csak mandarinok és vicekirályok társaságában töltse szabad idejét.

Bezzeg másképen áll a dolog Japánban, hol tulajdonképen mindennap és lépten-nyomon szégyenkezve kell beismernünk,

mennyivel magasabb fokon áll e népnek tisztaság iránti érzéke, mint bármelyik nyugateurópai népé. A japánokkal könnyen jövünk érintkezésbe s szivesen is időzünk társaságukban, hiszen olyan végtelenül érdekes új világ nyílik meg szemeink előtt a velük való érintkezésben.

A legfinyásabb európai is félelem nélkül léphet be Japánban a legszegényebb parasztkunyhóba is. Sehol sem fogja a nálunk joggal rettegett szegényemberszag fogadni, sőt ellenkezőleg, igen kellemesen lesz meglepve a mindenütt uralkodó rendtől és tisztaságtól. Sohasem fogom elfelejteni a Yokoháma közelében fekvő Missisippi-öböl mentén, virágzó cseresznyefák alatt rejtőző idyllikus parasztházikókat, magas szalmatetőikkel, a tető gerincén nyiló aranysárga liliomokkal és tiszta udvaraikkal, sem pedig a hakonei hegyvidék igazán szegény lakóinak ragyogó tiszta faházikóit.

Micsoda remek tiszta dolog egy közönséges japán lakóház! Mintha csak játékszer volna s nem is arra szolgálna, hogy emberek éljék bennük végig életüket. A japán lakóház cölöpökön, illetve a földön fekvő gerendákon nyugszik és földszintjének padlózata legalább is félméter magasan van a föld fölött. A városi házak többnyire nehéz cseréptetővel, a falusi házak pedig szalmával vannak fedve. Abban azonban mind megegyeznek, hogy a faoszlopok tartotta tető alatt nyilt folyosó vonul végig, legalább is a háznak egy két oldala mentén. A szobák padlóját finom fonatú, ruganyos gyékénytáblák fedik. Ezek az úgynevezett „tatami"-k, melyek nagysága egyforma az ország minden részében; körülbelül 180 centiméter hosszú s 90 centiméter széles. A fínom fonatú fehér gyékény egy erősen összepréselt, talán 5—6 centiméter vastag rizsszalma-matrácra van varrva s a szélein sötét vászon csíkkal van beszegve. A szobák nagyságát a padlóját borító tatamik számával fejezi ki a japán ember. Van tehát 4, 10, 12 s még több tatamis szoba, illetve ház. Az egyes szobákat papirfalak, az úgynevezett „fuzumá"-k választják el egymástól, melyek a padlón fekvő gerenda barázdáiban a tolóajtók módjára ide-oda mozgathatók. A tolóajtók feketén lakkozott

léckeretében vastag papirtapéta van kifeszítve, melyet eredeti japán rajzmodorban festett falevelek vagy virágok diszítenek. Kilincs, illetve fogantyú helyett bronzból készült kis ovális bemélyedés, — akkora talán, mint egy tojás kerülete, —

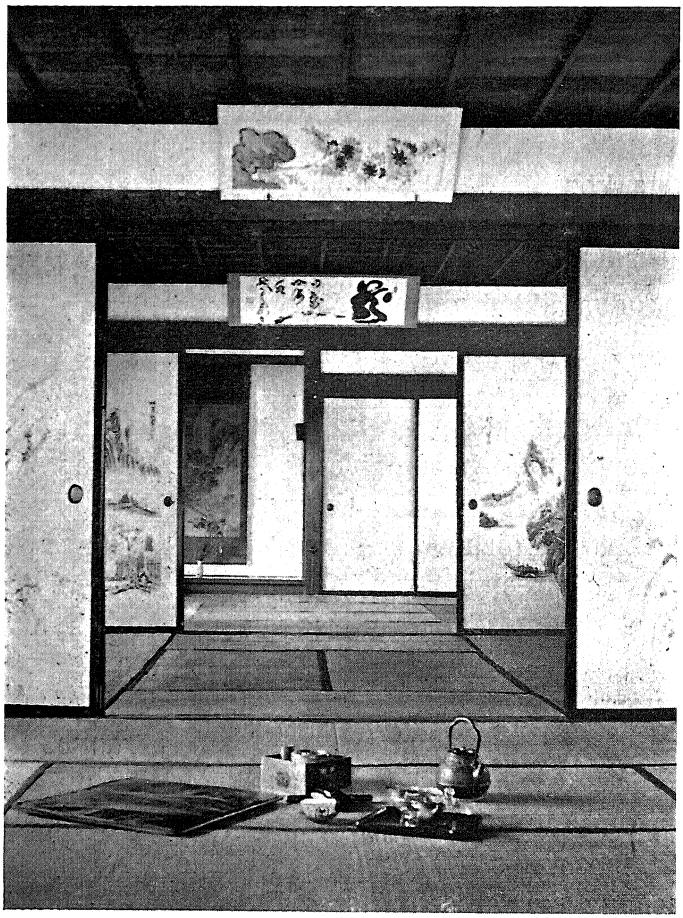

A szobák eltolható falai.

van a papirfalak szélébe beeresztve, ízléses domborművű díszekkel. Ha az összes fuzumákat félretologatják, egyetlen szoba lesz az egész házból.

Az eltolható falak fölött futó gerenda s a menyezet közötti 60—80 centiméter széles hézagot rendesen szolid fal

alkotja, vagy pedig művésziesen áttört deszkafal tölti ki. A japán szoba fehér papirablakon, a „sodzsi"-n keresztül kapja kívülről a világosságot. A „fuzuma" módjára eltolható lécrámában, mely olyan magas, mint az egész szoba, keskeny falécekből álló rácsozat van, téglanagyságú négyzetekkel, melyet finom fehér japán-papiros borít. A szoba menyezetét rendesen szép erezetet mutató deszkákból készítik. A ház körül futó, fényesre csiszolt deszkapadlóval biró verandát, „engává-nak nevezik. A veranda külső szélén rovátkák futnak úgy lent a padlóban, mint fönt a gerendákban, melyek között a deszkából álló tolóajtókat, az „amado"-kat szokták éjjelre betolni a veranda végén álló szekrényből. Ami a bizonyos helyet illeti, a japán házakban a tonna-rendszer uralkodik. A padló alatt rejtőző nagy fadézsában meggyült anyagot mindennap kihordják a földekre. A dézsa feletti kis szobának fényes fapadlóján, vagy fekete-lakkpadlóján csakúgy mint a szobákban, harisnyásan járnak az emberek. Ennek a szobácskának a közepén hosszúkás négyzet alakú nyílás van a padlóba vágva, melynek egyik keskeny végén egy talán negyven centiméter magas, feketére lakkozott kis korlát van, melybe a guggoló ember fogózkodik. Egy nagy hátránya van ennek a rendszernek, t. i. esős időben nem valami kellemes illat terjeng széjjel ebből a kabinetből az egész házba.

A szobák sima, világos, rendesen egyszinű falain legfeljebb néhány kakemonó — szószerint függő holmi — lóg díszként. Aranybrokát-keretbe ragasztott kézifestmény ez, papirra, vagy selyemre festve, mely szép tájat, virágot, madarakat, harcosokat ábrázol, vagy pedig a klasszikusokból vett, tussal írott idézetet. A kakemonó felső és alsó szélein egy-egy keményfából vagy elefántcsontból készült henger van megerősítve, melyekre az egész kép fölcsavarható. A szoba egyik fala mentén, rendesen a kakemono alatt van a „tokonoma", egy csiszolt keményfából készült alacsony pódium, melyen szép bronzváza áll, ízlésesen belédugott egyetlen szál virággal vagy fenyőgalylyal. A tokonoma mellett kis előugrást csinál a szoba fala, melynek előugró sar-

kába rendesen egy lehántott és a maga természetes formájában meghagyott, csupán kifényezett, érdekes alakú fatörzs van befalazva. Asztal, szék, kerevet, ágy, ismeretlen dolgok a japán lakásban, legfeljebb itt-ott látni egy szép erezetű, kemény fehér fából készült, a fa természetes színében meghagyott fiókos szekrénykét, szép bronzveretekkel, melyben a kimonókat és obikat tartják, valamint egy ízléses spanyolfalat, a „byobu"-t. Két bútordarabnak azonban a legszegényebb házban sem szabad hiányoznia. Ezek a „hibacsi" és a „tabakobon". A hibacsi, vagy szenes medence, rendesen egy díszes, gömbölyű bronzedény, vagy pedig szép fából készült, belül agyaggal kitapasztott négyszegletes szekrénye, melyben fínom hamu közepette izzó faszén van. A hamuba rejtett vas-háromlábon látjuk a hibacsin egész nap a vasból készült teáskannát is. A tabakobon-nak már sokféle formája lehet. Különösen az előkelő teaházakban és vendéglőkben ízléses, pompás formákra akad az ember lépten-nyomon. Szépen erezett fanemekből, vagy lakkozott fából készült, felül nyitott, arasznyi magas faszekrényke ez, melynek ízléses vonalakban kivágott nyílásai vannak az oldalain, melyekbe a kéz ujjai nyulnak bele a felemeléskor, vagy pedig lakkozott fából készült fogantyúkkal birnak. A tabakobon lényege egy porcellán- vagy bronz-edényke, melyben a Fuzsiyáma csúcsának formájára felcsúcsosított fínom hamuban izzó faszén rejtőzik, a pipa meggyújtására, továbbá egy bambuszrúdból kivágott szelet, melynek fenekét a bambusz egyik göbe alkotja;

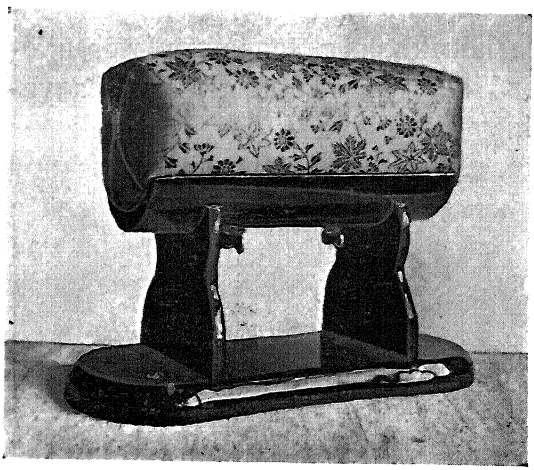

Női fejvánkos.

utóbbiban víz van s ebbe verik ki a pipa hamuját, vagy dobják a cigarettavégeket.

A szoba egyik falában tolóajtók mögött állanak napközben az ágynemük: a „futon“ vagyis a vattával tömött derékalj, a „kamaki“, vagyis a bő ujjú éjjeli kimonó, mely télen vattázva van s a „makura“ vagy párna, mely a férfiaknál hengeres kemény vánkosból, a nőknél pedig lakkozott kis fazsámolyból áll, melynek tetején bársonnyal vagy aranybrokát kelmével bevont vatta-hurka nyugszik, melyet még egy papirlappal takarnak be éjjelre. Ezen a hurkán nyugtatják a nők nyakukat, hogy művészi frizurájuk, melyet csak minden két-három napban fésülnek ujra, meg ne bomoljék.

Világításul ma már általában a villamoslámpa, vagy a petroleumlámpa szolgál, bár még sok helyen látni az „andon“-t is, az álló papirlampiont, melynek belsejében kis olajlámpás vagy növényi viaszból öntött zöld gyertya ég.

A legszebb szoba rendesen nem az utca felől, hanem a ház belső részében fekszik. E szoba mögött látni a talán 1—2 négyzetméter nagyságu kertecskét, néhány pálmával vagy bambusszal. A házat rendesen ízléses kis bambuszkerítés választja el az utcától, mely mögött néhány cserjét, pálmát vagy bambuszt pillantunk meg. A ház bejáratához vezető út közepén szétszórtan, azaz nem szabályos vonalakban néhány nagy lapos kő van a földbe mélyesztve, hogy esős időben ne kelljen a felázott földre lépni.

Napközben félre szoktak huzva lenni nem csak a fehérpapirral bevont ajtók, de a szobák válaszfalai is, úgy hogy minden oldalról szabadon áramlik be a levegő az egész lakásba, melyben télen bizony hideg van. Vattázott kimonókban térdel olyankor az egész család a hibacsi körül s úgy melengetik kezeiket a faszén parázs fölött.

Mint láttuk, a hófehér papir nagy szerepet játszik a japán házban, hol fehér még a padlót borító gyékény is, már pedig a fehér igazán a luxus szine, mivel minden piszok és por azonnal meglátszik rajta. Érthető dolog, hogy a japánok esküdt ellenségei az utcai pornak, mely behatolhatna ragyogó

tiszta kedves kis lakásaikba. Locsolgatják is egész nap, bambusztörzsből készült, hosszúnyelű vízmerő kanalakkal házuk előtt az utcát. A japán ember sohasem megy cipőstül a házba. Facipőit kint hagyja a rajta tapadó sárral és porral a kapu előtt s bokáig érő, mindig kifogástalan hófehér vászonharisnyában, a „tábi"-ban, vagy mezítlábosan járkál szobáinak fehér gyékénypadlóján, valamint csinos kis verandájának tükörként fénylő, csiszolt fapadlóján. Nekünk is le

Hogyan alszik a japán nő.

kell cipőinket vetnünk, ha be akarunk egy japán házba lépni. Olyan tiszta egy ilyen lakás, hogy akár fekete szalonöltözetben hengergőzhetünk végig a ház összes szobáin és egyetlen porszem sem fog ruháinkon tapadni. Szék és szőnyeg teljesen ismeretlen dolgok. Négyszögletes, lapos selyempárnákon, vagy közvetlenül a gyékénypadlón ülnek a legkényesebb világos ruhában is, azaz tulajdonképen térdelnek és sarkaikon ülnek. Tessék ezt otthon minálunk akár a legtisztább európai lakásban megpróbálni s fehér selyemruhában

letérdelni a padlóra, amelyen járunk. No hiszen jól fog az a selyemruha utána kinézni.

A házak bejárata kövezve vagy cementezve van, melyet egész nap mosogatnak, akár egy hadihajó fedélzetét. De még a ház külsejét, sőt a kertet övező magas deszkakerítéseket is csaknem minden hónapban alaposan lemossák szappannal és kefével.

Az üzletek teljesen nyitva vannak az utca felé, sőt az áruk egy része kint áll előttük az utcán. A nap sugarai ellen

Porcellánkereskedés.

hosszú, keskeny ponyvát akasztanak az üzlet elé, melyen nagy japán írásjelekkel olvasható a cég neve, mely mellett szamúrai ivadékoknál ott pompázik a szép családi címer is. A szellőben hullámosan libegő ponyva kellemes szellőztetésről is gondoskodik, amennyiben az utcáról egyenesen az üzlethelyiségbe hatol a rajta megtörő szél.

A japánok nemzeti öltönye a kimonó, melyhez nem viselnek sem inget, sem alsóruhát. A kimonó annyira közismert nálunk is, hogy nem terjeszkedem ki részletes leírására. A mi fehérneműinket csak az európai viselethez hord-

ják Japánban. Alsóruhát csupán nők viselnek. Áll pedig ez egy cseresznyepiros, négyszegletes kelmedarabból, melyet a test körül csavarva viselnek s mely a csipőktől kezdve leér valamivel a térdek alá. Minden kötelék nélkül erősítik azt meg, egyszerüen betürve a kendőt a csipők fölött. E fölé jön aztán mindjárt a kimonó, mely csak csekély eltérést mutat a férfi kimonóktól. Lelógó bő ujjai hosszabbak és a nyakat körülvevő szegélye szélesebb valamivel. A kimonó összetartására a férfiak keskeny sált csavarnak többszörösen a derekuk köré, ebbe az övbe dugják a láncos arany vagy ezüst órát, hátul pedig a tokban rejlő kis pipát a dohányzacskóval. A nők a festői széles, tarka díszövet, az „obi"-t viselik e célra, melyet hátul az ismeretes, sajátságos csokorra kötnek. Az obit még egy brokátkelméből készült keskeny zsinór is veszi körül, melyet elől ugyancsak keskeny, ízléses arany csatt tart össze.

A toilette-nél.

A nyári kimonót nagyon gyakran mossák, még pedig minden mosáshoz teljesen szétbontják, vagyis fölfejtik a varrásoknál. Mosás után az egyes darabokat még vizesen fölhúzzák a mi vasalódeszkánkhoz hasonló sima deszkákra, kézzel szép simára egyengetve rajtuk azokat. A ház falának támasztott deszkákon a nap végzi el azután úgy a szárítást, mint a vasalást. A deszkáról lefejtett száraz darabok olyan

simák, mintha vasalva lennének. Az asszonyok azután a darabokból ujra összeférczelik a kimonót.

Ha a japán ember elegánsan akar valahol megjelenni, úgy a kimonó fölé magára ölti még a bőujjú, fekete selyem „haori"-t, melyet a mellen egy pár bojtban végződő, szépen fonott szürke vagy fekete selyemzsinór tart össze. A szamurai családból származóknál a haori hátán s a két váll fölött látható 2—3 centiméter átmérőjű fehér körökbe festett fehér

A kimonót széjjelfejtik a mosáshoz.

családi címer a „mon". Ezt a ruhadarabot „mon-haori"-nak nevezik.

A parasztok, munkások és kulik testhez álló, rövid kékvászon nadrágot viselnek s egy legfeljebb a térdekig érő, bőujjú kimonót. A mezei munkások hosszú kék vászonharisnyát, valóságos lábszárvédőt is viselnek lábaikon a piócák és rovarok csípései ellen. Nyár idején igen sok munkásnak egész ruházata egy a combok között áthuzott és a csipőkön megkötött fehér vászonövből áll. A munkásosztályhoz

tartozó emberek különben rövid kék vászon harisnyát viselnek, melynek külön álló nagy ujja mellett van a szalmaszandálnak, a „varadzsi"-nak szalmaköteléke keresztülhúzva.

Hogy mennyire szereti a japán ember a kimonóját, ezt a nyakat és a lábszárakat szabadon hagyó, a szabad mozgást nem korlátozó szellős ruhát, azt több ízben láttam a vasuton Yokoháma és Tokió között, mely vonaton gyakran utaznak tokiói ügyvédek meg orvosok, kiket hivatásuk kényszerít néha európai ruhák viselésére. A kifogástalan angol öltönyben felszálló urak rendesen azonnal eltünnek kis kézitáskájukkal a kocsi toilette-fülkéjében, honnét nemsokára mint kimonós japánok lépnek ki, kezeikben papirlegyezővel, lábaikon gétákkal, azaz faszandálokkal. A gétákat azután szépen az ülés alá tolva, föltérdelnek ők is fehérharisnyás lábaikkal a kocsinak plüs ülésére, mint a többi japán utas és sarkaikon ülve merülnek el az ujságolvasásba vagy a táj szemléletébe.

A címeres kimonóban.

Piszkos, vagy elrongyolt ruházatu embert és koldust nem látni az egész országban sehol sem, pedig van elég szegény ember közöttük, talán több mint mifelénk. Hányszor csodálkoztam, megállva egy gyár vagy dokk kapujánál, az onnét kiözönlő munkásasszonyok és leányok mindig tiszta és csinos külsején. Még nagy gonddal készült művészies hajfrizurájuk is mindig kifogástalan rendben van. A paraszt leányok is oly tisztán vannak öltözve mindig, hogy azt lehetne hinni, valami jelmezestélyre készülnek. Avagy nézzünk meg egy egész nap az utcán ácsorgó vagy nyargaló riksakulit, aki ló és kocsis egy személyben, milyen hihetetlenül tisztán van öltözve, hogyan tün-

dököl feketére lakkozott kis kocsija a hófehér huzatu, párnázott üléssel és a hosszúszőrü rozsdavörös lábszőnyeggel! Chinában nem egyszer kénytelen voltam leszállani riksámról, mert csaknem leszédültem a riksakuli nyomán húzódó bűzfelhőben, vagy pedig mivel viszketést éreztem egész testemen a kocsi közelebbi szemügyrevételénél.

Parasztleány.

A japán vasutak tisztasága szintén felülmulja a mieinkét. Dacára annak, hogy olcsó, erősen kormozó japán barnaszénnel fűtik a mozdonyokat, a kocsik belseje mégis tiszta. A tükörablakokon és a felhuzható zsalukon kívül még egy harmadik, szintén felhuzható szunyoghálós ablak is van, melyet a kellő időben véges-végig fölhuzgál a vonat figyelmes személyzete azon az oldalon, amelyen szénpor repülhetne be a kocsiba.

Az utazás egész tartama alatt, folytonosan törülgetik és tisztogatják a kocsik belsejét még pedig japán alapos-

sággal, úgy, hogy még hosszabb útazásról is teljesen tisztán érkezünk meg.

A japán ember az evésben is rendkívül tiszta. Semmiféle eledelhez, még a kalácshoz sem nyúl puszta kézzel. Evőpálcikákkal fog meg mindent és visz a szájához, legyen az hal, hús, rizs vagy gyümölcs. Bátran elfogadhatunk és megkóstolhatunk mindent, legyen az bármi néven nevezendő étel vagy ital, melyet egy japán kínál, mert meglehetünk győződve róla, hogy csak tisztán készült dolgot fog még a legszegényebb paraszt is elibünk tenni, még pedig tiszta, csinos, kis fa- vagy lakk-tálcán, tiszta porcellán tányérkán, vagy kristálytiszta pohárban. Egy ízben kénytelenek voltunk hajószakácsunkat betegsége miatt kihajózni egy szárazföldi kórházba s helyébe ideiglenesen japán szakácsot fogadtunk föl. Öröm volt nézni, hogy milyen tisztán dolgozott ez az ember tiszta kimonójában, fehér kötényével a kis hajókonyhában, semmiféle ételt meg nem érintve a kezeivel. A mi szakácsainknál rendesen jobb, ha nem látjuk, hogyan és miképen főznek! A mi japán főzőművészünknek pedig este épen úgy ragyogott a konyhája, köténye és kimonója, mint reggel.

Milyen étvágygerjesztően van a vasúti állomásokon árult „bento“ vagyis útravaló is elpakolva. Két csinos kis fehér fadobozban van az ennivaló. Az egyik doboz színig van telve pompás főtt hideg rizszsel, míg a másikban zöld levelek és friss virágok közül kandikálnak felénk a sült hal, a főtt lazac, a hideg tojásétel, a pikáns savanyuságú vagy édes becsinált bogyók és ugorkák. A Frank-kávésdoboz nagyságú dobozok fedelei japán precizitással zárnak, az őket összetartó vékony bambuszfonal alá pedig néhány fogpiszkáló s egy pár illatos japán cédrusfából faragott vadonatúj evőpálcika van bedugva. A pálcikák a szélesebb végükön még összefüggenek egymással és használat előtt szét kell őket még választani, vagyis bizonyos, hogy nem használta őket még előttünk senki. A dobozok puha, fehér papirba vannak göngyölve, melyet asztalkendőül használhatunk. Kerül pedig egy ilyen

lukullusi bentó tizenhárom egész szenbe, körülbelül harminc fillérbe. Forró teát is kaphatunk minden állomáson. Kerül pedig a tea három szenbe, melynek fejében egy vadonatúj, csinos égetett agyag teáskannát és egy csinos kis csészét kapunk. A kannában benne vannak már a friss tealevelek, melyekre előttünk töltik rá a forró vizet. Valami hat csésze tea kerül ki a kannából, melyet, ha kiittuk a tartalmát, a csészével együtt egyszerüen kidobunk az ablakon.

Gyakori látogatója voltam Japánban a reggeli piacoknak is, hol tisztára mosva, étvágygerjesztően díszeleg csinos bambuszfonatú kosarakban a hús, hal, gyümölcs és a főzelék-félék. Utóbbiakból valóságos díszkertbe illő virágágyakat állítanak össze.

Japán a tisztakezű emberek országa. Egész nap mosogatják kezeiket az emberek, amire mindenütt kínálkozik alkalom. A házak mellett, a kertekben, a templomok udvarain, a vasúti állomásokon, egyszóval mindenütt látni egy-egy természetes mohfedte sziklakövet, melybe medence van vájva, amelyik szinültig telve van kristálytiszta vízzel. Mellette fekszik az elmaradhatatlan bambusz-merítőkanál. Az illemhely elhagyása után is leöblíti kezeit minden japán ember a merítőkanállal vett vízzel. A vasúti kocsikon minden osztályban megtaláljuk a tiszta mosdótálat, fölötte egy vízcsappal és a szappant. Törülközőkendőre nincs szükségük, mert mindenki magával hordja kimonója bő ujjában a hygroszkópikus, puha, japán papirost. Ez a papir helyettesíti itt a zsebkendőt is, melyet használat után eldobnak, ellentétben az európaival, aki bizonyos dolgokat a zsebébe rejtve hord egész nap. Gyászoló körmöket nem látni sehol sem és a piszkos fül is az ismeretlen dolgok közé tartozik. A borbély nemcsak hajat nyír és beretvál, de a füleket is kitisztogatja fínom kis műszereivel. Az is érdekes, hogy odvasfogú embert nem igen látni Japánban, mert még a legszegényebb ember is eljár a fogorvoshoz és mindig rendben tartja fogsorát. Életemben nem láttam annyi aranytömésű fogat, mint Japánban. Csupa csekélységek ezek, de egyúttal megannyi bizonyítékai a japánok

végletekig menő tisztaságának. Csak körül kell néznünk otthon és látni fogjuk, mennyien vétenek naponta, még a legjobb társasághoz tartozó emberek közül is a testi tisztaságnak ez elemi szabályai ellen.

Japánban még a legutolsó riksakuli is fogkefét és fogport használ. Igaz, hogy a legfínomabb fogkefe a pénzünk szerint 30—40 fillérbe kerül csak, de már 8—10 fillérért is kitünő fogkefét lehet vásárolni. Egy nagy doboz fínom minőségű tokiói fogpor ára csak nyolc fillér. Azelőtt általános szokás volt az, hogy a férjes nők leberetválták szemöldökeiket, fogaikat pedig koromfeketére festették. Ma már csak ritkán, legtöbbnyire falusi asszonyoknál látni a szépnek épenséggel nem nevezhető fényes, fekete fogsort.

A fürdöben.

A forró fürdő életszükséglete minden japán embernek. Gazdag és szegény egyaránt fürdik mindennap, még pedig rettentő forró vízben, mindannyiszor szappant is használva. A japán katonák az oroszok ellen viselt hadjáratban, amint csak szerét ejthették, forró fürdőt készítettek maguknak kint a szabad táborban is. A szigetország vulkánikus talajából ezernyi forróvizű forrás fakad. Az ilyen források közelében fekvő városban vagy faluban minden házban van természetes forró fürdő, de van azonkívül néhány óriási nyilvános

fürdő is, melyekben egy szenbe — körülbelül két és fél fillérbe — vagy épenséggel semmibe sem kerül a fürdés. Ezek azután igazi népfürdők! De tele is vannak éjjel-nappal néppel. A pazar berendezésű porcellán tükörfürdőtől le az egyszerű fakádas fürdőig, megtaláljuk a fürdőt minden házban. A „furo", vagyis a fürdőkád külön szobában, rendesen a konyha közelében, vagy nyáron kint a szabadban áll. Reggel és este jó forróra melegítik benne a vizet, melyben sorra fürdik azután mindennap az egész háznép. Az elsőség a vendéget illeti meg, ki után a ház feje, az összes családtagok, majd a cselédség is sorra megfürdenek. Meg kell itt jegyeznem, hogy a test beszappanozását és leöblítését a kádon kívül végzik, úgy, hogy tiszta testtel lép már mindenki a fürdővízbe, mely az utolsó ember után is teljesen átlátszó s tiszta marad. A legszegényebbek házuk előtt forralják kis üstben a fürdővizet és estefelé kint az utcán fürdenek. Érdekes fűthető fakádjaik is vannak, melyek egy Japánban termő szép egyenletes rostokkal biró fának deszkáiból készülnek, melyekbe kis vaskályha van beépítve a víz melegítésére.

A forró fürdőért nem fizet az ember sehol, még az európai berendezésű nagy szállodákban sem, mivel japán felfogás szerint a fürdés épen olyan természetes napi szükséglete az embernek, mint az alvás meg az evés, bár a chinaiak e miatt azt mondják a japánokról, hogy nagyon piszkos emberek lehetnek, hogy olyan gyakran érzik a fürdés szükségét. A fürdéshez friss kimonót kapunk, továbbá szalmapapucsot a cementezett folyosón való járáshoz és egy érdes kis törülközőt, melyet a mosakodásra használunk. A fürdőből kiszállva, kifacsarjuk a törülközőt s leszárítjuk vele testünket, melyről a forró fürdő után olyan gyorsan elpárolog a viz, hogy igazán nincs szükségünk száraz törülközőre. Persze mindenki külön darab szappant is kap. Érdekes, hogy még csak fogkefét sem kell magunkkal hordanunk, ha Japánban utazunk. A fürdő közelében, a vizcsapok mellett, hol a szájmosáshoz szükséges vizet vesszük a reggeli toalettnél, tucatszámra találunk fogkeféket, egy ragyogó tisztára surolt

fatálcán. Ne tessék megijedni, mert csak egyszeri használatra szánt fogkefék azok, melyek egy arra alkalmas fának vékony ágaiból készülnek. A fadarabka szépen le van hántva s egyik végén ecset módjára behasogatva. A hajlékony, de erős rostok kitünő fogkefét adnak. Leragasztott kis papirzacskókban hever mellettük a fogpor, mindenikben egyszeri használatra való adag. A japán hotelek szobáiban nincs mosdótál, mert nézetük szerint a mosakodás nem a lakószobába való. Lent a földszinten, a fürdők mellett végzi el az ember reggeli toalettjét és kimonójába bujva, már tisztán tér vissza szobájába felöltözködni.

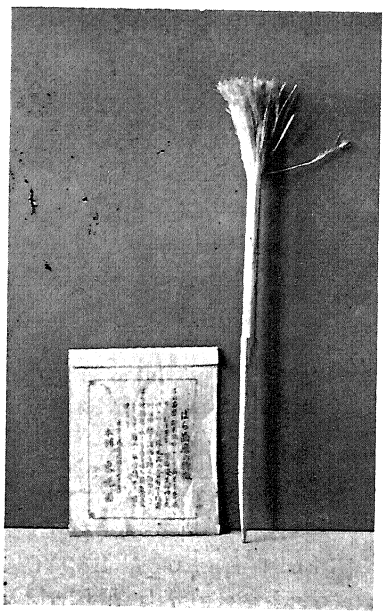

Fogpor és fa-fogkefe.

Európában minden népcsoportosulásnál, még a nyilt utcán is rettenetes atmoszféra szokott uralkodni, melyet nem kísérlek meg elemeire bontani. Azokról az illatokról pedig, melyek bennünket minden teremben, vagy szinházban fogadnak, ahol sok ember időzik, nem is szólok. Japánban még a legnagyobb népcsoportosulásnál sem lehet ezt a kellemetlen szagot érezni, sőt inkább azt mondhatnám, hogy kellemes illat árad ki az itteni tiszta emberek alkotta néptömegből. Lehetséges, hogy a mindig tisztán tartott, egészséges test kigőzölgésének illata az, mely tényleg nem kellemetlen az orrnak. Valahányszor egy japán leány vagy asszony suhant el mellettünk az utcán, mindannyiszor valami kellemes illat csapta meg orrunkat. Kerestük ezt az illatszert minden városban a drogistáknál és illatszerkereskedőknél, de eredmény nélkül. Kérdezősködtünk felőle japán nőismerőseinknél, kértük őket, hogy árulnák el, miféle toalettcikk,

szappan, illatszer vagy hajolaj az, melynek illatát minden japán nőnél érezhetni. Mosolyogva biztosítottak róla, hogy semmiféle különös illatszert nem használnak. Oszakában azután véletlenül hozzájutottunk ehez az illathoz; haza is vittük emlékül Európába. Egy ottani gésaszinházban a hires „Nanivaodori" táncot néztük meg. Az előadás után légmentesen záró kis hengeres dobozba zárt parányi selyemkendőcskét kaptunk emlékbe. Ezek a kendőcskék magukban rejtik az említett pompás illatot, de a mai napig sem tudjuk, hogy mivel vannak illatosítva.

A szappanfogyasztás, mely állítólag mérővesszője valamely nép kulturájának, óriási Japánban. Dacára annak, hogy az országban kitűnő szappant gyártanak, mégis a föld minden tájáról származó szappanokat is árulnak a legutolsó faluban is. A párizsi, berlini s newyorki gyártmányok mellett feltünő sok budapesti szappant is árulnak mindenfelé. Az asszonyok és leányok rajonganak az illatos szappanokért.

A kies Urága városkában, hol hajónk dokkban volt, a dokktársaság mérnökei nagy japán vacsorát adtak tiszteletünkre a klubjukban, persze gésákkal. Mindenikünknek kijárt egy kis gésa, aki körülöttünk forgolódott, rizsborral kínált és az ölünkbe is ült, egyszóval csak velünk foglalkozott az egész vacsora alatt, melynek végeztével egy emelkedett pódiumon nagyszerű táncokat mutattak be. Mi európai diner-rel viszonoztuk a meghívást hajónk fedélzetén, melyre meghívtuk persze a gésákat is. Külön kis asztalkán terítettünk számukra, hogy az európai dekorumot óvjuk s mindannak dacára lássák a kis gésák, hogy ezuttal csupán vendégeink. A tizenhat személyre terített asztalka roskadozott az édességek s bonbonoktól. Cukrászunk, ki Bécsben Sacher-nél volt cukrászlegény, kitett magáért. Vacsora után elszéledtünk a hajón, mindent megmutogatva a kiváncsi kis teremtéseknek. Tetszettek nekik a kabinjaink rettenetesen, hát még a sok szép európai meg japán dísztárgyaink. El is kunyorálták végül mindegyikünk kabinjából a — szappant.

NAGASZAKI.

Kavicsok a templomkapun.

Megvalósulnak tehát gyermekkori álmaim. A kék tenger tükrét gyorsan szeldeső hajónk minden pillanattal közelebb hoz a csodás ország partjaihoz s ma este már Japán földjét fogják taposni lábaim.

Északchina vigasztalan, sivár partjairól jöttünk ide. Még szemünkben van a pekingi utcáknak és a Gobi-sivatagnak pora, orrunk még el sem felejthette a jellegzetes chinai bűzt, midőn először merültek föl bámuló szemeink előtt Japán szép hegyei. Alig tűnt föl a nagaszakii öböl bejáratának közepén magánosan álló sziklasziget, a Takaboko, vagy mint a hollandok nevezték, a „Papenberg“, balzsamos illattal telített levegőt hozott felénk a szellő első japán üdvözletként, a bizarr szigetecske meredek oldalain álló szép fenyők pedig mintha ölelésre tárták volna felénk alányúló görbe ágaikat. Az öböl kék tükrén ragyogó tisztaságú halászbárkák síklanak tova vakító fehér vitorlákkal; mintha valami tündérmeséből léptek volna ki a valóságba, olyan hihetetlenül tiszták és

csinosak. Még egy kanyarulat és föltárul előttünk a nagaszakii öböl egész pompájában. Üde zöld erdő borította hegyek sorakoznak mindkét oldalon kulisszaszerüen egymás mögött, egy csomó bájos kis öblöt zárva maguk közé, melyek mentén csinos kis japán házikók állanak fehér papiros-ablakokkal és ajtókkal, helyenkint pedig pipacspiros, karcsú templomkapuk alatt, bizarr kőlámpások szegélyezte fehér

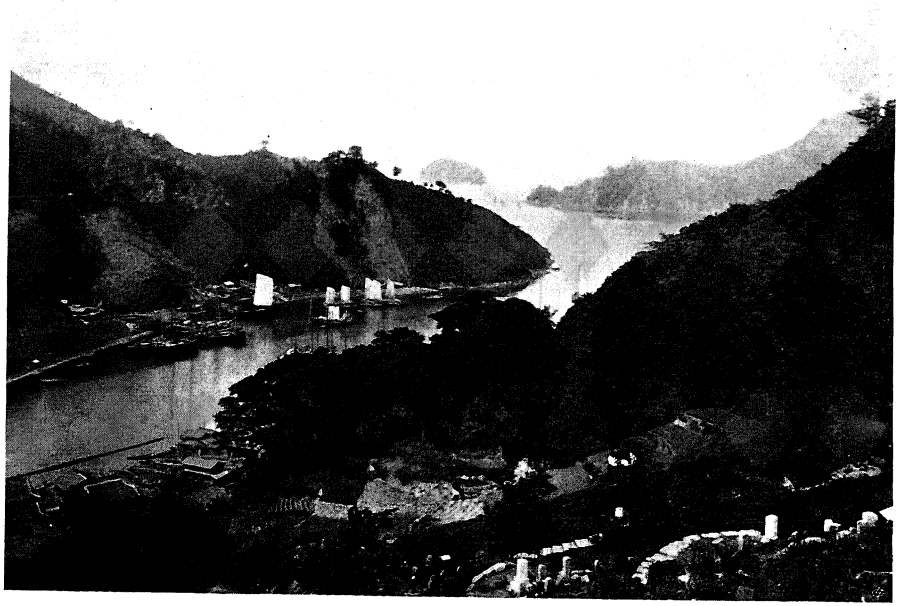

Nagaszaki öblének bejárata.

kőlépcsők vezetnek föl az erdők sűrűjébe. Az öböl végén nagy félkörben terül el Nagaszaki szürkéskék palatetős háztengere, mely a hegyek oldalaira is fölkapaszkodik, az évszázados kámforfák alatt rejtőző, fantasztikus chinai tetőzetű Buddha- és Sintó-templomokig. A földkerekség egyik legszebb kikötőjében voltunk. Azt hiszem, hogy nem csak az én szemeimben csillogtak könnyek. Ilyen szépnek még sem képzeltem Japánt.

A templomok felől szép mélyhangú gong zengését hozza néha felénk a lágy esti szellő. Különben mély csend honol köröskörűl és mi sem árulja el, hogy egy 175,000 lakosú város terül el körülöttünk. Imádom e város örökös nyugalmát és békéjét. Ez a csend nem a temetők némasága ám, hanem egy megelégedett nép kedélyes és barátságos otthonában uralkodó nyugalom. Nagaszaki a mai napig megőrizte régi japán jellegét; utcáin nem csilingel még villamosvasut és

A Motokágó-macsi.

nem is zörögnek ott bérkocsik. A gyalog vagy riksán járó japán pedig igazán nem csinál lármát.

Európai külsejű emeletes házakat csupán az öböl jobb oldalán látni, hol a „Nagaszaki-Hotel“ mögött fekvő hegyoldalon néhány európai nyaraló és szálloda, valamint a hófehér katholikus templom kandikálnak ki a lombok közül. Alacsony, legfeljebb egyemeletes, csinos faházikókból áll különben az egész város, kedves kis utcákkal. Példás tisztaság mindenfelé; pornak nyoma sincsen, mert mindenki

reggeltől estig szorgalmasan locsolgatja háza előtt az utcát. A főutca a Motokágó-macsi, melyben a főbb üzletek is vannak érdekes kirakataikkal. Valahányszor egy nagy turistagőzös, vagy egyike az amerikai nagy hadseregszállító hajóknak időzik véletlenül a kikötőben, mely a Filippinákról viszi haza a fölváltott tiszteket és legénységet, valamint azok családjait, hosszú riksasorban látni ebben az utcában a turistákat, vagy az amerikai hajó szánalomraméltó útasait, a vérszegény, sápadt nőket és gyermekeket, kiken ugyancsak meglátszik a Filippinák klimája. Mennyivel egészségesebben néz ki az a sok fiatal japán leány és asszony, kik lent a kikötőben szenet hajóznak be az oceánjáró kolosszusok vasgyomrába. Néhány óra alatt néhány ezer tonna szenet vesz föl egy ilyen nagy hajó s ez az óriási széntömeg Nagaszakiban csupa pici, formás női kezek segélyével jut a hajóra. Nem udvariaskodás, de minden japán nőnek, még a parasztnőnek és a munkásnőnek is gyönyörű kezei vannak. Nagy raja a szenes csónakoknak veszi a hajókat körül, míg a hajó oldalain valami harminc hosszú ferde létrát erősítenek meg, melyeknek minden egyes fokán egy-egy kis muzmé áll. Kacér fehér fejkendővel védve szép frizurájukat a szénpor ellen, fáradhatlanul nyujtogatják föl egymásnak mind magasabbra a szénnel telt nehéz kosarakat, míg az üres kosarak nagy ívben repülnek vissza a csónakokra. Géppel sem lehetne a nehéz munkát szebben és gyorsabban elvégezni, mint ahogyan azt az örökösen csevegő s nevetgélő kis muzmék elvégzik.

De hát térjünk beljebb a városba. Menjünk végig a Motokágó-macsin, melynek végén balra fordulva, egyszerre a város szívében találjuk magunkat, ott ahol a várost átszelő hegyipatakok fölött szebbnél-szebb ősrégi ívelt kőhidak feszülnek. Legtöbbje teljesen be van nőve folyondárral, míg a hídfőnél rendesen egy faragatlan terméskőből összeállított, nagykalapos templomlámpást látunk, vagy egy kis faházikóban trónoló kőbálványt, lábai előtt friss virágokkal és füstölőpálcikákkal. A helyenként kőgátakkal felduzzasztott

*

víz gyönyörűen tükrözi vissza a hídat a parti görbe fenyőkkel, valamint a hídon áttipegő tarkaruhás, tarka papirnapernyős japán leányokat. A partokon csinosnál-csinosabb japán házikók állanak, melyeknek alacsony faerkélyein száz meg száz tarka kendőcskét lobogtat a szellő. A háttérben az Ó-Szúva templom terebélyes kámforfáit pillantjuk meg, melyek mögött egészen hátul, valami remek kékeszöld színben tündökölnek a távolabbi hegyek, az egészre pedig leragyog az a pompás japán kék ég. Nem csak Itáliának, de Japánnak is meg van a maga specifikus gyönyörű ege. Pompásnál-pompásabb japán tájképrészletekben gyönyörködnek lépten-nyomon szemeink és csak azt sajnáltam itt mindig, hogy nem tudok festeni. A fénykép ugyanis nem adja vissza azt, ami a japán természetben a legszebb — a színeket. Nagaszakiban különben is szigorúan tiltva van a fényképezés és csak hosszas utánjárással sikerült az engedélyt kieszközölnöm, hogy fényképezhessek. A zsandár-parancsnokság egy kimonóba öltözött zsandárt adott mellém, aki ugyancsak ügyelt reá, hogy föl ne vegyem valahogy a hegyeket. Az udvarias ember a világért sem fogadott volna el tőlem még csak egy cigarettát sem. Érdekes, hogy az európai festőknek csak hosszas tanulmány után sikerül a japán természet sajátságos szineit, szokatlan vonalait, de leginkább annak átlátszó, tiszta levegőjét vászonra vetniök. Kezdetben csupa európai tájkép kerül ki ecseteik alól. Teljesen japán itt minden és európait csak elvétve látni errefelé, mivel a turisták legtöbbje nem igen jut ki a Motokágó-macsiból. Ott ragadnak valamennyien az üzletekben. Igazán sajnálatraméltók ezek a globetrotterek, kik drága pénzen óriási útat tesznek meg idáig s azután jóformán csak a japán üzletekből, no meg a fényképekről ismerik Japánt, mint a Bädeckeres muzeumlátogató, ki a Bädecker olvasása miatt nem jut hozzá a műtárgyakat igazán meg is szemlélni. Igazi megelégedéssel töltött mindig el a gondolat, hogy legfeljebb egy az idejével szabadon rendelkező yachttulajdonos tanulmányozhatja olyan alaposan az érdekes idegen országokat és népeket, mint mi a hadihajón, hónapokat

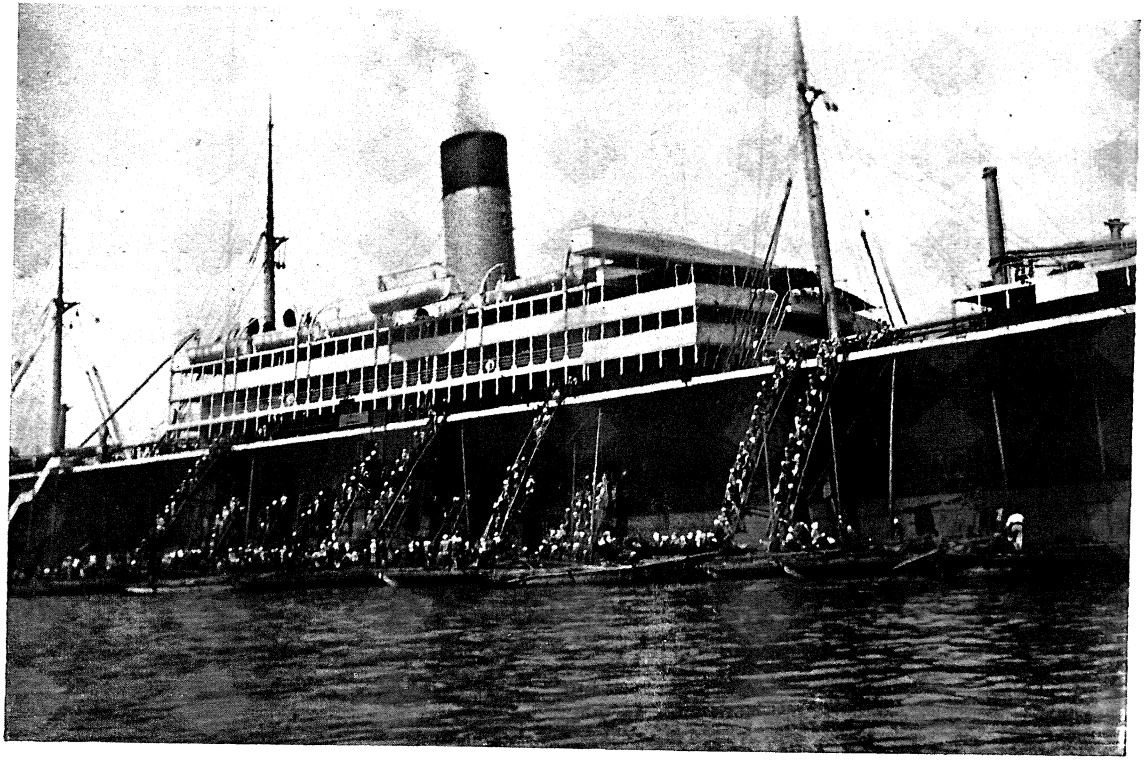

Formás női kezek hajózzák be a szenet

töltve egy-egy érdekes kikötőben. Még a legnagyobb hajók is legfeljebb egy napot töltenek Nagaszakiban, hol én három gyönyörű hónapját élhettem le életemnek.

A hegyek felé közeledve, monumentális kőlépcső ötlik szemünkbe. Valami kétszáz lépcsőfok vezet ott föl a magasba, Nagaszaki legszentebb templomához, az Ó-Szúva templomhoz. Óriási méretű bronzkapuk és mohlepte kőkapuk

Festői híd Nagaszakiban.

alatt haladtunk föl a lépcsőkön, melyekre lombjaikkal a magasban ölelkező remek japán fenyők vetnek árnyékot. A legfelső templomkapuban szótlanúl állunk meg azután élvezni a lábainknál elterülő leírhatatlan kilátást. Évszázados kámforfák alatt hűsöl fent a szent templom. A tisztes korú fák némelyike valóságos Mathuzsálem. Egyikének-másikának törzsét alig képes három ember kinyújtott karokkal körülfogni. A templom tágas udvarában sütkérezik

a napfényben a zöldeskék patinás szent bronz-ló, melyet Pierre Lotti gyönyörű színe miatt nefritkőnek nézett. Körös-körül értékes bronz- és porcellán-lámpások állanak, valamint ágyúk és lövedékek a diadalmas háborúkból. A templom bejárata fölött vastag rizsszalma-kötél van kifeszítve, melyről széles fehér papirszalagok lógnak le a gonosz szellemek távoltartására. Az alsó nyílt templomban, melyet a hegyre vezető fedett lépcső köt össze a magasabban fekvő két templommal, látjuk egyszerű oltáron a kis kerek állótükröt, a sintó-templomok egyetlen díszét, az isten fényességének és a lélek tisztaságának jelképét, mely egyúttal a napot is jelképezi. Isteni csönd honol itt mindig és csak a híres őszi templomi ünnepélyek idején lesz hangos néhány napra a templom környéke, midőn nagy pompával hordják körül a mikosi-kat, az istenek palankinjait, mely alkalommal Nagaszaki legszebb gésái s maikói táncolnak itt az istenek tiszteletére, no meg hébe-korba, mikor az iskolák jönnek ide botvívó és dzsudzsicu versenyeiket megtartani. Utóbbi célra különben néhány év előtt egy japán herceg fejedelmi bőkezűségéből a templom közelében egy Buddha-templom külsejű, hatalmas vívócsarnok is épült.

Az ó-Szúva templom kapui.

A templom körül csinos kis kertek, aranyhalastavak és szökőkútak között barátságos kis teaházak állanak, melyek

mindegyike előtt néhány csinos kis muzmé ácsorog, akik a teaházba hívogatnak. Alig marad időm a körültekintésre s máris valami tizenkét csicsergő, nevetgélő leány szorongatja kezemet; mindegyik a saját teaházába akarna vinni. A terrasz szélén, honnét gyönyörű kilátás nyílik egész Nagaszakira, telepedtem le egy teaház előtt, a szent cseresznyefa alá, mely minden esztendőben január elsején szokott virágzani s

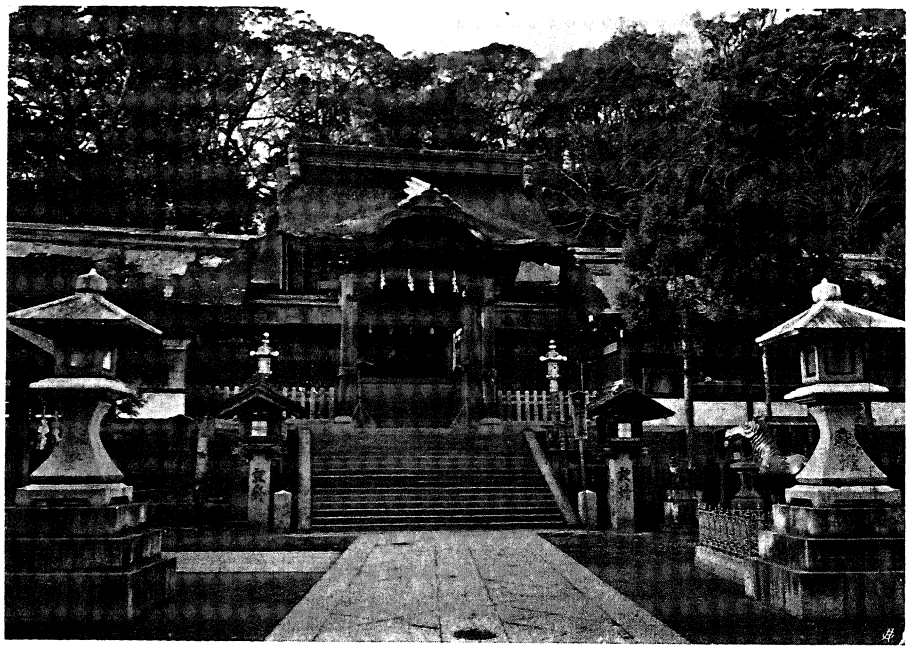

Az ó-Szúva templom udvara.

melynek első virágait az istenek oltárára szokták letenni. Illatos zöld teát és friss kalácsot kapok. Kis fehér kezek hámozzák számomra az aranysárga kaki-fügét, melyet evőpálcikára szúrva nyújtanak felém. Igazán csak a számat kell fölnyitnom. El sem tudják azt otthon a vén Európában képzelni, hogy mennyire kényeztetik Japánban a nők a férfiakat. Sétát is teszünk föl az erdőbe, mialatt a teaház tárvanyitva marad. A jobbról és balról belém kapaszkodó két kísérőnőm minden fát, minden virágot megmutat és kimerí-

tően megmagyaráz. Meg kell szagolnom a kámforfáról frissen leütött kérget, meg kell kóstolnom a kámforfa csípős, hűsítő ízű leveleit, búcsuzóúl pedig szép teavirágot tűznek a gomblyukamba. Be sok szép délelőttöt üldögéltem azután még itt el, japánúl tanúlva a leányoktól.

Kedvenc teaházam a Daitokudzsi, az öböl másik oldalán van a hegyoldalon, lilavirágos, nagy glycinia-lugas alatt,

Az ó-Szúva templom őszi nagy ünnepe.

hol esténként szoktam volt üldögélni a piros lampionok által megvilágított terraszon, lábaim alatt az egész várossal. Ott szürcsölgettem a forró japán zöld teát cukor nélkül, vagy kanalaztam a vizespohárba gyalúlt kristályjeget nádcukorsziruppal és hihetetlen fínom porrá őrölt zöldtealevelekkel. Mondhatom pompás dolog. Fehér kőből faragott, magas Sintó-templomkapu emelkedik előttem a városból ide felvezető magas lépcső végén, melyre két egészen ferdén álló öreg fenyő borít árnyékot. A kapu keskeny lapos tetejét apró

kavicsok borítják, melyeket alulról dobálnak oda föl az emberek. Ha ugyanis fönt marad a kavics, az jót jelent.

Lelátok innét a Maruyáma domboldalon fekvő éjjeli mulatóházakra s teaházakra, melyek ezernyi lampion fényében úsznak. Lampionokkal teleaggatott sátrakban árulják odalent az utcán az ízléses papirlegyezőket. A nagy csöndben fölhallatszik ide az utcán csoszogó vak muzsikusleányok mélabús gitárja, valamint a facipők kopogása. Csupa ízléses emeletes faházak állanak ott szellős verandákkal, a verandákon sok-sok virággal és a házak előtt remek kis előkertecskékkel. A kertecske mögött, egy földszinti díszes teremben, melynek elülső fala nyitott, ülnek selyempárnákon félkörben japán szokás szerint a térdeiken, a pompás selyem kimonókba öltözött szép fiatal leányok. Samizen-pengetés és ének hallatszik ki minden házból, szolid diszkrét mulatozás zaja, mely soha sem lesz durva vagy duhajkodó. A sarokház egy gésakölcsönző intézet, honnét bármikor hozathat magának az ember gésákat és maikókat, azaz énekesnőket és táncosnőket, ha mulatni támadna kedve. Telve vannak ezek az utcák esténként néppel. De nem kell ám gondolni, hogy csupán férfiak sétálnak itt. Itt látjuk a tisztes férjes asszonyokat is, de még az isko-

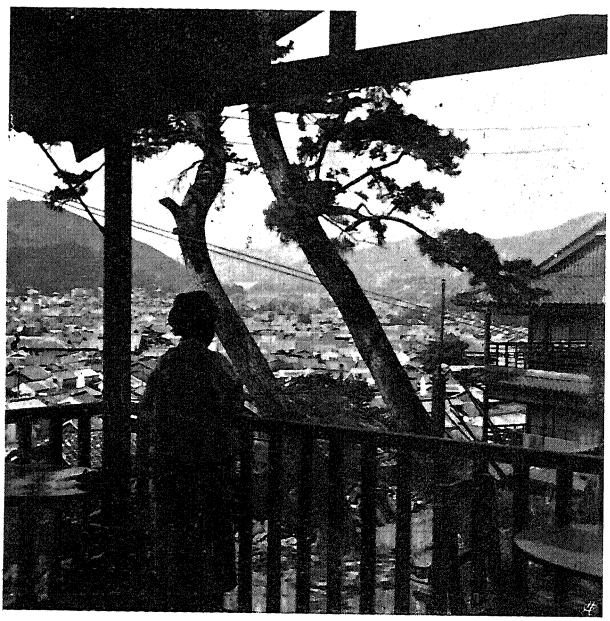

Kedvenc teaházam.

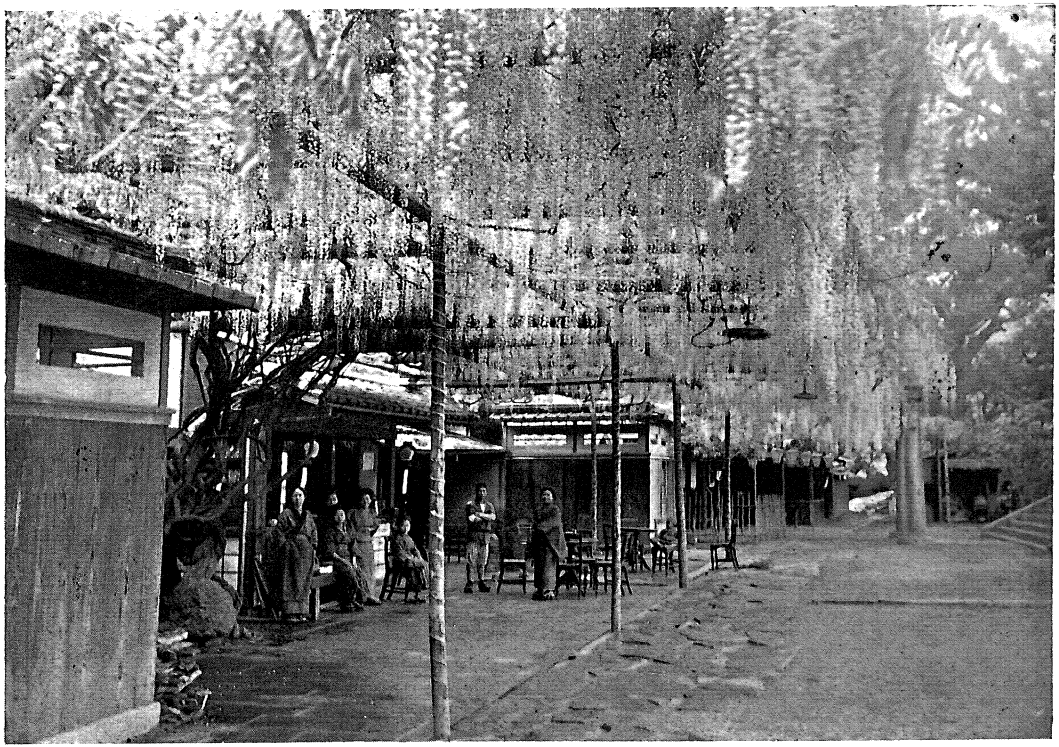

A Daitokudzsi teaház glyciniái alatt.

lásleányokat is, kik szintén megnézik a leányokat, sőt meg is állanak egy-egy ház előtt egy kis tere-ferére a házban levő nővérrel vagy rokonnal. A japán erkölcsnézlet nem bélyegzi meg a leányt, kit sorsa ezekbe a házakba vezetett és sokan férjhez is mennek ezekből a házakból. De sokat lehetne a felől elmélkedni, hogy melyik a magasabb, de főkép, hogy melyik az emberibb fölfogás erről a dologról, a mienk-e vagy a japánoké? Az egyik

A Maruyáma csinos házai.

házban valósággal meghatott egy leánynak az elbeszélése, ki öreg anyját és kis testvérkéjét támogatandó, önkényt lépett be oda. A kitűnő tanulónő már a felsőleány-iskolába járt, midőn apja váratlanúl meghalt, nagy szegénységben hagyva vissza a családot. Keresetlen szavakban mesélte el nekem a leány, hogy mennyire szeretett pedig az iskolába járni s hogy milyen szép búcsuzást rendeztek tiszteletére osztálytársnői, kik testületileg kísérték azután el ebbe a házba, ahol most is gyakran meglátogatják.

A Motokágó-macsi legislegvégén, bájos, csendes utca

kezdődik, melynek jobb oldalán egész sora az ősrégi Buddha-templomoknak rejtőzik a magas fák alatt. Széles kőlépcsők vezetnek fel a templomokhoz, melyeknek tágas udvaraiban zöldpatinás bronzlámpások, régen elhalt boncok fantasztikus formájú mohlepte síremlékei, továbbá folyondárral benőtt kőbálványok állanak. E csendes utca minden házában arany bálványokat, temetői papirlampionokat, bronz áldozati edényeket, olvasófűzéreket és temérdek gyönyörű virágot árulnak. Símára borotvált fejű boncokkal találkozni itt a nap minden órájában, kik csipkeszerűen áttört, sajátságos fekete ruhában, nyakuk körül aranybrokát stólával, méltóságteljesen ballagnak tova az árnyas úton. Bármelyik templom udvarán áthaladva Nagaszaki gyönyörű temetőjébe jutunk, mely félkör alakban veszi körül az egész várost, beborítva az összes hegyek oldalait, csaknem fel a csúcsokig. Isteni szép temető ez, a mi temetőink komorsága nélkül. Amilyen okosan tud ez a nép élni s tudja élvezni életét, épen olyan okosan gondolkozik a legemberibb dolgok egyikéről, a meghalásról és a temetésről is.

A temetőkhöz vezető utca.

Keskeny gyalogútak és mohlepte lépcsők vezetnek az égbenyuló, terebélyes kámforfák, fenyők és bambuszok alatt, melyek között szétszórva állanak az alacsony kis sírkövek, előttük kis kőmedencével, melyben friss virágok vannak, míg a földbeszúrt kis bambusztartókban kötőtű vékonyságú

füstölőpálcikák ontják egész nap az illatos kék füstöt. Közben egy-egy istenségnek folyondárral benőtt szobra áll, melynek még az arca is sűrün be van nőve sárga, piros, lilakékes zúzmókkal. Leggyakrabban a szelíd arcú, jóságos Dzsizónak, az elhalt gyermekek rokonszenves pártfogójának szobraival találkozunk. Néhol tiz-tizenöt Dzsizó is áll egy sorban az ösvény szélén, mindegyiknek rikító piros vászondarab van a nyakába kötve, mint nálunk a kis gyermekek párterlije. Az időjárás viszontagságai folytán idővel le szokott a Dzsizó feje törni s legurúl valahová a sűrű bozótba, vagy elkallódik. Azilyen fejetlen Dzsizó nyakára kődarabot szoktak a jámbor emberek helyezni, hogy ne álljon sokáig fej nélkül a jóságos istenség.

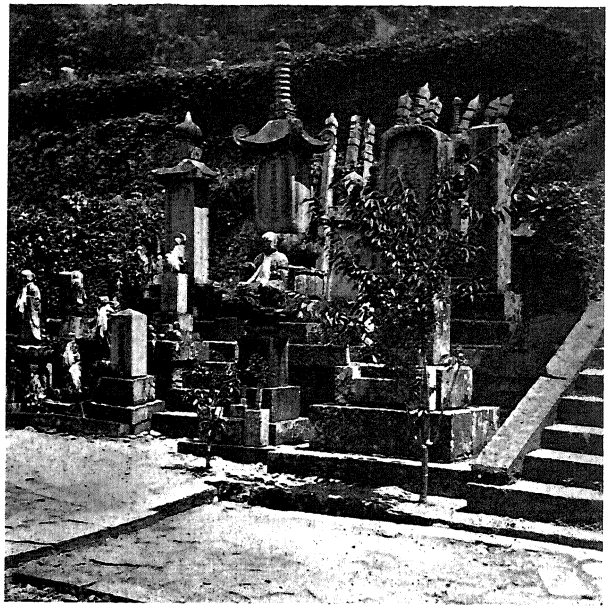

Boncok síremlékei.

Egyik templom udvarán különösen szép Dzsizót láttam állani kis faházikójában. Ragyogó aranynyal bevont mosolygó arca körül olyanféle arany glória ragyogott, amilyennel a mi szentjeinket ábrázolják. Régi szokás szerint a Dzsizó lábai elé szokták a szülők elhalt gyermekeik kedvenc játékszereit rakosgatni. Egész halom bábu, kis kocsi, kard és trombita között állt lesütött szemekkel, örökös mosolyával ez az istenség is, bal kezében egy modern fogkefét szorongatva. Milyen megható naivság! Szinte magam előtt látom a szegény anyát, amint áhítattal tekint föl az istenségre s

elhalt gyermeke kedvenc játékszerét, a fogkefét, kezébe nyomja. Legérdekesebb a dologban, hogy senki sem venné ki a fogkefét az istenség kezéből, nehogy megbántsák vele a bánatos anyát, hanem hittel szivükben járulnak a fogkefés istenség elé imádkozni s még csak meg sem mosolyogják fogkeféjét.

Szeretteik sírjait egész éven át gondozzák a nők és a gyermekek. Délelőttönként mindig találkoztam odakint aszszonyokkal, kik vedrekben cipelték föl a meredek lépcsőkön a vizet, hogy meglocsolgassák a síron álló virágokat, míg a tarkaruhás apróságok lábújjhegyen ágaskodva dugdossák az illatosan égő füstölőpálcáikat a síron álló hamus medencébe. Friss virág borítja az összes sírokat és illatos a temető levegője a sok füstölőtől. Legérdekesebb a halottak napja, a Bon-matszuri, amely napon hitük szerint visszatérnek az elhaltak lelkei a földre s három napig kedveseik körében időznek. Ilyenkor különösen szépen diszítik föl a sírokat, telerakva azokat étel- és ital-áldozatokkal. Leírhatatlan benyomást tesz ilyenkor azután este a fák között vándorló, imbolygó papirlampionok sokasága fönt a temetőben. Lampionnal kezében tér mindenki vissza a temetőből. Mintha százezernyi szentjánosbogárka röpködne a sötét lombok alatt. Nagyszerű dolog ezt lent a tengerről megfigyelni.

Buddhapap a temetőben.

Hát még micsoda nagyszerű dolog az esténként Nagaszaki utcáin sétálni, midőn utcahosszat kigyulnak a tarka papirlampionokban a villamoslámpák, szelíd fényt árasztva az utcákon hullámzó, örökösen mosolygó, vidám emberekre, kik a földkerekség legcélszerűbb, legegészségesebb, legolcsóbb s mégis festői ruhájában, a kimonóban sétálnak. Nyáron persze csupa világos, leginkább fehér alapszinű kimonót látni, kisebb-nagyobb, sötétkék mintával. Bámulatraméltó e minták sokasága. Egész Japánban alig láttam két egyforma mintáju kimonót és mondhatom, egyiknek mintája szebb mint a másiké. Erős a gyanum, hogy a mi ugynevezett szecessziónkat, annak összes vonalaival, Japánból csempészte át valaki ügyesen hozzánk. Sokszor gondoltam erre a nagaszakii temető évszázados sírjainál is, melyek közül némelyiknek remek vonalakat mutató kőkapuját minthacsak valamelyik szecessziós épitészünk tervezte volna.

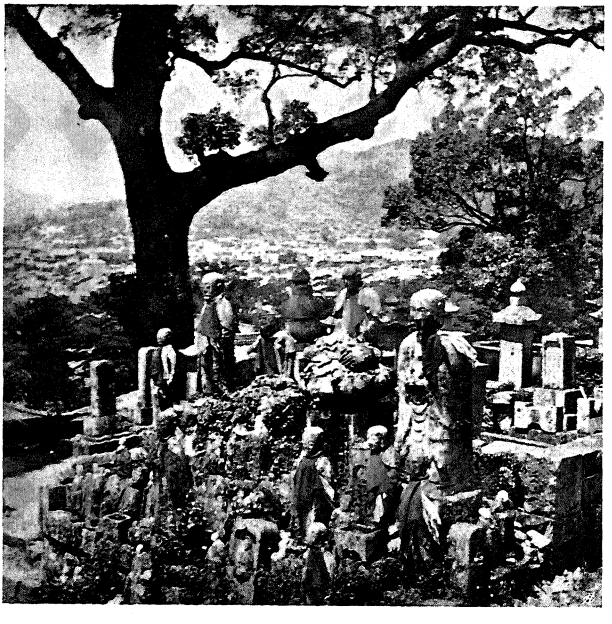

Dzsizók a temetőben.

Csupa vidáman beszélgető embereket, gondtalanul mosolygó arcokat látok magam körül és füleimet minduntalan a „gozaimasz“ szó üti meg, melyet a legudvariasabb beszédformában kapcsolnak az igéhez; vagyis még a legegyszerűbb emberek is a legudvariasabb beszédformában beszélgetnek egymással. A japánoknak nincsenek sem szidó sem károm-

kodó kifejezéseik. Ugyan mikor volna ezekre szükségük? Haragot, civakodást, veszekedést nem ismer ez a nép, melynél a legszegényebb ember gyermekkora is szép, virágos és örömmel telt. Nem is igen hallani itt gyermeksírást, csak gyermeknevetést. A verés és szidás teljesen ismeretlen fogalmak a gyermeknevelésben és mégis minő önérzetes, pompás ifjak lesznek ezekből a gyermekekből! Nem is hinné az ember, hogy milyen ragadós ennek a népnek a boldogsága s megelégedettsége! Ha közöttük vándorlunk, önkénytelenül részesei leszünk csendes boldogságuknak. Az ismerősök mély hajlongásokkal üdvözlik egymást az utcán és mosolygó arccal, ötször-hatszor egymásután csaknem a földig hajólva, folyton udvariasságokat mondva egymásnak, válnak el egymástól az asszonyok és leányok. Távozóban azután lopva vissza-visszanéz mindegyikük, hátha talán meghajtja magát még egyszer a másik, azt pedig nem akarná viszonzás nélkül hagyni egyik sem. S tényleg tizenöt-husz méter távolságról az előbbieknél talán még mélyebb, kölcsönös hajlongások következnek.

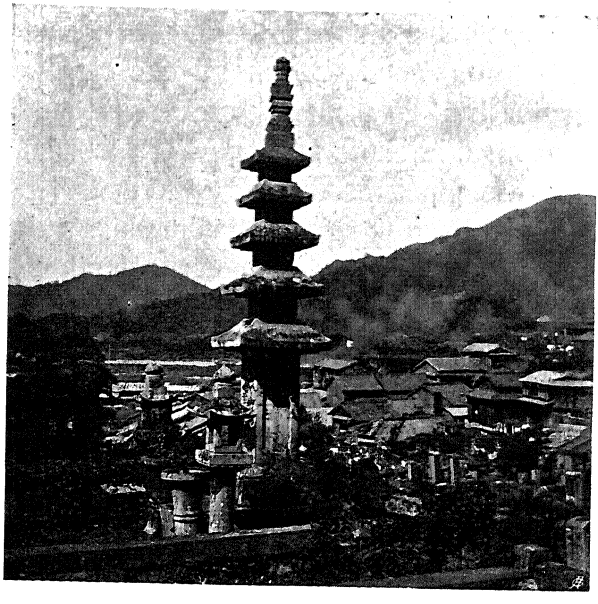

A temetőben.

Néha riksa gördül át közöttünk, melyben mint egy kis hercegnő ül egy csinos kis gésa. Pompásan fésült haját csillogó aranyospapiros, egy szál mesterséges virág, szalagok,

aranyos tűk és Isten tudja mi minden diszíti. Széles, drága aranybrokát obija nagy csokorra van kötve, felső csücske ott csillog a szép formás fehér nyak mögött. Mint egy aranyhímes lepke, úgy libeg az ülés legszélén, nehogy szétnyomja a szép obit. A kis gyermekek az anyjuk hátán lovagolnak és kis kezeikben parányi piros papirlampiont tartanak egy pálcika végén. Alig tudok ennek a kedves utcai képnek a látásával betelni.

Az alacsony kis üzletekben nagyban folyik a vásár. A ragyogó tiszta gyékénypadlón selyempárnákon térdel az üzleti személyzet és ott térdelnek a vevők is. Közöttük áll szép bronz medencében az izzó faszén az apró pipa meggyujtására. Egy másik szenes medence fölött ezüsttel és aranynyal kirakott, ízléses öntöttvaskannában fő a teának való víz. Kis pipák és tea nélkül nem is lehet Japánt elképzelni. Egy játékkereskedés előtt tágranyílt szemekkel áll egy kedves gyermekcsoport, megbámulva a kirakott csodás játékszereket. Melléjük állok én is. Hallom amint suttogva vándorol közöttük ajakról-ajakra a szó „Dzsin-szán"! „Az idegen úr", ez én volnék. No hát lássátok, hogy a Dzsin-szán szereti ám a japán gyermekeket. Megengedtem nekik, hogy kedve szerint választhasson mindenik magának valamit a sok szép holmi közül. Nem akarnak hinni füleiknek és hol reám, hol egymásra, hol meg a játészerekre néznek szép nagy fekete szemeikkel. Csak miután egyiknek a karjaiba tettem egy hatalmas „gunkán"-t, azaz remek hadihajót, rettentő sok ágyuval és a japán lobogóval, bátorodtak neki s láttak hozzá a zsákmányoláshoz. Babával, kardokkal, puskával, képeskönyvekkel megrakodva hagyta el a boldog gyermeksereg az üzletet. Bár azt hiszem az én boldogságom még nagyobb volt.

Letérve a népesebb utcákról a csendes mellékutcákba, mindenütt belátni a példás tisztaságu házak belsejébe. Éjjelre csupán egy eltolható lécrostélyos ajtóval — mely akkora, mint a szoba egyik fala — zárják el a házakat az utca felől. A legtöbbjében alszik már az egész család a gyékénypadlón fölterített puha vánkosokon. Minden egyes házban látni a

Hogyan köszönnek a nők Japánban.

falon a kis házioltárt. Kis polcon áll a templomkapu-modell, előtte a fehér porcellán róka-istennel, kis vázákba dugott virágokkal és pirinyó tálacskákban rizs és egyéb étel- és ital-áldozatokkal. Apró kis éjjeli mécses világítja meg az egészet. Ott állanak az elhalt családtagok ősi-táblácskái is. Egy-egy asszonyt is látok néhol a kis oltár előtt állani, aki háromszor tapsol, azután mélyen meghajólva áhítattal imádkozik.

Egy holdvilágos gyönyörű estén tett sétámon sok nagy számpán vonta magára a figyelmemet a tengerparton. Deszkákból hevenyészett második fedélzet is volt mindegyiken és valamennyi tele volt aggatva ezernyi tarka papirlampionnal. A parton hullámzó embertömegben a kivilágított teaházak előtt, itt-ott egy szép gésa is állott, magasra tartott jobbjában felíratos nagy papirlampiont tartva. A számpánok nevei voltak a lampionokon, hogy könnyebben találhasson kiki a számpánjára. A járművek csakhamar megteltek vidám publikummal. Azután kis gőzbárkát fogtak be a csónakok elé, melyeken megszólalt a zene s rakétákat eregetve a magasba, úszott kifelé a vidám társaság a kikötőből, ki egészen a nyílt tengerre. Ugyan hová mehetnek most éjnek idején? A teli holdat, a mágikus fényben csillogó tengert és a bűbájos holdvilágos parti tájat mentek megélvezni. Japánul „cukimi"-nek, azaz „hold nézés"-nek nevezik ezt. Külön kifejezésük van reá, mint a virágnézésre a „hanami". Bár a nézés szó nem adja hűen vissza a japán szó értelmét, mert nem csak nézést, de gyönyörködést, élvezést is jelent az. A japán ember nagy természetimádó; képes órák hosszat egy szép fa vagy virág előtt guggolni és élvezni annak szépségeit.

A szépet, a művészit keresi ez a bámulatos nép mindenben. Hát nem irígylésre méltó dolog az, mikor nem csak egy kis osztály, az úgynevezett kiválasztottak, de az egész nép, le annak legalsóbb rétegéig át tudja érezni s egész lelkéből élvezni is a szépet?

* * *

A Hamano-macsi ünnepi díszben.

Amilyen szép volt első utazásunk Nagaszakiba a tükörsíma tengeren, épen olyan kellemetlen volt a második. Sanghájból indultunk oda át másodszor, egy csunya, esős őszi napon. Alig hagytuk el a Jangcekiang külső zátonyát, kint a nyilt tengeren a teljes félelmetességével dühöngő északnyugati monszun fogadott bennünket.

Tiz-tizenkét méter magas, impozáns hullámhegyeket kergetett az orkán maga előtt délkeleti irányban. Hajónk játékszer volt a hullám-óriások hátán, melyek hatalmas erővel seperték minden pillanatban végig az elülsőfedélzetet, betöréssel fenyegetvén azt. Mérsékelni kellett hajónk sebességét. Hogy örültem pedig már előre, hogy milyen szép sétát fogok már holnap tehetni Nagaszakiban. Jó lesz, ha holnapután sétálhatok. Kimondhatatlan fáradságomba került másnap a fülledt levegőjű, légmentesen elzárt kis hajókórházban a reggeli orvosi rendelésem megtartása. Az ingatag talajon görcsösen kellett fogózkodnunk ágyba, asztalba, hogy neki ne vágódjunk valaminek. Úgy inogtam én is, meg a rendelésemre váró beteg is, mint két borközi állapotban kötekedő ember. Életemben először éreztem a tengeri betegség első jeleit magamon és nem is tudtam aznap reggelizni. Tengeri betegségben szenvedett a hajó legénységének háromnegyed része, de azért a szegény tisztek, valamint a kormányos legénység minden rosszullétük dacára is rendületlenül álltak fönt a parancsnoki hídon helyeiken, a dermesztő szélben, a szemekbe csapkodó sós zivatar közepette. El sem tudja azt szárazföldi ember képzelni, hogy milyen lassan telik el egy ilyen nap a tengeren és hozzá még azzal is vígasztalhattuk magunkat, hogy így fog ez tartani nem csak ma, de még holnap is egész nap.

Rettenetes éjszaka következett. Mikor a hajó feneke alatt fölcsapódott egy-egy nagy hullám és pokoli lárma kíséretében megremegtette az egész hajótestet, vagy a vízből kiemelkedő hajócsavarok elkezdtek eszeveszetten zakatolni a levegőben, azt hitte az ember lent a kabinjában, hogy zátonyra jutott a hajó. Az állandóan vízben úszó fedélzeten

kötelek voltak véges-végig kifeszítve a fogózkodásra. A hullámok gyors egymásutánban söpörték miduntalan végig az egész hajót, átcsapva még a kémények fölött is, összezúzva a parancsnoki hídra vezető nehéz tölgyfalépcsőt. Alvásról persze szó sem lehetett. A kabin ujjnyi vastag kis kerek üvegablaka Sangháj óta légmentesen be volt csavarva s a gépházból kellemetlen, émelyítő, meleg olajszag áramlott be még a kabinokba is. Ágyam külső szélébe deszkákat dugdostam be, hogy legalább ki ne gördüljek belőle. Csontjaim teljesen puhára hengerelték a hátamat és az oldalaimat. Úgy éreztem magamat még három nap mulva is, mintha alaposan elpáholtak volna.

Késő este futottunk be másnap Nagaszaki mindig nyugodt öblébe s csak reggel láttuk azután, hogy milyen siralmas látványt nyújtott a szegény „Ferenc József". A mindig tiszta fedélzet kormos és piszkos volt; a tengeri betegség tagadhatatlan jelei hevertek rajta mindenfelé. A kémények fehérek voltak a rajtuk kikristályosodott tengeri-sótól, csupán az elülső fedélzet ragyogott a tisztaságtól. Alaposan felsúrolta a háromnapos úton az oceán.

De most egy álló hónapig ki sem mozdulunk Nagaszakiból. Hála Istennek! Én legszívesebben ott maradtam volna mindjárt örökre is. Mindjárt délelőtt sétára indultam a városban. Alig pillantottak meg régi ismerőseim, örömmel üdvözöltek és be kellett mindenütt térnem a házakba vagy az üzletekbe s leülnöm egy csésze teára vagy néhány pipára s elmesélnem, hogy hol jártam és mit láttam, mióta elhagytuk Nagaszakit. A nagy bazárban nevemen szólítottak az összes leányok és ott is le kellett ülnöm mindegyikhez néhány pillanatra a szenes medence mellé egy cigarettára. Hát még milyen örömmel fogadtak kedvenc teaházaimban! Még a kis tarka kutya is megismert és farkcsóválva ugrándozott körülöttem. Lépten-nyomon éreztem, hogy milyen jó emberek laknak Nagaszakiban. Sohasem fogom elfelejteni ez emberek szívből fakadó vendégszeretetét és őszinte barátságát.

Mennyi uj és mennyi szép dolgot láttam itt ismét! Micsoda műremekek álltak például a teknősbéka-kereskedések kirakataiban. Nagaszakinak az Arita-porcellán után leghíresebb különlegességei a pompás teknősbéka-dolgok. Nem csak művésziesen diszített hajtűket, fésüket, napernyőnyeleket, de szivartárcákat, kis fiókos ékszerszekrénykéket és egyéb dísztárgyakat is készítenek a teknősbéka páncéljából. Kawagucsi kirakatában egy talán husz centiméter magas paravent volt kiállítva, egy kis műremek, aminőt nem hiszem hogy tudnánk az öreg Európában ebből az anyagból készíteni. Egy teljesen átlátszó, világos sárga teknősbéka-lemezbe sötétebb s világosabb darabokból kimetszett és domborműben vésett, valósággal cizellált, pompás halak voltak intarsia munkában beleillesztve. A vízben úszó halak kivitele, valamint az egész képnek távlata olyan tökéletes volt, hogy még egyszerű rajz alakjában is becsületére vált volna a kompozició bármely festőművésznek. A ráma sötétbarna teknősbéka volt, melyben stilizált világos sárga hullámok voltak láthatók. Ez még az igazi japán művészet, melynek lassan de biztosan ássák már sírját a nyugatról bevonuló gépek és a gyári, silány minőségű tucatmunka. Örülök, hogy láthattam még mindezt, mert talán néhány évtized mulva már csak a muzeumokban fogunk ilyesmit láthatni s álmélkodni fölötte, hogy éltek valaha emberek, akik kézimunkával tudtak ilyesmit alkotni.

* * *

Elmélázva, lassú léptekkel ballagtam végig egy napon a Motokágó-macsin és észre sem vettem, hogy kijutottam a hegyek lábainál fekvő nagy templomokhoz, hol a temetők kezdődnek. Chrysanthémumokat, pompás chrysanthémumokat láttam ott akár merre néztem. Egy mellékutcából sintótemetési menet kanyarodott ki épen. Néhány papirlampiont vivő alak haladt a menet élén, utánuk pedig hosszú bambusz-rúdakon lobogó keskeny fehér zászlókat vittek. A fekete cimeres, japánírásos zászlók nem keresztben voltak a rúdra

erősítve, mint az mifelénk szokásos, hanem hosszában, azaz párhuzamosan a rúddal. A zászlóvivők nyomán párosával haladó emberek hatalmas fehér papír-lótuszokat vittek, meg egy bambuszrúd végén himbálózó kis fehér baldachint, hosszan lelógó fehér szalagokkal. Egy egészen fehérbe öltözött kis fiú következett azután, kezeiben lombfűrésszel faragott díszes szekrénykét tartva, melyben egy porcellántányérkán izzó faszén volt. Mögötte két nagy bambuszvázában vitték a Cleyera-japonica zöld ágait, melyek egyetlen japán sírról sem hiányzanak.

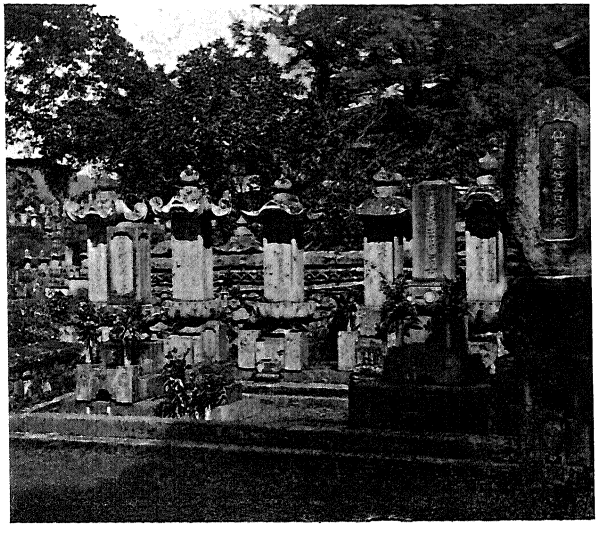

Japán síremlékek.

Hófehér selyem kimonós, cseresznyepiros selyemöves kis baba következett azután, kit kezénél fogva vezetett egy felnőtt férfi. A kis baba vitte az elhaltnak ősitábláját, egy aranybrokáttal szegélyezett, keskeny zöld táblát, melyen arany betükkel pompázott az elköltözöttnek a halál után kapott neve. Tudni kell, hogy Japánban a halál után más nevet kap minden ember. Méltóságteljesen lépkedett utána a kopaszra beretvált fejü pap, nyakában a széles aranybrokát stólával. A pap előtt pirosra lakkozott, összehajtható karszéket vittek, mindjárt utána pedig a halott következett. Két nagy gombakalapos kuli vállain nyugvó rúdon csüngött a szép fehér fából készült, bronz veretekkel diszített, hajlott tetejű, ablaktalan, rövid kis palankin, melyben egy felnőtt ember csak összekuporodva találna helyet. A

palankin egyik oldalán egy pár vadonat uj szalma-szandál volt feltüzve. Ilyen palankint használnak Japánban temetésnél, menyegzőnél egyaránt. Ilyen palankin belsejében szorong a menyasszony mikor az esküvőre viszik és ilyenben teszi meg valamikor utolsó utját is ki a temetőbe. Ezzel is jelzik, hogy a menyegzőre vitt leány tulajdonképen meghalt ettől kezdve saját családja részére.

A palankin mögött haladtak a gyászolók. A férfiak a „mon-haorit“ viselték, az elegáns rövid fekete selyem felöltőt, melynek hátán és vállain akkora kis körökben, mint egy ezüst forintos, díszeleg az illetőnek családi címere fehér színben. Fejükön cilinder, fekete kemény kalap, vagy panama kalap volt. A gyászoló nők csoportja volt a legmegkapóbb része a menetnek. Hófehér selyem kimonókba voltak öltözve egytől-egyig, csak a kimonónak hurkaszerüen vattázott alsó szegélye, meg a lelógó bő ujjakból kikandikáló bélés voltak pirosak, valamint piros volt a derekuk köré csavart széles selyem obi is. Japánban a fehér a gyász színe. Csak a kis gésák haladnak még a szüleik temetésén is a tarka pillangóra emlékeztető aranyos ruháikban.

A hamvakat rejtő palankin.

Csatlakoztam a menethez, mely most egy régi Sintótemplom udvarára fordult be. A kulik falnak támasztották itt a zászlókat, a lótuszokat, lampionokat és kedélyesen

pipára gyújtottak. A palankin nyomán harisnyás lábakkal haladt föl a templom lépcsőin a gyászoló közönség és letelepedett a templom gyékénypadlóján. A férfiak jobbfelől, a nők pedig balfelől térdeltek, míg a templom közepén álló palankin mögött egy sintópap ült a karszékben, imákat mormolva s megsuhogtatva néha fehér lófarkban végződő rövid botját a levegőben. Közben-közben megkondult a gong is. A férfiak egyenként járultak most az oltárhoz, arccal a palankin, illetve a kijárat felé fordulva, hol először mélyen meghajoltak a halott felé, azután egymásután három rizsszemet csiptetve hüvelyk és mutatóujjaik közé az asztalon álló tányérból, mindannyiszor jobb szemük elé tartva azt egy pillanatig, azután egy rizsszemet jobbra, egyet balra, egyet pedig előre dobva, mély meghajlással távoztak. E szertartás végeztével megindult a menet egy mohlepte meredek kőlépcsőn föl a temetőbe. A papok és nők visszamaradtak, csupán két sírásó s nehány férfi családtag kísérték föl a palankint a már megásott, talán félméter átmérőjű, köralakú sírgödörhöz. Kíváncsian vártam, hogyan fogják abban egy felnőtt ember testét elhelyezni. Most fölemelték a palankint, úgy, hogy csak az alját alkotó deszka maradt a földön, melyen nagy meglepetésemre csupán egy aranybrokátba burkolt, fehér fából készült kis ládikát pillantottam meg, kisebbet, mint egy kalapdoboz. Ebben voltak az elhaltnak hamvai. Csak tegnap délben halt meg az illető s már tegnap este el is hamvasztották testét a krematóriumban. A kis faládikát beléhelyezték a gödörbe, mellé tették a szalma-szandálokat is, azután bambuszfonatú lapos kosárkával földet hánytak reá, melyet egy kuli meztelen lábaival letaposott és végül egy lapos követ helyezett föléje. Majd négy lécen álló kis háztetőt állítottak a sír fölé s a tető alá betolták a palankint is, melynek elől levő falát időközben eltávolították. Az így támadt kis szobába beállították az étel- és ital-áldozatokat, a sír előtt pedig a földbe szúrták a füstölőpálcikákat és a bambuszvázákat a zöld galyakkal. A tető alá beakasztották még a kis baldachint is a fehér szalagokkal, jobbról

és balról egy-egy égő papirlampiont akasztva melléje, azután csöndben távoztak. Mindezt rövidebb idő alatt végezték el a mosolygó emberek, mint amennyibe annak elolvasása kerül. Csak majd ha az idő megemésztette a kis faházikót, állítják föl a sírkövet a síron.

Feltűnt nekem, hogy az egész temetésen nem láttam egyetlen komor arcot sem. Nem hullt ott egyetlen könycsepp, még az asszonynépség szemeiből sem. Nem voltak ott sem nevető-, sem sírógörcsben vonagló és jajveszékelő asszonyok, a mi temetéseink rendes járulékai, aminthogy nyoma sincsen Japánban a mi ízléstelen, mondhatnám szinpadias temetési szokásainknak. Nincs ott structollbóbitás lovak huzta ízléstelen üveges gyászkocsi, a még ízléstelenebb gyászhuszárokkal, sem pedig recsegő veterán banda. Nem látjuk ott az ízléstelen koszoruk borította fekete koporsót, melynek még lezárt fedelén keresztül is sejtik szemeink a benne fekvő feketeruhás, sápadt halottat. Nem ismerik ott a koporsó fedelére hulló rögök rémes dübörgését sem. A japánok felfogása ezekről a dolgokról sokkal emberiebb. Tudják ők is jól, hogy a halál közös sorsunk valamennyiünknek, kik e földön élünk, melybe bele kell nyugodnunk és épen ezért nem is nagyobbítják és súlyosbítják a mi raffináltan kigondolt temetési tortúráinkkal a gyászolók fájdalmát. És mégis mennyivel

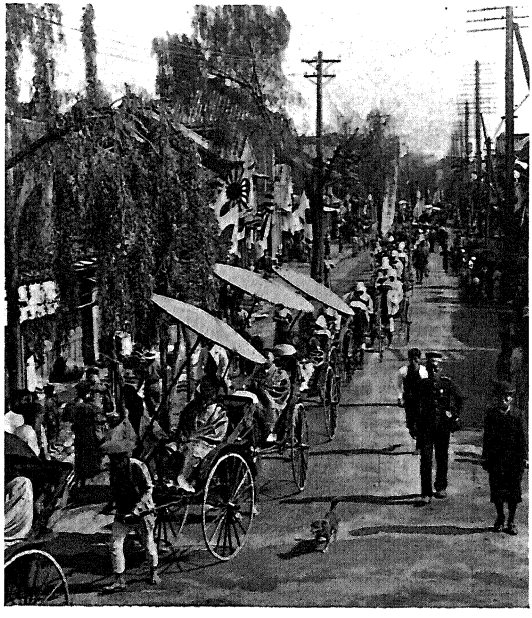

A papok és a gyászolók riksán ülnek.

mélységesebben gyászolják és tisztelik a japánok halottaikat, mint mi, nyugati civilizált emberek!

A halottat már néhány órával a halál bekövetkezte után felviszik egy palankinban a krematoriumba s a leghygienikusabb, legtisztább, legrövidebb s legeszményibb úton, tüzben emésztik el a testet. A feketével bevont, nehézlevegőjű, komor halottasszoba Japánban ismeretlen dolog és a családtagok nem a halott, hanem inkább az élő ember arcvonásait vésik emlékezetükbe. Igy van ez Japánban már évszázadok óta, míg mi művelt nyugati népek — tisztelet a kivételeknek — még mindig csak küzdünk a halotthamvasztásért, persze eredmény nélkül. Nem egy halottat kísértem ki Nagaszakiban utolsó útján a bájos temetőbe, annyira tetszett nekem ez emberek komoly, észszerű és főkép emberies viselkedése. Minálunk nem szeretek temetésre menni, sőt ha temetési menetet látok valahol közeledni, lehetőleg már messziről kitérek útjából, mert mindig komorságra hangol annak látása.

A krematorium a város fölötti hegyoldalon fekszik, egy erdőborította hegycsúcs mögött. Egy nagy tető alatt tizennégy hamvasztókemence van patkóalakban egymás mellé sorakoztatva, melyeknek füstje közös gyárkéményen távozik. A fával fűtött tüzelőhelyek nyílásai a patkó belső része felé nyílnak, a kemencék kettős vasajtói pedig a kívül körülfutó nyílt folyosóra. Miután a faládában ülő halottat betolták a kemencébe, agyaggal tapasztják körül a vasajtókat, hogy az égési gázok ne hatolhassanak ki a nyílásokon. Azután egy kis fekete padot állítanak az ajtó elé, melyen virágok és gyertyák között illatos pálcikák füstölögnek. Míg a hamvasztás tart, a gyászoló családtagok a közelben álló teaházban szürcsölik a zöld teát és pipázva beszélgetnek az elhaltról s néhány óra mulva átveszik a hamvakat. Midőn első ízben jártam fönt a krematóriumban, hét halott égett benne egyidejüleg. Érdekes följegyezni, hogy az elhamvasztás legfeljebb husz yenbe, azaz ötven koronába kerül, de van tetemesen olcsóbb hamvasztás is, melynél persze valamivel több időt vesz igénybe a procedura. Eszembe jutott, hogy ugyan

mibe kerül minálunk a legegyszerübb temetés is, mely olyan gyakran adósságokba veri a gyászoló hátramaradottakat.

A krematóriumtól fölmásztam a szomszédos meredek hegyre, honnét gyönyörű kilátás nyílik egész Nagaszakira. Ezen a hegyen eregetik áprilisban a japán gyermekek tarka sárkányaikat. Ezer meg ezer ember van olyankor fönt a hegycsúcson és nagy érdeklődéssel kíséri mindenki, még a felnőttek is a levegőben vívott csatákat. Szemben velük, az öböl túloldalán terül el egész Keletázsia legnagyobb hajóépítőgyára, mely a Mitszu-Bisi társaság tulajdona s több mint 6000 munkást és egy sereg mérnököt foglalkoztat. Éjjel-nappal zakatolnak ott a gőzkalapácsok, berregnek a gőzfúrók és a szegecselés zaja áthallatszik még a tulsó partra is. A kis emberek nem csak hadihajókat, de hatalmas oceánjáró gőzösöket is építenek ottan, a melyek komoly versenyre kelnek a nagy angol és német gyorshajókkal. Ottlétünkkor, két nagy, turbinával hajtott háromcsavaros 16,000 tonnás gyorsgőzös épült, melyek Angliába és Sanfranciskóba fognak közlekedni a japán lobogó alatt. Mindnyájan el voltunk ragadtatva a hajó termeinek és kabinjainak a japánok jóízlésére valló berendezésétől.

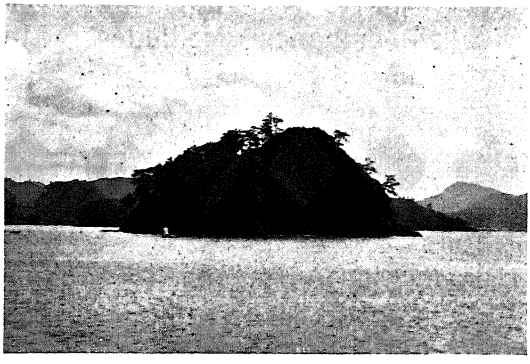

Takaboko-sziget.

Minő változása az időknek! A Takaboko-sziget, mely a nyolc kilométer hosszú öböl bejáratának közepén áll, mesélhetne róla legtöbbet. A kereszténylldözés idején ezer meg ezer keresztényt dobtak e sziget meredek falairól a tengerbe, mikoriban Japán még el volt zárva az idegenek elől és csupán a kis Désima-szigeten, melyet keskeny csatorna vá-

lasztott el valaha Nagaszakitól, éltek egy kis bekerített helyen, mint a bezárt gonosztevők, kétszáz éven át a hollandusok. Ma japán mérnökök tervezte, japán munkások építette hajóóriások úsznak minduntalan el a Takaboko lábainál.

Nagaszaki volt az a hely, hol először vetette meg lábát a Xavéri Szent Ferenc és a társai által Japánba hozott új hit, a kereszténység. Nagaszaki volt később főszíntere a keresztényüldözéseknek is, azoknak a borzasztó kínzásoknak és vérfürdőknek, melyeknek a hitüket megtagadni nem akaró új keresztények ezrei estek áldozatul. A kereszténység japán mártirjainak szenvedései borzalmasságban felülmulták talán még a római arénák vértanuinak szenvedéseit is. Akasztás és keresztrefeszítés még enyhe halálnemek voltak; sokakat ruháiktól megfosztva fagyasztottak be a vízzel telt gödrökbe a téli éjszakákon, vagy pedig lábaiknál fölakasztva mártottak be Unzen poklaiba, a földből előtörő forróvizű forrásokba; az anyák karjaiból kiragadták a csecsemőket és ostor gyanánt használva a lábánál megragadott gyermeket, zúzták vele szét az anya fejét. A japán mártirok állhatatosságának bámulattal adóznak nem csak a jezsuita atyák akkori följegyzései, de az egykorú japán krónikák is. Tízezer ember között alig akadt egy, ki a kínzások alatt megtagadta volna hitét. A nagy vérfürdő után, melynek az összes japán keresztények áldozatúl estek, az akkori nagy sogún, Iyemitszu rendeletére egy háromtagú bizottság járt minden év végén házról-házra egy nagy bronz-táblával, melyen a keresztre feszített Krisztus képe volt domborműben. Ezt a táblát a földre fektették és egyenként kellett minden embernek a Krisztusra taposnia megvetése jeléül. Aki vonakodott azt megtenni, halál fia volt. És milyen buzgósággal imádkoznak ma a japán leányok és asszonyok Nagaszaki két nagy katholikus templomában! Az egyik templom tőszomszédságában egy Buddha-templom áll s ha a templom előtt állunk, sajátságos hangzavarban egyesülve halljuk a Krisztust meg az Amidát dicsőítő énekeket. Japánban teljes vallásszabadság van.

* * *

Mint minden japán városnak és falunak, úgy Nagaszakinak is egész csomó nyilvános fürdője van. Legcsinosabb közöttük az úgynevezett Karuruszo-fürdő, melybe igen gyakran ellátogattunk. A város szélén, egy szűk völgyből előtörő, rohanó vizű hegyipatak mentén, árnyas cseresznyefák alatt rejtőzik a csinos, egyemeletes fehér faházikó. Midőn első ízben jártam ott, valami hat fiatal leány üdvözölt a fürdőépület fedett bejáratánál, hol előbb le kellett vetnem

A „Karuruszó"-fürdő.

cipőimet és csak azután vezettek föl egy emeleti szobába, melynek egész bútorzata a gyékénypadlón heverő két lapos selyempárna s egy sintó templomkapu alakját utánzó japán ruhafogas volt. Itt levetkőztem s miután belebujtam a japán kimonóba, levezettek a leányok egyikébe a földszinten fekvő csinos kis fürdőszobáknak, melyben a szolgálatomra rendelt leány elül s hátul feltürt kimonóban, a hátán és mellén keresztben futó piros szalaggal, mely alá a kimonó lelógó bő ujjai voltak betürve, kavarta karjaival a porcellánkádban

a vizet. Már színig volt a kád vízzel, de a leány csak nem akart távozni a szobából, sőt miután elzárta a vízcsapot, nevetve nézett reám. Hej de ügyetlen az ember kezdetben egy japán fürdőben! De hát honnan is sejthettem volna én az én megcsontosodott európai nevelésemmel, hogy most dobjam le a kimonót és Ádám-kosztümben álljak a leány elé, ki nyakon akar engemet önteni néhány veder forró vízzel, hogy azután leszappanozza s lefrottirozza egész testemet? Honnan tudtam volna én azt, hogy Japánban nincsen abban semmi, hogy egy az enyémhez hasonló kosztümben levő férfit egy kis fürdőszobácskában egyedül hagynak egy fiatal leánynyal. Aki valami pikáns kalandnak leírását várja most tőlem, az nagyon fog csalatkozni. A fürdető nészánok tisztességes családból való, tisztességes, szolid leányok, akik legfeljebb megmosolyogják az európai ember zavarát és tulajdonképen nem tudják felfogni, hogy miért jön az a szegény európai olyan zavarba a fürdőben, hogy azt sem tudja, hogy és miképen álljon a lábán. A gyorskezű kis leány olyan szépen megfürösztött és megmosdatott, mint ahogy a gondos anya szokta kis gyermekét megfüröszteni.

Fölmentem azután ujra a szobámba, hol elém tették a párolgó zöld teát és a süteményeket. Rendesen elcsevegtem egy kis órácskát még odafent a mindig jókedvű leányokkal. Szerettem volna megtudni egyszer tőlük, hogy honnét vette a fürdő a sajátságos hangzású Karuruszó nevet. Nyomtatott kartonlapocskát tettek elém, melyen angol nyelven állt: „Karlsbad hot spring". Most már értettem a dolgot. Tudni kell, hogy a japánok hadilábon állanak az „*l*" betüvel és következetesen *r*-nek ejtik azt. A Karlsbad szóban egymásután következnek r és l, mit egy japán képtelen kiejteni, tehát egyszerűen Karuruszót csináltak belőle. De hogy ki, mikor és miért nevezte el ezt a fürdőt karlsbádi hévvíznek, nem sikerült megtudnom. Annyi azonban bizonyos, hogy a csehországi fürdő világhíre nem mese.

* * *

— „Mogi! Mogi! — Ezzel a kiáltással veszik az embert rögtön körül a riksakulik, valahányszor partraszáll Nagaszakiban. Ragyogó tiszta kis kocsijukat kínálgatják az udvarias kulik, hogy ránduljunk át Mogiba. Mogi ugyanis egyike a legkedvesebb kirándulásoknak Nagaszaki tündérszép környékén. A várost elhagyva, nagy kanyarulatokban, lassan emelkedik a szép út föl egy hágóig, melynek legmagasabb pontján néhány csinos teaház áll. Bambuszerdők között, merész

Bambuszok között vezet az út Mogi felé.

szerpentinákban vezet innét az út lefelé, gyönyörű kilátással a tengerre. A lefelé rohanó riksát alig birják a kulik féken tartani a meredek úton. Mogi festői halászfalucska, melynek egyetlen hosszú utcája telistele van játszadozó gyermekekkel. Még a legkisebb gyermek hátán is, amelyik már saját lábain jár, lovagol egy még kisebb gyermek, vagy legalább is egy baba. Kinek babája sincsen, annak hosszúkás párnát kötöznek gyermek gyanánt a hátára. A furcsa kis gyermekek között talán még furcsább kis japán kakasok futkároznak. Az

apró japán kakasok farktollai teljesen visszahajolnak a háton, valóságos ernyőt alkotva az állatkák feje fölött, ami sajátságos büszke tartást kölcsönöz nekik. A felnőttek, kivéve néhány öregasszonyt, egész nap kint vannak szampánjaikon a tengeren. A falu végén egy bájos félszigeten néhány csinos kis teaház áll, valamivel magasabban a hegyoldalon pedig a jóságos Kwannonnak szentelt kis templomocska húzódik meg a terebélyes fenyők alatt. Híres szépségű pont ez és különösen holdtölte idején tömegesen sétálnak ide át az emberek Nagaszakiból, gyönyörködni az öreg fenyők szép silhouettejei között megjelenő teliholdban és a bűbájos fényben csillogó tengerben.

A Bon-matszuri, vagyis a halottak ünnepe idején jártam egyszer Mogiban, hol egy kihalófélben levő szép népszokásban gyönyörködhettem. Alig szállt le az este, nagy csoportokban vonult ki a falu egész lakossága a tengerpartra, szalmából mesterien készült kis hajókat és vitorlás szampánokat cipelve vállaikon, melyeket teleaggattak égő lampionokkal, megraktak étel- és ital-áldozatokkal, teletűzdeltek illatos füstölőpálcikákkal és teleírott papirlapokkal. A sötétség beálltával imádságok rebegése közben bocsátották a kis hajókat a nagy tengerre, üdvözleteket küldve azokon a másvilágra költözött kedveseiknek. Bámulatos látvány volt a tengeren imbolygó, lassanként távolodó kísérteties flotta s a parton a tűz fényében fölemelt kezeiket rázogató tarka embertömeg. Nagaszakiban, tekintettel az előidézhető tűzveszélyre, már évek óta el van tiltva a szellemhajók vízrebocsátása.

Isteni dolog ősz idején a kellemes, langyos levegőben Nagaszaki környékén barangolni s kisétálni például a Róka-istennek, Inari-nak fantasztikus templomához, hol háromszáz piros templomkapu alkotta alagútban meredeken visz föl egy kőlépcső a vadregényes környezetben meghúzódó szentélyhez; vagy kisétálni a temetők alján a városi vízművek hatalmas medencéihez, hol cyklopi gátakkal zárták el keresztben a völgyet, földuzzasztva a hegyipatak vizét, melynek szép zöld tükrében tetszelegve néze-

*

geti magát a mesés szépségű japán erdő; vagy tovasétálni a Himitoge-hágóra vezető úton, hol örökzöld kámforfák és bambuszok között állanak a leveleiktől már megfosztott, helyettük azonban aranysárga gyümölcsökkel rogyásig megrakott kaki-fügefák. A hegyekről énekelve jönnek lefelé a meredek kőlépcsőkön a hátukon vitt zsákok súlya alatt görnyedező földmüvesek. Most szedték ki a földből az édes burgonyát, az imó-t és egyenesen viszik le a városba. Érdekes az öböl tulsó oldalán fekvő Inásza városrész is, hol a

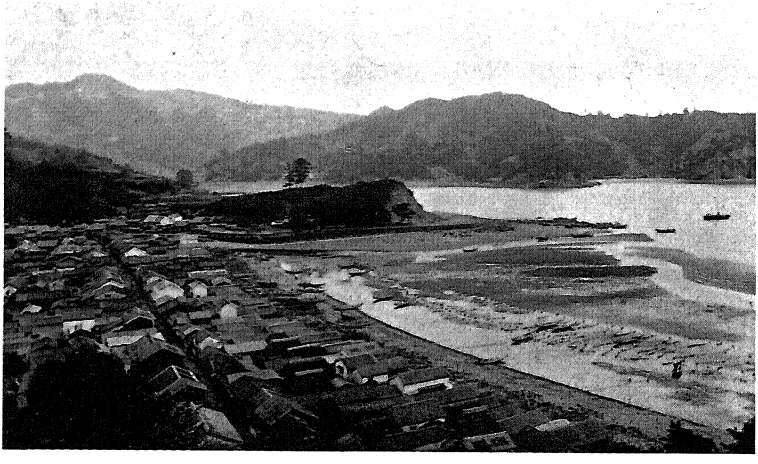

Mogi, a halászfalucska.

hollandusok régi temetője van a hegyoldalon az orosz temető mellett. Az oroszok ugyan eltüntek a háború óta Nagaszakiból, de Inaszában orosz még ma is minden teaház felirata. A háború előtt Nagaszaki volt az orosz flotta téli állomása s Nagaszaki lakossága eleinte még csak hallani sem akart az oroszok ellen viselendő háborúról.

November vége felé sajátságos díszek jelentek meg Nagaszaki utcáin. Némelyik ház előtt 30—40 magas bambuszrúd volt a kapu mellett a ház falának támasztva; lombokkal és színes szalagokkal felcicomázott bambuszrúdak. Egy japán tanuló, ki fönt a Róka-templomnál csatlakozott

hozzám — Napoleon életrajzát tanulmányozta a fiu a szent berek nyugalmában — magyarázta meg nekem azok értelmét. Japánban novemberben van a sorozás és az ujoncok decemberben vonulnak be. Azokból a házakból, melyek előtt az említett díszeket láttam, katona került ki ez évben és most sorra jönnek oda a jóbarátok és ismerősök gratulálni s azok hozzák a felcicomázott rúdakat is. Berugott, vagy kurjongató, duhajkodó embereket azonban nem láttam sehol sem.

* * *

Tizennégy egymás mögött robogó riksa zaja verte föl egy este Nagaszaki utcáinak csendjét. A házaik előtt békésen üldögélő s az est varázsát élvező emberek bámulva néztek a tizennégy gyorsan tovairamló papirlampion után, mert szokatlan dolog az ilyesmi a csendes Nagaszakiban.

Búcsuztunk ettől a kedves várostól és fönt az Ó-Szuva templom alján fekvő előkelő teaházban rendeltünk magunknak igazi japán vacsorát, megrendelve hozzá Nagaszaki legszebb gésáit, öt maikót, azaz táncosnőt és öt zenélő gésát.

Az Ó-Szuva templom hatalmas kámforfáinak sötét lombjai mögött épen felkelőben volt a hold fényes korongja s a misztikus homályban pihenő magas templomkapuk mellett álló hatalmas kőlámpások papirablakai szelíd fényt árasztottak maguk körül, míg a magasból lágyan hangzott le hozzánk a templomi gong mély szava. Bűbájos japán éjjel volt. Még egy kis kapaszkodó s nagy kőtáblákkal kirakott ösvényen robogtak be riksáink a teaház udvarára, a villamosfényben úszó bejárat elé, hol térden állva, fejeiket a földig hajtva fogadtak bennünket a teaház muzméi. Lerakva cipőinket és kalapjainkat, harisnyás lábbal mentünk föl a ragyogó, síma falépcsőn az emeleti nagy terembe, melynek pompás fehér gyékény-padlóján félkörben hevert már tizennégy lapos selyempárna s ugyanannyi bronz szenesmedence, az ugynevezett hibacsi, a cigaretta s pipa meggyujtására. A muzmék letérdeltek előttünk és először is szaké-t, azaz melegített rizsbort töltögettek lapos kis porcelláncsészékbe s lakk-tálcákról

kínálgatták azt körül. Ebben a percben riksazörgés hangzott fel az udvarról. Megérkeztek a gésák. Három kuli cipelte föl utánuk a piros selyemzsinórral átkötött kis fekete lakkládikákat, melyekben a tánchoz szükséges kellékek, a legyezők, álarcok, virágok stb. voltak.

Térdre ereszkedve s fejecskéiket a földre támasztott kezeik fölé hajtva üdvözöltek bennünket a szép leányok, kik mindjárt át is vették a felszolgáló muzmék szerepét. Kecses mozdulattal letérdelve, mosolyogva állítottak mindegyikünk elé egy talán husz centiméter magas lakk-asztalkát, melyen

Gésák.

lakkcsészékben volt a sok jóféle ennivaló: a halleves, szárnyas, tojásomelette, a vékony szeletekre vágott nyers hal a „tai", pikáns mártással, a tengeri rák, a főtt gombák, sóbafőtt gyümölcsök és Isten tudja miféle japán inyencségek. Megkínáltuk a gésákat is egy-egy csésze szakéval, még pedig a japán etikett szerint a saját csészéinkből, melyeket előzetesen fenékig ürítettünk. A vacsora elköltése nem okozott egyikünknek sem nehézséget, miután már Chinában elsajátítottuk az evőpálcikák kezelését. Azután közibünk telepedtek a gésák is, kiket cigarettával kináltunk. A szép Szeizó-szán-t, meg a mosolygó szemü Banzáj-szán-t nem is engedtem el

a vacsora egész ideje alatt oldalam mellől. Jól akartam lakni ez estén látásukkal. Olyan kedvesen és olyan természetesen csevegtek velünk a leányok, mintha már régi, nagyon régi jó ismerősök lennénk.

Banzáj-szán, Szeizó-szán és Sigeha-szán.

Hogy mi az az idegenszerű báj, mely egy ilyen fiatal gésa egész lényén elömlik, nem tudom szavakban kifejezni. Az üde, kedves teremtéseket talán a szellőben hajladozó szép virágszállal tudnám legtalálóbban összehasonlítani. A gésák ugyanis valósággal virágok, emberi virágok, kik szemeink és

lelkünk gyönyörködtetésére szolgálnak. Kis lábaikon csak a bokáig érő, vakító fehérségű vászonharisnyát viselnek; virágos selyem kimonójukat derekukon széles aranybrokát öv, az obi, tartja össze, mely hátul óriási csokorban végződik. A kimonó a térdek magasságában szorosan öleli körül a karcsu fiatal testet, míg vattázott, hengeres alsó szegélye szélesen terül el a padlón, kacéran mutatva annak szép piros selyem bélését. Fénylő fekete hajuk művészi frizurájában

A gésák hajdísze és obija.

egyetlen szál mesterséges virág pompázik, mely mellett aranyozott fésüket, koráll-gömbben végződő hajtűket és libegő aranylemezkéket látni. A diszkrétül rizsporozott arcból, a széleiken egyenesre beretvált, sűrű fekete szemöldökök alól két ragyogó fekete szem tekint reánk. A szoborszépségű szabályos nyak teljesen szabadon áll előttünk, mivel a kimonó kemény szegélye hátul messze eláll a nyaktól, látni engedve egy darabot a hátból is. Hát még azok a bámulatraméltó, eszményi, formás kis kezek! Az általánosságban alacsony ter-

metű japán nő számára nem is lehetne a kimonónál szebb és előnyösebb ruhát kigondolni. A gésák kimonója pedig ugyszólván idealizált tipusa a japán nők ruhájának.

Azután kezdetét vette a tánc. Szemben velünk párnákra térdeltek a zenélő gésák, háromhúros japán gitárral, a „samizen"-nel, melyet elefántcsontból faragott, élben kifutó szerszámmal pengetnek, továbbá a két vastag dobverővel vert dobbal és a kis kézi dobokkal, melyek nagyobb fajta homokórához hasonlítanak, mindkét végükön vastag, piros selyemzsinórokkal kifeszített vékony hártyával. A térdelő gésa a kis dobok egyikét bal hóna alá szorítja, melyet a kimonó lelógó bő ujja csaknem teljesen elfed, a másik dobot pedig a jobb vállára helyezi s bal tenyerével ütögeti fölváltva, hol az egyiket, hol a másikat. Különös egy hangszer ez. Mi ugyan hasztalan próbálgattuk kicsalni a dobokból a sajátságos üvöltő hangokat, egyikünknek sem sikerült. Talán nagyok a kezeink hozzá.

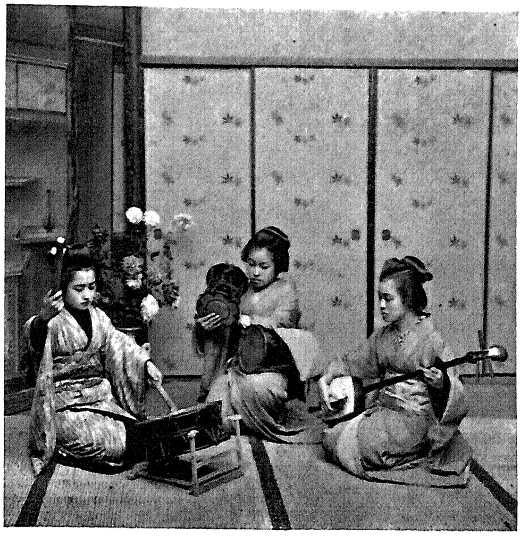

A három fő hangszer.

A három hangszerrel csinált zenét azután még énekkel is kísérik. Egymásután következtek az érdekesnél-érdekesebb táncok, mint a cseresznyevirágtánc, a fátyoltánc, meg a furcsa pufók arcot ábrázoló álarc alatt lejtett tánc. Ezzel az álarccal sikerült sok ezer esztendővel ezelőtt kicsalni a Nap-istennőt a barlangból, melybe duzzogva húzódott az vissza, minek folytán sötétség uralkodott az egész földön. Majd öreg ember és öreg asszony álarca alatt jelennek meg a

fiatal leányok, megkacagtatva bennünket pompás mimikájukkal. Mert hát nem is tánc az tulajdonképen amit a gésák produkálnak, hanem az egész testtel, a lábak és kezek mozdulataival, meg az arccal véghezvitt bámulatos mimika. Csupán a testmozdulatokkal, a kézben tartott legyezőkkel, fátyollal vagy virágos ággal képesek a gésák egész történeteket, sőt még a legelvontabb fogalmakat is interpretálni. Az európai értelemben vett tánc Japánban teljesen ismeretlen dolog. A japán férfi például soha sem táncol és a nők közül is csupán a gésák táncolnak, ha ugyan táncnak nevezhetjük a zene ütemei szerint végzett különös mozdulatokat.

A gésákról olyan fogalomzavar uralkodik nálunk, hogy egész röviden szeretnék róluk itt egyet-mást elmondani. Az európai ember a Japánból hazatérőtől rendesen azt szokta kérdezni ha a gésákra kerül a beszéd, hogy hát minek is felel meg tulajdonképen minálunk Európában a japán gésa? Talán a mi színésznőinknek, táncosnőinknek, az orfeuménekesnőnek, avagy talán a félvilági hölgyeknek? Könnyű reá a felelet: egyiknek sem. A gésaságnak megfelelő foglalkozás nálunk hiányzik. A mi társadalmi berendezésünk feleslegessé teszi a gésákat. Mi nyugati emberek nap-nap után érintkezünk nemcsak a saját családunk nőtagjaival, de a más családbeliekkel is és összejövünk velük úgy a nyilvánosság előtt, mint az utcán, a színházban, a jégen, hangversenyeken, bálokon, valamint a magánházakban a jourokon, házimulatságokon, kirándulásokon, egyszóval ezer alkalma nyílik nálunk a nőtlen embernek is a hölgyekkel való érintkezésnek a mindennapi élet szürkeségébe változatosságot hozó kellemességeit élvezhetni. Japánban azonban másképen áll a dolog. A japán nő csak saját kis családjának él és a férfiak, különösen a nőtlenek, nem igen kerülnek nőtársaságba, pedig ők is érzik a nőkkel való érintkezés szükségét. Ezt a hiányzó finomabb nőtársaságot helyettesítik Japánban a gésák. Nagy lakomáknál és összejöveteleknél soha sincsenek nők jelen s ilyen alkalmakra gésákat rendelnek valamely gésa-kölcsönző intézetből, a hölgyek pótlására.

Hogy tisztességegesek-e a gésák? Épen olyan tisztességegesek és erkölcsösek mint a mi szinésznőink vagy egyéb művésznőink. Ez a kérdés tisztára az ő belügyük. Az persze természetes dolog, hogy sokat érintkezvén a férfiakkal, különösen a szép és kedves gésák állandóan körül is vannak rajongva tisztelőktől, mert a gésák főtörekvése mégis csak arra irányul, hogy jól menjenek férjhez, ami igen soknak sikerül is.

Táncoló gésa.

A japán ember a gésákkal szemben sohasem fog megfeledkezni magáról és mindig szem előtt tartja, hogy a gésa mint egy szép virág, csupán a szemek és a lélek gyönyörködtetésére szolgál a társaságban. A dolog lényegén mit sem változtat az a körülmény, hogy egy-egy a japán szokásokat nem ismerő idegen, ki talán csak hamis leírások után ismeri a gésákat, néha kedélyeskedni kezd velük, különösen midőn vére kissé hevülni kezd a rizsbortól és megragadja a gésák kezecskéit, vagy átöleli derekukat. A kis gésák udvarias mosolylyal tűrik ezt az enyelgést is, mert jó nevelésük tiltja, hogy tiltakozzanak ellene, hiszen a vendégek mulattatására

hívták őket és semmi szín alatt sem mutathatnak durcás arcot. De azért meg lehetünk győződve róla, hogy minden japán ember ízléstelenségnek itéli az idegen ilyetén viselkedését a gésákkal szemben, ha veleszületett udvariasságánál fogva nem is mondja ki azt.

A gésák üdvözlik egymást a teaházban.

A gésa-pálya nem tartozik a lenézett életpályák közé, ha mindjárt a szegényebb néposztály gyermekeiből kerül is ki a legtöbb gésa. Akadnak azonban soraikban jó családból származók is, kik már mint gyermekek hajlandóságot mutatnak erre a pályára s kiket szüleik beadnak azután vala-

melyik nevesebb gésaiskolába. A leányok még kisleány korukban kerülnek a gésaiskolába, ahol néhány esztendő alatt megtanulják a különböző hangszerek kezelését, megtanulnak néhány száz dalt énekelni, naphosszat gyakorolják magukat a táncban és elsajátítják a finom és elegáns mozdulatokat, továbbá azt is, hogyan kell kecsesen szervirozni vagy végezni a tea-ceremóniát. Megtanulnak azonkívül könyedén és választékos nyelven társalogni s amit mindjárt az elején kellett volna felemlítenem, hogyan kell csinosan és ízlésesen öltözködni. A kiképeztetés rendesen ingyenes, melynek fejében azonban bizonyos számu évekre leköti magát a kiképzett gésa, ki azontúl csak ruhákat és élelmezést kap, míg egész keresete a gazda zsebeibe vándorol, hacsak nem akad idejében egy olyan pártfogóra, vagy komoly udvarlóra, aki egyszerre kiegyenlíti egész tartozását és feleségül veszi e kedves és előkelő modorú leányt.

Midőn letelt a három óra, melyre a gésákat szerződtettük, udvarias térdre hullással és fejecskéik mély lehajtásával búcsuztak tőlünk a furcsa kis teremtések, mosolyogva csicseregve felénk az ajtóból még egyszer — „szayonára“ — Isten veletek! — „O yazumi nazai!“ — Kellemes nyugodalmat!

Magasan járt már a hold az égen, midőn riksáink hazafelé robogtak velünk az igazán csendes utcákon. Legfeljebb egy-egy lassan csoszogó vak masszőrrel találkoztunk, ki papirlampionjával a falhoz lapúlva várta, míg a sok riksa elvonúl mellette. No meg a Motokágómacsi elején dolgoztak még mindig himzőrámáik fölé hajolva a petróleumlámpák alatt a fiatal leányok. Nem tudom mikor aludhatnak szegények, mert reggel hatkor már a ráma fölé hajolva láttam őket himezni nap mint nap.

* * *

Nem szívesen hagytam el Nagaszakit csak egyetlen órára sem. Pedig de sok gyönyörű kirándulás kinálkozik a távolabbi környékén is mindenfelé. Kár, hogy nem lehet az ember egyidőben ott is, meg itt is. Egy délután mégis csak

rászántam magamat és harmadmagammal útrakerekedtem. Riksán mentünk át Mogiba, a már említett bájos fekvésű halászfalucskába, hol egy apró kis japán gőzhajóra szálltunk, mely három óra alatt átringatott bennünket a széles tengeröböl kék vizén, a szemben levő félszigeten fekvő Obámá-ba. Kedélyes kis gőzhajó volt mondhatom. Egyike lehetett ez még azoknak a gőzhajóknak, melyek annak idejében első ízben szeldesték japán lobogó alatt a tenger hullámait. A hajó oldalán levő kis lyukon négykézláb kellett bemásznunk a hajó belsejébe, honnét tyúklétraszerű kis lépcsőn jutottunk föl a fedélzetre, mely a japán utasok nagyobb kényelmére példás tisztaságú rizsszalma-gyékénynyel volt beborítva. Ezen kuporogtak térdelő helyzetben útitársaink, az egész úton pipázó, teázó s magukat papirlegyezőikkel legyezgető japánok. Kellemesen teltek az órák a kék víz és a kék ég között. Jól látszottak már előttünk Obáma festői házai, midőn hajónk még jó távol a parttól hírtelen megállt. Nem volt semmi baj, csupán a sziklazátonyok között, a sekély vízben nem mehetett a hajó közelebb a parthoz. Jött is már két nagy számpán a hajó felé s ezekre szálltak át az összes utasok. Egyszerre azonban, még mielőtt elértük volna a partot, megállt a számpán is, még neki is sekély lett a víz a partok közelében, melynek szikláin magasra csapkodtak föl a habzó hullámok. Izmos japán halászok hátán lovagolva tettük meg a tengeri út utolsó szakaszát. Óvatosan, mint egy tojást raktak le bennünket a halászok a szárazon.

Obáma a tenger felé meredek sziklafalakban aláhulló, vulkánikus hegyek aljában terül el. Nem csak a hegyoldalakat, de még a teljesen függélyes sziklafalakat is buja vegetáció borítja. Sűrű repkényháló futja be azokat és a sötét lombozatú kryptoméríák alól magasba kúszó, pompásan virító glyciniák világítanak mindenütt elő.

Miután megszálltunk a csinos kis „Mikádó-Hotel"-ben, rögtön sétára indultunk a helység egyetlen hosszú utcáján, mely szorosan a tengerparton halad. Az utca egyik oldalát véges-végig függélyes sziklafalak alkotják, minek folytán az

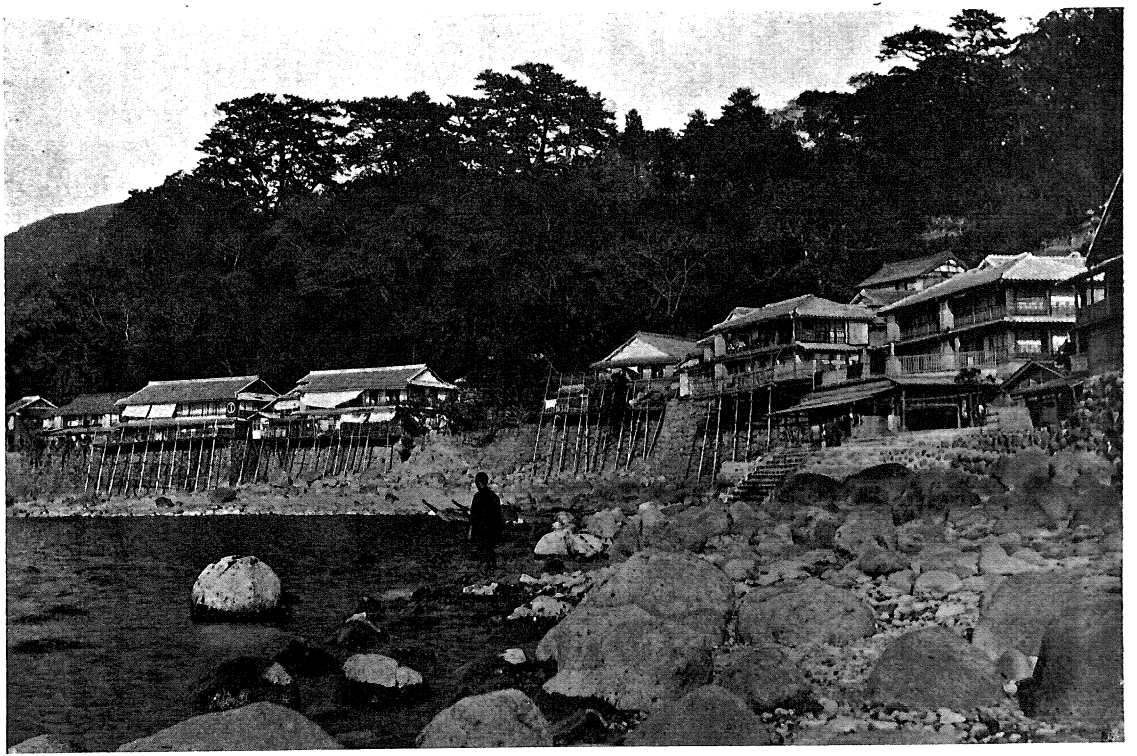

Obáma.

utcának a tenger felé tekintő oldalára szorult a házak nagy része s ott is csak úgy tudtak soknak helyet csinálni, hogy a tengerben álló magas cölöpökre építették őket. Egy ősrégi templomberek évszázados fái alatt ülve szürcsöltük a Hakodátéból származó gyalult jéggel kevert zöld teát, szótlanul gyönyörködve a felséges naplementében a tengeren. A hangulatos esti képnek különös bájt kölcsönöztek az éjjeli halászatra kiinduló festői halászbárkák. Már kezdtek mindenütt kigyulni a villamoslámpák, midőn visszafordultunk szállodánk felé. De milyen érdekes esti séta volt az! Csaknem minden ház előtt forróvízzel telt lapos dézsa állt az utcán és minden dézsában a legparadicsomibb kosztümben állt egy japán leány vagy asszony. Estefelé van a fürdés órája s egész nyáron, minden nap, véges-végig tele van az utca ebben az órában fürdő hölgyekkel, kik tudomást sem vesznek róla, hogy nem csak japán emberek, de még mi idegen férfiak is ott sétálunk el mellettük, csaknem surolva őket a keskeny utcában karjainkkal.

A szállodánkban teljesen angol rendszerű, legalább is tizenöt fogásból álló vacsorát kaptunk, hozzá az obámai különlegességet is, a karlsbádi ostyára emlékeztető ízletes „yu-szempei"-t, melynek készítéséhez az Obámában fakadó ásványvizet használják.

Korán keltünk másnap és gyalog vágtunk neki a fárasztó de gyönyörű útnak föl Unzen-be, a híres solfatárákhoz, melyek csaknem ezer méter magasan feküsznek a tenger színe fölött, egy 1200 méter magas vulkán lábánál. Egy kuli vitte előttünk útitáskáinkat és ő volt egyuttal a vezetőnk is. Bebújva az erdő sűrűjébe, nagy kőtömbökből épített lépcsőkön haladtunk fölfelé a meredek, de szerencsénkre árnyékos úton a friss reggeli levegőben. Az út mentén álló kedves kis teaházaknál le-leültünk egy csésze zöld teára s néhány szelet obámai ostyára, kipihenni a lépcsőmászás fáradalmait. A kilátás egyre nagyszerűbb lett. Végre fönt álltunk az út legmagasabb pontján, egy üde hegyi réten. Kerek nyolcszáz méter magasságból pillantottunk le innét az alattunk fekvő

Obámára s a hatalmas tengeröbölre. Azután hátat fordítva a tengernek folytattuk útunkat a fürdőtelep felé huzódó, magasan fekvő völgyben. Háromórai gyaloglás után kénes szag csapta meg orrunkat, elárulva, hogy Unzen közelében járunk és néhány perc mulva benne is voltunk a szűk völgykatlanban, melynek közepén valami tizenöt szálloda s néhány magánvilla állanak szétszórtan.

Unzen igen felkapott fürdőhely lett. Nem csak Japánból, de Chinából is átjönnek ide az európaiak nyaralni. Éjjelente annyira lehűl itt a levegő, hogy az ágyban elkél a jó meleg takaró is, melyre Nagaszakiban egész nyáron nincs az embernek szüksége. Az is kellemes, hogy sem legyek, sem szúnyogok nem háborgatják az embert, csak a néha nagyon is erős kénszaghoz kell hozzászoknunk. A kénes levegő minden fémtárgyat rövid idő alatt megfeketít.

A fürdőtelepen, de méginkább annak környékén, veszedelmes dolog idegen embernek vezető nélkül járkálni, mivel az egész völgy talaja úgy át van lyukgatva mint egy rosta s a kisebb-nagyobb nyílásokból elementáris erővel tör mindenütt föl a több mint százfokos forróvíz és vízgőz. A meredek sziklafalak lábainál nagy sziklamedencékben rotyogva, bugyborékolva kavarog a kristálytiszta forróvíz, s a sziklahasadékokból hatalmas gőzfelhők törnek szakadatlanúl az ég felé, míg a közeli sziklákat mindenütt sárga kénlerakodás borítja. Még a telepen átvezető sétaútak is összevissza vannak repedezve s ezekből a repedésekből is sűrű gőz tör elő mindenütt. Ösztönszerü félelemmel, a talajt minden lépésnél kémlelve, rakosgatja az ember lábait, attól tartva minden pillanatban, hogy elnyeli a földalatti pokol. Különösen estefelé, mikor a levegő kezd erősen lehülni, félelmetes látványt nyújtanak az ilyenkor még sűrűbben gomolygó fehér gőzfelhők, melyek mintha egy nagy gőzgép szelepéből áramlanának ki, nagy erővel törnek a magasba. A szétszórtan álló Buddhaszobrok és bálványok még fantasztikusabb jelleget adnak a nekünk különben is szokatlan vulkánikus tájnak. A földből előtörő forróvizet bambuszcsöveken vezetik a há-

zakba, egyenesen a fürdőkádakba, melyekben persze hideg vízzel kell azt keverni fürdés előtt.

A völgy egyik végében csinos sintótemplom áll, melynek nagy piros kapuja állandóan gőzfelhőkbe van burkolva. Különösen gyermekáldásért esdő asszonyok járulnak ehhez a templomhoz, imádkozni a jóságos Kwannonhoz, mielőtt megfürdenének a csodahatású forróvízben. A templom mögött

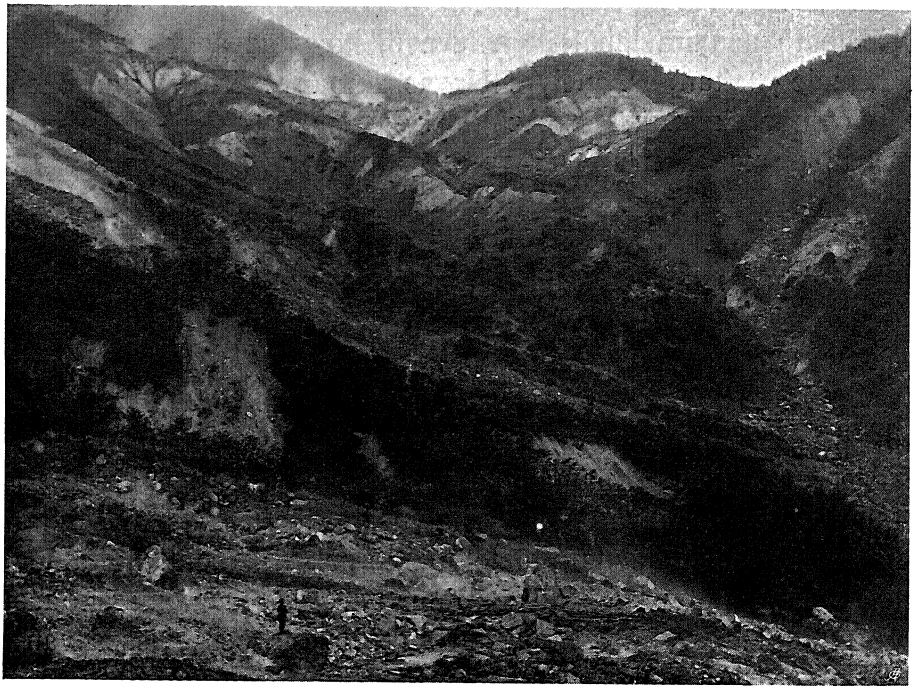

Unzen poklaiban.

kopár sziklaplateau terül el, melyen egy guggoló japán leányt pillantottam meg, ki mint egy szobor olyan mereven nézett maga elé. Nem tudtam kivenni, hogy mire irányítja szemeit olyan mereven; óvatosan közeledtem tehát feléje a gőzt okádó, sustorgós sziklás talajon, nehogy megijesszem váratlan megjelenésemmel. Ebben a pillanatban felállt a leány és felém mosolyogva félretolt hosszu botjával egy nagy szalmaköteget, mely addig egy függőlegesen a föld mélyébe vezető szikla-

üreg nyílásán nyugodott és a gőzölgő üregből ritkás fonatú bambuszkosarat húzott föl, melyben puhára párolódott halakat és főzeléket láttam. Csak az ebédjét főzte a titokzatos leányzó. Unzenben ugyanis a föld melegével főznek az emberek. De még érdekesebb, hogy a melegen kívül hideget is szolgáltat itt a csodás természet az embereknek. Erről a helyről, hol forróvizű folyók fakadnak föl a föld mélyéből, alig másfélórai hegymászással föl lehet jutni a vulkán oldalában fekvő hatalmas jégbarlanghoz, melynek olyan bőséges a jégtermelése, hogy nem csak Unzent, de a távoli környék összes helységeit is ellátja természetes jéggel. A forróvíz birodalmában egy jégbarlang! Ilyet is csak ez a csodás ország tud fölmutatni.

Két napig üdültünk fönt Unzenben, szorgalmasan fürödve a forróvízben és pompás sétákat téve a természeti szépségekben és csodákban gazdag környékén. Egy korá reggel indultunk vissza Obámába, hol ujra egy kellemes napot töltöttünk pihenéssel és fürdéssel a pompás homokos tengeri fürdőben. Csak másnap reggel indultunk vissza Nagaszakiba, még pedig ezúttal a szárazföldi úton. Riksákon tettük meg az utat a legközelebbi vasuti állomásig, Iszahayá-ig, mely csekély negyven kilométernyire fekszik Obámától. Egyike volt ez a legszebb kocsikázásomnak Japánban.

Magas hegyekre kapaszkodott fel az út, majd meredeken vitt le a völgybe, hogy egy még magasabb hegyre vezessen föl ujra. Az első magaslatról bámulatos volt a kilátás az obámai öbölre. A görbe fenyők bizarr lombjai között megjelenő zöldeskék tenger homokos fenekén a nagy mélység dacára is tisztán látszott a víz felületén úszó csónakok és szampánok árnyéka. Sokszor nyílt még azután is alkalmam Japán levegőjének átlátszóságát megcsodálnom. Amint emelkedtünk, kisebbek és kisebbek lettek Obáma házai, míg azután egy kanyarulatnál végleg elvesztettük a szép tengeröblöt szemeink elől.

Hogy mire képesek ezek a japán kurumáyák, vagyis riksakulik, szinte hihetetlen! Mindegyik riksát két kuli húzta;

*

illetve az egyik vonta, a másik pedig hátulról tolta. Olyan gyorsasággal haladtak a meredek úton állandóan, hogy még egy lónak is sok lett volna. A nap perzselő hevében, folyton hegyre föl, hegyről le, megállás nélkül tették meg velünk a kulik az út felét, azaz kerek húsz kilométert, hol uj kulikat kaptunk, akik ugyancsak megállás nélkül tették meg velünk az út másik felét. A mögöttem nyargaló ember a falvakon való áthaladásunk közben minduntalan elkapott egy-egy feléje nyújtott bambusz-merítőkanalat és futás közben mohón csurgatta le a hideg forrás-vízet szomjas gégéjén, míg az elől futó, pompás izomzatú férfi nem ivott az egész úton egy csöppet sem és ami különösen bámulatba ejtett, ez az ember dacára a nagy strapának nem izzadt az egész úton egy csöppet sem. Ha nem láttam volna saját szemeimmel, sohasem hittem volna el, hogy ilyen futást kibírjon az emberi szervezet. Milyen játszva le tudná egy ilyen japán kurumáya verni a mi leghíresebb marathoni futónkat is az olympiai versenyeken!

Sintó szentélyecske.

Feljegyzésre méltó, hogy az egész kocsikázás három és fél yenbe, azaz nyolc koronába került riksánként, mely összegen a riksa tulajdonosának járó percentek levonása után négy ember osztozkodott, azaz nem is egészen két korona jutott egy-egy emberre. És milyen udvariasak, milyen kimondhatatlanul szerények ezek a derék emberek! Nem csak hogy borravalót nem kértek, de midőn megérkezve útunk céljánál

fölszólítottam őket egy kis teaháznál, hogy egyenek, igyanak ott kedvük szerint, csak hosszas unszolásra adatott az egyik magának egy csésze zöld teát, a másik pedig egy kis üveg szódavizes limonádét, azaz 3—3 fillér ára frissítőt, melyet levett kalappal a földig hajolva még külön is megköszöntek.

A tér szűke miatt nem terjeszkedhetem itt ki Iszaháya részletes leírására, csak fölemlítem a két merész ívben futó érdekes régi kőhídját, valamint egy sziklacsoporton álló pompás templomát, melynek alján lótuszok virítottak a festői sziklamedencékben.

Negyvenkét ablakos, nagy termes kocsiban röpített bennünket azután a vasút Kiusu pompás hegyei s völgyei között Nagaszaki felé. Előbb a simabárai-, majd az omurai-öböl mentén rohant tova a vonat, temérdek alagúton keresztül. A hegyoldalakon a kámforfák, bambuszok, pálmák és a rizsföldek zöldjét az aranysárga gyümölcsök súlya alatt roskadozó narancsfák élénkítették, míg az útak szegélyén teacserjék virítottak mindenütt. Kitörülhetetlenül emlékezetembe vésték ezt a bűbájos japán tájat.

A gyerek külsejű kalauz egyre hordta be nekünk a forró teát meg a gyalult jeget és minduntalan lekefélte nem csak a kocsi üléseit, de ruháinkat is, udvariasan, de bizonyos előkelő büszkeséggel utasítva vissza a borravalót.

Estére Nagaszakiban voltunk.

* * *

Vágyaim netovábbja még egyszer viszontlátni ez életben Nagaszakit és sokáig, nagyon sokáig, legszívesebben örökre ott is maradni. Valósággal megbabonázott az a kedves város, mely a zöld hegyek közé mélyen bevágó, sötétkékvizü fjord végén fekszik. Vágyakozni fogok oda vissza míg csak élek!

Körűlutaztam hajón egész Japánt, beutaztam vasúton és riksán csaknem minden részét és talán nagyon is a szívembe zártam azt a gyönyörű országot, melyben még olyan sok igazán boldog ember lakik. De valahányszor visszaszállanak gondolataim a szép Japánba, nem a fehéren habzó Dayagáwa

partján álló büszke nikkói cédrusok jutnak eszembe az aranytól fénylő szent templomokkal, hol a nagy Iyeyazu alussza örök álmát a föld legszebb temetkező helyén, sem a nárai szent berkek misztikus félhomálya, hol a mai napig mint hajdan a paradicsomban békében élnek az állatok az emberekkel és nem félnek tőlük, de nem is a Fuzsiyáma örökhófedte felséges kúpja, hanem első helyen és mindig a Chrysanthémum kisasszony és Pillangó kisasszony gyönyörű hazájának, Nagaszakinak képe merül föl lelki szemeim előtt. Talán az első benyomás véződött oly mélyen belsőmbe, de tény, hogy Nagaszakit második otthonomnak tekintem, hová épen úgy vágyódom és vágyódni fogok mindig vissza, mint haza, az igazi édes otthonba szokott vágyódni az ember.

Bár visszatérhetnék oda még egyszer!

KOBE ÉS OSZAKA.

A Szuvayámán.

Ott, ahol a gyönyörű Japán beltenger kijárata van a Csendes-oceánba, ott fekszik Kobe az óriási oszakai öböl mentén. Ennek a világforgalomban elsőrangú szerepet játszó kikötővárosnak tulajdonképen nincs is kikötője. Kobe előtt kénytelenek a hajók a nyílt tengeren horgonyozni, teljesen kitéve a tenger és a viharok szeszélyének. Ha azután a parti időjelző állomás magas árbocán fölvont kosárgömbök és lobogók a tájfun közeledtét jelzik, ami itt, miután Kobe a tájfunok országútján fekszik, igen gyakori dolog, lázas sietséggel fűtik minden hajón a kazánokat, hogy veszély esetén azonnal menekülhessenek ki az oceánra, vagy pedig be a beltengerbe. Fűtött géppel vártuk mi is itt egyszer teljes három napon át a tájfun közeledtét, mely idő alatt el voltunk vágva a szárazföldtől. Kik hajónkról véletlenül kint időztek a városban, azok bizony kénytelenek voltak szállodába menni, mert a hajóra ugyan nem jöhettek sehogy sem. Nekünk, a hajón maradtaknak egyedüli szórakozásunk volt megfigyelni a légsúlymérőnek folytonos sülyedését és nézni a kobei hegyek ormain vésztjóslón tovanyargaló fekete felhőket. A keletázsiai tengereknek joggal rettegett forgószele, mely temér-

dek hajót szokott minden évben elpusztítani, egyenesen felénk tartott, de közvetlen Kobe előtt meggondolta magát és irányt változtatva kinyargalt a Csendes-oceán felé, szakadó záporesőt zúdítva le reánk.

A körülbelül háromszázezer lakosú nagy város, mely tulajdonképen két városnak, Kobénak és Hiogónak egyesülése, csinos zöld hegylánc aljában terül el. A két város már teljesen egybeolvadt, csupán a Minátogáva kavicsos, száraz medre mutatja a kettő között a határt. A folyó gátszerű, széles partjain, ősrégi fenyők árnyékában japán gyermekek játszanak egész nap háborúsdit, trombitaharsogás és csata-

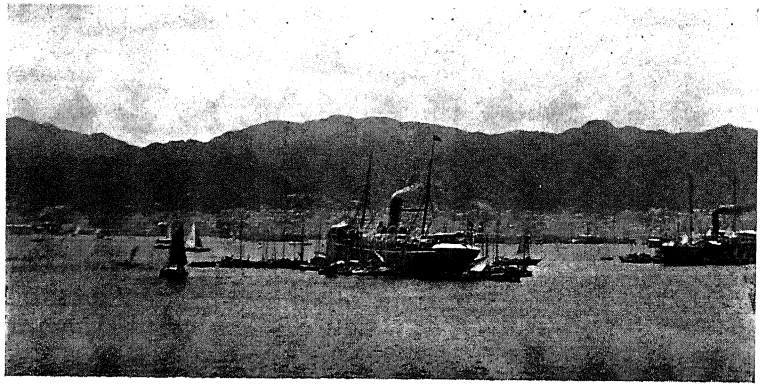

Kobe.

kiáltások közben ostromolva meg a homokvárakat, hősiesen küzdve csattogó fakardjaikkal. Egy egész sor teaházacska húzódik meg a fák árnyában, teleaggatva tarka kendőcskékkel és a legcsekélyebb szellőtől is csilingelő, tarka, aranyos üveggömbökkel. Ott ülnek a felnőttek, gyönyörűséggel szemlélve gyermekeik játékát. Ugyanitt végzi a kerékpározni tanuló kobei fiatalság is első szárnypróbálgatásait. A kerékpározás nagyon el van terjedve egész Japánban. Nincs olyan kis város az országban, melyben ne lenne mindjárt néhány kerékpárkölcsönző-üzlet, melyben potom-árért lehet a kerékpárt egész napra bérelni. Hogy milyen megrendíthetetlen a japánoknak az emberek becsületességébe vetett hite, abból is

kitetszik, hogy a kerékpárt kikölcsönzőtől sehol sem kérnek biztosítékot, legyen az illető japán vagy idegen.

Kobe házai, melyek között feltünő sok európai stílű tégla és kő-épület is van, lépcsőzetesen emelkednek a hegyoldalon a magasba, mi különösen szép fekvést ad a városnak. A kobei kormányzó aranychrysanthémum-címeres palotája magasan kiemelkedik a környezetből, míg a széles tengerparti sétányon Japán legszebb és legmodernebb európaias berendezésű szállodája, az Oriental-Hotel áll. A palota ormáról vakító fénysugarakat szóró földgömb éjjel már messziről felhívja a tengeren érkező utasok figyelmét a szállodára. A város fölötti hegyoldalon fekvő nagy terraszon van a szép Szuvayáma-park, remek kilátást nyújtva a város háztengerére és a kikötőben levő temérdek hajóra.

Az Oriental-Hotel.

A Simonoszeki felől Tokióba vezető vasút nagy kanyarulattal szeli át az egész várost. A város kellős közepén magas híd vezet át e vasúti vonal fölött. Ezen a hídon, mely Kobe fő utcájának, az élénk Motomacsi-nak, tengelyébe esik, reggeltől estig tarka, mozgalmas élet lüktet. A magas hídról messzire belátunk a Motomacsi folytatásában futó nyílegyenes utcába, mely Hiogo felé vezet. Különösen este nagyszerű innét a tarkalampionos teaházak és vendéglők szegélyezte utcán a riksák és gyalogosok ezernyi papirlampionjainak

nyüzsgését és hullámzását szemlélni, míg lábaink alatt egy-egy élesen fütyülő vonat zakatol keresztül, füst- és gőzfelhőbe borítva minden pillanatban az amúgy is fantasztikus japán éjjeli képet. De csak néhány pillanatig gyönyörködhetünk mindannyiszor a pompás látványban, miután a hídon tiltva van az ácsorgás; alig állunk ott meg, máris hozzánk lép egy fehérkeztyűs rendőr és udvariasan felkér, hogy menjünk odább.

Kobe utcái, mint minden japán városé, igen tiszták. Pedig a japán városok utcái sem kövezve, sem aszfaltozva nincsenek, csupán egyszerűen makadámozva s a gyalogosoknak való járda ritka jelenség. Tekintettel arra, hogy Japán a földrengések hazája, még a legnagyobb városokat is csaknem kizárólag alacsony faházak alkotják és épen ezért meglehetősen egyhangú is a japán városok képe. Kimagasló középületeik alig vannak; a szinte unalmasan egyforma magas házak tetői minden dísz nélkül valók, minélfogva bizonyos távolságról nézve még a legpiszkosabb chinai város is festőibb benyomást tesz az emberre, mint egy japán város, mivel előbbieknél a hajlott vonalakkal biró s kacskaringós díszekben kifutó, bizarr háztetők és a cakkos szélű városfalak jóleső változatosságot nyújtanak a szemnek. És mégis nagy élvezet egy japán város utcáin barangolni, mivel nem is keressük mi azokban az összbenyomást, annyira lekötik egész figyelmünket, a részletek, különösen azok a játékszerhez hasonlító kis üzletek. Az elől teljesen nyitott kis helyiség tulajdonképen egyetlen kirakat. Anélkül, hogy belépnénk az üzletbe, kényelmesen áttekinthetjük már az utcáról minden zugát, a benne fölállított érdekes és szép holmikkal.

A Motomacsiban vannak Kobe legszebb üzletei. A legtöbbjének itt már üvegtáblás, fényes kirakatai vannak. Kobében feltünő sok szatszuma-porcellánt, cloisonné-vázákat és különösen lakkozott fatalpakon álló, finom papírral bevont ízléses lampionokat árulnak. Itt látjuk azonkívül a Riu-Kiu szigetekről való pompás piros lakk-tárgyakat, úgymint a tálcákat, keztyűdobozokat és nagyobb fedeles dobozokat, zöld lakkból

készült szép domborművű felrakott díszekkel. Néhány feltünő szép kurió-üzlet is van ebben az utcában. Kurio-üzletnek nevez az angol Keletázsiában minden üzletet, melyben régi fegyverzetet, bronz- és porcellán-tárgyakat, régi hímzéseket, brokátokat, könyveket, színes fametszeteket, stb. árulnak. Különösen szép a Harisin cég üzlete. A ház széles bejárója alatt, valamint a mögötte látható remek kis japán kertben százezreket érő, impozáns méretű, zöldpatinás bronzbálványok

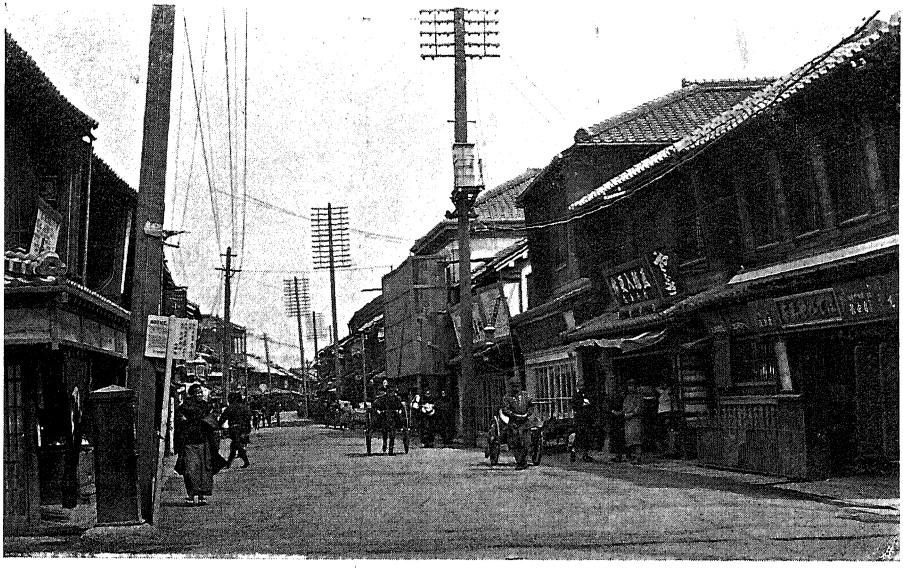

A Moto-macsi.

és templomlámpások díszelegnek, míg a finom gyékényborította, múzeumszerű termekben megtalálhatunk mindent, az aranybálványoktól a szamurai kardok kis késeinek markolatáig.

A szamurai kardokról talán érdekes lesz itt egyet-mást elmondani. Egészen az új éra beálltáig a büszke szamuraiosztály előjoga volt, hogy a férfiak két éles kardot viselhettek övükbe dugva. A kard volt — mint azt a nagy Sogún, Iyeyaszu mondta — a szamurainak élő lelke. A szamurainak még a kis fia is kardot dugott övébe, mikor az iskolába ment. Az arannyal és ezüsttel művésziesen kirakott és selyem-

zsinórzattal körülfont markolattal biró kard tükörszerűen fénylő, fekete, piros vagy arany-lakkozású fahüvelyben van. A kardnak beretvaélességű acélpengéjével magam is átvágtam egy éléreállított, vastag rézpénzt, vagy vasszöget, egyetlen csapásra, anélkül, hogy a kard éle kicsorbult volna. Szigorú, de minden ízében gavalléros törvények szabályozták e kardok használatát. A legnagyobb illetlenség lett volna például kardosan belépni egy lakásba. Minden előkelő ház bejáratánál,

A teaházaknál.

mindjárt az első szobában volt egy pompás aranylakkozású, címeres kardtartó-állvány, melyre a vendég is ráfektette kardját, mielőtt belépett a belső lakosztályba. Jaj volt annak, aki ha véletlenségből is beleütődött, vagy hozzáért az utcán egy szamurainak kardjához! Ez igen nagy sértés számba ment s gyakran megtörtént, hogy kirepült ilyenkor az éles kard a hüvelyéből s a szamurai nyomban lecsapta vele sértőjének fejét. Az ünnepélyes hasfölmetszésnél, mely a feudális korszakban a nemes emberek kiváltságos halálneme volt, ezzel a karddal csapta le a magán harakirit végzett nemes embernek

fejét annak legjobb barátja. Ez a baráti szolgálat nagy megtiszteltetés számba ment. Ha a lecsapott fej még néhány bőr- vagy hús-cafaton összefüggött a törzszsel, ennek átvágására a kardtok felső részében rejlő kis hüvelyből került elő egy éles kis kés, melynek nyelét bámulatos filigrán munka diszítette, domborműves arany- és ezüst-berakásokkal. Önálló eredeti műtárgy eme kések minden darabja, akár egy eredeti szobormű vagy olajfestmény. Nem is igen lehet két egyforma diszítésű késnyelet találni. Ezeket a késnyeleket nagyon keresik és vásárolják a Japánt beutazó, műértő külföldiek, kik azután tiszta ezüst képspengéket csináltatnak beléjük s készen van az elegáns és igazán eredeti gyümölcskés. Japánban az előkelő európai házaknál sokszor láttam ilyen gyümölcskéseket díszelegni a terített asztalon. Nemcsak szép, de értékes ajándék egy tucat ilyen gyümölcskés, mert a finomabb nyelecske darabja még itt Japánban is belekerül 80—100 yenbe, vagyis 200—250 koronába. Igaz, hogy a rajtuk látható berakott aranykakasokat, harcosokat, istenségeket, címereket vagy virágokat akár nagyítóüveg alatt is megbámulhatjuk.

Művészi szempontból talán még értékesebb alkatrésze a kardnak az úgynevezett „tszuba“, a kard pengéjét a markolattól elválasztó félcentiméter vastag kis ovális vaslemez, melynek közepén egy háromszögletes kivágás van a kardpenge átdugására s egy második kisebb nyílás az említett kis kés számára. A tszuba, színaranynyal berakott damaszkusi munkával van gyönyörűen diszítve, mely ugyancsak istenségeket, harcosokat, virágokat, címereket stb. ábrázol. Fölötte ritkán sikerül manapság két teljesen egyforma tszubát találni. Ha azonban mégis találunk két egyformát, úgy bizonyos, hogy egy szamurainak kardpárját diszítették azok valaha. Ugy vagyunk ezzel is, mint az igazgyöngyökkel, hogy t. i. két teljesen egyformának tetemesen drágább az ára, mint két különböző nagyságú, habár legfinomabb darabnak együttvéve. Ahány százezer tszubát látunk, annyi százezer-féle a diszítésük. Ma már a legtöbb európai muzeumnak van

ilyen tszuba-gyüjteménye. A tszubák nélkül nem is alkothatunk magunknak teljes képet a japánok képzőművészetéről, mivel a japánok csodás művészete épen az ilyen apró iparművészeti tárgyakon nyílvánul meg legszebben; monumentális dolgokat nem is igen alkottak a japán művészek.

De hát folytassuk e kis kitérés után sétánkat Kobe utcáin. Átmenve a vasut fölötti kis hídon, a Nankó-templomhoz érünk, melynek óriási négyszögletes udvarán egész csomó bazár, vendéglő és teaház, sőt még egy csínos aquarium is

A Nankó-templom udvara.

van élő halakkal. Ez a kobeiek városligete. A templom előtt, mely a tizennegyedik században élt nagy japán hazafinak, Kuszunoki Maszasigé-nek van szentelve, kit röviden Nankónak is neveznek, egész nap látni áhítatosan imádkozó embereket. Az óriási méretű kőlámpásokon szelíd galambok tanyáznak, a templom melletti kis tó pedig hemzseg a sok szent teknősbékától, melyek lomha járásukkal nagy sétára is indulnak a templom parkjában. Bátran járkálhatnak, hiszen Japánban nem bántja az állatokat senki sem. A galambok és a hosszú életet jelképező teknősbékák etetése igen jámbor

cselekedet. A templom előtt épen ottlétemkor állítottak föl egy port-arturi nagy ostromágyut is.

Esténként különösen szép a Nankó-templom nagy udvara. Itt van minden este a nagy virágvásár is. A földbeszúrt petróleumlámpák között állítják itt ki a kertészek minden este virágaikat és törpefáikat. A földre terített gyékényeken vagy hevenyészett ponyvasátrak alatt tanyáznak itt a régiségárusok és bálványkereskedők, kik a házioltárokra való áldozati edényeket, a bronzból készült teknősbékán álló ibiszmadár-gyertyatartókat és a boldogság hét istenségének bálványszobrait árulják.

A hét istenség között kétségtelenül a legrokonszenvesebb alak a megelégedettség istene, a szélesre húzódó szájjal, mosolygó, pocakos *Hotei*, lelógó, kövér fülcimpákkal, hátán egy csupa jó dolgokkal megrakott nagy batyut cipelve. Hazahoztam magamnak íróasztalomra egy ilyen Hotei-t és mondhatom, bármily rosszkedvű legyek is, rögtön mosolygásra késztet, ha rátekintek megelégedett pofácskájára. A boldogság istenei a japán ember lakásában a legszebb szobában szoktak állani, a falon függő kép, a kakemonó alatt. *Ebizu*, a munka istene, egy tengerhullámok nyaldosta sziklán áll, jobb kezében halászó szerszámot, bal hóna alatt pedig egy nagy piros halat szorongatva. A szépséges nőalak *Benten*, a szeretet istennője. A gazdagság istene *Daikoku*, két rizses zsákon táncol, kezében kalapácsot tart, a zsákokon pedig patkányok futkároznak. A hadiszerencse istenét *Bizamon*-t fegyverekkel, a bölcseség istenét, *Fukurokudzsi*-t rettentő hosszú koponyával, míg a vadász-szerencse istenét *Jurodzsin*-t szarvassal és gémmel ábrázolják.

Hotei, a megelégedettség istene.

A templomudvaron vannak azonkívül a cukorárusok és ostyasütők, valamint a bűvészek és villamozók is. Sütnek-főznek a sátrak alatt és vándordoktorok árulják ott csodaszereiket. Az egyik sátorban egy nagy fókáról vagdosott le szünet nélkül apró szeletkéket egy pergőnyelvű kis japán emberke, erősítgetve, hogy a fókahústól még a haldokló is meggyógyúl, különösen, ha egy darabka fókahájat is eszik

A kobei yosivára főutcája.

hozzá s ugyanekkor elegáns kézmozdulattal egy darabka fókaszalonnát is mellécsomagol az épen levágott hússzeletkéhez. Mire becsomagolja, már van is vevője reá. A képeskönyves sátor előtt tágra nyílt szemekkel ácsorog a sok gyerek. De szerettem volna néha elrabolni egy ilyen, az anyja hátán lovagoló eleven kis babát, hogy hazavigyem Európába, mert hát szépszerével egyetlen japán anya sem adná ide a gyermekét.

A főtemplom mellett, egészen a fák közé rejtve van a róka-istennek Inari-nak kis temploma. A hozzávezető ösvényen sűrűn állanak egymás mögött a kis piros templomkapuk, teleaggatva valamennyi papirlampionokkal, bent a kis szentélyben pedig egész csomó gyertya ég. Micsoda kontraszt. A zsibongó vásári sokadalom kellős közepén áhítatos imádkozásba merült emberek!

A nagy udvart keresztben is átszeli egy hatalmas táblákkal kövezett út, melyen tovahaladva, egyenesen a tarka, mozgalmas szinházutcába jutunk. Ezen végigsétálva pedig a kobei Yosivárába érünk. Egész városrész ez, díszes emeletes faházakkal, melyeknek minden emeletén, véges-végig, hosszú sorokban égnek esténként a villamoslámpák. Az egyes házak udvarait gyönyörű kis kertek díszítik, melyek úgy nappali, mint éjjeli időben érdemesek a megtekintésre. Törpefák és nyíló bokrok vannak a nehány négyzetméter területű kertecskében, dombokkal, tavakkal, ívelt lakkhídakkal, meg az éjjeli hangulatba olyan pompásan beleillő, diszkrétül világító, vaskos kőlámpásokkal. A széles kapualj alá nyíló, remekül és pazarul megvilágított termekben térdelnek selyem kimonókban a leányok, előttük az apró dohányzó készlet és a kis kézitükör. Arcuk kobei szokás szerint erősen van rizsporozva, míg ajkaik közepére cseresznyepiros pontot festenek. Némelyik házban nincs kiállítási terem és fantasztikusan kedves látvány, ha egy ilyen házba belépünk és elvonultatjuk magunk előtt libasorban a ház leányait, kik a földet seprő, pompásan hímzett, habkönnyüségű kimonókban, vállaikon a hanyagul odavetett, könnyű selyem sállal járulnak elénk a miniatür kert keskeny utacskáin és negédesen oldalra hajtva szépen fésült fejecskéiket, állanak meg előttünk. Hamisítatlan, szép japáni kép!

A város szélén fekvő szegényesebb házak lakói nagyobbára svédgyufás dobozok készítéséből élnek. Tehát még ez is kézimunka Japánban. A skatulyákra való cimkéket nagy ívekben, olcsó pénzért árulják mindenütt. Ezt, valamint a vékony gyaluforgácsot beszerezve, azonnal fölcsaphat min-

denki gyufaskatulyagyárosnak. A frissen készült dobozkák nagy garmadában száradnak az utcák közepén. Említésre méltó dolog, hogy az olcsó japán svédgyufa egész Chinából, sőt mondhatni egész Keletázsiából kiszorította már az európai svédgyufát.

Hiogó úgyszólván tiszta japán város; európaias téglaházakat hiába keresünk utcáin. Hiogónak különös látványossága a tizenhat méter magas, ülő bronz Buddha, melyet

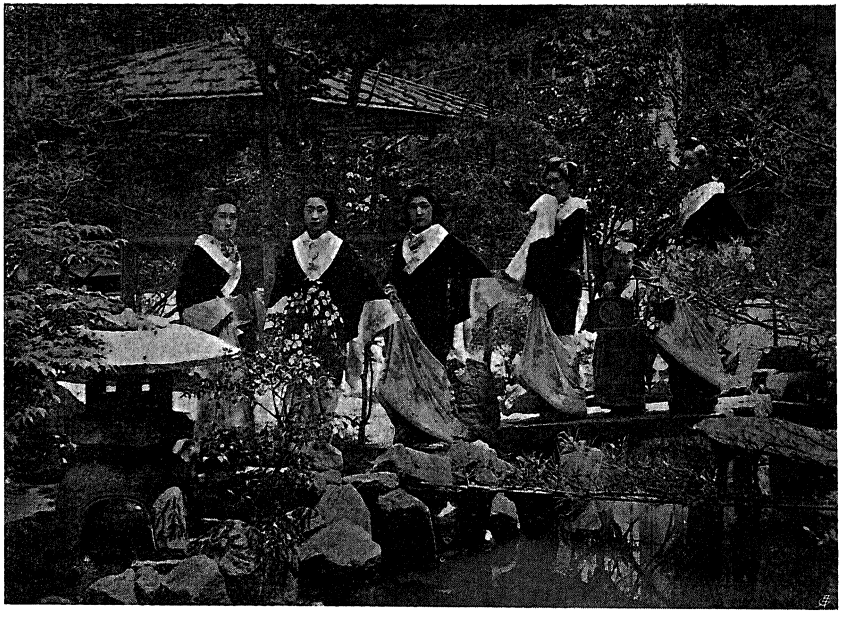

Egy yosivárabeli ház kertjében.

1891-ben állíttatott föl egy itteni gazdag papirkereskedő. A szobor a kamakurai óriási Buddhát szeretné utánozni, mi azonban egy cseppet sem sikerült a művésznek. Az istenségnek kifejezéstelen, mondhatni csúnya arca nem köti le figyelmünket, mint a klasszikus szépségű kamakurai Buddha. Sokkal inkább leköti azt a templom szűk udvarán levő bazárban uralgó sürgés-forgás.

Trombitaharsogás és lópatkók dübörgése hangzott fel odakint, mire azonnal hátat is fordítottam a nagy Buddhának

és megnéztem inkább a Kobén átvonuló katonaságot, mely Nárába igyekezett, hol néhány nap mulva szemlét tart fölöttük a Mikádó. Elől egy japán huszárezred lovagolt. Furcsán festettek a kis emberek a nagy lovak hátán. a sárga vitézkötéses mentékben, lábaikon otromba lovaglócsizmákkal. De azért pompásan megülték a paripát. Néhány ezred gyalogság következett utánuk borsószínű sárga kaki egyenruhában, piros hajtókákkal. A nagyobbára alacsony termetű legények katonásan lépegettek és nem kacsintgattak sem jobbra, sem

A hiogói nagy Daibutsz.

balra, pedig de sok csinos muzmé ácsorgott az utca mindkét oldalán, nézve a katonák átvonulását. Legérdekesebb volt a train. Az erősen fölpakolt kocsikat kizárólag emberek húzták és egyetlen ló vagy öszvér sem volt a hosszú menetben.

* * *

A Minátogáva partján, ott hol Hiogó kezdődik, karcsú bambuszrúdakra tűzött, hosszú, keskeny tarka zászlókat lenget a szél. Az őszi chrysanthémum kiállítás, a „Kiku no hanami“ van ott. A crhrysanthémum a japánok nemzeti virága, mely-

nek nemesítésében bámulatos eredményeket tudnak fölmutatni. Minden esztendő hoz valami új, valami szép fajta chrysanthémumot. Bambuszvázon nyugvó, lapos vesszőtető fedi az egész kiállítást, kellemes félhomályt borítva annak labyrintszerű útjaira. Csak itt-ott bir a tető vesszői között egy vékonyka napsugár átlopózni, vakító, táncoló köröcskéket rajzolva az utakra s a pompás virágokra. A fínom homokkal behintett utak mentén keskeny virágágyakban pompáznak a szebbnél-szebb chrysanthémumok: széles és keskeny szirmú sima és göndörödő levelű, nagy és kisvirágú chrysanthémum, minden kigondolható színben és színárnyalatban. Rozsdavörös, citromsárga, csaknem fekete, sötét ibolya s egész csomó tarka és csíkozott virág. Az útakon pedig ugyancsak a szivárvány minden színében, mint a virágról-virágra szálló hímes szárnyú lepkék, pompáznak Japánnak legszebb és legkedvesebb virágai, a Chrysanthémum-, Cseresznyevirág- és Barackfavirág-kisasszonyok. Nem csoda azután, hogy az ember az igazi chrysanthémumok helyett néha ezeken a kedves élővirágokon felejti szemét.

Hogy a virágok teljes pompájukban érvényesülhessenek, a háttér színárnyalata is különböző. Néhol például nagy darab fekete bársony-kelme van a virágok mögött kifeszítve, hogy a fekete alapon még jobban élvezhessük a virágok pompás színárnyalatát. Egyetlen tövön 100—150 gyermekfejnyi virágot láttam nyílani, míg egy másik tövön egyetlen nagy virág pompázott a szár végén. Némelyik virágtő szárait olyanformán nevelték és kötözgették, hogy a rajta levő virágok óriási napernyőt, gömböt, kereket és egyéb tárgyakat alkottak. Volt ott kétemeletes ház, sőt még villamos vasúti kocsi is, egyetlen tő chrysanthémumból. Az egyes fajtáknak poetikus neveket, mint „Fudzsi hava“, „hajnali harmat“ stb. adnak a termelő kertészek, mely nevek a virág szárára kötözött kis fehér vászondarabkára vannak tussal irva.

Nagy színpadok következtek azután, melyeken valódi gyeppázsitos, mezei virágoktól tarkálló mezőn, avagy szakadékos, sziklás tájakon, történelmi jelenetek voltak életnagy-

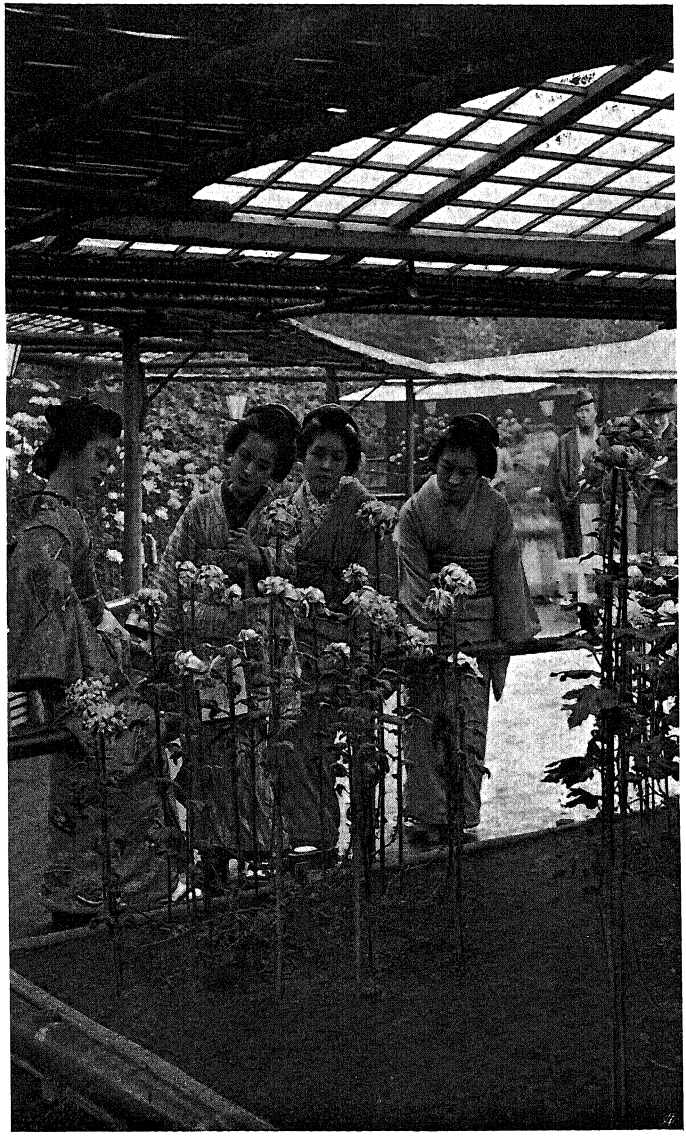

Chrysanthémum kiállitás.

ságú alakokból fölállítva. Az alakoknak csupán fejei, lábai és kezei voltak viaszból, míg összes ruházatuk élővirágokból állott. Elképzelhetetlen fáradtsággal és páratlan ízléssel, százezernyi virágból rakták össze a legfinomabb színárnyalatú s mintázatú kimonókat és obikat. Különösen csodálatra méltó, hogy milyen természetes és könnyedráncokat vetnek ezek a virágokból készült ruhák, akár a valódi selyem. Egy nagy szinházi terembe jutottunk ezután, melynek színpadján kom-

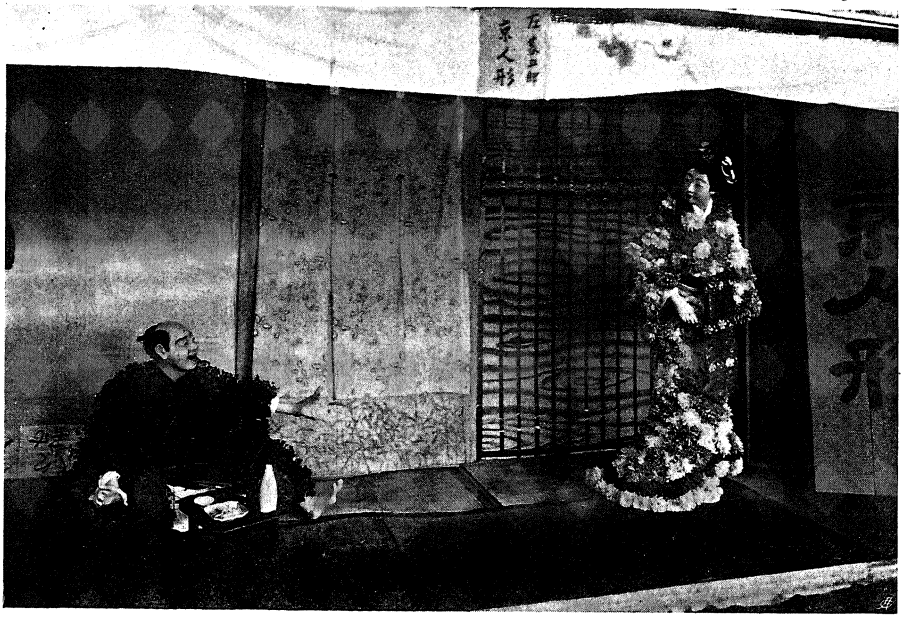

Virágalakok a szinpadon.

plikált sülyesztő és felvonó készülékek segélyével gyors egymásutánban váltakoztak a szebbnél-szebb jelenetek, szintén csupa élővirágruhás viaszalakokkal. A zárókép a kobei Yosivára főutcája volt, szemeink elé varázsolva a szokásos évi Yosivára-ünnepet. A kivilágított, emeletes Yosivára-házak előtt láttuk a szép leányokat gyönyörű régi korbeli kosztümökben, a húsz centiméter magas, zsámolyszerű, feketelakkos facipőkön. Megennivaló, kedves arcú gyermekleány, egy maikó halad mindegyik előtt, szép virágokkal telerakott lakk-

tálcát tartva kis kezeiben, míg a hatalmas aranyhajtűkkel teletűzdelt, régi módi frizurájú leány feje fölé egy férfi tart nagy virágos napernyőt. Egyszerre kigyúltak azután a házakon az apró villamoslámpák és ugyanakkor megnyílt fejünk fölött a szinház egész menyezete, honnét olyan tömegekben ereszkedtek alá a cseresznyevirágos ágak, hogy valósággal azt hihettük, hogy igazi virágos erdőben járunk. Midőn azután a cseresznyefaágak között himbálózó ezernyi papirlampionban is mint egy varázsütésre, egyszerre gyúladtak ki a villamoslámpák, szűnni nem akaró tapsviharban tört ki az elragadott közönség. Hozzájuk csatlakoztam én is, egész szívből tapsolva a tündéri látványossághoz.

Japán minden városában és nagyobb falujában van ősszel chrysanthémum kiállítás. Mennél nagyobb a város, annál szebb a kiállítása. A legmesésebb chrysanthémumok persze Tokióban, a császári kertekben nyílanak.

* * *

Kobe közeli környéke igen szép. Riksán félóra alatt a vadregényes, szűk völgykatlanban fekvő Nunobiki vízeséshez érünk, melynek szép környezete a „Bűvös vadász" díszleteire emlékeztet. Szellős verandájú teaházacskák vannak úgy az alsó Mendaki, vagyis férfi-vízesésnél, mint a felső még szebb Ondaki, vagyis női-vízesésnél. Csak egyet nem szerettem ezekben a teaházakban, hogy t. i. csaknem minden leány tud bennük néhány szót németül. A poroszosan kiejtett, igazi porosz kifejezéseket szajkó módjára tanulták be a leányok a német hadihajók matrózaitól és azt hiszik, hogy minden idegennek örömet szereznek vele, ha „Junge, Junge! Donnerwetter!" és eféle szavakkal fogadják. Ezernyi mohlepte kőlépcsőn mehetünk innét följebb a hegyek ormán fekvő szép Hold-templomhoz, honnét nagyszerű kilátás jutalmaz meg fáradságunkért. Lábaink alatt látjuk ugyanis a Beltengert és a szemben levő nagy Avadzsi szigetet, valamint egész Kobét.

Kellemes délutáni kirándulás a vasúton félórányira fekvő Maikó is, hol a Beltenger partján a fínom tegerparti fövényben talán egész Japán legszebb és legidősebb, vastag, pikkelyes törzsű görbe fenyői állanak, csaknem a tengerbe nyújtogatva szeszélyesen görbülő ágaikat. E fák árnyékában húzódnak meg a kobei előkelő Japánok csinos nyaralói.

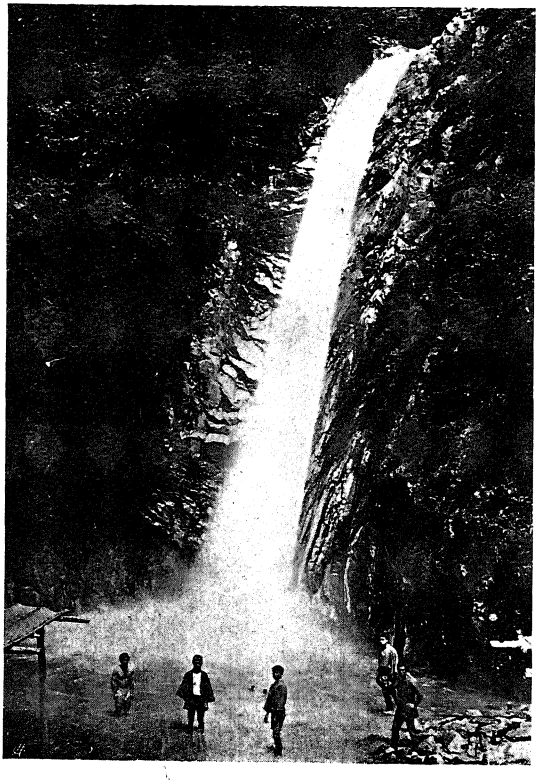

A Nunobiki felső esése.

Egyik villa kis kertjében három kedves bakfis-leányka sétált. Szerettem volna a csinos nyaralót a három leánnyal úti albumom számára megörökíteni. Alig állítottam azonban föl fényképmasinámat, midőn nagy meglepetésemre, mint a szélvész rohantak el a leányok, felém kiáltva, hogy megkérdezik előbb Ohanaszánt, hogy szabad-e magukat lefényképeztetniök. Nem tudom, anyjuk, vagy nagynénjük volt-e a tiszteletreméltó Ohanaszán, de annyit csakhamar konstatálhattam, hogy alapos nyugati nevelésben részesíti a leányokat, kik azzal tértek vissza, hogy nem szabad magukat idegen urak által lefényképeztetniök.

Folyton a tengerparton haladva, gyalog sétáltam innét el Sióyá-ig, a bájos halászfalucskáig, hol a kobei Oriental Hotelnek pompás nyári szállodája, a „Seaside Villa“ áll. Aki pihenésre vágyik vagy ideges, az csak ide jöjjön és

heverésszen itt naphosszat a tengerre nyíló széles verandán a kényelmes fonott heverőszékeken. A kék ég és a kék oceán látása, no meg az üdítő tengeri levegő, bizonyára hamarosan megacélozzák újra idegeit. Páratlan látvány, midőn a duzzadó fehér vitorlás japán halászbárkák százai siklanak ki a tengerre, vagy pedig midőn hazatérve kiürítik gazdag zsákmányukat.

Ugyancsak Kobe közelében van a kies Arima üdülő-

Maikó fenyői alatt.

hely is, mely különösen ősszel, midőn az ottani jávorerdő lombja a legszebb piros színben pompázik, valóságos búcsujáró helye a természet szépségeiért rajongó japánoknak. A jávorfa fínom metszésű levelének jegyében van itt ilyenkor minden. Ez diszíti az étlapok homlokzatát, arimai jávorfalevéllel teleragasztott levelező-lapokat árulnak, sőt cukrozott, kandirozott jávorfaleveleket is vásárolhatunk csinos kis fadobozokban, mint különös csemegét.

* * *

Valami húsz angol mértföldnyire Kobétől, ugyancsak a tenger partján fekszik Japán második legnagyobb városa, a japán Birmingham, az egymillió lakosú Oszaka. Dacára a kitünő vasuti- és hajó-összeköttetésnek a két város között, még villamosvasut is köti össze Kobét Oszakával, mely csekély 26 szenért hetven perc alatt átröpít bennünket a pazar kényelmű, elegáns hosszú kocsiban, buján zöldelő rizsföldek között, majd széles folyókat áthidaló vashídakon, Japán

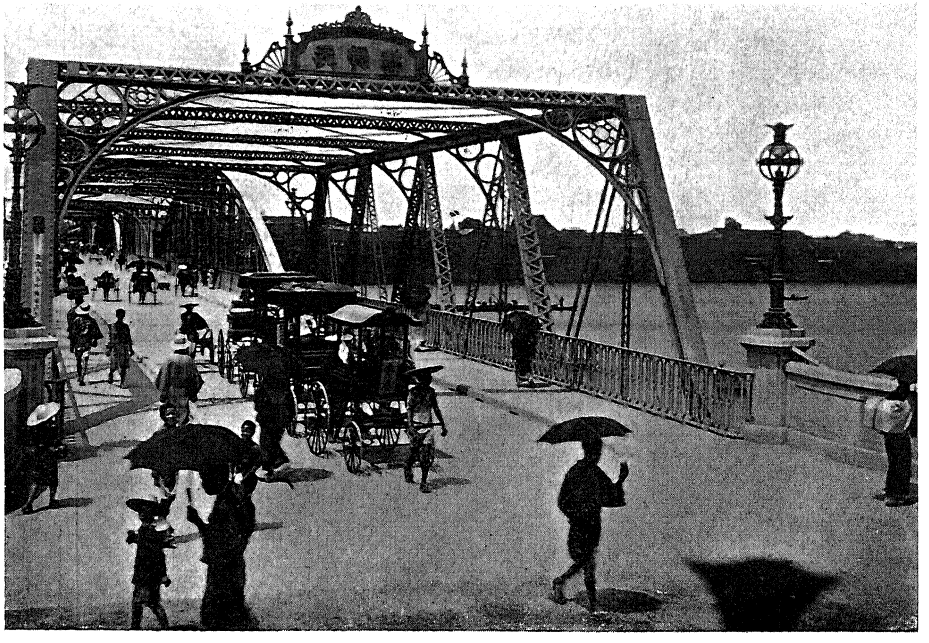

Modern vashíd Oszakában

legnagyobb gyárvárosába, melyben néhány százezer munkás dolgozik több ezer modernül berendezett gyárban. Már messziről látni az oszakai síkon fekvő város gyárkéményeit füstölögni. Oszakát japán Velencének is nevezik. Az óriási kiterjedésű város ugyanis a Biva-tóból jövő Yodogáva folyó deltájában fekszik, melynek mellékágai temérdek csatornát alkotva hálózzák be az egész várost. A csatornák fölött átvezető hidak száma ezrekre megy. Magán a széles folyón, melyen kis gőzhajók is járnak, egész sora a hatalmas,

modern vashídaknak vezet át, míg a parton szép európaias középületek és szállodák díszelegnek. Itt vannak a többi között a főposta s a törvényszék modern kőpalotái. Mellettük van a szép Oszaka-Hotel, melynek lapos tetején szép kert van, honnét elég jól át lehet tekinteni a nagy város északi részét. Közvetlen a szálloda mellett a róka-istennek szép nagy temploma áll a folyó partján, hatalmas kőből faragott templomkapuval. A folyómenti díszes park közepén áll a nemzeti hősnek, Toyotomi Hideyosinak bronz szobra. Ez a része a városnak egészen európai jellegű, dacára annak, hogy össze-vissza valami százötven európai lakik Oszakában. Európai szemeknek különös látványt nyujtanak a sétatér padjain kedélyesen heverésző vagy alvó japán munkások, kiken csupán rövid kabátszerű, bő felsőruha van, míg a nadrágot a lábak között áthúzott, keskeny vászonöv helyettesíti, mely még a fügefalevélnél is hiányosabban takarja el meztelenségüket. Szándékosan mondtam, hogy csupán európai szemeknek szokatlan e látvány, mert a parkon áthaladó fiatal leányok és asszonyok egy csöppet sem ütköznek meg rajta. A japán nevelés eredménye!

A tennódzsi templom.

Az óriási távolságok miatt gyalog nem sokra mennénk Oszakában, de hát szerencsére itt vannak a kitartásukról és fürge lábaikról országszerte híres oszakai riksakulik. Fel-

ülünk tehát a kis kocsira és úgy hajtunk Hideyosinak a tizenhatodik században épült palotájához, az Osiró-nak romjaihoz, megcsodálva hatalmas gránittömbökből épült ciklópfalait. Messze földről, primitiv szállító eszközökkel hozták a hatalmas kőtömböket ide annak idején. Ma kaszárnya van a nagy palotában. A kastély közelében van a modern berendezésű állami pénzverde. Innét a Temma no Tenzsin templomhoz vittek kuliim, melynek fő érdekessége, hogy a benne lakó istenségnek leginkább rizspálinkát szoktak áldozni. A templomnak köröskörül futó nagy nyílt folyosója telistele volt rakva rizsszalmagyékénybe göngyölt szakés-hordókkal. A szalmaburok folytán nem tudtam a hordókat megkongatni, pedig szerettem volna megtudni, hogy vajon tele vannak-e még, vagy pedig kiitták már azok tartalmát a templom boncai?

Fölmásztam a város déli részében fekvő Tennódzsi templom magas piros pagodájára is, mely mellékesen megjegyezve az egyetlen pagoda Japánban, melyre föl is szabad menni, persze cipő nélkül. Hegyek hiányában csupáncsak ez a pont az, honnét madártávlatban láthatni egész Oszakát. Érdekes a karcsú pagoda belsejében a tetőtől a földig érő, szabadon függő, rendkívül súlyos gerenda, mely földrengéseknél lengései által megvédi a pagodát a bedőléstől.

Ugyancsak a város déli szélén, kis magaslaton fekszik a Kozu no miya templom, poétikus környezetben, csínos kilátással az alant elterülő városrészre. A templom-berekben temérdek szobra van a nagy pirosfülű, ravasz képű, ülő rókaistennek, kinek nyaka körül rendesen piros kendőcske is van kötve. A szentélyhez vezető, pirosra lakkozott templomkapuk, valóságos folyosót alkotnak. Az innét kanyarogva levezető gyalogösvény mentén is igen sok róka szobrocska áll a sziklafal üregeiben. Az egyik előtt egy öreg japán guggolt és tapsolva imádkozott. Akaratlanul szemtanuja voltam az öregember áhítatának, míg ő nem látott engemet. Imája befejeztével fölállt, hogy tovább menjen, de azután hirtelen elhatározással visszafordult és leguggolva ujra tapsolt és imádkozott, benső áhítattal nézve föl a ravasz rókára. Elmenőben

azután még néhányszor visszafordult az istenség felé. Úgy látszik különös oka lehetett az öregnek jó lábon állani a róka-istennel.

Voltam az oszakai állatkertben és a muzeumban is. Megtekintésre érdemes, szép dolog mindkettő. A muzeum kertjében gyermekek játszadoztak kedvenc tornaszerükön, a láncokon vízszintesen függő, hengeres nagy gerendán, melyen, miután hosszanti lengésekbe hozták fogózkodás és minden támasz nélkül kell végig menni. Nehéz dolog lehet, különösen azokban a pillanatokban, midőn visszafelé lendül a gerenda. A legtöbbje le is szokott ilyenkor pottyanni róla. Ott van ez a szerszám minden japán iskola udvarán is. A japán gyermeknek igazán ezer meg ezer alkalma nyílik testi ügyessége kifejlesztésére.

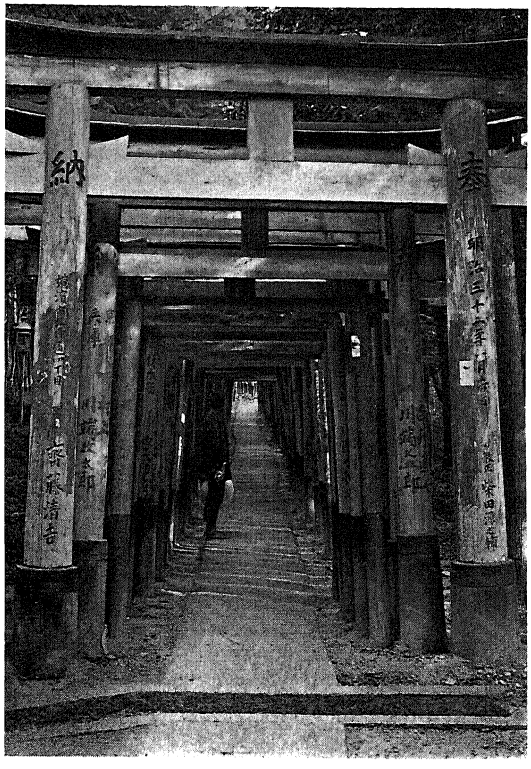

A templomkapuk folyosót alkotnak.

Végig kocsikáztam azután a város déli részében levő színház-utcán, a Dotonborin. E széles, hosszú utcában vannak a millió lakosságú város színházai, kinematográfjai és látványos bódéi. Az utca fölött keresztben kifeszített köteleken százezernyi tarka zászlót lenget a szél, míg a színházak előtt földbeszúrt, hosszú bambuszpóznákon hosszú, keskeny, japánírásos zászlók lobognak. A házak erkélyeit és homlokzatát tarka lampionok ékesítik, alant pedig vídám, tarka népára-

dat nyüzsög. Fölülmulja ez a kép talán még a tokiói Azakszapark híres színház-utcájának képét is.

Benéztem néhány hatalmas bronzárú-gyárba is. A tokiói és a kyotói mellett leghíresebb ugyanis az oszakai bronz. A nagy raktárakban és az üzlethelyiségben ezernyi modern váza és szobor díszeleg az antik áldozati edények és lámpások között. A mi árainkhoz képest olyan olcsón lehet itt bronz dísztárgyakat vásárolni, hogy szinte kételkedni kezdünk a bronz valódiságában, pedig hát a nagy gyárak csupán a legkitünőbb bronzkeverékből dolgoznak mindent. Azután a gyöngyfüggönygyárba mentem, hol rengeteg hosszú termekben függ a falak mentén a gyár által készített összes mintákból egy-egy példány. Kissé ferdén, oldalról nézve a függönyöket, azt hihetné némelyikéről az ember, hogy nem is üvegből, hanem gyapjúból készült legfinomabb perzsaszőnyeg csüng a falon. Csupa kis leány fűzi a padlóra fektetett papirmintán nyugvó párhuzamos fonalakra a színes üveggyöngyöket, melyekből a pompás színjátékú, remekül mintázott üvegfüggönyök lesznek.

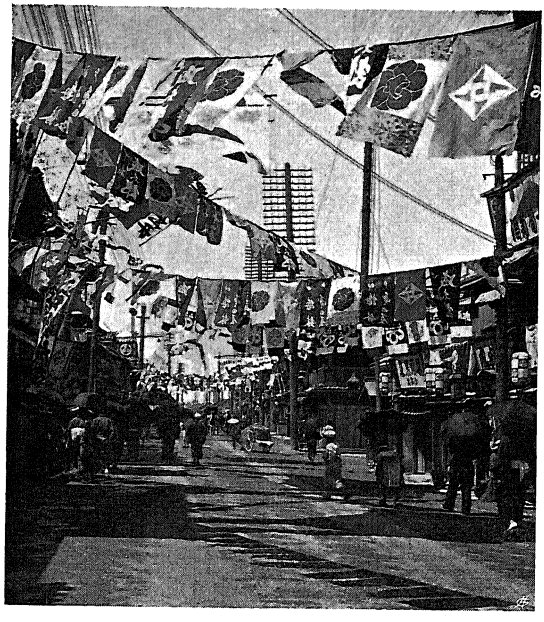

A Dotonbori.

Egy jó néhány kilométer hosszuságú utcában csaknem kizárólag európai dolgok vannak az elegáns üzletek kirakataiban. Csalódás volna azonban azt hinni, hogy az a sok harisnya, panamakalap, Jägering, nyakkendő és napernyő mind Európából kerültek volna ide, mert hát legnagyobb

részük itt helyben, Oszakának gyáraiban készült. Midőn a dráguló élet, de főkép a selyemkelmék drágulása rákényszerítette a japánokat, hogy az olcsóbb pamutkelmékből készítsék kimonóikat, a pamutkelme a legfontosabb behozatali cikkek egyike volt. De csak rövid ideig, mert ma már Oszaka látja el olcsó kimonó- és ruha-kelmével nem csak egész Japánt, de China nagy részét is.

Oszaka kivitelének gyors emelkedése csaknem példátlan. 1900-ban körülbelül tízmillió yen volt a bevitele s ugyanennyit tett ki a kivitele is. Már 1904-ben 17 millió yen bevitellel szemben 21 millió yen kivitel áll; míg 1905-ben 18 millió yen bevitellel szemben 56 millió yen volt a kivitelük. Sajnálom, hogy nem állanak még ujabb adatok rendelkezésemre.

Ellátogattam azután az öreg Meizán-hoz, Japán egyik legelső szatszumaporcellán-festőjéhez. A régi híres cégnek a mai napig sincs sem fényes üzlethelyisége, sem utcai kirakata. Háza miben sem különbözik a többi lakóházaktól. A kapufélfán szerény kis táblácskán olvasható Meizán neve. A kapu alól belépünk az üzletbe, melynek nyitott tolóajtaján át egy talán három négyzetméter nagyságú filigrán kis kertecskébe látunk. Az üzlethelyiség egyszerű kis szobácska, melynek közepén egy zöldasztalterítős európai asztal és néhány szék áll, míg a falak mentén elhelyezett kis üvegszekrényekben látjuk a kincset érő pompás szatszumákat. Az öreg Meizán személyesen fogadja látogatóit. Teát és süteményt tesz elénk és mindjárt meg is jegyzi, hogy nem veszi ám azt sem rossz néven, ha nem is vásárlunk semmit, mert annak dacára is igen szívesen megmutogat mindent. Követjük az öreget egy falépcsőn az emeleti műterembe, hol a padlón térdelve dolgozik öt művész. Forgatható facsavarba vannak szorítva előttük a Szatszuma tartománybeli Kagosimában égetett finom porcellán tárgyak, melyeket a fénylő glazúrban levő ezer meg ezer hajszálfinomságú repedés jellemez. Nagyítóüveg fölé hajolva festik itt rájuk a pompásnál pompásabb dolgokat. Egy-egy darabon néha félesztendeig is

eldolgozik egy ember. Azt hiszem, hogy a szatszuma-festészet csak úgy, mint néhány más ága a régi japán művészetnek, végnapjait éli, mert szinte elképzelhetetlen, hogy a gyárak korszakában, a napról-napra növekvő munkabérek mellett akadjanak a jövőben is erre a szemeket tönkretevő s kifogyhatatlan türelmet igénylő munkára emberek. Ne feledjük, hogy Oszakában is felütötte már fejét a szociálizmus. Nincs már messze az idő, hogy csak a múzeumokban fogjuk még az igazi szép szatszumákat látni és csodálkozni fogunk, hogy éltek valaha emberek, akik ilyen bámulatos dolgot készítettek.

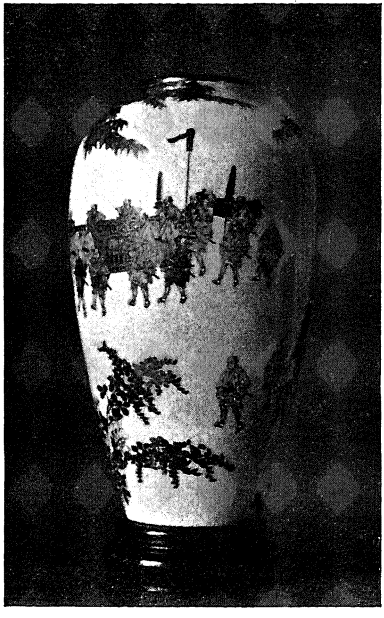

Meizán-féle szatszuma.

Azután letelepedtünk az alsó szobában, melynek főékessége egy a falon függő nagy fénykép, mely Henrik porosz királyi herceget ábrázolja, aki japán öltönyben térdel a padlón és teázik az öreg Meizán családja körében. Rajta van a képen a hercegnek sajátkezű aláírása is, aki különben épen a napokban rendelt itt egy fejedelmi teáskészletet, melynek egyes darabjait készülőfélben láttam. Egymásután vándoroltak kezeimbe az üvegszekrénykékből és a Paulovnia-fából készült, fínom kis fadobozokból kivett műremekek, melyek sárga selyembe burkolva, gondosan vatta közé vannak csomagolva. Igazi műremek minden egyes darab, melyekhez foghatókat nálunk legfeljebb fejedelmi udvaroknál lehetne találni, míg műkereskedéseinkbe nem igen jutnak át. Az európai közönség nem is igen tudná értéküket kellően méltányolni, de meg a tárgyak látszólagos drágasága miatt alig is akadna reájuk vevő. Aki azonban látta egyszer, hogy micsoda

munkába kerül, míg egy ilyen fínom kis szatszuma-váza megszületik, az legfeljebb azon csodálkozhatik, hogyan adhatják ilyen olcsón. A rejtély nyitja pedig az, hogy Japánban még mindig igen olcsó a munkabér, még az ilyen művészi munkáért is. Mihozzánk csupán a szatszuma nevet bitorló, selejtes áru kerül át, még pedig rendesen olyan hitvány kiadásban, hogy Japánban jóizlésű ember még ingyen sem fogadná el.

Remek kis tányérka van előttem, pompás virágszegéllyel. Nagyítóüvegen keresztül gyönyörködöm pompás részleteiben. A tányérkának talán nyolc centiméter átmérőjű középmezeje a leányok babaünnepét, a „Hina matszuri"-t ábrázolja. Kétszáz, minuciózus pontossággal kidolgozott alak van a tányérkára festve s valósággal gyönyörködöm a parányi alakok fínom arcaiban. Milyen finomul van minden egyes alakon még a ruhák és selyemobik mintája is kidolgozva! Hát még milyen csodálatosak az előttük állványokon díszelgő parányi régi babák, meg a vázákba dugott virágok! A következő kis vázán egy a vázát körülvevő ünnepélyes daimiómenet van, valami ötszáz finomul kidolgozott alakkal, a palankinok aranyos rácsozata mögül kikukucskáló fínom ovális női arcokkal. Egy körülbelül öt centiméter átmérőjű, lapos kis hamutálcikára hatezer tarka pillangó van festve. Hát még azok a gyönyörű virágminták, az iriszek, glyciniák és a jávorfa pompás piros lombja! Ezt a művészetet európai kéz nem is tudná sohasem elsajátítani, erre csak egy japán kéz képes, mely zsenge gyermekkora óta hihetetlen biztonsággal veti a teljesen szabad, — azaz nem föltámasztott — kezében függélyesen tartott ecsettel a szintén szabadon, a levegőben tartott papirra a japán és chinai irás remek hajlott vonalait.

Hát bizony az lett a dolog vége, hogy vásároltunk mi is néhány darabot az öreg Meizánnál és beírtuk neveinket a díszes vendégkönyvbe, mely Henrik herceg névaláírását is viseli.

* * *

A villamosvasúton utaztam késő délután vissza Kobéba. Kocsink szédítő gyorsasággal száguldott előre az egyenes pályán. Vad hajszában látszottak mellettünk tovanyargalni a fák és mezők. Egyszerre nagyot zökkent a kocsi s a hirtelen fékezésre meg is állt a nyílt pályán. Nem messze tőlünk két lefejezett emberi test feküdt a síneken, egy fiatal leányé s egy fiatal emberé, kiken teljes gyorsasággal nyargalt kocsink keresztül, egy pillanat alatt kioltva két fiatal életet. A vonatvezetőt nem lehetett okolni a szerencsétlenségért, mert a szemtanuk szerint mi sem árulta el a pálya mentén kedélyesen beszélgetve haladó fiatal párnak sötét szándékát. A Japánban gyakori kettős öngyilkosság volt ez, melyre külön kifejezése is van a japán nyelvnek. Sinju-nak hivják, ha fiatal szerelmesek, kiknek egyesülése elé elháríthatatlan akadályok támadnak, közösen mennek a halálba.

És még mindig akadnak felületesen ítélő utazók, kik egész komolyan állítják útleírásaikban, hogy a japánok nem képesek szeretni — talán mert a csókot nem ismerik — és hogy a japánok nem is ismerik azt a nagy érzelmet, melyet mi felsőbbrendű fehér emberek szerelemnek nevezünk!

* * *

Hajnali ötkor hagytuk el Kobét, hogy harminchat óra alatt átkeljünk a Csendes-oceánon Yokohámába. De ember tervez, Isten végez! Kétszer harminchat óra hosszat küzdöttünk kint a fékevesztett elemekkel. Állítólag hatvan esztendő óta nem dúlt ilyen vihar Japán partjain, mint amilyenbe mi belekerültünk. Egyenesen az északkeleti szélvész ellenében hajóztunk és keservesen kellett minden méternyi útat kiküzdenünk. Félelmetesen süvített a szél a hajókötelek és az árbocok között. Életemben nem láttam még ilyen magas hullámokat! Ilyenek csak az oceán végtelen felületén teremnek. A hajót vezető tisztek ereiben némely pillanatban csaknem megdermedt a vér, mikor egy-egy ilyen hegymagasságú viztömeg őrült gyorsasággal felénk hömpölygött, azzal fenyegetve, hogy eltemet, vagy legalább is szétzúzza hajónkat.

Lassítani kellett a hajó sebességét. Egész éjjel alig tettünk óránként egy mértföldet. Hosszú órákat töltöttem fent a kormányhidon, görcsösen kapaszkodva a korlátba s bőrig átázva, mert amellett, hogy szakadt az eső, a hullámok is minden öt másodpercben átcsaptak az egész hajó felett és a sós vizcseppek mint ezernyi tű szúrták az ember arcát. A hajó elülső fedélzetének, két centiméter vastag acéllemezből készült, méter magas mellvédjét oly könnyedén szakította le egy hullám tiz méter hosszúságban, mintha csak papirosból lett volna az egész. Olyan simán voltak a szegecsek letépve, mintha vésővel vágták volna keresztül. A tetőponyva kifeszítésére szolgáló, csaknem karvastagságú vastartókat valóságos kigyóvonalakba hajlították a hullámok. Hihetetlen erők működtek itt közre.

Alvásról persze szó sem lehetett. Még odakötözve sem lehetett volna az ágyban maradni, de meg a durva hirtelen rángatások úgyis minden pillanatban fölébresztették volna az embert. Igazi istenitélet idő volt! Elképzelhető, hogy milyen finoman éltünk e három nap alatt. Tojás, sonka és kenyér volt az egyedüli táplálékunk, mert főzni nem igen lehetett. A hajó minden zuga nyomait mutatta a tengeri betegségnek. Alul a rettentő levegőben alig lehetett kibirni, inkább fönt a vizben, ott legalább gyönyörködni lehetett az oceánban, mely ezuttal alaposan rácáfolt a „csendes“ jelzőre.

Az utolsó délután egész hirtelen alább hagyott a szél ereje s kiderült az ég is. Estefelé leírhatatlan szépségben tűnt föl előttünk a friss hótól ragyogó Fuzsiyámának majesztétikus kúpja. Mintha egy japán asztalkán vagy rajzon lenne, olyan finom színekben volt odalehelve az égre. Pedig még több mint száz mértföldnyire volt a hegy tőlünk és csak a vihar után megtisztult levegőben lehetett azt ekkora távolságból ilyen tisztán látni. Amint leszállt az este, elementáris erővel tört ki ujra a szél. A hajó orrán fölcsapódó s szétporló hullámok valóságos sósvíz-záporesőt zúdítottak reánk.

De hogy nézett ki szegény hajónk, mikor másnap reg-

gel végre befutottunk Yokohámába! Vastag sókristályok borították az egész hajótestet és mindkét kéményünk elülső oldalát. Nem akarunk hinni szemeinknek, hó, vastag hólepel borítja egész Yokohámát, mely délebben fekszik mint Algir és Tunisz. Rettenetes hóvihar dühöngött itt három nap és három éjjel, mely mint egy gyufaszálat derékban törte ketté az összes távirdaoszlopokat és szakította széjjel az összes vezetékeket. A tokiói nagykövetségünkhöz intézett táviratunkat, melyben megérkezésünket tudattuk, vasuton továbbították Tokióba.

És mégis szép a tengerész élet!

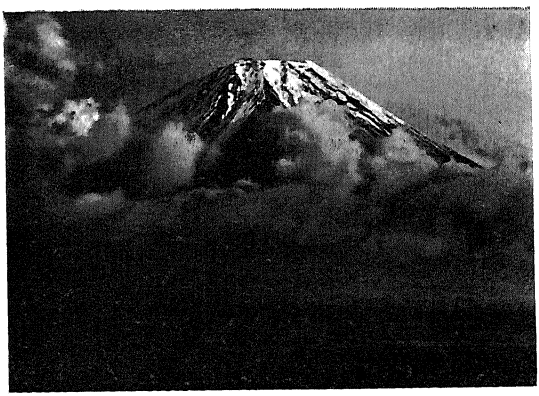

A Fuzsiyáma hófedte csúcsa.

JAPÁN RÉGI FŐVÁROSÁBAN.

A róka-isten templománál.

Sárgahasú japán bankókkal megtömött tárcával és nyolc napi szabadsággal zsebemben, szálltam fel Kobéban egy gyönyörű verőfényes nyári reggelen az express-vonatra. A prüszkölő mozdony csupán Oszakában, a milliós városban állt meg néhány percre, hogy egyfolytában repítsen bennünket azután Kyotóig, a Japánt fölkereső turisták Mekkájába. Bambuszerdők koszorúzta hegyek lábainál robog el vonatunk buja rizsföldek között, melyeken reggeltől estig fáradhatatlanul dolgoznak a férfiak és nők, a térden felül érő posványban, lábaikon sötétkék vászon-kamáslival, kezeiken, illetve karjaikon ugyanilyen keztyükkel és fejeiken a gomba alakú nagy kalappal. Japánban látja csak az ember igazán, hogy mennyi fáradsággal jár tulajdonképen a rizstermelés.

Kyoto. Fülsiketítő facipőkopogás közben hagyjuk el a pályaudvart és kisodortatjuk magunkat a tarka népáradattal az utcára. Az állomás előtt nagy félkörben sorakozva várnak

a kyotói fiakkerek, már t. i. a csinosan lakkozott, ragyogó tiszta riksák. Az utasok térdeik közt szorongatják élére állított útiböröndjüket és úgy ülnek a riksában. Példájukat követjük mi is, miközben végtelennek tetsző, nyilegyenes utcákon robogunk a Miyako-Hotel felé. Az alacsony, legfeljebb egyemeletes házak földszintjét a Japánban mindenütt szokásos sűrű farácsozat fedi el szemeink elől. A szálloda a város ellenkező végén fekszik és két ugyancsak fürgelábú riksakulim, kik pedig szokva vannak a kyotói nagy távolságokhoz, teljes háromnegyed órát nyargal velem, míg megpillantom a Higasiyáma hegy oldalán gyönyörűen fekvő szállodát, melyhez még három meredek szerpentin is vezet föl. A meredek út láttára szinte restellek a kocsiban maradni s ki akarok szállni. Felesleges dolog. Lent a sarkon várnak már a szálloda külön kulii, kik izmos karokkal feküsznek neki hátulról kis kocsimnak, ugy, hogy teljes galoppban vágtatunk föl a meredek szerpentinán.

A Miyako-Hotelnél kellemesebb szállodát már el sem lehet képzelni. Valami öt nagy emeletes épület áll az erdős hegyoldalon, melyeket fedett folyosók kötnek össze egymással, valamint a kert közepén levő étteremmel. A szálloda tágas előcsarnokában, udvarias hajlongások között, mintha régi jó ismerősök volnánk, mosolyogva üdvözöl bennünket a szalonkabátos japán igazgató, a Hotel manager-je. Mire körülnézünk, útiböröndjeink már régen fönt is vannak szobáinkban. Pompás sarokszobát, valóságos termet kaptam a második emeleten. Szobám bejárata előtt negyedfél méter széles, fedett erkély is van kerevetekkel és az is az enyém. A csodás kép által elragadtatva önkénytelenül megállok az erkélyen egy pillanatra, hiszen lábaim alatt látom a hatalmas várost, a régi Japán fővárosát, a szép Kyotót. A városnak kékesszürke cseréptetős háztengerét, mely csaknem akkora kiterjedésű, mint Párizs, kéklő hegyek övezik körösköril. Szemben velem mint egy szép szigetecske, magasan emelkedik ki a háztetők tengeréből Kurodáni, egy sötét erdő borította domb, csúcsán szép piros pagodával. A rajta levő

Kyoto.

klastrom nagy harangjának búgó, mély hangja minduntalan végig rezeg a csendes város fölött.

Elbűvölve a felséges kilátás által sokáig álltam erkélyemen és csak mikor a fürdőszolga jelenteni jött, hogy már régen készen vár a fürdőm, jut eszembe, hogy megtekintsem szobámat is, mely európaias bútorokkal csinosan van berendezve. A középen fehér szúnyoghálóval védett sárgaréz-ágy, mellette pedig két darab szines japán fametszetekkel izlésesen teleragasztott, világos szürke papir-spanyolfal. Az ágyon frissen vasalt kimonó hever és egy papirlegyező. Levetve ruháimat és magamra öltve a kimonót, mezitláb, illetve szalma-szandálokon megyek le a lépcsőn a fürdőbe. A lépcsőn angol hölgyekkel találkozom. Az európai hölgyek láttára kezdetben csaknem zavarba jöttem a nagyon is lenge pongyolának tetsző japán öltönyömben, de csakhamar hozzászoktam ehhez is, mert igy jár-kel itt a szállodában egész nap mindenki s csak este a dinner-hez kell szmokingba és lakkcipőkbe bujni.

A szép nagy szoba teljes ellátással és naponkénti akárhányszori fürdéssel együtt, hat yenbe, azaz 15 koronába kerül naponta. A konyha kitünő. Már a reggeli is öt-hat fogásból áll, a vacsorának pedig nincs se vége, se hossza. Csinos japán kertecske közepén áll a köröskörül üvegezett falú, szellős, világos étterem, melyben sebesen forgó villamos legyezők hajtanak folyton friss szelet. Az étkezés különben, mint sok egyéb is, teljesen angol rendszerű a szállodában. Szép fiatal leányok szolgálnak föl, kik mint a szellemek zajtalanul libegnek az asztalok között a csak bokáig érő hófehér harisnyában, melyben az öregujjnak külön ujja van, akár egy téli keztyünél. Minden asztalkánál áll azonkívül egy-két fiatal leány, tarka virágos kimonóban, kik nagy bambusz-legyezővel legyezik fáradhatatlanul a vendégeket.

A szolgálatkész szállodai személyzet és az örökösen mosolygó, tiszta, csinos nészánok valósággal leolvassák az arcunkról minden óhajunkat. Az udvaron a magas pálmák alatt egész nap vár reám külön fogatom, a kétkerekű kis

kocsi, a hozzátartozó két izmos kulival. Kyotóban általános szokás, hogy a tartózkodás egész idejére bérel magának az ember riksát két-három kulival. Nevetségesen olcsó luxus! Egy-egy kuli hetvenöt krajcárt kap az egész napra. Az én két kulim levett kalappal hajlong mindannyiszor, valahányszor megpillantanak az előcsarnokban. Ujra megbámultam, hogy mire képesek az izmos japán riksakulik. Reggeltől estig, úgyszólván pihenés nélkül szaladtak velem, még pedig olyan tempóban, mely egy lónak bizonyára sok lett volna, de azért estefelé csak olyan vígan és frissen trappoltak, mint reggel, midőn elindultunk. A chinai riksakulit, azt a rongyos, piszkos teremtést csak sajnálja az ember, míg a mindig jókedvű, tisztán és csinosan öltözött japán riksakulival inkább rokonszenvezünk. A japán riksakuli önérzetes, szabad polgár, kivel már nem egy hencegő s pöffeszkedő európai úrfi megjárta, ha a Chinában megszokott bánásmód szerint botot emelt rájuk, mivel Japánban mindig beigazolódik, hogy két vége van a botnak és azonkívül még a rendőrséggel is meggyűlik az ilyen fölényére büszke, hepciáskodó fehér embernek a baja. A kyotói riksázás feledhetetlen marad minden idegen előtt. Mint egy kiskirály ül az ember a kényelmes kis kocsiban, melyből olyan pompásan át lehet tekinteni az egész utcát, mivel semmi sem zárja el előlünk a kilátást. Az utcák olyan simák, mintha aszfaltozva volnának, pedig még csak kövezve sincsenek. Gyalogjárda sincs; az utca

A Miyáko-Hotel muzméi.

egész szélességében jár itt mindenki, kocsi s gyalogos egyaránt. Lárma sincs, legfeljebb a riksakulik „au! au!“ kiáltása hallatszik, amint utat törnek maguknak a gyalogosok között, vagy pedig maguk is menekszenek a nyílsebesen tovairamló villamos-kocsi elől. Mondhatom, felséges dolog volt a forró levegőjű hajókabint nyolc napra ezzel az ázsiai kényelemmel fölcserélni. Déltájban, midőn hazatértünk ebédelni, betekintettünk rendesen a szálloda múzeumába is. Még az is van a kyotói szállodákban! A legelső kyotói cégek legszebb műipari tárgyaikat állítják ki a szállodának egyik nagy termében, hol délben és este megjelennek az üzletek képviselői is, kik készséggel adnak felvilágosítást mindenről. Ki sem kell mozdulnunk a szállodából, felhordanak mindent akár a szobánkba is, hol zavartalanul és kényelmesen válogathatunk a szebbnél-szebb tárgyak között és alkudozhatunk reájuk.

Szép időben a gésák is kikocsikáznak.

A Miyako-Hoteltől talán öt percnyire, valóságos őserdő közepette van a XII. századból származó, óriási Çsionin-

templom. Szédítő magasságú, duplatetejű, piros fakapu előtt álltak meg riksáink. A legalább is hatemeletes ház magasságával biró kapu szürkés tetejével messze kiemelkedik a környező öreg fák koronái közül. Impozáns, széles gránitlépcső vezet föl a kapuhoz, illetve a mögötte levő nagy plateaura, melynek közepén áll a nagy Buddha-templom. Széles falépcsők visznek innét föl a templom hosszanti oldalán a templom nyitott terraszára. A lépcső legalsó fokán

A Csionin-templom nagy kapuja.

néhány száz pár facipő hevert. Sohasem tudtam megérteni, hogyan tudja ott távozáskor kiki a saját cipőit megtalálni, mikor nem vigyáz rájuk senki sem? De azért nyugodtan közibük helyeztem saját európai cipőimet is és harisnyás lábbal léptem be a nagy templomba. Fínom fonatú, pompás gyékénytáblák borítják a templom padlózatát, ugyanolyanok, aminőket a japán lakóházakban használnak. A hosszanti fal mentén, dús aranyozású oltárok állanak arany Buddha-szobrokkal. A híveket lakkozott, hosszú farács választja el a

szentélytől. A rácson belül térdelnek a Buddha-papok, fekete tüllszövet ruháikban, mellüken és hátukon egy-egy négyszögletes aranybrokát stólafélével. A hívek a rácsozat előtt térdeltek. Itt-ott alacsony kis spanyolfalak mögött egy kisebb társaság térdelt, férfiak és nők vegyesen egy szenes medence körül és buzgón imádkoztak. Azaz dehogy is imádkoztak — pipáztak apró pipáikból. A spanyolfal úgy látszik azt jelenti, hogy a mögötte ülők nincsenek a templomban. Egyike-másika a papoknak lassú, kimért léptekkel ment föl néha egy pirosra lakkozott lépcsőn, hogy az oltár tetején meggyújtson egy gyertyát vagy olajlámpást, mialatt a többi pap buzgón énekelt, ütögette a gongot, égette az illatos füstölőt, vagy verte az énekhez a taktust egy hal formára faragott, pirosra lakkozott, belül üres fadarabon.

Egy előzékeny bonc azonnal felénk tartott és körülvezetett bennünket a templomhoz tartozó régi császári termeken. Egyszerű gyékénypadlós szobák ezek is, minden bútorzat nélkül: annál bámulatosabbak azonban a szobák közti eltolható falak festményei, melyek a régi Kánó-iskola remekei. Egy nagyobb szobának a szabadba néző falát félretolta a bonc, mely mögött meredek sziklafal tövében fekvő, remek japán kert tárult föl bámuló szemeink előtt. Lótusztavakat, a tó fölött feszülő ívelt kőhidakat, virágzó azálea-bokrok közt rejtőző fogadalmi lámpásokat láttunk ott, valamint pompásan gondozott sétaútakat, melyeken azonban nem szabad járni. Ez a kert ugyanis csak a szemnek van szánva s épen ezért nem is tudjuk megítélni innét, hogy nagy-e vagy kicsiny? A benne pompázó fák és bokrok nagyságbeli arányai által előidézett optikai csalódás folytán határozottan óriási kiterjedésünek tartjuk. Midőn azután elhagyjuk a Csiontemplomot és elmenőben visszatekintünk még egyszer a templom meredek cseréptetejére, csodálkozva látjuk, hogy a tető eresze nagyon is közel van a meredek hegyoldalhoz, tehát lehetetlen, hogy a kettő között valami nagy park terülhessen el. E templom udvarán függ gerenda-állványon Japán legnagyobb harangja.

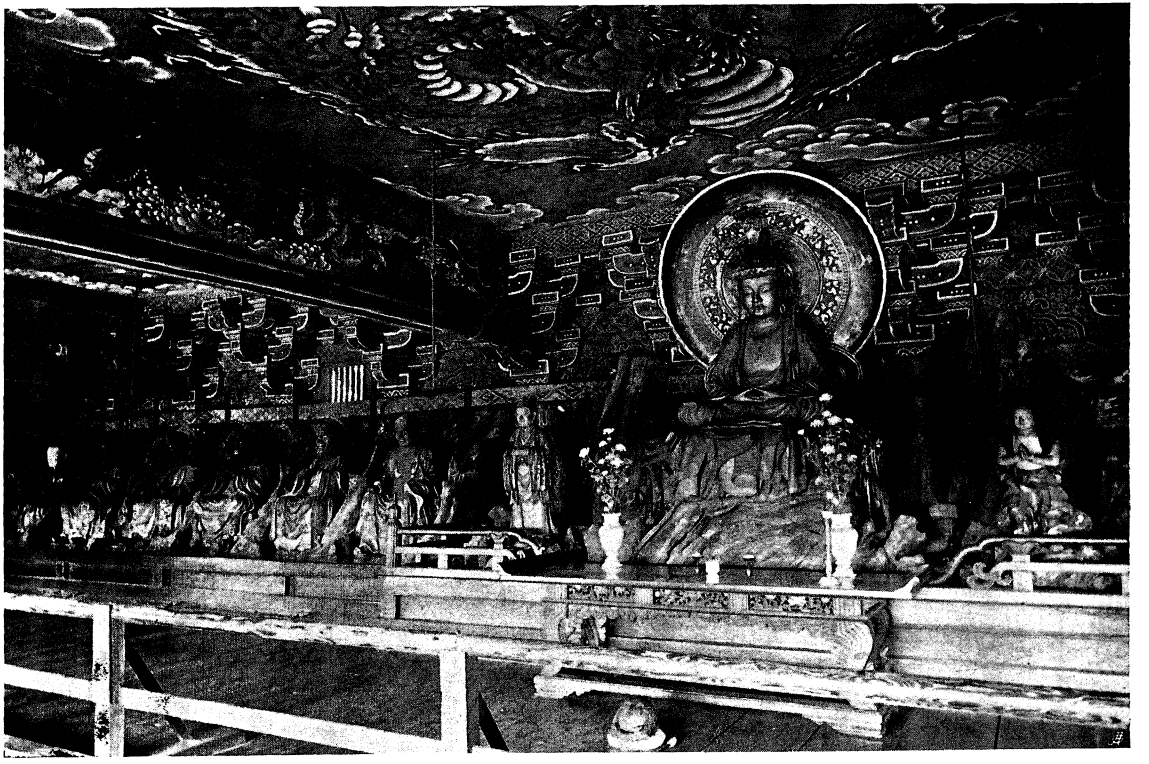

A Csionin-templom bálványai.

A Csionin-templommal szemben, ősrégi fák árnyékában elegáns japán kastélyt pillantunk meg. Szinte azt véljük, hogy egy régi császári kastély előtt állunk, pedig csak egyike az a Kyotóban látható pompás üzleteknek, melyben régi japán dolgokat árulnak. Nyugodtan beléphetünk. A szolgálatkész kulik, hogy ne kelljen cipőimet levetnem, még lent az impozáns bejáratnál vászonhuzatot kötöztek cipőimre s úgy mentem föl a nehéz plüs-szőnyegekkel borított lépcsőkön és bolyongtam teremről teremre a fínom fehér gyékényen, melyen egyetlen porszemecskét sem lehet fölfedezni. Japán és China kincsei állanak körülöttem. A hatalmas termekben mint egy muzeumban vannak a bronz, porcellán, elefántcsont, régi selyemruhák és a drága aranybrokát-kelmék fölhalmozva. A termek félretolható nagy ajtain keresztül lelátni az üzlet parkjába, melyben bronz-gémek, dicskoszorús elmélkedő Buddhák és óriási méretű, zöld patinás fogadalmi templomlámpások állanak a lótusztavak mentén, melyek fölött piros lakkhidacskák és ívelt fehér márvány hidak is vezetnek. Micsoda fejedelmi lakás lehetne ez az üzlethelyiség! Csak az árak felől nem jó odabent tudakozódni, mert akkor egyszerre tudatára ébredünk annak, hogy milyen szegények vagyunk tulajdonképen. Aranylakkal bevont, több száz esztendős kis etagéreket láttam ott például, melyeknek darabja csekély 3—8000 yenbe kerül. Egy apró aranylakk skatulya 600 yen és igy tovább. De azért nyugodtan megnézhetünk mindent, még ha nem is vásárlunk. A tulajdonos, helyesebben mondva a vendégszerető házigazda örül, ha igazi érdeklődőt vezet körül kincsei között. Mintha legalább is néhány ezer yen árát vásároltam volna, olyan udvariassággal hordták föl nekem is a teát és az édességeket; mikor pedig búcsuztam és riksámba ültem, nem csak az egész személyzet, de maga a tulajdonos is kikísért egészen a kapuig és hajlongva köszöntött: „szajonára!“ — „Isten veled!“

A kyotói nagy porcellán és bronzüzletek is valóságos muzeumok. Mintaszerű elrendezésben állanak bennük üvegezett faliszekrényekben a csodásnál-csodásabb tárgyak.

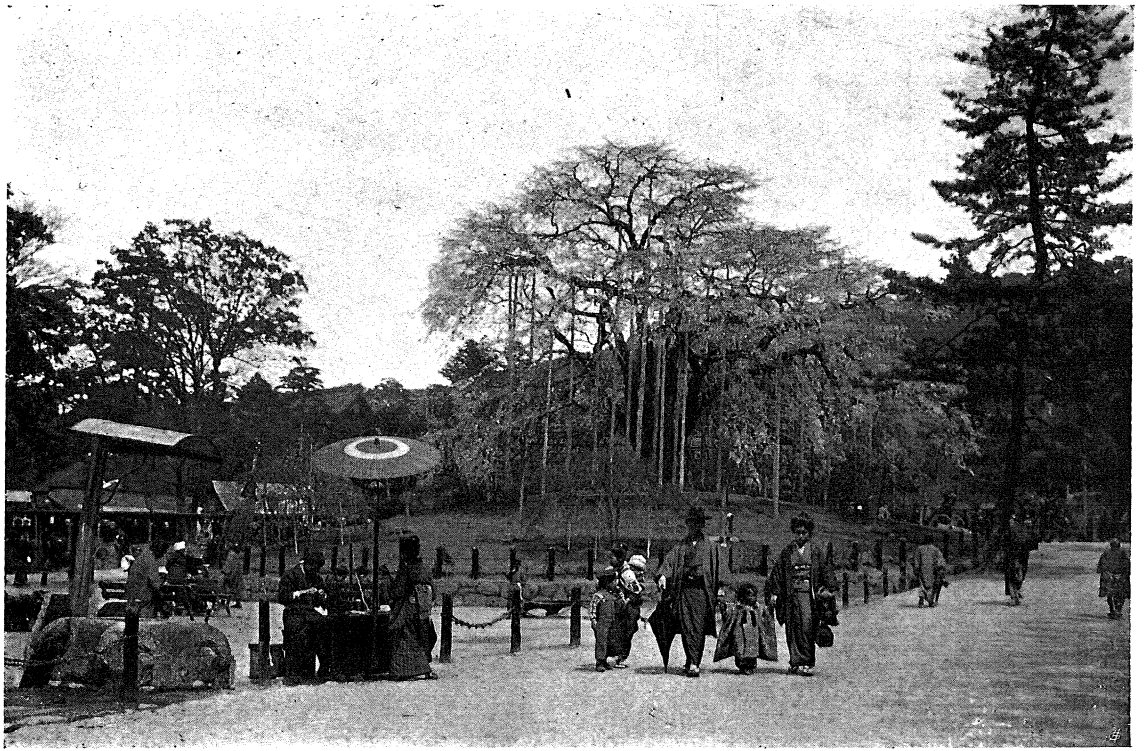

A Maruyáma vén cseresznyefája.

Milyen élvezet ezeket az üzleteket megtekinteni! Sehol sem kényszerítik az embert a vásárlásra. Ellenkezőleg, a legnagyobb szivélyességgel vezetnek mindenütt körül, sőt egymásután előszedik még a szekrények rejtekéből is a sárga vászonba vagy selyembe gondosan becsomagolt műremekeket is és fáradhatlanok a mutogatásban.

Ugyancsak a Higasiyáma hegy lejtőjén, egy felséges völgykatlanban terül el Kyoto szép nyilvános parkja, a Maruyáma-park, melynek kellős közepén látjuk annak fődíszét, egy magánosan álló, több száz esztendős japán cseresznyefát. Az öreg fának összes ágai külön-külön, gondosan föl vannak támasztva hengeres fehér rudakkal, nehogy a szél, vagy az idő viszontagságai kárt tegyenek valamiképen bennük. Ezt az öreg cseresznyefát egész Kyotó nagy szeretettel veszi körül. Szerencsém volt teljes virágdíszében is látni az öregurat. Szorongva áll ilyenkor a nép a körülötte vezető útakon, órák hoszat szótlanul gyönyörködve a szép fában. Köröskörül hevenyészett teaházak, illetve bódék is vannak, melyekből még zavartalanabbúl lehet a fát élvezni. Tele is vannak azok ilyenkor reggeltől estig néppel.

Egész Kyotó legszebb pontja azonban az ugyancsak ezen a hegyoldalon, csak kissé távolabb fekvő Kyomidzu-templom. Mindig a hegy alján, szorosan a város szélén vezet oda az út, mely végső szakaszán olyan meredeken emelkedik, hogy csak gyalog lehet rajta fölmenni. A meredek útnak mindkét oldalán csupa porcellánüzlet van, melyekben a híres Kyomidzu- és Awáta-porcellánt árulják. Gyönyörű dolgokat lehet ott az apró kirakatokban látni. Hány pompás idea öltött itt testet a legművésziesebb kivitelben! A vázákra festett virágok színpompája vetekedik a természetes virágokéval. A japánok természetimádásáról beszélnek hozzánk ezek a csodás porcellán dolgok is.

Följutva a templomnak terrasz-szerűen emelkedő udvarára, kis szellős házikókat, illetve fedett szineket látunk ott, melyek hajlott vonalú tetői alatt ezer meg ezer fogadalmi kép és festmény függ. Egy magas piros pagoda lábánál

heverő hatalmas bronzsárkány torka egy hegyiforrás vizét ontja szakadatlanul egy mohos kőmedencébe. Kyomidzu a jóságos Kvannonnak temploma, aki hogy együtt szenvedhessen tizezer emberöltőn át az emberekkel és segítője lehessen az embereknek, kiket olyan végtelenül szeret, lemondott önként a Nirvána örökös boldogságáról. Hatalmas, legalább két-három méter kerületű gerendákból van a hegy meredek

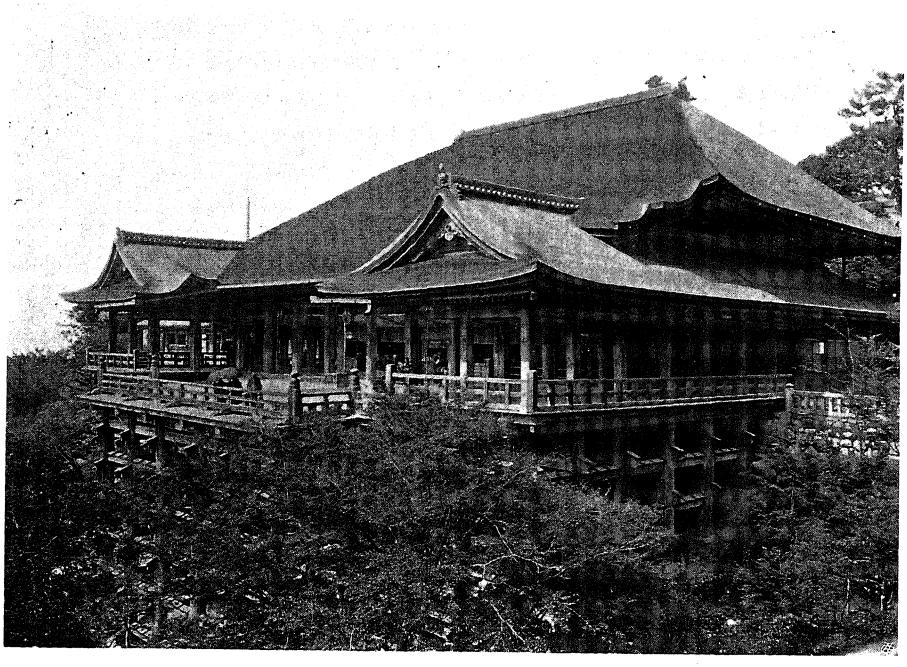

A Kiyomidzu-templom.

lejtőjén egy rettentő magas cölöpépítmény alkotva s az ennek tetején keletkezett széles terraszon áll, helyesebben függ a levegőben két nagy templom, melyeknek messzire kinyúló ereszei alatt csupa fogadalmi képek függnek. Magának a templomnak vastag faoszlopai díszes bronztalpazatokon nyugosznak. Misztikus félhomályban csillognak bent a vaskos oszlopok között az aranyos Buddha- és Kvannon-bálványok. A középen trónol a tizenegy arcú, negyven karú, ezer kezű s ezer lábú nagy arany Kvannon. A szemben levő erdős

hegyoldalról visszaverődő zöldes fényben még varázslatosabban hatnak reánk a nagy bronz füstölőedények, a bronz vázákból kinyúló hatalmas arany és ezüst lótuszok, valamint a menyezetről lelógó szimbolisztikus jelvények és massziv bronz lámpások.

Leginkább a nők tisztelik a jóságos Kvannont. Reggeltől estig hangos a templom környéke a tarka kimonós, művészi frizurás kis japán asszonyok és leányok facipőinek kopogásától, meg a nagy faperselyekbe hulló pénzdarabok pengésétől. A levegőben függő deszkapallós út derékszög alatt megtörve folytatódik a meredek hegyoldalon, hol a sziklából fakadó hegyiforrás vize, egy kis nyilt templomocskában, közvetlen annak fölvirágozott oltára fölött tör elő és három kis kőcsatornán csörgedezik le az alatta álló kőmedencébe. E forrás vizének csodatevő ereje van s többnyire a jóságos Kvannontól gyermekáldást kérő fiatal asszonyok isznak vizéből, vagy fürdenek meg a vizsugár alatt, nem feledve el a kis templom homlokzatán csüngő nagy bronz csörgőt is megrázni a rajta függő karvastagságú szalmakötéllel. E japán kegyhely láttára önkénytelenül is Lourdes jut eszünkbe.

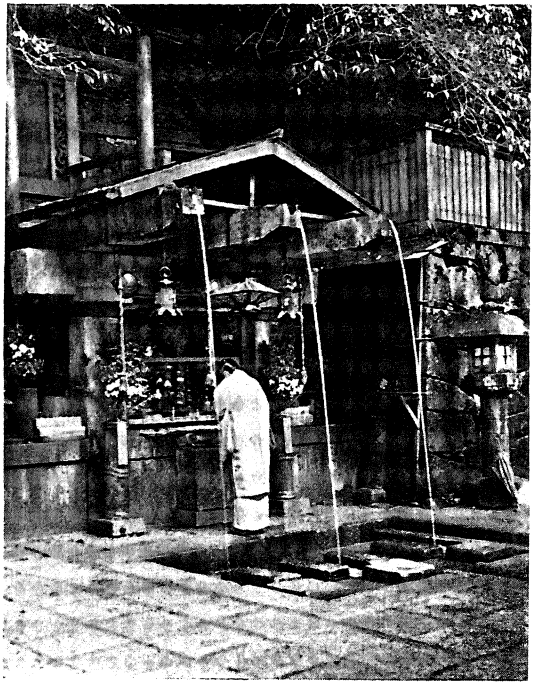

Kiyomidzu csodatevő forrása.

A templomterrasz vastag karfájának dőlve, órákhosszat el lehet gyönyörködni a virágzó cseresznyefák rózsafelhőiből

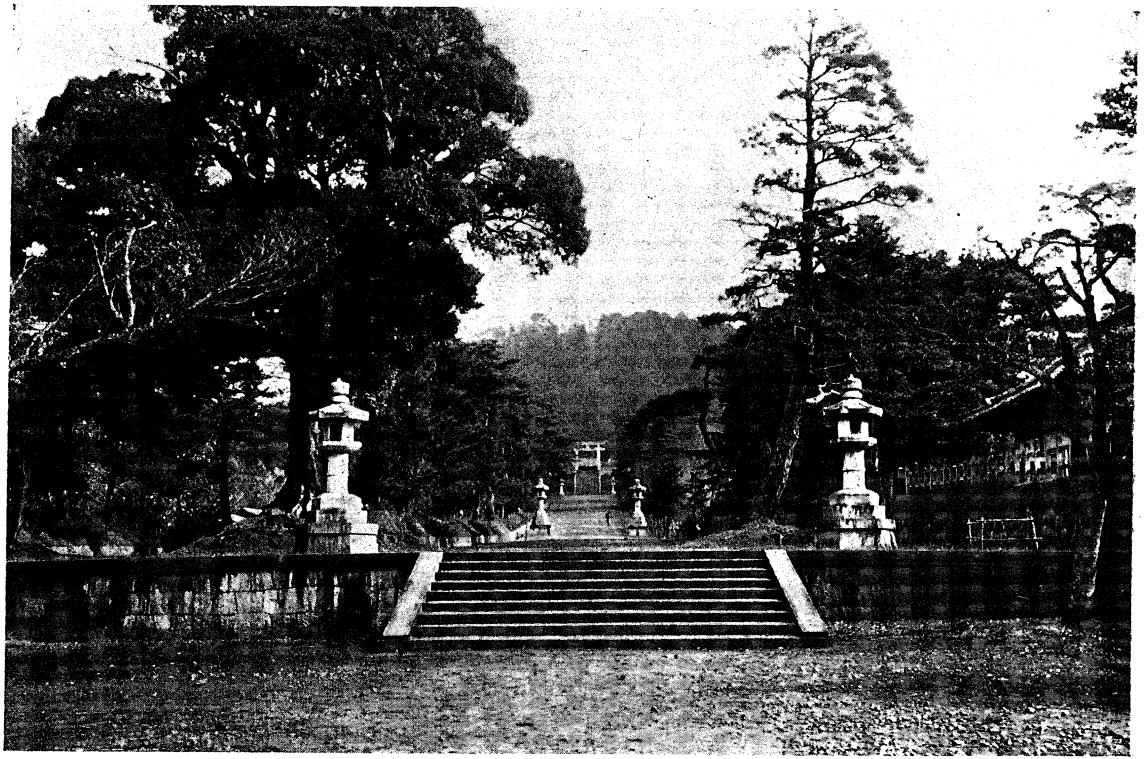

Templompark Kyotóban.

és a bambusz finom lombozatából alkotott ráma keretében megjelenő Kyotóban, a szép, a nagy, a szent városban, melynek közel száz sintó- és csaknem ezer buddha-temploma van. Az egykori mikádó, Kwammu-Tennó, 794-ben tette meg Kyotót az ország fővárosának és egészen 1868-ig, vagyis a modern korszak beálltáig Kyotó volt Japán fővárosa. A jelenleg is uralkodó mikádó onnét költözött át Tokióba.

Minő csönd! Nem hallatszik ide föl a városból semmi zaj, csupán a Kurodáni-klastrom nagy harangjának búgását hozza néha felénk a szellő. Közvetlen alattunk egy szűk völgykatlanban, virágzó cseresznyefák alatt, a sűrű lombozatú bambuszerdő világoszöld reflexes árnyékában apró teaházikók rejtőznek, honnét vidám nevetgélés zaja hallatszik föl hozzánk.

Ugyanezen a hegyoldalon, mindig a város szélén tovább haladva, bájosnál-bájosabb fekvésű régi templomok következnek egymásután, évszázados, hatalmas berkekkel, gyönyörű kertekkel és lótusz-tavakkal. Alig jutunk el estig az utolsóhoz. De ne gondolja senki, hogy unalmas, vagy egyhangú dolog volna ezeket a templomokat végig látogatni! Hiszen mindegyike más és más. Egy darab érdekes japán történelem elevenedik meg ezen a sétán szemeink előtt. Ott van a Nisi-Otani templom, melyhez sajátságos alakú, massziv kőhíd vezet egy lótusztó fölött. A hídnak két köralakú nagy nyílásából mintha két óriási szem tekintene reánk. A templom kertjében két hatalmas fenyőfa van, melyeknek alsó ágai egy körülbelül száz négyzetméteres négyszöget takarnak be sűrű lombozatukkal. Ősrégi, sötét cédrusok alatt áll itt a közelben egy nagy kő, az úgynevezett Mimizuka. Ezer meg ezer elesett koreai harcosnak levágott és besózott füle van alája temetve. A füleket a győzelmes Taikó hozta Kyotóba koreai hadjáratából. A Higasi-Otani templomtól magas kőlépcső vezet föl a hegyoldalon fekvő ideális, nyugalmas helyecskéhez, hol a Hongvandzsi felekezet alapítójának hamvai nyugszanak az árnyas fák alatt. Egy keményfából bámulatosan faragott, csipkeszerűen áttört fal tetején egy sárkánynak pompásan

faragott teste tekergőzik végig. E fal mögött látjuk az alapítónak porait takaró egyszerű kőemléket. Egész nap térdelnek és imádkoznak itt a hívek Isten szabad ege alatt, mi pedig önkénytelenül is lábújjhegyen lépkedünk tovább, hogy ne zavarjuk őket csöndes áhítatukban.

Itt van a Daibutsz-templom is, melyben egy tizennégy méter magas, igazán fertelmes, fekete Buddha-fej áll, melynek teteje érinti a templom menyezetét. Mintha a földből nőtt volna ki a kezdetleges, szinte nevetésre indító karrika-

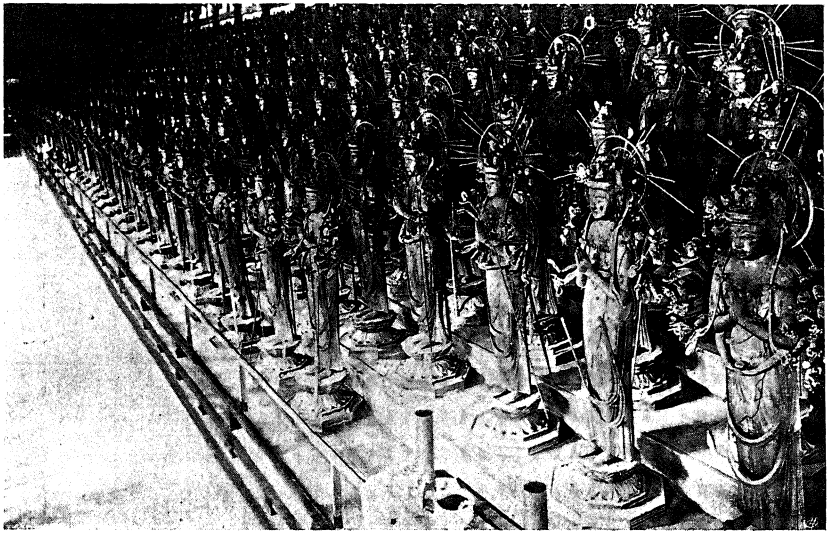

A 33,333 Kwannon templomában.

túra. A fejre kedélyesen nevetgélve sétálnak föl egy lejtős deszkapallón az emberek. Nem veszi ezt a csunya fejet senki sem komolyan. Mellette a szabadban, erős gerenda-állványon óriási bronz-harang lóg. A Buddha-templomok harangjának nincs nyelve, hanem egy a harang mellett köteleken vízszintes helyzetben, függő nagy gerendával kell azt mint egy faltörő kossal kívülről megkongatni. Egy szen lefizetése ellenében megpróbálkoztam magam is a gerendáról lelógó kötél segélyével ingásba hozni a néhány mázsás, megvasalt gerendát. Hosszas ide-oda lóbálás után sikerült is a harangot

egyetlen egyszer megkongatnom. Szinte megdöbben az ember a váratlan erős hangra, mely valósággal megremegteti a levegőt.

Kyotó legrégibb templomához, a Szandzsuszangendóhoz, vagy a 33,333 Kvannon templomához érünk azután, mely kívülről nagy szinhez hasonlít. A templomot, melynek falai festetlen, természetes fából vannak, nehéz cseréptető borítja. Bent mint egy üvegháznak lépcsőzetes polcain, vagy még találóbb hasonlattal, mint egy lóversenytribün emelkedő padsorain szép katonás sorokban állanak, tiz sorban egymás fölött, a jóságos Kvannonnak életnagyságnál nagyobb, aranylakkal bevont szobrai. A templom kellős közepén egy nagy arany Buddha trónol, a szél, menydörgés és a villámlás istenségei között. Ez a sok mosolygó arcú, harminc-negyven karú, dicskoszorús, egyforma bálvány, melyek imára kulcsolva tartják középső kezeiket, sajátságos benyomást tesz az emberre. Még sajátságosabb érzés vesz azonban erőt rajtunk, ha elgondoljuk, hogy már közel nyolcszáz esztendeje állanak ott ezek a néma istennők rejtélyes mosolyukkal. A templom melletti hosszúkás térség évszázadokon át kedvelt sporttere volt a japán főuraknak, kik a nyillövésben gyakorolták itt magukat.

Szemben ezzel a templommal, áll a modern Japán szép alkotása, a kyotói muzeum, mely gazdagságával s a benne fölhalmozott tárgyak érdekességével még a tokiói muzeumot is fölülmúlja. A teljesen modern, európai stilben készült muzeum-épület szép parkban áll, melynek fái között régi Buddha-szobrok rejtőznek. A pompás termekben felhalmozott régi japán festmények, kakemonók, régi brokát-kosztümök, a császári családnak régi babái s egyéb játékszerei, valamint a pompás japán fegyverzetek és bálványszobrok között egy arany lakkozású nagy fadoboz vonta magára figyelmemet, melynek fedelét remek domborművű arany virágok diszítik. A mellette levő tábla szövege szerint 1873-ban a bécsi világkiállításon volt ez a lakkdoboz is a nagoyai daimió-kastély nagy arany delfinjével együtt. Midőn a kiál-

lításon volt tárgyakat hazaszállították Japánba, elsülyedt az azokat szállító hajó. Tizennyolc teljes hónapig hevertek ezek a dolgok a tenger alatt, de a lakkdoboznak ép oly keveset ártott a tengerviz, mint a szinarany delfinnek. Olyan fényes, oly hibátlan a doboz, mintha csak tegnap került volna ki az alkotó művész kezei alól.

Európai embernek nem igen van érzéke a lakk dolgok iránt, míg aki járt Japánban, más szemekkel néz ezekre a valóban értékes tárgyakra, melyek mellékesen megjegyezve csinosak, tetszetős külsővel bírnak és igen tartós holmik. Nagaszakiban gyakran megfordúltam egy japán családnál, hol alkalmam volt egy nagyon vékony falú, nagyobbacska lakkcsészét látni, melyben a teához való kétszersültet és édességeket tartották. Annyira meg tetszett nekem az a csésze, hogy szerettem volna egy épen olyant vásárolni magamnak és kérdezősködtem is hol lehetne olyat kapni?

— Sajnos, sehol sem — válaszolta a háziasszony — mert ma már nem készítnek ilyeneket. Ez a darab már kétszáz esztendeje szolgál családunkban.

Közelebbről is szemügyre vettem a csészét, melyen a legszorgosabb vizsgálat dacára sem tudtam még csak a legcsekélyebb karcolást sem fölfedezni. Jellemző kis históriát hallottam egyszer Tokióban, hogy milyen hamisan itélik meg az európaiak ezeket a lakk dolgokat.

Egy évek óta Japánban élő európai ember hálával tartozott valamiért egy Európában élő barátjának. Háláját lerovandó, egy alkalommal a tokiói műkiállításon vásárolt néhány száz yenért egy értékes kis lakkdobozt, melyet szivarokkal megtöltve küldött el Európába barátjának. Az ajándék azonban nem igen imponálhatott az illetőnek, mert még csak köszönetre sem méltatta azt, míg a küldő nem tudakozódott nála, hogy megkapta-e a küldeményt? Hűvös köszönő levél volt a válasz, de az is csak a szivarokra vonatkozott. A dobozról csak annyi állt a levélben, hogy a cselédnek adta, ki a cipőfényesítő kefét meg a cipő-fénymázt tartja benne. Bezzeg hamarosan visszakérte ám az úriember a dobozt a

cselédtől, midőn megtudta, hogy minő értéket dobott el magától és egyenesen a szalonba vándorolt a pompás dísztárgy.

Magam is megjártam egyszer tudatlanságommal a lakk holmikat illetőleg. Nagoyában egy levélpapirdoboz nagyságú, síma lakkdobozt láttam egy lakküzletben, melynek tetején domborművü hal volt arany lakkból. A kis doboz annyira megnyerte tetszésemet, hogy meg akartam venni. Csaknem elhűltem azonban, midőn megtudtam, hogy csekély 1800 korona az ára, melyből egy fillér nem sok, de annyit sem akart engedni a kereskedő. Azt hittem, hogy csak mókázik velem és gúnyosan meg is kérdeztem, hogy ugyan hány ilyen dobozt szokott évente eladni s hogy kik vásárolják azokat? — „Nem vásárolja azokat bizony uram senki más“ — válaszolt udvariasan a kereskedő, — „legfeljebb Őfelsége Japán császárja, ha valamely idegen uralkodóházbelinek küld ajándékot“.

Az Európában használt lakkok mindenféle gyantás anyagoknak terpentinben és egyéb olajokban való oldatai, míg a japán lakkot mint kész anyagot nyerik a lakktermő-fának, a Rhus vernificerának kérgébe tett finom bemetszésekből. A lakkgyüjtés igen fárasztó munka s egy-egy lakkfa a legszorgosabb és legelővigyázatosabb munka dacára sem ad 25—50 gramm lakknál többet. A nyers, azaz tisztíttatlan lakk nyerésével foglalkozó munkások fájdalmas és igen kínzó bőrkiütéseket kapnak a lakktól, míg csak hozzá nem szokik testük a méreghez. A fakéregből kifolyó, szürkés tejnedv a levegőn hamar besűrűsödik és fekete lesz. A nyers lakkot még gyapoton kell azután átszűrni, hogy ipari célokra használhassák. A japán lakk, ellentétben a mi lakkjainkkal, csak a nedves levegőn szárad meg és mielőtt beszárad, az úgynevezett lakk-betegséget idézheti elő a vigyázatlan lakkozó munkásnál. A beszáradt japán lakk olyan ellenálló, hogy sem sav, sem alkohol nem képesek azt megtámadni, sőt nyugodtan rá lehet még az égő szivart is tenni, nem hagy azon a tűz semmi nyomot. Lakkozott facsészékből isszák Japánban a legforróbb levest és a forró rizsbort is. El lehet gondolni,

hogy milyen tartós egy ilyen lakkozott edényekből álló evőkészlet.

A lakk tárgyak alapanyaga rendesen fa, vagy papirmasé, bár lakkoznak vas, sőt porcellán tárgyakat is. Ha az ember egyszer végig nézi a lakkozónak báránytürelmet igénylő, fárasztó munkáját, akkor őszintén csodálkozni fog a lakk tárgyak aránylagos olcsóságán. A lakkozandó fatárgy felületét előbb teljesen simára csiszolják, azután teleragasztják egy réteg papirral, melyet ujra csiszolnak, miután az egyenetlenségeket kittel töltötték ki rajta. Erre jön azután az alapozó festés, melyet ujra csiszolnak és csak azután következik az első réteg lakk, melyet faszén és nedves rongy segélyével addig dörgölnek, míg egész fényét elvesztette, mi igen kemény munka. Az így keletkezett, teljesen sima felületre kenik azután csak rá a finom lakkot. A különféle színes lakkok, valamint az aranylakk kezelési módjára, melyhez a legtisztább aranyport keverik, továbbá az ízlésesen foltozott és márványozott lakkmunkákra itt nem terjeszkedhetem ki. Aki érdeklődik e dolog iránt, olvassa el a bonni német tanárnak, Rein-nek Japánról írott nagy munkáját és akkor egyszeriben meg fogja érteni, miért olyan becsesek és drágák a japán lakktárgyak. Persze nem azok, melyeket a mi japán holmik eladásával foglalkozó kereskedőink üzleteiben látunk, aminőket még a legszegényebb japán paraszt is kidobna lakásából. Igazi, értékes japán lakk-dolgot csak keveset láttam eddig Európában.

A lakkozás művészete a XVII. században érte el Japánban a tetőpontját, mely után hanyatlás állt be s csak a legujabb időben kezdenek egyesek a régiekhez hasonló, jó minőségű, finomabb dolgokat is készíteni. Volt tokiói nagykövetünknél, Ambrónál láttam Tokióban egy hatalmas aranylakk spanyolfalat, mely még a régi jó időből származik. Nem kevesebb mint hatvanezer koronába került ez a darab. A nikkói szent templomok hihetetlen finom kivitelü képei díszítik azt a legtisztább aranylakkban. A finom domborművön még az egyes leveleket is meg lehet a fákon különböztetni.

A nikkói szent templomok kapuit diszítették valaha ezek a táblák, melyeket a vallási forrongások idején szedtek ki onnét, mikoriban tűzzel-vassal helyre akarták állítani a sintóvallás tisztaságát és könyörtelenül eltávolítottak a templomokból mindent, mi a Buddhizmusra vonatkozik. Mint Rein-ben olvasom, egy tokiói lakkozó az 1878-iki párizsi ipar-kiállításon egy háromszárnyú aranylakk-spanyolfalat állított ki,

A sicsidzsó hídon

melyen két teljes esztendeig dolgozott. A kiállító aranyérmet kapott, a spanyolfalat pedig 60,000 frankért vette meg egy angol.

* * *

Ha a muzeumtól a Kamogáva felé kanyarodva, áthajtatunk a Sicsidzsó-hídon, vagyis a hatodik hídon, már messziről megpillantjuk a Higasi-Hongwandzsi templomot. Az első pillanatban szinte megdöbbent a templom hatalmas tetejével, mely mint egy szürke, meredek hegy emelkedik ki

a város házai közül. Ez Japán legnagyobb temploma, mely jó néhányszor leégett az évszázadok folyamán, de mindannyiszor annál fényesebben és előkelőbben támadt föl hamvaiból. A mai szép templomnak teljes nyolc esztendeig tartó, sok millió yenbe került építését 1895-ben fejezték be. A hihetetlen vastag, hengeres faoszlopokon nyugvó, kékesszürke cserepekkel fedett kettős tető beárnyékolja még a templom körül futó széles terraszokat is. A tágas templomudvarban a templom arányainak megfelő nagyságú, hatalmas bronz lótusz virág alkotja a vízmedencét. A templom újjáépítéséhez Japán minden részéből sűrűn érkeztek az adományok. Legmeghatóbb azonban az Ehizen-tartománybeli nők adománya, akik szép fekete hajukat vágták le s fonták kötelekbe. E hajkötelek segélyével húzták föl az építésnél a legnehezebb gerendákat és faoszlopokat. A karvastagságú, körülbelül száz méter hosszú kötelek egyike bent függ a templomban. Nem kevesebb, mint 3500 leány és asszony adta hozzá a haját; nem csak a fiatalok, de az öregek is, mint azt az ősz hajak alkotta fehér foltok mutatják a kötél némely részén. Japán első művészei dolgoztak a templom pompás faragványain, kik a legkeményebb fanemekből faragták ki a csodás madarak és virágokból összeállított, áttört hálózatot, mely fönt a menyezet alatt húzódik végig az oszlopok között. Sok ember, akinek nem volt módjában adakozni, személyesen jött el és mint ingyenes napszámos dolgozott a templom építésénél.

Belépve a templomba, szinte káprázik szemeink a sok drágaság, a színarannyal bevont, vagy tükörsimára lakkozott óriási felületek és az aranynyal és ezüsttel berakott damaszkusi munkák láttára. A Buddha-szobrok tabernakulumainak tiszta arannyal bevont síma falai olyan fényt árasztanak, midőn az istentisztelet alkalmával fölnyitják a papok azok ajtajait, hogy még sötét, borongós időben is azt hisszük, hogy váratlanul kisütött a nap. A templom közepén mint egy bíbornok trónol az ősz főpap, arany-brokát miseruhájában. Az arany lótuszok és égő gyertyák között illatos kék

füst gomolyog a magasba s a folytonos egyhangú „Namu Amida Butszu!“ mormolásba bele vegyül a mélyhangú gongok és a fadobok hangja. Egyre gyorsuló tempóban rebegik a hivek a három szóból álló könyörgést, melyhez egy bonc adja meg a taktust, ki bőrrel bevont hengeres ütővel ütöget egy pirosra lakkozott, belül üres nagy fagolyóra. Néhány ezer „Namu Amida Butszu!“ után megkondúlnak a nagyobb bronz-gongok is.

A leggazdagabb japán Buddha-felekezet temploma ez, melynek közelében áll másik nagy templomuk, a Nisi-Hong-wandzsi, vagyis a nyugati templom. Ennek a felekezetnek minden nagyobb városban meg van a két nagy temploma, a keleti s a nyugati templom.

Itt felűlünk ujra a riksákra. A körülöttünk uralkodó nagy csöndben és nyugalomban észre sem vesszük, hogy bent járunk már a városban, még pedig annak kellős közepén, hol a legforgalmasabb élet lüktet. Minő bámulatos tisztaság uralkodik ezeken az utcákon! Kyotó még a tiszta japán városok között is feltűnik tisztaságával. A nagyobbára keskeny, de nyílegyenes utcák mind párhuzamosan futnak egymással, vagy derékszög alatt metszik egymást. Az egész várost északról délnek futó irányban szeli át a Kamogáva folyó. A folyót keresztben metsző utcák számozva vannak, úgymint: icsi-dzsó, ni-dzsó, szan-dzsó, si-dzsó stb., azaz első, második, harmadik, negyedik stb. utca. Az egyes utcák tengelyében a Kamogáva fölött átvezető hidak szintén az utca számának nevét viselik. A hidak között legérdekesebb a harmadik utca tengelyébe eső Szandzsó-basi. A kőpilléreken nyugvó, szép bronz-díszekkel ellátott nagy fahidat már több, mint háromszáz esztendő előtt építette a nagy sogún Hideyosi.

A szélesmedrű de nyáron sekély vizű folyóban, valamint annak csatornaszerű mellékágaiban szorgalmasan dolgoznak mindenfelé a kyotói kelmefestők. A folyóban nagy kövekkel elhorgonyzott, hosszú, színes kelmevégeket mint megannyi hosszú kigyót mozgatják ide-oda a ragadó hullámok. Nyáron különösen esténként elragadó képet nyújt a hidak környéke,

Tündöklő arany és lakk borít bent mindent.

melyek feljáróinál mindkét oldalon emeletes teaházak és vendéglők vannak, melyek ezer, meg ezer tarka lampionnal vannak megvilágítva. A folyó partján és kavicsos medrében ideiglenes teabódékat, illetve rikító piros pokrócokkal leterített lapos deszkadobogókat látni, melyek egy része egyenesen a vízben áll a hidak vastag pillérei alatt. Itt hűsölnek esténként a kyotóiak egy csésze tea, vagy egy üveg japán sör mellett, a tarka papirlampionok világánál gyönyörködve a messzeföldön híres kyotói gésák graciózus táncaiban. A Kamogáva partjain tett sétánkon nyert színpompás éjjeli kép nem egyhamar fog elmosódni emlékezetünkből. Valódi japán kép ez, aminőt a nekünk kissé idegenszerű színes japán fametszeteken már gyakran láttunk, amelyet azonban sohasem tudunk igazában elképzelni. A megvilágított éjjeli plakátok és hirdetések eszméje Japánban hálás talajra akadt. Még a folyón átvezető távirdaoszlopok is tarka, színes fényben úsznak esténként, midőn világító japán és chinai írásjelek jelennek meg fölöttük. A folyó kellős-közepén álló táviróoszlopon hatalmas világító darázs űl, lehellet-szerű, fínom szárnyakkal; a másik oszlopon hatalmas csiszolt drágakő ragyog, melynek lapjai persze csupa üvegből és papirból vannak összeállítva, míg lent a folyóban a hevenyészett teabódék tarka lampionjai csillognak a szivárvány minden színében.

A széles, hosszú utcában, hol Kyotó legszebb üzletei vannak, a vásárolni akaró emberek eldorádójába jutottunk. Tudni kell, hogy a selyemszövésben, a porcellán és bronztárgyak készítésében és még nehány iparágban, Kyotó ma is az első helyet foglalja el Japánban. Itt van mindjárt a híres Takasimáya, Japán legnagyobb selyemárú és selyem hímzés-üzlete, kinek nem csak Japán minden városában, de Lyonban, sőt Londonban is vannak már üzletei. Ha belépünk a kyotói főüzletébe, szinte kápráznak szemeink az ott fölhalmozott gyönyörű dolgok láttára. Teremről-teremre haladva, egyik álmélkodásból a másikba esünk a bámulatos hímzések, cut-velvet-vek, spanyolfalak és a csodás selyem-

Ahol a pompás japán holmikat árulják.

creppek láttára. Letelepedve a kényelmes kis bársonyszékbe, egymásután teregetik föl előttünk az udvarias és előzékeny segédek és szolgák egy alacsony ferde asztalon a pompásnál pompásabb selyemhímzésű függönyöket, melyeken virágzó cseresznyefa-ágakat látunk, vagy a lilafürtös japán glyciniát, a pompás iriszeket, pünkösdi-rózsákat, chrysanthemumokat, vagy az őszi pompájában díszelgő jávorfa ágait, a széltől tovasodort lehulló leveleivel. Közben japán ezüstgémeket, vadkacsát, vagy egymással viaskodó, hosszú farktollú, pompás fehér kakasokat is látunk a függönyökre hímezve. Azt hisszük e hímzések láttára, hogy tűvel már nem is lehetne tökéletesebb dolgot alkotni. De csak addig vagyunk ezen a véleményen, míg át nem megyünk a második terembe, ahol a hímzett spanyolfalak állanak. Nem a mifelénk látható, mesterkélt és mindig csak élettelen hímzés benyomását keltő, sablonos munka amit itt megcsodálunk; csupa önálló, művészi ideát látunk ott nem is hímezve, hanem valósággal megfestve a tűvel. Mintha rá volna lehelve az egész a nehéz selyemre. Csak Japánban tudnak így hímezni!

A hímzett festmények osztályában éri még csak el bámulatunk tetőfokát. Mintha képtárlaton lennénk, úgy csüngnek ott körülöttünk a selyemkárpitos falakon a szebbnél-szebb aranyrámás olajfestmények és aquarellek. Mert valóságos olajfestményeket vélünk magunk körül látni. Már csak egyetlen lépés választ el a képtől és még mindig megmernénk esküdni reá, hogy olajfestmény előtt állunk és csak a közvetlen közelből veszik szemeink lassanként észre, hogy hímzés biz' az egytől-egyig. Még a téli tájképek ködbe vesző háttere is, a borongós téli est hangulatával, mind, mind hímezve vannak, nekünk teljesen megfejthetetlen és érthetetlen technikájával a színezésnek. Hiszen már annak a festőnek is, aki ecsettel és festékkel tud ilyet alkotni, hódolattal és elismeréssel adóznánk, de hogy, hogy lehet tűvel és selyemmel ilyen hangulatos dolgokat alkotni, azt már nem vagyunk képesek fölfogni. Európai ember kezeinek leküzdhetetlen nehézségeket játszva győznek le a japán művészek. A művé-

szetnek ez az ága nálunk Európában teljesen ismeretlen. Érdekes följegyezni, hogy ezeket a csodás hímzéseket kizárólag férfiak készítik.

Egy négymezejű, sötétszürke alapú spanyolfal selyem lapjain két csaknem életnagyságú, vágtató paripát, egy fehér és egy barna lovat látok. Mennyi mozgás, mennyi élet van a két paripa mozdulataiban! Mennyi variációja a fehér szín minden árnyalatának és milyen szédületes biztonság a fehér szín kezelésében! Tessék ezt festékkel megfesteni! Mesterien van minden egyes szőrszál meghímezve s a lovak szőre szinte ragyogni, csillogni látszik a napfényben. Az egész spanyolfal csak 8000 koronába kerül. Még nem is drága. Ugyanennyi az ára a mellette álló nagy vadászati képnek is, vagy annak a nagy tenger hullámnak, mely egy nagy spanyolfalnak mind a négy lapját kitölti.

Bronzműhely Kyotóban.

Külön osztályban vannak a pompásnál pompásabb cut-velvet dolgok. Ezek készítésmódja igen érdekes. Párhuzamosan és szorosan egymás mellé fektetett vörösréz drótok köré szövik a fínom fehér, vagy szürke selymet és erre festi azután a művész a képet. A drótok fölött hosszában felvágják azután beretvaélességű késsel a selyemszálakat és eltávolítják a drótokat, miáltal rövidszőrű selyembársony-kelme keletkezik, melyen szép színes pasztellként jelennek meg a szebbnél szebb japán tájképek. A nagyobb darabokat, úgy mint a gobelineket a falra szokták akasztani, míg a kisebbekből gyönyörű kályhaellenzőket és paraventeket lehet csináltatni.

Ha egyszer belevettük magunkat Kyotónak ebbe a részébe, nem egyhamar szabadulunk onnét. Kuliink sorra vezetnek bennünket a nagy porcellán-, bronz- és selyem-üzletekbe. Mindenütt ugyanaz az udvarias és előzékeny fogadtatás. Megbámuljuk az arany- és ezüst-bronzból készült pompás vázákat és szobrokat. Megmagyarázzák nekünk azok anyagának összetételét, az öntést, valamint a további kezelést is. Ha kis kalapácscsal ráütünk a matt-felületű, szénfekete aranybronz-vázákra, olyan tiszta pengést hallunk, mintha aranyból volnának. Kedvünkre dúskálkodhatunk és válogathatunk itt a szebbnél-szebb tárgyak között. Hát még milyen jó lenne, ha mindent meg is vásárolhatnánk, ami megtetszik!

A Kinkozan nagy porcellán-üzletében fekete plüssel bevont állványokon, üveg alatt látjuk a japán miniatür-festészet remekeit, a csipkeszerűen áttört porcellántárgyakat, valamint Japán modern szobrászai által alkotott szobrokat, melyek égetett kaolinból vannak formálva, minden zománc nélkül. Itt is szinte zavarba hoz bennünket az emberek előzékenysége s szívélyessége, melylyel mindent sorra mutogatnak.

Híres kyotói különlegesség a damaszkusi berakott munka. Két testvér: Komai O. és Komai S. versengenek e téren egymással az elsőségért. Az egyik az „úttörő" a másik az „alapító" melléknevet teszi állandóan neve mellé. Sokszor ellátogattam mindkettőhöz, de azért még sem tudnám megmondani, melyikük dolgozik szebben. Részletekben gazdag, hihetetlen fínom dolgokat, úgymint tájképeket, a Fuzsiyámát, sárkányokat, virágokat és istenségeket rajzolnak itt apró vas- vagy acél-tárgyakra. Azután kezdődik csak az igazi szemrontó munka, t. i. fínom acélvésővel, szabad szemmel alig látható barázdákban vésik ki rajtuk a rajzot és ezekbe a fínom barázdákba kalapálják azután bele kis kalapácscsal a tiszta aranyat. A kész tárgyak 2—300-szor egymásután tűzbe kerülnek és rögtön utána hideg vízbe. Igy oxydálják az acélt a rozsda ellen. Remek cigaretta-tárcák, női övcsattok, kézelőgombok, karperecek, kis fiókos szekrénykék és dísztányér-

kák készülnek itt. Bámulatos munka s csak azon csodálkozunk itt is, hogyan tudják a fárasztó munka gyümölcsét olyan olcsó áron elvesztegetni. Egy kis cigaretta-tárca például, melyen talán néhány hétig, reggeltől estig dolgozott a művész, 70—80 koronába, egy szép övcsatt pedig 30—40 koronába kerül.

* * *

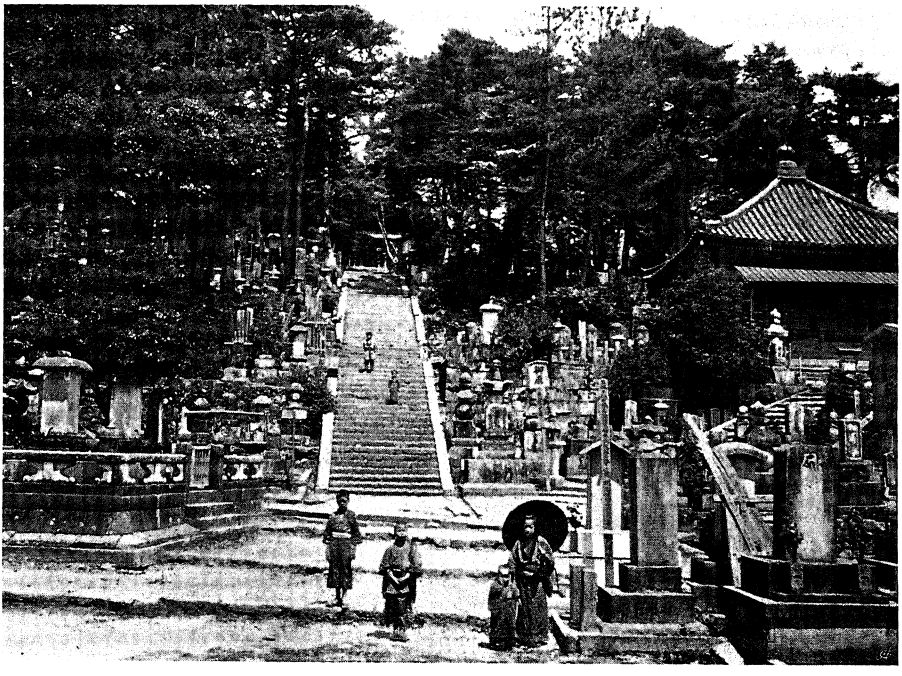

Kurodáni temetője.

Egy napon a pompás ebéd elköltése után kuliim ajánlatára Kyotó északi részébe kocsikáztam. Célunk a városon kívül fekvő Kinkakudzsi, vagy aranypavillon volt. Persze hogy már a Kurodáni-dombnál leszálltunk, megszemlélendő az ottani temetőt. Istenem, micsoda leírhatatlanúl szép, poetikus temető az! Sötétlombú fenyők alatt vezet föl a hegyoldalon egy magas kőlépcső a templomhoz. Mohlepte síremlékek állanak a lépcső mindkét oldalán, melyek között arany lótuszokon űlő, elmélkedő bronz Buddhákat látunk az erdő sötétjében,

fejük körül arany dicskoszorúval. Bájának egész varázsával hat ebben a szent berekben reánk a csodás ország, Japán! Nincs itt semmi, ami Európára, vagy a nyugati műveltségre emlékeztetne. Exotikus körülöttünk minden: a fák, az emberek, az istenek, de még a fák között cirpelő japán kabócák is. Japán itt minden. Egy nekünk ismeretlen, tőlünk olyan távol álló nagy vallás, mely a földön élő emberiség legnagyobb részét számítja követői közé, vonz itt bennünket meseszerű, csodás bűvkörébe. Régiségről, soha el nem múló nagyságról, örök életről és örök boldogságról beszél itt hozzánk minden egyes mohlepte sírkő, a több mint ezer év óta ott trónoló, zöld patinás Buddhák és egyéb szentek, a Nirvánába merült, csodás, rejtélyes mosolyukkal. Erről suttognak itt még az öreg fák sötét lombjai is. Fönt a templom előtt a magasban lombjaikkal ölelkező, két öreg fenyőfa áll. Három és fél évszázad előtt ültette őket oda egy nagy sogún. Megkondul a templom nagy harangja, de csak egyetlen egyszer, mint az a Buddha-templomok harangjainál szokásos. Lassan elhaló, még sokáig utánarezgő hangja csöndes áhítatba ringat bennünket, hitetlen idegeneket is.

A Kurodáni-domb tövében van a szép állatkert, melyet a trónörökös házasságának emlékére alapítottak a kyotóiak. Csekély 3, mondd: három szen a beléptidíj, nem pedig tízszer annyi, mint a mi régi budapesti állatkertünkben volt. Pedig mennyi érdekes, exotikus állat van a szép kertben! A japánok értik a módját, hogyan lehet a garasokból is összegyűjteni a százezreket. Ennek fejében azonban minden ilyen intézmény közkincse az egész népnek és ez magyarázza meg az általános műveltség gyors terjedését Japánban.

Az állatkert mellett van a nagy tavaszi műipari-kiállítás. Ott is csak három szen a beléptidíj, pedig mi mindent lehet odabent látni! Elkezdve a legújabb mintájú selyemkelmétől, a kyotói szobrászok legújabb alkotásáig, megtalálunk ott minden szépet, mit Kyotó az utolsó esztendőben produkált. Ez ám az igazi kiállítás, hol minden eladó s azonnal el is vihetünk mindent.

Kyotó leghíresebb selyemszövő negyedébe értünk azután. Csupa alacsony, barátságos japán házikókban rejtőznek ezek a nagy selyemgyárak. Pátriárkális, kedélyes életet látunk ott nem csak az utcán, de a házak falain belül is. A téglapadlós, tágas szoba egyik felében, a fal mellett áll a tűzhely, amelyen az ebédet főzik. Mellette gubbaszkodik a dorombolo cirmos-cica s kimonója lelógó, bő ujjait keresztbe vetett piros szalagokkal feltűrve mosogat egy kis nészán, vagyis cselédleány. A szoba másik felében állanak a szövőszékek. De nem ám gőzzel, vagy villamossággal hajtott, hanem lábbal taposott, fából készült, néhány száz esztendős szövőszékek, melyeken a kifeszített selyemszálak között kézzel vetélik még mindig ide-oda az orsót. Nem látunk ott papirsablonokat, hanem puszta kézzel dolgozik az a sok fiatal leány és szövi a nehéz selyemkelméket, meg a drága aranybrokátot, az arany dicskoszorús Buddha-szentekkel, a pompás arany chrysanthémumokat, vagy a keleties pompában csillogó, fényes daimió-menetet. És itt is olcsó minden. A szobának egyik gyékénypadlóval fedett sarkában kiteregetik előttünk összes remekeiket. Micsoda bámulatos obi-kat láttam ott, a gésák által viselt pompás díszöveket, melyeknek darabja 600—1000 koronába is belekerül.

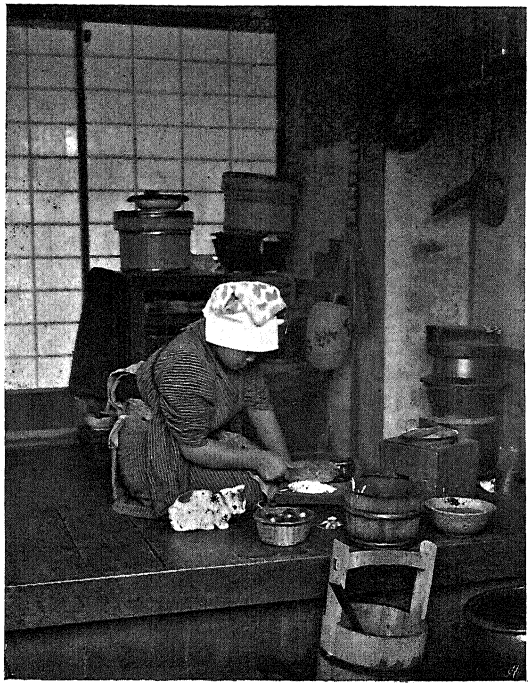

A konyhában.

Már egészen a város szélén fekszik a hatalmas Kitano-Tendzsin templom. Végig mentünk rengeteg parkján a nagy táblákkal kövezett főúton, hol terebélyes vén fák alatt nagy bronz tehenek és színes márványból faragott ökrök pihennek márványtalapzatokon. Szalmából, vagy piros kelméből készült kötőfék van valamennyinek a nyakába kötve. Százszámra állanak ott a szebbnél-szebb fogadalmi kőlámpások is.

A kyotói bambuszok alatt.

Kiértünk végre a városból a szabadba, a Kyotót környező, végtelenül bájos bambuszerdőkbe. El sem lehet azt képzelni, hogy milyen tiszta, milyen átlátszó, milyen barátságos egy ilyen bambuszerdő. A magasba nyúló, karcsú törzsek alatt üde pázsit zöldel, míg fejünk fölött a bambusznak kedves, világoszöld lombozata alkot hatalmas menyezetet fönt a magasban. A bambuszerdő épen olyan barátságos, örökösen mosolygó és tiszta, mint maga a japán nép és a bambusz még abban is hasonlít a japán néphez, hogy minden kecsessége s könnyedsége dacára is, rettentő szívós és kitartó.

A japán tájnak ez a bájos járuléka egyike a leghasznosabb növényeknek is egyuttal, nem csak Japánban, de egész Keletázsiában. A fiatal bambusz-sarj kitünő főzelék. A kifejlett bambusznádat pedig ezer, meg ezerféleképen használják föl az ázsiai népek. A bambusznádra szükségük van a ház-

építésnél, ugyanis abból csinálják az építkezési állványokat, a kerítéseket, belőle készülnek a vízvezetéki csövek, csupán át kell fúrni a csőben a görcsöknél levő lapokat. Belőle készülnek a hosszú, könnyű és mégis szilárd létrák, a teherhordásra való hajlékony, ruganyos rúdak, valamint az olcsóságuk dacára csínos virágvázák, melyeket minden japán házban megtalálunk és millió számra látunk a temetőkben a sírokon. Minden dohányzó-készlet mellett ott látjuk a vízzel telt bambuszvázát, melybe a pipát verik ki, de még a pipa szára is bambuszból van. Kitűnő fújtatókat is készítenek a bambusznádból, valamint furulyát, flótát, nyílvesszőket, evőpálcikákat, hordszékeket, képrámákat és ki tudná azt mind fölsorolni, hogy mi mindent. Egy intelligens ázsiai ember midőn hallotta, hogy Európában nem nő a bambusz, nem volt képes felfogni, hogyan tudnak minálunk az emberek a bambusz nélkül megélni?

Mindenféle játékszereket és csecsebecséket is készítenek a bambuszból, melyeket a kyotói bambusz-üzletekben volt alkalmam megbámulni. Hosszú kígyókat és sárkányokat láttam ott, melyek ezer meg ezer fínom ízülettel bírnak és mint egy eleven kígyót, úgy lehetett őket minden irányban hajlítani. Apró japán házikókat is készítenek bambuszból; talán tíz centiméter magas az egész, hű másolata a valóságos japán háznak. A szétszedhető házikó darabjai olyan pompásan illenek egymásba, mintha acélból volnának precize csiszolva. Persze, hogy meglehetősen drágák ezek a játékszerek. Egy kis házikó mindjárt 30—40 korona.

A bambusz a mi spárgánkhoz hasonló, csakhogy mindjárt ökölnagyságú fejjel búvik ki tavaszkor a földből és rettentő gyorsan növekszik. Midőn a fiatal hajtás kibúvik, már is karvastagságú. A bambusz növését a szó szoros értelmében látni lehet, amennyiben néha egyetlen hét lefolyása alatt tíz méterrel növekszik a karcsú törzs föl a magasba s csak miután a kellő magasságot elérte, hajtanak ki belőle a tetején a hosszúkás, fínom levelek, melyeket a japán festők olyan utólérhetetlen művészettel tudnak fekete tussal papirra

vetni. A bambusz másik válfaja, a törpe-bambusz, csak akkorára nő mint a többi fűfélék és szúrós, áthatolhatlan szövevényével igen gyorsan ellepi a hegyoldalakat. A hakonei tó mentén láttam egy ilyen bambusz-mezőt felégetni, hol egy nagy hegyoldalt tisztítottak meg épen ottlétemkor, hogy művelés alá vehessék az így fölszabadult területet. Puskaropogáshoz hasonló zörej kíséretében égett a törpe-bambuszból álló haraszt.

Zajtalanul gördültek riksáink tova a bambuszerdő csöndjében és egy óra mulva a város északnyugati szélén álló arany-pavillonnál, a Kinkakudzsi-nál álltunk, melyet 1397-ben épített Asikága sogún. Egy hegy lábánál, szép lótusztó partján áll a festői pavillon, szellős verandáival és hajlott, dupla tetejével. A kétemeletes faépületen alig-alig hagyott nyomokat az idő vasfoga, sőt a pavillon tetején levő bronz phőnixmadár még nyomait mutatja a hajdani aranyozásnak is. Hajdanában ugyanis színaranynyal volt az egész épület bevonva. A tónak síma, zöld felületéből, melyben mint egy nagy tükörben nézegeti magát a kecses arany-pavillon, mindenféle színű zúzmókkal és mohával fedett sziklák ütik ki fejeiket. Az idyllikus, csöndes lakásban hatszáz esztendővel ezelőtt egy a méltóságáról lemondott sogún élte le békében és csöndben napjait, teljesen visszavonúlva a világ zajától. Jelenleg egy csomó aranyozott Buddha lakik benne, néhány szerzetes társaságában. A pavillon parkjában tilos a dohányzás, mi annyiban nagy dolog, mert a japánok még a templomban is dohányoznak.

Vászonhúzattal cipőink fölött, jártuk be egy csupa japánokból álló nagyobb társasággal a múzeumszerű szobákat, egy öreg pap kalauzolása mellett. Ugy a pap, mint a közönség, minden szobában letérdeltek, hol azután kenetteljes, imádkozó hangon magyarázta végig az öreg bonc minden egyes kakemono s minden egyes szobor történetét. Valahányszor a Tennó-ról, vagyis a császárról esett szó, mélyen meghajoltak mindannyian. Nekünk nyugati embereknek minduntalan feltűnik az az imádattal határos, mélységes hódolat, melylyel

Kinkakudzsi, az arany pavillon.

az egész nép tiszteli császárját, aki közvetlen ivadéka a Nap-istennőnek, Amaterasznak, tehát valóságos félisten. A pavillon közepén levő kis négyszögletes udvarban egy nagyon öreg fenyő áll, melyet az évszázadok folyamán valóságos vitorláshajó alakjára neveltek. Hány évszázad kértészei dolgozhattak rajta, igazi birkatürelemmel kötözgetve és nyesegetve ágait, míg a mai hajó-forma előállt?

Nagy félkörben kerültük meg azután a város északi részét. Pompás bambuszligeteken áthúzódó, fehér úton gördültek ujra riksáink. Egy óra mulva az ezüst-pavillon, vagy Ginkakudzsi előtt állottunk, mely az arany-pavillon mintájára épült, csakhogy valami száz esztendővel később. Az ezüst-pavillon lótuszos tava még bájosabb, mint az aranypavilloné. Gyönyörű lótuszok ringatják ott gyermekfej nagyságú, rózsaszín kelyheiket, melyekből a lótusz virágzása idején minden reggel friss példányokat raknak a papok a nagy Buddha oltárára. E pavillon nevezetessége, hogy itt volt Japán legelső tea-ceremóniás szobája. Innét indult ki a tizenhatodik században a tea-ceremónia, melynek ősi formáit ma is szigorúan betartják egész Japánban. Néhány öreg Buddhista pap fogadott bennünket itt is, kik ugyanabban a szobában, ahol a tea-ceremónia bölcsője ringott, kínáltak meg bennünket ilyen szertartásos teával. A zöldborsó-leveshez hasonlító, habos, sűrű teát a zöld tea porráőrölt leveleiből készítik. Igazán sajnáltam, hogy nem lehetett részem abban az őszinte meghatottságban, mely a velünk levő japánokon a tea ivásakor erőt vett ezen a történelmileg nevezetes helyen, de hát ehez már igazán japánnak kellett volna lennem.

Másnap délelőtt a régi császári palotát tekintettük meg, melynek legutolsó lakója a jelenleg is uralkodó mikádó volt, ki innét költözködött át a legujabb korszak kezdetén Tokióba. Az északi városrész kellős közepén áll a palota egy hatalmas parkban. A palota épületeit egyszerű, magas deszkakerítés övezi. Tokiói nagykövetségünk útján már előzetesen beszereztük a névre szóló belépési engedélyeket. Egy kis mellékkapun léptünk be a gömbölyű folyamkovicsokkal tele-

hintett tágas udvarba. Ilyen kavicsokkal szokott a sintó-templomok udvara is telehintve lenni. A főkaput csak a császárnak szokták fölnyitni. Mindjárt a kapu mellett egy európaiasan berendezett kis fogadóterem van, melyben át kellett nyújtanunk belépési engedélyeinket. Miután még neveinket is egy vastag könyvbe sajátkezüleg beírtuk, nyugalmazott udvari lakájok vezetése mellett indultunk a palota egyes épületeinek megtekintésére.

Itt laktak több mint ezer éven át a mikádók, teljesen elzárva s elrejtve a nép szemei elől, mialatt a sogúnok ve-

A régi császári palota bejárata.

zették helyettük a magukhoz ragadott világi hatalom gyeplőit. Csupa egyszerű, földszintes faépületet látunk, melyeknek hajlott tetői a sintó-templomok tetőzetéhez hasonlítanak. A japán cédrusfának szorosan egymásra rakott és a széleken élesen levágott háncsából van az egész tető. Ezzel is jelképezték, hogy a mikádó az istenekhez tartozik. Minden épület körül nyitott széles tornác vonul körül. Mielőtt fölmentünk oda, le kellett vetni cipőinket és harisnyás lábbal jártuk végig a nagy termeket, melyeknek padlóját mindenütt a japán házak szokásos fínom fonatú, fehér gyékény-táblái fedik. Ezek a táblák különben fekete, vagy sötétkék kelmé-

vel szoktak beszegve lenni, míg itt a császári palotában szép piros selyem a szegélyük. A császári palota termei különben abban is megegyeznek a polgári házak szobáival, hogy itt sem látni semmiféle bútort, csupán a padlón hever néhány selyempárna és a trónteremben fehérselyem menyezet alatt áll egy alacsony trón. E selyem baldachin mögött ült drága párnákon a mikádó, ha nagy ritkán kihallgatást adott. Szent személyét persze nem láthatta senki, csupán hangját hallhatták a teremben hódolattal hason fekvő emberek.

A termeket elválasztó, eltolható falakat pompás japán modorú, régi festmények diszítik, a Káno iskola remekei. Az egyiknek színarannyal bevont falain például nagyszerű tigristanulmányokat látunk, tigriseket minden kigondolható állásban. A másiknak falait csupa hófedte fenyőág diszíti, a harmadikét pompás chrysanthemumok és így tovább. A szobák menyezete bámulatos berakott famozaik, a legszebb erezetű, ritka szép japán fanemekből. A volt császári hálószobában, mialatt vezetőnk magyarázott, csupa szórakozottságból leültem az alacsony, egyszerű kis vánkos szélére, mely a mikádó ágya volt valaha, minek láttára csaknem a guta ütötte a kísérő palotaőrt. Első felindulásában úgy verdeste szegény a saját koponyáját, hogy már-már félni kezdtem, hogy beleőrül. Rendkívül bántott vigyázatlanságom. Alig tudtam a szegény embert megnyugtatni.

* * *

Forrón tűzött le a nap a felhőtlen égről. A melegség, a jó ebéd, a nehéz japán sör és a cikádáknak monoton, hangos cirpelése elálmosítottak kissé s tulajdonképen egy kis délutáni alvásra éreztem magamban legtöbb hajlandóságot. De hát kár lett volna minden ellustálkodott negyedórácskáért is. Ki tudja, látom-e Kyotót még egyszer ez életben? Kiléptem tehát a szálloda előcsarnokába, hol azonnal megjelentek mélységesen hajlongó kuliim. Tőlük kértem mindig tanácsot, hogy hová menjünk és mit nézzünk meg.

— Menjünk uram a Biwa-tóhoz — ajánlották a kulik

— csakhogy erre a fárasztó útra még egy harmadik kulit is kell fogadnia.

— Helyes, menjünk tehát a Biwa-tóhoz!

Már a következő percben vígan robogtunk lefelé a szálloda meredek szerpentinjén és rögtön nekivágtunk a hágóra vezető fehér országútnak. Egy kuli a kis kocsi rúdjai között, a második pedig a kocsirúdhoz kötött vékony kötél előtt szaladt, míg a harmadik hátulról tolta, illetőleg, ha lefelé vitt az út, hátulról tartóztatta a kocsit. Én, mint negyedik, szellős japán cérna-krepp ingben, legkönnyebb fehér vászonöltönyömben ültem a kis kocsiban és bámultam, hogy mire képes egy japán kuli szíve s tüdeje. Ha lovat fogtak volna kocsim elé, az már bizonyára a félúton kidőlt volna a nagy hőségben, míg az én embereim egyenletes, gyors tempóban nyargaltak tova szalmaszandáljaikon s amin leginkább csodálkoztam, az egész úton élcelődtek is egymással és szünet nélkül kacagtak. Alig hagytuk el a várost, alaposan nekivetkezett mind a három, anélkül, hogy csak egy pillanatra is megálltak volna, vagy meglassították volna őrült futásukat. Már-már azt hittem, hogy teljesen paradicsomi kosztümben akarnak futni, de hát mégis csak fönntartották fejükön a gomba alakú, fehér vászonhuzatú kalapot, valamint a csipőik köré kötött keskeny vászonkendőt, mely Japánban a fügefa-levelet helyettesíti. Ennek az igazán szellős ruhának divatja általános még a városokban is és minden pillanatban találkozunk például ilyen egyszerű ruhában kerékpározó férfiakkal. Megjegyzem, hogy nadrág nincs rajtuk.

A hágó tetején levő kis teaházban rövid pihenőt tartottunk. A ház alatti árnyas, szellős helyiségben közvetlen a földből fakad föl egy kristályvizű, hideg forrás, színig megtöltve a köréje épített kőpárkányt. A kút szélén egy fiatal leány ült és aranylakkos teknősbéka-fésüvel fésülte kibontott szénfekete haját. Úgy nézett ki, mint a mesebeli forrás-tündér. Tükör gyanánt a kút vizének síma felszínét használta. Nem jött zavarba jöttünkre s előttünk készítette el művészies frizuráját. A kulik megmosakodtak a friss vizben és felüdülve

a parányi csésze teától, olyan víg trappban száguldottak innét velem lefelé a lejtős úton, hogy minden pillanatban vártam, mikor fog a kis kocsi izzé-porrá zúzódni.

Kiérve a szűk völgyből, váratlanul fölcsillant alattunk Japán legnagyobb tava, mely nevét onnét nyerte, mivel alakja egy japán hangszerhez, a biwá-hoz hasonlít. Személyvonat sebességével nyargaltunk végig Otszu városkának hosszú, lejtős utcáján; ijedten rebbentek az emberek mindenütt félre útunkból. Lent voltunk a tó partján, hol elbocsátottam a kulikat és egy meredek kőlépcsőn fölsétáltam a miiderai templomhoz, hol a nagy harang alatt letelepedve, sokáig élveztem a szép kilátást a japán Balatonra.

A Biwa-csatorna alagútja.

A Biwa-csatornán tértünk vissza Kyotóba. A Biwa-tó sokkal magasabban fekszik, mint Kyotó s egy fiatal japán mérnök zseniális tervei szerint készült csatornán vezetik le vizét, — főkép ipari célokra — Kyotóba. A csatorna egyúttal közlekedési út is, úgy személy, mint áruszállításra. Bámulatos mű ez a sok millióba került vízi út, melyhez fogható tudtommal még nincs Európában sehol. Öt esztendő alatt, 1885—1890 között építették. Három nagy hegyet kellett átfúrniok, melyek között magasan a hegyek oldalain vezet a csatorna. Az első alagút, mely egyúttal a leghosszabb, két és fél

kilométeres. Ennek a szája közvetlenül a Biwa-tónál van. A második alagút csak 124 méter, míg a harmadik közel egy kilométer hosszú. A csatorna összes hossza tizenegy kilométer.

A kis pénztári bódénál lefizettük a csónakázásért járó három yent és letelepedtünk a hosszúkás, lapos számpánba állított székekre. A víz rendkívül gyorsan folyik és a rohanó ár feltartóztathatlanul sodorja csónakunkat az alagút sötét szájába. Egészen elől ültem a csónak orrán. Egy papirlampion pislákolt előttem, a csónak hátsó részén pedig égő szurokfáklya volt megerősítve. Már néhány másodperc mulva pokoli sötétség vesz bennünket körül és ha hátrafordulunk, csak mint alig észrevehető pontocskát látjuk még az alagút nyílását, melyen bejöttünk. Ködszerű, nehéz levegő nehezedik mellünkre, míg fejünk körül ezernyi vak légy és vijjogó denevér röpköd. A fáklya gyönge világa alig képes az alagút tégla-boltozatát megvilágítani. Annyit azonban mégis látunk a visszafelé nyargaló boltozaton, hogy nagyon gyorsan viszi az ár lefelé csónakunkat. Mondhatom, furcsa érzés ez a csónakázás a földalatti folyón! Mintha valósággal az alvilágba készülnénk. Az pedig még gondolatnak is rettenetes, hogy mi történnék velünk, ha baj érné csónakunkat? Azt hiszem, hogy még a legerősebb idegzetű ember sem menekülne innét ki élve, hiszen még a gyorsan tovasikló csónak is csaknem húsz percig volt a koromsötét alagútban. Kimászni ugyan nem lehetne sehol sem, mivel az alagútnak falai teljesen simák, párkányzatnak, vagy gyalogjárónak pedig nyoma sincs. Teljesen a csónakosra van bizva életünk, aki szakadatlanul evez, hogy a csónak gyorsabban haladjon valamivel, mint a viz sodra, mert csak ezáltal tartja meg a csónak kormányozhatóságát.

Néha egy-egy fénypontocska tünik föl előttünk a távolban és furcsa, mormogó emberi hangok terjengenek az alagút alacsony boltozata alatt. A következő pillanatban egy felfelé haladó, nagy áruszállító-csónaknak oldalát horzsolja csónakunk. Még egy szempillantás és eltűnik az is. Az alagút

falába erősített sodronykötélbe fogózva húzzák az ismos kulik Kyotóból fölfelé az ár ellenében a nagy árucsónakokat. Hej sok keserves órába kerül egy ilyen nehéz csónak fölvontatása! A páratelt nedves levegőben keményen izzadnak a kulik. Nagyon is közel találtunk egy ilyen csónakhoz jönni — de hát nincs is sok hely a kitérésre — s a csónakunkból kiálló evezőlapát leütött a nagy csónak széléről egy oda helyezett porcelláncsészét, melyben a szegény kuli ebédje volt. Csörömpölve hullt le az edény s nyomtalanul eltűnt a víz sötét mélyében. Micsoda kavarodás lett volna ebből, ha például egy hevesvérű magyarral, vagy akármiféle más, nyugodtabb vérmérsékletű európaival történik hasonló dolog! Az ebédjétől megfosztott ember a legjobb esetben is cifra kis káromkodást zúdított volna reánk, vagy ami még valószínűbb, azonnal eleresztette volna a sodronykötelet és velünk úszva igyekezett volna evezőlapátja boldogabb végével jól helybenhagyni a mi csónakos legényünket. És mit tett az egyszerű, műveletlen japán kuli? Hangos hahotára fakadt, melyre a mi csónakosunk hahotája volt a visszhang. Még azután is sokáig csengett fülembe az a nevetés!

Ez az, amit európai ember nem képes Japánban megérteni. Ez az a híres japán mosolygás, vagy japán nevetés, az az udvarias nevetés, melyben olyan helyzetekben szokott a japán ember kitörni, amilyenekben az európai ember szitkozódni, dühöngeni, vagy sírni kezd. Bámulatos, hogy minő önmegtagadással tud ez a nép a szenvedélyek fölött uralkodni, illetve milyen mesterien tudja azokat leküzdeni. Olyan dolog ez, amit nem lehet máról-holnapra belenevelni egy népbe; évezredes, rendszeres önmegtartóztatás gyümölcse az. Nem egyszer volt alkalmam Japánban hasonló jeleneteket megfigyelni. Yokohámában láttam, amint egy idegen ember véletlenül beleütődött egy utcai lámpaárusba, kinek kosara az ütődés folytán rögtön leesett a rúdja végéről és a benne levő lámpáknak és lámpaüvegeknek legalább is a fele összetört a kövezeten. Önkénytelenül megálltam és vártam, hogy miféle parázs kis veszekedés fog most mindjárt a két ember

között kitörni. De bizony nem esett ott néhány bocsánatkérő szón kívül egyetlen árva szó sem, e helyett barátságosan mosolygott a két ember egymásra és egyesült erővel szedegették össze a földről az egészben maradt dolgokat.

Csupán érteni kell ennek a japán nevetésnek a lényegét és mint felsőbb lényekre fogunk ezekre a kis emberekre föltekinteni. Hány európai utazót vezetett már tévútra ez a japán nevetés, melyet sokan egyenesen frivolnak, sőt szemtelennek, arcátlannak neveztek.

Egy európai hölgy szolgálatában álló japán nő nevetve jelentette egy reggelen úrnőjének, hogy meghalt a férje s engedélyt kért, hogy elmehessen a temetésére. Persze, hogy szívtelennek és lelketlennek lehet az ilyen nőt nevezni, de csak a mi felfogásunk szerint. Az ő magasabb felfogásuk azonban azt tartja, hogy senkinek sem áll jogában a maga szomorúságával másoknak is szomorúságot okozni s még ha mindjárt megrepedne is a szíve a marcangoló fájdalomtól, mégis vidám gondtalan arcot kell mutatnia minden emberrel szemben.

Japán nyugati partjain tett utazásom közben, egy kis állomáson európaiasan öltözött japán úr szállt be kocsiszakaszomba, akit két japán nő kísért ki az állomásra. Mosolyogva s nevetgélve társalgott velük, míg a vonat el nem indult. Amint mozgásba jött a vonat, kalapjával intett még egyszer búcsut a két hölgynek, kik japán szokás szerint mélyen meghajoltak. A fiatalabb hölgy szemeiből, dacára mosolygó, nevető arcvonásainak, két nagy könycseppet láttam ekkor kicsordulni. Megismerkedve útitársammal, megtudtam tőle, hogy orvos és a német egyetemek látogatása céljából Európába utazik két hosszú esztendőre. A fiatalabbik a két nő közül, felesége volt. Úgy búcsuzott ez a két ember egymástól, mintha már estére ujra viszont látnák egymást. Nagyon nehezére eshetett és nagyon fájhatott pedig szegény kis asszonykának a válás, hogy az utolsó pillanatban nem tudott uralkodni magán és nem tudta azt a kikérezkedő két könycseppet még néhány pillanatig elnyomni. Ezek voltak talán az egyedüli könnyek,

melyeket Japánban egész utamon láttam és mondhatom, hogy az a két könnycsepp jobban meghatott engem, mint a mi sírásra mindig kész nőink könnytengere. Hej, pedig de sok temetésen vettem részt Japánban, az ottani temetési szertartások iránti érdeklődésből, de még ott sem láttam könnyes arcokat. Már pedig szeretném azt az embert látni, ki járt valaha Japánban s azt merné állítani, hogy a japánok szívtelenek és érzéketlenek? A japán családban uralkodó szeretetnél szebbet és mélységesebbet el sem lehet képzelni.

Föllélekzettünk, mikor kiértünk az első alagútból. Egy hegyoldalon, fönt a magasban, gyönyörű vidéken siklott csónakunk előre, még pedig olyan simán, mintha vaspályán gördülnénk. Üde szép völgyeket pillantunk meg magunk alatt a mélyben. Ideális szép utazás volt ez fönt a hegyeken. Füst, lárma, zakatolás és döcögés nélkül siklunk tova, kényelmesen ülve székeinken. Ilyesmit sem élvezhet az ember mindennap!

Ötnegyedórás utazás után Kyotóba érkeztünk. A csatorna végét egy zsilip zárja el, melyről vízesés alakjában hull le a víz a hegyoldalon. Mellette meredek lejtőn egy szélesvágányú sodronykötél-pálya sineit látjuk. A rajta járó, lapos kis kocsik lemennek a víz alá vezető sineken a csónakok alá, úgy fönt a csatornában, mint lent a nagy vízmedencében és azután föl- vagy le-vontatják a csónakot.

Vacsorára már a Miyakó-Hotelben voltunk ujra. A japán városokban mindig örültem az estéknek és az esti sétát a világért sem mulasztottam volna el egyetlen este sem. Kyotónak szép hosszú színházutcája van. Az utcán hullámzó tarka sokadalomra kellemes, szelíd fényt árasztanak a papirlampionok százezrei. Milyen hihetetlenül jólnevelt, kellemes közönség ez a japán utcai közönség! Mintha nem is a mi földünkről, hanem valamely idegen bolygóról való emberek volnának ezek a japánok! Tízezernyi ember sétált az utcán és mégis olyan csönd volt ott, mint egy templomban. Csak a facipők kopogását, egy-egy vak masszőr duplahangú fuvolájának kellemes, lágy zenéjét és barátságos, nyugodt hangon foly-

tatott beszélgetést, vagy diszkrét, halk nevetést lehetett hallani mindenfelé. Fényárban úsznak a csinos kis üzletek, melyek előtt barátságos, világos színű kimonókba öltözött szép frizurás leányok és asszonyok ácsorognak, nézdegélve a kirakatokat. A legtöbbnek hátán lovagol egy eleven szemű apróság, egy pici japán baba, kis piros gyermek-lampiont tartva kezecskéiben.

Kyotói gésák.

Az esti séta befejezéséül rendesen benéztünk valamelyik teaházba, ahová gésákat is hozattunk magunknak. A kyotói gésák különösen híresek szépségükről és mesés táncaikról. Kyotóban van ugyanis egyike a leghíresebb gésa-iskoláknak. Etnografiai munkákban sokat olvastam már az úgynevezett „dzsonkina-tánc"-ról. Egy este eltáncoltattuk azt is. A teaház emeleti szobájában letelepedtünk félkörben a selyempárnákra, egy csiszolt fából készült, arasznyi magas pódium

előtt, melynek két végén magas gyertyatartóban egy-egy viasz gyertya égett. Hét fiatal leány libbent be most, egyik szebb a másiknál és egy frontban, katonásan álltak meg előttünk a pódiumon. Előttünk foglaltak helyet a zenélő gésák a samizen-nel és a kis dobokkal. Kezdetét vette az ének és a tánc. A virágos selyem-kimonókba öltözött gésák

A gésák pirosítják ajkaikat.

kecses mozdulatokat és hajlongásokat végeztek és a zene ütemeire tapsoltak fínom kis kezeikkel. Minden egyes strófa végén lehullt egy-egy ruhadarab valamelyik leányról. Először a széles obi, azután a kimonó, majd az utolsó patyolatszerű lepel is és mint a habokból kiszálló Vénusz állt előttünk végül mind a hét leány. A zene szünet nélkül tovább játszott és a leányok is folytatva éneküket és táncukat, egymásután

öltötték magukra ledobált ruháikat. Mindenesetre érdekes tánc volt, de nekem az igazat megvallva sokkal jobban tetszettek a többi táncok, melyeket a művészi redőket vető s a földet seprő, nagyvirágos, selyem kimonókban lejtettek el a gésák.

Kyotó közeli környékén érdekesnél érdekesebb kirándulásokat lehet tenni. Egyike a legvonzóbbaknak ezek között a csónakázás a Hodzu-folyó kataraktáin, a sziklák között, zuhatagokban tovarohanó vad hullámokon. Egy reggeli vonattal utaztunk oda Kyotóból a Nidzsó-állomásról. Egy óra hosszat tartott a vasutazás a Semmeringre emlékeztető, gyönyörű vidéken. A szűk völgyben, magasan a hegyoldalon halad a vasút és ahol már nagyon is meredek a hegyoldal, ott hosszú alagútakon dübörög keresztül és jut ki ujra a folyó völgyébe. Mélyen magunk alatt látjuk a vadul tajtékozó, habzó, hegyi folyót, amint óriási sziklatömbök és görgetegek között, folytonos zuhatagokban rohan odább. El sem tudjuk képzelni, hogy lehet ezen a vad vizen csónakon lebocsátkozni.

Kameoka állomáson hagytuk el a vonatot, ahonnét gyalog mentünk Hodzu faluig, hol csónakot béreltünk. Nyolc yen volt a csónak díja, mivel rendkívül magas vízállás volt épen s ilyenkor igen nehéz a csónakot az ár ellen ujra visszavontatni Hodzuba. Rendes viszonyok közt csak hat yenbe kerül a csónakázás. Helyet foglaltunk a vékony bordájú, hajladozó oldalú számpánba állított kis székeken, melybe kívülünk még öt japán evezőslegény is beszállt. Egy ember a számpán orrán, egy pedig a hátulján állt, hosszú bambusz-rúddal kezében, három ember pedig a csónak baloldalán állva evezett. A falu alatt még simán folyik a víz széles medrében, de már néhány száz méterrel odább hirtelen megszűkül a folyó medre s a sűrű erdők borította hegyek között mindinkább növekvő sebességgel, mint egy kis gőzös fürgén iramlik előre csónakunk. Alig marad időnk a bájos vidék megtekintésére, mert máris közeledünk az első vízeséshez. A viz sodra szinte magához látszik szívni csónakunkat, mely-

nek orra mindig szépen beleilleszkedik a viz legerősebb sodrába. Szinte elál a lélekzetünk, midőn velünk szemben, útunk kellős-közepén megpillantunk egy a vízből kiálló nagy sziklatömböt, mivel épen e szikla felé száguld most föltartózhatlanúl törékeny kis járművünk. A sziklán menydörgés-szerű robajjal törik meg az aláhulló viz. A csónak orrán álló japán azonban fölemelt bambusz-rúdjával már készen várja a veszélyesen közelgő sziklát és abban a pillanatban, midőn azt hisszük, hogy no most rögtön szétzúzódik rajta a csónak, a legnagyobb higgadtsággal, biztos kézzel tolja el róla a csónak orrát. Túl vagyunk a veszedelmen! Az őszinte csodálat és elismerés moraja hallatszik kis társaságunk ajkairól. Szerencsésen átesve az első zuhatagon, a legnagyobb nyugodtsággal várjuk a merészebb és veszélyesebb helyeket, sőt előre örvendezünk már az élvezetnek, nem is törődve azzal hogy valahányszor lezuhan a csónak egy-egy vízesésen, a becsapódó hullámok egészen átnedvesítik ruháinkat.

Egyszerre csak kiszélesedik a folyó s gyönyörű sűrű erdő szélén, süppedő pázsitos parton kötnek ki velünk a japánok. Arasiyámában vagyunk. Nem is akarjuk kezdetben hinni, hogy vége volna már a szép csónakázásnak, hiszen úgy tűnik föl mindnyájunknak, hogy alig telt el tiz perc, mióta Hodzuban csónakra szálltunk. Csak midőn óránkra tekintünk, látjuk, hogy ötnegyed órát tartott az idegizgató, érdekes utazás. Őszintén sajnáljuk, hogy olyan hamar véget ért, de csakhamar meg is vigasztalódunk a körülöttünk elterülő gyönyörű táj láttára. Mint egy zöld tükör, méltóságteljesen folyik itt tova a folyó a szűk völgyben, melynek mindkét oldalán csinos teaházikók kandikálnak ki a lombok alól. Egy hosszú, keskeny fahídon átmegyünk a túlsó partra s kiülünk ott egy kis japán vendéglőnek emeleti terraszára, szótlanul élvezve a nagyszerű, a bájos japán természetet, mialatt a mindig vídám nészánok elénk rakják a pompás arasiyámai pisztrángot és a jégbe hűtött japán Kirin-sört. Egyikünknek sem akarózik fölkelni. Elüldögélnénk ott akár a világ végezetéig. Nehéz volt megválni ettől a tündéri szépségű helytől. Tavasszal midőn

A Hodzu rohanó hullámain.

a cseresznyefák virágzanak, valamint ősszel, mikor a jávorfák élénk piros lombjától ég és izzik az egész hegyoldal, csakúgy ontják ide a vonatok Kyotóból a kirándulókat. Közvetlen a víz mellett állítják föl ilyenkor a teaházak a piros

Arasiyáma.

pokróccal leterített, széles deszka-kereveteket, melyeken tízezernyi ember élvezi egy-egy csésze tea mellett heverészve az isteni szép természetet.

Tündéri ország boldog lakói! Hej de sokszor megirigyeltelek benneteket.

* * *

Három ízben jártam Kyotóban. Örömmel tértem mindig oda vissza. Legbájosabb volt azonban a nagy, a szent város tavasz idején, a cseresznyevirágos köntösében.

Egy szép áprilisi napon röpített ujra át oda bennünket az expressz. Ezúttal a város közepén álló „Kyoto-Hotel"-ben vettünk szállást. Ázsiai kényelem vett körül ott is. Szobám talán még kedvesebb és még nagyobb volt mint a „Miyako-Hotel"-beli, de azért nyár idején mégis mindig csak utóbbiba

Az arasiyámai hídon.

mennék lakni. A „Kyoto-Hotel"-ben ugyanis hiányzik a kilátás a városra.

Valamennyi Japánról szóló utazási könyvben olvasható, hogy: „azok a szerencsések és boldogok, akik április hónapban Kyotóban lehetnek, el ne mulasszák valahogy a „Miyako-Odorit"-t, vagyis a „cseresznyevirág-tánc"-ot megtekinteni". Miután én e szerencsés emberek közé számíthattam magamat, mindjárt az első este korán vacsorához ültem, hogy pont nyolckor már a gésa-színházban lehessek.

— Miyako-odori! — csak ennyit mondtam riksakuliimnak, akik mint a szélvész vágtattak velem végig a nagyvárosnak lampionok fényében úszó, nyüzsgő útcáin. Áthajtva a mindig élénk Szandzsó-hídon, tündéries látványban gyönyörködtek szemeink. Az előttünk feltáruló hosszú utca mindkét oldalát csupa egyforma magasságban himbálózó, egyforma nagy papirlampion szegélyezte. A lampionok óriási fehér gömbjét élénk piros sáv övezte, melyet szabályos távolságokban nagy piros körök szakítottak meg. Ez a cseresznyevirág-tánc címere. Körülbelül minden huszadik lampion előtt hosszú rúd is volt a földbe szúrva, amelyiknek a felső végén vasrácsos nagy serpenyőben famáglya égett lobogó lánggal. Az egész városrész, melynek közepén a gésa-színház fekszik, így volt diszítve.

Majd bekanyarodunk egy utcába, melynek elején két rettentő magas bambusz rúdról rikító piros lampionok lógnak le, oly szorosan egymás mellett, hogy a sötét égboltra akasztott, óriási korállokból álló gyöngyfűzért vélünk magunk előtt látni. Az utcák zsúfolva vannak néppel. Talpon van egész Kyotó és környéke. Ember-ember hátán tolong és még sem hallani sem kiabálást, sem veszekedést és a tolongás dacára sincs taszigálás. Ismeretlen emberek a legnagyobb udvariassággal, akár bálban lennének, térnek ki egymásnak. Még egy 3—4 éves gyermeket is nyugodtan magára hagyhatnánk ebben a tömegben s bizonyára nem görbülne meg egyetlen hajszála sem. Mintha nem is az utcán, hanem valami zártkörű társaságban lennénk, melyben mindenki ismeri egymást. De nincs is a földkerekségen a japán néptömegnél rokonszenvesebb néptömeg.

Most megálltak riksáink a szinháznak fényárban úszó homlokzata előtt, hol hatalmas máglyatűz lobogott. Lefizettük a pénztárnál a hatvan szen belépő dijat, hol jegy gyanánt egy feketére lakkozott deszkadarabot kaptunk. Miután a kulik vászonhuzatot kötöztek cipőink fölé, beléptünk az előcsarnokba, hol már vagy harmincan várakoztak a bebocsáttatásra. Rövid idő mulva megnyílt egy tolóajtó, melyen

keresztül bevonultunk először is a teaceremóniás szobába. A hosszúkás terem padlóját fínom fehér gyékény borította. A falak mentén feketére lakkozott kis asztalkák álltak, mögöttük egy sor paddal, melyeken mindannyian helyet találtunk. Életemben először vettem részt a japán teaceremónián, a „Csa-no-yu"-n. Ennek a már néhány száz esztendős szertartásnak a begyakorlása egyike a gésa-iskolák legfontosabb tantárgyainak. Pontosan az eredeti előírás szerint végzik

A ceremóniás tea készítése.

ennek a szertartásos teafőzésnek minden mozzanatát még ma is egész Japánban, mintha a legfontosabb templomi szertartás lenne. Még az is elő van írva, hogy hány gyékény nagyságúnak kell a szobának lennie, amelyikben a teaszertartást végzik.

Velünk szemben közvetlenül a fal mellett, művészi kivitelű nagy bronz hibacsi, vagyis szenes medence állt egy fekete lakk asztalkán, melyben azáleából nyert faszén izzott a fínom hamuban. Arany és ezüsttel szépen kivert, nagy

öntöttvas teáskanna lógott a parázs fölött, melyben a vizet forralják. A kannán keresztbe fektetve vadonatúj bambusz merítőkanál nyugszik. Az asztalkán látjuk a többi fontos szerszámot is, úgymint a szándékosan gorombán formált, de kivül-belül zománcozott, öblös agyagcsészét, a behasgatott bambusznádból készült filigrán habaró-készüléket, valamint a fínom piros selyemkendőcskén heverő, kemény fából faragott, minden díszt nélkülöző, keskeny, hosszú kanalacskát. Utóbbival veszik ki a teásdobozból a fínom porrá őrölt zöld teát, a „hiki-csá"-t, amelyből a szertartásos tea készül. Ez a kis kanál tulajdonképen a legfontosabb a műszerek között. Előkelő japán családokban valóságos családi ereklyeként apáról fiúra öröklődik ez a kis fakanál.

A nagyterem villamos fényben úszik bár, de a szertartásos asztalkán mégis ég egy vastag gyertya. Most belép az ajtón egy szép fiatal leány. Ó-divatú, drága aranybrokát kimonó van rajta; obija sziporkázik és csillog a sok aranytól, hajába pedig köröskörül hosszú arany tűk vannak tűzdelve. Lassú léptekkel közeledik az asztalkához, melyen kimért mozdulatokkal, mint egy áhítatosan miséző pap, készíti el a társaságnak a szertartásos teát. Mellette alacsony kis székecskén mozdulatlanul, mint egy szobor, egy fiatal kis maikó ül, fehérre rizsporozott arcocskával és az ajkai közepére festett kis cseresznyepiros foltocskával. A talán öt esztendős kis leány elragadóan kedves a régi szabású kimonóban, aminőket a régi japán fametszeteken látni. Nehéz aranybrokát obija hátul nagy csokorra van kötve, úgy mint a gésáknál szokásos. A csokor jóformán nagyobb, mint az egész kis leány és egyik vége fölér egészen a vastagon rizsporozott nyakáig.

A teafőző gésa lassú, kimért mozdulatokkal, mint egy szentséget veszi most formás fehér ujjai közzé a hosszúnyelű fakanálkát. Először letörölgeti a piros selyemkendőcskével, azután néhány kanálnyi tea-port tesz vele a nagy cseréptálba, melybe a két kézre fogott bambusz merítő-kanállal forró vizet önt, majd a kis habaróval habosra sodorja a teát. Olyan csönd van a teremben az egész szertartás alatt,

hogy még a szúnyog repülését is meg lehetne hallani. Midőn elkészült a tea, kimért mozdulatokkal rakja össze a gésa műszereit és arccal folyton a tea-asztalka felé fordulva, hátrál ki a teremből.

Most egymásután betipeg négy, legfeljebb 6—8 éves, igazán megennivaló, apró gésanövendék, kifogástalan hófehér tabi-ban, vagyis a bokáig érő, fehér vászonharisnyában, melyekben külön van a nagy ujj. Fekete hajuk pompásan van fésülve s teletűzdelve csillogó arany hajdíszekkel és virágokkal. Hatalmas csokorra kötött, csillogó aranybrokát öv tartja az ő selyem-kimonójukat is össze. Komoly arccal tipegnek be s mindkét kezükkel maguk elé tartott kis cseréptálat hoznak, melyen jókora gombóc nagyságú édesség és egy pár vadonatúj evőpálcika fekszik. A vendégek elé járulva, kecses, mély meghajlással teszik le elénk a kis tányért az asztalra, elvéve onnét a pénztárnál kapott lakkozott deszkadarabot és ujból mélyen meghajolva eltűnnek, hogy újabb tányérkákkal jelenjenek meg, míg minden vendég megkapta a maga gombócát.

Olyan komolysággal végzik mindezt a kis babák, mintha felnőtt emberek lennének. Legjobban szeretné az ember a kedves apróságokat ölbe kapni s összevissza csókolni. Egyszerű öblös égetett cserép-csészékben hozzák ugyanők azután mindegyikünknek a zöldborsó-leves kinézésű, cukor nélküli, habos zöld teát. Baloldali szomszédom udvariasan mosolyogva mutatja meg nekem, hogyan kell a fületlen csészét a szertartásnak megfelelően két kézre fogni, a szájhoz emelni s három kortyra kiüríteni a tartalmát, minden korty előtt körkörös mozgásba hozva a csészét, hogy ne maradjon benne a harmadik korty után egy szemernyi üledék sem.

Majd fölkeltünk, hogy helyet adjunk az utánunk következő csoportnak. Igy megy ez itt áprilisban már néhány száz év óta, négy héten keresztül nap mint nap. A cseresznyevirág-táncot is minden este háromszor táncolják el a gésák. A teaceremónia terméből egy széles falépcsőn egyenesen a színházba léptünk. Bennünket európaiakat azonnal a szín-

paddal szemben levő emeleti erkélyre vezettek, melyen néhány padsor volt. A japánok úgy mint azt színházaikban is teszik, a földszint vagy a páholyoknak gyékénynyel borított padlóján ülnek térdelő helyzetben a selyem vánkosokon, vagy a vastag piros pokrócon. A színház a rendes japán színházak mintájára van berendezve, azzal az eltéréssel, hogy ennek tulajdonképen három egyforma nagy színpada van, amennyiben jobbról és balról, az oldal páholyok helyét is egy-egy

A páholyban.

színpad foglalja el. Utóbbiak előtt vonul végig a tükörként fénylő, világosbarna csiszolt fából készült, emelkedett gyalogjáró a szinészek számára, melynek szélén magas gyertyatartókba dugott, vastag viaszgyertyák, — valóságos husvéti templomi gyertyák — égtek. A virágzó cseresznyefaágakkal és nagy piros selyem bojtos fínom bambusz függönyökkel diszített színház végtelen kedves benyomást tesz. A hófehér színházi függönyön azonnal felismertem Mijádzsimát, a szent szigetet. Rózsaszín cseresznyevirág-felhők közül kandikálnak ki rajta az ismert templomok és pagodák. Könnyed japán

modorban van festve, illetőleg biztos vonalakban odalehelve a kép a fehér függönyre, mely alatt szakadatlanul ki s be mászkálnak a kedves japán gyermekek.

A földszinten a nagy piros szőnyegen már ember-ember hátán ül s még egyre jönnek befelé az emberek, kik bámulatos módon mind találnak még helyet. Egyetlen haragos szót sem hallani. Az udvarias japán képtelen ilyen ízléstelenségre. Az jutott eszembe, hogy ugyan mit szólna hozzá minálunk valaki, ha hirtelen elébe telepednék a színházban egy asszony a hátán lovagoló kis gyermekével? Ha egyebet nem, de néhány hangos és udvariatlan megjegyzést bizonyára hallania kellene az asszonynak, még művelt embertől is, míg itt nyugodtan marad mindenki.

Most hirtelen nagy csönd lesz a színházban. Mindhárom színpad függönyét egyidejüleg húzzák félre. A szemben levő főszínpad háttere szép nyári tájat mutat. Piros templomkapukat és barátságos papirablakos japán házakat látunk az üde zöld hegyoldalokon. A jobboldali színpadon két sorban egymás fölött ülnek térdelő helyzetben a samizent — japán gitárt — játszó és az éneklő gésák, mind egyforma kimonóban, teljesen egyforma testtartással, mint a régi egyptomi szoborművek egyforma alakjai. Egyforma nagyságú háromszögletes darabka van mindenik leány térdén visszahajlítva a kimonóból, mutatva a ruha szép élénk piros selyem bélését. Velük szemben a baloldali színpadon látjuk a kétféle dobokat játszó gésákat. Egy-egy teljesen feketébe öltözött, idősebb nő is van mindkét színpadon, kinek az a föladata, hogy ha játék közben elpattanna valamelyik hangszeren egy húr, átvegye a gésától a hangszert és hamarosan rendbe hozza. A gésának mozdulatlanul helyén kell maradnia, nehogy a csoport összhangja egy pillanatra is megzavartassék.

Most fölhangzik a zene. Olyan egyöntetűen, olyan precize játszanak a gésák, mintha csak egyetlen hangszer volna a színházban. Egy gésa hangosan énekli, hogy kezdetét veszi a Miyako-Odori, mire a színház elülső részéből az említett fajárdákon, jobbról és balról lassú tánclépésben vonul be

harminckét teljesen egyforma nagyságú s termetű, remekül öltözött gésa, fehér harisnyásan, kezeikben legyezővel s folyton táncolva érnek a középső színpadra, hol folytatják a bájos táncot. Nyilt színen történik azután a változás. Eltűnik a háttér és láthatatlan zsinórokon eltűnnek az összes nyári díszletek is. A színpad elején, annak egész hosszában fölnyílik egy keskeny deszka-fedél, mely alól pompás chrysanthémumok ütik föl fejeiket, míg a háttérben Arasiyáma jelenik meg őszi pompájában. A gésák megfelelő őszi kosztümökben táncolnak tovább. Majd a tél következik. Csak a japán házikók papiros ablakain kiszűrődő lámpafény világítja meg a zuzmarás, havas szép téli tájat. Mint utolsó kép jelenik meg azután a tavasz. Remek utánzatban látjuk a színpadon a Maruyáma-park öreg cseresznyefáját, alátámasztott ágaival, teljes virágzásban. Bámulatos távlata van a képnek. A nagy fa alatt felfüggesztett serpenyőkben máglyatüzek lobognak, míg az egész parkot ezer meg ezer apró papirlampion világítja meg, a gésák pedig cseresznyevirágos ágakkal kezeikben táncolnak. Tomboló tapsviharban tör ki most az egész szinház: „Itt a tavasz!“

Az örömnek ez a közvetlen kitörése a lelkéig megrázza az embert és könyes szemekkel együtt örülünk ezzel a rokonszenves néppel, mely oly okosan éli le örömteljes életét s igazán élvezni tudja, mit a szép föld neki nyujt, nem úgy mint mi agyoncivilizált, elromlott, eltompult emberek.

Csak nehezen tudtunk a színházból kijutni az utcára, mivel a kijáratnál a facipőiket keresgélték össze a szinházból távozók.

Az a bűbájos éjjeli kép Kyotó utcáin a cseresznyevirágzás hónapjában, örökre feledhetetlen marad előttem. Százezernyi nép hömpölygött fel s alá a százezernyi tarka lampion fényében. Cseresznyevirágos galyakat árulnak az utcákon véges-végig, még pedig csupa mesterséges, papirból vagy selyemből készült, pompás virágokat, melyek csak olyan szépek, mint a valódiak. A japánok annyira mennek a virágok iránti szeretetükben, hogy a világért sem tépnék

le őket a fáról, hogy mennél tovább gyönyörködhessenek szemeik a rózsaszínű pompában. Legalább is nem divik náluk a virágzó fának olyan esztelen kifosztogatása, mint minálunk, hol az emberek nyaláb számra törik le a legszebb galyakat s hazatérve nem tudják azután, hogy mit kezdjenek vele s végül is kidobják a szemétre. A japánoknál legfeljebb a legdíszesebb szobában álló egyetlen bronzvázába kerül egyetlen valóságos virágos galyacska. Cseresznyevirágos girlandokat, cseresznyevirágos lampiont és Isten tudja mi mindent árulnak, mindent papirosból és mindent nehány fillérért, úgy hogy a legszegényebb is vehet magának belőlük. Fel is van virágozva öregje fiatalja egyaránt. Minden ember kalapján látni egy kis bokrétát, de még kezeikben is visznek egy-egy ágat.

Teaszüret.

A Szandzsó-hídról még egy búcsupillantást vetettünk a mesebeli cseresznyevirágos pompára. Istenem! de szép volt! Csak azt sajnálom, hogy gyenge tollammal halvány árnyékát sem tudom nyújtani ennek az ezerégyéjszakai képnek.

Hej, tudom sokszor fogok még a kyotói cseresznyevirágos napokról álmodozni otthon a mi rideg nyugatunkon!

* * *

Egy reggeli vonattal hagytuk el Kyotót, hogy mielőtt hazatérnénk Kobe előtt horgonyzó hajónkra, kis kerülővel

meglátogassuk Nárát is. Hegyes-halmos bájos vidéken vitt a vonat bennünket le délfelé, Yamatóba, Japán szívébe. Érintettük Udzsi-t is, hol Japán legfínomabb teája terem. Ameddig szemeink elláttak, gömbalakú, sötétzöld teacserjék borították az összes dombokat. A cserjék között feltürt kimonóban, fejükön kacéran megkötött kis fehér kendővel, karjaikon bambuszkosárkákkal foglalatoskodtak a vidáman éneklő leányok, kis kezecskéik fínom ujjaival csipkedve le az ágak legvégéről a gyenge, világoszöld leveleket. A házak előtt ki-

A nárai szent park csöndjében.

teregetett tealevelek kellemes illata töltötte be a levegőt. A tea-ceremóniához kizárólag az Udzsiban termett zöld teát használják az egész országban, melyet rövidesen „Udzsi"-nak is neveznek országszerte.

A japán zöld teára a legrövidebb idő alatt rászokik mindenki, aki Japánban utazik, mert azzal kínálják az embert a nap minden órájában a teaházakban, a magánházakban és az üzletekben, egyszóval mindenütt. Sőt hamar meg is lehet kedvelni azt a zöldesbe játszó, világos szalmasárga színű, kellemes fanyar mellékízzel biró italt, melyet cukor és

minden egyéb nélkül isznak s melyből egyetlen korty elegendő, hogy mindjárt néhány órára eloltsa szomjuságunkat és fölfrissítsen a legnagyobb hőség idején is, anélkül, hogy izzadnunk kellene élvezete után. Az amerikaiak már régen rájöttek a japán zöld tea ízére s Japánnak tekintélyes teakivitele csaknem kizárólag az északamerikai piacra vándorol. Európában úgyszólván ismeretlen a japán tea. A teatermelés különben már kétezer esztendős Japánban. Az első teamagvakat Chinából hozta át a szigetországba egy japán zarándok.

— Nára! — kiáltozzák végig a vonat mentén a kalauzok. Megérkeztünk. Kőszénfüstöt okádó, zakatoló vonatok hozzák manapság már ide is a zarándokok ezreit, a Buddhizmus és Sintoizmusnak ebbe az ősrégi szentélyébe, ebbe az évezredes isteni parkba, melynek szépsége minden képzeletet felülmúl. Nára 709-től 784-ig császári székhely volt; a hajdani nagy város az évszázadok folyamán a mai kis faluvá zsugorodott össze.

Riksán hajtottunk végig a városka széles, tiszta főutcáján, melynek minden házában szép piros lakk-tárgyakat és nárai szent őzikéket, fából, agyagból, bronzból, vagy papirból készült kis őzikéket árulnak az üzletekben. Betértünk egy pillanatra a díszes főpostára is, hogy sürgönyt küldjünk hajónkra Kobéba. Mondhatom, nem könnyű dolog volt a sürgönyt megírni, mivel írótoll és írón még ma is ismeretlen dolgok a nárai postahivatalban, hol tusba mártott széles ecsettel kellett a sürgönyt valósággal lefestenünk a vékony japán papirra.

Azután folytattuk útunkat a nagy park felé. A Szaruszáva-tó mellett megálltunk egy pillanatra, etetni a halakat. A nagy tó vize hemzseg a sok aranyhaltól, míg a parti sziklákon lomha teknősbékák mászkálnak ezerszámra. Szemben velünk a tulsó parton, díszes, piros pagoda emelkedik ki a magas fák lombjai közül. Egy nagy piros torii-n, azaz sintó-templomkapun léptünk be egy széles úton a titokzatosan suttogó őserdőbe, az álomszerűen szép szentélybe, melynek fái között már több mint ezer esztendeje tanyáznak

*

az istenek. Jól gondozott széles útak, valóságos avenuek vezetnek az erdőben minden irányban. Ezer meg ezer mohlepte fogadalmi lámpás szegélyezi a szép utakat. Nem is egyes, de helyenként kettős, sőt hármas tömött sorokban áll már ott lámpa lámpa mellett. A fantasztikus lámpák folyondárral benőtt kőoszlopai s a szinte világítani látszó, üde zöld mohával benőtt, tetői mögött égbenyúló kryptoméria mohlepte vastag törzseit pillantjuk meg, melyek között nappal is az őserdő titokzatos homálya tanyázik, mivel nem tud oda a napfény behatolni. Csak a széles útak porondján táncol néhány napfoltocska, melyeknek sikerült a sűrű lombozaton áttörniök.

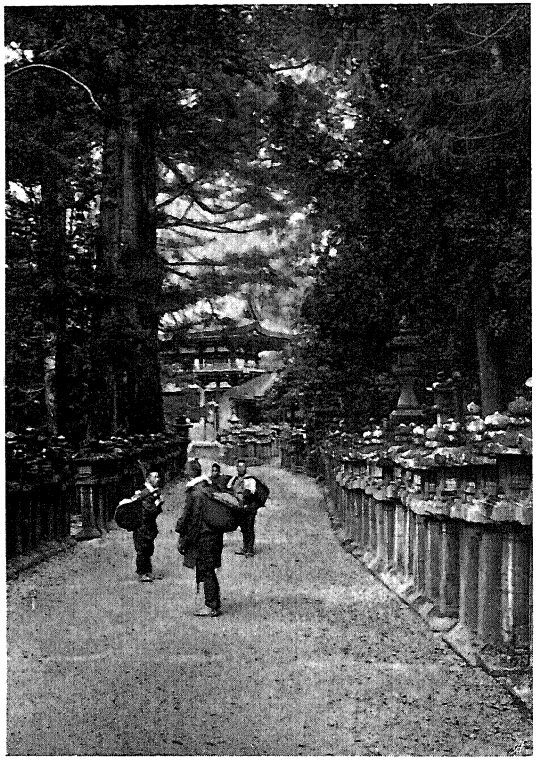

Tömött sorokban állanak a kőlámpások.

Az útak perspektivája az itt-ott látható pipacspiros templomkapukkal mesés. Száz meg száz szelid őzike szaladgál az erdőben, melyek egy csöppet sem félnek az emberektől, sőt besétálnak még a város főutcájára is, jól tudva, hogy senki sem bántja őket. A ragyogó feketeszemű, kedves állatok nagy csoportokban heverésznek a fűben, de csak addig, míg meg nem pillantanak egy embert, akit megostromolhatnak és körülzárolhatnak. Így jártunk mi is. Állandóan 30—40 őzike vett körül. Mialatt az előttem állókat etettem, a hátam mögött állók

a kabátomat ráncigálták, beleütögették orrukat a zsebeimbe s ráléptek lábaimra. Alig tud az ember a kedves állatoktól szabadulni.

A parkban szétszórt teabódékban fonálra fűzött, ostyaformában sütött korpaliszt-kenyérkéket árulnak mindenütt az

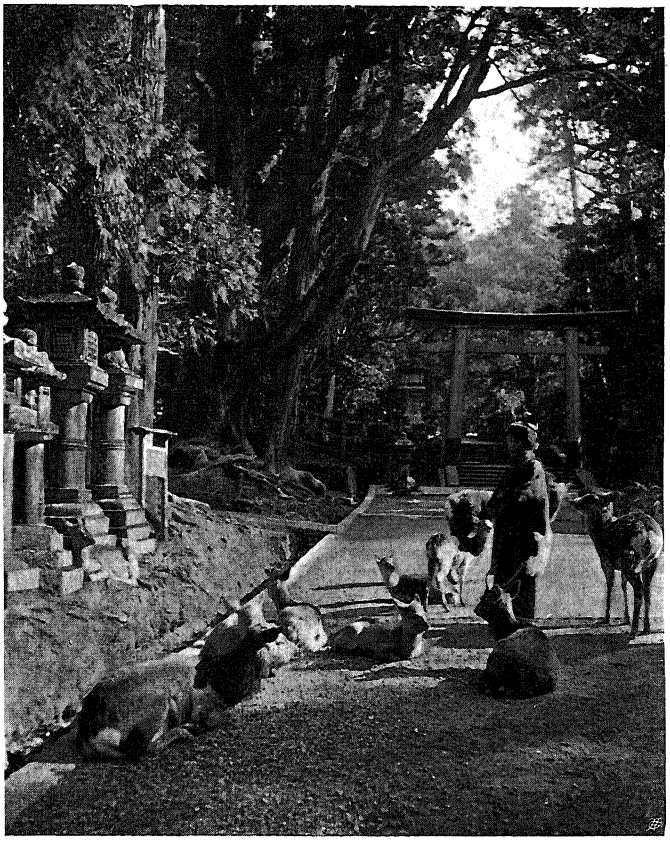

Nem félnek az emberektől.

őzek etetésére. Kisebb adagokban akarván a nyalánkságot szétosztani az állatok között, a vásárolt fűzér felét mindig a zsebeimbe dugtam, de mire utóbbiakra került a sor, rendesen nem találtam egyetlen morzsát sem zsebeimben, régen kicsenték azokat akkorára onnét az élelmes őzikék. Riksában ülő parancsnokunkat valami husz darab éhes őzike ost-

romolta. Megakartam a kedves jelenetet örökíteni, de csak nehezen tudtam fényképgépem állványát fölállítani a nagy őzsokadalomban, mert még a kazettáimban is ennivalót kerestek az őzikék, parancsnokunk pedig ugyan siettetett, mert őt már-már kifordították a riksából.

A park főtemploma a Sintó-katedrális, a Kazuga-Dzsinsa, még a hetedik században épült. Szép piros kapuk veszik körül, melyeken vastag rizsszalmakötelek s a szélben lobogó, szimbolisztikus fehér papirszeletek lógnak. A templom körül ezeréves kryptoméria merednek hihetetlen vastag törzseikkel egyenesen a magasba. Ezek alatt tanyázik kis istállójában a szent ló is. Leírhatatlan a hatás, melyet az élénk piros templom a fekete címeres fehér függönyökkel a kryptoméria alkotta felséges dómban, a zöld levegőjű rengeteg közepén az emberre gyakorol. A templom szomszédságában kis nyilt színpad van, melyen egy yen lefizetése után eltáncolták nekünk a templom táncosnői a szent táncot, a Kagurát. A fiatal leányok piros selyem-szoknyába s lebernyegszerű, piros szegélyű, bő fehér ruhába vannak öltözve. Arcukat vastag réteg rizspor fedi, szemöldökeik pedig le vannak beretválva. A középen elválasztott haj simán van a fejükre fésülve s tele van tűzdelve virágokkal, nagy hajtűkkel és csillogó aranypapirral. Egyik kezükben legyezőt, a másikban fagalyhoz hasonló kis szerszámot tartanak, mely-

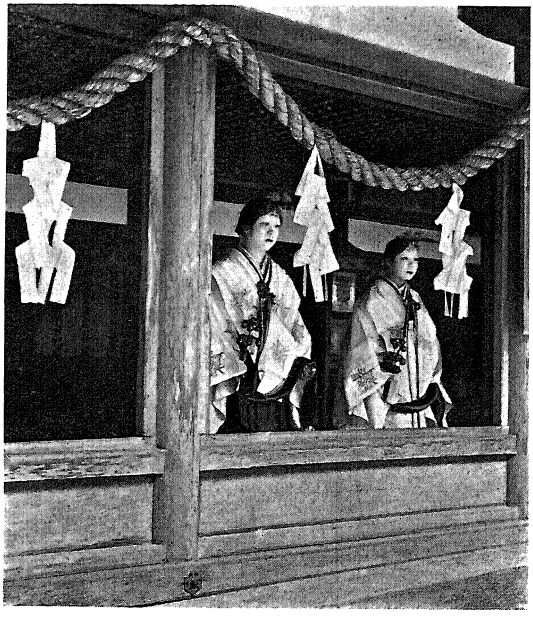

A nárai templom táncosnői.

nek minden ágán egy kis csörgő lóg, míg a szerszám nyeléről hosszú kék, sárga, zöld, piros és fehér szalagok, — a Buddha vallás színei — csüngnek le. Egy öreg pap éneke s egy másiknak fuvolája szolgáltatták a zenét a sajátságos tánchoz.

A sötét kryptoméria fasorban hófehérruhás, hófehér vászonnal bevont gombakalapos zarándokok, mint megannyi szellemek jöttek velünk szembe. Hosszú fehér zarándokbotra támaszkodva lépkedtek mind, bokáikat pedig fehér vászonból készült lábszárvédő borította. Férfiak, nők, mind egyformán voltak öltözve, mindegyiknek a hátára volt kötözve egy fehér bőrrel behúzott kis útiláda. Némelyike a zarándokoknak évekig úton van, gyalog járva be az ország legszentebb templomait, az évezredek óta változatlan zarándok-ruhában.

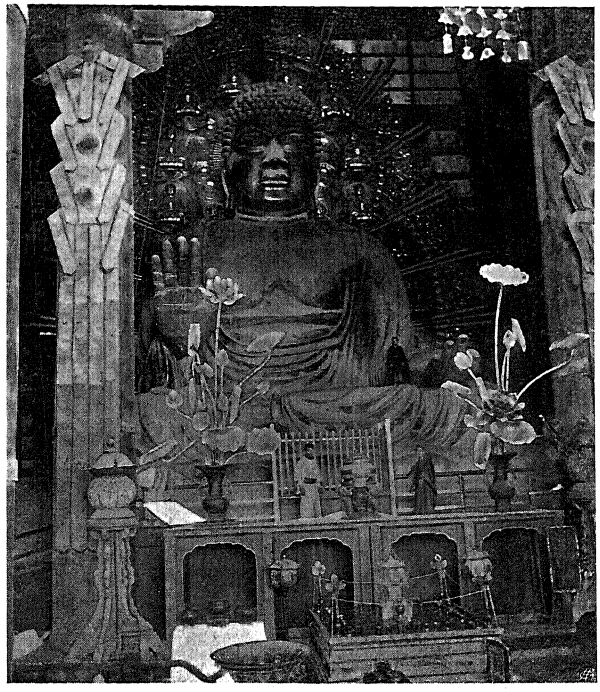

A nárai nagy Buddha.

Folyton kísérve az őzektől, jutottunk el a Nigatszudó-templomhoz, melynek ereszéről néhány ezer darab művészien áttört falakkal biró, nehéz templomi bronzlámpás lóg le körös-körül hosszú fonalakon. Nyomunkban voltak az őzikék még akkor is, midőn a kissé távolabb fekvő Todaidzsi-templom felé irányítottuk lépteinket. Ez Nára legrégibb temploma,

mely még 728-ban épült. Ebben a templomban van Japán legnagyobb Buddha-szobra. A lótuszon ülő, jobbkezét áldásra emelő, aranyozott bronz Buddha tizennyolc méter magas; fejét széles arany dicskoszorú övezi, melyet tizenhat darab lótuszon ülő Buddha-szobor diszít. Utóbbi Buddhák mindegyike akkora, mint egy óriás termetű férfi. Mikor bent voltunk a templomban, néhány pap a nagy Buddha tenyerén állt épen; olyan törpéknek tűntek föl a papok a szobor arányai mellett, mintha Gulliver tenyerében látnók a kis embereket. Az immár ezerkétszáz éves nagy fatemplom hatalmas épület, melynek súlyos tetejét impozáns faoszlopok tartják. Az óriási tető alatt úgy elvész az ember, akár a római Szent Péter templomban.

Estére már Kobében voltunk. Szeretném ezt a nárai ősparkot még egyszer látni életemben! Ez az egy dolog megéri a Japánba való utazás fáradalmait!

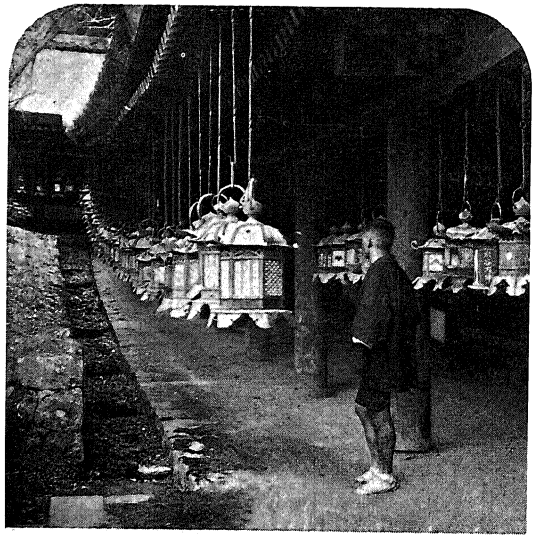

A Nigatszúdó bronzlámpásai.

A Fuzsiyáma, a japánok szent hegye.

YOKOHÁMA.

Három napi s három éjjeli bűbájos utazással a Csendes-oceán kék hullámain, elvitt bennünket derék hajónk Nagaszakiból Yokohámába. Milyen más dolog ennek a szépséges, kék oceánnak a hátán utazni, mint azokon az unalmas, piszkos chinai tengereken! Valósággal mintha meglátszanék még a tengereken is, hogy tiszta vagy piszkos népek lakta birodalmak partjait nyaldossák-e hullámaik. Az utolsó éjjelen az Ósima szigetecskén működő aktiv tűzhányóhegy nyujtott a kráteréből magasra dobált izzó kövekkel és a belső tűztől megvilágított borzalmasan szép füstoszlopával nem mindennapi látványosságot.

Midőn harmadnap reggel kiléptem a fedélzetre, pompás zöld partok mentén haladt már hajónk. A hegyek ormairól tipikus japán fenyők nyujtogatták szép ritkás ágaikat az átlátszó azurkék levegőbe. Azt hiszem, hogy ha a föld bármely részéből hoznák is ide az embert és az egész úton bezárva tartanák a kabinban, erről a tájképről mégis rögtön felismernők, hogy Japánban vagyunk. Tiszta szampánokból álló, nagy halász-flottákkal találkoztunk, tehát bent jártunk

már a hatalmas tókiói öbölben. A számpánokon álló japán halászok bőrét teljesen bronzszínűre égette a nap, mi nem is csoda, mikor csupán két kendőből áll az egész ruházatuk. Az egyik kendő a homlok, a másik pedig a lágyék köré van csavarva s így mi sem rejti el előlünk szoborszerű, pompás izomzatú idomaikat.

Nagy robajjal és zakatolással rohan le vasmacskánk a mélységbe. Yokohámában vagyunk. A nagy hullámtörő mólón kívül, a hadihajóknak fentartott helyen kellett horgonyoznunk, mivel az óriási kikötő minden talpalatnyi részét elfoglalják a kereskedelmi s a gyorshajók. Irígy pillantásokat vetettünk a belső kikötőben levő oceánjáró kolosszusokra, melyek teljesen nyugodt vízben pihenhettek, míg mi ugyancsak gyakran érezzük, hogy a „csöndes“ oceán hullámai ringatnak bennünket. Néha olyan mérveket öltött ez a ringatás, hogy egész nap lehetetlenség lett volna még a legnagyobb csónakunkkal is kimerészkedni a hajóról, a gőzbárkánk pedig bizonyára elsülyedt volna a haragvó, magas hullámokon.

Még negyvenöt esztendő előtt kis halászfalucska állt ott, hol ma a háromszázötvenezer lakosú Yokoháma van. A halászfalucska azelőtt külvárosa volt Kanagáwa városkának, ma pedig Kanagáwa a jelentéktelen külvárosa a halászfalucska helyén varázslatos gyorsasággal keletkezett Yokohámának. A konzervativ angolok még manapság is kanagáwai konzulnak nevezik hivatalosan yokohámai konzuljukat. A A teljesen modern, nagy világkikötőben a föld minden nemzetének lobogóit lengeti a szél a büszke hajóóriásokon. Yokoháma már 1859 óta meg van nyitva az idegen hajóknak és a legrégibb nyílt japán kikötő. Egyik legfontosabb állomása ez ma a földkörüli forgalomnak. Száz meg száz, árukkal vagy utasokkal megrakott, fürge gőzbárka szeldesi szakadatlanúl a kikötő vizét. Ott sürgölődnek a hotelek vízi omnibuszai is, ügyesen furakodva át a nagy hajók között, de ott lábatlankodnak az úgynevezett vizi-bolhák is, a yokohámai yachtklubnak festői lélekvesztői, rikító piros, háromszögletes kis vitorlával.

Yokoháma egy igen széles völgyben terül el, két szép zöld hegy között. Házai nem csak hogy teljesen kitöltik a völgyet, de még a közeli dombokra s hegyekre is fölkapaszkodnak. A baloldali hegy az úgynevezett „Blöff“, az európaiak paradicsoma.

Kilépve a partra, a vámhivatal előtti hosszú mólón garmadában látni a nap minden órájában a kisebb-nagyobb és még nagyobb utazóládákat és bőröndöket, teleragasztva a világ minden részéből származó hotel-cédulákkal. Az utazó ládák alkotta hegyek között nagyobbára angol és amerikai túristák tárgyalnak az udvarias japán vámtisztekkel. Ha nem állanának itt végtelen sorokban a csinos japán riksák, igazán nem is hinném, hogy Japánban vagyok, olyan európai szinezetű körülöttem minden. A széles tengerparti sétányon is kizárólag európai házakat látok. Klubok, csónakázó-egyesületek és előkelő hotelek vannak ott szép kertek közepette, míg a „Blöff“-ről csupa csinos európai villa kandikál ki a zöld lombok közül.

Yokoháma.

Beljebb térve a városba, az arany chrysanthemum-címeres nagy főpostaépülethez jutunk, melyben a nagy tükörablakok mögött éjjel-nappal látjuk sürögni-forogni a személyzetet. A modern japán posta teljesen egyenrangú bármely európai nagy állam postájával. Mint érdekes dolgot fölemlítem, hogy még a kikötőben horgonyzó hajókra is kihordják

a leveleket, amit eddigelé csak Japánban tapasztaltam. A császári japán posta ragyogó tisztaságú kis gőzöse néha négyszer is megfordult ugyanazon a napon hajónk alatt, esetleg egyetlen darab, jelentéktelen képes-levelezőlapot hozva, melyet talán Pekingből írt egy ottani matrózunk a hajónkon levő barátjának s még azt is rögtön kihordták. Ha a tenger féktelensége folytán, ami igen gyakori dolog Yokohámában, nem közlekedhetik a kis gőzös veszély nélkül a hajóhoz, egy a végén behasított bambusz-rúdba csiptetve nyújtja föl a vizilevélhordó a leveleket. A japán levélhordók európai szabású, sötétkék egyenruhát hordanak, míg lábaikon sötétkék harisnyát viselnek, melynek nagyujja el van a többi ujjaktól különítve, hogy áthúzhassák mellette a szalmakötéléket, mely az egyszerű rizsszalmából fonott szandált erősíti talpaikhoz. Kezeik állandóan fehér cérnakeztyübe vannak bujtatva. A kabát ujjaira a japán posta jelvénye van fölvarrva. Egy nagy piros T betű ez, melynek vizszintes felső szárával még egy piros vonal fut párhuzamosan. Ezt a jelvényt látni a városban szétszórt kis postahivatalok ablakain, az éjjeli levélhordók papirlampionjain és a vasúti postakocsin; ugyanez a jelvény lobog a postakocsik bakjára tűzött nagy fehér zászlón is, hogy illő respektussal térjen ki minden ember a vágtató postakocsi útjából. A japán postakocsi ugyanis mindig siet. A levélhordókat is csak futólépésben, vagy piros kerékpárokon száguldva láthatni. Sétáló japán levélhordót sohasem láttam. Ezek a folyton mosolygó kis emberek komolyan fogják föl hivatásukat.

A postaépületnél kezdődik a széles Honcsó-dóri, melylyel párhuzamosan fut a keskenyebb Benten-dóri, Yokoháma két érdekes utcája. Sűrűn egymás mellett vannak ezekben a pompásnál-pompásabb üzletek, remek japán dísztárgyaikkal, melyek e nép kifejlett ízléséről, hihetetlen türelméről és szorgalmáról tanuskodnak. A japán dísztárgyak legnagyobb részét Yokohámából viszik a túristák széjjel a föld minden részébe. Az európai kultúra terjedésével észrevehetően nőnek a japán nép igényei is, minek folytán napról-napra drágul

az eddig hihetetlenül olcsó kézimunka is, ezzel karöltve drágulnak persze a dísztárgyak is, melyek azonban még mindig tetemesen olcsóbbak a mi megfelelő fínom dísztárgyainknál. Fínom porcellán, arany és ezüst dolgok, bronz, elefántcsont-faragványok, kloazonné-vázák, lakk-holmik, aranynyal művészileg berakott acéltárgyak, selymek hevernek a kirakatokban. Ki tudná a figyelmünket lépten-nyomon lebilincselő csodás tárgyak légióit mind fölsorolni! Heteket lehetne csak ennek a két utcának megszemlélésével eltölteni. Takasimáya selyemüzletében még nekünk férfiaknak is szinte fáj a szívünk, hogy miért nem tudunk ott mindent megvásárolni, ami tetszik? Sokszor jutott eszembe, hogy ugyan mit csinálnának itt a mi hölgyeink? Csak ugy káprázik a szemünk a sok fínom selyemkelme, selyem-krepp, a habkönnyűségű hímzett selyem-blúzok, napernyők és kimonók láttára. Hát még a pompás hímzett függönyök és spanyolfalak, a nyírott bársony-festmények és a hímzett képek! Egy tenyérnyi tájképet láttam itt, mely a Fuzsiyámának hófedte csúcsát ábrázolta gyönyörűen megvilágított felhők között. Szentül meg voltam róla győződve, hogy olajfestmény, pedig hímzett kép volt az is, olajfestmény modorban csodálatosan meghímezve. Az ára csak 90 yen, azaz 220 korona volt.

Ahol a pompás vázák készülnek.

Itt vannak talán egész Japán legelső elefántcsont-faragóinak üzletei. Valóságos műremek odabent minden egyes darab. Bájos gésa-csoportok, Benten istennőnek csodásan faragott szobrai, japán halászok, fínoman kifaragott fátyolszerű hálóikkal, majmok, öreg emberek, japán gyermekek és nők állanak odabent, kiknek még kimonóik mintája is minuciózus pontossággal van kifaragva. Ebből az anyagból nem is lehetne már tökéletesebbet alkotni. Hát még a kis puderes dobozok és ékszeres skatulyák, a fedelükre vésett majmokkal, pókokkal, darazsakkal, halakkal és tengeri rákokkal, meg a virágdiszítésű nyapernyőnyelek és papirvágókések! Mennyivel magasabb fokon áll a japánok faragó művészete a primitív chinai faragványok fölött! A kis netszkéktől szinte nehezünkre esik megválnunk. Ezek a 3—5 centiméter magas, régi elenfántcsont szobrocskák legjobban bizonyítják, hogy milyen magas fokon állt ez a művészet már évszázadok előtt is a japánoknál. Ugyanitt árulják a szépen faragott bambusz sétabotokat is. Az egyiken hatszáz majomalak volt kifaragva, még pedig olyan szőrszálhasogató részletességgel, hogy az állatoknak minden egyes szőrszálát ki lehetett venni rajta, természetesen csak nagyító üveggel.

Amott a nagy porcellánkereskedésekben megbámuljuk az ugynevezett tojáshéj-porcellánból készült teáskészleteket. A csészéknek és kannáknak falai olyan vékonyak, szinte átlátszóak, mint a tojáshéj, de azért bátran össze lehet két csészét ütögetni. Falaik ruganyossága folytán nem egy könnyen törnek el. A csészéket bájos miniatür festmények, virágok és tájképek diszítik. A sok szép váza és virágtartó között látjuk itt a japáni Szűz Máriának, a kegyes Bentennek porcellánból készült álló szobrát. Egész testtartása valamint arckifejezése, hűen utánozzák a ferdeszemű japán nőt.

A bronzkereskedésekben nem tudnak szemeink betelni a japánok pompás bronzszobraival. A tigrisek, elefántok, a táncoló gésák, a hátán gyermeket vivő nő, mintha élnének. Bámulatra méltó biztonsággal van rajtuk még a legjelentéktelenebbnek látszó vonalacska is kivésve vagy cizellálva.

Nincs azokon egy vonallal sem kevesebb, vagy több, mint amennyi a művészi hatáshoz szükséges. Ilyen pompás dolgok ekkora tömegekben csak japán ember vésője alól kerülhetnek ki. A piros párnán nyugvó, virágváza alakú, öblös templomi gongoktól az izületek segélyével minden irányban hajlítható lábakkal bíró tengeri rákokig, művészi becsű s elsőrangú itt minden darab. E szép tárgyak szemléleténél igazán csak a vak nem látja, hogy mennyivel magasabb fokon állanak a képzőművészetek, különösen ami az apró tárgyak képzőművészetét illeti, Japánban, mint a vén Európában és hogy mennyivel régibb keletű az ő művészetük mint a mienk!

Itt van az egész Keletázsiában előnyösen ismert nagy magyar cégnek, Kuhn és Komornak remek főüzlete is, melynek pompás termein személyesen kalauzolt nem egyszer végig a cég előzékeny főnöke, megmutogatva kincseit és szakértelemmel magyarázva meg a japán iparművészet igazi remekeit, mindezt tiszta magyar nyelven. Ebben a városnegyedben, a nagy hotelek közelében vannak a nagy férfiszabóüzletek is, valamennyi chinai kézben. A japán szabó még ma sem tud kifogástalan európai szabású ruhákat készíteni, míg a copfos chinai szabó varrta ruha, a túrista zekétől a frakkig, bármelyik európai szabóművész remekével kiállja a versenyt.

Yokohámában az üzletek utcájában lépten-nyomon szemeinkbe ötlik egy-egy sötét, csaknem fekete, különös ház, teljesen sima, fényezett falakkal és nehéz cseréptetővel. Ezeken a furcsa házakon csak a magasban van itt-ott egy kis négyszögletes ablaknyílás, sarkokon forgó, 40—50 centiméter vastag, becsukható kő- vagy cement-ablaktáblával, melynek lépcsőzetes szélei lehet mondani légmentesen illenek bele az ablaknyílásnak ugyancsak lépcsőzetes széleibe. A ház tetején néhány nagy égetett agyag-kád áll, színig telve vízzel. Ezek a furcsa házak tűzmentes áruraktárak. A kereskedő legértékesebb dolgait minden éjjelre behordja a tűzmentes házba; ha pedig tűz ütne ki a szomszédságban, úgy lehető-

leg mindenét áthordja ebbe a raktárba és sietve csukja le minden ablakát, ajtaját. A japán házak tudvalevőleg fából és papirból állanak s olyan hamar elégnek, mint egy csomó szalma. A tűzmentes ház falai az ilyen rövid ideig tartó tűzzel szemben elégséges védelmet nyújtanak.

Yokohama utcáin folyton ügyelnünk kell a fejünkre, illetve a magasból alázuhanó diabolókra, mivel úgy a felnőttek, mint a gyermekek szenvedélylyel hódolnak itt ennek a játéknak, még pedig udvarok hiányában az utcán. Ugyancsak az utca közepén labdázik a fiatalság is és ott szaladgálnak közöttük a két-három éves, megennivaló kis japán gyerekek, a szivárvány minden színében pompázó, virágos kimonókban, melyeknek széles, bő ujjai csaknem a földet seprik. A kis ruhát egy a derék körül csavart színes sál tartja össze. Csaknem minden gyermek hátán lovagol egy gyermek. Alig tanult meg a japán gyermek járni, máris egész napra a hátára kötözik fiatalabb testvérkéjét. Az anya persze nagy gonddal kötözi a kicsinek hátára a még kisebbet egy keresztbetett színes sállal, mely a hordozó gyermek mellén és a hordozott gyermek hátán keresztezi egymást úgy, hogy nem eshetik le a gyermek a hátról. A gyermek annyira egy

Minden gyermek hátán lovagol egy gyermek.

testet alkot hordozójával, hogy utóbbi vígan nyargalászik, sőt labdázik is a gyermekkel a hátán. Az öklömnyi kis gyermek hátára rendesen ugyanilyen módon még egy nagy babát is kötöznek s igazán fura látvány, mikor egy ilyen babát lovagoltató baba fönt lovagol nagy komolyan az édesanyja hátán. A japán anya igazán rabja gyermekeinek, kiket öt-hat éves korukig, reggeltől estig a hátán cipel. Alig tette le a hátáról a végre fölcseperedett és önállóvá lett gyermeket, már is oda kerül a következő. A kis baba keresztbe vetett széles sállal van az anyja hátára kötözve, akinek csipőjén lógatja le két oldalt apró, meztelen lábacskáit. Ha kissé mélyre talált csúszni a gyermek a háton, az anya egyszerűen lehajlik s hirtelen fölegyenesedve, mintha liszteszsák volna a hátán, zökkenti föl a gyermeket ujra a magasba. Legbámulatosabb a dologban, hogy az alvó gyermek még csak föl sem ébred erre a gyöngédtelen rázásra, kis feje pedig annyira hátrafelé van hajolva alvás közben, hogy szinte fél az ember, hogy mindjárt letörik, vagy legalább is kificamodik a kis nyaka. Érdekes az is, hogy a japán gyermeket négy, sőt öt éves koráig táplálja az anyja tejével. Az utcán, a színházban, vagy a parkokban, lépten-nyomon látni szoptató anyákat. Sajátságos látvány, ha az utcán hirtelen megáll előttünk egy nagyobbacska fiúval sétáló nő, és letelepedve valamelyik ház előtt, fölnyitja mellén a kimonót és megszoptatja az előtte álló fiút, aki már talán írni s olvasni is tud. Bár még furább látvány, mikor az anya egy nagy pohár gyalult kristály-jeget töm a három-négy hónapos csecsemőbe, mint azt gyakran láttam forró nyári napokon.

A japán gyermek minden idegennek tetszik. Én is rajongok érettük s szinte meg merem kockáztatni azt az állítást, hogy nincs e világon sehol annyi szép gyermek, mint Japánban. Ezt a kedvező benyomást nem csak a kedves, igazán gyermekhez illő, szép ruha teszi, de hát tényleg szokatlanul kedves és bájos látvány egy ilyen fehérbőrű, rózsás, pufók arcocska, melyből ferdemetszésű, koromfekete nagy gyermekszemek kandikálnak elő a füleket félig betakaró, köröskörül

egyforma hosszúra nyírott, pompásan fénylő, dús feteke haj alól. Nagy tévedés azt hinni, hogy a japánok sárgák.

Általános tájékozódás szempontjából legcélszerűbb, ha az ember mindjárt az első napon fölmegy a Yokohámát balkézfelől határoló hegyre, a „Blöff"-re, a Yokohámában élő európaiak paradicsomába, honnét mintegy madártávlatban látjuk magunk alatt az egész várost. Valóságos tündérkert van odafönt, felséges kilátással a yokohámai s tókiói öblökre, a végtelen kék tengerre s a hegy lábainál elterülő háztengerre. Egyszerűen riksába vetjük magunkat a parti sétányon, melynek végén vashídon hajtatunk át egy Buddha-templom tőszomszédságában, a városba vezető nagy csatorna fölött. Így minden fáradtság nélkül feljutunk a hegyre. A meredek úton kígyóvonalban haladnak velünk a pihegő kulik s már néhány perc mulva remek paloták, izléses villák és mesteri japán kertek között állunk. A kertekben a bámulatos törpefák mellett látjuk az ezernyi nyíló piros virággal borított, magas kaméliafákat és a pálmák mindenféle fajtáját a zöldpázsitos virágágyak között, valamint a gyümölcsöt nem termő, de virágzáskor annál pompásabb díszt nyújtó japán cseresznye-fákat, a lilafürtös virággal borított glycinia-lugasokat, meg az ezernyi szép rózsát. Mindezen pompa között átcsillámlik a háttérben megjelenő szép kék tenger, hátán a messzi országokból idejött idegen hajókkal és a napfényben tűndöklő, vakító fehérvitorlás japán halászbárkákkal, melyek mint nagy fehér

Hátrahajló fejjel alusznak.

hattyúk zajtalanul siklanak tova az azúrkék vizen. Midőn első ízben élveztem a Blöff-ről ezt az isteni kilátást, lent a kikötőben horgonyzó nagy német hadihajónak, a „Fürst Bismarck"-nak fedélzetén a „Lohengrin"-t játszotta épen a zenekar. Wagner felséges zenéjének akkordjai terjengtek a nyugodt levegőben az egész óriási kikötő fölött, fölhatolva még ide a hegyre is. Nem tudom mikor hatott olyan mélyen reám zene, mint a „Lohengrin" azon a bűbájos húsvét-vasárnapi reggelen, a yokohámai Blöffön.

A tetők fölött úszó halak.

Madárdaltól hangos, árnyékos kámforfák alatt vannak odafönt az amerikai és angol tengerészkórházak, valamint a szép német és francia kórház. Lábaink alatt terül el a nagy város, melynek túlsó végén, a velünk szemben levő hegy tetején egy nyíló cseresznyefákkal körülvett sintó-templomot pillantunk meg a hatalmas fák közül kimagasló piros templom-kapuval. A várost egy csomó kanális szeli át minden irányban, melyeken áruk-

kal megrakott nagy számpánokat vontatnak a kis gőzösök.

A város házainak kékes-szürke tetői fölött óriási tarka halak ezrei úszkálnak a tiszta levegőben. A háztetőre tűzött hosszú, hajlékony bambuszrúdakon vannak ezek a halak megerősítve. Az árbocok csúcsán zöld galyak és színes szalagok között egy sebesen forgó, arany szélkerék is van feltüzve. Ezt az exotikus, szép képet lehet látni május hónapban Japán minden részében. Most van a fiúk ünnepe.

A Blöffön vannak az idegen államok konzulátusai, közöttük a mienk is, hol főkonzulunk, Szathmáry-Király-nak magyaros, vendégszerető asztalánál jó magyar borral köszöntöttünk a távoli szép Magyarországra. Gyönyörű nyilvános park is van a Blöffön, melyben japán dadák ügyelnek a Japánban született, rakoncátlankodó európai csemetékre. A park szomszédságában van a yokohámai kertészek egyesületének hatalmas kertészete, százezernyi törpefával és csodás szépségű virágokkal. Ugyancsak fönt a hegytetőn van a lóversenypálya is. Nem hiszem, hogy lenne a világon még egy lóversenytér, melyről a yokohámaihoz hasonló szép kilátás nyílnék. Egyik oldalról az oceánt, a másik oldalról a hófedte Fuzsiyámát látni, — mely pedig még hetvenöt mértföldnyire van innét — míg közvetlen lábaink alatt a nagy város, Yokoháma terül el, kékes tetőivel. A yokohámai tejgazdaság tehenészetének ugyancsak idefönt lévő, fakorláttal bekerített üde legelőjén pompás schweizi tehenek legelésznek. Ez is ritka látvány Japánban, hol csak a legujabb időben kezd a lakosság a tejivással megbarátkozni. A forralt tehéntejet ma még mint különlegességet árulják a nagyobb városok vasúti állomásainak perronjain pici kis üvegekben.

Idefönt van azonkívül az európai társaság szép hangversenyterme, színháza, továbbá néhány keresztény templom és a keresztények temetője is. Egyszóval idefönt van az európai élet középpontja s igazán csak a riksakulik, a japán dajkák, meg az európai hintók bakjain ülő japán kocsisok emlékeztetnek itt reá, hogy mégis csak Japánban vagyunk.

De sok szép délelőttöt sétálgattam el odafönt ebben a paradicsomban, hol csaknem mindennap sikerült valami ujat, valami érdekeset találnom. Egyszer egy nagy japán leányiskolát fedeztem föl odafönt. A hegy a város felé nagyon meredeken hull alá s közvetlen a meredély szélén, gyönyörű helyen fekszik ez az iskola, melynek udvaráról, mint egy fellegvárból lehet lelátni a városra. Lágyan zsongó, harmónikus, kellemes zenei hangok csaltak az iskolaudvarnak rácsos kerítéséhez, mely mögött kedves jelenetet láttam lejátszódni. A fínom kaviccsal felhintett nagy udvar közepén, bambuszrúdakon kifeszített gyékénytető árnyékában, harmónium előtt ült egy bordeaux-vörös szoknyás japán tanítónő. Párosával felállított iskolásleányok — voltak vagy kétszázan, kis és nagy leányok vegyesen — nagy kört formáltak a harmónium körül. Kedves látvány volt az a sok bíborszoknyás japán iskolásleány, valamennyien bokáig érő, hófehér harisnyában, míg felső testüket bőujjú, tarkavirágos kimonó fedte, kibontott fekete hajukat pedig egyszerű, színes szalagcsokor tartotta össze a fejen. A kör közepén még egy második tanítónő is állott, aki tapsolással adott jeleket, mire európai tánclépésekben járták körül a leányok az udvart, még pedig szépen kifelé fordított lábakkal, mire különösen

Japán tanitónő.

ügyelt a tanítónő. A japán nők ugyanis kivétel nélkül összeszorított térddel és erősen befelé fordított lábbal járnak. A lábaknak ez a nekünk szokatlan, szépnek épen nem nevezhető tartása a japán facipőviselés következménye. Japánban már a kis gyermek is erősen befelé fordított lábakon tipeg, mivel ebben a tartásban tudja a facipőket legbiztosabban rögzíteni lábain. Én is, valahányszor alkalmam volt japán facipőkön járni, önkénytelenül is befelé fordítottam lábaimat, hogy el ne veszítsem a cipőket. A modern japán iskolának tehát még arra is kiterjed a gondja, hogy a fölserdülő japán hölgy-generáció elsajátíthassa az európai nők elegáns járását, mely célra az európai tánclépések rendszeres gyakorlását találták legalkalmasabbnak, mi egyúttal szebb testtartásra is szoktatja őket. Hát nem csodálatra méltó, hogy mi mindenre gondol a japán kultuszminiszter? Olyan szépen elkeringőztek azután a leányok a nagy udvaron, hogy tapsolni szerettem volna nekik, hálából a kedves látványért.

A leányiskola udvarán.

A hegy túlsó oldala meredeken vág le a pompás Mississippi-öböl felé, hol apálykor száz meg száz fehér fejkendős, feltűrt kimonós falusi leány kagylókat gyüjt a fínom homokban. A képet különösen élénkké teszi a kimonók alól kikandikáló pipacspiros kendő, melyet a japán nők alsószoknya gyanánt csavargatnak a test köré. Azúrkék tenger, pipacs-

piros kendők, sárga tengeri-homok, hozzá a Blöffnek üde zöldje! Hát kell-e még több kontraszt?

A Missisippi-öbölben horgonyoztak annak idején az amerikai kommodórénak, Perry-nek hajói, ki kereskedelmi- és barátsági-szerződések kötése céljából vitorlázott át ide a nagy oceánon. Az ámuló japánok itt láttak először nagy hajókat. Ettől az öböltől kiindulva, megkerülhetjük lent a Blöffnek hátsó oldalát. A keskeny fehér utacska üde zöld rizsföldek között kanyarog el. Az út mentén tündérmesébe illő, idyllikus parasztházikók állanak. A filigrán, tiszta kis házikók, a meredek szalmatetőik gerincén nyíló liliomokkal, a kertecskéikben álló narancs- és kaméliafáikkal igazán kiállításba valók. Egyórai sétával átvághatjuk a félszigetet és kiérünk ujra a tengerpartra, a yokohámaiak pompás tengerifürdőjébe, Honmokuba. A fínom tengerihomokkal borított parton japán teaházak állanak hosszú sorban, melyeknek a tenger felé nyíló, szellős terraszáról egyenesen a vízbe sétálhatunk. Kimonókat kapunk ott a leányoktól s mezitláb sétálgatunk és heverészünk a tengerparton a pompás szellős öltönyben, eltréfálva a mindig jókedvű japán leányokkal,

Kagylószedés a Missisippi-öbölben.

fittyet hányva a forróságnak. A délutáni forró órákban rendesen ide igyekeztek az épen szolgálatban nem levő kadétjaink is, kik igazi tengerészek módjára vitorlás csónakon jöttek ide mindig egyenesen a hajóról. Volt persze öröm és sikongatás! Nem is hinné az ember, hogy milyen fenekestől fel tud már két tengerészkadét is egy egész japán házat fordítani. Persze csak olyan házat, melyben leányok is vannak. Nagy hálátlanság lett volna tőlem, ha meg nem emlékezném a honmokui fürdőről és annak mindig jókedvű leányairól.

Meredek, de árnyas út visz innen is föl a Blöffre. A nagy fák koronái teljesen összeérnek az út fölött, melynek szélén ezerszámra nyílnak a vadon tenyésző azáleák, a színes labdarózsák és még egy csomó szép virág, melyeket nálunk legfeljebb drága pénzen lehet csak egy-egy nagy kertészetben megkapni.

Még egy nevezetessége van a Blöffnek, illetve a Blöff alatt fekvő alacsonyabb hegynek, melyről meg kell pár szóval emlékeznem. Egy a várost kellős közepe táján átszelő utca folytatásában meredek, keskeny kőlépcső vezet föl a hegyre, melynek nem több, nem kevesebb mint száz lépcsőfoka van. Pihegve ér föl az ember e lépcsőkön a hegyre. Mindjárt a lépcsőzet felső végén egy teaházikó áll, az úgynevezett „száz lépcsős teaház". Gyanútlanul léptem oda be, hogy kifujjam magamat kissé a fárasztó lépcsőmászás után s élvezzem a szép kilátást a lábaim alatt elterülő Yokohámára.

— Konnicsi wa! Bozóky-szan! — köszönt engem odafönt egy fiatal japán leány, akit még soha életemben nem láttam. Nem tudok hová lenni a csodálkozástól. Megesett ugyan már velem egyszer Capri-szigetén, egyszer meg Párizsban a nagy opera előtt, hogy váratlanul nevemen szólított egy idegen, ezekről azonban hamarosan kisült, hogy pácienseim voltak valaha, de már azt épenséggel nem tudtam elgondolni, hogy honnét tudhatja itt a földgolyóbisnak a másik oldalán valaki, hozzá épen egy japán leány az én nevemet?

Most meg a leány ütődött meg az én csodálkozásomon és egy nagy könyvet keresett elő, melyben felülről lefelé vonalzott sorokat és ezek között csupa japán írásjeleket láttam és elkezdte ebből a könyvből szótagolni a nevemet, kérdezve, hogy nincs talán helyesen írva? Miután megnyugtattam, hogy kifogástalannl ejtette ki nevemet, egy albumszerű vastag könyvet tett elém és kérte, hogy ragasztanám annak egyik lapjára a névjegyemet, még pedig oda, a hol már elő is volt rajzolva a hely névjegyem számára. Persze, hogy a legnagyobb készséggel engedelmeskedtem ennek a kérésnek, hiszen félig-meddig otthon voltam itten, a hol már vártak reám! Lapozgatni kezdtem az érdekes albumban, melyben benne találtam minden Yokohámában megfordult hadihajó összes tisztjeinek névjegyeit. De nem csak azokét, hanem minden Yokohámában járt híres személyiségét is. Ott láttam a többi között a Henrik porosz hercegét, de még a koronázatlan hercegnőnek, Roosevelt Alice-nak névjegyét is. De még mindig nem értettem, hogy honnét ismerhetnek engemet a nekem teljesen idegen teaházban?

Csakhamar kiderült azonban a rejtély nyitja. Ennek a teaháznak már kissé éltes tulajdonosnője évtizedek óta vezeti az érdekes albumot, mely már jó néhány kötetre rug. Amint egy idegen hadihajó befut Yokohámába, mit innét felülről jól lehet látni, az öreg nőnek első dolga az illető hajó tisztikarának névsorát megszerezni s így kerültem én is bele a japán írásos könyvbe. Hogy pedig ki is találta a nevemet, annak az volt a megfejtése, hogy a névjegyes könyv tanusága szerint már csak én hiányoztam hajónkról, társaim mind fönt jártak már előttem a teaházban. Azelőtt soha sem hallottam a „száz lépcsős teaház“ létezéséről és érdekes játéka volt a véletlennek, hogy a hajónkon sem hallottam róla beszélni. Elképzelhető tehát meglepetésem, mikor nevemen szólítottak ott mindjárt belépésemkor. Az öreg asszony törte egy kicsit az angolt, németet, franciát, sőt még az orosz nyelvet is, de leányai csak japánul tudnak. Most már jó

ismerősök voltunk és gyakran el is látogattam azután egy kis csevegésre a barátságos teaházba.

Hogy a Blöffről nyújtott leírásom teljes legyen, föl kell még említenem azt a Buddha-templom mintájára épült drága palotát is, mely a város felé tekintő meredély szélén áll. A nagy piros palota, szép nagy tükörablakaival, pirosra lakkozott ablaktábláival és faragványaival, pompás japán kertnek közepette áll, melynek virágai között kő- és bronz templom-

A teaházban.

lámpások, kis pagodák, valamint a nikkói piros lakk-hídnak miniatür mása láthatók. A palota bronzlapokkal fedett tetejének magas ormán egy bronzból készült nagy ördögfej díszeleg. Közvetlen a palota mellett, meredek kocsiút vezet le a városba. A palotával szemben, a mély út túlsó felén, ugyancsak a meredély szélén, szép villa áll. Utóbbi villának japán szolgaszemélyzetét lázas izgatottsággal töltötte el az uj palota tetejéről épen odavigyorgó ördögfej és egy szép reggelen föl is mondták valamennyien egyszerre az ördögfej

miatt a szolgálatot. A villa tulajdonosa már-már kétségbe esett, mivel nem kapott szolgákat villájába. Egy napon azonban kitűnő mentőgondolata támadt, mely abban állt, hogy kis bronzágyút rendelt magának, melyet villája tetején állíttatott föl, úgy, hogy az ágyúnak csöve állandóan a vigyorgó ördögfejre van irányítva. Azóta nyugalom honol ujra a nyaralóban és régi szolgaszemélyzete is visszatért. Mióta fönt van az ágyú a háztetőn, nem félnek már a szolgák az ördög hatalmától.

Ez a Buddha-templom külsejű villa azonban nagy szálka a japánok szemében, mit az is bizonyít, hogy rövid idő alatt tekintélyes összeget gyűjtöttek össze, egy a palota közelében néhány hó előtt befejezett Buddha-templom építésére, melylyel az isteneket akarják kiengesztelni. Legenyhébben mondva is, tapintatlanság, hogy európai ember Japánban japán templomot építsen magának lakásul. Vajjon mit szólnának hozzá bármelyik európai városnak még oly türelmes lakói, de első sorban is a hatóságok, ha például egy gazdag japán valamelyik európai városban egy katholikus templomot építtetne magának lakóházul? A palotában különben a svéd konzulátus van elhelyezve.

Ha az említett meredek úton lemegyünk a városba, mint egy varázsütésre, egyszerre Japánban termünk. A várost egy csatorna szeli át keresztben, mely az európai külsejű városrészt szigetté teszi s mely egyúttal határ Európa s a hamisíttatlan Japán között. Hosszú, egyenes utcák vannak itt, alacsony faházikókkal, csupa fehér papirosfalú házikóval. Megszámlálhatatlan sokaságban állanak az utcákon az elmaradhatatlan távíró-póznák, melyeken százszámra húzódnak a város felett végig a távirda- s telefon-huzalok. Az elül nyitott, alacsony üzletek fölött sötétkék, keskeny vászonernyőket lobogtat a szél, melyeken fehér szinű japán írásjelek és ízléses japán címerek pompáznak. Midőn véget ért Japánban a feudális korszak, a legtöbb szamuraiból békés kereskedő lett s a büszke családi címer, mely azelőtt a harcias szamurainak kardmarkolatát és vértezetét diszítette, ma az üzlet-

helyisége előtt függő ponyvát ékesíti, no meg az ünneplő ruháját, az úgynevezett „mon-haori"-t, a fekete selyemből készült bő felsőkabátot, melyet a kimonó fölé vesznek föl s melynek hátán és vállain pompázik a fehér festékkel ráfestett címer. A japán családi címerek igen ízlésesek s rendesen egy kis körbe, — akkorába mint egy ezüstforintos — vagy egy a hegyén álló kis négyszögbe festett, hamisíttatlan szecessziós vonalakból és alakokból állanak, melyek rendkívül elegáns külsőt adnak a fekete ruhadarabnak.

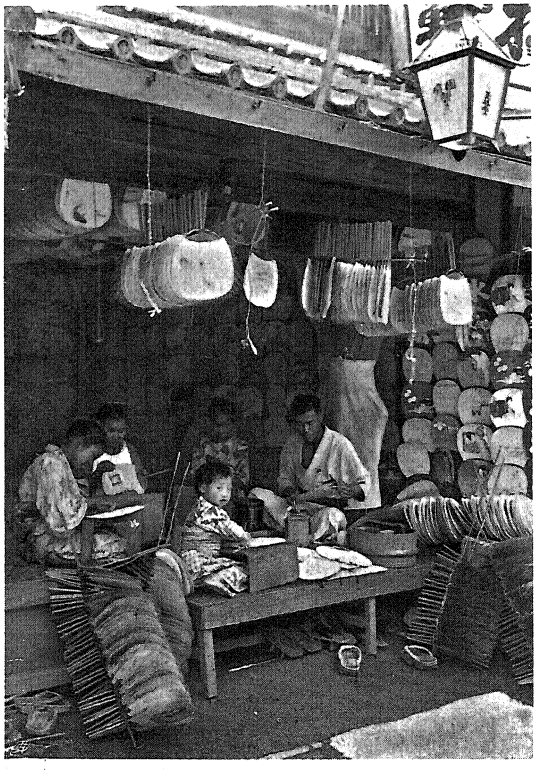

A legyezőkészítőnél.

Ugyszólván minden japán utcában megtaláljuk ugyanazokat a jellegzetes üzleteket. Ezek a kimonónak való selyem- és pamutkelme kereskedések, a porcellán-üzletek, melyekben az ízléses japán teáskannákat és csészéket árulják; a facipőkereskedések, a papirlegyező-üzletek, a papiresernyő és papirlampionkészítők üzletei, továbbá a kis boltocskák, melyekben a nők széles díszöve, az obi körül kötött keskeny brokátszalagokat, a nyak körül a kimonó alatt viselt szép selyemkrepp kendőcskéket, a korállgombos hajtűket, aranylakkos dísz-fésüket, a hajba való mesterséges virágokat és egyéb a hajban viselt aranyos csüngőket és csecsebecséket árulják a szappanok, a puder és az illatszerek mel-

lett. Továbbá a könyv- és papirkereskedések és néhány élelmiszer-üzlet. A legtöbb üzletben árulják a japán zsebkendőket is, a négyszegletes fínom japán papirost, melyből minden ember hord egy köteget kimonója bő ujjában.

A japán bútorkereskedések is egyformák minden városban, mivel a japán lakás egész bútorzata tulajdonképen két, illetve háromféle bútordarabból áll. Ezek a fiókos faszekrényke, továbbá a kis állótükör, mely előtt térdelve végzik toilett-jüket a japán nők s a harmadik a szép sima fából készült hibacsi, vagyis szenesmedence, mely belül vörös rézzel van kiverve. A japán fiókos szekrénykék igen csinosak. Rendesen simára gyalult, festetlen, szépen erezett fából készülnek, köralakú bronz veretekkel. A fiókok olyan szorosan, lehet mondani légmentesen illenek bele a szekrénybe, hogy ha egyikét a fiókoknak gyorsabban betoljuk, a felette levő fiók rögtön kitolódik a légnyomás folytán. Ebben a szekrényben tartja a japán ember a kimonóit. Odébb megtaláljuk még azonkívül a fényűzési tárgyakat is, úgymint a virágnak való háromlábú bronzvázát, a tetején kiszélesedő tányérral, a bronz istenségeket, a kakemonókat, vagyis felgöngyölhető, brokátszegélyű faliképeket és az idézeteket a klasszikusokból, melyek fekete lakk-rámában kifeszített, arany füsttel pettyezett fehér papirra vannak tussal írva.

Ott van minden utcán a frissítőket árusító ember is. Léceken álló parányi tetőcske alatt csüngenek kristálytiszta poharai s apró szódavizes palackjai. A nagy limonádésüvegek szája egy-egy citrommal van befedve. Kis asztalkán áll előtte a jég-gyalu, melylyel a kristály-jeget gyalulja a gyalu alá tartott pohárba, tiszta kendővel fogva meg mindig a jégdarabot. Ez a „kori“, minden japánnak kedvenc hűsítője a nyári forróság idején. A nádcukorral édesített kristály-jeget kávéskanállal szokták behabzsolni.

Japán városok utcáin gyakran halljuk egy vasúti mozdony éles füttyét. Eleinte nem is hederítünk a füttyre s még csak nem is gondolkozunk rajta, hogy honnét kerülhet oda a vasúti fütty, mikor talán nincs is a közelben vasút. Azután

bosszankodni kezdünk, mert a fütty nem akar véget érni s önkénytelenül is abba az irányba nézünk, ahonnét a zaklató fütty hallatszik. Végre feltűnik az utcasarkon egy nagy gombakalapos japán, aki csiga lassúsággal húz maga után egy kétkerekű taligát, melynek valóságos házteteje van, mely alatt egy kis vörösréz-kazánt pillantunk meg. Ez a vándorló pipatisztító. Az ő kis gőzkazánja viszi azt az éktelen fütyölést végbe. A fütty hallatára kiszaladnak az emberek a há-

Mindenütt eszik a gyalult jeget.

zakból és odaadják apró pipáikat a pipatisztítónak, ki átáramló gőzzel tisztítja meg a pipaszárakat egy tized fillérért.

Még eredetibb utcai alak a japán ujságkihordó. A gyorsan tovarohanó, félmeztelen ember övébe hátul egész csomó csengettyű van beakasztva, melyek szaladás közben éktelen csilingelést visznek végbe. Az ujság nélkülözhetetlen szellemi tápláléka minden japán embernek, szegénynek és gazdagnak egyaránt. Lehet mondani, hogy manapság nincs ezen a földön még egy kulturnemzet, melynek annyi temérdek napi-

lapja volna, mint Japánnak. Minden valamire való falunak meg van a maga naponta megjelenő ujságja, legtöbbje még képekkel is illusztrálva. Nem akartam hinni szemeimnek, midőn egy kis városkában megjelenő napilap mindjárt a hajónk befutását követő reggelen hajónknak jól sikerült fényképével kedveskedett olvasóinak, igen jól sikerült cinkografiában. Tokióban és Oszakában azonkívül egész csomó színes illusztrációs élclap is jelenik meg. A heti és havi képes folyóiratok, valamint a gyermekujságok száma pedig légió. Nem is láttam még sehol annyi ujságolvasó embert, mint Japánban. Ma már öntött és összerakható nyomdai betüket, illetve írásjeleket haszálnak ők is a nyomtatáshoz, míg azelőtt az ujságnak minden oldalát külön vésték fába s ezekkel a táblákkal nyomtatták lapjaikat.

Igazán csodás keveréke ez az ország a modern és a régi kultúrának. Még a legutolsó riksakuli is tájékozva van az ujságokból a magas politika állásáról és a külföld nevezetesebb eseményeiről. Mindannak dacára szívesen hódol kicsinye s nagyja a régi időkből fenmaradt, néha szinte gyermekes, naiv játékoknak és időtöltéseknek. Embercsoportosulást vettem egyszer az utcán észre s oda mentem én is. Az embercsoport közepén egy földbeszúrt asztalkán apró kalitkát pillantottam meg, melyben nagy sáska-viadalt rendezett egy reményteljes ifjú. Miután megkötötték a fogadásokat, összeeresztette a két sáskát, melyek hevesen támadtak egymásra. A viadal addig tart, míg az egyik küzdő fél holtan marad a küzdőtéren.

Bennünket túlideges európai embereket ugyancsak boszszant, ha lakásunkban éjnek idején elkezd a tücsök cirpelni. A japán ember pedig a madárkereskedőhöz megy s ott pénzért vesz magának egy házi tücsköt és beakasztja a lármás jószágot a parányi bambusz-szilánkokból készült remek kalitkában a lakásába. A japánok szeretik a természeti furcsaságokat is. Igy például gyakran látjuk, hogy egy-egy üzletnek cégtáblája a tengerből kiszedett, kagylók által rostaszerüen átlyukgatott deszkára van festve. A sajátságosan

összevissza görbült fának a törzsét, ha a fa kipusztul, nem vetik tűzre, hanem lehántva róla a kérget, szép simára csiszolják és mint dísz-oszlopot falazzák be a szoba valamelyik sarkában. A különös alakú sziklaköveket pedig a kertben állítják föl dísz gyanánt.

Beesteledett, mire a színházak utcájába jutottam s így még felejthetetlenebb a hatás, melyet reám gyakorolt. A néhány kilométer hosszú, széles, egyenes utca mindkét oldalán fényesen kivilágított nyitott üzletek vannak. Végtelen sorokban égnek előttük a színes papirlampionok, míg a magasból ívlámpák ontják fényüket az utcára, mely telis-tele van sétáló vagy vásárló néppel, ezzel a nagyszerűen nevelt utcai közönséggel, mely sohasem lármázik, vagy tolakodik. Békésen és vidáman csevegnek az emberek egymással. Azt hihetnők, hogy egyetlen család vagy társaság tagjai mind, kik egy jótékonysági bazárban, vagy kerti ünnepélyen sétálgatnak. Pedig így van ez itt minden áldott nap. Minden japán városban a színházak utcájában van, mondhatnám — az esti korzó.

Japán birkózók.

Fényben úsznak a csinos teaházak és vendéglők. Miniatür erkélyeiket virágok, porcelláncserepekben álló törpe-fák és lampionok diszítik. A frissen fölmosott, még nedves bejáró küszöbén ott látni a három konyhasó-kúpocskát, melyeknek állítólag az a varázserejük van, hogy sok vendéget von-

zanak estére a teaházba, vagy vendéglőbe. A fehér papirosablakok mögül a japánok kedvelt húros hangszerének, a samizennek kellemes, lágy hangjai hallatszanak ki az utcára. A zenét a gésák éneke kíséri. Amott egy nyílt helyiségben csupa kitűnő bonctani ábrák lógnak, melyek előtt egy szemüveges japán fiatalember magyarázza az áhitatosan figyelő utcai közönségnek az emberi test szerveit s mindezt díjtalanul. Odébb ugyancsak nyílt helyiségben cigarettás dobozok állanak egy asztalkán, melyekre légpuskákból lőnek dugóval. A lelőtt cigarettát elvihetjük külön fizetés nélkül. Egy balkéz felé nyíló utca végén látni a két magas lámpást, a yokohámai yosivára világító tornyait. Odébb birkózókat látni egy szellős sátor alatt. Ez is kedvelt látványossága a japán népnek. A hivatásos birkózót már messziről meg lehet ismerni az utcán. Magas férfiak ezek, akik a normális japán embert egy-két fejjel fölülmúlják, rettentő kövérek és hosszú hajuk még a régi japán divat szerint kontyba van tűzve a fejükön.

Itt vannak a nagy japán bazárok is, ezek a valóságos labyrintusok. Ha belépünk egybe, úgy kénytelenek vagyunk végigjárni minden emeletét, míg nagysokára kijutunk egy másik kapun az utcára, hol meglepetve látjuk azután, hogy a bemenet és kimenet közvetlen egymás mellett vannak. És mégis egy kilométernyi út van a kettő között. Bent a bazárban folyton látjuk a szemben levő utat, a melyen hamarosan ki lehetne jutni az épületből, de hát sehol sem lehet ám rövidesen átvágni erre az útra, hanem becsületesen végig kell sétálni az egész bazáron, minek rendesen az a vége, hogy itt is ott is vásárlunk egyetmást. A bazárban csak úgy, mint a mi áruházainkban mindent megtalálhat a japán ember, amire csak szüksége lehet: kimonó-kelmét, iskolakönyvet, fogkefét, szappant, — nem is hinné az ember, hogy mennyi budapesti szappant árulnak a yokohámai bazárokban — színes szalagot, képes-levelezőlapot, facipőt, babákat, pipát, panamakalapot, tükröt, egyszóval mindent. Az elárusítást néhány száz fiatal japán leány végzi, kedvesen kínálgatva az árukat.

Valamennyi üzlet tele van most is vásárló-közönséggel. A kiszolgáló személyzet fönt térdel a kissé emelkedett, fínom rizsszalma-gyékénynyel fedett pódiumon, a bronz szenesmedencék körül heverő lapos párnákon. Törpéknek való kis székeken ülnek előttük a kelme-üzletekben az asszonyok és leányok, dúskálkodva a szebbnél-szebb selyemkelmékben és a széles, aranyos obikban. A vásárló-közönséget teával traktálják minden üzletben. A vas teáskannában ott rotyog e célra egész nap a víz a szenesmedence fölött.

Emitt egy nagy cipő-üzlet van, csupa facipővel, az úgynevezett gétá-val, meg a varadzsi-nak nevezett szalmaszandálokkal. A padlótól a menyezetig tele vannak rakva a polcok a párosával egymás mellé sorakozó facipőkkel, melyeket igen szépen tarkítanak azoknak a nagy ujj mellett áthúzandó, színes selyemmel behúzott, hengeres szalagai. A japánok facipője igen egyszerű és egészséges lábbeli. Az utcai géta két-három centiméter vastag, hosszúkás, négyszögletes deszkatalp, alul két alacsony harántléccel. Az esős időben viselt géták harántlécei már 10—15 centiméter magas, élükre állított deszkácskák. Utóbbiaknál bőrből vagy viaszosvászonból készült ellenző is borítja elül a fatalpat. Ez a cipő teszi lehetővé, hogy a japánok a legsárosabb időben is hófehér tabi-val, azaz harisnyával lépnek be a házba. A cipők mindig kint maradnak az utcán. Lehet ám a facipőkkel is luxust űzni. Míg egy pár közönséges géta 30—40 szenbe kerül, addig a nagylevelű, szép lilavirágos Paulovnia imperiálisnak, a japánok kiri-jének, kemény, de pehelykönnyűségű fájából készült géta párja belekerül három yenbe is. Egy pár pirosra

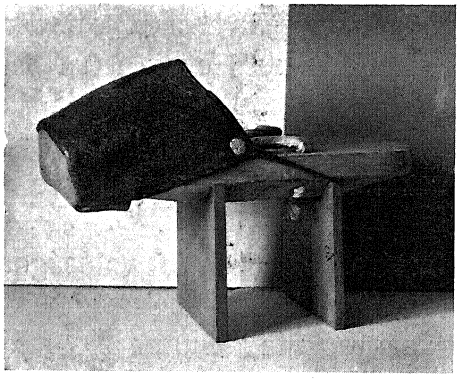

Esős időben viselt géta.

lakkozott, gyermeknek való kedves kis facipő azonban csak 15 szenbe kerül. A Paulovniát géta-fának is nevezik Japánban, mivel a jobbmódú családokban az a szokás dívik, hogy leánygyermek születésénél egy ilyen fát ültetnek a szülők a kertben, amelynek fájából fog annak idején a fölserdült hajadon számára az első pár géta készülni.

Ezekbe a tarka lampionos utcákba pompásan beleillenek az éjjeli vándorló vendéglősök festői kétkerekű taligáikkal, melyet maguk húznak tovább helyről-helyre. A kordén valóságos japán házikó áll, megvilágított miniatür, farostélyos papirablakokkal, melyek egyikére egy „tai“, azaz egy nagy piros hal van festve transzparens színekben. A házikó belsejében rejtőző izzó faszén fölött melegszik a japán makkaróni s egyéb olcsó meleg étkek. A kocsi tiszta kis fiókjaiban vannak az ugyancsak tiszta porcellántányérok, melyeken néhány fillérért föltálalja a vendéglős a kitünő japán mártással, a „sóju“-val leöntött makkarónit.

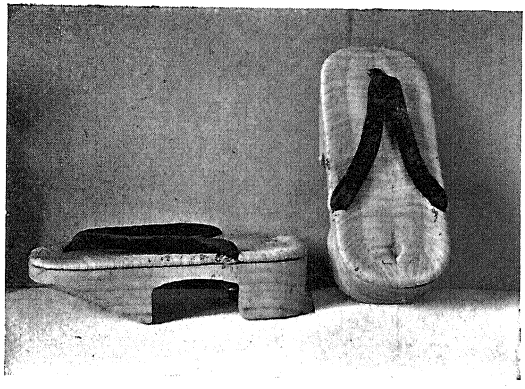

Elegáns úri cipő.

Igazán élvezet esténként ebben a sokadalomban barangolni s nem is mulasztottam azt el a Yokohámában töltött három hónap alatt egyetlen este sem. Nem lehet ezzel az exotikus képpel betelni s nem is lehet azt megunni sohasem. Azonkívül valami különös melegség ömlik el ezen a békés néptömegen, mely megfog bennünket idegeneket is. Nem érezzük magunkat közöttük idegeneknek, sőt inkább azt érezzük, hogy napról-napra jobban megszeretjük ezt a rokonszenves népet.

Nem zavarja az embert sétájában sem kocsi, sem ló s

*

csak elvétve jön egy-egy riksa velünk szembe. Csupán a vakoknak kell kitérni. Alig nyugodott le a nap, megjelennek az utcán sajátságosan lágyan hangzó kéthangú harmonikus flótájukkal s egy hosszú bottal tapogatózva a földön mennek foglalkozásuk után, mi rendszerint a masszírozásban áll. A japánok szeretik magukat lefekvés előtt megmasszáltatni a vak masszőrökkel. Ha valakinek kerülgeti az álom a szemeit, fölhívat az utcáról egy ilyen vakot s a masszírozás csakhamar meghozza a kivánt álmot.

A makkaróni- vagy udon-árus.

Bámulatos egy ország ez a Japán abban a tekintetben is, hogy nincsenek az egész országban koldusok. A japán sokkal büszkébb, semhogy koldulni menne. Még a vak ember is igyekszik két keze munkájával megkeresni kenyerét. Az elgyengült s megöregedett szülőket pedig mindig eltartják és gondozzák gyermekeik.

* * *

A japán színházakat már messziről föl lehet ismerni az előttök tucatszámra földbe tűzött, rettentő magas bambuszpóznákról, melyek mindegyikén egy igen keskeny, de annál hosszabb csaknem a földig érő, fehér vagy világoskék zászló van gyűrűk segélyével megerősítve. Valamennyi zászló tele van írva ékes japán írásjelekkel. A színház homlokzatán véges-végig az aznapi darabokból vett jeleneteket ábrázoló

nagy festmények vannak kifüggesztve, melyek előtt már a kora reggeli órákban is csoportosan állanak az emberek, tanulmányozva az estére adandó darabok izgató jeleneteit. A japánok ugyanis szenvedelmes színházlátogatók.

A fából épült tágas színház homlokzatát aranyozott cseresznyevirágok diszítik s különösen este szép benyomást tesz a szemlélőre, mikor kigyúlnak rajta a villamos-körték százai, míg a magas ívlámpák fényében még fantasztikusabbaknak tetsző színes lobogók alatt hullámzik a még tarkább közönség. Lármának vagy tolakodásnak azonban itt sincs nyoma. Akár a párizsi nagy opera előtt, rendőri segítség és kordonok nélkül önmagától formálódik a közönség hosszú libasorokba, respektálva a pénztárnál régebben várakozóknak természetes jogait. Soha és senkinek sem jutna eszébe a többiek elé vágni.

Képek a színház homlokzatán.

Önkénytelenül csatlakozom én is egy ilyen sor végére s közeledem az apró pénztári bódék egyikéhez, hol néhány szen lefizetése ellenében megkapom a színházi jegyemet, akarom mondani egy japán fölírattal ellátott kis deszkatáblácskát. Ezek a táblácskák a jobb színházakban fényesre vannak lakkozva s egész nap formalin-oldatban állanak, nehogy esetleg ragadós bőrbajt vagy betegséget terjeszthessenek. A színházba menő közönség a bejáratnál leteszi a facipőket, melyeket egy színházi szolga ügyes kézzel fűz egy számo-

zott deszkadarabon áthúzott madzaggal össze, ugyanazt a számot mutató deszkadarabot adva róluk nyugtaként a cipők tulajdonosának. A színház előtt véges-végig vonuló, több emeletes, hosszú polcokon garmadákban áll a sok facipő s mellettük látjuk külön állványokon a sok papiros-esernyőt, melyeket szintén nem illik a színházba bevinni. Az egész színház padlóját csakúgy mint minden japán lakását, fínom rizsszalma-gyékény borítja, melyen csak harisnyásan lehet járni.

Odabent földszinti s emeleti páholyok vannak körösköríil, de székek és padok nélkül. Az egész földszint simára csiszolt, fekvő gerendavázzal apró négyzetekre, illetve páholyokra van beosztva, melyeknek padlózatát szintén gyékény borítja. Minden ujonnan érkező személy számára egy tarkahuzatú, négyszögletes, lapos párnát dobnak a színházi szolgák a páholy padlójára. Egy-egy páholyban négy-öt embernek van helye, akik japán szokás szerint a párnára térdelve ülnek a sarkaikon. A japán naphosszat el tud ebben a nekünk igazán kényelmetlen helyzetben ülni. A szolgák néhány tabakobon-t is helyeznek minden páholyban a padlóra. Ez az elmaradhatatlan dohányzó-készlet. Szép keményfából készült kis ládika az, melyben egy porcellán vagy bronzedényben fínom hamuba rejtett faszén-parázs van a pipa vagy cigaretta meggyujtására, avagy télen a kezek melengetésére s mellette egy bambusz-törzsből készült természetes pohárban víz van, melybe a cigarettavégeket dobják s melybe kiverik az egyetlen szippantásra berendezett apró japán pipa hamuját. A pipakiverés épen olyan jellegzetes zörej Japánban, mint például a facipők kopogása a vasúti állomások perronjain. Husz-harmincszor is töltenek egymásután egy csipetnyi dohányt a fémpipának harmadgyűszűnyi fejébe, azután meggyujtják azt a parázs tüzénél s igazán csak egyetlen szippantást tesznek és tak, tak, tak, kiverik a hamut s már is ujra töltenek. Rövid idő alatt annyira hozzászoknak füleink ehhez a zörejhez, hogy nem is halljuk később, hogy minő szenvedelmesen pipázik körülöttünk mindenki, férfiak s nők egyaránt.

Az oldalsó páholyok előtt sötétpiros papirlampionok lógnak, míg a menyezetet már külföldi példára nagy hirdetések borítják, hirdetve, hogy a tokiói oroszlánfogpor felülmúlhatlan s hogy a cseresznye védjegyű cigaretta a legkitünőbb, míg egy kitünően talált Bismarck-fej bal-arcára egy csalhatatlan gyógyítószernek hirdetése van festve, még pedig egy bizonyos vérbetegségé. Nem tudom miért tüntették ki épen a nagy Bismarckot ennek a gyógyszernek a hirdetésével? De fogadni mernék bárkivel, hogy még a nagy Németországban sincs annyi Bismarck-emlék, mint Japánban, hol néhány millió példányban tekint le reánk a vaskancellárnak két méter átmérőjü hatalmas feje minden utcasarkon, a rizsföldekről, hegyekről, persze mindenütt az obligát japán írásjelekkel a bal arcán.

Kényelmesen végignyújtózkodva egy emeleti páholyban, már az első pillanatban észrevettem, hogy a baloldali emeleti páholyban négy európai szék állott. Bizonyára európai túristák rendelték maguknak, kik nem tudnak a japánok kuporgó ülésmodorához hozzászokni, gondoltam magamban, de ebben a pillanatban négy fehérkeztyüs, kardos, ügyeletes rendőrtiszt lépett be a páholyba s ezek foglaltak helyet a széken. Hja, az európai egyenruhához európai szék is illik.

Alant érdekes tarka kép fejlődik ki. Kedélyesen füstölgetve társalognak a felnőttek egymással; az anyák leteszik hátukról csecsemőiket s meg is szoptatják, ha éhesek; a nagyobbacska gyermekek kergetősdit játszanak, mint a szélvész nyargalva végig a páholyok közötti keskeny gerendákon, bő, repülő ujjú, tarkavirágos kimonóikban, persze mezítláb. Még a színpad sem szent előttük, fölmásznak oda is és félrehúzzák a függönyt, vagy pedig a függöny alatt másznak be a színpadra, megnézni, hogy ki, vagy mi motoszkál és kopog ottan? A gyermekeket nem zavarja senki mulatozásukban. A gyermek igazán teljes szabadságot élvez Japánban s talán ennek következtében nem is oly vásottak és daçoskodók a japán gyermekek, mint a mi folyton pironga-

tott és mindenért megszidott gyermekeink. Föllépésük bátor és nem futamodnak meg még az idegen elől sem. Amott egy másodemeleti páholyból az oszlopokon kúszik épen le egy öklömnyi gyerek és senki sem háborgatja merész vállalkozásában. Nyoma sincs az izgatottságnak. Nagyszerű, nyugodtvérű közönség ez. Megfigyeltem, hogyan lépkednek az ujjonnan érkezők, vagy a távozók az útjukba eső páholyokon keresztül, — miután nem áll más út a rendelkezésükre, — de sehol sem látok emiatt bosszankodó vagy dacos arcot. Megelégedettséget kifejező mosolygás ül minden ember arcán. Az egyik páholyban meg kedélyesen végigheveredett egy japán férfi s édesen alussza az igazak álmát. Őt sem zavarja senki. A szolgák teát, gyümölcsöt s frissítőket hordanak körül az emberek között, akik mintha otthon volnának, teljes kényelembe helyezve magukat, dohányozva élvezik a színházat.

Most a főrendező összeüt a függöny mögött két fadarabot, melynek éles kopogására felszólítás nélkül távoznak a gyermekek a színpadról. A második kopogtatásra oldalra húzzák a hosszú tájképes függönyt és előttünk áll a pompás díszletes színpad. A kitünően festett díszletek távlata művészi. A japán szinpadon nem oldalról, vagy hátulról lépnek a szereplők a színpadra, hanem két tükörsimára csiszolt, emelkedett fajárdán, az ugynevezett „hana micsi"-n, azaz „virág-út"-on, melyek a színpad magasságában szelik át az egész nézőteret az oldalsó páholyok előtt. Az előadás nem csak a színpadon, de ezeken a gyalogjárókon is folyik. Ezeken jönnek be a riksák, vagy a hordszékek a színpadra s ezeken vonulnak el a menetek is a színpadról. Ez a berendezés még a régi időkből maradt fönn, a mikor még gyenge olaj- vagy gyertya-világítás volt a színházakban is. Mialatt ugyanis a színészek lassú léptekkel haladtak a „virág-út"-on a színpad felé, alkalma nyílott a közönségnek azok pompás jelmezeit közelről is megbámulnia. Ha a közönség kedvenc színésze haladt ezen az úton, tele szokták volt hinteni előtte az útat virágokkal s innét kapta a járda a „hana micsi" nevet.

Egy a modern színpadról már csaknem teljesen eltűnt, érdekes színpadi személyt is láttam a yokohámai színházban, t. i. a láthatatlan színpadi szolgát. Állandóan háttal fordulva a közönség felé, térdelt a színpadon ez a teljesen feketébe burkolt, fekete álarcos alak, kinek az a föladata, hogy az összhatás megzavarása nélkül előadás közben is a színpadra vigyen, vagy elvigyen onnét valamit, vagy rendbe hozza a színészeknek esetleg rendetlenségbe jutott haját, ruháit, vagy egy csésze teát nyujtson a szomjas szereplőknek. Régente botra erősített gyertyát is tartott ez az alak a fontosabb jeleneteknél a művész arca elé, hogy a közönség jobban láthassa annak művészi arcjátékát. A japán színházban nincs sugó, mindannak dacára nagyszerűen gördül az előadás. A szereplők igen természetesen beszélnek és játszanak. Színésznő még ma is csak kevés akad Japánországban, hol a női szerepeket is férfiak adják, remekül utánozva a nők tipikus mozdulatait és jellegzetes tipegő járását, amint összeszorított térdekkel aprózzák lépteiket a szűk kimonóban.

A színházaknak forgó színpadjuk van. Nyilt színen változik minden, nem kell tehát lépten-nyomon hosszú szüneteket tartaniok. A néhány fuvola, gitár és dobból álló zenekar a színpad egyik oldalán levő fülkében működik egy farostélyos ablak mögött.

Igen érdekesek a történelmi tárgyú, régi darabok, melyek folytatásokban kerülnek színre, mint ahogy a mi napilapjainkban folytatásokban jelennek meg a regények. Legérdekesebb, hogy ezeknek a daraboknak legnagyobb része nincs is leírva sehol, hanem csak úgy öröklődik át színésznemzedékről-színésznemzedékre. Különben Japánországban is kezdik már a modern darabok kiszorítani a színpadokról a régi darabokat s az európaiasan öltözött japán mindennapos alak lett a színpadon.

Gyakran eljártam a színházba, mert igazán élveztem a színészek pompás játékát, mely lehetővé tette, hogy a nyelv ismerete nélkül is igen szépen megértettem, különösen a modern darabok cselekményét. A régi darabok nagyon fá-

rasztók, mivel ezekben néha egy teljes óra hosszat nem mozdulnak a szereplők helyeikről, végnélküli monológokat szavalva, melyből persze egyetlen hangot sem értettem. Annál érdekesebb azonban az ilyen darabokban a feudális korszak jelmezeit, hajviseletét, különféle szokásait s etikettjeit tanulmányozni.

Egy ilyen történelmi darab utolsó felvonását láttam egyszer Yokohámában. Már folyt az előadás mikor beléptem. A félhomályba burkolt színpadon félig álló, félig ülő helyzetben, mereven, mint egy viaszbáb, támaszkodott egy széknek egy büszke szamurai, kinek övébe két hosszú, éles kard volt dugva. A másik oldalon is ült egy komor arculatú szamurai, míg a homlokterében egy nő teteme fölött kesergett egy nő, ki a holttestre borulva, mesterien játszotta végig a fájdalom kitörésének minden mozzanatát. Néha teljes öt percig mereven maga elé bámult, majd néhány megszakított, halk nyöszörgést hallatott, mely nyöszörgésre mindannyiszor óriási tapsvihar zúgott végig a színházon. Majd leszállt az egyik szamurai székéről. Rettentő komor arcot vágva, vastag szemöldökeit összeráncolva, méltósága teljes tudatában lépkedett előre, maga után húzva a

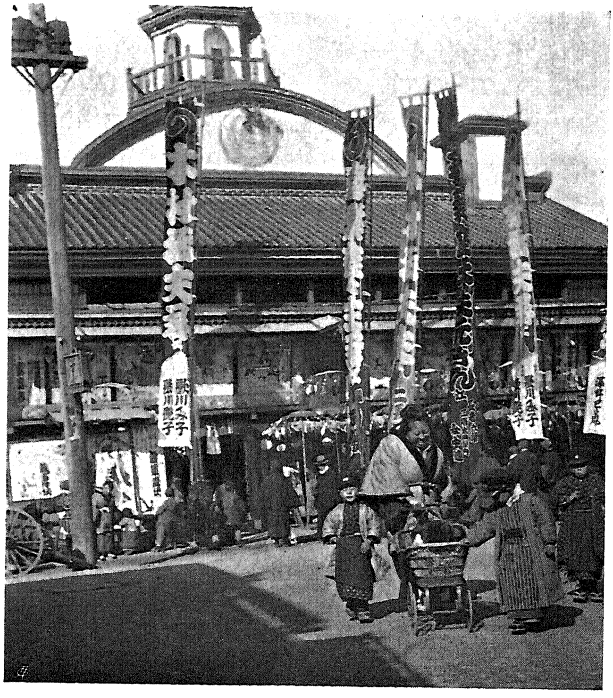

Színház Yokohámában.

földön bő nadrágját, melynek még egyszer olyan hosszú szárai voltak, mint a lábai. Lábaival minden lépésnél nagyot toppantott, mely dobbanásokat a színfalak mögül még kalapács- és dobütésekkel is erősbítettek. Most megállva, mély lélegzetet vett, azután fölordított, majd még néhányat nyögött, nyöszörgött s egyszerre elhallgatott. A közönség lélegzetét visszafojtva figyelt. Most villámokat löveltek szemei s hirtelen rekedt kiáltás tört elő melléből, mely után fejét lehorgasztva elcsendesedett. Olyan csönd van a színházban, mintha nem is volnának benne emberek. Néhány perc mulva mélyen felsóhajt a szamurai. Erre a sóhajra várt csak a közönség, melynek elragadtatása most elérte tetőfokát, olyan hihetetlenül művészi volt ez a sóhaj.

Mint a vihartól fölkorbácsolt tenger zúgása, olyan orkánszerű tapsvihar töltötte be utána a színházat. Most fölállott a másik szamurai is és gyors léptekkel az előtérbe sietve, ott térdre ereszkedett és megrázó realizmussal döfte rövid kardját lecsupaszított hasába. Fehér selyemruháján ijesztően nagyobbodott a piros vérfolt. Rémesen haldokolva ejtett még néhány szót, mindinkább gyengülő hangon, miközben a másik szamurai hozzálépett és kardját kirántva, lecsapta a haldokló fejét. Függöny.

Modern darab jött azután sorra. Izelítőül elmesélem röviden annak is a cselekményét.

Ház belsejét látom balról a színpadon. A ház előtt kis kert van kerítéssel és kapuval. Házasságtörési jelenet. Férje távollétében szeretőjét fogadja az asszony saját lakásán. A szerelmes pár kedélyesen megvacsorázik s azután egy spanyolfal mögött nyugalomra térnek kettesben, teljes biztonságban, mivel az assszony csak néhány nap mulva várja haza a férjét, kitől az imént búcsuzott csak el. Két kuli húzta a riksát, tehát nagyobb útra kelt a férj.

De íme riksa gördül a hosszú úton a színpad felé, papirlampionnal világítja meg előtte egy kuli az útat. A gyanakvó férj jött haza éjnek idején s hosszasan zörget a kapun, mely nem akar fölnyílni. Bent látni az ijedt asszonyt, ki

végre fölnyitja a kaput, de a nagy sietségben elfeledi udvarlója facipőit eltávolítani a ház ajtaja elől. A férj az idegen cipők láttára heves szavakkal vonja kérdőre nejét, aki igyekszik férjét az ajtóban föltartóztatni, hogy ideje legyen kedvesének elrejtőzködnie, vagy elmenekülnie. A férj azonban durván félrelöki s a szobába lépve első pillantása a padlón heverő idegen férfi-övre esik. Mindkét kezével fejéhez kapva, rohan el most a megcsalt férj hazulról.

Uj jelenet. Fordul a színpad és holdvilágos éjjelen látjuk a tengerparton, sötét fenyők alatt izgatottan beszélni a férjet feleségével. Most hirtelen tőrt ránt a férfi s leszúrja az asszonyt, kinek tetemét ölbekapva, viszi a tengerhez s beledobja a vízbe. Csupán a széles selyem obi-t, a japán nők csokorra kötött széles dísz-övét ragadja magához s mint egy őrjöngő elrohan.

Ujra változik a szín. Este van. Az első színben látott szobában, a földön álló papiros-lámpák világánál ül nyolc férfi, — a megcsalt férj rokonai s barátai — előttük alacsony asztalkán szaké-val, azaz rizspálinkával telt üvegeket látunk apró porcellán ivócsészékkel. A homloktérben gúzsbakötve gubbaszkodik a félmeztelen szerető. Arcjátéka pompás. A férfiak a büntetés módjáról tanácskoznak. A megkötözött ember komoran néz maga elé. A férfiak közül néha föláll egyik-másik, kihúzza beretvaélességű, hosszú kardját és pokoli nyugalommal hosszú vágásokat tesz vele a megkötözött ember hátán, karjain s fején. A vágások nyomán azonnal kiserked a piros vér, mely végig csurog a megkötözöttnek arcán és egész testén, ki most rettenetesen nyöszörög összeszorított fogain keresztül. Borzongás fut végig az ember hátán erre a szokatlan látványra. Pedig még fokozzák a szerencsétlen áldozat kínjait, mivel gyönyörködni akarnak szenvedésében. Egyikük hozzálép és szakés-csészéje tartalmát a vérző sebekre önti. Pokoli ordítás rázza most meg a levegőt. A pálinka éget, mint a tűz. A szerencsétlen, ki eddig uralkodni tudott magán, most úgy bőg, mint egy sebzett oroszlán, a közönség pedig tombol. Ebben a pilla-

natban rohan be a férj, kezében magasra tartva felesége obi-ját s megpillantva boldogtalansága okozóját, az első pillanatban visszahőköl, mintha gyökeret vertek volna lábai. Majd vad kiáltással a szeretőre rohan és nyakába döfi tőrét. Kulik lépnek be azután, kik a hullát guggoló helyzetben szalmába csomagolják s a vállaikon vitt rúdra kötve kiviszik. Még egyszer fordul a színpad és látjuk, mint dobják a hullát a tengerbe.

A függöny legördül s mintha mi sem történt volna, ugyanazokat a mosolygó embereket és vígan szaladgáló gyermekeket látom magam körül. Utóbbiak kapaszkodnak már megint föl a színpadra, csak úgy mint azelőtt. A szolgák teát, limonádét és gyümölcsöket hordanak körül, vagy kicserélik a kiégett dohányzó-készletet. Én azonban megelégelve a látottakat, igazán szabadon lélegzettem föl, mikor ujra kint voltam az utcán.

* * *

A széles színház-utca a csatornát átszelő vashíd előtt kis térré szélesedik ki. Ezen a kis téren ütik föl minden este táborukat a yokohámai kertészek. Itt van a „hana icsi", vagyis a virágvásár. Száz meg száz földbeszúrt karóra kötött petróleumlámpa között vannak itt a földön kirakva a bámulatos törpefák, az arasznyi, de már harminc-negyven éves, vastag törzsű fenyőfák és a remek virágok. Egy négyszegletes, lapos kis cserépedényben, mely csak akkora volt, hogy épen befedte a két tenyeremet, egy tíz darab platánfa alkotta fasort láttam. És milyen szépek voltak azok a platánok! A kis fák egész híven utánozták a kifejlett, nagy fát. Egy másfél arasznyi narancsfán valami száz érett kis narancs sárgállott; valóságos játékszer! A japánok nagy művészek a kertészetben. No, de van is igazi, műértő közönségük. Látni kell azt, hogyan nézdegéli öregje s fiatalja gyönyörüségtől csillogó szemekkel a szép virágokat. Még a legszegényebbnek is akad mindig néhány fillérje arra, hogy friss virágot

vihessen haza az esteli virágvásárról kis lakása egyetlen virágvázájába.

A törpefa-nevelés igazi tudomány s hogy nem könnyű tudomány, azt legjobban az a tény igazolja, hogy az európai kertészek között még ma sem akadtak olyanok, kik erre a nálunk bizonyára szép jövedelemmel kecsegtető virágidomításra adták volna magukat. A néhány év előtt Európába került törpefáknak rögtön akadtak vevőik, még pedig ezreket fizettek minden egyes fácskáért.

A törpenövény előállításához már a magvak közül is a legkisebbet, a leghitványabbat választják ki, melyet parányi cserépben vetnek el, igen kevés földben. Alig hajt ki a növény a magból, már is megkezdődik annak rendszeres sanyargatása. A fiatal fácskát például igen gyakran ültetik át egyik edényből a másikba, persze mindig csak apró edénybe s kevés földbe. Néha egészen kiveszik a fácskát a földből s szalmába göngyölve a gyökereit, néhány hónapra a pincébe dobják, mielőtt ujra a földbe ültetnék. A cserepet folyadék ráöntése s hirtelen elpárologtatása által is szokták hűteni, azonkívül erőszakosan elcsavargatják a fácska törzsét tengelye körül, vagy szorgosan lecsipegetik friss hajtásait az ágak végéről, az egyes ágakat pedig vastag drótokkal kötözik össze. Ezer meg ezer módszerük van a növények sanyargatására. A sanyargatásnak azonban nem szabad bizonyos határt túllépnie, különben belepusztul a kis fa. Hogy mennyire szabad terjednie, az a japánok titka. Annyi tény azonban, hogy a japán törpefák épen olyan üdék és frissek, mint a kifejlett, egészséges, nagy fák. Tévedés volna azt hinni, hogy talán az elnyomorított fák látása a szánakozás érzetét keltené föl a szemlélőben, mert ellenkezőleg áll a dolog. A helyes arányú, üde kis fácskák keltette összbenyomás olyan kedves, olyan művészies, hogy minden jóizlésű ember gyönyörűséggel legelteti rajtuk szemeit.

Egy volt tokiói diplomata, mielőtt végleg búcsut vett volna Japántól, fiatal kertészét egy neves japán kertészhez küldte, hogy tanulná meg tőle a törpefák kezelését.

— Hát aztán mennyi ideig maradsz nálam? — kérdi a kertész a fiútól.

A fiú tudatában annak, hogy nagyot mond, büszkén válaszol:

— Oh nagyon sokáig, teljes hat hónapig!

— Hát csak maradj akkor inkább mindjárt otthon fiam, — mondta erre a kertész, — ugyan hogy képzeled te, hogy ilyen rövid idő alatt megtanítsalak olyasmire, aminek elsajátításához magamnak évtizedekre volt szükségem?

Sokan megpróbálkoztak már vele, hogy az ilyen törpefákat Európába vigyék, de rendesen siker nélkül. A növények legnagyobb része tönkre megy már a trópusok alatt, de leginkább a Veres-tenger fullasztó, forró levegőjében. De még az a meglepetés is vár az emberre, hogy az utazást szerencsésen átélt törpefa elkezd otthon Európában az ilyen kis fához épenséggel nem illő, hosszú, nagy ágat hajtani, rendes nagy levelekkel, melyet hiába nyesegetnek le, mert megint csak megjelenik a másik oldalon, vagy pedig őrült növésnek indul az egész fa, mintha egyszerre akarná kipótolni az elmulasztottakat.

Hasonló japán különlegesség a széles, uszályos farkú aranyhal, melynek fodros uszálya akkora, vagy még nagyobb, mint az egész hal, kidülledt szemei pedig akkorák, mint két nagy gyöngyszem. Ezt a sajátságos halfajtát mesterségesen hozzák a japánok létre, amennyiben az aranyhal ikráit a fejlődés bizonyos fokán üvegedényben rázogatják s ezekből az összerázott ikrákból keletkeznek a különös formájú díszhalak, melyeket ezerszámra árulnak esténként nagy üvegmedencékben az utcán. Tíz fillérért egy selyemzsinórokon lógó nagy üveggömböt kapunk, melyben néhány ilyen uszályos aranyhal, vagy bársonyfekete uszályos hal úszkál.

* * *

A színház-utcában élénken lüktet az élet még éjfél tájban is, mikor az európaias városrészben már régen csendes és kihalt minden utca. Legfeljebb egy-egy bambuszfurulyás

vak csoszog még arrafelé, vagy az éjjeli levélhordó hordja ki papirlampionja világánál az éjjel érkezett leveleket. Nem kell sehol házmesterre, vagy kapunyitásra várakoznia, mivel a japán házak még éjjelre sincsenek bezárva s a legtöbb háznak még a lehető legegyszerűbb zár sincs az ajtaján. Egyszerűen félretolja a papiros-tolóajtót s leteszi az alvók mellé a levelet. A főpostához érek, melynek kivilágított ablakai mutatják, hogy szorgalmasan dolgoznak ott még most is.

Éjféli gőzbárkánkra várok a kikötőben. A nagy hotel terraszáról idáig hozza a szellő a „Víg özvegy“ keringőjének hangjait. Tehát ott is dolgoznak még, – akarom mondani – táncolnak a frakkos, szmokingos urak az estélyi ruhákba öltözött hölgyekkel.

Riksán.

Furcsa de nekem az jutott eszembe, hogy vajjon melyikük fogja ma éjjelre egészségesebb álomra hajtani fejét, az a kis japán nő-e, ki hátán a kis fiával gyönyörködött még az imént a virágok pompájában a virágvásáron, vagy az a férfiaktól körülrajongott szőke missz-e, ki elegáns de szűk cipőcskékben a báliruha páncéljába szorítva keringőzött egész éjjel a nagy hotel tánctermének fülledt levegőjében ?

* * *

Egy reggel azzal a szándékkal sétáltam ki a vasúti állomáshoz, hogy kirándulok valamerre. Az állomáson odaálltam a libasor végére s szép lassan a pénztárhoz sodortattam magamat. Már a pénztár kis ablakánál álltam, melyből kérdőn tekintett föl reám két gyönyörű fekete szem, a virá-

gos kimonóba öltözött kis pénztáros kisasszony szemei, de én még most sem tudtam, hogy hová utazzam tulajdonképen ?

— Kamakura! — szóltam be a kis ablakon, szinte öntudatlanul ejtve ki ez állomás nevét, melyen talán véletlenül akadtak meg a szemeim valamelyik hirdetésen. Megkaptam a kis sárga jegyet s kiballagtam a többi utasokkal a perronra. A kocsiban egy Japánban élő, csehországi születésű mérnökkel találkoztam össze, kivel már a mult esztendőben ismerkedtem meg Kobéban. Vele volt a felesége is, egy kedves kis japán asszonyka. Hívtak, hogy tartanék velük a totszukai híres barlangokhoz. Úgy sem lévén határozott útitervem, örömmel csatlakoztam hozzájuk és hírtelen elhatározással kiszálltam velük Ofuna állomáson. Csakhamar riksákban ültünk és szép lassú tempóban haladtunk keresztül a kedves japán tájon, melyet még igézetesebbé tett a tavasz virágzó fáival. Csupán a zöld hegyoldalról felénk kiabáló, angol whiskyt, szappant s fogport hirdető nagy fehér lécbetüket erettem volna összezúzni vagy fölgyujtani, amiért úgy elcsufítják a kedves vidéket. Nincs annál szebb dolog, mint egy ilyen emberhúzta kétkerekű kis kocsin tovagördülni a keskeny országúton. Igy szeretném én egyszer egész Japánt beutazni!

Egy óra mulva egy magánosan álló, régi Buddha-templomhoz értünk, mely a totszukai barlang bejáratával szemben áll. Kedélyesen letelepedtünk a templomot körülvevő folyosó padlójára, lábainkat lelógatva a levegőbe s a bambuszok és virágzó cseresznyefák árnyékában költöttük el a reggelit, melyet a kis japán menyecske az ura s a maga számára csomagolt be otthon s melyhez az én személyemben váratlanul vendéget is kapott. A buddhapap felesége is előjött és zöld teát, meg japán édességet rakott elénk.

A barlang menyezetéről lecsepegő víz ellen sötétkék vászonruhát kaptunk azután, épen olyant, aminőt a riksakulik viselnek. A kabát hátán és a nyak körül futó szegélyén, fehér vászonból kivágott stilizált japán írásjelek voltak fölvarrva. Egy rúd végén himbálózó bányász-mécset is

kapott mindenikünk és egymásután bujtunk be az alacsony, keskeny bejáraton a fantasztikus földalatti világba. A porhanyós homokkőből álló hegy keresztül-kasul van fúrva folyosókkal, melyek itt-ott teremmé, vagy köralakú kis kápolnává szélesednek ki. Teljes sötétség uralkodott odabent. Vezető nélkül úgy el lehetne ott tévedni, akár a római katakombákban. A folyosók alján mindenütt víz csörgedezik s víz szivárog le a menyezetről is. A mesterségesen kivájt folyosók és termek falait ezer meg ezer életnagyságú bálványkép diszíti, melyek egyenesen a sziklából vannak kivésve. A legtöbbjük igazán művészi kivitelű. Csupa Buddhák, fantasztikus sárkányok és főkép a jóságos Benten-nek szobrai. A kegyes Benten, ki olyan végtelenül szereti az embereket, igen rokonszenves alak s rendesen kisdedet is tart karján, akár a mi Szűz Máriánk a kis Jézust.

A barlangot egy gazdag ember készíttette, kinek csodás viziója volt egy éjjel. Megjelent ugyanis előtte az istennő és azt az óhaját fejezte ki, hogy szeretne egy szentélyt ebben a hegyben. Épen így keletkezett a lourdesi barlang is. A gazdag ember boldog volt, hogy rögtön eleget tehetett az istennő óhajának. Én pedig egyaránt áldottam úgy a barlang építőjét, mint a kegyes Bentent, hiszen egy darabka szép Japánt láttam ismét az ő jóvoltukból.

A vasúton kellemesen repült el az idő Yokohámáig. A kis asszonyka is belemelegedett a társalgásba. A boldogság ragadós; engemet legalább igen kellemes hangulatba hoztak a boldog fiatal pár társaságában töltött órák. Alig szálltunk ki Yokohámában, mindketten riksába ugrottak s mint a szélvész nyargaltak el velük a kulik. Tudtam már, hogy hová sietnek. Egy gügyögő apróság várt odahaza reájuk, egy icipici szőke leányka. Csak ezzel az aranyszőke hajjal nem volt az asszonyka teljesen kibékülve, mivel a szomszédok egyre azzal bosszantják, hogy az a szőke gyermek nem is az ő gyermeke talán, mivel a japán gyermekek haja fekete.

TOKIÓ.

Ezernyolcszázhatvannyolcban, Japánországnak jelenleg is dicsőségesen uralkodó mikádója Yeddóba tette át székhelyét, mely alkalommal a modern országok sorába lépett Japán fővárosa a Tokió nevet kapta, a mi szó szerint keleti székvárost jelent. Az uj főváros a hatalmas tokiói öböl mentén, szorosan a tengerparton fekszik és még is csak vasúton lehet oda utazni, mivel épen a székváros mellett olyan sekély a tenger vize, hogy legfeljebb kis halászbárkák és számpánok közlekedhetnek rajta. Tokiónak tulajdonképen Yokoháma a tengeri állomása s utóbbinak tágas kikötőjében horgonyoznak az utasokkal és rakománynyal Tokióba igyekvő hajók is. A két városnak pompás vasúti összeköttetése van. A Yokoháma-Tokió közötti vonal a legrégibb vasútja az országnak, melyet 1872-ben személyesen nyitott meg a modern uralkodók sorába lépett mikádó. Csaknem minden félórában, mindkét irányban indul rajta egy vonat. A megállás nélkül közlekedő, direkt vonatok rövid félóra alatt, a többiek pedig egy óra alatt teszik meg az útat a két város között. Ha véletlenül lekéstünk volna mégis a vonatról és nincs kedvünk egy félórát várakozni a következőre, akkor felülhetünk a villamos vasútra is, amely meg tíz percenként indul Tokióba.

Modern közlekedési eszközök dolgában sokra vitte a fiatal Japán. A nagy vasút mellett villamos-vasút köti össze nem csak Tokiót Yokohámával, Kobét Oszakával, de még a kisebb városok között is közlekedik egy csomó interurbán villamos. Alig került Korea japán kormányzás alá, ott is

építettek mindjárt a nagy vasút mellett egy villamos vasútat is, mely Csemulpót az ország fővárosával, Szöul-lal köti össze.

Nem akadván útitársam, teljesen egyedül indultam első ízben Tokióba. Egy közvetlen vonatra ültem Yokohámában. Gyorsan robogott el szemeim előtt a közbeneső hat állomás. A hetedik, vagyis a végállomás, Simbasi, már Tokióban fekszik. Helyenként hegyek és halmok által megszakított, nagyobbára üde zöld rizsföldek borította síkság terül el a két város között. A vonal mentén, úgy a hegyoldalakon, mint a rizsföldek közepén, nagy reklám-táblák állanak szétszórtan. Lécekből összetákolt magas állványokon vannak az óriási japán írásjelek, vagy a nagy reklám alakok megerősítve. Egy rizsföld közepén hatalmas termetű, cilinderes japán úr ácsorog estélyi öltözékben; amott egy japán admirális hatalmas alakját pillantjuk meg, míg a hegyoldalon két ferdeszemű, szép japán hölgy áll, kibontott hajjal, valamelyik szappan vagy piperecikk jóságát hirdetve. Franciaországban láttam ehhez hasonlót, hol ugyanígy hirdetik a vasutak mentén a Hunyady János keserűvizet. Körülbelül az út közepén fekszik Kamáta állomás, hol minden évszakban van valamiféle virág-

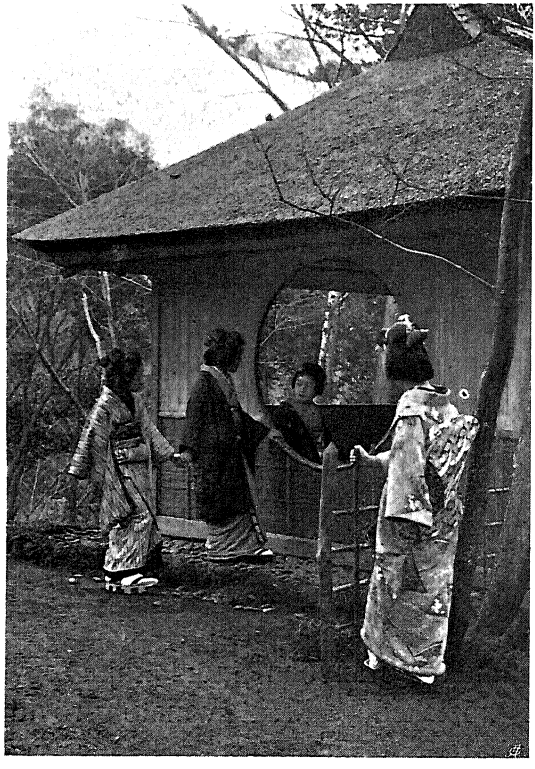

A kamátai parkban.

kiállítás az ottani nagy kertészetekben, melyre hatalmas reklám-táblák hívják föl az átutazók figyelmét. A Tokió és Yokoháma között közlekedő vonatok rendesen zsufolva vannak s már a rajtuk utazó közönségen is észre lehet venni, hogy a főváros közelében járunk, annyi az utasok között az európaias öltözékű férfi, kiknek külsejéről lerí a nagyvárosi ember valóságos vagy affektált blazirtsága.

A vonal utolsó szakasza szorosan a tenger mellett vezet; szeles időben be is csapkodnak a tenger sós hullámai a kocsik nyitott ablakain. Sinagáwa állomásról indul ki a Tokió körül futó körvasut és innét kezdve már szorosan Tokió házai mellett rohan el vonatunk, míg jobbkéz felől néhány régi erődnek szabályos, sima kőfalait látjuk kiemelkedni a tengerből.

Kidugva fejemet a kocsi ablakán, érthető kíváncsisággal nézdegéltem a gyorsan közeledő, kétmillió lakosú nagy város felé. Minden első ízben látandó helyről már előre bizonyos képet szoktam magamnak alkotni gondolatban és kíváncsian várom azután, hogy milyen lesz az a valóságban. Japánban a valóság látása többnyire felülmúlta várakozásomat, de Tokióban határozottan igen nagy csalódás volt az első benyomás. Hát igy nézne ki Japán legnagyobb városa? Akár csak a nagy gyárvárosnak, Oszakának külvárosában járnék valahol. Csupa földszíntes, vagy igen alacsony egyemeletes faházikókat láttam köröskörül, helyenként apró kertecskékkel, de többnyire kertek nélkül. Az egyhangú, kékesszürke cseréptetők közül nem emelkednek ki sem monumentális épületek, sem tornyok és maga a város is, kivéve néhány alacsony dombocskát, teljesen a síkon fekszik. Az egyenes, szinte kihaltnak nevezhető utcákon hihetetlen sok távírdapózna áll, melyeken ezernyi távirda- és telefonsodrony húzódik véges-végig. A gorombán faragott, minden dísz nélküli póznák igen rideg, mondhatni üzleties jelleget adnak a modern Japán minden városának és falujának, de hát manapság már nem lehet azok nélkül, no meg a nagy reklám-táblák nélkül japán utcát el sem képzelni.

A Simbasi állomáson hagyjuk el a vonatot. Az egyszerű állomás szakasztott mása a yokohámai állomásnak. Itt is csak úgy mint Yokohámában, kizárólag riksák várakoznak az érkező utasokra, azzal a különbséggel, hogy az itteni riksakulik már nagyvárosiasan szervezkedtek s az utas a vasuti állomáson levő kis jegypénztáruknál fogadja föl a riksát, előre lefizetvén az első óra díját, 20 szent, vagyis 50 fillért. Van ugyan Tokióban már néhány elegáns lovas hintó

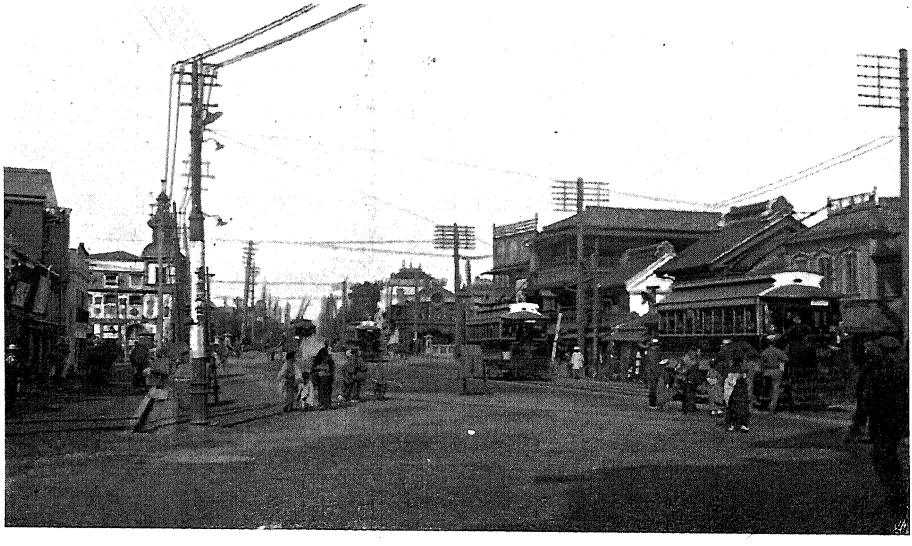

A Ginza-dóri elején

is, de azokat előre meg kell rendelni, ha ló által vont kocsiban akarunk a japán főváros utcáin kocsikázni.

Az állomás közvetlen környéke igen szegényes benyomást tesz az emberre. Azonban alig kanyarodunk ki az állomástól és fordulunk be a legközelebbi utcába, igen kellemesen lep meg az előttünk feltáruló, hosszú, széles boulevard, a Ginza-dóri, érdekes nagyvárosias forgalmával s a rajta végiggördülő temérdek villamos kocsival. Széleiken fákkal beültetett, széles, európaias gyalogjárdák húzódnak végig az európai stilben épült, csinos emeletes kőházak előtt, melyeknek földszíntjén szép üzleteket látunk, európai modorú

kirakatokkal, melyeknek tükörtáblái mögött, akárcsak Budapesten, vagy Berlinben, csupa európai holmit: könyvet, kalapot, fényképező masinát, triédert, delikatesszeket, selyemnapernyőket stb. pillantunk meg.

Tokió azonban minden európai máza dacára is színjapán város, japánibb még Yokoháma s Kobénál is. A latinbetűs cégtáblák itt például ritkaság számba mennek. Csupa japán feliratokat látni mindenfelé, úgy az utcaneveket mutató táblákon, mint a villamos vasúti kocsik tábláin, de még a villamoson kiadott jegyeken is. Egyszóval, európai embernek még térképpel is nagy feladat Tokióban eligazodni, annál is inkább, mivel a japán főváros hatalmas területet borít be, melynek nagysága felülmúlja még Párizs területét is. A város átmérője átlagban tizenkét kilométer, mi nem is sok, ha meggondoljuk, hogy Tokióban ismeretlen még a bérpaloták intézménye s minden család külön házban lakik. A látnivalók persze rettentő távol esnek egymástól s jó egynéhányszor kell Tokióba ellátogatnunk, amíg csak nagyjából is kezdjük magunkat a nagy japán metropolisban kiismerni, melyben dacára az európaias jellegű Ginza-dórinak, egyetlen pillanatig sincs az az illuziónk, hogy európai városban lennénk. Tokióról igen nehéz áttekinthető összbenyomást nyerni s már azzal is meg kell elégednünk, ha sikerül egyes érdekesebb városrészek vagy egyéb látnivalók képét rögzítenünk emlékezetünkben.

A város kellős-közepét a Kojimacsi-városrész foglalja el. Ennek közepén, alacsony dombon emelkedik a régi sogún-palota helyén a mikádó palotája. Cyklopi falak s ezek mentén futó széles sáncárkok övezik a császári palota területét. A massziv falak tetején véges-végig fantasztikus görbe fenyők állanak, hosszú tűlevelű ágaikat lenyujtogatva egészen a sáncárok vizéig. A hajdani sogún-palota körül valaha szép daimió-kastélyok is állottak, mivel a sogúnok kívánságára köteles volt minden daimió hat hónapot az esztendőből Yeddóban tölteni. A hajdani paloták helyén ma nagyszabású sétaterek és parkok terülnek el, melyekben a minisz-

tériumok pompás kőpalotái s az egyszerű parlament állanak. A császári palota közelében vannak a külföldi nagykövetségek palotái. A mi nagykövetségünké a trónörökös palotájának s a nemesi iskolának előkelő szomszédságában, emelkedett, dombos helyen fekszik. A város keleti részét a Szumidagáwa szeli át, melyből számtalan elágazó csatorna vezet be a város szívébe. A csatornákon állandóan sok árukkal megrakott bárka és csónak közlekedik. Tokiónak különben tizenöt kerülete van.

Orosz ágyúk a császári palota mellett.

A tokiói riksakuli meg sem kérdi, hogy hová vigyen bennünket, hiszen látja, hogy idegenek vagyunk, — mert ezt igazán nehéz volna Japánban letagadnunk — és se szó, se beszéd, egyenesen a Siba-park felé nyargal velünk. Nem tudom ki szoktatta őket reá, de mondhatom, hogy igen okos dolog ezzel kezdeni meg a nagy város megszemlélését. A Tokió első megpillantásánál érzett csalódást kellemes meglepetés váltja föl, midőn a Siba-parknak égbenyúló, sötét kryptoméria alatt ballagunk kulink nyomán a Tokugáwa-családbeli sogúnok nagyszerű templomaihoz és mauzoleumaihoz, melyek hű utánzatai a nikkói híres templomoknak és síroknak. Hat sogún, — Japán hajdani valóságos uralkodói — a Tokugáwák hatalmas családjából, alussza itt örök álmát. E temetkezési hely nagyszerűségét csak a felséges nikkói berkek múlják még fölül. A sűrű erdőben mélységes

csönd vesz bennünket körül s egészen elfelejtjük, hogy egy kétmilliós város közepén állunk. Pirosra lakkozott, hatalmas buddhista templomkapun lépünk be a Zojódzsi-templom nagy udvarára, melyet átszelve, gyönyörű árnyas úton közeledünk a Tokugáwák templomaihoz.

Remekül faragott és remekül színezett virágokkal áttört keményfa-kerítés övezi az ökölnagyságú, gömbölyű folyamkavicscsal telehintett udvart, melyben kétszáztizenkét darab értékes, fogadalmi bronzlámpás áll, melyeket a daimiók ajándékoztak kegyeletük jeléül. Cipőnket levetve, harisnyás lábbal követjük a boncot, ki bevezet bennünket a pazar berendezésű templomokba. A nyitott előcsarnok menyezetéről hosszú sorokban lógnak le a díszes bronzlámpások. A templom padlójának legnagyobb részét tükörként fénylő, fínom fekete lakkozás borítja, mely közel négyszáz esztendős volta dacára csak olyan ragyogó, olyan hibátlan és fényes ma is, mintha csak tegnap készült volna el vele a lakkozó. Pedig hány ezer ember lábai taposták már az évszázadok folyamán! Igaz, hogy csak harisnyás lábbal. Aranyszövésű, drága selyem terítők és hosszú, keskeny brokát zászlók lógnak le a falakról, melyeknek megadta már

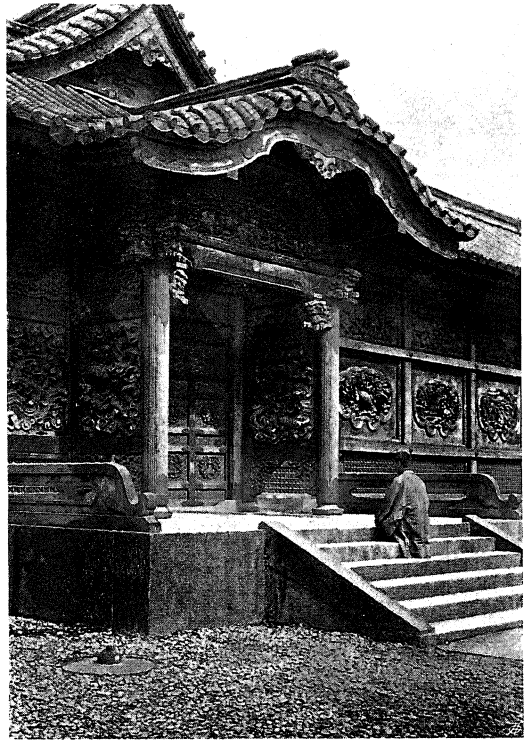

A Siba-templom kapuja.

az idő azt a patinának nevezhető, pompás halvány, diszkrét színeket, melyeket olyan nagyra becsülünk régi hímzéseknél. A lakkozott oszlopok között, a menyezet alatt, bámulatosan áttört, színes fafaragványokat látunk. A faragott phönixmadarakat, az iriszeket, lótuszokat, meg a pompás päoniákat olyan könnyedség és tökéletesség jellemzi, hogy szinte lessük, mikor fog a virágokról egy-egy szirom lehullani. A Tokugáwák stilizált háromlevelű lóherés címerét látjuk arany-hímzésben, vagy arany-lakkozásban minden tárgyon. Az oltáron a sintó-

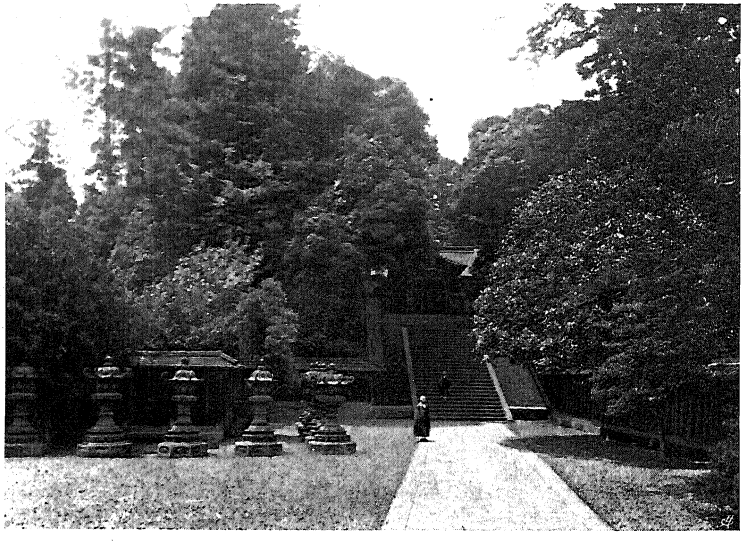

A Siba-templom berkeiben.

templomok egyetlen dísze, egy kis kerek tükör áll, előtte pedig fénylő lakk-asztalkákon áldozati bronz edények, bennük szép arany lótuszokkal, továbbá fekete, vagy piros lakkdobozok hevernek, tetejükön az elegáns címerrel. Mindegyik doboz nagy bojtban végződő piros selyem zsinórral van átkötözve.

A másik templom csupa szövevényesen egymásba illesztett, pirosra lakkozott, félkör alakú faalkatrészekből készült lábakon nyugszik, melyek úgy néznek ki, mintha egy eltörött kocsikerék darabjai volnának. A hatalmas és igen

meredek cseréptető eresze alatt leírhatatlan fínom dombormüvű fafaragványok vannak kivülről is, melyek felhők között trónoló sárkányokat és virágokat ábrázolnak. A templom oszlopait vastag aranyozás borítja. A templom mögött mohos gránit-lépcsők vezetnek föl a sírokhoz, melyek mindegyike előtt hatalmas kétszárnyú bronz-kapu áll, gyönyörű domborművű, háromkarmú sárkányokkal diszítve. Tudni kell, hogy a chinai sárkánynak öt, a japán sárkánynak azonban csak három karma van minden lábán.

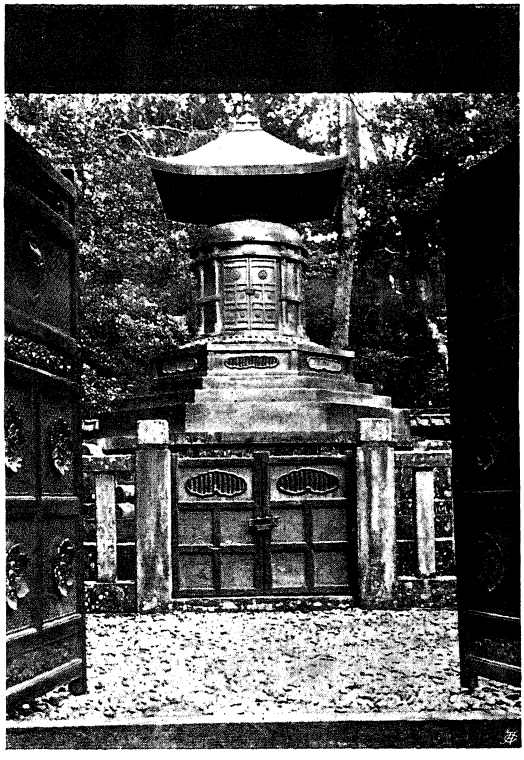

Sogún-sír.

Három sogún nyugszik itt egymás mellett. Mindegyiknek sírjához külön gránit-lépcső vezet föl. Egy-egy négyszögletes kis udvarocska közepén látjuk itt évszázados kryptoméríák árnyában a sajátszerű síremléket, egy lépcsőzetes kőtalapzaton álló, kis hirdetési oszlopra emlékeztető bronzhengert, melynek egyik oldalán arannyal kivert, díszes bronz ajtócska van. A henger tetején mint valami nagy kalap nyugszik a szélein fölkunkorodó tetőcske.

Mély bevágásban futó, sötét erdei úton jutunk Hidetada sogún sírjához, kinek az előbbiekhez hasonló hengeres síremléke kőből épült, hatszögles mauzoleum belsejében áll. Ez a síremlék nem bronzból, hanem a legdrágább és leg-

fínomabb arany-lakkból készült. Oldalait három domborművű aranylakk-kép borítja, melyeket egész Japánban a japán lakkművészet legszebb remekeinek tartanak, melyeknél tökéletesebb dolgot sem azelőtt, sem azóta nem alkotott művész. Egyike a képeknek a Biwa-tavat, a második oroszláncsoportot, a harmadik pedig remek päoniákat ábrázol. Mintha nem is emberi kezek készítették volna a bámulatos képeket!

Az ideális szépségű park félhomályában, annak úgyszólván minden zugában, lépten-nyomon láttam egy-egy gyermekembert ülni vagy állani festőállványa előtt, kik a természet utáni festésben és rajzolásban gyakorolták magukat. Valósággal megdöbbentett, hogy milyen szép dolgokat tud már egy ilyen zsenge korban levő japán ifjú is alkotni. Hja, az ő kezeiket nem kötözte ám az írás az asztalhoz, mint a mienket a mi európai írásunk. Nagy biztonsággal vezetik a levegőben szabadon tartott ecsetet s játszva vetik vele vászonra a legnehezebb vonalakat is. A színeket pedig minden japán jól látja.

A Benten istennő szép lótusztava mellett, lassan emelkedő, széles és árnyas úton kanyarodtam azután riksámon föl a dombtetőn fekvő Koyokan-hoz, vagyis a Jávorfa-klubhoz. Eleinte nem is tudtam, hogy mi van ott s hogy miért állt meg kulim az egyemeletes ház előtt. De meg sem kérdezhettem tőle, olyan gyorsan rohant a ház felé, hogy már azt hittem, meg akar szökni előlem, pedig csak belépőjegyet váltott számomra tíz szenért a figyelmes kuli, melyet mosolyogva, nagy hajlongások közben nyujtott át nekem. Levetettem tehát a bejáratnál cipőmet s beléptem. Mosolygó fiatal leány csatlakozott ott hozzám és fölvezetett a tükörsíma, tiszta falépcsőkön az első emeletre, hol még három csinos leány üdvözölt, letérdelve előttem a padlóra s kinyujtott kezeik fölé hajtva fejecskéiket. Azt hiszem minden férfi zavarba jönne egy kicsit, ha ilyen módon fogadnák a fiatal leányok. Cicerónéim végig vezettek a klubnak remek tisztaságú, csinos termein, melyeknek elsőrangú, fínom gyékény padlóján egyetlen butorként, néhány piros jávorfalevelés min-

tájú selyempárna hevert. Csak most veszem észre, hogy ebben a házban tulajdonképen minden a jávorfa jegyében áll és még a szobák eltolható papirfalaira is stilizált zöld, piros és arany jávorfa-levelek vannak festve. A jávorfa őszi piros lombozata mosolyog felém az aranypapir-spanyolfalakról is, míg az eltolható papirfalak fölötti deszkafal-részletbe lombfűrészszel vannak a jávorfának fínoman csipkézett levelei kivágva. A tolóajtókban levő kis bemélyedés bronz díszei, melyekbe a kéz ujjai nyulnak bele, ha az ajtót félre akarják

A jávorfa-klub erkélyén.

tolni, szintén művészies jávorfa-motivumot mutatnak. Jávorfalomb van a szobákban álló bronzvázákban is, de még a falon csüngő szép kakemonó, vagyis felgöngyölíthető falifestmény is jávorfát ábrázol. Midőn kilépek a ház körül futó kis erkélyre, látom, hogy a klub kis kertjében is nagyobbára törpe jávorfák díszelegnek, melyeknek lombjai fölött megpillantom az alant elterülő Tokiót a császári palotával.

Graciózusan térdreereszkedve, anélkül, hogy lebocsátkozáskor kezeikkel érintenék a padlót, rakják elém a nészánok a gyékényre parányi csészécskékben a párolgó zöld

teát s egy tányérkán a jávorfadiszítéses teasüteményt. Utóbbi mellett ízlésesen kiállított papirlapocska feküdt, melyet kézifestésű, piros jávorfalevelek szegélyeztek s melyen egy a dekorativ Hiragána-írásban — mely hasonlít kissé a

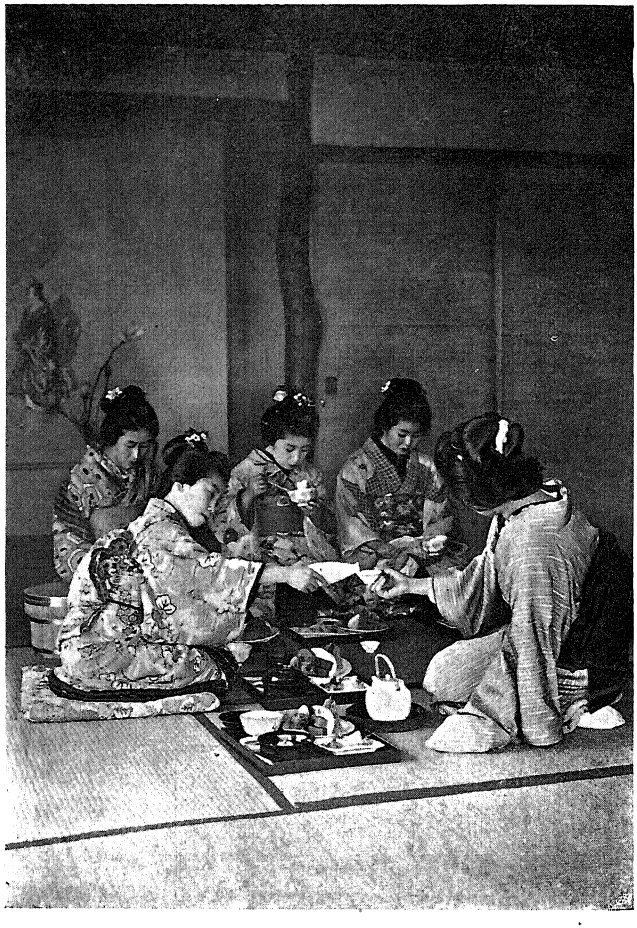

A gésák ebédelnek.

mi gyorsírászatunkhoz, csakhogy felülről lefelé íródik, — írónnal írott kis költemény volt. A költeményt nem tudtam ugyan elolvasni, de akár mérget mertem volna reá venni, hogy az is a jávorfát dicsőítette. Minél tovább szemlélődöm, annál több jávorfát fedezek föl környezetemben. Hiszen még a leányok selyem-krepp kimonója is csupa jávorfalevél díszt

mutat, vastag selyembrokát obijuk pedig ezernyi fínom, aranyos jávorfalevéllel van átszőve.

Az előkelőbb körökhöz tartozó tokiói urak szoktak ebben a klubban vacsorázni, illetőleg a szép gésák táncaiban gyönyörködni. Utóbbi élvezetért a vacsora árán kívül még 10—35 yent kell fizetni. Ugyancsak ebben a klubban szokták az urak barátaikat is megvendégelni. Japánban ugyanis még a legjobb barátot sem szokták a ház asztalánál vendégül látni, mindig csak valamelyik vendéglőben. Az ilyen lakomán kizárólag urak vesznek részt, a hölgyeket a vacsoránál a fínom modorú gésák helyettesítik, kik szellemes társalgással, valamint kecses táncokkal fűszerezik a lakomát.

Nem messze a Koyokan-tól, van Tokió legmagasabb pontja, az Atagó-domb. Száz meredek kőlépcsőn másztam fel a rajta álló sintó-templomhoz. Innét látni csak igazán, hogy milyen óriási kiterjedése van a japánok fővárosának s milyen hatalmas helyet foglal el benne maga a császári palota.

Hosszú, egyenes utcán hajtottam innét a Hibiya-parkba, melynek szélén áll a japán parlament, egy puritán egyszerűségű épület, mely kívülről inkább valamely vidéki város nyári színköréhez, mintsem egy ötven milliót számláló hatalmas nemzet parlamentjéhez hasonlít. De mint a példa mutatja, lehet ebben az egyszerű házban is pompás törvényeket hozni. Mögötte van a haditengerészeti minisztérium szép nagy kőpalotája, melynek parkjában, a palota homlokzata előtt, egy elfoglalt orosz hadihajó hatalmas vasmacskája áll ferde helyzetben, díszes kőtalapzaton. Mindjárt mellette van az igazságügyminisztériumnak ugyancsak díszes palotája is. Ez a városrész igazán európaias jellegű. A Hibiya-park ugyan még igen fiatal és széles útaira egyelőre még nem sok árnyékot borítanak a fiatal fák. A park főékessége egy az oroszoktól elvett nagy ostromágyú, melynek óriási méretei mellett valósággal elvesznek a közelében ácsorgó s beszélgető kis japán nők.

Már délre járt az idő, mire idejutottam s kezdtem megéhezni. Éhségemet egy csöppet sem csillapította a park köze-

pén fekvő tó körül húzódó, nagy glycinia-lugasban való gyönyörködés, melynek pompás lila virágai alatt kedves japán gyermekcsoportok játszadoztak a tóban úszkáló aranyhalakkal. És mégis jól jártam, hogy megállapodtam itt egy kissé, mivel a lugas lombozatán keresztül csinos kis vendéglőt fedeztem föl, melybe habozás nélkül be is léptem. Fölmentem az emeleten levő barátságos étterembe, melyben az európaiasan terített asztalok körül nagyobbára tiszteket és egyetemi hallgatókat láttam étkezni. Csupán egy üvegezett fal választott el a japán rendszerű étteremtől, melyben a földön térdelve étkeztek az emberek parányi lakk-asztalkákról.

A pincér elém tette a japánírásos étlapot, melyből persze sehogy sem tudtam kiokosodni s csak úgy találomra böktem rá mindig ujjammal, még pedig oly szerencsével, hogy igazán pompásan megebédeltem. A menüm kitünő currys-rizsből, pörköltből — persze amolyan angol módra, paprika nélkül készült pörköltből — pompás marha bélszínből, háromféle főzelékkel körítve, fejes salátával, kenyérből és vajból állt, melyekhez megittam egy nagy üveg Szapporósört és egy csésze feketekávét. Az egész lakoma 60 szenbe, azaz 75 krajcárba került. Tokióban igen olcsón lehet étkezni.

Érdekes följegyezni, hogy Tokióban a teljes ellátásért még a jobbmódú egyetemi hallgató sem fizet havonta húsz yennél többet és ezért kap mindent. Micsoda koplalást lehet ma már Budapesten havi ötven koronából véghez vinni!

A Hibiya-park tőszomszédságában, a császári palota déli oldalán, egy másik park következik, melyet impozáns, széles kocsiútak szelnek át. Innét lehet legjobban látni a császári palota főbejáratát és a hozzá vezető, kétnyílású szép fehér kőhídat. A császári palotát övező régi kőfalban bronzveretű, nehéz tölgyfa-kapukat látunk, melyeknek mindegyikében katonai őrség áll. A palotába természetesen nem lehet bemenni. A körülötte elterülő városrész bámulatos fejlődésnek indult. Nem fukarkodtak ott egy csöppet sem a telekkel és miután a még hajdan itt állott daimió-kastélyok lótusz-

tavait is betömték, valósággal a város szívében keletkezett a legegészségesebb levegőjű, szép városrész, mit kevés európai nagy városról lehet elmondani. Bezzeg beépítenek a mi szép Budapestünkön minden talpalatnyi helyet!

A széles útakon gyors egymásutánban kergetik egymást a példás tisztaságú villamosok, mind telve néppel. A tokiói villamoson nagy rend van. A kocsikban csak ülőhelyek vannak. Dacára annak, hogy Japánban úgy a férfiak, mint a nők szenvedélyesen dohányoznak, a villamoson még kint a perronon sem szabad dohányozni. A villamosvasutnak dacára az olcsó viteldijaknak, óriási bevételei vannak. Csekély öt szenért, azaz tizenkét fillérért bárminő távolságra el lehet menni, akárhányszori átszállással is. Reggeli nyolc óráig pláne csak három szen egy jegynek az ára. Ellenőrök sem zaklatják az utasokat, hiszen leszállás előtt ugyis le kell mindenkinek adnia a jegyét a kalauznak, aki egy a kocsi végén felfüggesztett gyüjtőszekrénykébe dobja azokat.

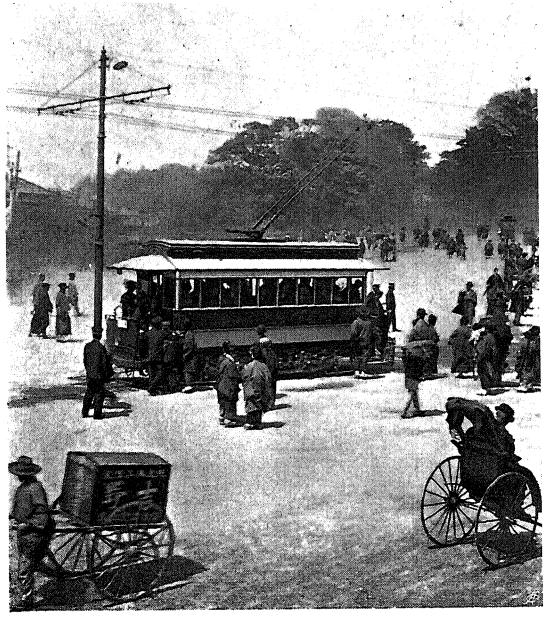

A tokiói villamoson.

Riksámat elbocsátva, fölkapaszkodtam magam is egy villamosra, mely az Uyeno-park felé igyekezett. Eleinte különösen éreztem magamat a kocsiban mint egyetlen európai, de nem azért, mintha kiváncsi tekintetek zavartak volna, a legkevésbbé sem. A japán nem kiváncsiaskodik, tiltja azt a jó ízlése; de hát olyan álomszerűnek, mondhatnám mese-

szerűnek tetszett egész környezetem, a körülöttem ülő exotikus öltözetű emberek, a mindig barátságosan mosolygó japán nők, feltornyosított szép frizuráikkal, a fénylő fekete hajból kikandikáló szokatlan formájú hajtűkkel és virágokkal, míg tarka kimonójuk alól kacéran villognak ki a hófehér harisnyás, facipős lábacskák, az öregujj mellett áthúzott piros szalaggal. A kocsi belseje japánírásos reklámokkal van teleaggatva. A kalauz nyafogó, szinte siránkozó hanglejtéssel szól be minden percben a kocsiba, jelezve a következő állomás nevét. Csak nézem-nézem ezt az embert és sehogy sem tudom a siránkozó hangját a barátságos arculatával és udvarias mozdulataival összhangba hozni. Eszembe jutott az is, hogy milyen furcsa dolog, hogy Budapesten most hajnali négy óra körül jár még csak az idő s a lumpok még csak most kezdenek ott lassanként fölszedelőzködni s hazafelé szállingózni, mikor én itt már meg is ebédeltem és ilyen különös társaságban, modern villamosvasuton robogok el a japán császár palotája előtt.

Bent jártunk a város szívében. Bezzeg van itt azután nagyvárosias forgalom! Harminc villamos is áll egymás mögött, megrekedve az ember és riksa áradatban. A tipikus japán faházak között — mert hát a házak tulnyomó része még Tokióban is a megszokott faházikó, kis erkélyekkel és papiros falakkal — modern áruházakat is látni, melyeknek óriási kirakataiban talán kertestül és mindenestül elférne a szomszédos japán házikó. A nagy kirakatok kristályablakai mögött cseresznyevirágos tájban állanak a legutolsó divat szerint öltözött viaszbábok. A ferdeszemű viaszhölgyek — Tokióban lévén — nem párizsi toilettekbe, hanem pompás selyem kimonókba vannak öltözve, melyeknek nem a szabása, hanem a mintája mutatja a legutolsó divatot. A szép kimonót díszes, széles obi — ugyancsak a legujabb alkotás — tartja a derék fölött össze. Csupán a kezükben tartanak már ezek a bábok is európaias divatú, fínom színes selyem napernyőt.

* * *

Tokiónak számtalan parkja között legszebb és legimpozánsabb az emelkedett helyen fekvő Uyeno-park, Tokiónak Bois de Boulogne-ja. Tizezrekre menő tömeg sétál itt a pompás, árnyas útakon állandóan. Boulevardszerű széles utca vezet a park főbejáratához, mely itt jobbra kanyarodva az Uyeno-pályaudvarhoz visz, míg a balra vezető, impozáns kocsiút a parkot kerüli meg. A széles utca mindkét oldalán csinos teaházak s vendéglők állanak, míg az úttest közepén a villamoskocsikra kapaszkodó, vagy azokról leszálló, valamint a park felé tóduló közönség, a kiáltozva tovanyargaló ezernyi riksával, valóságos londoni forgalmat varázsolnak szemeink elé. A gyalogosan sétáló közönség számára kényelmes, széles lépcső visz föl a parkba, mely kedves tarka képet nyújt egész nap. Az egyik felén föl, a másikon pedig lefelé vonul szakadatlanul az emberáradat. Fönt áll a nagy Szaigó tábornoknak, a szatszumai fölkelés tragikus véget ért hősének, hatalmas bronz szobra. A talán hatvan méter széles kocsiútat hatalmas japán cseresznyefák szegélyezik, melyeknek ágai véges-végig hosszú, hengeres gerendákkal vannak alátámasztva. A mindig tiszta kis riksák fürge tempóban nyargalnak tova az út fínom porondján és csak néha gördül át közöttük egy-egy császári hintó is, vagy valamelyik nagy-

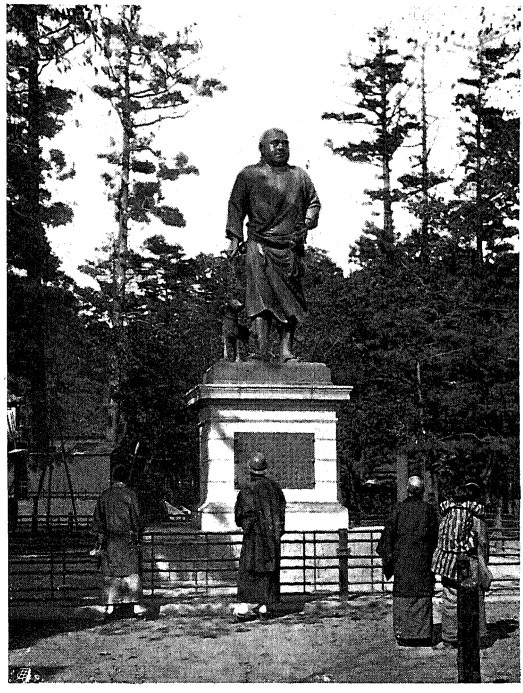

Szaigó tábornok szobra.

követség hölgyeit látjuk itt korzózni elegáns hintóikban. Az Uyeno-park fái alatt sok érdekes dolog rejtőzik. Itt volt még nem is olyan régen, hat Tokugáwa sogúnnak mauzoleuma is, melyek pompa s gazdagság dolgában túltettek még a Siba-parkbeli mauzoleumokon is, de sajnos, tűzvész emésztette el őket. Komor kryptoméria fasorban állanak itt hosszú kettős sorokban a mohlepte kőlámpások. A fasor végén szép hétemeletes pagoda emelkedik a templomokkal. Úgy a pagodán, mint a környező fákon ezernyi fekete holló tanyázik. Az éktelen hollókárogás hozzátartozik az uyenói hangulathoz.

A templom mögött a domb szélére lépve, egyenesen lelátunk a Sinobazu-ikére, a négyzet alakú hatalmas lótusztóra, melynek kellős-közepén, parányi szigetecskén áll a japán Szűz Máriának, a kegyes Benten-nek kis piros temploma. Pici kis fatemplomocska ez, melynek nem is lehet a belsejébe belépni. Homlokzatáról karvastagságú szalmakötél lóg le, melybe a ruhákról letépett vászoncsíkok és imádságokkal teleírt papirszeletkék is vannak fonva. E kötél megrángatásával kondítják meg a magasban fölakasztott tompahangú kis harangot. A szentély előtt imponáló külsejű, talán két méter hosszú, egy méter széles és egy méter magas fapersely áll, a tetején sűrű lécezettel. Sokáig álltam ott s néztem, hogy mennyi rengeteg ember, nagyobbára nők tódulnak a kis templomhoz, szakadatlan láncolatban. Úgyszólván kézről-kézre adják egymásnak a szalmakötelet, melynek megrángatása által hívja az imádkozó az istennő figyelmét magára. Lehorgasztott fejjel, kétszer tapsolva, rövid imát mondanak az emberek, melynek bevégeztével ujra tapsolnak és pénzt dobnak a feneketlen perselybe. Főleg az utóbbi ténykedésük látható örömmel tölti el a templomból kikandikáló boncot, aki különben reggeltől estig azzal van elfoglalva, hogy tusba mártott ecsettel imákat ír vékony fehér papirlapokra a közönség számára, természetesen külön díjazás fejében.

Az imádsággal teleírt papirok nagy szerepet játszanak

a japán ember életében, mert igen sokoldalú azok használata. Sokan a mellen viselik kis zacskóban mint amulettet; ilyen imádságos papirt tesznek a beteg ember fejére is, a szerelmes leány ugyancsak ennek segélyével igyekszik kifürkészni a jövőt, hogy felesége lesz-e valaha a szeretett férfinak. Ilyen papirokat lenget a szél a rizsföldek fölött kifeszített szalmaköteleken is, hogy elriadjanak tőlük a gonosz szellemek. A papok különben igen alárendelt, mondhatnám megvetett néposztályt képeznek Japánban, de hát mit bánják ők azt, mikor a nép reggeltől estig önkényt hordja nekik fillérjeit a nagy perselyekbe. Nem is olyan megvetendő e perselyek jövedelme, amennyiben épen ennek a szentélynek a perselyében, mint egy tokiói úrtól hallottam, néha egyetlen napon 5—6000 yen gyűl össze, tehát csaknem annyi, mint az azakszai Kwannon nagy templomában.

Midőn első ízben jártam Tokióban, országos kiállítás volt az Uyeno-parkban. Csak úgy tódultak be az emberek a szép nagy fehér diadalkapu alatt a kiállítás területére. Csekély tíz szen volt a beléptidíj, de mi még azt sem fizethettük meg, mivel a kiállítás figyelmes igazgatósága névre szóló állandó tiszteletjegyeket küldött számunkra a hajóra. A sikerült kiállítás körülbelül akkora terjedelmű volt, mint a mi millenáris kiállításunk. Ami szépet és csodásat Japán létre hoz, mint selyem, lakk, bronz, elefántcsont, fa- vagy papirárúk, könnyen áttekinthető csoportosításban volt az itt mind fölhalmozva az ízléses, nagy fehér csarnokokban. A tágas műcsarnokban modern és ó-japán modorban festett olajfestmények és aquarellek is függtek a pompás kakemonók mellett. És milyen olcsó volt ott minden kép!

Még az óriás-kerék sem hiányzott, melynek egyik kocsijában japán rezesbanda recsegtette a mi füleinknek éppenséggel nem kellemesen hangzó, átjapánosított európai zenedarabokat. Lugas-szerűen fedett úton, fejem fölött a glyciniák ezernyi lecsüngő lilafürtös virágával, jutottam el a kertészeti kiállításhoz, hol gyöngéd szirmú, halvány violaszinű iriszek pompáztak egy hosszú faépület előtt. A keskeny faépületben

szebbnél-szebb bronzvázák, bambusz virágtartók és fonott kosárkák álltak hosszú sorokban, melyekben szépen öltözött fiatal leányok a japán népnél olyan magas fokon álló izlés szerint rendezgették egész nap a frissen levágott virágokat, néha egyetlen faágat dugva egy-egy vázába. Fontos tantárgya ez minden japán iskolának. A japán ízlés még a vázában is meg akarja tartani a virágnak vagy faágnak jellegzetes sajátságait, előnyösen domborítva ki annak minden szépségét. A mi tömött virágcsokraink és virágelrendezésünk a japán ember szemében a legnagyobb ízléstelenség, a virágokkal űzött barbárság. Ők például soha sem kevernének többféle fajta virágot egy csokorba, amint hogy mindig csak egyféle virágot dugnak a vázába is.

A Sinobazu-tó is bele volt vonva a kiállítás területébe. A kis Benten-szigetet bronz-kandeláberes gyönyörű fehér kőhíddal kötötték össze a másik parttal is, hol a nagy gépcsarnok állott. Ennek a szilárd anyagból készült, állandó szép hídnak azt hiszem a kis templom papjai örültek legjobban, mert most már két oldalról tódulhat a nép a szentélyhez. Száz meg száz bazár és vendéglő volt a tó körül és egy magas faállványról kerekes csónakon lehetett lebocsátkozni villámsebességgel egy szédítő meredek lejtőn a tóba.

A selyemáruk kiállítását meg sem kisérlem leírni. A szemeket káprázató látványosság volt az. Érdekes volt a háborúra vonatkozó emlékek, valamint a japán vöröskereszt-egylet szép kiállítása. Pompás modelleket láttam ott a japán hadihajókról is. Ugyanott láttam Tokiónak körülbelül harminchat négyzetméter nagyságú modelljét is. Ezen láttam csak igazán, hogy milyen hatalmas kiterjedése van a városnak. A fényképészeti kiállításban egy hatalmas fénykép ragadta meg figyelmemet. A tszusimai tengeri ütközetet ábrázolta a kép, melyet az ütközet hevében vett föl egy japán tengerésztiszt. A talán öt méter hosszú képen jól lehetett látni még a tengerbe csapódó nehéz lövedékek nyomán fölszökkenő vastag vízoszlopokat is, valamint a magas lánggal égő, sülyedőfélben lévő orosz hajókat. Borzalmas dokumen-

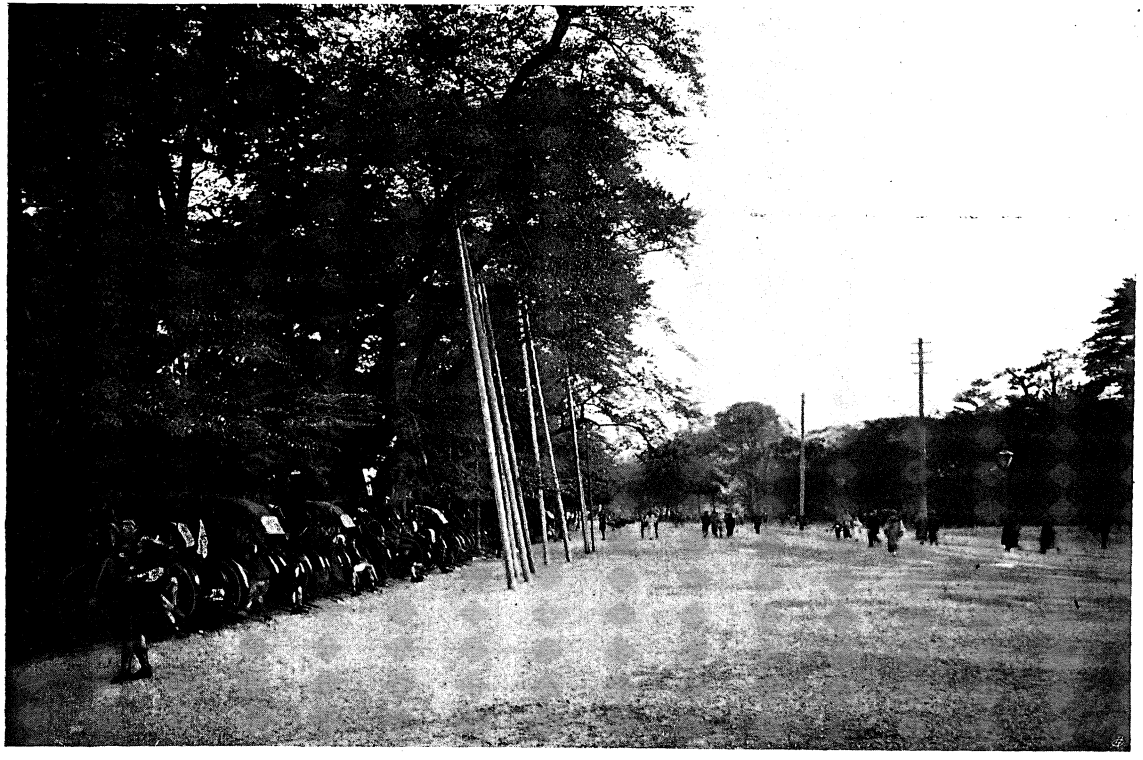

Az Uyeno-parkot széles útak szelik át.

tuma volt e kép a modern fegyverekkel vívott tengeri ütközetnek. De voltak ott külföldi tárgyú képek is. Ott láttam például a megnagyítását egy a bécsi úrnapi körmenetről felvett pompás fényképnek. Kitűnően meg lehetett rajta ismerni a baldachin mögött haladó ősz királyunkat. Valamelyik Bécsben átutazó japánnak amateur felvétele volt, még egy csomó művészies ausztriai tájképfölvétel között.

Köteteket tudnék róla írni, hogy mi mindent láttam a szép kiállításon. Az egész napi gyaloglástól, ácsorgástól és nézéstől kifáradva, letelepedtem végül egy nagy cukrászda terraszán, szemben a tér közepén álló zenepavillonnal, melyben egy japán ezred zenekara hangversenyzett. A kis japán katonák igen jól játszották az ismert európai operákat és valcereket. A cukrászdában egyformán öltözött japán leánykák szolgálták föl a fagylaltot, a jeges limonádét és teát. Narancssárga selyemblúzt, sötétzöld rövid szoknyát, fekete harisnyát és kivágott lakkcipőt viseltek valamennyien és tetszelegve nézegették magukat minduntalan a nagy falitükrökben. A cukrászda belsejéből halk zongorázás hallatszott. Az oszlopok mögött fiatal japán hölgyet pillantottam meg a zongora előtt. Kezd ám már az európai zongora is hódítani Japánban. Különös dolog, hogy milyen parányi termetűek lesznek a japán leányok az európai öltözetben! Mégis csak nagy művészi érzékkel és látással megáldott ember lehetett, aki a természettől alacsony termetű japán nők festői öltözetét kifundálta s tervezte. Milyen más egy kimonóba öltözött japán nő! Milyen kecses, milyen graciózus és kedves abban minden mozdulatuk!

A kiállítási terület szélén, emelkedett helyen állt az udvar védnöksége alatt működő társulatnak, a Welcome Societynek díszes pavillonja. Alig jutottam e pavillon közelébe, már is észrevett engemet, idegent, egy szalonkabátos japán úriember, aki egyenesen felém sietve bemutatkozott, mint tagja annak a társulatnak, mely célul tűzte ki magának, hogy kellemessé tegye az idegeneknek a Japánban való tartózkodást. Rögtön bevezetett a fogadószalonok egyikébe, mely európai búto-

rokkal és szőnyegekkel ízlésesen volt berendezve. A szalon nagy ablakaiból szép kilátás nyílt az azakszai-park felé. Szemrevaló, mosolygó, hajlongó nészánok vettek ott körül, akik teával, édességgel, szivarral, cigarettával traktáltak s egy csomó képes levelezőlappal és utazási prospektussal is megajándékoztak. Angolul folytatott társalgásunk kissé döcögősen ment, de már a következő pillanatban egy németül beszélő tokiói hirlapíróval ismertetett meg uj barátom, kivel olyan szoros barátságot kötöttem azután, hogy meghívásomra át is jött egyszer a Yokoháma előtt fekvő hajónkra vacsorára. Le is írta lapjában a hajónkon tett látogatását és nem fukarkodott a dícsérettel, hogy milyen kitüntető vendégszeretettel fogadták őt az osztrák-magyar hadihajón. Nekem az imponált legjobban, hogy milyen helyesen volt az az ember az Ausztria s Magyarország közötti viszonyról tájékozva. Sok bécsi ujságíró kollégája tanulhatott volna tőle.

Olyan udvarias és előzékeny fogadtatásban sem igen volt még valaha részem, mint a Welcome Society-nél. Érdekes volt, hogy bármit is kérdeztem az udvarias, szíves uraktól, kiknek soraiban egyetemi tanárok, ügyvédek, orvosok és írók is voltak, soha sem kaptam kérdésemre egyenes választ, hanem udvariasan másra terelve a beszélgetést, észrevétlenül vezettek arra a helyre, amely után kérdezősködtem. A többi között megkérdeztem például, hogy merre fekszik a kiállítási híres gésa-színház, melynek megtekintését a yokohámai prefektus annyira a lelkünkre kötötte. Nem mondták meg, hanem a gésákról és azok táncairól beszélgettek velem s végül arra kértek, hogy fáradnék egy óra mulva vissza hozzájuk. Mikor visszajöttem, ujra teával kináltak az urak s azután személyesen vezettek el a színházba, még pedig egy külön páholyba, hol persze a legjobb akarat mellett sem fizethettem semmit sem. A japán közönség, mely zsufolásig megtöltötte a nagy színház minden zugát, türelmesen ácsorgott a pénztárak előtt, mialatt én akár egy fejedelem, kényelmesen vonultam be páholyomba.

Egész Japán leghíresebb és legszebb gésái táncoltak a

színházban. A nagy fehér színházi függönyt egy stilizált cseresznyevirág — a kiállítás címere — diszítette. Midőn félrehúzták a függönyt, bájos látvány tárult föl szemeim előtt. A színarany hátterű szinpad hátsó részében alacsony emelvényen térdelt egy sorban tizenhat egyformán öltözött gésa, kik előtt más nyolc gésa térdelt a földön. Előre hajtott fejjel, teljesen mozdulatlanul ültek valamennyien, úgy hogy nem is lehetett arcukat látni, csupán a szénfekete haj alól kikandikáló hófehér nyakukat. Majd kétszeri kopogtatás hangzott föl a színfalak mögül, úgy mint a párizsi színházakban, mire egyszerre emelték valamennyien föl fejöket. Huszonnégy komoly nézésű, szép fiatal leányt láttam magam előtt, kiknek egyetlen arcizmuk sem mozdult, mintha szobrok lennének. A zenélő gésák voltak azok, kik a samizent s a kézi dobokat játszották, egy részük pedig énekelt. A zene hangjaira lassú tánclépésben közeledtek most a színpad felé a remek kimonókba öltözött táncoló gésák, csupa egyforma termetű s egyforma magasságú szép leány. Nagyszerű precizitással táncolták el a pillangó-, legyező-, cseresznyevirágtáncokat, az ő sajátszerű gesztusaikkal, mindent a test, a kezek és lábak mozgatásával fejezve ki.

Az Uyeno-parkban van a császári múzeum is, gyönyörű japán kert közepette. A palota homlokzatán a tizenhatszirmú arany chrysanthemum, a császári címer ragyog. A kert útjai mentén az oroszoktól elvett ágyúk, tábori konyhák és kocsik állanak. A kúpolás modern palotában pompás japán műremekek, bálványszobrok, aranynyal és ezüsttel kirakott dísztárgyak, bámulatos lakk-dolgok és még sok egyéb érdekes látnivaló van. Még futólagos látogatásnál is azonnal szemünkbe ötlenek az egyik teremben az aranypapirral bevont, néhány száz esztendős spanyolfalak, melyeknek tábláin az akkori művészek örökítették meg a jezsuita atyák partraszállását Japánban és fogadtatásukat az udvarnál. Egész szekrényeket töltenek meg az érdekesnél-érdekesebb emlékek a kereszténység Japánba való bevezetésének idejéből.

Az állattani osztályban megbámuljuk a kitömött apró

japán kakasokat, négy-öt méter hosszú fehér farktollaikkal. A lépcsőházban az első emeleten, hatalmas, feketére lakkozott kétkerekű kocsi áll. Valóságos házikó ez a kis kocsi, melynek padozatát épen olyan gyékényfonat borítja, aminőt a mai nemzedék is használ szobáiban. Körüskörül fínom bambusz-redőnyök zárják el a kocsit, melyeknek közepéről nagy selyem bojtok lógnak le dísz gyanánt. A kocsi mellett rámában, üveg alatt látjuk egy néhány száz esztendős színes fametszetben ugyanazt a kocsit. Japán precizitással adja vissza a kép a kocsinak legaprólékosabb részleteit is; még egy fénykép sem adhatná vissza tökéletesebben. Termetes bivalyok húzták annak idejében e fejedelmi utazókocsit, mint azt az említett képen láthatni. Ugyanitt láttam a koreai generálisoknak sajátságos egykerekű, magas kocsiját, melynek tetején, mint a modern arató- vagy vető-gépek kagylószerű ülésén trónolt fönt a magasban a vitéz generális. Ezt a kocsit emberek tolták hátulról egy rúd segélyével. Az egy kerék arra vall, hogy nem valami fényes országútakon való utazásra használhatták a furcsa járművet. Furcsa kis kocsikázás lehetett biz' az. A múzeum mögötti kis kertecske gyöngye a japán kerteknek, ezernyi érdekes növénynyel és virággal.

Az Uyeno-parkban van azután még a szép állatkert, a zeneiskola, az iparművészeti iskola, valamint a nagy nyilvános könyvtár is. A lótusz-tó túlsó partján látjuk a tokiói nagy egyetemet a klinikákkal. Egész csomó teaház és vendéglő is van azonkívül a parknak árnyas fái alatt. Nem csoda, hogy annyira szeretik a tokióiak az ő Uyeno-jukat.

Jártam az Uyeno-parkban a cseresznyevirágzás idején is. Az még csak az igazi pompa! Meg sem kísérlem gyönge tollammal lefesteni, mert ha még oly jól sikerülne is annak vázolása, még akkor sem tudná senki sem elképzelni, aki nem látta azt saját szemeivel. Mintha egy nagy, végtelen nagy rózsaszínű felhő, a legszebb, a leggyöngédebb rózsaszín árnyalatokban, szállt volna alá a parkba, terül el fejünk fölött, a vastag fekete fatörzsek tetején a cseresznyevirágos

pompa. Fönt a magasban teljesen egybeolvad a virágfelhő, mintha egyetlen fa lombja lenne az egész. Az ágakból nem látni semmit sem, olyan sűrűn ülnek rajtuk a virágok. Legjobban szeretne az ember beleharapni ebbe a gyönyörűségbe, olyan szép, olyan könnyű az egész, mint a tejszínes eperhab.

Talán tízszer jártam odaát Tokióban, mindannyiszor reggeltől estig fáradhatlanul nézdegélve s tanulmányozva az óriási várost, melynek megtekintésével még sem tudtam teljesen elkészülni. Hónapok kellenének ahhoz. Tokió utcáin sokszor egész váratlanul magyar szó ütötte meg füleimet és valahányszor hátrafordultam keresni, hogy ki beszélhet itt magyarul, mindig a mi matrózainkat pillantottam meg. A magyar fiúk dicséretére legyen ez itt fölemlítve. Míg a horvát, dalmát, olasz, de még a német matrózok nagy része is inkább a yokohámai kis korcsmákban — melyekben tekintettel az ott megforduló sok hajósnépségre, bővelkedik a kikötő környéke, — töltötte el a kimenő délutánjait, addig az én magyarjaim tágranyílt szemekkel, igazi tudásvágygyal szedték magukba a sok érdekes tokiói benyomást. Ahol csak tehettem, örömmel adtam nekik felvilágosítást.

A lótusz-tó partján vacsoráztam azután egy vendéglőnek a tóra nyiló terraszán, megélvezve onnét a bűbájos estét, midőn naplemente után előbb szép sárga lesz a tó vize, mintha nem is vízzel, hanem folyékony aranynyal volna tele, majd bíborpirossá változik az egész és a tó körül kigyúlnak a bájos tarka papirlampionok ezrei, melyeknek számát megkétszerezi a teljesen nyugodt tó nagy tükre. A kis szigeten, a Benten istennő szentélye előtt most is egyre szól a gong.

Egy szép nap emlékével tértem este vissza Yokohámába.

Másnap díszlakoma volt tiszteletünkre Tokióban, a tengerészeti minisztérium palotájában, melyen Togó admirális, a tszusimai győző prezideált. Hej, de szerettem volna én is ott lenni, de hát az orvos nem a maga ura otthon sem, annál kevésbbé a hadihajón. Csaknem ötszáz ember levén hajónkon, mindig akadhatott baj s most is, mialatt társaim

Togó asztalánál ettek Tokióban, nekem műtétet kellett végeznem egy szegény ördögön, egyedül, asszisztencia nélkül. Parancsnokunk tudván, hogy nagy japán-barát vagyok, mondta is nekem másnap:

— No doktor, nyugodtan harakirit végezhet magán, hogy ezt elmulasztotta!

Azért egy esztendő mulva kedvezett nekem is a szerencse, megismerkedtem én is Togóval. Majd elmondom később azt is.

* * *

Ezúttal, midőn fölszállani készültem Yokohámában a vonatra, hogy Tokióba utazzam, a perronnak egy része el volt zárva, mivel ugyanakkor két kis hercegnő is utazott Tokióba a vonatunkhoz kapcsolt szalonkocsiban. A kedves arcú fiatal leányok csak olyan egyszerű selyem kimonóba voltak öltözve, aminőt minden japán nő visel, illetve a kimonó fölött viselték még az iskolásleányok számára előírt bíborpiros szoknyát is, melyet magasan a mell alatt szoktak megkötni. Hosszan kibontott hajukat piros selyem szalagcsokor tartotta hátul össze a fejen. Yokoháma polgármestere szalonkabátosan, cilinderrel kezében állott a kocsi ablakai előtt. Ugy ő, mint egész kísérete mélyen hajlongtak és hangosan szívták be a levegőt fogaik között, midőn a vonat elindult. Bennünket európaiakat különösen érint Japánban, hogy ott a hölgyek ugyanolyan mély hajlongásokkal viszonozzák az urak hajlongásait, mely szokás alól amint láttam, még a császári házból származó, tehát vérbeli hercegnők sincsenek kivéve.

Most már kiismerve magamat kissé Tokióban, egyenesen a villamosra ültem és keresztül robogva az egész városon, valamint az Uyeno-park mellett elvezető forgalmas széles utcán, egyenesen az Azaksza-parkhoz igyekeztem. Ez a park, illetve a benne uralkodó élet olyan mély benyomást tettek reám, hogy valahányszor odaát jártam Tokióban, a világért sem mulasztottam volna el mindannyiszor kimenni az azakszai parkba is.

Azaksza Tokiónak a Wurstl-práterje. Olyan pezsgő, nyüzsgő japán népéletet lehet ott látni, melyhez fogható nincsen egész Japánban sehol. De nem is annyira a nyüzsgő tarka élet ragadott úgy el engemet, mint inkább az azakszai Kwannon hatalmas temploma s a benne, valamint körülötte uralgó élet. Testet öltöttek ott régi japán álomképeim. Képzeletben nem egyszer láttam már ezt a körülöttem nyüzsgő tarka emberáradatot, valamint annak miliőjét. Ilyennek álmodtam én mindig Japánországot, a lombok és virágok között bujkáló fantasztikus pagodákkal, síremlékekkel és mohlepte régi Buddha - szobrokkal. Ilyennek festette képzeletem mindig a japán népet, amilyen ez a körülöttem hullámzó tarka sokadalom volt.

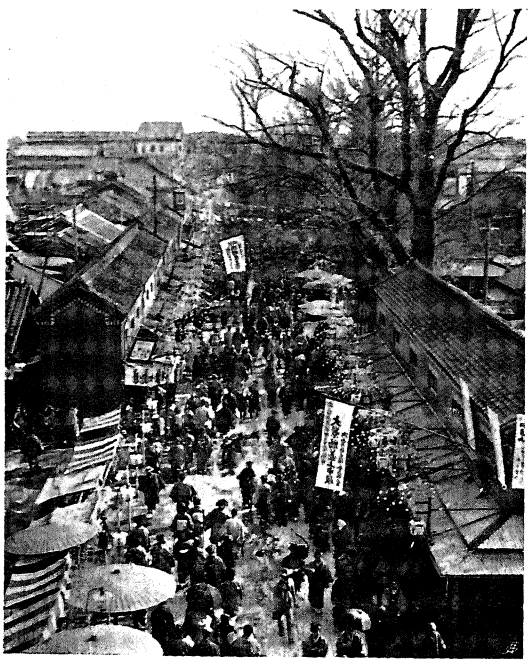

Az Azaksza-templomhoz vezető utca.

Egy meglehetősen keskeny, de hosszú utca elején szálltam le a villamosról. Az utca végén majesztétikusan emelkedik ki a nagy templomnak kékesszürke, impozánsan meredek teteje a környező fák lombjai közül. Lábaim valósággal gyökeret vertek mindjárt az utca elején, a pompás kép láttára. Az egész szélességében nagy kőtáblákkal kövezett utcán csak gyalog szabad járni; még a kis riksának sem szabad oda behajtania. Egyemeletes téglaházakban levő bazárok foglalják el az utca mindkét oldalát, melyeknek első emeletén véges-végig csupa rózsaszín virágból készült egyforma napernyők és tarka

papirlampionok himbálóznak a levegőben. A keskeny utcát egyenletes facipőkopogás zaja tölti be egész nap. El sem lehet azt képzelni, hogy minő zajt csinál annyi ezer meg ezer facipős láb a kövezeten. Hasonló zajt különben csak a vasúti állomások perronjain hallani, mivel a kövezett utca nagy ritkaság ma még Japánban. A bazárok előtt hosszú, keskeny asztalkák állanak még kint az utcán is, telerakva tarka-barka japán babákkal, játékszerekkel, színes léggömbökkel, csinált virágokkal. Az asztalkák fölött ezernyi tarka üveggömböcske csilingel a legcsekélyebb szellő érintésére. Ezek a virággal és mesterséges fenyőgalyacskákkal diszített üveggömböcskék egyetlen japán házban sem hiányzanak. Ez az utca valóságos eldorádója a tokiói gyermekeknek. Alig is lehet ott felnőtt embert látni, aki ne vezetne a kezénél fogva, vagy ne vinne a hátán egy pufók arcú, kedves kis japán apróságot. Gyermekkacajtól és gyermektrombiták harsogásától zajos ez az utca egész nap.

Az utca végén magas, piros buddhista templomkapu emelkedik, nehéz kettős cseréptetővel. Előtte s mögötte kétemeletesház magasságú fogadalmi kőlámpásokat és arany lótuszokon elmélkedő bronz Buddhákat látni a tágas udvaron. Akár a velencei Márkus-téren ezernyi szelid galamb repdes itt, melyeket a templomot látogató közönség etet.

A magas kapuban jobbról és balról hatalmas sodronyhálós rekeszekben, melyeket azonkívül még piros lécekből álló sűrű farácsozat is vesz körül, állanak a Ni-ó-k, a rettenetes templomőrök, két talán nyolc méter magas, herkulesi izomzattal biró, förtelmes tekintetű, vérvörös fabálvány. Különösen lábikráik, mellük és karjaik izomzatának plasztikája bámulatos, találóan jelképezve a bennük lakozó emberfölötti erőt. Sok ember állt a két bálvány előtt, kik kezeiket hangosan összecsapva imádkoztak s az ima befejeztével egy a szájban jól összerágott papir-galacsint igyekeztek a kettős rácsozaton keresztül a bálványra köpni. Ekkor vettem csak észre, hogy a testeikhez tapadó sok papir-galacsintól ugy nézett már ki mindkét istenség, mintha valami fehér színü

kiütéssel járó betegségben — talán fehér himlőben — szenvednének. Egyiknek épen az orra hegyén ült egy nagy galacsin s valósággal úgy látszott, mintha arra a papir-darabkára kancsalítana olyan dühös tekintettel az istenség. A kapu alatti kis sátorban egy buddha-pap tanyázott, aki egyre irkálta az imádságokat a megrágandó hygroszkopikus japán papirra, az erre váró hívek számára. A papirlapot egészen puhára szokták rágicsálni a szájban s azután úgy igyekeznek azt ráköpni az istenségre, hogy rajta tapadjon a testén, mert ha sikerül a procedúra, úgy teljesedésbe mennek a vágyak és könyörgések. Sok galacsint, megannyi füstbement reménységet láttam bizony a léckerítésen és a dróthálón is tapadni.

Az azakszai Kwannon-nak nagy temploma azok közé a dolgok közé tartozik, melyet látni kell. Habár olyan élénken lebeg ma is a képe szemeim előtt, mintha még mindig ott állanék előtte, még sem tudom leírni. A hetedik századból származó nagy fatemplomnak erősen bordázott, meredek cserépteteje talán kétszer olyan magas, mint maga a templom. Szinte csodálatos, hogy az a szúette, évszázados faváz kibírja a hatalmas cseréptető nyomását. A templom körül széles nyílt tornác vezet, melyhez a főhomlokzaton, annak egész szélességében vezetnek föl a falépcsők. Hogy a tízezrekre menő embertömeg szabadon mozoghasson, tárvanyitva van a templomnak homlokzati oldalán fekvő mindhárom nagy kapuja, valamint az oldalakon levő két nagy kapu is. A kimonós embertömegben modern európai ruházatú urakat, katonatiszteket, matrózokat és katonákat is láttam a befelé fordított lábbal tipegő asszonyok, leányok és gyermekek között, kik mindannyian kérni mentek valamit a jóságos Kwannontól. A szakadatlanul ki s betóduló embereknek ennél a templomnál még arra sincs idejük, hogy levessék facipőiket, hanem gétásan, vagy csizmásan lép be mindenki a templomnak nagy kőlapokkal kirakott padlójára.

Az első pillanatban nem is tudjuk, hogy merre nézzünk először s hogy mire összpontosítsuk figyelmünket? Az áhitatosan imádkozó s folyton változó sokadalomra-e, vagy a

templom menyezetéről lelógó, 3—5 méter magas papirlampionokra, melyek teljesen elvesznek a nagy helyiségben, avagy az életünkben látott legnagyobb perselyre? Valami négy méter hosszú, két méter széles és egy méter magas ez

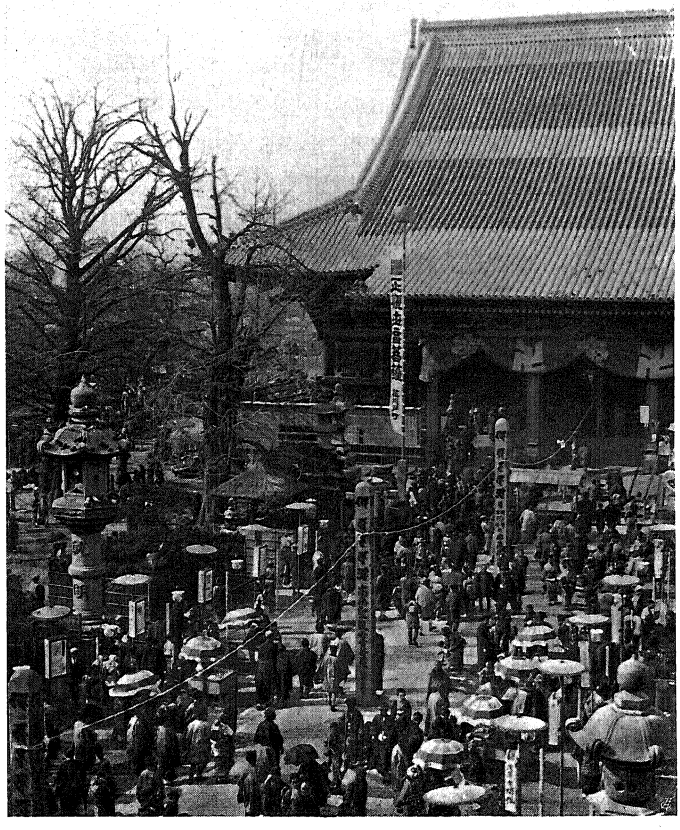

Az azakszai Kwannon temploma.

a persely, tetején élükre állított lécekből készült rácsozattal, melybe még a legügyetlenebb kezű ember által dobott pénz is biztosan belehull. A sodronyhálóval elrekesztett főoltáron temérdek gyertya ég, de még sem tudja szemünk kivenni, hogy miféle bálvány trónol rajta, olyan sűrű a háló fonadéka.

A kegyes Benten istennő aranyszobrának kellene ott állania, melyet a monda szerint egy nemes ember talált a Miyatogáwa folyó medrében. Még azt is tudják, hogy Hasi Nakamoto-nak hívták azt a nemes embert. A templom közepén katédraszerű magas emelvényen boncok ülnek, kik fogadalmi képeket, Kwannon-érmeket, gyöngyfűzéres olvasókat és illatos füstölőpálcikákat árulnak. A mellettük levő bronz serpenyőből illatos füst száll fölfelé. Micsoda akvarelleket lehetne itt csinálni!

Különösen estefelé tesz hatalmas benyomást a templom a szemlélőre, midőn misztikus félhomály veszi már körül a bálványokat és a temérdek, nekünk teljesen érthetetlen szimbolisztikus jelvényeket. A templom belsejében is galambok röpködnek mindenütt, melyek ilyenkor a nagy lampionokon vagy a keresztgerendákon gubbasztanak s fénylő szemekkel bámulnak le a néptömegre s az ezernyi gyertyára. A templomban különben nagy csönd van s alig-alig hallani ott egy hangos szót, csupán a facipők kopogását s a pénzdarabok pengését, amint nagy ívben repülve a persely felé, megkoppintják annak lécezetét, vagy csörömpölve hullanak annak fenekére, továbbá a szűnni nem akaró hangos tapsokat, de nem az egyöntetű színházi tapsot, hanem egymást gyorsan követő egyes tapsokat, hasonlóan a vezényszó nélküli sortűznél elhangzó egyes lövésekhez. A kétszeres taps után, csak úgy, mint a keresztények teszik az imádkozásnál, imára teszik össze a japánok is kezeiket, azzal a különbséggel, hogy ők nem tartják tenyereiket nyugodtan összetéve, hanem folytonos körkörös, őrlő mozgásokat végeznek velük.

Nem messze a főoltártól szabadon áll a templom közepén egy nagy famenyezet alatt a Binzur isten ülő faszobra. Ez az istenség a betegségek gyógyításával foglalkozik. Elegendő, ha valaki hittel szivében járul a bálványhoz és megsímogatja Binzur istennek azt a testrészét, mely megfelel a saját beteg vagy fájós testrészének és biztosan meg fog gyógyulni. Különösen sok fogfájást és migraint gyógyíthatott már meg a derék istenség, mert a sok kéz símogatásától tel-

jesen lekopott szegénynek a feje. Dacára annak, hogy kemény fából van az istenség kifaragva, teljesen síma, fényes felületű hengerré változott a feje, melyen nyoma sincsen már az arcnak. Hiába, egyforma az ember az egész világon! Önkénytelenül a római Szent Péter templomban ülő bronz Szent Péter jutott eszembe, akinek előrenyujtott jobb lábáról milliószor millió ajak már teljesen lecsókolta az öregujjat s a többi ujjaknak is a felét.

És mégis meghatott engemet, mikor egy fiatal japán asszonykát láttam a nagy istenség elé járulni, kinek megennivaló, kedves kis fiucska lovagolt a hátán. Az asszony áhítattal imádkozott s azután végig símogatta Binzur uramnak minden egyes testrészét, majd kis fián a megfelelő testrészeket. Azután pedig azon erőlködött, hogy a kis fiucska is megérinthesse saját kezecskéivel a hatalmas istent, ami azonban nem sikerült, bármennyire ágaskodott és forgolódott is szegény. Szerettem volna neki segíteni, de hát nem tudhattam, hogy vajon jó néven vette volna-e? Hogy a könyörgése, — ami bizonyára abban állt, hogy gyermeke egészséges maradjon — meghallgatást találjon, a kis fia helyett megismételte ő maga még egyszer a símogatási procedurát. A fiatal asszony különben úgy látszik anyai örömöknek is nézett elébe, mert azután minden zavarodottság nélkül, teljes bizadalommal símogatta meg Binzur isten hasát s utána a magáét.

Hatalmas szökőkút áll a nagy templom mögött, melyen túl a gyermekek és a vándorok védő-istenének, a jóságos Dzsizó-nak kerek temploma fekszik. Nem tudom okát adni, hogy miért olyan rokonszenves nekem ez a jóságos mosolyú Dzsizó, kinek megelégedetten mosolygó arculatát hazavisszük magunkkal Japánból egész életünkre. Az a mosolygós arc, meg a japán gyermekek sohasem fognak elmosódni emlékezetünkből. Megtestesülése e mosoly a japánok örökös mosolyának. A japán buddhista tan szerint az elhalt gyermekek a túlvilágon folyton kis kavicshalmazokat építenek, melyeket azonban a gonosz szellemek minduntalan szétrombol-

nak, úgy hogy a gyermekek kénytelenek előlről kezdeni a munkát. A gyermekek hangos siránkozására azonban megjelenik a jóságos Dzsizó, aki ruhája bő ráncai közé, valamint annak bő ujjaiba rejtve védelmezi meg a gyermekeket s elűzi a gonosz szellemeket. A templom belsejében a falak mentén valami hatszáz darab kőből faragott Dzsizót láttam, valamennyinek nyakába piros kendőcske volt kötve. A középen egy feltűnően szép, nagy arany Dzsizó áll, feje körül arany dicskoszorúval, arcán leírhatatlan szelíd mosolylyal. A nagy Dzsizó lábai elé rakosgatják a szülők elhalt gyermekeik kedvenc játékszereit. Tele volt a templom kis kocsival, babával, kardokkal s trombitákkal. Mély bepillantást enged ez az egyszerű kis templomocska egy tőlünk minden tekintetben távol álló ázsiai népnek, nekünk sokszor érthetetlennek tetsző lelki világába. A japánok mélyen érezni és szeretni tudó szívéről beszélnek hozzánk ezek a mosolygó bálványok s a lábaiknál heverő ferdeszemű, feketehajú, tarka babák, melyeknek látása bizonyára még a legelfásultabb utazó szívében is megpendít egy húrt. Hiszen az örök, a felséges anyai szeretetről beszélnek hozzánk azok a néma ajkak.

Az azakszai park kellős közepén egy kőből épült tizenkét emeletes kilátó-torony emelkedik. Ugyancsak megérzik lábaink, míg följutunk a legfelső emeletre, de fentről aztán nagyszerűen lehet tájékozódni Tokió fekvéséről. Jól lehet onnét látni az Uyeno-parkot, sőt tiszta időben még a császári palotát is ki lehet venni, de azontúl azután egyhangú, szürkés háztető-tengerbe vész a láthatár. Lábaink alatt, mint egy nagy hangyabolyban látjuk az embereket a Kwannon-templom felé tódulni. Mögöttünk látjuk a hatalmas Yosivárát, míg a másik oldalon a cseresznyefák szegélyezte Szumidagáwa folyónak széles ezüst csíkja kanyarodik tova a házak, majd üde zöld rétek között.

Leszállva a toronyból s tovább menve a város felé, lármás zenei hangok ütik meg füleinket. A tokiói színházutcában, a Dango-zaká-ban, helyesebben látványos bódék utcájában vagyunk, hol ferdén a földbeszúrt bambuszrúda-

kon lobog a sok keskeny, hosszú tarka zászló, telefestve nagy japán írásjelekkel. Van ott színház, kinematográf, villamozó-bódé, japán birkózók, cirkusz, stb. Rémesen harsognak a rezes trombiták s verik mindenütt a nagydobokat. A cirkuszoknál érdekes, hogy az épületnek az utca felé tekintő fala tulajdonképen egy nagy függöny, melyet hébe-korba, — rendesen a legérdekesebb jelenetek előtt — a magasba húznak, hogy az utca népe is láthassa néhány pillanatig, hogy miféle érdekes attrakció kínálkozik odabennt; de már a következő pillanatban, midőn kezd a dolog igazán érdekes lenni, lehull a függöny. Aki látni akarja a bent történő dolgokat, ne habozzék, hanem váltsa meg hamar a jegyét, hiszen csekély három szenbe kerül csak egy elsőrangú ülés, a többi pedig még olcsóbb. A hébe-korba európai orfeumokba is elvetődő japán artisták pompás mutatványaiban gyönyörködtem egy teljes óra hosszat ilyen cirkuszban, három szenért. Beléptem egy másik díszes bódéba is, melyből fülrepesztő rezes muzsika hangjai áradtak ki az utcára. Nyolc szenért egy vasúti jegyet kaptam a pénztárnál és mindjárt helyet is foglaltam az ott álló rendes vasúti kupéban. Csakhamar úgy éreztem, mintha mozgásba jönne a vonat és tényleg az ablakok előtt szép hosszú panorámában vonult el a mandzsuriai harctér, melyen a japánokat az oroszokkal küzdeni láttuk. Kemény téli időben haladunk el a lángban álló Mukden előtt. A vasúti kalauz pedig monoton siránkozó hangon egyre magyaráz, persze japánul. Egy negyedóra mulva

Az azakszai torony.

már Port-Arthurban vagyunk. Tessék kiszállani! Kint voltam ujra az utcán. Bementem azután a tszusimai tengeri-ütközet nagy körpanorámájába is. A „Mikáza“ japán páncélos hajó fedélzetén állottam s körülöttem folyt a véres tengeri ütközet összes borzalmaival, a vízbecsapódó nehéz lövegekkel, a vízbefúló emberekkel és a sülyedű orosz hajókkal.

[Az azakszai „Wurstl-prater“.

Érdemes meglátogatni a magánvállalkozók kezében levő azakszai állatkertet is. Csinos kertben, árnyas útak mentén állanak ott az állatok ketrecei. Egy nagy madárházban pompás japán gémek sétálnak. Az ember magasságú, szép fehér madarak feje búbján piros tollkorona ül s csupán a farktollaik feketék. A sodronyhálós ketrec körül vízzel telt bádog poharakat látunk, melyek mindenikében apró halacskák ficánkolnak. Ha leteszünk egy szent a kis asztalkára, akkor jogunk van egy pohár tartalmát beleüríteni a ketrecbe torkolló kis csatornába, melyen át a madárház vízmedencéjébe esnek a kis halak, honnét tüstént kihalásszák őket és mohón falják föl a mindig éhes gémek. Rendkívül tetszett nekem Japánban ez a lépten-nyomon tapasztalható feltétlen bizalom az emberek becsületességében. A kis asztalka mellett, melyre az ember a pénzt teszi, nem áll ám senki sem s így nem

is ellenőrzi senki, hogy lefizeti-e mindenki a halakért járó szent. És mégis lefizeti azt mindenki s az asztalkán szabadon heverő pénzből sem tűnik el egyetlen fillér sem. Tessék csak megpróbálni minálunk, régi civilizációval biró európai nemzeteknél, ilyesmit berendezni. Tudom hamarosan csődbe jutna a vállalkozó.

Az állatkertben az útak mentén szétszórtan álló, fedett színpadokon életnagyságú viasz-alakokból összeállított csoportok láthatók, melyek a történelemből, vagy kedvelt népmesékből vett jeleneteket ábrázolnak. Van azonkívül egy nagy színház és egy kinematográf is a kertben, melyekben nem kell külön belépti díjat fizetni. A bejáratnál lefizetett csekély tiz szenért nyujtják ott az összes élvezeteket. Hol itt, hol ott hangzik föl egy csengő éles hangja, mely a színház, vagy a kinematográf-előadás kezdetére hivja föl a közönség figyelmét.

Egy dombnak menedékes oldalán nagy ponyvatető árnyékában széles lépcsőfokok emelkednek, akár egy amfiteátrum lépcsői. Oda megyek. Velünk szemben hosszú alacsony színpad van. Ez már azután ideális levegőjű színház! A csengetésre néhány pillanat alatt megtelik a lépcső minden foka álló emberekkel. A felnőttek szívesen csinálnak mindenütt helyet a gyermekeknek, hogy azok is jól láthassanak mindent. A színpad a tenger-fenekét mutatja. Fínom zöldeskék tüll-kelme van előtte kifeszítve. mely mögött mintha élő halak volnának, olyan bámulatos tökéletességgel úszkálnak a papirmaséból készült különféle halak. Néha egész halrajok jöttek, majd lomha tengeri rákok, pókok, kigyók s polypok jelentek meg. Az állatok tagjait és uszonyait felülről mozgatták vékony madzagokon, mint a mi bábszínházaink alakjait. Végül egy ember jelent meg a tengerfenekén buváröltönyben, kit elkeseredett, hosszas küzdelem után, szőröstül-bőröstül elnyelt egy nagy krokodil. Ilyen tökéletes bábszinházat sem láttam még életemben. De leginkább azon bámultam, hogy milyen pontosan figyeli meg ez a nép a természetet. Eredetileg egy negyedórácskát szántam a kert megtekintésére s csak midőn

távoztam, vettem észre, hogy több mint két órát töltöttem benne, anélkül, hogy csak egyetlen pillanatig is unatkoztam volna.

Sokat tudnék még írni az azakszai parkban levő pompás teaházak és vendéglőkről, valamint a kis udvaraikban látható bámulatos tájkép-kertecskékről is, de hát akkor sohasem készülnék el Tokióval.

Az azakszai parktól csak egy ugrásnyira van a Szumidagáwa folyó, melyen öt modern vashíd vezet át a tulsó parton elterülő városrészekbe s a pompás Mukodzsima-sétányra, mely néhány kilométer hosszuságban húzódik végig a folyó partján. A szép sétány véges-végig cseresznyefákkal van beültetve s cseresznyevirágzás idején az Uyeno-parkban és főkép itten szokta a tokiói közönség a tavasz ébredését ünnepelni. Jártam a mukodzsimai virágzó cseresznyefák alatt is.

A yokohámai angol ujságban olvastam egy napon a reggelinél, hogy nyílnak már a cseresznyefák a mukodzsimai sétányon. Tehát haladéktalanul föl Tokióba! Délelőtt tízkor már az Uyeno-park felé robogtam a villamoson, honnét riksán hajtottam el az azakszai nagy templom előtt a város délkeleti részébe, a folyóparti híres sétányra. A nagy vashíd, az Azuma-basi rogyásig tele volt emberekkel, a kik mind, ki gyalog, ki riksán a mukodzsimai sétány felé igyekeztek. Már a hídról láttam a folyó partján végighúzódó rózsaszínű kígyót, melynek testét milliószor millió cseresznyevirág alkotta s mely a messzeségben mind vékonyabbá válva, teljesen egybeolvadt a láthatár szürkeségével. A messzeségben japán zászlókkal ékesített, megkötött sárga sárkány-léghajó emelkedett lassan a magasba, kosarában egy cilinderes japán úrral. A túlsó parton, a Szapporó-sörgyár kertjében egy rezesbanda harsogott.

A sétány kezdetén elbocsátottam riksámat és belevetettem magamat a tavasz ünneplésétől mámoros japán emberáradatba. A széles folyó jobb partján öt-hat kilométer hosszú alagútat alkotott a cseresznyefáknak egybefolyó rózsaszínű

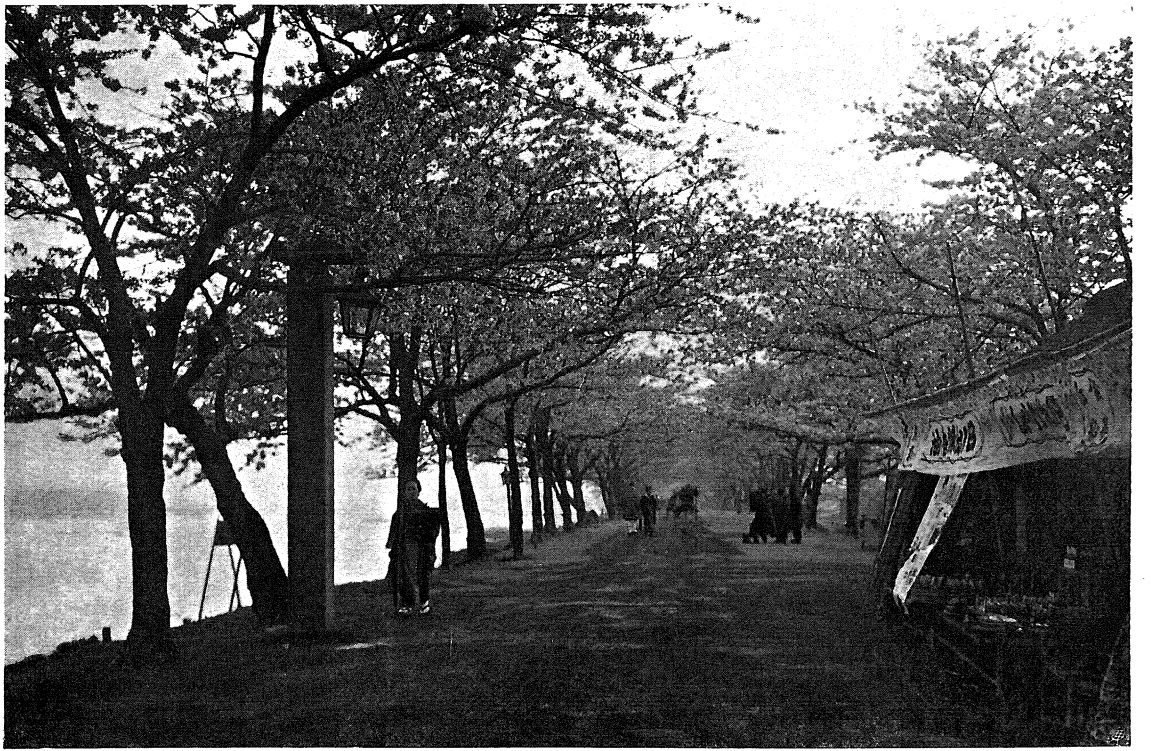

Mukodzsima cseresznyefái alatt.

lombozata. A fasorban tarka néptömeg hullámzott, az a tiszta, kellemes néptömeg, amilyent csak Japánban lehet látni. A folyó hátán egymást kergették a csónakok és a kis gőzhajók által vontatott valóságos vízi vasútak, a vasúti kocsik mintájára épült szakaszokkal. A kikötőhidaknál szakadatlanul csilingeltek a csengettyűk, hogy fölhívják a csónakázni szándékozók figyelmét a kikötni készülő csónakokra. Lapos gyékénytetővel fedett, széles számpánok, valóságos úszó teabódék is libegtek a folyó hátán, melyeken szép kis gésák járták a cseresznyevirág-táncot. A cseresznyefák alatt sűrűn állt bódé bódé mellett, melyekben ételeket, italokat, édességeket, gyermekjátékokat, muzsikáló színes léggömböket, búgó bambusz-pörgettyüket, álszakált, álbajuszt, mesterséges cseresznyevirágos ágakat és Isten tudja mi mindent árultak. Emitt két rúd között kifeszített madzagokon, madzagra kötözött eleven teknősbékák függnek, lomhán evezve lábaikkal a levegőben. Amott rögtönzött teaházak és mutatványos bódék következnek, utóbbiak rettenetes zenével. A cirkuszsátrak ponyvafüggönye föllebbent egy-egy pillanatra, bepillantást engedve a belül produkált csodás mutatványokra s befelé csábítva a közönséget. A tarka tömegben hosszú menetekkel — japán reklám-felvonulásokkal — is találkoztam. A menetet cseresznyevirággal diszített nagy szalmakalapos kulik nyitották meg japánirásos tarka zászlókkal. Nyomukban zöld egyenruhás rezesbanda masirozik, az európai füleket sértő, hamis hangokon harsogtatva a német Student-dalokat. Nem tudom miért, de minden tokiói fúvóhangszeres muzsika ezeket a Student-dalokat játssza mindig és mindenütt. A zenekar után európaias szabású, ízléstelen bordeaux-vörös bársonyruhákba öltöztetett japán leányok lépkedtek libasorban, csíkos harisnyával és félretaposott sarkú, cugos cipővel lábukon, fejükön ízléstelen nagy szalmakalapokkal. Az äzopusi mesék felfuvalkodott békájára emlékeztető szegény leányok egy tokiói irisz-pudergyárnak reklámcéduláit osztogatták.

A fasor mögött fekvő sintó- és buddha-templomok udva-

rain kóklerek tanyáznak, akik idomított majmokat és kutyákat mutogatnak, vagy éles szamurai kardokat nyeldesnek, az elmaradhatatlan udvarias bevezető beszéd kíséretében. A zöld réteken álszakálas és álbajuszos fiúk hancúroznak és kergetőznek a leányokkal, vagy teát szürcsölgetve nézik a szabadban táncoló gésákat. Jókedvű s vidám minden ember. Még a kilencven esztendős öreganyó hajában, — illetve annak helyén — is cseresznyevirág díszeleg. A mukodzsimai sétányon tulajdonképen Tokió alsóbb néposztálya ünnepli a cseresznyevirágzást. És még sincs ottan sem lárma, sem tolakodás, pedig legalább is százezer ember hullámzik föl s alá a rózsaszínű árnyékban. Legfeljebb a rendesnél talán jobban kipirult arc mutatja némelyik embernél, hogy a tavasz örömére kissé mélyebben talált a szakéscsésze fenekére pillantani, de még e jókedvű emberek részéről sem vagyunk inzultusoknak kitéve.

A Kameido-templom.

Dél lévén, betértem egy a folyó partján álló nagy japán sörcsarnokba ebédelni. A kiállítási vendéglőhöz hasonlító csinos faépületben tiszta japán közönség ült az európaiasan terített fehér asztaloknál. Én voltam az egyedüli európai vendég s így az általános figyelem és érdeklődés középpontja. Kezdetben mulattatott a látvány, hogyan ette az egyik szom-

szédom villával a vajat, vagy szeldeste ökölre fogott késével a beafsteakot, vagy a halat, de annál nagyobb volt bámulatom, midőn alig öt perc mulva az egész publikum kifogástalanul kezelte az európai evőeszközöket, melyeknek helyes használati módját tőlem lesték el, gondosan megfigyelve s utánozva minden mozdulatomat és kézfogásaimat a kés és villa kezelésénél.

Ebben a városrészben van a glyciniáiról híres Kameido-kert is, melynek közepén fakéreggel fedett sintó-templom áll. A templomhoz vezető széles út két őseredeti japán

A Kameido-kert.

stilusú hídon szeli át a kertben levő két tavat. A magas fahídak tökéletes félköralakuak, melyeknek íve nincs egy csöppet sem ellaposítva, vagy kinyújtva, úgy, hogy a híd padlójának görbülete valóságos geometriai félkörnek felel meg. Hogy a merészen ívelt hídra egyáltalán föl lehessen menni, lépcsőfokok gyanánt keskeny harántlécek vannak rája szegezve. Bámulatos, hogy milyen biztos léptekkel járnak ezen a hídon a japánok az ő nehézkesnek látszó facipőikön. Sokkal biztosabban, mint mi az európai cipőkkel, mentek a hídra föl és ami talán még nehezebb, jöttek róla le még a fiatal asszonyok és a kis gyermekek is. A magas lépéseknél a

test körül meglehetősen szorosan csavart kimonó persze csaknem a térdek fölé csúszik minden lépésnél, látni engedve a japánok szép fehér bőrét. Hangsúlyozom, hogy nagy tévedés azt hinni, hogy a japánoknak kifejezetten sárga volna a bőrük. Csak olyan szép fehér az ő bőrük is, mint az európaiaké. Az ázsiai emberfajok sárga bőrszínét csak a délen lakó chinaiaknál látni kifejezetten.

Ügyesen mennek föl a hídra.

A négyszögletes tavakat lécekből készített nagy lugasok veszik körül, befuttatva valamennyi évszázados glyciniákkal, a japánok „fudzsi no hana"-jával, melyeknek árnyékában piros pokrócokkal letakart, dobogószerű alacsony kerevetek állanak, hol frissítőket, sört, teát, jeges limonádét és gyalult jeget lehet kapni. El sem lehet azt szavakkal mondani, hogy micsoda meseszerű japán zugocska ez a kert, midőn teljes pompájában virít a tó körül a milliónyi, hosszúfürtös glycinia, melytől halványlila reflexeket mutat ilyenkor az egész tó is. A szép lila virágok méter hosszú fürtei alatt tanyáznak a világ legmegelégedettebb emberei, naphosszat gyönyörködve a virágok pompájában. Úgy megtudja itt az ember egyszeriben érteni, hogy miért szeretik annyira a japánok az ő virággal ékes Nippon-jukat, ezt a nagy, ezt a minden részében bájos, minden részében kedves Japánt.

* * *

Tokiónak legbizarabb, legfestőibb és kétségtelenül legeredetibb látványossága az éjjeli város, a nagy Yosivára. A Tokióról nyújtott vázlat nagyon hiányos volna, csupa álszeméremből csendes hallgatással mellőzném ennek ismertetését, amit már csak azért sem teszek, mert hiszen még a legelőkelőbb társaságbeli európai hölgyek is ki szoktak oda esténként kocsikázni, hogy gyönyörüséggel legeltessék szemeiket az ezeregyéjszaka mesés pompáját szemeik elé varázsoló éjjeli város sajátszerű szépségein. A Japánt beutazó európai hölgyek közül nem hagyná ki egyik sem programmjából az éjjeli város megszemlélését. A várost nem képletesen értem, mivel a Yosivára tényleg nagy négyszögletes területet elfoglaló városrész Tokió belsejében, melyet boulevardszerű utcák szelnek át keresztben s hosszában. Ezt a városrészt magas deszkafalak övezik, melyeknek tövében vízzel telt árkok futnak kivülről körüskörül. Napközben csak néhány kis kapu van a falakban nyítva, melyeken nappal is be lehet jutni a különös városrészbe, bár ilyenkor nem bir semmiféle különös érdekkel a teljesen kihalt utcáin való barangolás, mivel erre a városrészre tulajdonképen nappal borul az éjjeli nyugalom és ilyenkor alusznak összes lakói. Alig tűnik le azonban a nap és kezdi szárnyait bontogatni az éjszaka, nyüzsgő élet indul meg a Yosivárában és környékén.

Yosivárabeli leány.

Tekintettel a tokiói hatalmas távolságokra, legcélszerűbb riksába ülni, ha ki akarunk oda látogatni. Most épül különben az odavező villamos vasút is. Mennél inkább közeledünk a Yosivárához, annál több robogó riksával kerülünk össze, melyek a nagy város különböző részeiből hozzák a vendégeket, akik mind egy cél felé igyekeznek. Elegáns hintók is surrannak el mellettünk, melyekben angol lady-k, francia vagy német hölgyek ülnek, kik gavallérjaik kalauzolása mellett tesznek egy kis éjjeli kirándulást az éjjeli városba.

Egy utca végén, kemény fából faragott, díszes diadalkapu int felénk már messziről, melynek tetejéről hatalmas ívlámpa szórja fehér fénysugarait az alant nyüzsgő tömegre s a százszámra ott várakozó riksákra. A Yosivára főbejárata előtt vagyunk. A kuli földreeszti a kis kocsi rúdjait, ami azt jelenti, hogy itt le kell szállanunk a riksáról. A Yosivára területén csak gyalog szabad járni. A kapufélfákat felülről lefelé irott, aranyozott chinai írásjelek borítják szép domborművű faragásban. Egy régi japán költeményből vett idézetek azok:

„Szép tavaszi álom, midőn az utcák telve vannak virággal."
„Őszi estén álmodott álomkép, midőn az utcákon véges-végig
[kigyulnak a lámpások."

A kapu mögött föltáruló széles boulevard a Naka-no-csó, melynek közepén japán cseresznyefákkal és törpenövényekkel teleültetett, csinos rácsozattal bekerített, keskeny kertecske húzódik végig. A kertre díszes emeletes házak tekintenek jobbról és balról, még pedig szebb és nagyobb házak, mint a minőket Tokió bármelyik részében látni. A házak mind három négyemeletesek és némelyiknek a tetején még hatalmas óratorony is díszeleg. A csinosnál-csinosabb fapalotákon, illetve az emeleteiken végig futó erkélyeken százezernyi villamosan megvilágított papir- és üveg lampion lóg, — mindenféle színű, nagyságú és alakú lampion — míg az úttest közepén álló magas vasoszlopokról villa-

mos ívlámpák árasztanak nappali fényt a népes japán boulevardra. Minden képzeletet felülmúló, pompás éjjeli kép!

Minden egyes háznak egész földszintjét díszes nagy terem foglalja el, mely az utca felé teljesen nyitott s melyet csupán vékony, többnyire aranyozott pálcikákból álló, ritka farácsozat választ el az utcától. Valóságos aranykalitkák! A ház, illetve a nagy kalitka előtt könyöklő korlát is vonul végig, olyan aminőt a mi nagyvárosi kereskedéseink kirakatai előtt szoktunk látni, mely arra szolgál, hogy a néző-közönség rája támaszkodva, annál kényelmesebben bámulhasson be a kirakatba. Fényben úszik valamennyi háznak az utcára nyíló nagy terme s a villamoslámpák fényét megkétszerezve verik vissza a termek hátsó falát alkotó aranylakkos falak és az arany spanyolfalak. Egy csöppet sem takarékoskodtak itt az aranynyal és némelyik kirakat falait százezreket érő aranylakkozás borítja; egy-egy már régen elhalt hírneves művész által festett papirlampion, arany spanyolfal vagy kakemonó értékét csak a múzeumok tudnák fölbecsülni. A terem padlóját borító fínom fehér gyékényen, selyem párnákon térdelve ülnek nagy félkörben a fiatal leányok, arccal az utca felé fordulva. Némelyik házban mindjárt 30—40 leány. Mindegyik előtt látunk egy parányi állótükröcskét, szép lakkrámában, továbbá egy fínoman lakkozott tabakobon-t, vagyis dohányzókészletet, melynek bronz csészéjében fínom hamuban izzik a faszén. Utóbbi mellett fekszik a dohányos szelence is, a parányi ezüst pipával. Legfeljebb araszny magas lakk-asztalkákon van előttük továbbá a rizsporos-doboz a puderező pamacscsal és az ajkak festésére szolgáló piros festék. A szép domborműveket mutató aranyfalak előtt egy-egy hatalmas bronzvázát is pillantunk meg, izlésesen belédugott görbe fenyőággal vagy a virágok súlya alatt roskadozó hatalmas cseresznyefaággal.

Az egyes házakban teljesen egyformán, ugyanolyan szinű ruhákba vannak öltözve az összes leányok. Puha redőkben omlik alá tagjaikról a fínom selyem kimonó, melynek a földet seprő alsó szegélye köröskörül vattázva van és úgy néz

ki, mint egy hurka. Valamennyinek derekát pompás obi övezi. Az obi, vagy díszöv a japán női toilett legszebb ékessége s mondhatni büszkesége minden japán nőnek. Egyetlen széles, sima sávban veszi az a testet körül a csipőktől egészen a mellig s hátul művészi csomóra van kötve, még pedig úgy, hogy a végei sehol sem látszanak ki. A szivárvány minden színében pompázó, aranyszálakkal dúsan

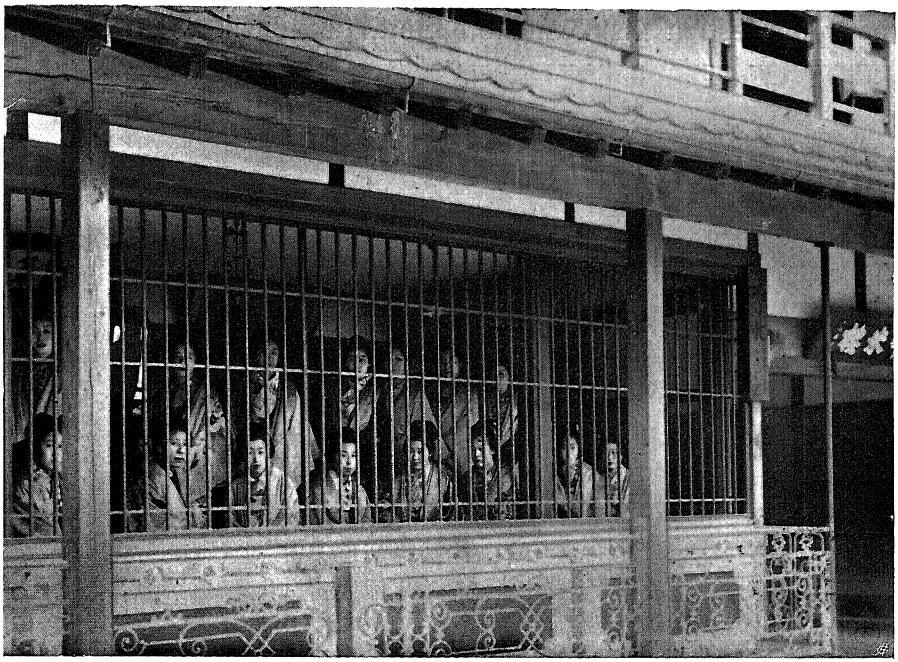

Leányok a kirakatban.

átszőtt obi gyönyörű színeket játszik viselőjének minden mozdulatánál. A leányok vállára habkönnyüségű, piros, lila, rózsaszinű, halványkék vagy fehér selyem sál van vetve, melynek habos felhőiből liliomként emelkedik ki a formás hófehér nyak. Szépen fésült, koromfekete hajuk magas frizurába van tornyosítva s teletüzdelve nagyfejű, hosszú aranyos tűkkel, melyek mellett egyetlen szál mesterséges virág is pompázik. A yosivára-leányok frizuráját mindennap

ujra fésüli a fodrásznő segédeivel. Tudni kell, hogy a japán nő különben legfeljebb kétszer-háromszor fésülködik egy héten és hogy a szép frizurában kár ne essék, mint már említettem, ékalakú, keskeny párnán nyugtatja éjjelenként a nyakát és úgy alszik. Az iskolásleányok biborpiros szoknyáiba öltöztetett leányokat is látunk egyik ház kirakatában térdelni; hosszan kibontott hajukat mint a valóságos iskolásleányoknál, csak egy színes szalagcsokor tartja össze. Halkan nevetgélve csevegnek egymással mindenütt az aranykalitkák lakói; egyik az ajkát festi a kis kézitükör előtt, a másik a frizuráján igazgat valamit, a harmadik pedig végtelen hosszú papirtekercsre ír levelet, a levegőben tartva úgy a papirt, mint a tusba mártott ecsetet és jóformán egyetlen pillantásra sem méltatják az utcán hullámzó s a kirakatba bebámuló közönséget.

Több mint tizezer leány lakik ebben a nagy éjjeli városban, mely unikum a földkerekségén. Nincs is ezekben a szép széles utcákban különben semmi egyéb. Nincsenek ott sem boltok, sem magánházak, legfeljebb itt-ott látni egy kis teaházat, továbbá Inári-nak, a róka-istennek, vagy a jóságos Benten-nek kis templomait. Ez a két istenség a kurtizánok patrónája. Némelyik házban — állítólag ezek a legelőkelőbbek, — nincsenek a leányok kiállítva, csupán nagyméretű fényképeik függenek széles farámákban az utca felé nyitott, izléses diszítésű, aranylakkozású falakkal biró tornácon, melyet pompás bronz- és porcellán vázákba dugott élővirágok diszítenek. A rámán japán irásban olvasható az illető leány neve.

A város utcáin bolyongva, szinte káprázik szemeink a sok csillogó aranytól. Egyik kiállítási teremnek összhatása pompásabb, káprázatóbb a másiknál. Tulajdonképen ugyanazt a képet látjuk minden házban és még sem találunk két teljesen egyformát az egész éjjeli városban, csupán a ragyogó tisztaság és az utólérhetetlen japán ízlésről tanuskodó, pompásnál-pompásabb berendezés a közös vonása valamennyinek. Bármelyik utcába fordulunk is be, ugyanaz a mesés éjjeli kép tárul föl szemeink előtt.

A házak széles bejárója alatt levő kis fülkében egy hivatalnok foglalatoskodik üzleti könyvei s a számológép között. Ő a legfontosabb és legfőbb személyiség a házban. Ő vezeti az összes üzleti könyveket, melyeket a Yosivára főellenőre minden reggel átnéz. A hivatalnok kis fülkéje mellett madzagra fűzött fatáblácskák vannak a falra akasztva, melyek alatt nehány szolga lebzsel. A belépő vendég cipőit, illetve

Utca a Yosivárában.

szandáljait veszik ezek át, melyekre úgy mint a japán színházakban, számmal ellátott táblácskát kötöznek, hogy távozáskor minden vendég azonnal megkaphassa cipőit. A Yosivára házaiba csak úgy, mint minden japán házba, csak harisnyás lábbal lehet belépni. Az itteni házak gyékénypadlója fínomság és tisztaság tekintetében leveri talán még a legelőkelőbb magánház padlóját fedő gyékényt is. Orgiákat ünnepel itt a leírhatatlan japán tisztaság.

*

Egy-egy nagy háznak lakói valóságos családot alkotnak. Nincs közöttük soha civakodás vagy perlekedés. Úgy élnek itt a leányok, mintha odahaza lennének a szülei házban. Itt is megtaláljuk mindenütt, csak úgy mint a magánházakban a széles fedett bejáró alatt a falon függő kis házi oltárt, a két fehér porcellán-rókával, a porcellán-vázákba dugott friss zöld galyakkal és az öröklámpással, míg a kapualjon túl idyllikus kis keretecskéket pillantunk meg minden házban. Százesztendős törpefenyők lábainál kis tavacskák terülnek el, melyekbe miniatür sziklákról kristályvizű vizesések csörgedeznek alá s az alig arasznyi széles folyócska fölött szép piros lakk-hidacska íve feszül. A parányi japán tájképre egy-egy mohlepte, vaskos fogadalmi kőlámpás áraszt barátságos fényt. Ezekre a kertecskékre nyilnak a ház szobái s fogadótermei, illetve az előttük végigvonuló, alacsony fakorláttal ellátott faerkélyek. Mikor az ősz első lehellete vérpirosra festi az aprólevelű japán jávorfák leveleit, nemes versenyre kelnek egymással a Yosivára házai, hogy melyiknek bejárójában nyilnak a legszebb chrysanthémumok. Isteni szép ilyenkor ez a furcsa város!

Még tündériesebb a Yosivára esteli képe, midőn a nagy ünnepek valamelyikét ülik meg a leányok, mint például a halottak ünnepét, vagy a lampion-ünnepet. Japán leghíresebb festőművészei által diszített papirlampionok függenek ilyenkor a házak homlokzatán, a Yosivára legszebb leányai pedig régi divatú, drága hímzett kimonókban, derekuk körül vagyont érő aranybrokát obi-val, lábaikon 20—30 centiméter magas, régi divatú lakkozott facipőkkel vesznek részt a nagy körmenetben. A magas cipőkkel fejedelmi megjelenésű lányok mindegyike mögött halad egy kuli, kifeszített nagy papirnapernyőt tartva a leánynak erre az alkalomra különös csinnal fésült feje fölé, melyet tucatszámra beletűzött óriási arany hajtűk diszítenek. A leányok előtt tarka selyem kimonókba öltöztetett, öklömnyi kis maikó-k haladnak mint apródok, virágokat tartva kis kezeikben, míg a Yosivára gésái a Yosivára-táncot lejtik előttük. Egy ilyen estén valósággal

megelevenedik előttünk egy darabka régi Japán s a legfestőibb japán életet látjuk magunk körül nyüzsögni.

A tokiói Yosivára ma már háromévszázados multra tekinthet vissza. Régente még hercegek és az udvar szolgálatában álló előkelő nemesek is megfordultak esténként annak utcáin, kik, hogy minél zavartalanabbul és teljes inkognitóban mulatozhassanak a Yosivárában, a főbejáratnál fekvő teaházban nagy kalapokat vásároltak maguknak, melyek egész az állig befedték a fejet, teljesen elrejtve az arcot. Manapság nincs már szükségük az ilyen kalapra; az európai ruha egyenlővé tett minden embert. Itt sétáltak valaha a kétkardos büszke Szamurai-k is, kiknek joguk volt kardosan belépni a Yosivárába, csupán a házbejáratánál kellett kardjaikat letenniök, nehogy valamelyik szerelmes leány bolond fővel öngyilkosságot kövessen el a beretvaélességű kardokkal.

Ünnepi diszben.

A Yosivára színpompás, tarka képe gyakran megíhlette Japán legnagyobb művészeit s a híres színes fametszetek között száz számra találunk yosivárai jeleneteket ábrázoló képeket a legnevesebb művészektől.

Ha belépünk egyikébe a házaknak, már a kapuban mély hajlongásokkal üdvözöl bennünket a hivatalnok. A japán látogató itt anélkül, hogy megállana, egyszerűen lelép az alsó lépcsőfokon visszamaradó gétái-ról, vagy szandáljairól, melyeket a szolgák félretesznek, míg mi kénytelenek vagyunk leülni a kapu alatti tükörfényes falépcsőre, hogy fáradságosan kihámozzuk magunkat európai cipőnkből. Mindez nyíltan történik, az utcai közönség szemeláttára, de senkinek sem jutna eszébe megállani s megbámulni bennünket, hiszen amit cselekszünk, egészen természetes dolog Japánban. Harisnyás lábbal haladunk azután föl a fényes falépcsőn, melynek fokain egyetlen porszemecskét sem lehet látni, az emeleten levő fogadótermek egyikébe s ott kedélyesen letelepszünk a bámulatos tiszta gyékénypadlón heverő selyempárnákra, a nagy bronz hibacsi mellé. Mosolygó nészánok hozzák is már az illatos zöld teát, a gyümölcsöket és édességeket, étvágygerjesztőn tálalva föl mindent a ragyogó lakktálcikákon. Mellettünk térdel a hivatalnok, hosszúkás, puha papirlapokból öszefűzött könyvével s miután az aranylakkos csinos írókészletben megdörzsölte az íráshoz szükséges tust, fölveszi rólunk a megkivánt adatokat, úgymint a nevünket, születési helyünket, a szülők neveit, különös ismertető jeleinket s még vagy két tucat dolgot, a többi között például azt is, hogy milyen benyomást teszünk reá ruházatunk és viselkedésünk által. A vallatás persze nevetgélés és mókázás közben megy végbe. A kérdésekre amennyire tudunk, japánul felelünk meg. Én például nyolcvan esztendősnek mondom magamat, mire a fölszolgáló nészánok csillapíthatatlan kacagásban törnek ki. Hányszor irigyeltem a japánoktól ezt a szívből jövő kacagást! Ha azután megakad a vallatás és a japán hivatalnok sehogy sem tud velünk boldogulni, az utcáról hivat föl egy rendőrt, aki fehérkeztyűsen, kardosan,

feszes tartásban áll mellénk és angol nyelven igyekszik belőlünk kivenni a még hiányzó adatokat.

Végre el van intézve ez is. Pénztárcánk is visszavándorolt már a zsebünkbe s csak ezután vonul föl az egész kirakat a fogadóterembe. Szemtől-szemben állunk a suhogó, habos selyembe öltözött fiatal leányokkal, kik mint jólnevelt leányokhoz illik, kecses főhajtással üdvözölnek bennünket. Most látjuk csak, hogy minő kedves szobácskák vannak odafönt az emeleten, melyeknek tolóajtai a kis kertecskére néznek. Minden leánynak két szobája van. Az elsőben áll a lakkozott kis szekrényke, melyen fínom porcelláncsészék díszelegnek s melyről sohasem hiányzik a yosivára-leányok védőszelleme, a porcellánból készült, mosakodó, tisztálkodó macska, melynek nyakába piros pántlika van kötve. Ebben a szobában is áll egy csinos hibacsi s néhány selyempárna az ülésre, valamint az elmaradhatatlan tabakobon és a frissen készült zöld tea. Minden leánynak külön felszolgáló muzméja van, aki most selyem kimonóba öltöztet bennünket is. Néhány pillanat alatt japán emberré vedlettem én is, és azon vettem észre magamat, hogy hiányos japán nyelvismeretem dacára is, ugyan kellemesen csevegem el az időt a mellettem térdelő, mosolygó kedves leánnyal, aki valósággal elhalmoz figyelmességével és egyre töltögeti csészémbe a friss teát. El tudom gondolni, hogy milyen kellemesen társaloghat ezekkel a leányokkal egy japán férfi! A jobb házakban egy-két apródja is van minden leánynak, 6—8 éves, megennivaló, kedves kis babák, kik mint édesanyjukhoz ragaszkodnak úrnőjükhöz, aki viszont anyai szeretettel halmozza el kis kedvenceit.

Tizezernyi ember sétál esténként a Yosivárában. A japán utcák megszokott sétáló közönségét látjuk a fényesen kivilágított utcákon fel s alá hullámzani; férfiakat, nőket, leányokat és gyermekeket vegyesen. Mert nincsen abban semmi kompromittáló, ha valaki a Yosivárába megy sétálni, hol annyi izléses, szép dolgot olyan bőségben láthat az ember maga körül. Már pedig a japánok nagyon szeretnek a szép

dolgokban gyönyörködni. A langyos esteli levegőben kisétál ide az egész család s a szülők magukkal viszik még a serdülő fiatal leányokat és a gyermekeket is, sőt nem restellenek a világ szemeláttára meg is állani valamelyik ház előtt, szívélyesen üdvözölni a kirakatban ülő leányt, rokont, ismerőst vagy barátnőt.

Nem csak érdekes, de határozottan imponáló dolog, hogy milyen szépen oldotta meg Japán, — Isten tudja hány évszázad előtt már — ezt a nálunk, a művelt nyugaton még mindig kényesnek tartott szociális kérdést, melyet nálunk csak nagy ritkán s akkor is csak keztyűs kézzel merészelnek az arra illetékes tényezők kissé megbolygatni s mely épen azért a maga egészében mégis csak megoldatlan. Igaz, hogy Japánban egész más felfogásuk van az embereknek ezekről a dolgokról és ezek a nők, kiket sorsuk a Yosivára papnőivé tett, nem viszik Japánban a társadalomból kiközösített nyomoruságos, vagy szánalomraméltó páriák szerepét, akik előtt úgyszólván örökre el volna zárva az út a tisztességes élet felé. Tisztességesen és udvariasan, mint hölgyekkel szemben szokásos, bánik és beszél itt velük minden ember, amint hogy ők is mindig illedelmesek és tisztességesek az emberekkel való érintkezésben és nincs a viselkedésükben semmi kihívó. Nagy részük meg is van a sorsával elégedve, hiszen Japánban nem hagy ez az élet foltot a nő életén, sőt nagyon gyakran a rokonok és ismerősök elismerése kiséri őket a Yosivárába, ha például egy leány önként áldozza föl magát tehetetlen, öreg szülői támogatására. Igen gyakori dolog, hogy a leányok férjhez is mennek a Yosivárából, még pedig tisztességes emberekhez s a japán nők dícséretére legyen mondva, hűséges, odaadó feleségek és jó anyák válnak ezekből a leányokból is.

Nincs Japánban ennek a dolognak semmi undorító vagy visszataszító oldala. Az aranyos kalitkákban üldögélő, festőien öltözött leányok harmonikusan vannak beleillesztve az ízléses környezetbe s a leírhatatlan japán tisztaság nyomja bélyegét a tokiói nagy Yosivárára is. Nincs ott a szenynek

nyoma sem. A tokiói éjjeli város egyike ama színpompás képeknek, melyeket soha életünkben nem fogunk elfelejteni.

Villamoson indultam vissza a vasúti állomáshoz, hogy Yokohámába utazzam. A Nippon-basi-nál mégis leszálltam, hogy egyszer gyalog menjek végig az éjjeli Ginza-dóri-n. A Nippon-basi nevű híd arról nevezetes, hogy azelőtt innét számították az egész országban a távolságokat. Érdekes egy ilyen tokiói utca képe éjnek idején. Az ugyanabban a magasságban sűrűn elhelyezett villamos izzólámpák mint hosszú világító vonalak húzódnak el a végtelenbe vesző utcán. A Ginzán be vannak már csukva az üzletek, de helyettük a járdán állították föl az éjjeli kis kereskedők polcaikat és állványaikat. Papirlampionok és a földbeszúrt, hosszúnyeles petróleumlámpák világítják meg a sok kiállított japán kuriozitást, a bálványszobrokat, könyveket, bronzvázákat, törpenövényeket és virágokat. Az idő múlt, de az utca csak nem akart véget érni s végre is kénytelen voltam fölkapaszkodni egy riksára. Legfőbb ideje volt. Épen csak, hogy fölugorhattam az utolsó, már indulófélben levő vonatra, mely a következő pillanatban már ki is robogott velünk a sok megvilágított papirosfalú házikó között Yokoháma felé.

* * *

Arany cseresznyevirágokkal szegélyezett, a császári arany chrysanthémum-címerrel diszített, névre szóló meghívót találtam Yokohámában a hajón, mely április 27-én délutáni két órára Tokióba hiv meg, a császári Hama-rikiyu kertben megtartandó cseresznyevirág-ünnepre. Fél háromkor fog ott megjelenni a mikádó a császárnéval s az egész udvarral. Minő pompát fogunk ott látni, a Hama-rikiyu kert teljesvirágú cseresznyefái alatt! Mégis csak kellemes dolog hadihajón utazni! Igazán minden ajtó megnyílik az ember előtt, sőt olyanok is, melyek még a legvagyonosabb túrista előtt is zárva szoktak maradni.

Angol szövegű jegyzet is volt a meghívóhoz mellékelve, mely szerint a meghívott urak frakkban és cilinderrel, a

katonatisztek és tengerésztisztek pedig egyenruhában jelennek meg az ünnepélyen. Utcai öltönyben nem bocsátanak be senkit se. Végül az is állt még benne, hogy esős idő esetén az ünnepség teljesen el fog maradni. Igy is történt, pontosan mintha csak meg lett volna rendelve, köszöntött be huszonhetedikén reggel az eső, mely szakadt egészen estig, még pedig úgy, ahogy csak Japánban tud szakadni. Az előtte és utána való napokon természetesen remek idő volt. Egy esztendeje készülődtünk erre a szép ünnepre, örömrepeső szívvel vártuk annak megérkeztét és ime nem lett belőle semmi.

Csak részben kárpótol, hogy másnap tokiói nagykövetünkhöz voltam tizedmagammal ebédre híva. Teljes katonai díszben utaztunk át Tokióba. Volt is elég bámulónk a vasúton. Nagykövetségünk palotája remek helyen fekszik, szemben a trónörökös nagy palotájával, szép nagy park közepette, melyben tündéries látványt nyújtottak a tavak és széles útak mentén teljes virágzásban álló, duplavirágú cseresznyefák, akkora virágokkal, mint egy nagy tearózsa. Hej, de szép lett volna az a kerti ünnepély a császári parkban, hol most ezer meg ezer ilyen cseresznyefa virít.

Bordeauxvörös, süppedő szőnyeges termeiben fogadott bennünket nagykövetünk a magyar Ambró, aki szenvedélyes gyüjtője s ismerője a japán műkincseknek. Palotája valóságos múzeum. Szalonjának főékessége a négyszárnyú aranylakk-spanyolfal, melynek táblái a nikkói szent templomok ajtait diszítették egykoron. Még a tokiói múzeumban sem láttam ehhez fogható szép dolgot. Kissé részletesebben írtam azt le a Kyotóról szóló fejezetben. Tucatszámra állottak azonkívül a termekben az aranypapirral bevont régi s uj spanyolfalak, melyekre régi daimó-felvonulások és japán tájképek voltak festve. A színarannyal bevont papir-spanyolfalra fekete tussal, vázlatszerű vonalakban hevenyész a művész néhány bambuszágat, vagy banánapálmát, miben a modern japán festők is nagy mesterek. Egy ilyen spanyolfal egy egész szobát bevilágít kellemes arany reflexével. Csupán költséges egy kissé a dolog. Még az uj spanyolfalak darabja

is 1600 yenbe, azaz 4000 koronába kerül. Hány fínoman hímzett selyemparaventet lehetne vásárolni egy ilyen papirparavent árából? Vagyont érő bronz, porcellán és régi selyembrokát dolgokat is láttam a lakásban. Az asztalkákon szanaszét hevertek a netszkék, ezek az elefántcsontból faragott apró figurácskák, melyek a végükön át vannak fúrva. A régi Japánban gomb gyanánt használták a netszkét a dohányzacskóról lelógó selyemzsinór végén, hogy a zacskó ki ne csúszhassék az övből. Ezekért az igazi művészi becscsel biró tárgyakért tekintélyes árakat fizetnek ma már a gyüjtők. Tucatszámra hevertek ott az „inró"-k is, a cigarettatárca nagyságú lakk dobozkák, melyek 5—6, szorosan egymásba illő, kis rekeszből állanak. A gyógyszereket hordták ezekben magukkal az előkelő urak. A rekeszkék két végén levő lyukakon áthúzott gömbölyű selyemzsinór tartja össze az egészet, melynek végén egy netszke lóg. Pompás domborművű arany-lakk munka valamennyi.

Alig léptünk be a nagykövethez, nyomunkban jött már a tszusimai győző, a nagy Togó admirális az adjuntásával és a tengerészeti miniszterrel. Egyenként járultunk elébe bemutatkozni s kezet szorítottunk mindnyájan a jelenkor egyik leghíresebb emberével. Az őszesbe csavarodó hajú, alacsony termetű admirális mellét remek kivitelű érdemrendek diszítették, közöttük egy, melyet különben csak a császári ház tagjai viselhetnek, amelyet a hálás mikádó különös kitüntetésképen ajándékozott a tszusimai győzőnek, az egész orosz hajóhad megsemmisítőjének. Az admirális szerénykedve iparkodott ugyan elhárítani magáról a dicsőséget, nem a saját érdemének, hanem kizárólag a mikádó kimagasló erényeinek tulajdonítva a nagy győzelmet. Jóságos tekintetű, fénylő fekete szemek néztek reánk a fiatalosan üde arcból. Valami kimondhatatlan intelligencia sugárzott ki ezekből a szemekből. Míg élek, mindig magam előtt fogom látni azokat. Togó különben igen szófukar volt, mi részben arra vezethető vissza, hogy csak töri az angol nyelvet.

Az ebédlő remekül volt diszítve az idény virágaival, a

pompás dupla cseresznyevirággal. Óriási bronzvázákban álltak azok az asztal közepén s a fehér abrosz is tele volt szórva a rózsaszínű szirmokkal, mintha maguktól hullottak volna az asztalra. A falak mentén álló asztalokon és a nagy szekrényen pompás japán törpefák díszelegtek, egy kis lapos tálban pedig egész jávorfasor állt, a vastag törzsű, talán két arasz magasságú fenyőfák mellett. Egy kis asztalkán bámulatos rózsaszinű pünkösdi rózsa bontogatta gyengéd szirmait. Mintha viaszból lett volna készítve a szép virág. Nem is lehet azt elképzelni, hogy micsoda fínom virágot csináltak a japán kertészek a mi falusi kertjeink eme közönséges virágából.

A nagykövetség személyzetével együtt huszonöten ültünk az asztalnál. Különös díszt kölcsönzött a társaságnak a sok sziporkázó arany vállrojt. Mindegyikünk háta mögött állt egy suhogó selyemruhás japán inas. Kitünő magyar borok is kerültek az asztalra. A nagykövet, kinek balján ültem a harmadik helyen, át is szólt egy ízben hozzám az asztalon keresztül: „somlyai bor, a zirci apátság pincéjéből". Izlett a jó magyar bor Togónak is. Ebéd után szivarra s feketekávéra kimentünk a palota elé a parkba, hol Togónak rögtön feltűnt egy teljes virágzásban álló fiatal orgonabokor s a japánok veleszületett érdeklődésével a virágok iránt, csodálta meg a pompásan illatozó, lilafürtös virágokat, odaintve a tengerészeti minisztert Szaitót is. Kedves jelenet volt. Magyarul szólt ismét hozzám a nagykövetünk, megmagyarázva, hogy miért csodálják úgy meg a japánok az orgonát. Egész Japánban csak két példány orgona van, az egyik az, amely előtt állottunk, a másik pedig a tokiói katholikus püspök parkjában díszeleg. Különben ismeretlen az orgona Japánban.

Szakadó esőben utaztunk vissza Yokohámába. Mégis csak jó volt, hogy nem hamarkodtam el a mult esztendőben a dolgot és nem végeztem harakirit magamon, parancsnokom tanácsára!

A NEGYVENHÉT HŰSÉGES RONIN.

A Fuzsiyáma felséges kúpja.

Tokióban jártam a minap ujra. Remek időben utaztam át oda Yokohámából a vasúton. Rettenetes vihar dúlt errefelé a mult héten, melyhez hasonlót hatvan év óta nem észleltek Japán partjain, ahol pedig a tájfun minden évben leadja néhányszor a névjegyét. Mi tengeren töltöttük ezt az istenitélet időt s mondhatom, hogy nem igen fogom valaha ezt a háromnapos utazást elfelejteni. Ennyi időre volt szükségünk, hogy eljussunk a viharos tengeren Kobéból Yokohámába.

Az ablakok előtt elrepülő szép virágos májusi tájba sehogy sem illenek belé a vonat mentén véges-végig derékban kettétört táviróoszlopok, melyek félig elsülyedtek a rizsföldek posványába s melyekről kuszáltan lógnak alá az elszakadt és össze-vissza bogozott huzalok százai, a rajtuk függő porcellán-szigetelőkkel. Tokió távirdai összeköttetése a nagy világgal meg van szakítva.

A vihar után alaposan megtisztult a levegő s gyönyö-

rűséggel szemlélem kupém ablakából a japánok szent hegyének, a Fuzsiyámá-nak, az égboltra mintegy odalehelt nagyszerű vonalait. Ragyogó fehér ruhát öltött magára az öreg úr. Az alján végig terülő, az éggel azonos színű felhők fölött trónol, mondhatnám lebeg négyezer méter magasságban a felséges fehér kúp, mely úgy fest innét, mintha a legfínomabb fehér fátyolból vágta volna ki valaki éles beretvával azt a szabályos, felfordított legyező-alakot. Aki valaha látott japán dísztárgyat, ismeri e hegy hihetetlennek tetsző, szabályos, merész formáját, melyet a japánok előszeretettel használnak föl diszítésül a lakk holmikon, selyem kelmén, a bronz és porcellán tárgyakon, a kis japán pipákon, szóval mindenütt, még pedig igazán élethűen, nem túlozva a szabályos, meredek kúp vonalait.

Én különös hálával tekintek föl reá, mert beváltotta igéretét. A mult esztendőben, másfélhónapi yokohámai tartózkodásom ideje alatt egyetlenegyszer sem mutatkozott a Fuzsi, csak mikor búcsuztunk a szép Japánországtól és kint jártunk már az Oceánon, tűnt föl előttünk első ízben a lemenő nap aranysugaraiban fürdő nemes alakja. A hegyóriás alja sötétkék volt, a közepe táján biborlilaszínű, míg hófedte csúcsa arany gyanánt sziporkázott és csillogott a mágikus világításban. Olyan babonaféle, hogy nem utolszor járt Japánországban, a kinek búcsut int a Fuzsiyáma. Igy is történt.

— Simbasi, Simbasi! — kiáltozzák sajátságos mekegő hangon az ajtókat fölrántó kalauzok.

Tokióban vagyunk tehát ujra. Fülrepesztő facipőkopogás közt igyekszem ki a nagy pályaudvarról. Száz meg száz riksa áll kint hosszú sorokban egymás mellett, a földre bocsátott rúdakkal, melyek között a lábaknak való deszkán ül a kis kocsihoz tartozó ló, akarom mondani riksa-kuli. Mind egyforma sötétkék vászonruhában. Rövid térdnadrág, elül nyitott, bőujjú kabát, a hajtókákon mindkét oldalon széles fehér vászonnal behúzott nagy kalap, melyen fehér betűkkel áll a riksa száma; a lábakon sötétkék harisnya vagy szalma-

szandál. Szakértő szemmel ízmos kulit választok ki magamnak, aki nagy kalapját lekapva fejéről, kifogástalan elegánciával hajlik meg előttem, mialatt kegyeskedem csinos, tiszta kis kocsijába beszállani.

Ezúttal a város nyugati részét tekintem meg. — Szengakudzsi! — szólok oda még mindig levett kalappal parancsomra váró kulimnak és csakhamar vidám galoppban nyargalunk végtelennek tetsző, hosszú egyenes utcákon végig, majd föl egy a városban fekvő meredek domboldalon, hol egy Sintó-templom előtt szálltam ki. Szengakudzsi a japán neve a negyvenhét hűséges ronin temetőjének. Nem akartam Tokiót elhagyni e hősök sirjainak meglátogatása nélkül.

Egyszerű kis sintó-templom áll a temető bejáratánál. Ott laknak a sírokat gondozó boncok is, akik képes levelezőlapokat, a roninok történetét tárgyaló könyveket és képeket, valamint virágokat és áldozati füstölőpálcikákat árulnak. A templom melletti kis épületecskében polcokon áll mind a negyvenhét roninnak teljes ruházata, vértezete s fegyverzete. Évszázados fák alatt, zöld reflexű sűrű árnyékban sorakoznak a templomocska mellett, egy kis négyszögletes területen, többszörös sorokban a sírok. Mindegyiken alacsony, négyszögletes japán sírkő van, melybe az alatta nyugvó hős neve van ékes japán írásjelekkel bevésve. A földbe szúrt bambusz-tartókban pompás cseresznyevirágos galyak vannak, míg a négyszögletes kőmedencékben hamuba szúrt füstölő-pálcikák ontják vékony fonalakban mindegyik sír előtt az illatos kék füstöt, mely a lombok alkotta menyezet alatt felhővé sűrüsödik, akár a dómban a tömjénfüst. Egyike a sirköveknek kiválik a többiek közül nagyságával. E kő alatt nyugszik a dráma hőse. Tisztelete jeléül a legtöbb zarándok leteszi a kőre névjegyét. Száz meg száz japán névjegy fehérlik most is rajta; van ott modern latinbetűs és van régi divatú japán írásos négyjegy is. Közéjük helyezem a magamét is.

Ilyen már közel kétszáz év óta Szengakudzsi. Legfeljebb a fák lettek idősebbek és koronáik dúsabbak. Reggel-

től estig, szakadatlanul zarándokol ide a nép, garmadában hordva a sírokra a kegyelet virágait és a füstölő-pálcikákat. Így is fog ez maradni mindig. Míg csak egyetlen japán él, nem lesznek sem elhagyatva, sem elfeledve a japán hűség hőseinek sírjai.

A sírok közelében kis forrás van, zöld moh fedte kövek közé foglalva. A talán fél méter mélységű, fehérkavicsos medencében kristálytiszta víz van. Fatábla áll mellette, rajta ez a fölírat: *itt mosták meg a fejet.* Hogy kinek a fejét és mikor mosták itt meg, fölösleges odaírni, hiszen tudja azt Japánban minden gyerek. Elmesélem röviden e történelmi hitelességű dolgot, mely érdekes fényt vet a rég mult feudális korszakra.

* * *

1727-ben történt, mikor még a sogúnok kezében volt a hatalom és a mikádó csak árnyékfejedelem volt, hogy Kyotóban egy sogún fogadtatására készültek. A komplikált fogadtatási szertartás begyakorlására egy nagy befolyású, gazdag nemeshez, egy bizonyos Kotszkenoszkéhoz osztottak be több előkelő ifjút, közöttük a nemes Takumit is. Ez a Kotszkenoszke gazdagsága dacára is kapzsi, pénzsóvár ember volt, aki a hozzá beosztott fiatal nemesektől is elsősorban ajándékokat várt. Kapott is mindegyiktől, csupán Takumitól nem, aki nem tudta, hogy milyen kapzsi ember Kotszkenoszke. A telhetetlen főurat nagyon izgatta a dolog és folyton csipkedte és sértegette Takumit, aki azonban leküzdve indulatát, békében tűrte a sértegetéseket, jól tudván, hogy a törvények értelmében életével és javai elkobzásával lakolna, ha nemes ember palotájában kardot rántana s így akarna magának elégtételt venni.

Egy alkalommal azonban csordultig telt a pohár. Kotszkenoszke ugyanis Takumival köttette meg egy napon szandáljának szalagait és mialatt ez szokása szerint türelmesen végezte a neki szokatlan dolgot, heves hangon rászólt:

— Te ügyetlen, hát még szandált sem tudsz tisztessé-

gesen megkötni? Látszik, hogy bárdolatlan parasztfattyú vagy és biztosíthatlak, hogy sohasem fogod a yeddói fínom udvari illendőséget elsajátítani.

De már erre a sértésre dühbe jött Takumi s kivont karddal rohant sértőjére. A főúr csak a többi ifjú gyors közbelépésének köszönhette, hogy nem lakolt életével a sértésért. A Takumi kardja csupán könnyű sebet ejtett homlokán.

Szegény Takumit azonban halálra ítélték, javait elkobozták és egész családját száműzték. Mint nemes ember harakirit végezhetett magán. Saját palotájának egyik termében folyt le az ünnepies aktus. A terem közepén kis emelvényen térdelő helyzetben ült a halálraítélt. Előtte két gyertya égett, míg szemben vele a tanuk álltak. A lovagiassági kodex szabályai szerint mellette állott segédje, a japán szokás szerint a legbensőbb és legjobb barát, éles szamurai-karddal az oldalán. A ítélet ünnepélyes felolvasása után a segéd előlépett és drága aranylakk tálcán rövid, éles, hegyes kardot nyújtott át Takuminak, melyet az felső testével kissé előre hajolva, habozás nélkül, biztos kézzel döfött hasába, egyetlen metszéssel a melléig fölhasítva azt. Ebben a pillanatban segédje is kirántotta kardját s egyetlen biztos csapással leszelte vele Takumi fejét, melyet azonnal felmutattak a tanuknak. Az ítélet végre volt hajtva.

Takuminak háztartását föloszlatták, vazallusai szerteszéledtek az országban. Némelyikük más úr szolgálatába szegődött, nagy részük azonban kereset nélkül bolyongott az országban. Az ilyen embereket roninok-nak nevezték. Szószerinti fordításban hullámemberek-nek vagyis olyanoknak, akiket mint a hullámokat, céltalanul ide-oda hány-vet az élet tengere.

A kapzsi Kotszkenoszke a roninok boszújától tartva, folytonos remegésben élt. Palotája őrségét is megkétszerezte s kémeket küldött ki mindenfelé, akik a roninok esetleges terveit kikémleljék. De volt is oka a félelemre, mert a szerencsétlen véget ért Takuminak leghívebb embere, Kuranoszke és negyvenhat társa megesküdtek, hogy uruk

halálát meg fogják boszulni, még pedig Kotszkenoszke halálával. Tudván, hogy kémek veszik őket körül, egyelőre vártak tervük kivitelével. Egyedül Kuranoszke maradt Kyotóban, míg a többiek szerteszéledtek az országban. Kuranoszke, hogy a gyanunak még csak az árnyékát is elhárítsa magáról, látszólag kicsapongó, ledér életre adta magát. Reggeltől estig korcsmákban és lebujokban dőzsölt. Rettentő ittas állapotban látták őt egy reggelen az utcai csatornában fetrengeni. Véletlenül arrafelé ment ugyanakkor egy Szatszumából való ismerőse, egy büszke szamurai, ki szíve mélyéig megbotránkozva kiáltott rá:

— Te nyomorult, te gyáva, aki a szamuraik ruháját megbecsteleníted, aki a helyett, hogy urad halálát boszulnád meg, lebujokban, ledér asszonynépséggel henyéled és dőzsölöd el az időt! Szégyen, gyalázat!

S ezzel nagyot rugott a fetrengőn, kinek megvetése jeléül az arcába is köpött.

Hamar eljutott ez esemény híre Kotszkenoszkéhoz is, aki mivel kevéssel azután még azt is megtudta, hogy Kuranoszke időközben még a saját feleségét is félholtra verte s eltaszította magától, abbahagyott minden óvintézkedést és teljes biztonságban kezdte magát érezni. Hej, pedig közeledett a boszú órája!

Hózivataros, koromsötét éjjelen közeledtek az összeesküvők Kotszkenoszke palotája felé. A teljesen kihalt utcákon elnyelte lépéseik neszét a puha hó. A palotánál suttogva adták maguk között még egyszer körül a jelszót, hogy nem fognak ártatlan vért ontani, hogy kímélni fognak mindenkit, aki nem tanusít ellenállást és csupán Kotszkenoszkét fogják megölni, kinek levágott fejét engesztelő áldozatként uruk sírhalmára fogják helyezni. Elhatározták azt is, hogy a tett elkövetése után önként fognak jelentkezni s elszenvedik a rájuk váró halált. Néhányan közülök bezörgettek a szomszédos házakba s közölték tervüket a lakókkal, biztosítván őket, hogy senkinek sem lesz bántódása, mert hiszen ők sem nem útonállók, sem nem rablók, csupán

urukért akarnak boszút állani. Annyira gyűlölte mindenki a kapzsi aggot, hogy nem is ment senki a segítségére.

A negyvenhét ronin átmászva a palota kertjének magas falain, hatalmas kalapácsütésekkel bezúzta a belső kaput és elállotta a palotának valamennyi kijáratát. Kotszkenoszke szamuraijai fölébredve a zajra, eszeveszetten kapkodtak kardjaik után, de késő volt. Halottak és haldoklók borították csakhamar a piros selyemszegésű, fínom gyékénypadlót. Elestek a főúr vitézei valamennyien. A roninok csodás módon sértetlenek maradtak. Egy pillanatot sem veszítve, lázasan kutatták át a palota minden zegét-zugát, Kotszkenoszkét keresve, azonban sehol sem akadtak nyomára. Már-már úgy látszott, hogy sikerült neki megszöknie. Elkeseredésükben már arra készültek, hogy harakirit végeznek magukon, mikor a hálószobából felcsendült Kuranoszke érces hangja:

— Csak keressétek, hiszen ágya még egészen meleg, nem lehet messze innét!

A lázas keresés közben fölnyitottak a többi között egy faliszekrényt is, melyben fehér ruhába öltözött, remegő aggastyán állott, homlokán a Takumi által ejtett seb forradásával. Nem volt semmi kétség, ez Kotszkenoszke.

Most elébe lépett Kuranoszke, megadva neki a nemes embert megillető tisztelgést, a legnagyobb alázattal hajolva meg néhányszor előtte, majd így szólt:

— Uram, mi a Takumi emberei vagyunk, kinek a mult évben viszálya volt veled, melynek következtében meg is kellett szegénynek halnia, míg szánalomraméltó családja koldusbotra jutott. Mint hűséges szamuraik jöttünk ma éjjel hozzád, hogy urunkat megbosszuljuk. Esküszünk, hogy harakirit fogsz magadon végezni. Engemet ér a nagy kitüntetés, hogy segéded lehessek és lecsaphassam fejedet. Igérem, hogy fejedet a téged megillető tisztelettel fogom magamhoz venni és sajátkezüleg fogom bosszuáldozatként letenni urunk sírhalmára.

Az arcából kikelt, sápadt Kotszkenoszke úgy remegett, mint a nyárfalevél; térdei megcsuklottak és nem volt bátor-

*

sága hozzá, hogy a nemes emberek halálával haljon meg s magán harakirit végezzen. A roninok pedig félve, hogy minden pillanatban rajtuk üthetnek, nem várhattak tovább. Kuranoszke kirántotta övéből ugyanazt a rövid kardot, melylyel ura a harakirit végezte és mesteri vágással lecsapta az öreg ember fejét.

Miután a palotában minden mécset és található tüzet kioltottak, nehogy az esetleg kiütő tűz veszélyt hozhasson a

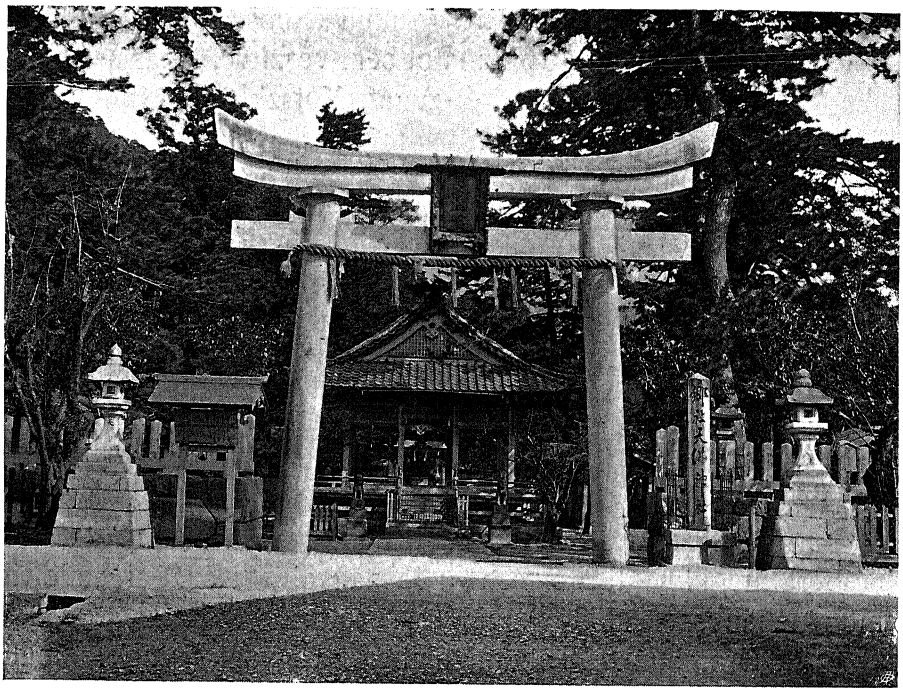

Sintó templomberek.

szomszédokra, a levágott fejet kosárba téve távoztak. Hajnalodott épen, mikor a negyvenhét ronin elrongyolt és bevérezett ruhában, ünnepies menetben közeledett Kotszkenoszke fejével uruk sírjához. A templom közelében lévő, már említett kis forrás vizében megmosták a véres fejet és ráhelyezték uruk sírhalmára. A jelenlevő papok imádkoztak, míg a roninok áldozati gyertyákat és füstölő-pálcikákat gyújtottak. Japánország minden könyv- és papirkereskedésében árusítják ezt a jelenetet ábrázoló képet még ma is.

Kuranoszke egész vagyonát a papokra hagyta, kérve őket, hogy mind a negyvenhetüket uruk mellett temessék el. Így is történt. Mint nemes embereket, harakirire ítélték őket, mit a kormány küldöttjeinek jelenlétében hajtottak végre magukon.

Seregestül tódult a nép a friss sírokhoz. A nemes bosszú híre mint a futótűz terjedt el az egész országban. Az elsők között járult a sírokhoz az a szatszumabeli ember, aki annak idején a látszólag részegen fetrengő Kuranoszkét megrugta s leköpte. Áldozatot mutatott most be barátja sírján, melynek bevégeztével így szólt:

— Mikor részegen láttalak Kyotóban a csatornában fetrengeni, nem tudtam, hogy bosszút forralsz és azt hittem, hogy helyesen cselekszem, mikor fölháborodásomban bántalmaztalak. Bocsáss meg nekem Kuranoszke s engedd meg, hogy elégtételt nyújthassak neked az okozott sértésért!

Erre kivonta rövid kardját és harakirit végzett magán. Ide temették őt is a hősök mellé.

Történelmi hitelességű tények ezek és a negyvenhét ronin példáján lelkesül ma is az ifjúság. A „Negyvenhét ronin“ ma is egyike a legkedveltebb színdaraboknak Japánban. Magam is végig élveztem szomorú történetüket egy yokohámai színházban. Idegrázó reálitással játszották a színészek.

NIKKÓ.

A híres nikkói majmok.

Százötven kilométernyire Tokiótól, Középjapán szívében fekszik Nikkó. Magas hegyek között, sűrű erdők árnyában húzódnak ott meg a ragyogó lakk- és bronz-templomok. Vízesések zúgása s rohanó hegyifolyók mormolása mellett alussza ott örök álmát Iyeyaszu, a hatalmas Tokugáwa-dinasztia megalapítója, a mely egészen a modern éra beálltáig uralkodott Japán felett. Ugyanitt nyugszik unokája, Iyemitszu is. A nagy sogún, Iyeyaszu, 1616-ban halt meg. Utolsó rendelkezése az volt, hogy tűzzel-vassal ki kell irtani Japánban az összes kereszténveket.

Nikkó egyike földünk legszebb helyeinek, sőt a japánok szerint a legszebb hely e nagy világon. „Nikko wo minai ucsi wa, kekko to iu na!“ — mondja egy japán közmondás. „Ne használd e szót: gyönyörű, míg Nikkót nem láttad!“

Én már joggal használhatom, mert láttam Nikkót. Szemeim gyönyörködtek minden képzeletet felülmúló pompájában; füleim hallgatták a nikkói felséges kryptomériák titokzatos susogását, valamint a sziklaágyában nyugtalanul a tenger felé siető Daiyagáwa zúgását, melynek rohanó vize fölött feszül a szent piros lakk-híd egyetlen hatalmas ivben.

Több mint ezer esztendeje már annak, hogy Sódó Sonin, a nikkói rengetegben élő Buddha-szent, álmélkodva állott meg egy napon a zúgva tovarohanó hegyi folyó partján, mivel csodás viziót látott az égen megjelenni. Négy különböző színű felhő emelkedett az égen nagy gyorsasággal a hegyek fölé. A szent férfiú a csodát kifürkészendő, követni akarta a felhőket, de útjában feltartóztatta a tajtékzó Daiyagáwa, melyen nem volt sem híd, sem palló. Tanácstalanul állt ott a parton, midőn a hatalmas cédrusok alatt megjelent neki a szeretet istennője, a ragyogó ábrázatú, jóságos Kwannon, ragyogó felhőktől körülvéve s ugyanakkor két sárkánykígyó keresztbe feküdt a folyó fölött, hídat alkotva magas partjai között, melyen a szent férfiú átkelhetett a tulsó partra. Ezen a helyen áll ma a szent híd. A Csuzenzi-tó mellett emelkedő kialudt vulkánnak, a Nantai-zan-nak meredek lejtőjén később zárdát is alapított a szent és az egész hegyvidéket, melyet azelőtt a viharok hegyének neveztek, elnevezte Nikkó-nak, mi annyit jelent — „a napfény hegyei". Azóta békesség honol ez isteni vidéken s ezrével zarándokolnak évente föl a japánok a Nantai-zan csúcsára, mely jámbor cselekedet teljes búcsúval van egybekötve.

* * *

Hajnalodott épen, midőn útitársaimmal, három fiatal, kadéttal fölkerekedtem Yokohámában időző hajónkról. Reggel ötkor már Tokió felé robogtunk a vasúton. Közvetlen Tokió előtt átszálltunk az ország szívébe vezető vonalra. Csaknem egy óra hosszat tartott, míg hatalmas félkörben megkerültük az óriási kiterjedésű japán fővárost. Utszonomiyában ujra át kellett szállanunk. Innét kezdve rohamosan emelkedett a vonal, mely fölvitt bennünket a hegyek közé. Mellettünk kigyózott tova a hatalmas kryptomériák szegélyezte sötét országút, melynek sűrűn egymásmellé sorakozó fái nem egy fényes császári temetést és nem egy aranytól csillogó daimiómenetet láttak már ezelőtt háromszáz esztendővel is. Ózondús, hűvös hegyilevegő áradt be kocsink

ablakain és magunk előtt láttuk már kékleni Nikkó csodás hegyeit.

Erősen fékezve áll meg a vonat a meredek pálya végén. Nikkóban vagyunk. Azaz nem is Nikkó-nak, hanem Hacsi-

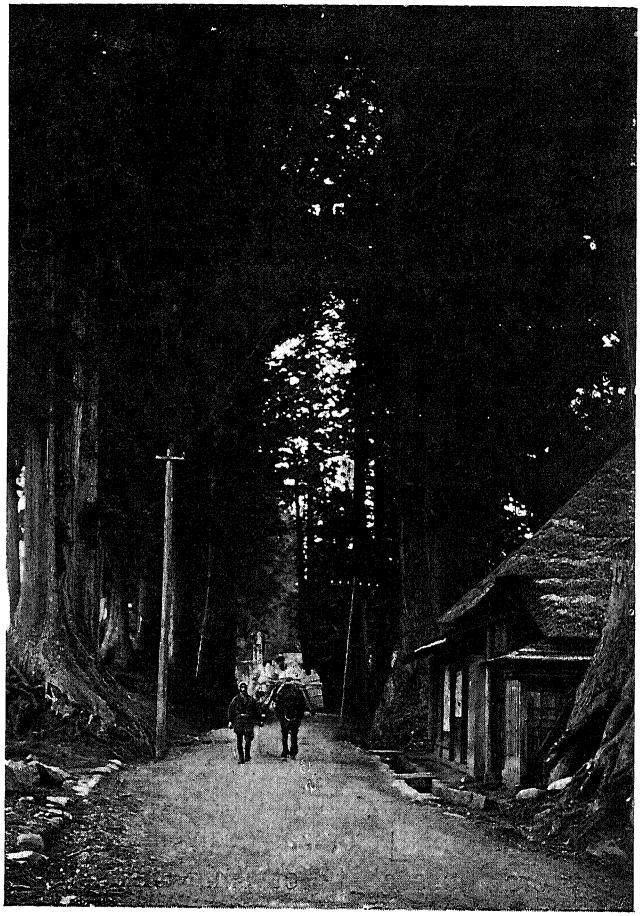

A nikkói kryptoméríák alatt.

isi-nek hívják a végállomásnál fekvő nagy falut, míg Nikkó tulajdonképen az egész hegyvidék neve. Majesztétikus japán cédrusok alkotta fasorban várnak a csinos, tiszta riksák az utasokra. A falu szalmafedeles faházikói teljesen eltűnnek a a faóriások alatt, melyek nagyságukkal és imponáló külse-

jükkel a kaliforniai mammutfákra emlékeztetnek. Hengeres, vastag törzsük mint megannyi gyertyaszál, egyenesen mered föl a magasba. A szép törzseket, melyeknek körfogata öt-hat méter között váltakozik, mély repedéseket és szakadásokat mutató, mohlepte kéreg borítja. A fenyőre emlékeztető lombozatuk szédítő magasságban kezdődik és ugyan hátra kell szegnünk fejünket, ha alattuk állva föl akarunk rájuk tekinteni. A kryptoméria mélységes árnyékában, hűvös, mondhatnám nyirkos levegő van még a legforróbb nyári nap delén is. Úgy érezzük magunkat a faóriások alatt, mintha egy végtelen hosszú s végtelen magas dómban járnánk, melybe csak oldalról szűrődik be egy kis világosság a keskeny, magas csúcsíves ablakokon. A környezet nagyszerűsége valósággal megdöbbenti, mondhatni félelemmel tölti el az embert.

Nikkónak egyenletesen emelkedő, egyetlen hosszú utcáján pihegve kapaszkodnak föl riksáink. Szűcsárút, leginkább medve és majomprémeket, meg gyönyörű faragott és lakkozott nikkói faholmikat látunk a házak földszíntjén levő nyílt üzletekben. A hosszú utca egyenes vonalban vezet egy erdőborította hegy lábához s úgy látszik, mintha ott véget is érne. Csak midőn egészen odaérünk, látjuk, hogy a kékvizű Daiyagáwa folyó rohan ott el a hegy lábánál, nagy zúgással törve magának útat sziklás mély medrében és váratlanul megpillantjuk fölötte a piros hidat, a „Mi-hasi"-t. A tündérmesék sűrű erdeje terül el mellettünk mindkét felől a partot alkotó meredek hegyek oldalain. A szűk völgy alján épen csak a fehéren tajtékzó Daiyagáwának van helye, mely fölött egyetlen ívben feszül a tükörként fénylő, élénk cseresznyepirosra lakkozott, fínoman cizellált és aranyozott bronzrozettákkal diszített híd, mely valóban méltó arra, hogy csak egy császár lábai lépkedjenek rajta keresztül. Csaknem négyszáz esztendeje áll már a remekmű a folyó fölött, a rengeteg közepén, kitéve a zordon tél viszontagságainak és a nyári nap perzselő sugarainak és mégis ragyogó, hibátlan és kifogástalan minden részében, mintha csak tegnap készítették volna el. A híd két vége alatt hatalmas gránittömbökből

faragott torii-k, azaz Sintó-templomkapuk állanak a folyóban és azok alkotják a híd pilléreit. Vele párhuzamosan egyszerű kőhíd is vezet át a folyó fölött a közönséges halandók számára. Utóbbi híd közepén megállva, teljes nagyszerűségében élvezhetjük a piros hídat, de még inkább azt a felséges harmóniát, melylyel ez a pompás híd remek környezetébe, a sötétzöld erdőbe beleilleszkedik. Ha tekintetünk végig

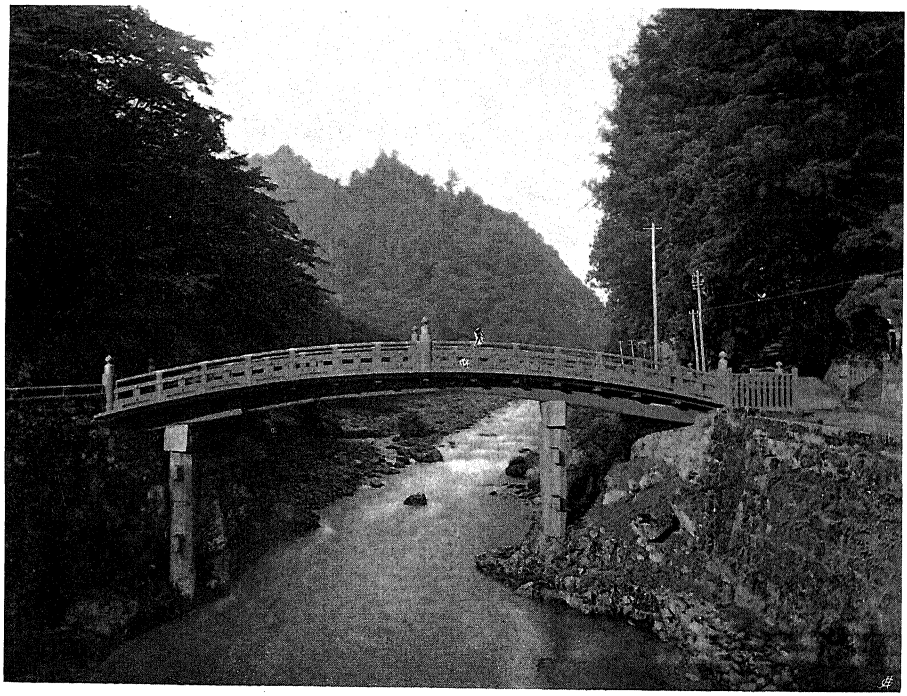

A szent piros lakkhíd.

siklik a szűk völgyön, kulisszaszerűen egymás mögött álló kék hegyeket látunk jobbról-balról, míg lábaink alatt fehér tajtékot vetve siet tova a zúgó kék hegyifolyó. Csodás Japán! Micsoda irígylésre méltó, költői lelkületű művészeid voltak már évszázadok előtt, kik nemcsak hogy át tudták érezni csodás szépségedet, de megtalálták mindig annak a módját is, hogyan lehet egyszerű eszözökkel még jobban kiemelni, fokozni, még csodásabbá tenni szépségedet!

Öt napig éltem a nikkói szent hegyek között; öt napon át hallgattam a szent templomok gongjainak zúgását; öt napig élveztem Nikkó csodás szépségeit, még pedig mint kimonós, szalmaszandálos japán. Egy színjapán szállodában, a „Konisiyá"-ban szálltunk meg, melyben csak japánul beszéltek az emberek. Kívülünk csupa japán vendég lakott a szállodában. Alig kétszáz lépésnyire volt tőlünk az angolos berendezésű, nagy „Kanaya-Hotel", melyet itt a csodás japán természet ölén szívem mélyéből megvetettem, konvencionális európai kényelme, frakkos, szmokingos urai, meg estélyi öltözékben pompázó hölgyei miatt. Én legalább szentségtörésnek tartottam volna Nikkóban frakkba s lakkcipőbe bujni. Ellenkezőleg, nyomban megérkezésünk után azonnal lehánytunk magunkról minden ruhát, — a cipőt már a kapunál le kellett vetnünk — és bevezetésül beleültünk a jó forró vízbe. Azután szellős japán kimonót öltve magunkra, amúgy mezítláb terültünk végig a kertre nyíló nagy szobáink puha gyékénypadlóján és cigarettára gyújtva gyönyörködtünk az alattunk elterülő piros hídban és a legfelségesebb erdőben, melyet szemeim valaha láttak. Mennyivel nagyobb, illetve mennyivel igazibb kényelme van itt az embernek, mint egy raffináltan berendezett európaias hotelben! Én bizony nem cseréltem volna az ottani vendégekkel.

Legkellemesebb öltönyömben.

Négy kis muzmé térdelt körülöttünk, kik teát töltögettek a japán darvakkal diszített, fületlen, apró porcelláncsészékbe.

Majd behozták az írószerszámot is, egy aranyfedelű, négyszögletes, lapos lakkdobozt, melynek rekeszeiben szőrecsetek, tusdarabok és egy kivájt lapos kő voltak; utóbbiban dörzsölik szét az íráshoz szükséges tust. Kacagás és tréfálkozás közben írták a leányok a függőlegesen tartott ecsettel, csodás hieroglifekben, a vonalzott vékony papirlapokra neveinket, korunkat, — általános derültség — szüleink nevét és életkorát, nagyszülőink életkorát és még sok mindent, mire Japánban a rendőrség kíváncsi, ha japán szállodában lakik az ember. Két hatalmas szobánk volt, melyeknek fínom lécezeten kifeszített fehér papirból álló elülső falai nappal teljesen félre voltak húzva. Szobáink berendezését hamar felsorolhatom. A falon egy kakemono csüngött, teleírva chinai írásjelekkel, előtte pedig egy bronzváza állt friss virágokkal, míg a padlón néhány selyempárna hevert. Azonkívül egy teáskészlet is állt még a szobában kis lakktálcán a szenesmedence mellett. Asztalok, székek, kerevetek, szekrények, ágyak hiányzanak, hiszen egyetlen nagy asztal, vagy ha úgy akarjuk pompás szék, vagy kerevet egész szobánk puha, tiszta gyékénypadlója. Villamoscsengő sincs a szobapincér, szobaleány vagy a háziszolga számára; ha valamit kívánunk, egyszerűen tapsolunk és vidáman, kórusban felelnek a tapsra azonnal a felénk sietö muzmék — „hái!“, mi annyit jelent — „jövünk!“

Kis japán kertünk virágzó bokrai s szökőkútjai között egyenesen a piros lakkhídra látunk. A szobák előtt vonul végig a nappal teljesen nyílt folyosó, melynek padlója olyan fényes a rajta járkáló harisnyás lábaktól, hogy meglátjuk magunkat benne, mint egy tükörben. Ott is ülhetünk, lábainkat lelógatva a kert felé; ha pedig sétára kerekedik kedvünk, lábaink alatt hevernek hosszú sorban a kerti szalmaszandálok, csak ügyesen el kell csípni lenyújtott lábunk öregujjával a hengeres piros selyem szalagot, mely a szandálokat a lábhoz tartja s egyszerre kint vagyunk a szabadban. Ezt nevezem azután kényelemnek!

Mélyen el voltunk merülve a szép kép szemléletébe, midőn

a nyílt folyosóról ünnepélyes komolysággal libasorban vonult be öt kis muzmé szobáinkba. Az első négy leány egy-egy nevetségesen alacsony, de ragyogó tiszta piros lakk-asztalkát tartott kezeiben, alacsonyabbat mint egy lábzsámoly. Az ebédünket hozták. Minden asztalkán volt vagy húsz darab, kisebb-nagyobb, lakk- meg porcellán-csésze, fedéllel vagy anélkül, arany darvakkal, meg arany fenyőgalyakkal diszítve. Az ötödik leány hatalmas fedeles lakk-bödönt hozott, akkorát mint a lovak itatására szolgáló veder. Ez a bödön

Hogyan ebédeltünk Nikkóban.

színültig volt párolt fehér rizszsel. Sarkainkon ülve térdeltünk félkörben a selyempárnákon és mindegyikünk elé helyeztek a leányok egy kis lakk-asztalkát a gyékényre. A félkör közepén térdelt a bödönös leány, ki lakktálcát nyújtott sorjában mindegyikünk felé, hogy reá tegyük fületlen, nagy porcellláncsészénket, melyet azután egy fakanál segélyével jó tetősen megtöltött az említett bödönből párolgó rizszsel és udvarias mosoly kiséretében visszanyujtott a tálcán. Japánban a párolt rizs helyettesíti a mi kenyerünket. Én hamar hozzászoktam a japánok kenyeréhez, de a kadétok már a második

napon morogni kezdtek, harmadnap pedig csaknem nyílt lázadásban törtek ki, annyira vágyódtak egy falat európai kenyér után. Csak a negyedik napon békültek ki ujra a japán lakmározással, midőn véletlenül fölfedeztük, hogy hozathatunk ám magunknak kenyeret is a kenyeresboltból, mely az európai szálloda vendégeinek süti a kenyeret.

Az étkezés kezdetben bizony kissé keservesen megy, a nekünk nagyon is szokatlan térdelő helyzetben, mert már tíz perc mulva teljesen elzsibbadnak lábaink és önkénytelenül táncolni kezdünk egyik térdről a másikra, mi annál nehezebb, mivel testünk egyensúlyának fenntartásán kívül még minden egyes falatot is egyensúlyoznunk kell a vékony evőpálcikák között. Bár olyan puhára van sülve és főve minden, hogy igazán nem érezzük a kés és villa hiányát; elegendő beledöfni a két pálcikát a nagy haldarab közepébe és szétesik magától. Húst nem kaptunk, de volt helyette valami hatféle pompás hal, egy csomó zöld főzelék, édes tojás-rántotta, voltak továbbá főtt irisz-gumók, polypkarok, sóba rakott gyümölcsök, sőt különös nyalánkságkép még cukrozott tengeri moszatok is a vékonyfalú lakktálacskákon. Háromszor ettünk így naponta s a teljes ellátásért lakással együtt naponként és fejenként három yent, azaz hét és félkoronát fizettünk, mi igazán potom ár.

Szomszédnőink teáznak.

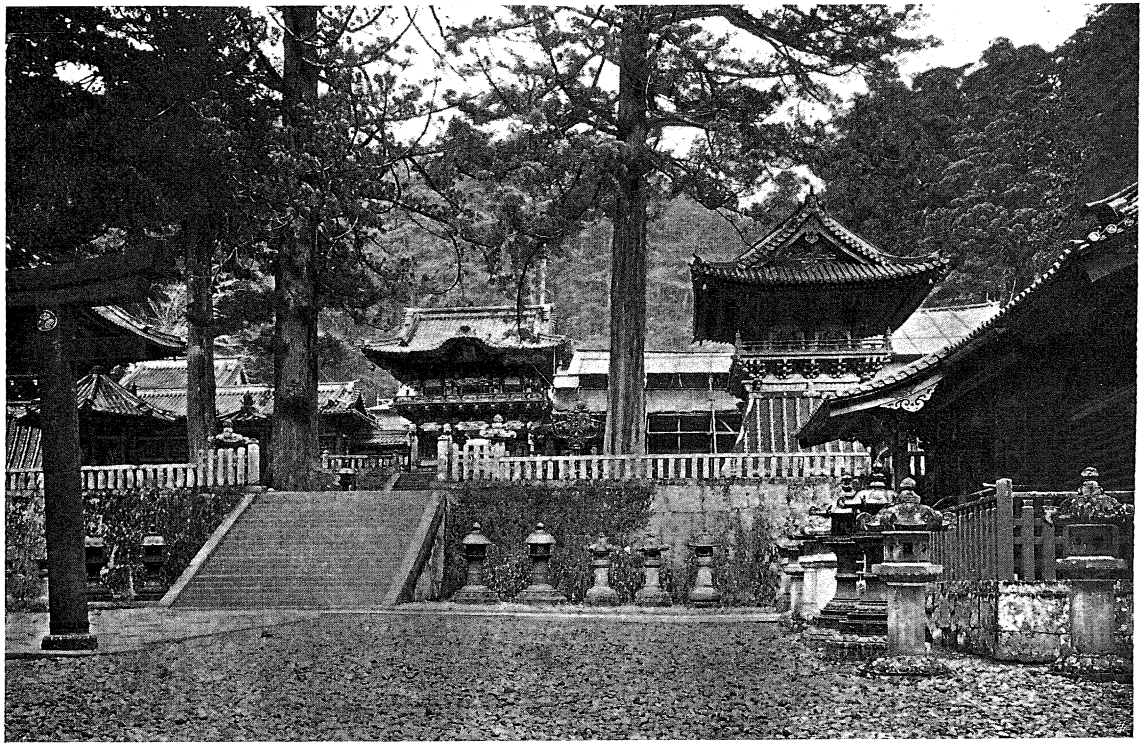

A nikkói szent templomok.

Közvetlen szobaszomszédunk egy előkelő japán házaspár volt, két megennivaló kedves leánykával, kiknek egyike öt, a másik legfeljebb hat éves lehetett. El tudtam volna egész nap nézni ezt a két gyönyörű babát, amint a bőujjú, virágos selyemkrepp-kimonóban ide-oda tipegtek az apró lábacskáikra erősített pirosan lakkozott facipőcskéken. Olyan bájos az a kimonóból kikandikáló gömbölyű fejecske, a köröskörül egyforma hosszúra nyírott fényes fekete hajjal, mely félig befedi a füleket és a homlokot. A japán gyermek ellentétben a chinai gyermekekkel, nem fél az idegentől. A két feketeszemű baba bejött hozzánk is barátságos hívásunkra a közös folyosóról s takarosan és illedelmesen ereszkedve térdeikre, telepedtek le a selyem párnákra, akár a felnőttek, reánk függesztve nagy gyermekszemeiket. Egy-egy ringóval, azaz almával, fínom sárga kaliforniai almával kedveskedtünk kis vendégeinknek. De szerettem volna egy ilyen feketeszemű eleven babát, mint a legkedvesebb holmit egész Japánban, hazahozni Európába!

* * *

Ebéd után átsétálva a Daiyagáwa hídján, mohlepte, széles kőlépcsőn mentünk föl a cédruserdő sűrűjében rejtőző szent templomokhoz. Tágranyílt szemekkel, aminőkkel a meglepett gyermek szokott a ragyogó karácsonyfára föltekinteni, álltunk néhány perc mulva a mesebeli csodás épületek, templomok és pagodák között. A vastag mohszőnyeg és a fínomlevelű páfrányok között mindenütt üde forrásvíz csörgedezett körülöttünk, hol vékonyabb, hol vastagabb erekben. Szinte elbódítja s álomba ringatja az embert ennek a sok víznek egyhangú csobogása. Vagy talán el is aludtunk már valahol a szép erdőben és csak álmodjuk azt a sok csodás dolgot, azt a sohasem látott pompát, mely bennünket körülvesz? Nem takarékoskodtak itt az aranynyal, bronzzal, lakkal, elefántcsonttal, mintha csak olyan értéktelen anyagok volnának azok, mint a templomok udvarait borító gömbölyű folyamkavicsok. A magas fák mohlepte törzsei közül szeszélyes

hajlású bronz-tetők kandikálnak elő, aranyvirágokkal diszítve s teleaggatva arany csengőkkel. És olyan szép, olyan friss minden, mintha csak tegnap vagy tegnapelőtt állították volna föl ezeket a csodás stilű templomokat és pagodákat, melyek pedig már néhány száz esztendeje állanak a nyirkos levegőjű erdőben, kitéve az időjárás viszontagságainak.

Az első templom, melybe a körülötte levő szép japán kerten keresztül beléptünk, hatalmas Buddha-templom volt, magas tetővel és tiszta piros falakkal. Ez a Szanbutszudó, vagy a három Buddha-temploma. Egy aranybrokátruhás öreg bonc sietett felénk, kitől 80—80 szen lefizetése ellenében megkaptuk a japánírásos igazolványt, mely bennünket az összes templomok megtekintésére följogosított. A bent uralkodó félhomályban három óriási arany lótuszon három hatalmas aranyistenség trónolt, körülvéve fénylő fekete lakktól és világító arany lakktól. Hordónagyságú bronzvázákban álltak előttük az illatos füstben a nagy arany lótuszlevelek és virágok, melyek alatt mint a mesebeli erdei gnóm, valósággal eltűnt a felnőtt ember is. És még ezek az óriási virágok is valósággal elvesztek a hatalmas templomban. A boncok monoton hangon darálták az imákat és ütögették hozzá a taktust a pirosra lakkozott, belül üres fa-halon. Kilépve a templomból, kis négyszögletes udvarra jutottunk, melynek közepén egy huszonnégy méter magas vörösréz-oszlop emelkedik. Az oszlop oldalait japán és szanszkrit írásjelek borítják, a tetején pedig nagy aranyvirágok és egy csomó aranycsengő pompáznak.

Templomi csend vesz körül bennünket a sötét kryptoméria-erdőben. Ennél felségesebb boltozat sem feszült még soha fejem fölött. Szabályosan, mint egy gótstilű templom ívei záródnak össze elérhetetlennek tetsző magasságban a japán cédrusok lombjai, míg kétfelől szabályos oszlopokként állanak végtelen sorokban a kryptoméria mohos törzsei. Egyetlen hangos szó nem jön ajkainkra s csak suttogva beszélünk egymással, annyira megihletett mindnyájunkat a természet fenséges temploma. A messzeségében hatalmas

gránitoszlopokból összeállított Sintó-kapu ívét pillantjuk meg, melyen túl árnyas nagy udvar következik.

Ezt a felséges kryptoméria-erdőt ép oly nehéz leírni, mint az árnyában elterülő csodavilágot. Olyan magasságban, ahová talán a mi legmagasabb fáinknak legfeljebb a csúcsai érnének föl, kezdődnek a krytomériáknál az alsó ágak, melyek fölött mind hosszabb és hosszabb ágak következnek; a felsőbb ágak messzire kinyúlnak az alsóbbak fölé s így jön azután létre a természetes gótikus boltozat. Még az árnyék sem zöld e fák alatt, hanem szinte a feketébe játszó acélkék, egy kis olajbarnás árnyalattal. Szemben velünk hatalmas bronz-templomkapu emelkedik a Tokugáwák arany címereivel, az arany kör belsejében levő háromlevelű arany lóherelevéllel. A tágas négyszögletes udvarban százával állanak a csodás alakú fogadalmi lámpások, ezek a világító-toronyhoz hasonló, felkunkorodó szélű négyszögletes tetővel biró szép toró-k. Moha és zuzmó borít itt mindent, az udvart betakaró nagy gömbölyű kavicsokat, a középen végigfutó nagy kőtáblás útat, a kőlámpások tetejét, de még az áttört falú bronz-lámpások tetejét is. Az évszázados patina a legteljesebb harmóniában olvad össze a cédrus-erdő sajátságos színű reflexében a moh és a zuzmók szép zöldjével. Nik-

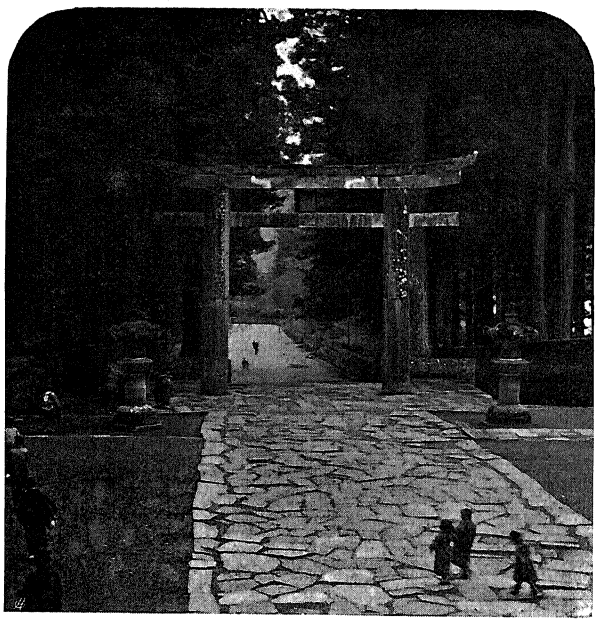

A kryptoméria árnyában.

kón kívül nem is igen lehet ilyet látni sehol e nagy világon. Az udvar egyik sarkában hatalmas ötemeletes piros pagoda áll, mellette pedig merészen hajlott tető alatt, melyet csupa márvány, bronz és aranyozott oszlopok tartanak, látjuk a mohos nagy kőmedencét, színig telve kristálytiszta forrásvízzel.

A mohlepte állólámpák között néhány mohos lépcsőfok

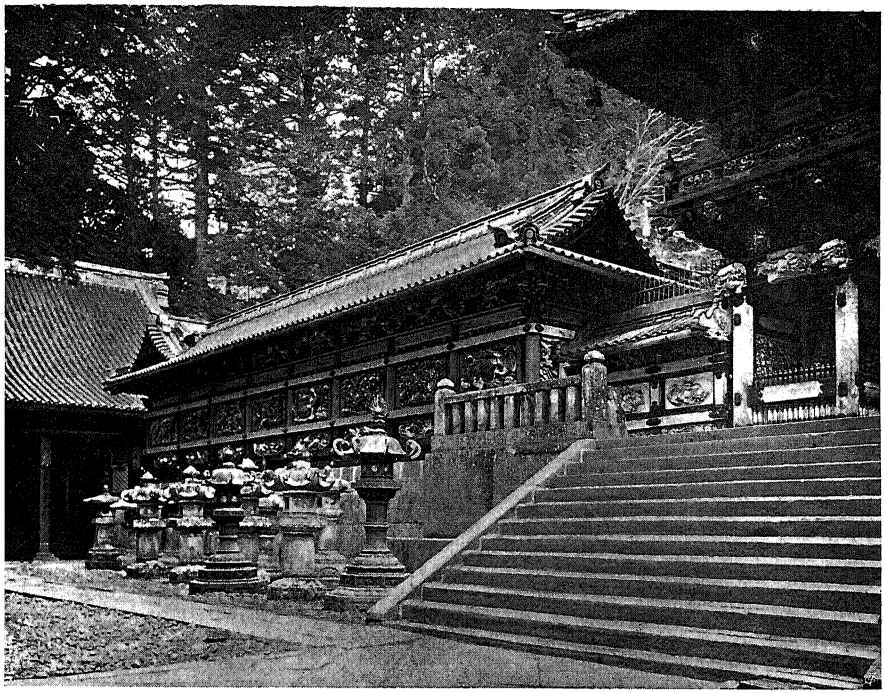

Fogadalmi lámpások a főkapu előtt.

vezet föl egy nagy terraszra, melyet egy darab gránitsziklából kifaragott, áttört, hosszú kőballusztrád választ el az első udvartól. A kryptoméria magas zöld boltozata alkot tetőt az összes udvarok fölött és a lépcsőre eső apró napfoltocskákban cikázva ragyog fel hol itt, hol ott a legszebb zöld moh. A terrasz elülső részén áll a Yomeimon-kapu, a leggazdagabb, legfínomabb diszítésű kapu, melyet valaha japán művészet alkotott. Oly szép, oly tökéletes a kapu min-

den ízében, hogy az alkotó művész szándékosan hibásan faragta egyik bronzba foglalt fehérmárvány oszlopát, nehogy a tökéletes, szinte isteninek nevezhető műremekkel magára vonja az istenek haragját. Higurasi-mon-nak is nevezik a kaput, azaz olyan kapunak, melyen csak egy nap alatt tud az ember átmenni, tudniillik egy egész napra való nézni való akad rajta. A párkányokon köröskörül kiálló oszlopfejeket égi kutyák, viaskodó párducok és egyéb szörnyalakok diszítik, melyek között hajlékony, pikkelyes testű fehér sárkányok bujnak át; közben pedig áttört munkában látjuk a legszebb päonia-csoportokat a közöttük repkedő phőnix-madarakkal és japán darvakkal. A kaputól jobbra-balra húzódó, vastag gerendákból álló magas kerítés olyan, mint egy lehelletszerű brüsszeli csipke. A talán harminc méter hosszú homlokzat egyetlen áttört munka, szövevénye az aranyozott, vagy művésziesen színezett istenségeknek, állatoknak, virágoknak és madaraknak. A kapubejárat melletti két páholyban nem a megszokott templomőrök félelmetes piros szobrai állanak, hanem két színes emberi alak ül ott párnákon, fejükön a fekete lakkból készült sajátságos fejdísszel, míg testüket régi divatú ruhák borítják. Szinte megijed az ember a mumiákra emlékeztető ráncos arcaiktól. Ha pedig áthaladunk a kapun, a páholyok hátsó rekeszében egy-egy kidülledt szemű, lompos farku égi kutyát pillantunk meg.

A kapu előtt, fönt a terraszon, ferde oszlopokon pihenő sajátságos hajlott bronztető alatt, patinás nagy bronz-harang lóg, mellette egy másik ugyancsak fantasztikus tető alatt, melynek oszlopfejei elefánt fejekben végződnek, óriási forgatható bronzlámpás áll, gyönyörüen áttört falakkal, a közelében pedig néhány kovácsoltvasból készült pompás kandeláber, a hollandusok ajándéka. Fantasztikus haranglábak és furcsa, idegenszerű formával biró tornyokat is pillantunk meg ugyanott. Fénylő feketelakkból vagy piroslakkból van minden, aranyozott bronz-rozettákkal és veretekkel diszítve.

Belépve a kapun, előttünk áll Iyeyaszu pompás tem-

ploma, melynek egész külsejét piros lakk borítja, aranyozott bronz-veretekkel. Cipő nélkül, csak harisnyásan haladunk végig egy bonc vezetése alatt a tükörsima lakk-padlózaton, melyen a legcsekélyebb karcolás sem látható. Hány ezer ember járt pedig már ezen a nagy lakk-tükrön, több mint háromszáz esztendő lefolyása alatt! Igaz, hogy csupa japánok. Nyugati emberek alkotta tömegben bizonyára akadt volna már nem egy, aki csupa időtöltésből, vagy nem tudom én miből, már megrongálta volna a szép padlót. Hát még a falak! Csupa aranylakk és mesteri faragványok borítják őket. Minő tökéletes, minő bámulatos munka! Japán legnagyobb művészei egész tudásukat, egész művészetüket adták ide ennek a templomnak diszítésére. A fínom arany rácsozat rostélyán felfutó arany glyciniák között arany madarakat és fehér galambokat látunk röpködni. Amott csodás halak és tengeri szörnyetegek úszkálnak a tenger fenekén az arany hullámok alatt, emitt pedig tarkaszárnyú pillangók szállingóznak aranyvirágról aranyvirágra. A világító aranyfalaknak minden tenyérnyi darabja múzeumba való műremek. De a legbámulatosabb mégis, hogy olyan nyomtalanul repült el három és fél évszázad ez arany műremek fölött. Mert uj és kifogástalan jókarban van annak minden parányi részlete; nincsen rajta egyetlen repedés, nincs ott letörve egyetlen virágszirom sem, pedig

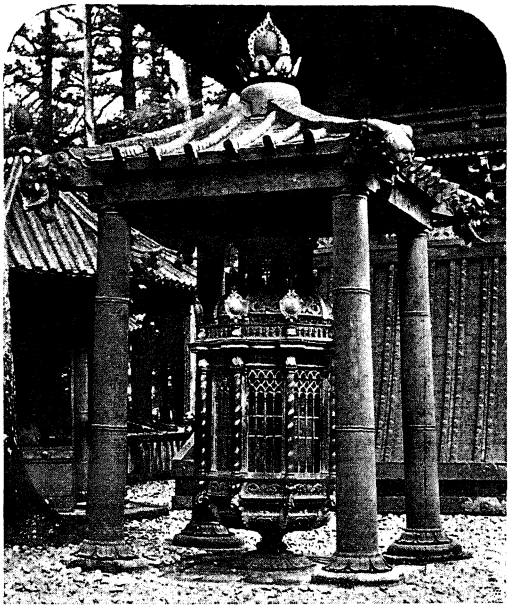

Forgatható bronzlámpás.

hol porladoznak már azóta annak alkotói? Az egyik sarokban áhitatos zarándokok térdelnek és imádkoznak egy boncnak előimádkozása mellett. Nem akarjuk áhitatukat zavarni, befordulunk tehát a templom mellékszárnyába. A nagy terem falai a fa természetes színében meghagyott fatáblákkal vannak kirakva, melyeket valóban mesés fínomságú domborművek diszítenek. A karcsú bambuszok és a virágzó cseresznyefák ágai között madarak repdesnek, amott pedig meredek szirtfokról egy nagy sas mereszti szemeit a háborgó tengerre. Az egyetlen csillogó ebben a teremben a Tokugáwák szép lóhereleveles arany címere. Nem napok, de hetek kellenének ahhoz, hogy részletesebben megnézhessen az ember itt mindent.

Cipőnket kezeinkben tartva követjük a boncot, ki most egy másik, ugyancsak pirosan lakkozott templomhoz vezetett, melynek széles verandáján, a nyitott templomajtó előtt, két virággal telt nagy bronzváza között, szende arcú fiatal leány ült a térdein, fejét erősen előrehajtva s ferdemetszésű szemeit a földre szegezve, minha aludnék. A skárlátpiros könnyű selyem ruhába öltözött leány fejét lazán ráterített fehér mousselin-lepel borította, olyanféle, mint aminőt az első áldozásra menő leányok használnak fejdísz gyanánt. Baljában legyezőt tartott, jobbjában pedig nyeles sárgaréz csörgőt, melynek minden ágán kis csengettyűk lógtak. Előtte kendő feküdt a földön, melyen pénzdarabokat vettem észre. Zsebembe nyúlok és odadobok egy pénzdarabot. Szinte megijedtem, mikor a pénz csörgésére mint egy automata, megmozdult a szoborszerűen ülő leány, a templomi táncosnő, ki csak az istenek tiszteletére táncol itt a felséges rengetegben. Lassan és méltóságteljesen állt föl, majd lassan meghajolva, elkezdte járni a Kagurát, azt a sajátságos vallási táncot. Hol előre, hol meg hátrafelé tett néhány lépést. Közben lassan megfordulva, vagy jobbra-balra hajlongva, meg-megrázogatta csengettyűit, miközben egyetlen arcizma sem változott. Minden földi gondolattól távol álló, átszellemült kifejezés ült a szép fehér arcon. Majd lassúbbak lettek mozdulatai, mint

egy automata-alaké, melynek óraműve lejárni készül. A csörgő hangja is mind halkabb és elhalóbb lesz s a fiatal teremtés szinte összeroskadni látszik. Mind mélyebben s mélyebben hajlik előre. Már-már a földet éri szép feje s egyszerre csak ott ül ujra előbbeni mozdulatlanságában.

Tovább haladva, egy a hegyoldalban levő keskeny kapuhoz értünk, melynek homlokzatát a híres alvó fehér macska diszíti. A remekmű Hidari Dzsingorónak, a félkezűnek, a valaha élt legnagyobb faragó művésznek vésője alól került ki. Mohlepte komor lépcső vezet innét a hatalmas kryptoméria alatt föl a magasba, egyik oldalán az egyetlen darabból kifaragott, egyszerűen áttört gránitkorláttal. A lépcső tetején egy terraszon áll a majesztétikus sír, mely alatt a nagy sogún, Iyeyaszu aluszsza örökálmát. Vaskos bronzkapu áll a sír előtt; aranynyal kivert, komor bronzkapu, méltó egy fejedelem sírjához. A sírt körülvevő alacsony kőkorlát mögött jól látjuk a sírt, egy hajlott bronztetővel biró, álló bronzhengert, melynek elülső oldalán aranynyal kivert, kétszárnyu kis ajtaja van, olyan mint egy tabernákulumnak. Kőtalapzaton áll előtte a hatalmas áldozati bronzmedence, fedelén egy ülő égi kutyával. Mellette hatalmas bronz-tek-

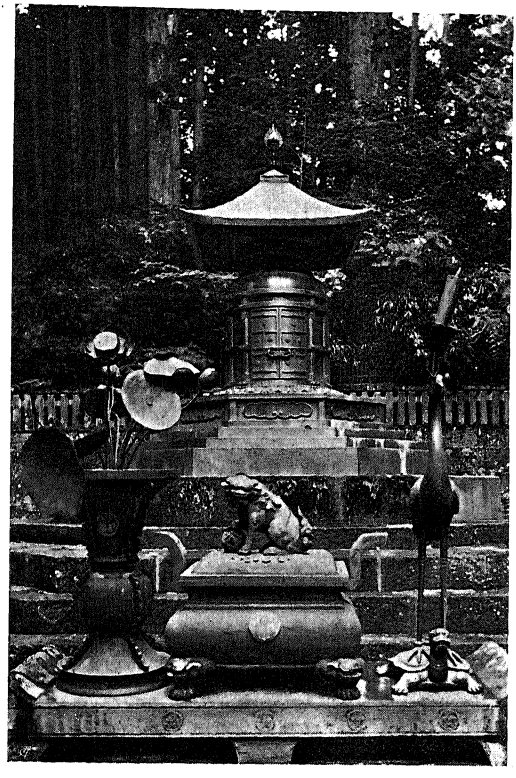

Iyeyaszu sírja.

nősbéka hátán áll a szent ibiszmadár, csőrében egy nagy gyertyatartóval és mint harmadik tárgy, egy hatalmas bronzváza, aranynyal bevont nagy bronz lótuszokkal. Isteni csend honol köröskörül. Ide ugyan nem hatol el a világ zaja. Ennél felségesebb temetkező helyet már el sem lehet képzelni!

Ha csak vázlatosan akarnám is a nikkói szent templomokat ismertetni, vaskos kötet lenne belőle. Inkább lemondok róla, mert tollam úgy sem képes őket úgy vázolni, hogy fogalmat alkothatna róluk az, aki nem járt ottan.

A szél istene.

Zúgó vízesések, mormoló patakok mellett haladtunk azután tova a felséges kryptoméria-boltozat alatt, az unokának, Iyemitszu sogúnnak fényes templomához és sírjához. Pompás kapu alatt vitt az út keresztül, melyben jobbról a menydörgés istene áll páholyszerű rekeszben, egy piros testű, félelmetes arcú istenség, szájában két agyarral, a feje körül pedig mint egy glória vannak drótra füzve félkörben a dobok, melyekkel a menydörgést csinálja, ha megakarja ijeszteni az embereket. Balról a szélnek zöld testű istene áll, kinek mint egy nagy boa van a vállain keresztbevetve a széllel telt nagy bőrtömlő. Elhaladunk a szent ló istállója előtt, melynek drága piros lakk falait köröskörül majomcsoportokat ábrázoló, gyönyörű áttört faragványok diszítik. A régi időben ugyanis, hogy a lovak ne unatkozzanak, majmokat is tartottak szórakoztatásukra az istállókban. Itt van a három majomból álló híres csoport is kifaragva. Virággal telt galyakon ülnek a majmok, melyeknek egyike a két fülét, a másik a száját, a harmadik a szemeit tartja be tenyereivel. Állítólag a tapasztalt majom intette erre

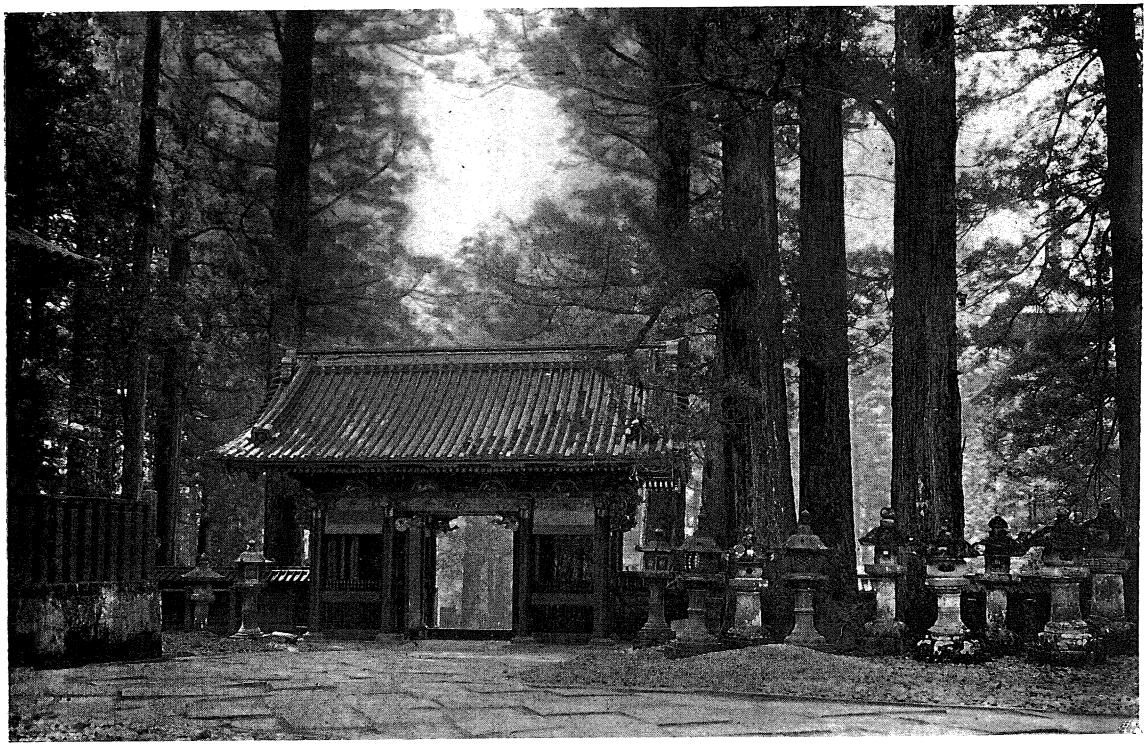

A nikkói berkek csöndjében.

az életbölcseségre a fiatal majomkisasszonyt: „ne láss, ne hallj, ne beszélj, akkor senki sem keríthet hatalmába!“

Az istálló mellett kőkerítés övez egy hatalmas kryptomériát, melynek kerülete lent embermagasságban legalább is öt métert tehet ki. Ez a hatalmas fa állítólag abból a kis törpefából fejlődött, melyet Iyeyaszu mindig magával hordott még az utazásain is.

Iyemitszu sírja hasonló az Iyeyaszu sírjához. Egy magaslaton, ősrégi fák árnyában fekszik ez is; az égi kutya, meg a szent ibisz a teknősbéka hátán állanak őrt ez előtt is. A csodás templomok között, a felséges templomudvarokon keresztül tértünk vissza a pagodához, melynek aljában néhány fogadalmi érmet vásároltam még a boncoktól, meg egy még a kalászburokban levő, kettévágott rizszemet, melynek belsejében a fél rizszemből egy Buddha volt kifaragva. Erősen sötétedni kezdett már a kryptomériák alatt, tehát visszatértünk a faluba s házról-házra menve megcsodáltuk a remek faholmikat, a keményfából faragott tálcákat és dobozokat, melyeket többnyire a szent híd képe diszít, meg a kryptoméria kérgéből készült ízléses dobozokat, melyeket szép lakkfestmények diszítenek, továbbá a csodásan faragott és lakkozott sárkány-tálcákat.

Öreg este lett, mire visszatértünk a szállodánkba, hol először is fürdeni mentünk. Hogy csak öt nevetgélő muzmé kisért el bennünket a fürdőbe, annak az volt az oka, hogy nem volt több muzmé a szállodában, csak ez az öt. Alig lettünk készen a fürdéssel, már is megjelentek a leányok szobáinkban a kis lakk-asztalkákkal és a nagy rizses vederrel. Jó étvágygyal láttunk neki a vacsorának. Vacsora után behozták azután az ágyainkat, vagyis a vattával bélelt selyem matrácokat, melyeket leterítettek szobáink közepére, beborítva őket vakító fehér lepedőkkel, melyre két-két selyem párna és egy fekete bársonynyal beszegett, nagy selyem paplan jött ágyanként. Még sokáig elcsevegtünk a háznéppel, mert természetesen mind bejöttek mihozzánk, mint a szálloda legérdekesebb vendégeihez. Az álmosabbak azután

egyenként szállingóztak el, midőn mind gyakrabban hangzott fel az utcáról a vak masszőrök szomorú hangú kis flótája. Fölhivattam egy ilyen vakot, hogy megpróbáljam ezt a japán specialitást is. A fél yen honoráriumért a füleim hegyétől a lábaim kisujjáig végig tapogatott és dögönyözött a vak művész; egymást követték a legkomplikáltabb procedúrák, úgy hogy már sajnálni is kezdtem, hogy miért voltam olyan bőkezű. Hát még ha egy egész yent adtam volna neki, mint azt eredetileg terveztem!

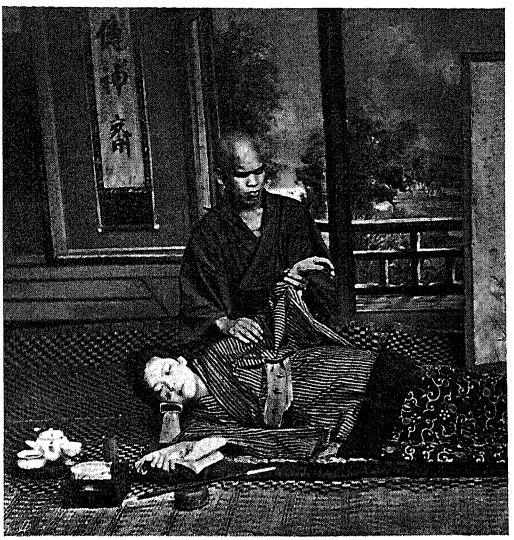

Vak masszőr.

Végre elment a masszőr, elmentek a leányok is, mi pedig lefeküdtünk és csakhamar sötétség vett bennünket körül. A Daiyagáwa zúgását hallottam még egy darabig, mintha záporeső verdesné odakint a háztetőket. Nem tudom, hogy a masszázsnak, az egész napi járkálásnak, vagy a hideg hegyilevegőnek, vagy talán a puha ágynak, avagy mind a négy dolognak együttesen köszönhettük-e, hogy olyan felségesen aludtunk. Mikor reggel hatkor a külső deszkafalak széttologatására fölébredtünk, álmélkodva tapasztaltuk, hogy tulajdonképen úgy feküdtünk ott ágyainkban, mint egy nyilt színpadon, vagy egy nagy kirakatban, mert tárva-nyitva voltak szobáink papirajtai is és előttünk terült el az egész nikkói völgy, melyre barátságosan mosolygott le a nap a sötétkék égről. Friss hegyilevegő töltötte be az egész szobát. Az éjjelre betolt papirfalak mégis csak melegen tartják a szobát.

De most hamar ki a meleg ágyból. Kimonóban és papucsban mentünk ki a folyosóra, hol egy ragyogó vörösréz vályú fölött öt-hat vízcsap volt, külön a meleg s külön a hideg víz számára. A mellette levő fakályhában, melyben a vizet melegítik, ugyancsak recsegett-ropogott a tűz. Egy asztalkán apró szappandarabkák mellett feküdtek az egyszeri használatra szánt fogkefék, a végeiken ecsetformára behasgatott fehér pálcikák és leragasztott borítékokban egy-egy adag fogpor. Kötésig lebocsátva kimonóinkat, mosakodtunk. Egy fiatal leány, — szintén szállodai vendég — került mellém a vályuhoz, aki szintén derékig lebocsátotta kimonóját és úgy mosakodott mellettem. Olyan természetes dolog ez itt, mint amilyen természetes dolog például minálunk, hogy az asztalnál egymás mellett ülve esznek az emberek. A fiatal hölgy még meg is simogatta karomat, tetszését fejezve ki a belé tetovált szép japán sárkány fölött.

Tojás, tej, sült hal és zöld teából állt a reggelink, egy jó adag rizszsel. Körülöttünk ült megint az egész szálloda. Már jó ismerősök voltunk valamennyiükkel, még a háziszolga is ott kotnyeleskedett és röhögött közelünkben. Általános térdreborulással és hajlongással üdvözölt bennünket az egész háznép, mikor felültünk a szálloda előtt várakozó riksáinkra. Másfélnapi kirándulásra indultunk föl a hegyek közé, a gyönyörű Csuzenzi-tóhoz és a még szebb Yumoto-tóhoz. Miután ezer méteren felül emelkedik az út odáig, két-két embert fogadtunk föl minden egyes riksához.

Felejthetetlen szép volt ez az út a Daiyagáwa vadregényes völgyében, mely néhol olyan keskeny, hogy egy a folyó felett a sziklafalba erősített deszkapallón vezet az út, melyen a bika-vasútnak keskenyvágányú sinei is feküsznek. Az asiói nagy rézbányákhoz húzzák azon föl a pihegő, kidülledt szemű bikák a lórékat. Több mint száz ilyen bikahúzta kis kocsival találkoztunk. Asióban van Japán legnagyobb rézbányája, mely 20,000 embert foglalkoztat.

Egy helyen, hol a völgy egészen összeszorul, a folyó túlsó partján, néhány száz mohlepte Buddha ül egy sorban

hatalmas kryptoméria árnyékában. Mereven bámulnak valamennyien a fehéren habzó folyóba. Mindegyiküknek más és más arckifejezése van a rajtuk tenyésző évszázados zúzmóktól és mohoktól. Állítólag nem sikerült eddig még senkinek sem megszámlálnia, hogy hány Buddha ül ott a Daiyagáwa partján. A folyó közepén, egyikébe az évszázadok előtt oda belehullott nagy sziklatömböknek, kis fülke volt vésve, melyben egy ülő Buddha trónolt. Áldozati pálcikák illatos füstje szállt előtte a magasba a kryptoméria lombjai felé. Az itt levő kis teaház előtt ülve, sokáig gyönyörködtünk a fantasztikus látványban. Hej de szép kék ez a japán ég!

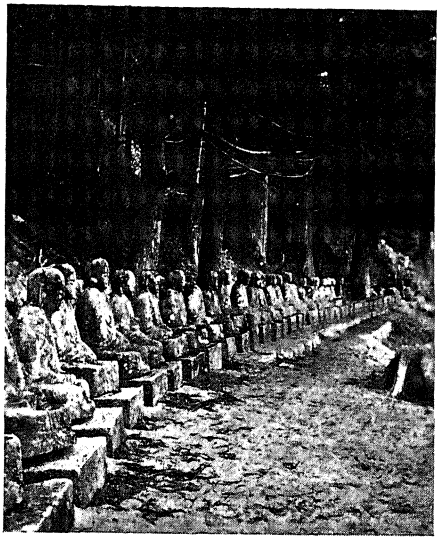

Buddhák a Daiyagáva partján.

Azután felültünk ujra a riksákra. De nem sokáig tartott a dicsőség, mert az út nagyon meredeken kezdett emelkedni s helyenként olyan keskeny volt, hogy épen csak hogy elfért rajta a riksa két kereke, de már a külső kereket alig választotta el egy ujjnyi sáv a meredély szélétől, melynek alján néhány száz méter mélységben zúgva sietett tova a Daiyagáwa. Tanácsosabb volt gyalog menni. És mentünk is előre frissen, vidáman, fáradhatatlanul, hiszen nem is lehet ezen a gyönyörű vidéken elfáradni, mert nem lehet ennek a vidéknek a szépségeivel sohasem betelni. Micsoda pompás növényzet volt körülöttünk! A levegőben óriási acélkék és zöld pillangók kergetőztek. Majd hatalmas vízesések mellett vitt el az út. Némelyik útszéli teaházból két-három nagy vízesést is látni egyszerre, akár Norvégiában. Miután gyalog mentünk, embereink a legrövidebb úton vezettek és torony-

irányban vágták át a szerpentinákat, pihegve kúszva föl a meredek hegyoldalakon a sűrű erdőben. Ugyanezen az úton jöttek föl utánunk riksáink is, persze nem a saját kerekeiken, hanem a kulik vállain téve meg a fárasztó útat.

Déltájban érkeztünk a nagy sziklafalhoz, melyen bömbölve, harsogva, egyetlen sugárban hull alá száztiz méteres szabad eséssel a Csuzenzi-tó vize. Ez a Kegon-vízesés, a legnagyszerübb a nikkói hegyekben. A függélyes sárga sziklafalak nagy félkörben veszik az esést körül. Alsó részük a sziklafalaknak tulajdonképen nem is függélyes, hanem még befelé hajlik a függélyestől. A vízesés felső részén levő teaházaknál két rendőr tanyázik állandóan, mert az utóbbi időben nagyon is divatba jött a szerelmeseknél a „Kegon no taki". Szorosan egymáshoz kötözött testtel vetik innét le magukat a szerelmes párok, kiknek ez életben való egyesülésük elé akadályok gördülnek, hogy legalább együttesen érkezzenek meg a jobbnak remélt másvilágba. Ez évben nyolcvan ilyen szerelmes pár vére festette már pirosra a sziklakatlan kiálló szírtjeit.

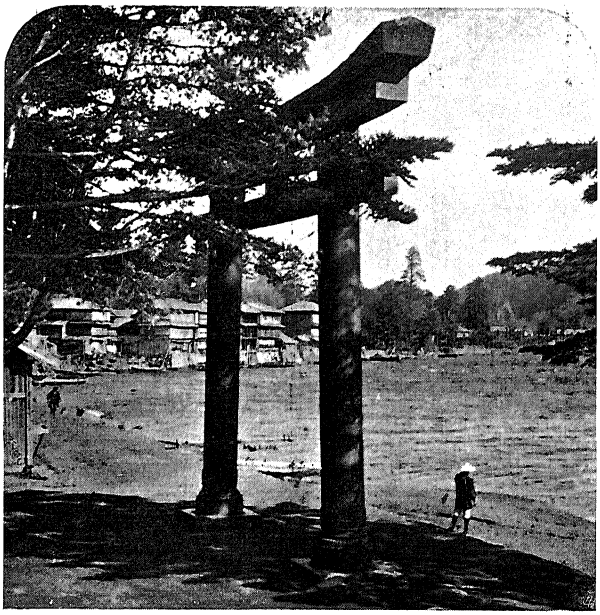

A Csuzenzi-tó partján.

A vízesés melletti meredek szerpentinákon fölkapaszkodva, egyszerre a remek kékvizű Csuzenzi-tó partjain álltunk. Ezerháromszáz méter magasságban fekszik a körülbelül

hét kilométer hosszú s két kilométer széles, pompás alpesi tó, erdős hegyektől körülvéve, melyek közül merészen emelkedik ki a szent hegy, a Nantai-zan, markáns kúpjával. A part mentén, a hegyek alján barátságos teaházak és csinos japán szállodák állanak. Bronzból készült hatalmas Sintó-templomkapu mutatja a szent hegyre vezető út kezdetét. A Nantai-zanra csak a nikkói főpap engedélyével szabad fölzarándokolni. A forró nyári hónapokban a Csuzenzi-tó partjain üdül nemcsak a tokiói diplomata társaság, de sokan menekülnek ide át China perzselő nyara elől is. Egy szép teaház első emeletén végigheverve a fehér gyékénypadlón, gyönyörködtünk a tóra nyíló páratlan kilátásban. Szerettem volna ott maradni egész nap, de programmunk szerint még ugyanaznap el akartunk jutni a még magasabban fekvő, még vadregényesebb Yumotó-tóhoz.

Eleinte a tó mentén vitt az út, hol már nem egy európai nyaraló is kandikál ki a kék tóra az árnyas erdőből. Elhagyva a tavat, emelkedni kezdett az út, tehát megint csak gyalog mentünk. Felséges völgyben haladtunk mind magasabbra, hol millió és millió vadon tenyésző azáleabokor állt teljes virágzásban, keverve milliónyi vadon növő lila iriszszel. Kryptomériák és öreg tölgyek borítottak árnyékot erre a hatalmas virágszőnyegre, melynek közepén szikláról-sziklára hullva száguldott lefelé a Yumotó-tóból jövő hegyipatak. Idyllikus japán táj, melynek pompáját lehetetlen ez életben elfelejteni.

Ezernégyszázötven méter magasságban hatalmas fensíkon haladtunk keresztül. Magas fű s mocsári növények borították az egészet, csak itt-ott állt egy magános öreg fa, mely tanuja volt a feudális korszakban itt lefolyt véres ütközeteknek. Egy magános teabódé előtt egy kis majom ugrándozott és játszadozott a napfényben. Amint észrevett bennünket, ijedten menekült föl egy fára. Majd elértük az impozáns kaskádokban aláhulló sárkányfej-vízesést, melyet a Yumotó-tó vize táplál. Meredek szerpentinák következtek ujra a vízesés mellett, melyeken fölkapaszkodva, az elragadtatás kiáltása

hangzott el ajkainkról. Mélyvizű, smaragdzöld hegyitó partján mentünk előre, majesztétikus óriásfák alatt. A tó teljesen nyugodt felszínén mint a legfínomabb velencei tükörben látszottak a tavat koszorúzó s fejükre állított erdős hegyek. Szemben velünk, a tó tulsó végén, alig néhány ezer lépésnyire tőlünk, látszott is már a kis fürdőtelep, Yumotó, talán 20—25 faházikójával, teaházaival és fürdőivel. Midőn a házak felé közeledtünk, erős kénszag csapta meg orrunkat. A tó vize fehéres opálszínt mutat azon a helyen, ahol zizegő sás között ömlik belé a forró kénes víz, mely közvetlenül a tó partján fakad a sziklákból, még pedig oly forrón, hogy nem voltam képes az ujjamat beletartani.

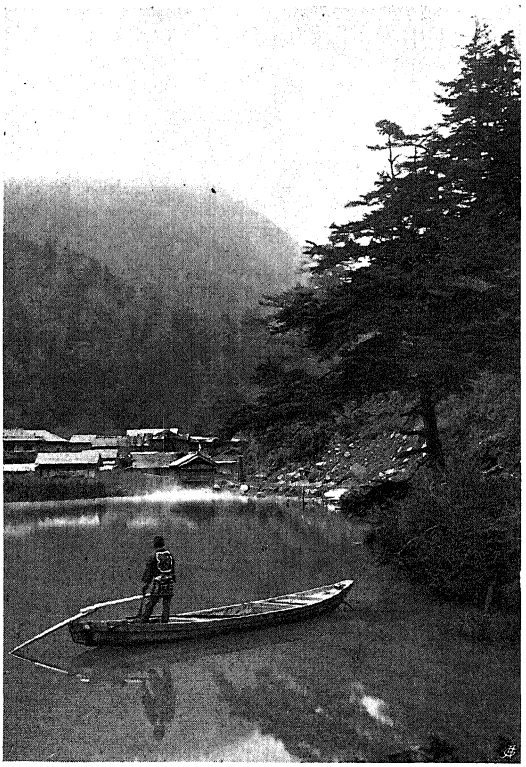

A yumotói-tó.

Csodálatos módon, dacára a kénes víznek, lazacok is élnek a tóban. A „Namma-Hotel"-ben a szokásos szivélyes fogadtatásban részesített bennünket a szálloda egész személyzete.

Félig európai, félig japán berendezésű szobáink mind a tóra nyíltak. Az európaias ágyon ott hevert a japán kimonó a papirlegyezővel, az ágy előtt pedig ott álltak a szalmaszandálok is. A szobákat különben tarka gyékény borította, melyen cipővel is szabad volt járni.

Még vacsora előtt körülsétáltuk a csodás szépségű

smaragd-tavat, a körülötte lévő őserdő szélén vágott árnyas úton. Az erdő alján ezernyi tarka virág nyílott a hatalmas páfrányok között, melyek közül némelyikért százakat fizetnének nálunk a virágkedvelők. Majd számpánba ültünk s magunk eveztünk körül az isteni csöndben pihenő szép tavon. Kikötöttünk egy a tóba nyúló félszigetnél, melynek közepén, sűrű őserdőben kis tavacska rejtőzik. A tavacska közepén egy talán két méter átmérőjű, magas fűvel, páfrányokkal és virágokkal buján benőtt szigetecske van, még pedig egy úszó sziget, mely évszázadok alatt képződött vízinövényekből és gyökerekből. Botjainkkal magunkhoz huztuk a szigetet, melyre próbaképen rá is ugrott egyik kadétunk. Szépen megbirta az úszó sziget a felnőtt embert.

Esteledett, mire visszaértünk a telep házai közé. Már égtek mindenütt a tarka papirlampionok; a teaházakból samizenpengetés és víg nótázás hallatszott ki. Az utcán, anyaszült meztelen férfiakkal és nőkkel találkoztunk, kik a kezükben tartott nyeles papirlampion világa mellett mentek a fürdőbe, az út mentén álló egyszerű kis fabódékba, melyeknek előfala teljesen hiányzik s melyekben a földbe süllyesztett nagy deszka-medencékbe bambuszcsöveken folyik a kénes forrásvíz. Olyanféle bódék ezek a fürdőházak, mint a mi villamos vasútaink fedett megállóhelyei. Bár már ide is elhatolt a nyugati civilizáció. Az egyik fürdőház falán angolnyelvű föliratot pompázott: „Csak nőknek". Beléptem és tényleg három nő — no meg két férfi is ült ott bent a vízben, paradicsomi kosztümben.

Midőn vacsora után kiültünk szobáink erkélyére szivarozni, csodás volt a csendes tó képe. A gyönyörű csillagos eget láttuk nem csak fejünk fölött, de lábaink alatt is elterülni. A templomi csöndet csak a távolról hallatszó samizenpengetés és a vakok mélabúsan hangzó furulyája törte meg, melybe néha-néha belevegyült az uguizu-nak, a japán fülemülének bájos danája.

Pompásan aludtunk, bár kezdetben az éjjel erősebben érezhető kénszag zavarta alvásunkat. De az is meglehet,

hogy kissé sokat találtunk vacsorára enni a felséges yumotói lazacból és pisztrángból. Teljesen kipihenve a tegnapi fárasztó útat, reggel hatkor már a reggelinél ültünk. Furcsa szokás a japán szállodákban, hogy ha csak egyetlen vendég is fölkel az ilyen korai órában, talpon találja már a szálloda egész személyzetét. Körülöttünk forgolódott valamennyi. Ne tessék félreérteni, nem nyujtogatta egy sem távozásunkkor borravaló után a kezét. Riksás embereink is kialudták magukat és a forró fürdőben megacélozva izmaikat, mind a szálloda előtt üldögéltek, kedélyesen szíva a reggeli kis pipát. Midőn megpillantottak bennünket, lekapták fejükről nagy gombakalapjukat és mély meghajlás közben várták, míg felültünk a kis kocsikba. A szállodai személyzet térden állva, földig hajtott fejjel, karban rebegte felénk a szayonárát. Ott térdeltek mind, míg csak el nem vesztettük őket szemünk elől az út első kanyarulatánál; valahányszor visszatekintettünk, valamennyien homlokukkal érintették a padlót.

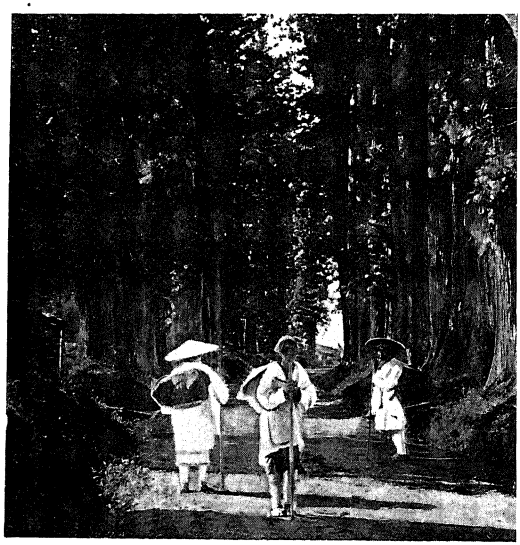

Nikkói zarándokok.

A kora reggeli órában még csodásabb volt a bűbájos csendes tó. A nap még a hegyek mögött bujkált valahol és teljes árnyékban pihent még az egész völgykatlan. Hátul a kénes forrásoknál fátyolszerű köd lebegett a csendes víz fölött. Nem lehetett megkülönböztetni, hogy hol érnek véget a hegyek és hol kezdődik a víz tükre. Mintha hatalmas lyuk tátongott volna lábaink alatt a völgykatlan fenekén, mely keresztül halad az egész földgolyón s alant a kék eget látnók

benne. Ennél szebb kék és zöld színeket sem láttam még sehol életemben, mint ott azon a reggelen.

Lefelé menet már többet ülhettünk riksáinkban s zavartalanul élveztük a szemeink előtt mégegyszer elvonuló pompás vízeséseket, a Csuzenzi-tavat és a Daiyagáwába bámuló mohos Buddhákat. A délután első óráiban már Nikkóban voltunk.

A kadétok szinte felüdültek Yumotóban, hol nem győztek elég kenyeret és kalácsot enni. El lehet gondolni, hogy mekkora volt az örömük, midőn ezúttal kenyeret, igazi frissen sütött kenyeret kaptak a nikkói szállodánkban is az ebédhez. A figyelmes felszolgáló nészán ugyanis meglepetés gyanánt hatalmas darab kenyeret hozatott számunkra a péktől.

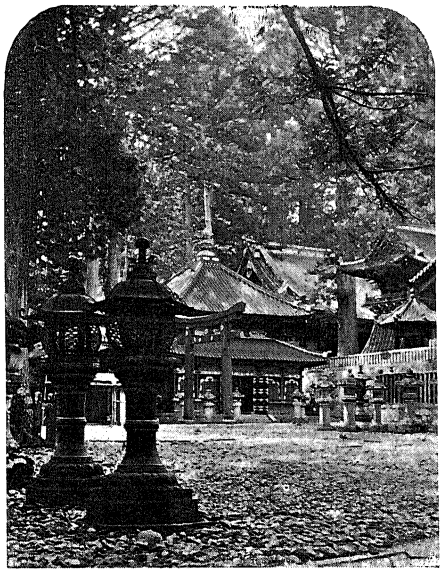

Bronz lámpások.

Még a délután folyamán elsétáltunk egy szállodai szolga vezetése mellett a Nikkótól kétórányira fekvő Kiri-furi vízeséshez. Hatalmas fehér fátyolként hull le egy zöld erdő borította hegyi szakadékban ez a vízesés, három egymás fölötti nagy kaskádban a mélységbe. A hűs víz csábításának nem tudtunk ellenállani s lehányva ruháinkat, japán fürdőkosztümben, vagyis úgy ahogy Ádám apánk sétált valaha a paradicsom fái alatt, szálltunk bele az alsó sötétzöld vízmedencébe, dacára annak, hogy épen akkor nem egy fiatal leány és asszony gyönyörködött a vízesésben. Megbámultak minket is, de nem ám a meztelenségünk miatt, hanem azért, mert ők sohasem fürdenek hideg, csak mindig forróvízben és csak a hideg fürdővel érdemeltük ki bámulatukat.

*

Bejárva még egyszer a szent templomokat és megrakodva nikkói faragott fadolgokkal, búcsut vettünk a sogúnok felséges temetőjétől, a majesztétikus kryptomériáktól és a zúgó Daiyagáwától. Mondhatom, hogy nehezemre esett a búcsu! Hej, hány helyt hagytam Japánban egy-egy darabkát a lelkemből!

Hétórás vasútazás után újra Yokohámában voltunk.

A HAKONE-HEGYSÉGEN ÁT

A JAPÁN RIVIÉRÁRA.

Az oizó-i tengeri fürdőben.

Japán, ez a szép ország, valósággal kimeríthetetlen a szebbnél-szebb kirándulásokban, a melyeknek középpontja, illetve kiindulópontja Yokoháma. Dacára annak, hogy három hónapot töltöttem Yokohámában és hogy talán a legvállalkozóbb kiránduló voltam a hajónkon, még én sem jutottam hozzá, hogy valamennyi kirándulást megtegyem, amit sajnálni is fogok örökké.

Julius utolsó napjaiban, mikor Yokohámában már tűrhetetlen kezdett lenni a hőség, fölmenekültem néhány napra üdülni a hakonei szép hegyek közé. Riksán ülve, kis kézitáskámmal lábam előtt, egyedül robogtam a kora reggeli órákban a hiranumai vasúti állomáshoz s már egy negyedóra mulva, a felséges hűs reggeli levegőben élveztem a Csendes-óceánnak a kupé ablakai előtt elrepülő mesés partvidékét. A bájos zöld parton sűrűn követik egymást a nyaraló és fürdőtelepek. Utóbbiak között a legfelkapottabb Oizó. Olyan nyüzsgő élet uralkodik ott a tengerparton, akár Osztendében,

persze japán kiadásban. A fínom tengeri homokban bőujjú, tarka kimonókban szaladgáló kis gyermekek játszadoznak a már nyugati mintára fürdőkosztümben, fejükön nagy szalmakalappal sétáló, vagy heverésző japán hölgyek között. Csupán a flirt, ez a speciális európai találmány hiányzik még. De hát erre nincsenek még eléggé megérve Nippon romlatlan gyermekei. Az indigókék tenger hátán a part felé nyargaló fehértarajos hullámok pompás kontrasztot alkottak a hegyoldalakat borító üde zöld erdővel, melynek fái közül csinos

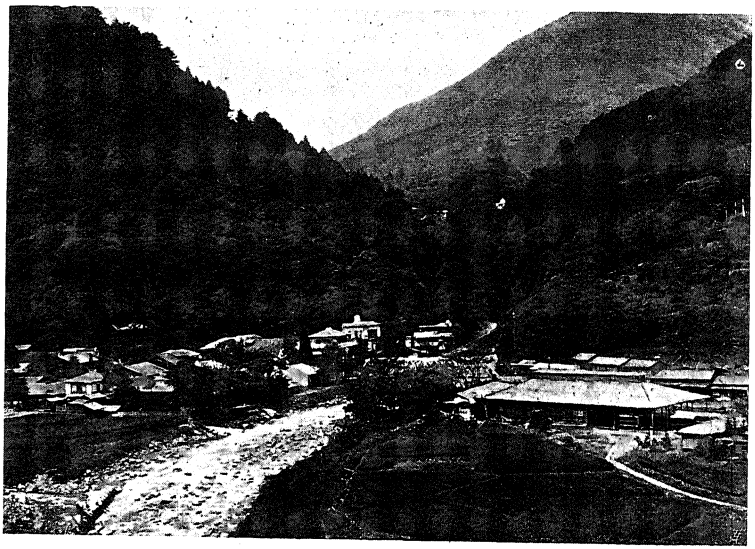

A kies Yumoto.

japán nyaralók kandikálnak elő, hortenziás, pálmás kertjeikkel. A távolban látni most a szent szigetnek, Enosimának körvonalait, míg előttünk a Fuzsiyáma felséges kúpja kezd kibontakozni a felhők közül. Már egy hónapja, hogy nap nap után lesem Yokohámából a szent hegyet, de sohasem akart mutatkozni. No de most egyenesen feléje visz a vonat!

Kodzu állomáson hagytam el a vonatot és fölszálltam az innét kiinduló villamos vasútra. Csaknem félóra hosszat Kodzu-nak hosszú, egyetlen utcáján robog végig a folyton

csilingelő villamos, míg ujra kiér a tengerpartra. Magas fagerendákon nyugvó, hosszú hídon gördült itt át a vonat. A híd gerendái recsegve-ropogva hajladoztak a kocsi súlya alatt, míg alattunk ragadó hegyifolyó hömpölygette kristálytiszta vizét a kék tenger felé. Jobbkéz felől évszázados fenyők koronái fölött mint egy megfordított nyitott legyező jelent meg a felséges Fuzsiyáma. Bámulatos japán tájkép! Odavárába érkeztünk. Itt hirtelen megszűkül a völgy és a tiszta kis villamoskocsi egy rohanó hegyipatak mentén iramodik fölfelé Yumotó-nak, ahol a végállomás van.

Yumotóban — ami szószerint forróvíz-forrást jelent — kénes hévvizek fakadnak föl a hegy gyomrából, minek folytán temérdek csinos fürdőház és szálloda épült a vadregényes völgyben. A telep minden második házában nagy nyilt bazárokban árulják a szép hakonei különlegességet, a különféle színű fákból berakott pompás intarsia munkákat. Kis és nagy dobozok, asztalkák, zsámolyok, polcok, fiókos szekrénykék vannak az üzletekben felhalmozva; egyik darab szebb a másiknál. Ezeknek az eredeti japán dísztárgyaknak, melyekből még sohasem láttam egyetlen darabot sem Európában, különös becset ad, hogy nem sablon szerint készülnek, hanem önálló kompoziciójú, eredeti, művészi becscsel biró munka minden egyes darab. Pompás japán tájképeket, tengeri részleteket, cseresznyevirágot, chrysanthémumot, bambuszokat, madarakat láttam ott a dobozok fedelein, páratlan szép kivitelben. Nagy művészettel használják föl nem csak a fa színét, de erezetét is a tájképek előállításához. És milyen olcsók ezek a csinos dolgok!

Yumotóban három embert fogadtam föl a riksám húzására, mivel a másfél órás úton Miyanostá-ig, kerek hétszáz métert emelkedik a néhol nagyon is meredek út. Egy nagyon szűk völgyben, melyet mindkét oldalról erdőborította meredek hegyek határoltak, kanyargott az út fölfelé, folyton változó szép kilátásokkal gyönyörködtetve a szemet. Emberfej nagyságú, piros pettyes fehér liliom, a japánok „yuri no hana"-ja virított mindenütt az erdő alján. Egy meredély

szélén fekvő pompás kis teaházban pihenőt tartottam embereimmel. Már látszottak is onnét a még magasabban fekvő Miyanosta házai. Víg trappban, mintha ebben a pillanatban keltek volna föl az ágyból egy egész napi pihenés után, röpítettek embereim végig Miyanosta egyetlen utcáján, egyenesen a nagy „Fuzsiya-Hotel"-hez, melyben most a főszezonban nem kaptam szobát. Meg kellett elégednem egy kis

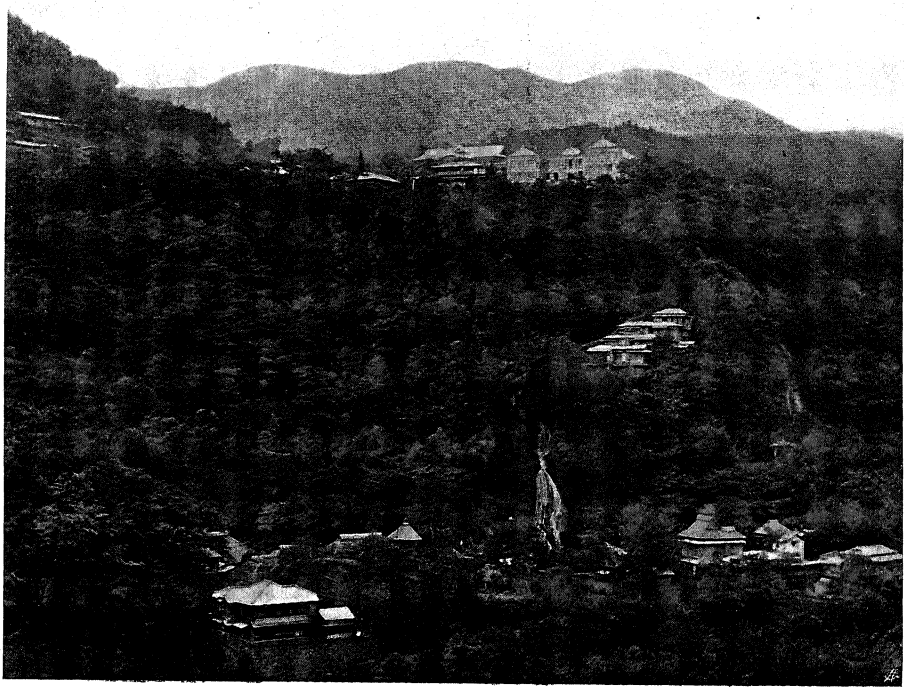

Miyanosta.

japán szállodával, a „Takagi-Hotel"-lel, mely tulajdonképen szintén csak európai vendégekre van berendezve, amelyik azt a nem megvetendő kényelmet is nyújtotta azonban, hogy nem frakkban, sem pedig szmokingban, hanem szellős japán kimonóban, mezítláb, illetve szalma-papucsban ültünk ott még az étkezéshez is. Csodák-csodája, még három angol hölgy is volt ott kívülem két angol úr társaságában, kik szintén kimonóban ültek az asztalhoz. Azóta sem láttam

ilyen, az ősi hagyományokkal szakító angolokat. Rendkívül kedves szobát kaptam. A szobának két fala teljesen hiányzott s egy talán három négyzetméteres kertre nyilott, melyben bambuszok és pálmák alatt kis aranyhalas tavacska rejtőzött. Szobám padlóján végighasalva élvezhettem a szoba padlójáig érő tavacskában az aranyhalak játékát.

Miyanosta, a Fuzsiyáma alatt fekvő Hakone-hegységben fekszik és fölkapott divatfürdője lett a Keletázsiában élő európaiaknak. A Hakone-hegység a hévvizekben leggazdagabb vidéke egész Japánnak. A hely föllendülésében nagy szerepet játszott a pazar kényelemmel berendezett „Fuzsiya-Hotel". A pavillon-rendszerben épült szálloda egyike a legszebbeknek egész Japánban. A hegyoldalon fekvő emeletes faházait fedett folyosók kötik össze egymással, az épületek pedig bájos japán kertet ölelnek körül. Miyanosta fekvése bámulatos szép. A kis helységet, mely egy meredély szélén fekszik, egy inkább hasadéknak nevezhető, keskeny, mély völgy választja el a túlsó part meredek hegyeitől, míg lent a mélyben, nagy fehér sziklákkal teleszórt medrében, zúgva rohan keresztül egy hegyi folyó. A szűk völgy fölött egy merészen szerkesztett hid feszül a magasban, mely alatt sodronyokon függve vezetnek át a vízvezeték bambusz-csövei a másik oldalra. A Miyanosta feletti Szengenyáma hegy csúcsáról már teljes pompájában látni a hófedte Fuzsiyámát.

A zúgó hegyifolyó mentén gyönyörű sétaútak vezetnek mindenfelé. Ezen az idyllikus helyen, a fehéren tajtékzó folyó partján van az „aranyhal-teaház", talán a legidyllikusabb teaházacska egész Japánban. A kis kertet élő bambusz-sövény választja el az úttól. Egy meredek sziklafal tövében, melyről kis vízesés hull alá a törpefák, virágzó azáleák és hortenziák között fekvő aranyhalas tavacskába, rejtőzik árnyas fák alatt a kis japán házikó. A tó kristálytiszta vizében csaknem félméter hosszú aranyhalak és szép acélkék pontyok úszkálnak. Alig léptem be a kertbe, midőn a teaház küszöbén, egy feltünő szép arcú, kedves fiatal asszony, a teaház tulajdonosnője jelent meg, ki teát, édességeket, meg a halak

etetésére szolgáló vékony kalács-szeletkéket tett elém. Órákat lehetne a kis tó partján eltölteni s gyönyörködni a halak értelmességében. Amint letelepedtem, rögtön a közelembe húzódtak az összes halak és magasra kiugrálva a vízből, marakodtak a bedobott kenyér-szeleteken. Japánban léptennyomon meglep bennünket az emberek és állatok közt uralkodó harmónia s békés egyetértés, mely nem csak a japánok természetimádásáról, de egyúttal e népnek nemes, jó szívéről tesz tanubizonyságot.

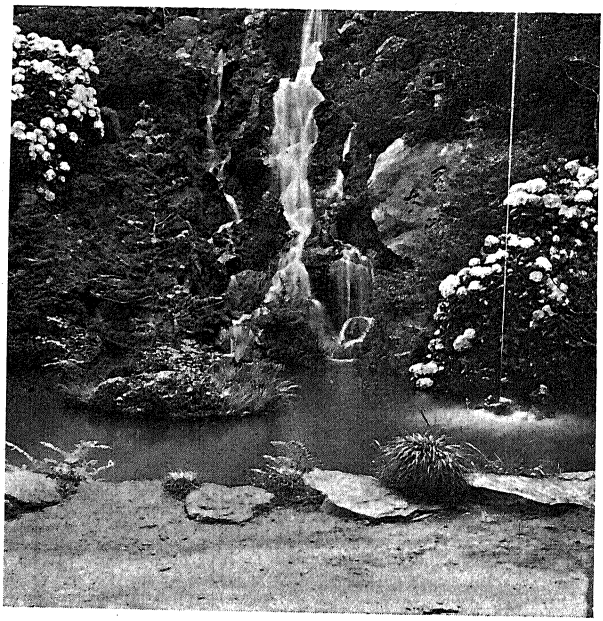

Az aranyhal-teaház kertje.

Pompás időben kerekedtem föl egy reggelen riksán két kulival a hakonei tóhoz. De alig tízpercnyi kocsikázás után olyan meredeken vitt az út fölfelé az erdőben, hogy megsajnálva a kulikat, inkább gyalog mentem, csak fényképező gépemet hagyva a riksában. Lovakkal, majd sajátságos hordszékekkel, az úgynevezett „kágó"-val találkoztam az úton, melyet a hakonei hegyvidéken széltében-hosszában használnak a zergének való meredek hegyi ösvényeken való utazásra. Két egymás mögött haladó izmos ember vastag bambuszgerendát visz vállain s eme gerendáról, mint a V betű két szára, kettéhasított bambusz-rúdak lógnak le, melyeknek alján, vagyis a V betű alsó végén, egy talán félméter átmérőjű, köralakú, bambuszfonatú háló, illetve ülőke van felfüggesztve. Ezen

kuporog a japán ülőmodorban térdein ülő utas, hátával a vékony bambusz-rúdaknak dőlve. Leginkább nőket láttam a kágón utazni, kiknek nyugodt, kellemes arckifejezése arra mutatott, hogy igen kényelmesen ültek az európai embernek lehetetlen helyzetben, sőt a legtöbbje mellett még egy kis muzmé vagy muszkó — kis leány, vagy kis fiú — is kuporgott a köralakú kis ülőkén. Miután a kágót nem lehet az

Utasok a kágóban.

utassal a földre tenni, a folytonos ki- és beszállás pedig igen körülményes volna, a kágot vivő kulik egy-egy embermagasságú vastag botot is visznek egyik kezükben és pihenéskor ezekre a földre állított botokra helyezik a bambusz-gerenda két végét.

Alig hagytuk el az első pihenőt, egy az út mentén fekvő teaházat, honnét utolsó pillantást vetettem a napfényben fürdő bájos Miyanostára, váratlanul sűrű ködfelhőbe jutottunk. A gomolygó ködben alig lehetett tíz lépésnyire látni. A sok

esőzéstől teljesen fel volt puhulva az út is, melybe mély barázdákat vájtak a kocsik, illetve az úton vonszolt fatönkök. Nem volt lelkem hozzá fölülni a riksára; ziháló mellel kapaszkodtam tovább is a rossz úton fölfelé. Így haladtunk át Asinoyu helységen, melynek kénes hőforrásai kellemetlen illattal töltötték be a levegőt. Hogy szép-e a hely, nem tudom. A sűrű ködben ugyanis nem láttam semmit sem.

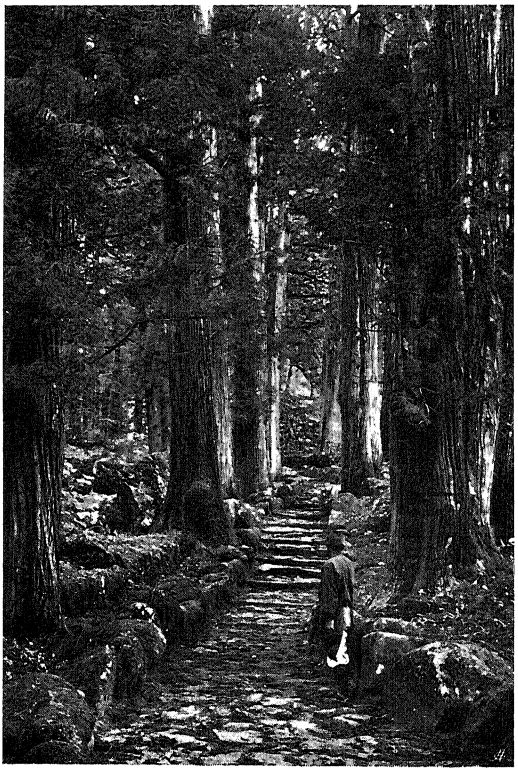

A régi Tokaidó.

Végre lefelé vitt az út, de itt még sűrűbb lett a köd, a levegő pedig erősen lehűlt. Az út mentén homályosan kivehető hatalmas fatörzsekről sejtettem, hogy már a Tokaidó-n járunk, a nikkói cédrusoknál is hatalmasabb kryptoméria alatt, de a fák koronáiból semmi sem látszott. A Tokaidó, a Tokiót Kyotóval összekötő híres régi országút, a Hakone hegységen vezet keresztül. Ez volt valaha egész Japán legforgalmasabb országútja, melynek a hegyek között vezető szakasza hatalmas gránit-tömbökkel van kikövezve, melyek az évszázadok alatt oly símára csiszolódtak, hogy igen nehéz rajtuk a járás. Tudni kell, hogy Japánban régente nem közlekedtek kocsik az országúton, mivel palankinokon utazott mindenki.

A „Hakone-Hotel"-ben dideregve húzódtam a kandalló

tüze mellé s szárítgattam fehér nyári öltönyömet. Sem esernyőt, sem felöltőt nem hoztam magammal, hiszen oly csábítón mosolygott még ma reggel reám a nap Miyanostában. Egy a szállodában lakó nagy amerikai család társaságában költöttem el az ebédet, azután pedig egy emeleti szoba ablakánál ülve lestem a köd felszállását. Közvetlen ablakom alatt terült el a híres hakonei-tó, melynek vizében — mint mondják — gyönyörüen tükröződik a Fuzsiyáma. Nem hogy a Fuzsit, de még a tó vizét sem láttam, csupán a ledobott kő locscsanása bizonyította, hogy tényleg víz van alattam. Egy japán egyetemi hallgató, aki mint pincér töltötte szünidejét fönt Hakonéban, telepedett le mellém és társalgásba elegyedett velem, Épen csak, hogy törte a fiatal ember a német nyelv elemeit, de összetéve az ő német tudományát az én japán nyelvtudományommal, mégis jól megértettük egymást. Elmesélte, hogy apja tiszt volt és Mukden előtt maradt a csatatéren. Erre különösen büszke volt a fiú. Beszélt azután a tokiói drága életről. Húsz egész yent, azaz 48 koronát kell ott havonta fizetnie a lakásért és teljes ellátásért, bár mint mondta, ezért az összegért meg van azután mindene, amit csak szeme, szája megkíván. Egy hakonei paraszt asszony lépett be azután szobámba s kipakolva nagy batyuját, elém rakosgatta a papirból szőtt csinos kimonó-kelméket, az ugynevezett „gampi-ort"-t. Az erős japán papiros összesodrott szálaiból szőtt, kékvirágos kimonó-kelmét messziről nem is lehet a gyapjúból vagy vászonból szőtt kelmétől megkülönböztetni. Csupán a keresztben vonuló gyér szálak vannak ennél a papirkelménél cérnából. A belőle készült kimonót csakugy lehet mosni, mint a vászonból készültet. A ruha minden könnyűsége dacára sokkal melegebb a vászonruhánál. Vettem ebből a hakonei specialitásból egy hat méter hosszú obi-t hat koronáért.

Telt az idő, de a köd, ez a rettenetes köd csak nem akart fölszállni egy pillanatra sem. Mielőtt búcsut vettem Hakonétól, elsétáltam még a tóba nyúló félsziget irányában, melyen állítólag a japán császár szép nyaralója fekszik.

Tapogatózva haladtam az úton, míg kezeim egy díszes vasrácsos kapun akadtak meg, tehát valószínüleg ott van a palota is. Szakadó esőben, egy nagy japán papiresernyő védelme alatt vágtam azután csendes rezignációval neki az útnak, vissza Miyanosta felé. Fölvezettettem magamat az út felső szakaszán a sziklába faragott hatalmas Dzsizó-istenséghez, kinek fényképét Miyanostában láttam, de hát a sűrű ködben a legjobb akarat mellett sem láttam belőle többet, mint a keresztbe tett lábait.

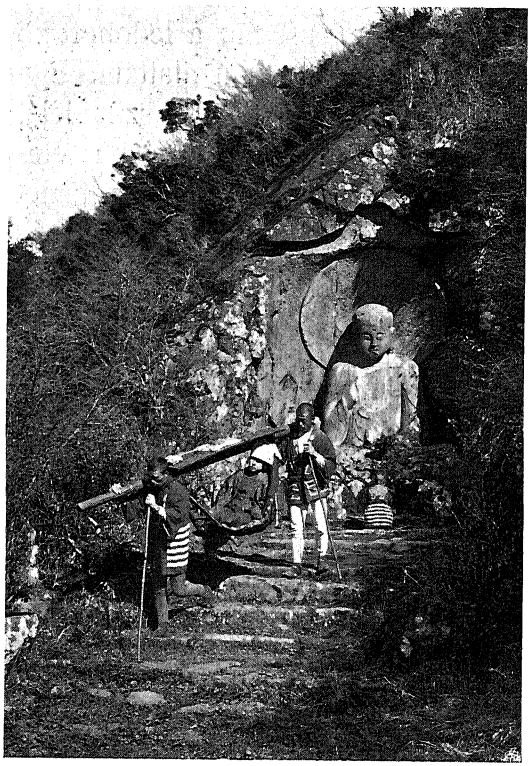

A hakonei Dzsizó.

Lemenőben volt a nap, mire Miyanostába értem. Verőfényes, szép idő volt ott egész nap. Amint szállodámba értem, rögtön beleültem a forróvizes fürdőkádba. Nem is tudom, mikor izlett utóljára úgy a vacsora mint ez este. Jártam tehát Hakonéban, de nem láttam ott egyebet nedves szürke ködnél. Végeredményben megkocsikáztattam a fényképező gépemet, még pedig rangosan, két kuli által húzott riksán, magam pedig bőrig ázva mászkáltam egész nap a felhők között a csúszós, sáros úton. De hát a következő esztendőben kipótoltam bőségesen az elmulasztottakat.

* * *

Április hónapban jártam ujra fönt Miyanostában. Ezúttal gyalog mentünk föl Yumotóból és lakást is kaptunk a

Leereszkedés a hakonei tóhoz.

szép „Fuzsiya-Hotel"-ben. A teljesen fából épült szálloda bámulatos fényüzéssel van berendezve. Japán ember a tulajdonosa és japánok benne az összes alkalmazottak. A szép társalgótermek, valamint az étkező falait remek selyemhímzésű képek és lakk-dolgok diszítik. Pazar dolog volt esténként a hűvös levegőben végigjárni a miyanostai kis üzleteket, megbámulni azokban a szép lakk- és famozaiktárgyakat, azután pedig végignyujtózkodni egy kényelmes karosszékben az angol kandallónak kellemes meleget árasztó lángja előtt, elgondolva, hogyan izzadnak most társaink lent Yokohámában. Valami százhuszan voltunk este a vacsoránál, a villamos csillárok fényében úszó kedves étteremben. A hölgyek kivágott estélyi ruhákban, csillogó ékszerekkel, az urak frakkban vagy szmokingban ültek a kis asztalkák körül, melyek között hatvan csinosan öltözött felszolgáló muzmé sürgölődött zajtalanul a hófehér harisnyákon. A konyha első rangú, az ottani kiszolgálásról pedig nincs nekünk odahaza a vén Európában a leghalványabb fogalmunk sem.

Az aranyhal-teaházban mosolyogva üdvözölt a szép asszony, aki azonnal fölismerte bennem mult évi vendégét, ki olyan hosszasan etette az aranyhalakat s aki lefényképezte őt és a kis dundi babáját, amelyik azóta már járni is megtanult.

Ezúttal gyalogosan vágtunk neki egy reggel a Hakone felé vezető útnak, csupán kézitáskáink vitelére fogadtunk föl néhány kulit. Bezzeg láthattam most, hogy milyen szép helyen fekszik Asinoyu-fürdő, hol az erős kénszag terjeng a levegőben. Láttam az út mentén a sziklafalba faragott nagy Dzsizót is, leírhatatlan, kellemes mosolyával és feje körül a tarka zúzmókkal benőtt glóriával. Istenem! hát még milyen szép volt azután a leereszkedés a hakonei tóhoz, melynek sötétzöld tükre, mint egy nagy tengerszem pihent odalent a a mélyben, zöld hegyektől körülvéve. A hakonei tó — japánul Asi-no-ko — hat kilométer hosszú, mélysége csaknem 70 méter és egy kialudt vulkán kráterében fekszik. Egy nagy piros Sintó-templomkapu alatt vezetett az út lefelé.

Mint valami rámában jelent meg abban az ősrégi kryptoméria-fasor és a helységnek, Moto-hakonénak a tó partján végighúzódó szalmafedeles faházai, valamint a tóba nyúló félsziget ormán emelkedő előkelő császári nyaraló.

Remek időben és talán még remekebb kedélyhangulatban tartottuk bevonulásunkat a tó partján álló Matszuzaka-Hotel-be, melyben a tóra néző három szobát foglaltunk el. A szobáknak a tó felé tekintő falai tulajdonképen eltolható, nagy üvegajtók voltak. A jó idő és a pompás vidék annyira felvillanyoztak bennünket, hogy pihenés nélkül, rögtön sétára is indultunk a tó partján. Sajnos de a Fuzsiyámát áthatolhatatlan felhők takarták el ezúttal is szemeink elől. A régi Tokaidó kryptoméria inak lefestésére gyönge a tollam s így inkább egy német világutazónak, dr Lauterer-nek a hakonei kryptoméria król írott sorait idézem:

„A maga nemében hatalmas benyomást tesz az emberre az ausztráliai faóriások látása, leírhatatlan a Wellingtóniák nyújtotta kép a Yosemitvölgyben Kaliforniában, felejthetetlen a benyomás, melyet Mexikóban a Chapultepec kastélynál álló hatalmas Taxodiák gyakorolnak reánk, de ünnepélyesebb, majesztétikusabb erdőben, mint a hakonei s nikkói égbenyúló japán cédruserdőben bizonyára nem járt még soha emberi láb. A fiatal kryptoméria nem mutat semmi különös szépséget, de ha azután évszázadok viharai vonultak el koronája fölött, királyi felségesség képét nyújtja."

Alig tünt le a nap a hegyek mögé, kegyetlenül lehült a levegő s miután még a whisky-től sem birtunk fölmelegedni korán ágyba bújtunk. Fogvacogva öltöttem magamra a vattázott éjjeli kimonót és fejemre húzva mindhárom meleg takarót, csakhamar mély álomba merültem.

Másnap hajnali öt órakor ébredtem s kihámozva fejemet a takarók alól, kipillantottam az ablakon. Hej, de hamar eltünt az álom a szemeimből, midőn megpillantottam magam előtt a hófedte Fuzsiyámát teljes pompájában. Olyan közel hozta a tiszta levegő az impozáns hegyóriást, hogy az az érzésem volt, hogy ha csak egy kissé kinyújtanám karjaimat

akár kézzel is megérinthetném. Hej, hogy ugrottam ki az ágyból, föllármázva társaimat is és elfeledve a hideget, amúgy kimonósan telepedtünk le az ablaknál álló karosszékeinkbe és szótlanul élveztük az isteni látványt. A tó felülete sima volt mint egy nagy velencei tükör, mi pedig két Fuzsiyámát, két szakasztott egyforma Fuzsiyámát láttunk magunk előtt, melyeknek egyike tótágast állt a kissé letompított hegyű merész kúpján. A kép szépségét csak emelték a tavat kör-

A hakonei-tóban tükröződő Fuzsiyáma.

nyező zöld hegyek, meg az előtérben álló kryptomériák és a tó fölött elillanó ködfoszlányok.

Hétkor már meg is reggeliztünk, mert nagy út állt előttünk. Gyalogosan készültünk föl a „tíz tartomány hágóra“ s onnét le a Csendes-oceán partján fekvő Atami-ba. Kint a szálloda előtt nagy konyhakéssel fölfegyverkezve várt reánk a hotel-szakács. Nem tudtuk, hogy mit akarhat a nagy késsel. A kulik rizsszalmából font bocskorokat kötöztek cipőink talpai alá, ugyancsak rizsszalmából font kötelékekkel s a szolgálatkész szakács ezeknek felesleges végeit vagdosta le nagy

késével. A szalmabocskor biztos támaszt nyújt a lábaknak még a legmeredekebb helyeken is és kitünő védelmül szolgál az elcsúszás ellen. Patkó helyett ilyen szalmabocskort kötnek itt a hegyes vidéken még a lovak és ökrök lábai alá is. Kezdetben magas kryptomériák alatt, majd törpe-bambuszok között vitt az út egyre meredekebben fölfelé. Csillogó dér borított még mindent, míg az úton látható kis tócsákat vastag jégkéreg fedte. Sajátságos madárzene kísért egész útunkon. A milyen mértékben emelkedtünk, ugyanoly mértékben növekedett a velünk szemben levő Fuzsiyáma is, melynek meredek oldalain, csaknem a hegynek félmagasságáig, vakító, sziporkázó hó feküdt. A majesztétikus látványhoz az ég pompás azúrkékje szolgáltatta a hátteret, melyről élesen váltak le a szél által fölkavart hófelhők; mintha füstölgött volna a kialudt vulkán. Közvetlen a csúcs alatt éles szélű, egyenes felhő húzódott végig szédítő gyorsasággal. Majd visszamaradt a tisztes Fuzsiyáma is; csak pillanatokra láttuk még azután néha a zöld hegyláncok fölött áttekintő havas csúcsát. Egy meredek gyalogösvényen fölértünk végre a „tíz tartomány hágó"-ra, illetve egy hegycsúcsra, melyről tíz tartományt pillantottak egyszerre át szemeink. Teljes fenségességében s nagyszerűségében láttuk ujra a Fuzsiyámát, a lábánál elterülő falvakkal, városokkal, tavakkal, rizsföldekkel, a másik oldalon pedig a végtelen tengert a japán Riviérával, annak

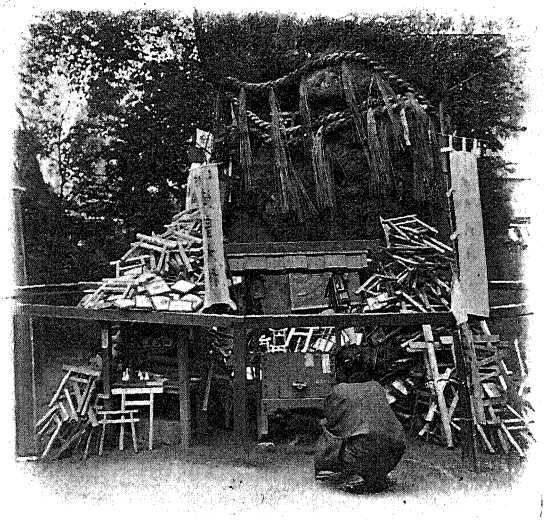

A szent fa Atami mellett.

*

szebbnél-szebb öbleit, hegyeit, míg közvetlen magunk alatt a mélyben láttuk már Atami házait. Valami száz méterrel a csúcs alatt, egy teaház kertjében költöttük el a magunkkal hozott reggelit, sörünket behűtve a teaház mellett csörgedező forrásnak jéghideg vizébe.

Azután jött még csak az út legfárasztóbb része, a leszállás a tengerig. A meredek hegyoldalon merész szerpentinákban kanyarodik lefelé az út, melynek szélén kilométer-kövek, illetve Japánban lévén, csó-kövek gyanánt japán számjegyek-

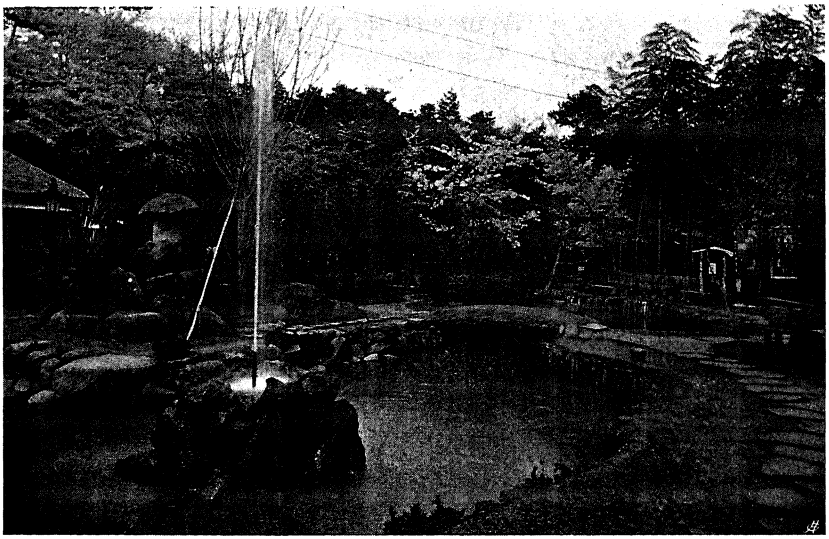

Az Atami-Hotel bájos kertje.

kel számozott kis Dzsizó-szobrocskák álltak. Az utolsónak szívből fakadó szeretettel veregettük meg nyájas arcocskáját.

Remegő lábbakkal, roskadozó térdekkel, teljesen lesülve a forrón letűző naptól, pont tizenkét órakor érkeztünk le Atamiba, miután még elhaladtunk egy ősrégi szent fa előtt, melynek törzsét rizsszalma-kötelek és az utóbbiról lelógó fehér papirszeletek vették körül. A fa odvában ezerszámra hevertek az ájtatos emberek által odahordott kis sintó-templomkapuk és fogadalmi képek. Atami kellős közepén, egy háznak az utca felől vasrácsos kerítéssel elzárt udvarában

van Japán egyetlen geyzer-je, mely pontosan minden negyedik órában tör elő a földből és egy óra hosszat ontja az ég felé a forró vizet. Nagy nyomás alatt kiáramló sűrű gőzfelhők mutatták a kitörés kezdetét, melyet persze bevártunk. A forró szökőkút emberderék vastagságú sugárban kezdte meg működését, elárasztva az egész udvart és a kikövezett folyóka medrét forró vízzel.

Az „Atami-Hotel" bájos kertjébe kanyarodtunk be azután mi fáradt, elcsigázott vándorok, hol olyan bájos látvány fogadott, hogy egyszeribe elfelejtettük a fáradtságot. Három azálea-bokor volt a kertben, három akkora bokor mint egy jókora szénaboglya, a földtől a csúcsig milliónyi nyíló virággal megrakva. Egy piros lakk-hídon tértünk be a szálloda európaiasan berendezett részébe s miután megrendeltük az ebédet, ledobtuk ruháinkat s kimonóban sétáltunk le a fürdőbe, mely bambuszcsöveken egyenesen a geyzerből kapja a forróvizet. Sok forró fürdőben volt már részem életemben, különösen Törökországban. A Kisázsiában fekvő brusszai fürdő még élénk emlékezetemben van, de olyan forrón, mint Atamiban nem fürödtem még sehol sem. Kezdetben nem hittem, hogy kibirom a víz hőfokát és bizony kibirtuk azt valamennyien, sőt olyan frissek és ruganyosak lettek a fürdő után tagjaink, hogy készek lettünk volna akár rögtön, pihenés nélkül visszafelé is megtenni az útat. Ehelyett azonban kiültünk inkább a szállodának a kék tengerbe kinyúló virágos terraszára, hol kitünően megebédeltünk.

Ebéd után elsétálgattunk a fürdő-város kedves utcáin, melyek a tengerpartról meredeken vezetnek fölfelé a hegyoldalon fekvő házak között. Forróvizű patakok csörgedeztek mindenütt az út szélén. Ataminál bájosabb fekvésű tengerparti városkát el sem lehet képzelni, pedig nem is zárt öbölben, hanem a nyílt tenger partján fekszik. Az évszázados fenyők dekorativ koronáikkal kihajolnak a tenger tükre fölé s egy a víz színéig sűrű erdővel fedett félsziget lábánál felfelvillannak a sötétkék tengert végigszántó, vakító fehértarajos hullámok. Micsoda ideális fürdőhely lenne ez a mi csúzos

betegeink számára, csak ne volna Atami olyan messze Európától. A geyzer vizének gyógyhatása csodával határos.

Majd kisétáltunk a kuli-vasut állomására. A kis vasut a japán Riviérán vezet végig, többnyire szorosan a tenger partján, hol magasan a hegyoldalon, hol pedig lent a víz mellett. Még néhány év előtt kulik tolták a vonalon a kocsikat. Ma már egy Tokióban épült, játékszerhez hasonló kis mozdony van a majomketrecszerű egyetlen kis kocsi elé fogva. Nagyobb

Atami.

és nehezebb kocsit nem is birna el a kis mozdony, melynek még szeneskocsija sincsen és egész szénkészletét egy faládikában viszi magával. A szakadékos, hegyes vidéken vezető vonalon nincsenek sem alagútak, sem bevágások. A pályát meredeken vezették föl a hegyekre s ugyancsak meredeken lefelé is, helyenként borzalmasan merész kanyarulatokkal. A kis kocsiban lehetetlen fölállani, de még üléskor is minden pillanatban oda ütődik az állunk a térdünkhöz. A kis ablakon talán ki is lehetne dugni a fejet, de veszélyes volna azt

megcselekedni a sok kiálló szikla és a faág miatt. Dacára a lehető legkényelmetlenebb ülésnek, nem boszankodtunk s nem türelmetlenkedtünk a háromórás úton egy pillanatig sem, olyan remek, olyan isteni volt a vidék. Néhol két-háromszáz méter magas sziklapárkányon robogott a kis vonat és az ablakon kidobott gyufaszál egyenesen a tengerbe hullott a meredek sziklafal mentén. Szinte féltünk a kocsi oldalának támaszkodni, nehogy kibillentsük egyensulyából, mert akkor menthetetlenül lezuhantuk volna a mélységbe. A keskeny vágányú pálya nem hogy nem elsőrendű, de még csak nem is másodrendű munka s mint egy városligeti hullámos körhintán veszedelmesen táncolt rajta ideoda a kis kocsi. A merész kanyarulatokban rémesen nyikorogtak a kerekek, a nagyon is merész emelkedéseknél pedig sokszor egy helyben forogtak a sineken a mozdony kerekei, sőt néha kezdett visszafelé is gördülni a kis vonat, melyet csak őrült fékezéssel lehetett rohantában feltartóztatni. Gyenge idegzetű embernek nem is igen ajánlanám, hogy felüljön erre a vasútra. Ha még egyszer kikerülnék ez életben Japánba, gyalog tenném meg azt a pompás útat Atamitól Kodzuig. Őserdők, pálma- és bambuszerdők, majd szorosan a tenger partján fekvő kies halászfalvak vonultak el kedves összevisszaságban a szemeink előtt, mint valami nagy kaleidoszkopban.

A kulivasút hajdan.

Hat órakor szálltunk ki Odavárában, hol a Kodzu felé vezető villamosra vártunk. De hát csak egy óra mulva jött volna az, akkorára pedig lekéstünk volna már a Yokoháma

felé menő vonatról. A viszonyokkal ismerős japán utasok időközben riksákon igyekeztek Kodzu felé, úgy hogy nekünk csak nagy utánjárással sikerült riksákat felhajszolnunk.

— Ha elérjük a yokohámai vonatot, kérhettek bármit, megfizetjük, — mondtuk a kuliknak. Ekkora nyargalásban sem volt még soha részem az életben. Szerencsétlenségünkre Kodzu hosszú utcája véges-végig fel is volt túrva, mivel a vízvezeték csöveit rakták le ott épen akkor. Repültek velünk a kulik. A zökkenő kis kocsik csaknem kirázták belőlünk a lelket. Én részemről már szivesen le is mondtam volna a

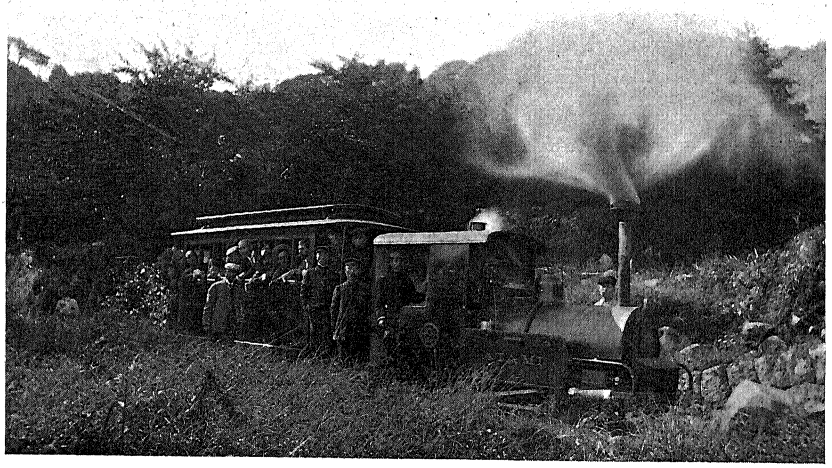

A kulivasút ma.

hajszáról, annyira fájt minden bordám s a keresztcsontom. Élesen fütyölt a vonat, mikor az állomás elé értünk. Tehát mégis elkéstünk. Nyargalva követtük mindazonáltal az útitáskáinkkal előttünk vágtató kulikat, kik mindenkit félretaszítva útjukból, fölrántották egy kupé ajtaját a már haladó vonaton, behajigálva oda podgyászunkat, ráadásul pedig bennünket is s levett kalappal szaladtak a vonat mellett, fejenként 60—60 szent kérve, azaz egy korona ötven fillért. Ez is csak Japánban történhetik meg. A becsületes kulik a négymértföldes úton csaknem kiszaladták a lelküket hitvány hatvan szenért! Mi persze két-két yent dobtunk ki nekik.

IDYLLIKUS NAPOK JAPÁNBAN.

Esős időben.

Mennél gyakrabban nyílik alkalmunk egy darabka igazi Japánba, azaz olyan vidékre is bekukkantanunk, hol legfeljebb a távirdaoszlopok és a villamos világítás mutatják még csak a nyugati kulturát, ahol azonban még a régi jó idők idyllikus nyugalmában élnek az emberek, féltékenyen megőrízve régi szép szokásaikat, annál jobban meg kell, hogy szeressük ezt a csodás országot, melynek nem egy szép zugában visszamarad egy-egy darab a lelkünkből. Az ilyen csöndes fészkekből nem is szívesen tér az ember vissza Yokohámába vagy Kobéba, hol az európai kultura áldásai mellett lépten-nyomon szemünkbe ötlenek már annak árnyoldalai is. Sajnos, de a legtöbb felületes szemlélő épen eme utóbb említett helyekről ismeri csak Japánt; ezekben a városokban alkotott magának véleményt az egész Japán népről, véleményében esetleg már előzetesen befolyásolva valamely Chinában élő német kereskedő által. De legsajnálatosabb, ha az ilyen szemlélő azután még tele is kürtöli a világot fonák észleleteivel, vagy pláne könyvet ír a japánokról. Kivéve két-három tengerparti nagy várost, — a trans-

oceánikus nagy gőzhajók állomásait, — hála Istennek Japán a maga egészében még mindig japán maradt, minden nyugati kultura dacára is. Őszintén kívánom, hogy az is maradjon még jó sokáig, legalább is addig, — „míg a homokszem sziklává növekedik s a sziklát teljesen befedi a moh!“ Ilyen poétikusan fejezik ki a japán költők az évezredeket.

Legszebb japán emlékeim a kis japán városkák és falvakhoz füződnek, no meg Nagaszakihoz, mely nagyobb város létére is féltékenyen megőrízte a maga tisztaságában és érintetlenségében a japán jellegét.

Épen Yokohámában időztünk midőn hajónk dokkozásra kapott hazulról parancsot, a hajófenéknek minden második esztendőben szokásos megtisztogatása céljából. A beérkezett ajánlatok között az urágai dokktársaságé látszott legelőnyösebbnek, melyet el is fogadtunk. Urága a hatalmas tokióiöböl bejáratában, annak baloldalán fekszik, egy óra járásnyira Yokohámától. Urágának még csak vasútja sincsen és nem is nyílt kikötő, előbb tehát engedélyt kellett kérnünk Tokióból, hogy egyáltalában elmehessünk oda a hajónkkal.

Urága nevezetes hely Japán ujabb történetében. Itt kötött ki 1853-ban az amerikai kommodóre, Perry, négy hadihajójával, ki levelet hozott az amerikai államok elnökétől, melyben az barátságát ajánlja föl Japánnak és kereskedelmi szerződést óhajt vele kötni. Általános elszörnyűködés követte ezt a látogatást az egész országban. A sintó-papok parancsot kaptak Iszé-ben, hogy éjjel-nappal imádkozzanak a Nap-istennőnek, Amaterasz-nak templomában, hogy tartsa távol az országtól a barbárokat, akikkel való szövetkezést az egész ország ellenezte. Perry elhagyta hajóhadával Urágát, de már a következő esztendőben nyolc hajóból álló, büszke flottával jelent meg a tokiói-öbölben. Ekkora hajóhadat sem láttak még a japánok soha. Igyekeztek is Perryt rábirni, hogy menjen vissza Urágába, de a kommodóre ezúttal nem tágított, hanem Kanagáwában, a mai Yokoháma elővárosában partra szállt és bemutatta ott az ámuló japánoknak apró modelleken a távíró készüléket és a vasútat. Úgy ezek, mint a hadi-

hajók mély benyomást tettek a japánokra. Perry okos és diplomatikus fellépésének meg is volt az eredménye, amennyiben aláírt, kész kereskedelmi szerződéssel térhetett vissza Amerikába. Perryt nyomon követték az európai országok küldöttei, akik több-kevesebb szerencsével szintén szerződéseket kötöttek Japánnal, míg csak ismét felül nem kerekedett az országban az idegen barbárok elleni hangulat, mely Kagosima és Simonoszeki bombáztatását vonta maga után az idegen hatalmak részéről.

Szakadó esőben futottunk be a nagyon keskeny, remek szép urágai öbölbe. Míg élek, magam előtt fogom látni azt a szinte színpadias képet, melyet a kék öblöt szegélyező sziklakulisszák nyujtottak, pompás fadíszeikkel. Szinte nem akarunk hinni szemeinknek, hogy valahol a valóságban ilyen ideálisan szép táj legyen. Meredek, erdős hegyek szegélyezik az öblöt mindkét oldalán, melyeknek aljában, közvetlen a sötétkék tenger partján, húzódnak meg az idyllikus kis faházikók, lehetetlen apró erkélyeikkel és nagy fehér papirablakaikkal. A hosszúlevelű, gyönyörű fenyők, a japán táj legjellegzetesebb díszei, csaknem a tengerbe nyúlnak görbe ágaikkal. Szemeim nem tudnak betelni a zöld színnek előttem feltáruló szimfóniájával. A szép képben harmonikusan olvad egybe a zöld szín összes árnyalata a tenger pompás kékjével. Üde és friss minden. A fák alól lehetetlen nagy fehér liliomok és pompás hortenziák hatalmas, színes gömbjei integetnek felénk. Vadon tenyészik itt mindkettő.

Az öböl végében fekszik a sziklába vágott nagy dokk, melybe déltájban, a legmagasabb vízállás idején mentünk be. Minden lárma nélkül, — nem úgy mint az az európai dokkokban szokásos — vontatta be oda hajónkat néhány japán munkás. Azután elzárták mögöttünk a dokk kapuját és megkezdődött a víz kiszivattyúzása. Amint fogyott és apadt körülöttünk a víz, ügyes kézzel, egymásután feszítették ki a japán munkások a hajót támasztó gerendákat. Olyan csöndben és rendben ment a munka, mintha tündérkezek végezték volna. A japán ember kitünő munkás. Hajónkat csak-

hamar hídakkal kötötték össze a szárazfölddel s én dacára az esőnek, azonnal kimentem a városba.

Mintha hatalmas gőzszivattyú ontaná a vizet a földre, úgy szakadt az eső a szürke égből. Tavasszal, az esős időszakban így megy ez itt öt-hat héten át, nap mint nap. Nagy olajospapir-esernyők alatt, magas léceken nyugvó facipőkön csoszogtak az utcán az emberek; a földmüvesek és kulik sajátságos szalma-, vagy sás-köpennyel védekeznek az eső ellen, melynek szálain szépen lepereg a víz. Betértem a legelső papirlampion-üzletbe, hol az esernyőket is árulják és vásároltam magamnak egy jókora papiresernyőt, hatvan egész fillérért. Micsoda preciziós remekmű egy ilyen japán papir-esernyő! Hasonló esernyőket készítenek a chinaiak is, melyek azonban hasonló szerkezetük dacára otrombák, idomtalanok és csukott állapotban talán háromszor olyan vastagok, mint egy japán ernyő. Az ernyőt kifeszítő bambuszbordákat fínom selyemszálak tartják össze. Mintha acélból volnának, olyan pompásan illeszkednek egymáshoz és olyan remekül zárnak e bordák. Az ernyő nagysága dacára is pehelykönnyü s teljes védelmet nyújt a nedvesség ellen. Hogy a tulajdonos könnyen fölismerhesse a maga ernyőjét, az esernyőkészítő mindjárt rá is szokta festeni szép chinai írásjelekkel a vevő nevét, mit az én ernyőmmel is megcselekedett. De lehet ám a papiresernyővel is luxust űzni, mert

A földmüvesek esőköpenye.

van közöttük olyan is, melynek darabja öt koronába kerül. Buddha a megmondhatója, hány ilyen fínom ötkoronás esernyőt vásároltam Urágában, melyet az urágai szép leányok rendesen még ugyanaznap elcseréltek saját kopott esernyőikkel. De hát nehéz dolog a szép leányok kérésének ellenállani!

Kissé tulságosan szakadt az eső, tehát teaházat kerestem, melyben meghúzhatnám magamat. Megszólítottam az utcán egy öreg japánt, aki készségesen vállalkozott is vezetőmül. Csakhogy az öreg félrevezetett, mert nem teaházba, hanem a saját lakásába vezetett. Fölvitt az emeleten fekvő legdíszesebb szobájába, hová persze harisnyás lábbal léptem be. Cipőim kint maradtak a kapu alatt. Térdeinkre ereszkedve ültünk a selyem párnákon, az öreg pedig félretolta a szoba papiros-ablakait. Mint valami szép festmény, jelent meg a gyönyörű urágai öböl az ablakrámában. Feljött az öregnek a felesége is és szenes medencét, dohányt, pipát, teát s édességeket rakott elém. A másik szobában diszkrét, halk hangon játszotta egy zenélő-óra a japán himnuszt. Majd kis tányérkát hozott föl az öregasszony, amelyen kis fapálcika feküdt, melynek egyik végéhez aranysárga, csurgatott méz tapadt; én legalább annak tartottam, pedig nem is méz volt, hanem a hires urágai „midzu-áme", szószerinti fordításban „folyékony áme". Az urágai midzu-ámé-nak épen olyan országos híre van egész Japánban, akár minálunk a pozsonyi diós- és mákos-patkónak, vagy a tordai pogácsának.

Méz formájú keményítőcukor-szörp az, melyet mint annyi sok más ízletes élelmicikket, a rizsből állítanak elő. Előbb beáztatják, majd lepárolják és végül maláta hozzáadásával fölerjesztik a rizst. A kád tetején meggyűlő, kissé besürített, átlátszó, aranysárga szörpöt azután üvegekbe töltögetik. A midzu-ámét kis fapálcika végére csavargatva szokták föltálalni. Némelyik urágai családban már háromszáz esztendő óta száll apáról fiúra mint féltve őrzött kincs, a midzu-áme készítésének receptje. A még jobban besürített

midzu-ámé-ből készül az agyagként gyúrható s formálható áme, a japán gyermekek kedvenc csemegéje. A japán városokban sokszor elgyönyörködtem a cukorárusok kézügyességében, kik szememláttára formálták az ámé-ból a pompásnál-pompásabb ember- és állat alakokat. Alig állítják föl kis asztalkájukat valamelyik utcasarkon, már is körül veszik őket a gyermekek. A tenyerükben gyúrogatott ámé-ba kis csövecskét dugnak, melynek segélyével mint az üvegfúvó teszi

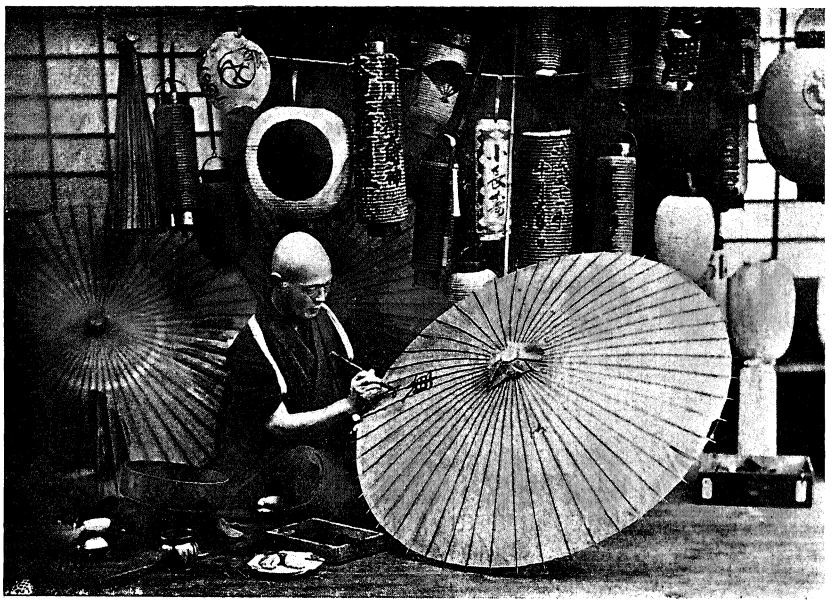

Az esernyő- és lampion-készítőnél.

azt az üvegmasszával, fölfujják azt, mialatt ujjaikkal csodás madarakat, katonákat s különféle figurákat formálnak belőle, az ámuló gyermekhad nagy örömére, persze folyton beszélve és mesélve munka közben. A kész remekműre azután ecset segélyével néhány rikító kék vagy piros vonalat is hevenyész gyors kézzel a művész, egy darabka aranyfüstöt is ragasztva a csodamadár fejebúbjára s mindjárt akad is vevője az édes műremeknek.

Miután az eső kissé alábbhagyott, búcsúzni kezdtem és

fizetni akartam. De hát a két öreg hallani sem akart a fizetésről. A japánoknál ép úgy ki van fejlődve a vendégszetet mint nálunk magyaroknál. Szívélyes „okin arigató"-val és „szajonárá"-val, — „nagyon köszönöm, Isten veletek!" — vettem búcsút a kedves öregektől.

Épen midőn hazaérkeztem hajónkra, jöttek oda látogatóba a dokktársaság igazgatója és főmérnöke. Mindketten türhetően beszéltek angolul s kellemesen elcsevegtük velük az időt. Egyszerre kopogtattak étkezőnk ajtaján s egy japán rendőr lépett be két névjegyet téve le az asztalra. Szalonkabátos, cilinderes öreg úr lépett be nyomában, egy egyszerű fekete sujtásos egyenruhát és kardot viselő Kossuth-szakállas, magas úrral. Urága város polgármesteréhez és rendőrfőnökéhez volt szerencsénk. Tősgyökeres japán volt mindkettő, kik a japán nyelven kívül egyetlen szót sem értettek más nyelven. Kölcsönös hajlongások után helyet foglaltak asztalunknál. Szokásunk szerint pezsgővel és egyptomi cigarettával traktáltuk őket. A polgármester körben jártatva szemeit, fölfedezte az étkezőnk falán őfelségének arcképét s miután tolmácsa útján megbizonyosodott felőle, hogy tényleg a mi uralkodónk arcképe az, úgy ő, mint a rendőrfőnök, mintha vezényszóra történnék, fölpattantak helyeikről, haptákba vágták magukat a kép előtt s hangosan szívták be fogaik között a levegőt, — ami Japánban a legnagyobb udvariasság és hódolat kifejezése — azután mélyen meghajoltak s ebben a helyzetben maradtak néhány pillanatig. Beesteledett, mire távoztak s a japán rendőr meggyújtotta a magával hozott nyeles papirlampiont, melyre a rendőrségnek egész Japánban egyforma piros jelvénye volt festve, azzal világítva meg az útat a rendőrfőnök és a polgármester előtt.

Másnap engemet ért a tisztesség, hogy egy fiatal tiszt társaságában viszonozzam a látogatásokat az urágai notabilitásoknál. Bekopogtattunk tehát a városházára is. A polgármester azonnal az európaiasan berendezett tanácskozási-terembe vezetett, hol zöld teával meg cigarettával kinált meg bennünket. Beszélni nem igen tudtunk egymás-

sal, mivel akkoriban még édes-keveset konyítottam a japán nyelvhez. Szemlélődésem közepette egy nagy képet vettem észre a falon, mely a világ összes uralkodóinak arcképeit ábrázolta. Titkos intésemre társam is fölállt és együttesen a képhez léptünk, hol a mikádó arcképe előtt mereven megálltunk, majd mélyen meghajoltunk. Figyelmünk végtelen jól esett az öregnek. Csak azt sajnáltam, hogy a fogak közti sziszegést nem tudtam még jól eltalálni.

A kis tükör előtt végzik toilette-jüket.

Minő patriárkális kedélyesség és nyugalom honol egy ilyen bájos japán városka utcáin! Olyan tiszta ott minden, mintha mindennap ünnepre készülnének. Az utcáról belátunk csaknem minden egyes házba, mivel az elülső papirfalak mindenütt félre vannak tolva. Szabadon áramlik be a napfényes, reggeli levegő a háznak minden zugába. A nyitott szobákon keresztül megpillantjuk a hátul levő miniatür kertecskét, melynek egyetlen japán házban sem szabad hiányoznia. Az asszonyok mosnak, főznek, vagy a kis állótükör előtt térdelve végzik toilette-jüket. Nyiltan történik mindez,

hiszen nincs is abban tulajdonképen semmi rejtegetni, vagy szégyelni való.

A lampionkészítő szorgalmasan ragasztja fínom bambuszkarikák köré a szép fehér japán papirost és festi szabad kézzel a fantasztikus tájképeket, virágokat vagy címereket a már kész lampionokra. A frissen készült papirernyők a patak partján elterülő réten száradnak; úgy néz ki tőlük a rét, mintha nagy tarka gombák nőttek volna ki rajta.

Gyermekeket, bájos, kedves gyermekeket látni mindenfelé. Azt hiszem, hogy nincs e föld kerekségén sehol a kis gyermekeknek olyan jó dolguk, mint épen Japánban. A felnőttek teljesen és föltétlenül meghajolnak a kis zsarnokok akarata előtt. A japán gyermekek igazi arany szabadságnak örvendenek. Szabadon járnak-kelnek, ahol csak kedvük tartja s azt játszanak amit akarnak, senki sem korlátozza őket mulatozásaikban; sőt még a felnőttek is gyermekké lesznek és együtt örülnek a kicsinyekkel, együtt eregetik velük a papirsárkányokat, együtt kergetik a csillogó szárnyú szitakötőt, vagy hajtják maguk előtt a madzagra kötött tengeri rákot, játszanak a felfujható tarka papiros-labdával, a színes kavicsokkal és üveg-golyókkal. A japán gyermeknevelésben a szidás és verés teljesen ismeretlen dolgok. Igaza van Reinnek, Japán alapos ismerőjének, midőn azt mondja: „ha valamely nemzet sokra vitte a gyermeknevelésben, úgy az a japán nemzet". Minő kedves kép az, ha szép napos délutánokon, midőn valamely szép fekvésü teaház vagy templom közelében teljes pompájában nyílik valamely általánosan kedvelt virág, családosan, ünnepi köntösben vonul oda ki a nép gyönyörködni a szép látványban. Minő megelégedett, békés hangulat tükröződik öreg és fiatal arcáról egyaránt! A szülők egyre csak azon fáradoznak, hogy örömet szerezzenek a gyermekeknek, hogy mulattassák őket s hogy ellássák őket bőven ennivalóval és nyalánksággal, míg ők maguk többnyire megelégszenek egy csészécske teával, egy csésze meleg vízzel, vagy egy kis pipával.

Azután milyen udvariasak és előzékenyek ott a felnőttek

egymással! A japán emberek egymás közti érintkezésének fínom formái, gyakran késztetik az idegent őszinte csodálatra. Azonban tévedés volna azt hinni, hogy ezek a fínom érintkezési formák csak a magasabb és műveltebb osztályba tartozó emberek között volnának meg. A legutolsó szegény paraszt is szigoruan megtartja azokat. Hányszor láttam épen a kis városok vasúti állomásain, hogy milyen ideális rendben megy végbe például a jegyek megváltása; soha sincsen ott tolongás vagy tülekedés, dacára a kevert publikumnak, pedig rendőr sincs a közelben. Szépen párosával állnak az emberek a pénztár előtt s a legnagyobb illetlenségnek tartaná mindenki megkisérelni, hogy a régebben várakozók elébe furakodjék. Mosolyogva, hajlongva köszöntik egymást az emberek. Bosszús, durcás, vagy elégedetlen arcot nem látni soha, sehol.

Délelőttönként rendszerint egy kis vendéglőben üldögéltem, a ház virágának, az európai ízlés szerint is szép, magas leánynak, Yoszi-szán-nak társaságában. Atyja már évek előtt meghalt s most édesanyjával kettesben vezetik a vendéglőt. Annyira otthonos lettem náluk, hogy bármikor bemehettem hozzájuk a hátsó kis szobába is, melynek falán a kis házi oltár, a „butszudán" csüngött, rajta a kis sintótemplomkapuval, a két porcellán róka-istennel, a zöld ágakkal és a kis öröklámpással. Az oltáron állt az „ihai" is, az elhalt apának ősi-táblája, mely előtt minden étkezés előtt rövid imát mondott anya s leánya. Lehajtott fővel álltak a kis oltár elé, majd háromszor tapsoltak kezeikkel s elmormolták a rövid imát. A szoba hátsó fala picike kis kertre nyílott és a kis verandán szakadatlanul csilingeltek a selyem zsinóron himbálózó színes üvegharangok, mivel a legkisebb szellő is mozgásba hozza a harangnak üveg nyelvére erősített tarka papirlapot. Az üvegharangocskák mesterséges fenyőágon függenek s rendes díszei minden japán verandának.

Az estéket a teaházakban töltöttük, a mindig jókedvű, ártatlan, gyermekies kedélyű leányokkal és a kis gésákkal. Elég volt kilépnem a hajó fedélzetére, hogy megtudjam,

virágfüzérekkel és lampionokkal ízlésesen volt diszítve. Egy nagy patkóalakú asztalnál volt terítve, velünk szemben pedig hevenyészett színpad volt felállítva. Alig foglaltunk helyet az asztalnál, midőn valami harminc gésa libbent be a terembe. Nagy piros lakktálcát hozott mindegyik a kezeiben, melyen rajta volt mindjárt az egész vacsora, csupa csinos lakk és porcellán csészékben, melyek mellett ott feküdt egy pár evőpálcika is. Hajlongva s mosolyogva tették le mindenikünk elé a lakktálcákat, azután hátunk mögött állva lesték minden kívánságunkat, figyelmesen töltögetve a melegített rizsbort az apró porcellán-csészékbe, vagy sört, bort, pezsgőt a poharakba. A legnagyobb lakkcsészében pompás forró halleves volt, mellette egy másik csészében tengeri rák, azután halból készült sajt, tojásételek, polypkarok főve, halak roston sütve, meg az elmaradhatlan, kissé erősen illatozó japán óriás retek, melynek erős illata sok kényes európait teljesen visszariaszt a különben ízletes japán konyha megízlelésétől.

Az urágai gésák.

Később a gésáknak egy része a színpadra vonult. Fölhangzott a samizen s fölcsendült az ének, peregtek a kis kézi dobok és megkezdődött a tánc. Különösen hangos tapsvihar zúgott föl, midőn eltáncolták a japán-orosz háborút. Banzáj-kiáltásoktól rengett a nagy terem és európai szokás

szerint csendültek össze a poharak. Megindult a szónoklatok áradata is, japán, német vagy angol nyelven. A hangulat mind emelkedettebb lett. A gésák is lejöttek a színpadról s a puccos, csinos kis babák letelepedtek az ölünkbe, mi pedig — már ki hogy tudott — udvaroltunk nekik életre-halálra. Egy japán tengerész-törzsorvos volt a szomszédom, egy joviális öreg úr, ki váltig erősítgette, hogy az ölemben ülő szép baba, most az én feleségem; de bizony csak ő állította, mert a baba sehogy sem akarta ám megérteni, mikor azt mondtam neki, hogy most azután velem kell majd jönnie a hajóra s elviszem magammal a messze Európába. Éjfél régen elmúlt, mikor meggyujtottuk lampionjainkat s egy szép est emlékével tértünk vissza hajónkra.

Közeledett az urágai szép napok vége. Szinte sajnáltuk, hogy miért dolgoznak olyan szaporán a japán munkások és szerettük volna még kitolni a búcsúzás óráját. Az utolsóelőtti estén zenés takarodót rendeztünk Urága utcáin. Eredetileg úgy terveztük, hogy szerenádot adunk a polgármesternek és a rendőrfőnöknek lakásaik előtt, mintegy meghálálva irántunk tanusított folytonos figyelmüket. De ők neszét véve a dolognak, arra kértek bennünket, hogy küldjük inkább este a zenét az iskolába. Úgy is történt. Tarka japán lampionok alatt sorakozott vacsora után a zenénk és harsogó muzsikaszóval vonultunk az iskola felé, Urága egész lakosságától kísérve. Útközben hozzánk csatlakozott a derék polgármester is, persze cilinderben és fekete szalonkabátban. Karon fogtuk őt is, meg a rendőrfőnököt is és úgy vonultunk be a fényárban úszó nagy iskolaépületbe, melynek földszintjén egyszerűen kiszedték az összes válaszfalakat, — ami Japánban nagyon könnyen megy — úgy, hogy az egész iskola egyetlen nagy teremmé vált. A terem egyik felében fehér abroszokkal leterített asztalok álltak. Miután megismerkedtünk a polgármester feleségével s a többi urágai notabilitás hölgyeivel, letelepedtünk az asztalokhoz. Zenénk rázendített a Lohengrin-indulóra, majd folytatta a „Víg özvegy"-gyel s a „Bob herceg"-gel. Hivatalos egyenruháikban, a

A kegyes Benten istennő aranyszobrának kellene ott állania, melyet a monda szerint egy nemes ember talált a Miyatogáwa folyó medrében. Még azt is tudják, hogy Hasi Nakamoto-nak hívták azt a nemes embert. A templom közepén katédraszerű magas emelvényen boncok ülnek, kik fogadalmi képeket, Kwannon-érmeket, gyöngyfűzéres olvasókat és illatos füstölőpálcikákat árulnak. A mellettük levő bronz serpenyőből illatos füst száll fölfelé. Micsoda akvarelleket lehetne itt csinálni!

Különösen estefelé tesz hatalmas benyomást a templom a szemlélőre, midőn misztikus félhomály veszi már körül a bálványokat és a temérdek, nekünk teljesen érthetetlen szimbolisztikus jelvényeket. A templom belsejében is galambok röpködnek mindenütt, melyek ilyenkor a nagy lampionokon vagy a keresztgerendákon gubbasztanak s fénylő szemekkel bámulnak le a néptömegre s az ezernyi gyertyára. A templomban különben nagy csönd van s alig-alig hallani ott egy hangos szót, csupán a facipők kopogását s a pénzdarabok pengését, amint nagy ívben repülve a persely felé, megkoppintják annak lécezetét, vagy csörömpölve hullanak annak fenekére, továbbá a szűnni nem akaró hangos tapsokat, de nem az egyöntetű színházi tapsot, hanem egymást gyorsan követő egyes tapsokat, hasonlóan a vezényszó nélküli sortűznél elhangzó egyes lövésekhez. A kétszeres taps után, csak úgy, mint a keresztények teszik az imádkozásnál, imára teszik össze a japánok is kezeiket, azzal a különbséggel, hogy ők nem tartják tenyereiket nyugodtan összetéve, hanem folytonos körkörös, őrlő mozgásokat végeznek velük.

Nem messze a főoltártól szabadon áll a templom közepén egy nagy famenyezet alatt a Binzur isten ülő faszobra. Ez az istenség a betegségek gyógyításával foglalkozik. Elegendő, ha valaki hittel szivében járul a bálványhoz és megsímogatja Binzur istennek azt a testrészét, mely megfelel a saját beteg vagy fájós testrészének és biztosan meg fog gyógyulni. Különösen sok fogfájást és migraint gyógyíthatott már meg a derék istenség, mert a sok kéz símogatásától tel-

kézre fogják s úgy vívnak vele. A fölszólított vívók szembe állanak egymással, majd ölükbe véve a kardot, leguggolnak és ökölbe szorított jobbjukkal érintik a padlót. Azután fölállanak s az adott jelre hevesen támadnak egymásra. A kardok rémséges csattogásába vegyül a vívóknak furcsa rekedt kiáltása. A botvívás rendkívül emeli a testi ügyességet és élesíti a szemeket. Kötelező tárgy az minden japán iskolában s a rendőrök is naponta gyakorolják magukat benne, mint azt Yokohámában, a kikötőben levő rendőrszobában alkalmam nyilt megfigyelni.

Még maga a rendőrfőnök is letette európai szabású egyenruháját, belebujt a rövidszárú bő japán nadrágba s részt vett a versenyvívásban. A mérkőzők nagy részét sikerült már levernie, de utoljára ugyan kemény ellenfélre akadt. A derék rendőrfőnök azonban semmi szín alatt sem akart vereséget szenvedni, hiszen Európa szemei függtek rajta. Összeszedte minden erejét s valósággal úgy küzdött, mint egy oroszlán. Már-már úgy látszott, hogy mégis vesztett ügye van, mivel ellenfele meg úgy küzdött, mint két oroszlán. Mi az igazat megvallva, a mi rendőrünknek drukkoltunk, aki most rémséges csataordítással vetette magát ellenfelére és sikeres támadással úgy oldalba teremtette ezúttal, hogy mint egy gummilabda repült a hős kifelé a teremből, egyenesen a bámészkodó iskolásgyermekek közé. A nem várt hatásra igazán megijedtünk, mert azt hittük, hogy legjobb esetben is agyonlapított talán néhány gyermeket. De hát nem történt semmi baj. A bíró a rendőrfőnököt győztesnek jelentette ki, mire eget rázó banzáj-kiáltásban törtünk ki és sorjában kezet szorítottunk a nap hősével, mialatt zenénk tust játszott. Nagyon tanulságos látvány volt ez a botvívóverseny, mert saját szemeinkkel láttuk, hogy mire képes a megfeszített akarat, még a sokkal erősebb ellenféllel szemben is. Vajon hányszor verték le ilyen módon az apró japánok az óriás oroszt?

* * *

Gyönyörű reggel. Kék ég. Úgy látszik vége az esőnek. Már a kora reggeli órákban kint őgyelegtem Urága utcáin. Teljes bájában tűndöklött körülöttem a természet, az a leírhatatlan, pompás japán természet, melyet fínom ízlésű emberek dolgos kezei még bájosabbá tettek.

A város közepe táján van az urágai orvosnak csinos lakóháza. Mellette, illetve a háznak kis udvarán, alacsony dombocska áll. Talán öt méter magas lehet az egész, melyet azonban csodás érzéki csalódás folytán legalább is tizszer olyan magas hegynek tartunk. A vagy tizenöt lépés hosszú lejtője pedig olyan nagy felületnek tűnik föl előttünk, mintha legalább is egy kilométer távolság volna az út föl egészen az oromig. Tipikus japán tájkép-kertecske ez a kert, valóságos kicsinyített modelje a nagy természetnek, olyan tökéletes arányokban, hogy igazán a nagy természetet véljük magunk előtt látni. A tájkép-kertek készítésében a japánok nagy mesterek. Az ilyen mestermű láttára sejteni kezdjük, hogy mennyivel közelebb állanak a japánok a természethez, mint mi s hogy mennyivel mélyebben tudják ők a természetet megérteni, fölfogni és szépségeit élvezni, mint mi!

Az említett kertecske elő s háttere között a valóságban rövidke 2—3 méter távolság van csupán és már ezen a kis távolságon is mesteri összhangba tudják hozni a kettőt egymással, amiben nagy segítségükre szolgálnak a mesterségesen tenyésztett törpe fáik, melyek minden kicsinységük dacára megtartják a teljesen kifejlett nagy fa helyes arányait, úgy hogy nem is kell hozzá fantázia s óriási kertet, illetve a nagy, a szabad természetet látják szemeink a parányi területen. Egészen elől, ott, ahol állok, természetes nagyságú s méretű, virágzó azálea-bokrok és egyéb cserjék díszelegnek, melyek mögött valamivel magasabban, mind kisebb és kisebb fák következnek a gyepes domboldalon. A lejtő közepe táján egy apró, talán már néhány száz esztendős, vastag törzsű fenyőt látok, mely tökéletesen kicsinyített mása az évszázadokat látott nagy fenyőnek. Tövében kis aranyhalastó terül el, melynek túlsó partján szép törpe jávorfák-

ból álló csoportot látok. A jávorfák már erről a kis távolságról is teljesen kifejlett, nagy fák benyomását teszik reánk s épen e fák után ítélve, önkéntelenül sokkal nagyobbnak tartjuk a tavat is, mint amilyen az a valóságban s azt hisszük, hogy akár csónakázni is lehetne rajta. A domboldalról kis erecske is csörgedezik alá, helyenként apró vízeséseket alkotva, melyeknek mentén a kellő arányokban tartott, hátrafelé mind kisebb és kisebb, kőből faragott templom-lámpások állanak a mohlepte sziklákon. Európai ember alig képes megítélni, hogy menynyi munkának s fáradságnak gyümölcse az a kis kertecske, valamint azt sem, hogy mennyi és milyen nagy élvezetet nyújt annak néma szemlélése a ház lakójának, aki szobája gyékénypadlóján végig heverve élvezi a félretolt ajtó rámájában feltünő felséges természetet, az erdőborította hegyoldalt és a csörgedező patakot. A szobából nézve még tökéletesebb lehet a hatás, miután sem ház, sem egyéb olyan tárgy, mi disszonanciát hozhatna a kert arányaiba, nem zavarja a szemlélőt.

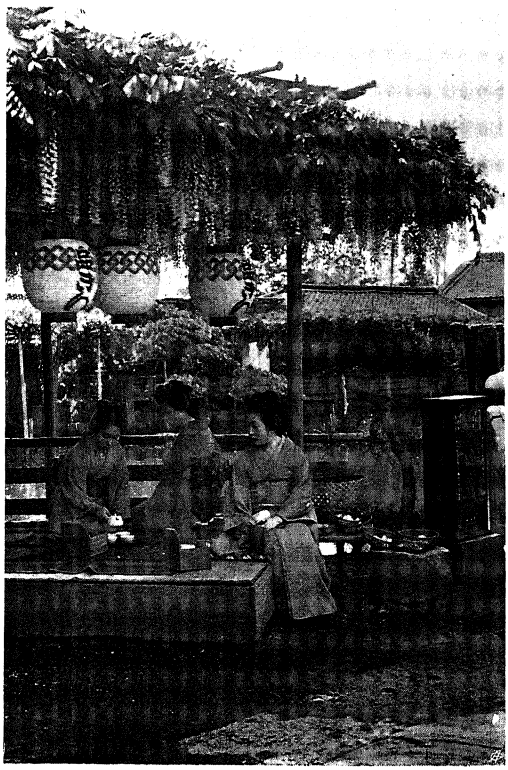

Egy urágai teaház kertjében.

Ilyen, méreteiben aránylag nagy tájkép-kertet csak a jobbmóduak rendezhetnek be maguknak. Vannak azonban sokkal kisebb kertek is, melyek talán 1—2 négyzetmétert

foglalnak el csupán, sőt olyanok is, melyek egyetlen kis lapos cseréptálon elférnek. Utóbbiakat bent tartják a szobában. A tokiói országos kiállítás kertészeti osztályában volt alkalmam néhány ilyen élő tájképet megcsodálni, melyek élénken beszéltek a japán nép természetimádásáról. Olyan hatást gyakoroltak azok reám, akár egy szép festmény. Egy talán két arasz hosszú s egy arasz széles, lapos cseréptálban láttam ott például egy részletet a Csöndes oceánnak japán partvidékéről. A tengerparton néhány apró kavics alkotta szikla állt, melyről egyetlen példány törpe fenyő nyújtogatta görbe ágait. A távolba vesző országút mentén látni véltem még az üde zöld rizsföldeket és a templomberkeket is. A hangulatos táj hátteréül ott látjuk a Fuzsiyáma hófedte csúcsát. Még ez is természetes kőből volt rajta.

A szép idő valósággal megrészegített és kellemes bizsergés szállta meg minden tagomat. Erőt vett rajtam a kóborlás vágya s hirtelen elhatározással kurumába vetettem magamat, melyet két kuli húzott s vidám trappban vágtattam előre a zöld hegyek közt kanyarodó fehér kocsiúton, vadregényes, gyönyörű vidéken, Japán egyik legnagyobb hadikikötője, Yokuszka felé. Bámulatos valami ez a japán táj! Közepes magasságú hegyek közé szorult szűk völgyben haladunk tova az üde természet ölén. Végtelenül kedves és elbájoló minden, még a terraszszerüen egymás fölött elterülő üde rizsföldek is. Egész Japán egy nagy kert. Furcsa dolog, hogy mégis találkoztam idekint olyan európaiakkal is, kik egyre azt hajtogatták, hogy mennyire csalatkoztak várakozásaikban Japán szépségeit illetőleg s hogy mennyivel nagyszerűbbek például a mi Alpeseink, vagy Norvégia fjordjai s hófedte hegyei. Őszintén sajnálkoztam a szegény vak emberek fölött, kiknek bár vannak szemeik, nem adatott meg, hogy lássanak s egy találó epizód jutott eszembe korábbi vándorlásaim idejéből. A Vezuvra igyekeztem föl egy gyönyörű tavaszi napon s alig tudtam betelni az útról élvezett kilátással, a déli kék eget visszatükröző nápolyi öböllel s a vakító napfényben fürdő várossal. Egy termetes német asszonyt, kinek

minden ujján csillogott egy-egy vastag gyémántos gyűrű, cipelt mögöttem hordszéken fölfelé a kráter meredek hamukúpjára két keményen izzadó s kénes gőzöktől fulladozó olasz fachino. Mikor fölértünk a kráter szélére, a német asszonyság sipító kiáltásban tört ki: „Hát ez az egész!“ Vajjon mit várt az asszonyság odafönt?

Persze hogy szépek, hogy felségesek a mi Alpeseink; kétségtelenül nagyszerübbek, mint Japán összes hegyei együttvéve s nincs is egész Japánban hozzájuk fogható hegység. De viszont ugyan melyik zugában e földnek találunk a bájos japán tájhoz hasonlót? Hát bizony sehol, mert csak Japánban lehet azt a pompás, őseredeti japán tájat látni, azokat a misztikus templomberkeket fantasztikus templomaikkal, kapuikkal, mohos Buddha-szobraikkal, valamint a sugáregyenes, fenséges Kryptoméria kat s az árnyukban meghúzódó, csodás tisztaságú falvakat, Japán pompás flórájáról nem is szólva. Mi szükség van arra, két ilyen különnemű dolog között párhuzamot vonni? Mikor a maga nemében épen olyan szép, épen olyan nagyszerű és páratlan az egyik, mint a másik. Boldog, ki mind a kettőt láthatta saját szemeivel.

A hegy tetején mély sziklabevágásban vezet a keskeny, meredek út, melyen ki kellett térnünk a Yokuszka felől fölfelé igyekvő japán tűzéreknek, akik gyakorlatképen nehéz ostromágyúkat vontattak föl a meredek hegyre. Bájos kis falvakon kocsiztam keresztül. A falu rendesen egyetlen hosszú utcából áll, csupa szalmafedeles, barátságos házikóval, melyeknek tetőgerincein aranysárga liliomok és bíborpiros virágok nyílnak. A falu végén, vagy annak közepén rendesen hatalmas létra van a földbe szúrva, a tetején egy haranggal, melyet tűz esetén szoktak félreverni. A falusi házikók szobáinak padlóját is tiszta gyékény borítja, csakúgy, mint a városi házakban és csak harisnyás lábbal járnak azokban is az emberek. Egyedül a konyhában látni agyagos padlót. Bámulatos, hogy még a legszegényebb falusi kunyhó küszöbét és ajtaját is, naponta tisztára mossák szappanos kefével, a kis konyhában pedig mindenütt csillog a sok vörösréz-

abroncsos, szép fehér fából készült kis dézsa, meg veder. Piszoknak vagy rondaságnak nyoma sincs. Az igaz, hogy a japán gyermekek nem is firkálják tele a ház falait, mint az nálunk általánosan szokás.

Fönt a hegyoldalon érdekes síremlék áll. 1600-ban a japán partokra vetődött egy hollandi hajóval William Adams angol tengerész, kit a japánok kezdetben szívesen fogadtak, de később a portugálok rágalmazásai következtében fogságba vetettek. Adams azonban kitünően értett a hajóépítéshez, a csillagászathoz és a mennyiségtanhoz, minek folytán csakhamar megnyerte a kegyeit az akkori hatalmas sogúnnak, a nagy Iyeyaszu-nak, aki megtette őt szamurainak, egy falu jövedelmeit biztosítván neki, de az országot nem volt szabad többé elhagynia. Hasztalan vártak reá otthon felesége s gyermekei. Adams japán nőt vett feleségül és Urága közelében élt a kis Hémi nevű faluban. Itt is halt meg, húsz évig tartó japán fogsága után és utolsó kívánsága szerint, fönt a Yokuszka melletti hegyen temették el.

Leereszkedtünk azután a tengerpartra, Yokuszkába. Hatalmas páncélkolosszusokat láttam a kikötőben, közöttük a világ legnagyobb hadihajóját, a „Szatszumá"-t. Ott láttam az oroszoktól elvett hadihajókat is; épen akkor festették át a japán hadihajók sötétszürke színére. Az arzenálban fülsiketítő módon zakatoltak a gőzkalapácsok és a fúrók. A kiterjedt város utcáin nagyobbára tengerésztiszteket és matrózokat látni. Egyenesen a vasúti állomásra vitettem magamat, hol sikerült még elcsípnem a Kamakura felé induló vonatot.

Vadregényes, szakadékos vidéken, hosszú alagútak alatt zakatolt odább a vonat. Majd hirtelen kiszélesedik a völgy, melynek egyik oldalán, nem messze a Csöndes-oceántól, szép zöld hegyek lábainál terül el Kamakura. A XII. századtól a XV. század közepéig, ez volt tulajdonképen Japán fővárosa. Itt laktak a hatalmas sogúnok, a Minamoto, Asikága és Hodzsó dinasztiák. Tenger vér folyt itt a középkorban a város, illetve a hatalom birtokáért. Földrengés és tűzvész

pusztította azután teljesen el a szép várost, melynek akkoriban több mint negyedmillió lakosa volt. A büszke város helyén ma zöldelő rizsföldek terülnek el s csak néhány, évszázados fákkal körülvett nagy templom, meg a hatalmas bronz szobor, az úgynevezett Daibutsz regélnek még a hajdani pompáról. Kamakura helyén ma egy nagy kiterjedésű, békés városka áll, mely kedvenc kirándulóhelye a yokohámaiaknak.

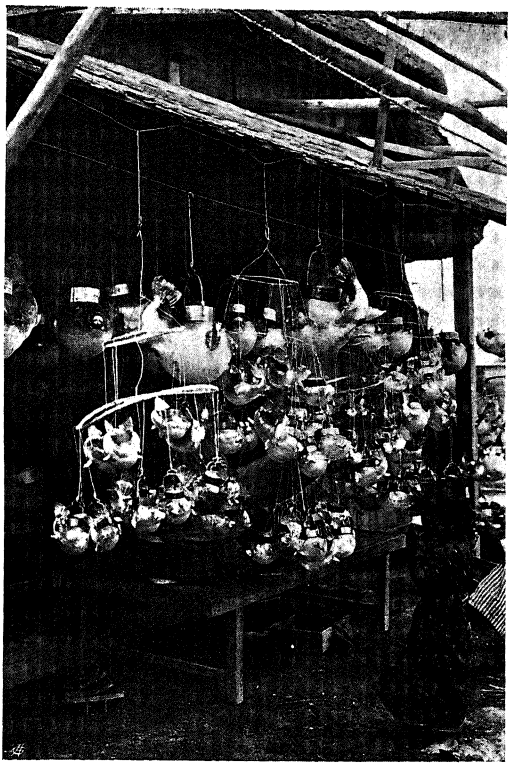

Kamakurai hal-lampionok.

Először is a Hacsiman-templomhoz mentem, mely az állomás közelében fekszik a hegyoldalon. Széles, árnyas, nagyvárosias jellegű szép út vezet oda. Még a régi, nagy Kamakura idejéből származó, évszázados fenyők borítanak árnyékot az út mentén álló kis teaházakra s az apró japán vendéglőkre, melyekben a zarándokok szoktak megszállni. A földszínti nyitott bódékban nagyobbára tarka kagylókból és színes márványból készült kamakurai emléktárgyakat árulnak. Ezeknek az olcsóságuk dacára ízléses és csinos tárgyacskáknak tervezésében és készítésében kimeríthetlenek a japánok. Különösen feltűnnek eredetiségük által a gömbölyű testű, tüskés halakból készült lampionok. A halnak belső részeit kiszedik s a csaknem teljesen átlátszó, pergamentszerű halbőr szolgál lampion

gyanánt, megtartva a halnak természetes alakját. A hal a szájából kiálló fogaival vigyorogni látszik.

A fasor végén ősrégi, ívelt kőhídon haladok át egy lótusztó fölött. A lótusz nagy kerek levelein gyémántként csillognak a harmatcsöppek. Az ázsiai lótusz levelei nem nyugosznak a víz felületén, hanem hosszú száron kiemelkednek belőle. A lótusz a Buddhizmus szimboluma. Mert valamint az iszapból és a posványból feltörő lótusz-bimbóból kifejlődő levelek és virágok magasan kiemelkednek a vízből és a posványból kinőtt gyönyörű virágon nyoma sincsen a szennynek, hasonlóan képes az emberi lélek is a bűnök posványából kiemelkedni s átmenni az igazi boldogságba, a Nirvánába. Buddhát mindig a lótuszlevelen, mint a tisztaság szimbolumán ülve ábrázolják és az oltárán mindig látunk bronzból készült lótuszleveleket és virágokat. A temetési menetben fehér papirból készült lótuszokat szoktak vinni. A fínoman erezett, pompás élénk zöld leveleken meggyűlő, csillogó nagy harmatcsöppek bájos látványt nyujtanak s nem csoda, hogy oly gyakran megíhlették a japán művészeket, a kik bronzból készítenek remek kivitelű lótuszleveleket, melyen hegyikristály vagy színarany helyettesíti a harmatcsöppet.

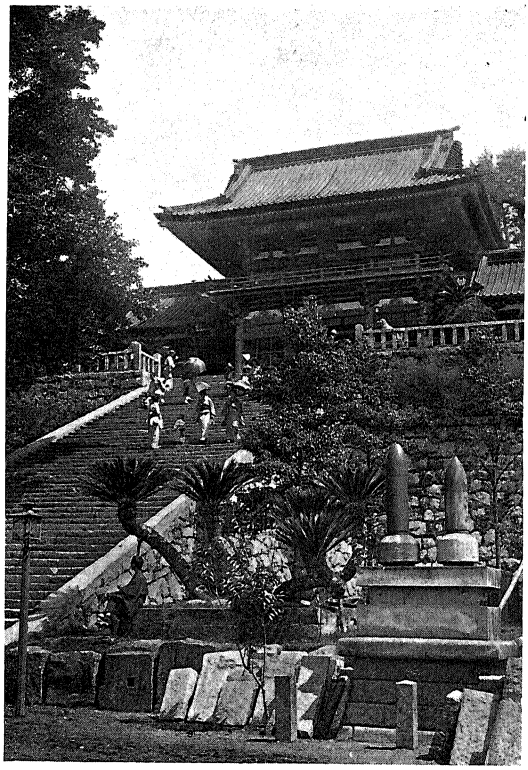

A Hacsiman-templom.

Monumentális, meredek gránitlépcső vezet föl Hacsimannak, a háború istenének templomához, melynek alján nagy acéllövedékek állanak kőtalapzaton az elágazó törzsű, tisztes korú cikászpálmák alatt. A templom Odzsin-tennó-nak, a tizenötödik mikádónak van szentelve, a ki a Krisztus utáni harmadik században élt s a kit a Minamotók tettek meg a háború istenének, mivel Odzsin állítólag még születése előtt olyan harcias bátorságot volt képes édesanyjába, Dzsingó Kogó-ba önteni, mely képessé tette őt Korea meghódítására. Odzsin-nak istenné tétele alkalmával nyolc fehér zászló szállt alá az égből s ezért nevezik a templomot Hacsiman-nak, azaz „nyolc zászló" templomának. A lépcsőzet tetején van a nehéz cseréptetejű, magas, piros buddhista templomkapu, melyben piros léckerítés mögött trónol jobbról s balról a két templomőr, két félelmetes bálvány-szobor. A templom udvarában szelid galambok tanyáznak, míg a körös-körül futó oszlopos folyosón régi fegyverek, lószerszámok és vértezetek láthatók, akár egy múzeumban. A lépcső felső fokáról elragadó kilátás nyílik az alant végighúzódó évszázados fasorra.

Innét leszállva, riksába ültem s a nagy Daibutszu-hoz hajtattam. Barátságos, kedves utcákon robogtam végig. Feltünő nagy kertek vannak itt minden ház mellett. Egy hosszú utca végén áll a Daibutszu hajdani nagy templomának vörös kapuja. Egy szörnyű földrengés nyomán kicsapó nagy tengerhullám elseperte 1495-ben a díszes templomot. Csupán a vörös templomkapu, meg az aranylótuszon trónoló nagy bronz Buddha maradtak sértetlenül. A szürke cseréppel fedett templomkapuban állanak jobbról-balról piros lécezettel körülvett ketreceikben a japán buddhista-templomok elmaradhatatlan őrei, kiket együttesen Ni-O-számá-nak nevezznek. Két rettenetes arcú alak ez is, kidülledt szemekkel, hatalmas izomzattal, támadásra kész állásban, mintha valamely láthatatlan ellenféllel küzdenének. Az egyik egészen piros, a másik egészen kék szinű.

A híres Daibutszu-ról nyert első benyomást mesterien

írja le a japánná lett angol tanító Lafcadio Hearn, ki olyan végtelenül szerette ezt a hazájává lett szép országot s annak lakóit. Idézem az ő szavait:

„Midőn a régen eltűnt templom területére lépünk s egy kövezett hosszú ösvényen a rétek között elhaladunk, kezdetben nem látjuk a Daibutszut. Hatalmas fák fedik el előlünk. De azután váratlanul, az út egyik kanyarulatánál egyszerre előtünk áll, mi pedig önkénytelenül visszahőkölünk. Ha még oly gyakran láttuk légyen is fényképben, előszöri megpillantása a valóságban leírhatatlan. Azt hisszük, hogy nagyon is közel állunk hozzá, pedig még legalább is száz ölnyire vagyunk tőle. Én legalább mindjárt 30—40 ölnyivel hátráltam, hogy kedvezőbb pontot találjak a megszemlélésére; riksakulim nevetve s gesztikulálva szalad utánam, abban a hiedelemben, hogy talán elevennek tartom a szobrot és félek tőle.

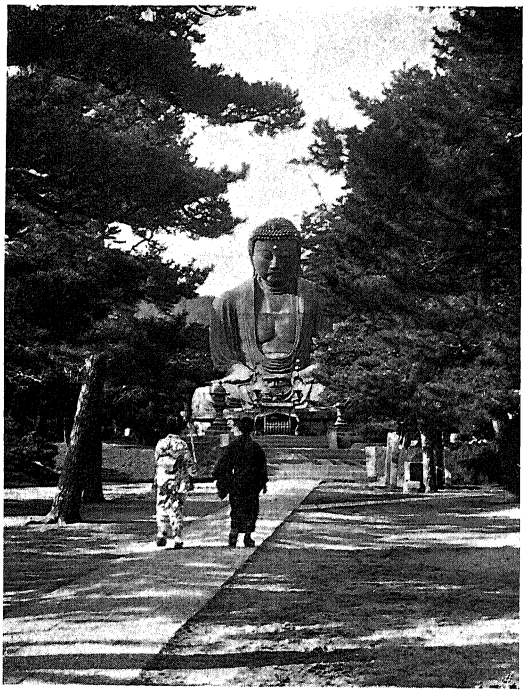

A kamakurai Daibutsz.

De még ha élne is ez az alak, bizonyára nem ijesztene meg senkit. Ezeknek az arcvonásoknak a szelidsége, álmodozó szenvedélynélkülisége, valamint az egész alaknak nyugalma, bájjal és szépséggel teljesek. És várakozásunk ellenére, mennél jobban közeledünk a nagy Buddhához, annál inkább növekszik a hatás varázsa.

Ha föltekintesz a szentséges, szép arcra, azokba a félig

csukott szemekbe, melyek mint egy gyermek tekintete látszanak a bronz szempillák alól reád nézni, úgy érzed, hogy ez a kép a megtestesülése, a foglalatja mindannak, mi a Kelet lelkében fínom és szelid. Egyúttal érzed azt is, hogy csak a japán gondolkozás alkothatta meg azt. Szépsége, méltósága és tökéletes nyugalma visszatükrözi a népfajnak magasabb életét, melyből eszméje megszületett, habár kétségtelen, hogy valamely indiai minta adta hozzá az eszmét, mire a hajzat tehnikája és egyéb szimbolikus jelek vallanak, maga a műremek mégis japáni."

A szép mű benyomása olyan hatalmas, hogy az első percben nem is vesszük észre az alak előtt fölállított, tizenöt láb magas pompás bronz-lótuszokat, a füstölő edény két oldalán, melyben illatos füstölő-gyökerek égnek.

Több mint háromszáz éve van a nagy bronzszobor az időjárás viszontagságainak kitéve. A hatalmas lótuszvirágon törökösen keresztbe vetett lábakkal ülő Buddha, tizenhat méter magas. Remek zöldeskék patina borítja az egészet s csak helyenként látszanak rajta nyomai a hajdani aranyozásnak. A homlokán látható pont tiszta ezüstből van s szinte nem is akarjuk elhinni, hogy ez a kis pont harminc font ezüstből készült.

Az is furcsa, hogy a szobor mögött álló hatalmas fákat önkénytelenül kisebbeknek tartjuk, mint amilyenek, a szobor szokatlan nagy méretei mellett. A szobor oldalán levő kis ajtón beléptem a szobor belsejébe, hol néhány kis oltár van s egy létra, melyen fölmásztam a nagy Buddha nyakába s kitekintettem a hátán levő két kis ablakon mögötte nyíló cseresznyefákra s a hegyoldalt borító évszázados fenyőkre. A boncok gyűjtenek egy ujonnan építendő nagy templomra, pedig talán nem is kívánkozik már el a Daibutszu az ő kedves cseresznyefái közül, melyeket olyan gyakran látott már virítani. A boncok le is fényképezik az embert kívánatra a szobor talapzatánál. Más halandónak ugyanis tiltva van ott a fényképezés. Egy angol nyelvű intőtábla figyelmeztet, hogy szigorúan tiltva van a szoborra fölmászni, mint azt a turisták

hajdanában tették, hogy a nagy Buddha tenyerén állva örökíthessék meg magukat.

Amint így elmerengtem a földöntúli megelégedettséget és nyugalmat, — a legtökéletesebb Nirvánát — kisugárzó, sajátságosan szép arc szemléletében, mintha megmozdult volna néha egy-egy arcizma, pedig csak amint a nap tovább haladt égi pályáján, tolódtak az arcon el szép lassan a szemöldök és az orr által vetett árnyékok.

Csak nehezen tudunk a nagy Daibutszu-tól megválni s alig vesszük észre a hozzá vezető út mentén a csinos kis kertecskéket, melyekben kaméliafák alatt virítanak a pompás violaszínű iriszek a lótusztó partján.

Elmenőben még egy búcsúpillantást vetettem a nagy Daibutszura, melynek megigéző arca előtt összezárultak azután a lombok. Kuliim hajlongva köszöntenek midőn fölülök a kis kurumára s galoppban nyargalunk ujra végig a barátságos utcákon, a szemben levő domboldalig, melyen egy ősrégi Buddha-templom áll. Zöld repkénynyel teljesen befutott bálványszobrok s réges-régen elhalt boncok sajátságos síremlékei között megyek föl egy mohlepte kőlépcsőn. A szeretet istennőjének, a jóságos Kvannon-nak temploma ez. Szinte különösen érint a templom kapuján a berámázott, angol szövegű hirdetmény, mely adakozásra szólítja föl a látogatókat, miután a japán kultuszminisztérium restauráltatni óhajtja a régi templomot.

„Tisztelünk Téged, örök, nagy Buddha!“ áll nagy betűkkel a szöveg végén.

Hihetetlen, hogy mennyi rokon vonása van egy ilyen Buddha-templomnak a katholikus templomokkal. Oltárok vannak ott is, melyeken virágok között áll a dicskoszorús japán Szűz-Máriának aranyos szobra a berámázott könyörgések, imák s az égő gyertyák között; de még az illatos füst sem hiányzik. Könyvállványokon feküsznek a vastag szent könyvek, mögöttük látjuk térdelni az arany-brokát ruhás papokat.

Néhány yent adtam a boncoknak, akik elém tették a

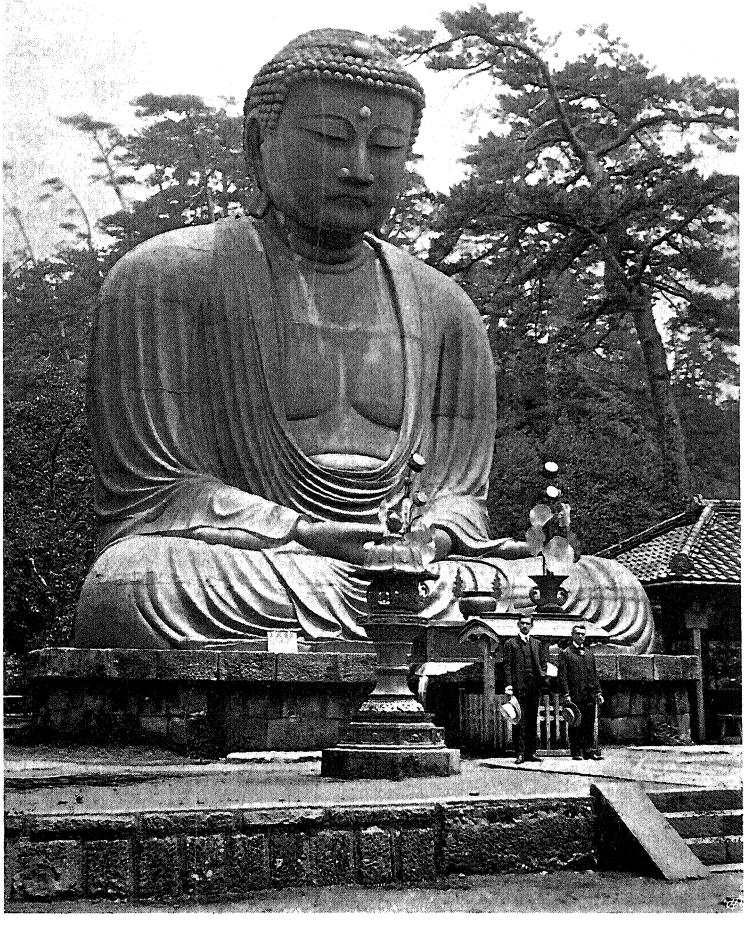

A kamakurai klasszikus Buddha.

nagy vendégkönyvet s azután elvezettek egy a templom közepén álló sajátságos deszka-alkotmányhoz, mely talán leginkább egy személyfelvonó aknájához hasonlított. Kinyitották annak kis ajtaját s beléptem velük a belsejébe. Sötétség fogadott odabent s csak mikor meggyujtottak két olajlámpást, kezdtem magam körül látni, illetve sejteni a tárgyakat. Először is két nagy arany lábat pillantottam meg egy kőtalapzaton. A lámpákat most egy-egy horogra akasztotta a bonc és nyikorgó csigán fölvontatta szép lassan a magasba. Először egy szép aranyos ruha szegélye jelent meg, majd egy női alak csipői, melle, szép nyaka, s az alak jobb kezében tartott arany lótusz jelentek meg egymásután a lámpák fényénél. Végül igen magasan — lehetett vagy tíz méter — megjelent a jóságos Kvannon-nak szelid szép arca, fején az arany tiarával, melyet csupa kis arcok, megannyi jóságos sugárzó Kvannon-arc diszítettek diadémként. A szép metszésü nemes arc körül nagy arany glória tűndöklött. Leírhatatlan a hatás, melyet ez a félhomályban álló, fantasztikus, nagy aranyozott istennő gyakorol az emberre.

Miután kint a templom előtti árnyas terraszon elfogyasztottam a boncok által kínált zöld teát, újra riksámba ültem s most egy sziklabevágásban haladó kis hágóra kapaszkodtak föl velem a kulik. Kis oduk vannak ott a sziklafalakba vésve, melyekben a gyermekek védőjének, a szeliden mosolygó Dzsizónak mohos szobrai állanak, a nyakukba kötött piros kendőcskékkel. Kis kőrakásokat látok előttük, melyeket a jámbor vándorok hánynak föl a Dzsizók lábai előtt.

A hágó tulsó lejtőjétől indul a villamos vasút, mely tizenöt perc alatt elröpít bennünket Enosima szigetéig. A pálya közvetlenül a Csöndes-oceán partján halad, hol fínom sárga homokon tajtékozva nyargalásznak szünet nélkül az oceán fehéren habzó hullámai. Üdítő, friss tengeri szellő fujdogál a kocsi nyitott ablakain keresztül. Jobbkéz felől csinos nyaralók állanak a zöld hegyoldalon. Egyszerre föltünik előttünk Enosima szigete. Mintha egy nagy zöld kalap úsznék a tengeren.

Enosima csak dagály idején valóságos sziget; apály

idején gyalog is el lehet oda jutni, egy széles homokzátonyon. De csakis gyalog, mert a riksa bizony rögtön tengelyig süppedne a fínom homokban. Negyedórai fárasztó gyaloglás után a vendégmarasztaló homokon keresztül, elérem a a bambuszrúdakon nyugvó, hosszú deszkapallót, mely egyenesen a szigetre vezet. Az enosimai halászok kint vannak vakító fehérvitorlás számpánjaikon a sötétkék tengeren. A hazatérő csónakokat pehelyként emelik hátukra a gyorsan egymásra torlódó hullámok és nyílsebesen röpítik a homokos part felé, mialatt a bennük ülő gyermekek örömujjongásban törnek ki. A sekély vízben száz meg száz, derékig feltűrkőzött, tarka fejkendős, piros alsóruhás halászleány gyűjti a tengeri kagylókat. A japánok ősi tápláléka a hal, melyből valami 360 ehető fajtát fognak a japán partok mentén. Inyencek az év minden napjára más és más halat adathatnának asztalukra! A húsevés csak az újabb időben kezd terjedni Japánban. Enosima szigetén azonban még ma sem lehet húst kapni.

Enosima.

Bájos, jellegzetes japán dolog ez a szent sziget is, mely a szeretet istennőjének, Bentennek van szentelve, aki már néhányszor föláldozta magát az emberiségért, mivel olyan nagyon szereti az embereket. A sziget a monda szerint egyetlen éjszakán keletkezett, illetve merült föl az oceán hullámaiból. Ugyancsak a monda szerint összeköttetésben áll a tenger alatt a japánok szent hegyével, a Fuzsiyámával. A palló végén kezdődik a szigeten levő halászfalunak egyetlen utcája, mely meredeken visz föl a hegyre. Az utca kezdetén nagy bronz templomkapu áll, mely alatt öt szen beléptidíjat szednek minden látogatótól. Milyen festői, milyen különös

és milyen szép ez a kőlépcsős utca, melynek folytatását elrejtik szemeink elől a fáknak az utca fölött összeérő lombjai. Egy darabka hamisítatlan Japán, még pedig a régi, a mesés időkből fennmaradt Japán! Az utca mindkét oldalán tarka, nagyobbára fehér és kék rajzolatokkal ellátott és kacskaringós fekete japán írásjelekkel teleírott kis kendőcskék lobognak a házak alacsony erkélyéről.

Minden egyes háznak földszíntjén nyitott üzlethelyiség van, melyben mint valami karácsonyi bazárban, szép sorjában vannak kirakva hosszú asztalokon az enosimai különlegességek. Kagylókból, gyöngyházból, korálból, meg színes márványból készült csinos emléktárgyakat árulnak ott. Nem európai utazóknak, hanem japán zarándokoknak szánt tárgyakat. Japánban csak úgy mint minálunk, szokásos, hogy az útról hazatérő ember valami kis emléktárgyat visz haza a gyermekeknek, a feleségnek s a jó barátnak. Külön kifejezésük is van az útról hozott ilyen tárgyra; mijágé-nek hívják azt japánul. Apró kagylókból csodálatos élethűséggel összeállított madarakat, halakat, rákokat és virágokat láttam ott. Néhány fillérért már pompás hajba való tűket lehet vásárolni, olyanokat, aminőket a gésák szoktak hajukba tűzni. Virág, japán gém, vagy egy parányi teknősbéka van a tű végén s csodálatos, hogy ez a parányi teknősbéka, mely nem nagyobb a mi egy filléresünknél, a legcsekélyebb érintésre elkezdi mint egy valóságos teknősbéka lomhán mozgatni lábait s nyakát nyujtogatni. Az ára pedig, szinte nevetséges — három szen. A szép tarka márványból esztergályozott, vékonyfalú vázák és csészék mellett márvány golyókat is látni minden nagyságban, melyek egy-egy miniatür Fuzsiyámának, azaz kúpban végződő természetes szikladarabnak hegyén nyugosznak teljes egyensulyban. Azután elefántcsont fogpiszkálókat, melyek mindegyikére apró japán tájképecske van festve s Isten tudná azt fölsorolni, hogy mi mindent.

Árnyas fák alatt megyek tovább a sűrű erdőben vezető keskeny gyalogösvényen, melynek mentén ezernyi miniatür templomocska áll, valamennyi a jóágos Bentennek szentelve;

továbbá fogadalmi kőlámpások, csillogó, szinte világítani tetsző zöld mohával fedett kőoroszlánok és kis vizmedencék kristálytiszta forrásvízzel. Utóbbiakból merített vízzel mossák a zarándokok kezeiket és arcukat, mielőtt a templomba belépnének. A magaslaton, a meredek hegyoldal legszebb pontjain néhány bambusznádból s nehány szál deszkából hevenyészett barátságos kis teabódék állanak, melyeknek kerek vagy négyszög-

Enosima csúcsán.

letes ablakain keresztül még kékebbnek látjuk az alant elterülő végtelen oceánt s még merészebbnek az öböl túlsó végén feltünő Fuzsiyámának fátyolszerűen fínom körvonalát s hófedte csúcsát. A mindig jókedvű nészánok mosolyogva teszik elénk a zöld teát s a japán szója-babból készült, édes ízzel töltött kis kalácsot. Védelmül a nap sugarai ellen, egész sor keskeny japán törülköző függ a teabódé előtt, vígan lobogva a friss tengeri szellőben. A törülközőkön igen ízléses, néha

valóságos szecessziós minták vannak. Még ezek az olcsó, mindennapi használatra szánt tárgyak is a japánok kifejlett ízléséről tanuskodnak. A kendőcskék darabja 10—12 fillér és alig találunk közöttük két egyforma diszítésűt. Ezeket a kézzel szőtt kendőcskéket százféle használatban látjuk Japánban. Ott lógnak a templomudvarokban a szent kút mellett, mint fogadalmi tárgyak; a leányok és asszonyok fejkendő gyanánt használják a teaszedésnél, vagy a rizsföldeken; a riksakuli homloka köré csavargatja, hogy visszatartsa vele a szemébe csurgó verejtékcsöppeket, míg az üzletek előtt cégtáblaként használják azokat.

Azután leereszkedtem vezetőmmel a szigetnek a nyílt oceán felé tekintő oldalán, egy a sziklába vágott, ugyancsak meredek és csúszós gyalogösvényen, melyen a japánok könnyedén haladnak szalma-szandáljaikon, míg nekem ugyancsak vigyáznom kell európai cipőmben, nehogy a mélységbe lezuhanjak, hol bizonyára öszezúzott tagokkal terülne el az ember a tengerből kiálló szirteken. Majd hajladozó, keskeny bambusz-pallón közeledtünk a szent barlang bejárata felé. Lábaim alatt látom az oceán ultramarinkék hullámainak örökös játékát, amint csobogva, majd harsogva s dübörögve ostromolják a szürke sziklákat, jókora hullámot dobva be mindannyiszor a barlang magas szájába is. Az őszi viharok idején nem is lehet a barlangba bemenni. A bejáratnál gyertyát kapok s annak világánál haladok a szent barlang mélyébe, melynek falairól a sziklába faragott csodás bálványok meresztik le reám szemeiket. A gyorsan alacsonyodó barlangnak legvégén áll az istennőnek kis oltára. Bambusz merítőkanállal nyújtják ott felém a boncok a barlangban fakadó szent forrás vizét. Iszom belőle egy kortyot; ki tudja mire jó! Veszek egy buddhista Mária-érmet is emlékbe, mely teljesen olyan, mint a mi Mária-érmeink. A főbarlangból jobbra s balra egy-egy mellékbarlang is nyílik, melyeknek falai szintén tele vannak faragott bálványokkal. Az egész barlang sárkány alakú; a főüreg a sárkány teste, a melléküregek pedig a szárnyai. A néphit szerint, mint már említettem, egyenes

összeköttetésben áll a barlang a Fuzsiyáma belsejével, de eddig senki sem merészkedett benne tovább menni, mivel az istennő még mindig kioltotta az ilyen vakmerő vándorlásra vállalkozó ember gyertyáját.

Visszatérve a barlangból, fönt a hegyoldalon ebédeltem egy szépen fekvő vendéglő kis kertjében. Nagyszerű tamagóyaki-t, azaz tojásomelettet, továbbá felséges halakat és kitünő párolt rizst kaptam. A figyelmesen kiszolgáló nészánnak külön borravalót is adtam megelégedésem jeléül, aki nagy meglepetésemre néhány perc mulva visszatért asztalomhoz és külön bélyeges számlát hozott a borravalóról is.

Az enosimai vendéglő muzméi.

Szerettem volna legalább egyetlen éjszakát is tölteni a csodás szigeten, hogy megfigyelhessem a homokos parton éjjelenként sétáló óriási tengeri rákokat, melyek állitólag akkorák, mint egy nagy teknősbéka s legérdekesebb, hogy a szemeik foszforeszkálva világítanak a sötétben. Meg kellett azonban elégednem a másik érdekes rákfajtának látásával, melynek a természet különös játéka folytán valóságos emberi arc van a hátán. A monda szerint ezekbe a rákokba költöztek a győztes Minamoto által a tengerbe szorított s a hullámokba belepusztult hős szamuraik lelkei. Siet-

nem kellett vissza Kamakurába, hogy elérhessem ott még a Yokuszka felé menő utolsó vonatot.

Igazán nem tudnám megmondani, hogy az esteli, vagy a reggeli világításban volt-e bájosabb az út Urága és Yokuszka között. A kulik egyenletes tempóban, zajtalanul trappolnak velem szalmaszandáljaikon, a varázslatos japán esthangulatban pihenő tájakon. A sintó-templomok fekete berkei az esti szürkületben még misztikusabb hatást gyakorolnak az emberre, a fák közt rejtőző fogadalmi kőlámpásokkal, melyekben jámbor kezek meggyujtották már a kis olajmécset, melynek fénye fehér papirral beragasztott farácsos kis ablakocskákon keresztül szürődik ki a vaskos kőlámpásból. A falvakban már zárva vannak a kis házikók papir falai, melyeken keresztül szelid sárgás fény szürődik ki az utcára. Mint egy nagy papirlampion, úgy néznek ki esténként a japán lakóházak, melyeknek belülről megvilágított papirfalaira a szobában mozgó emberek csodásan eltorzult árnyképei rajzolódnak. A mélységes csöndet a távolból hallható békabrekegés s a tücskök cirpelése szakítja meg csupán.

Új benyomásokkal gazdagon tértem vissza a hajóra s folyton szemeim előtt láttam a Daibutszunak nemes, szép vonásait. Mintha éreztem volna, hogy nem utólszor láttuk egymást. Egy év mulva épen a cseresznyevirágzás idején tettem nála ujra látogatást. Uj dolgot is találtam Kamakurában, egy pompás szállodát, a „Kamakura-Hotel"-t, melynek vezetője német ember. Az ebéd elköltése után a szellős, tágas előcsarnokban végigheveredve, egy fonott széken szívtam szivaromat, midőn mint valami csodás vizió, egy bámulatos arcú, karcsú fiatal asszony jött le a lépcsőn és telepedett le közelemben egy karosszékbe. Nem tudtam róla levenni szemeimet, annyira megragadta figyelmemet a nemes metszésű, szabályos, ovális arc s a sajátságos, szinte átlátszó fehéres-sárga fínom arcbőr. A hosszú, selymes szempillák alól az egész életemben látott legfeketébb szempár pillantott reám szinte szomorú tekintettel. Csupán annyit sikerült róla

megtudnom, hogy a Filippinákról jött ide két kis gyermekével üdülni s hogy ereiben japán vér is csörgedezik. Vajjon miféle szép népfajjal fogja még a japán vérnek más vérrel való keveredése a világot meglepni? Az eddigi példák mind azt bizonyítják, hogy a japánokkal való keresztezésből gyönyörű gyermekek származnak. Ezek az úgynevezett félvérivadékok azonban érthetetlen módon egyelőre a legszerencsétlenebb teremtések Kelet-Ázsiában. Az angol exkluzivitás kimondta rájuk az ítéletet, hogy európai ember nem veheti e leányokat feleségül. Megfejthetetlen módon ugyanígy vélekedik róluk a japán ember is, úgy, hogy ezek a jobb sorsra érdemes, szolid és szép leányok minden műveltségük és kedvességük dacára is, csupa faji előítéletből két szék között pad alá jutnak, vagyis pártában maradni kénytelenek s csak kivételes esetben mennek férjhez.

Eljött a nap is, midőn szépen átfestve s megcsinosodva feküdt hajónk a dokkban. Befejezték rajta a munkálatokat és kinyitották a dokk-kapu három zsilipjét, melyeken zuhatagként ömlött befelé a tenger vize. Recsegve, ropogva csúsztak ki egymásután a támasztó gerendák, amint a víz emelni kezdte a hajót. Egy óra múlva már kint is voltunk a dokkból. Nagy búcsúvacsorát adtunk ez este a hajón japán barátaink tiszteletére. Patkó alakú nagy asztalon volt terítve a hátsó fedélzeten, melynek ponyvatetejéről ezer villamos körtéből összeállított, nagy piros-fehér sugaras japán lobogó szórta a fényt az asztalra. Meghívtuk a kis gésákat is, akik olyan remekül mulattattak bennünket a dokktársaság lakomáján. Külön kis asztalkán volt számukra terítve. Az asztalka rogyásig meg volt rakva virágokkal és édességekkel. Mindenik gésa terítéke mellett csillogott egy összehajtható kis ezüst zsebtükröcske, melyeket Yokohámában csináltattunk búcsúajándékképen a kis gésáknak. A meredek hajólépcsőn óvatosan lépkedtek föl magas facipőikön a tarka pillangó-kisasszonyok. Az ágyúk mögött álló matrózok csaknem fölfalták őket szemeikkel. Fönt, a tisztára súrolt fedélzeten letették a facipőket s könnyü szandált kötöttek fehérharis-

nyás lábacskájukra. Ezúttal vendégeink voltak a gésák. Alig kezdett azonban a pezsgőtől a társaság hangulata s kedve emelkedni, ők is elvegyültek közénk s ujra egész kedélyesen letelepedtek az öleinkbe.

Másnap reggel végleg búcsút vettünk Urágától. Zenénk víg indulókat játszott a fedélzeten. Egész Urága a parton állt. Kendőkkel integetett felénk apraja-nagyja. Midőn a hajócsavarok elkezdték a vízet kavarni, kis gőzös jelent meg mellettünk, melynek kormányhídján láttuk őszinte barátainkat a derék polgármestert, persze fekete szalonkabátban és cilinderrel a fején, mellette pedig föltűnt a rendőrfőnöknek marciális alakja. Elkísérték egy darabon hajónkat, mikor pedig kezdtek visszamaradni, kalaplengetéssel üdvözöltek még egyszer bennünket s gőzfütyülőjük sivítása közben visszafordultak Urága felé.

Mint láttam, nem csak nekem esett nehezemre a válás ezektől a figyelmes, kedves emberektől. Szívből fakadó, őszinte könycseppet törültem le szemeimről, midőn a bájos urágai öböl és vele egy darabka idyllikus Japán mögöttünk bezáródott.

Urágai maikók a reggelinél.

A Fuzsiyáma Kodzu felől.

JAPÁN LEGNAGYOBB SZENTÉLYÉNÉL.

Hajónk már fűtve volt, hogy a yokohámai főkonzulunknál elköltendő ebéd után azonnal fölszedhessük a horgonyt és útra keljünk. Főkonzulunk magyaros vendégszerető asztalánál töltöttük az utolsó órákat Yokohámában. Feketekávéra kiültünk csinos kis kertjébe, melyből gyönyörrel legeltettem szemeimet — ezúttal utolszor — a Blöffön és a szép fekvésű Yokohámán.

Miközben hajónk kikanyarodott a kikötőből, zenénk a japán hymnuszt játszotta s ráadásul néhány japán népdalt. A japán hajókról és szám̀pánokról kendőket lobogtattak felénk. Ezúttal a hullámtörőn belül feküdt volt hajónk, miután gépünket a negyvennapos pihenés alatt nagy javításnak és tisztogatásnak kellett alá vetnünk. Ilyen kivételes okból bebocsátják néha a hadihajót is a belső kikötőbe. Kint jártunk már a nyílt tengeren, mikor észrevettük, hogy a honmokui tengeri fürdőből hosszú bambuszrúdra tűzött japán zászlókkal intenek nekünk búcsut a teaházak leányai. Isten veletek!

Gyönyörű este következett. Naplementekor a Fuzsiyáma remek körvonalai rendkívül élesen váltak le a cseresznyepiros égről. A hegyóriásnak hótól sziporkázó csúcsa alatt fínom rózsaszín felhőcskék úszkáltak, az egész tenger viola-

színű volt, míg a víz felületén futkározó apró fodrocskák folyékony színaranyhoz hasonlítottak. Elbűvölő látvány! Boldog vagyok, hogy láthattam, már csak azért is, mert egy japán közmondás azt tartja, hogy biztosan visszatér még egyszer Japánba, kinek Yokoháma elhagyásakor ilyen tisztán mutatja ábrázatát a fenséges Fuzsiyáma. Mit pedig — Isten a megmondhatója, — egy cseppett sem bánnék. A pompás látvány csaknem elfeledtette velünk, hogy hajónk baloldalán, Osima szigetén, ugyancsak szorgalmasan füstölög egy tűzhányóhegy. A levegő végtelen kellemes volt kint a tengeren. Pompás üdítő szellőcske fujdogált, felfrissítve mindnyájunkat a nagy forróság után. Nem csoda, hogy éjfélre járt az idő, mikor elhagytuk kényelmes karosszékeinket a fedélzeten. De hát nincs a világon szebb dolog, mint tengeren utazni!

Másnap délelőtt befutott hajónk az ize-i nagy tengeröbölbe. Japán hadihajók tartották ott épen céllövési gyakorlataikat. Déltájban érkeztünk meg az öböl legbelső részében fekvő Yokkaicsi város elé. Csaknem három kilométernyire a várostól vetettünk horgonyt, mert közelebb nagyon sekély a víz. Délután két órakor már útban voltam gőzbárkánkon, hűséges kis útitáskámmal a szárazföld felé, még pedig ezúttal teljesen egyedül. Szabadságra utaztam a tenger partján fekvő Ize-tartományba, hol meg akartam látogatni a Nap-istennőnek, Amaterasz-nak Yamádában fekvő szent templomait.

Kezdetben mindig első oszályon utaztam a japán vasútakon, blazirt kinézésű angol urak és többnyire élemedett, fonnyadt angol hölgyek társaságában. Még most is környez az ásítás, ha ezekre az utazásaimra visszagondolok. Csakhamar rájöttem azonban, hogy sokkal érdekesebb és élvezetesebb dolog a második osztályban, a japán utasok között utazni. De nem is látott azután engemet többé az első osztály!

A japán vasútak keskenyebb vágányuak mint az európaiak s ennek megfelelően keskenyebbek a rajtuk közlekedő kocsik is. Az ülések a kocsi hosszában az ablakok alatt

húzódnak végig, a bejárás pedig a kocsi két végén van. Az üléseket piros plüssel bevont párnák fedik, míg a kocsinak linoleummal fedett padlóján néhány bronz köpőcsésze áll a közepen. A japánok rendesen olcsó brokát-kelméből készült kézitáskával, vagy a dohányzacskó módjára varrt szatyorral útaznak, melynek nyaka selyemzsinórral összehúzható. Ezenkívül egy plaidet is visz mindenki magával az útra. Utóbbit csupán annyira bontják szét, hogy befedje az ülést; azután facipőiket a pad alá betolva, feltérdelnek a plaidre férfiak, nők egyaránt. Mind a sarkaikra ülnek, csakúgy mint otthon. Ez az ülési mód nem sérti ám egy cseppet sem a jóízlést, mivel minden embernél kifogástalan tiszták a rövid vászonharisnyák. Ezek a furcsa harisnyák valósággal megfelelnek a mi kesztyűinknek. Miután kényelmesen elhelyezkedtek a padon, előkerül a kis táskából a papirlegyező, valamint az ujság, meg a könyv. Olvasmány nélkül egyetlen japán ember sem kel útra. A kimonó bő újjából előkerül azután a kis pipa is a dohánytáskával. Japánban mindenki dohányzik. A vasúti kocsiban nem lévén szenes medence, gyufával gyujtják meg a parányi pipát. Hogy ne kelljen azonban minduntalan gyufát gyujtani, az egyetlen szippantás után kiverik a még izzó dohánymaradékot a kocsi padlójára s gyorsan töltve, ügyesen fölhalásszák megint a padlóról a pipával a parazsat. Milyen kecsesen végzi ezt a manipulációt minden japán hölgy, irígylésreméltó, fínom fehér kezecskéivel! A hölgyek pipája kis

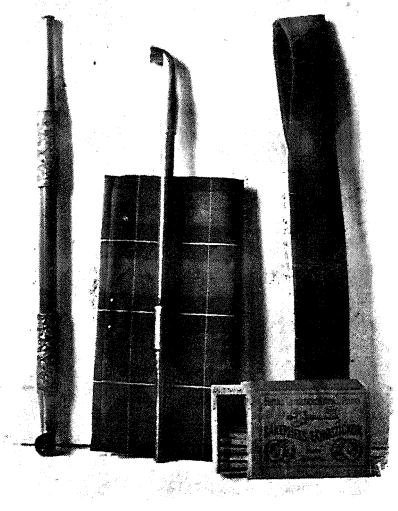

Női pipa selyem dohányzacskóval.

tarka selyem-táskában illetve tárcában áll s ugyancsak kis selyemtárcában viselik maguknál a hajszál vékonyságú, jó szatszuma-dohányt is.

Mondhatom, hogy felségesen éreztem magamat mindig e kedves útitársak között. A mindig udvarias utasok kedélyesen és mégis csendesen társalognak egymással. Azután milyen graciózusan végzik az étkezést is, evőpálcikákkal vive a falatokat a tiszta kis faskatulyákból a szájhoz. De pompás dolga van az olyan japán férfinak, aki feleségével utazik! A szomszédnőm, egy filigrán kis asszonyka, — mintha egy megelevenedett japán nipp-tárgy lett volna — kedves mosoly kíséretében saját evőpálcikáival nyújtogatta férje urának a legjobb falatokat. Mintha még mindig a mézesheteknél tartottak volna, pedig a közöttük ülő, narancsot majszoló, nagyobbacska gyermek nyílván amellett szólt, hogy már jó néhány éves házasok lehettek. Baloldali szomszédom, egy sok érdemrendes, gyalogsági kapitány, szintén lehúzta a csizmáit és fehérharisnyás lábaival fölkuporodva az ülésre, egészen elmerült a gyorsan tovarohanó táj szemléletébe. Csak később vettem észre, hogy egész bal karja s kezének fehér cérnakeztyűbe rejtett ujjai fából voltak. Valahol a mandzsuriai csatatéren maradhatott a karja szegénynek. A nagyon is gyermekes külsejű, feltünő fiatal, de igen udvarias kalauzok minden pillanatban bejöttek törülgetni, az ablakokat felhúzni vagy lebocsátani, vagy teával szolgáltak az utasoknak, a mozdonyról hozott forró vízzel.

Rendkívül szerettem Japánban a vasúton útazni, mivel mint egy nagy kaleidoszkopban, pillanatról-pillanatra változnak ott szemeink előtt az érdekesnél-érdekesebb képek s pompás alkalmunk nyílik az utazás alatt közelebbről is tanulmányozni a japánokat s gyönyörködni a vasúton és az állomásokon uralkodó példás rendben. Az állomásokon csak úgy mint minálunk, végig járják a vonatot az ujságárusok, a narancs-, ásványvíz-, tej- és tea-árusok, valamint a bentóárusok, a kis fadobozokba csomagolt ebéddel. Minden állomáson magas fedett híd keresztezi a pályát, mivel az egyik

vágányon az egyik, a másikon a másik irányban mennek a vonatok és szigorúan tiltva van a sineken az egyik oldalról a másikra átmenni. Az is célszerű berendezés, hogy minden állomáson föl van írva az állomás neve mellett az utolsó, valamint a legközelebbi állomás neve is.

Kameyáma állomáson át kellett szállnom egy másik vonatra, mely lefelé vitt délnek. A perronon hatalmas mosdóasztal állt, rajta egy csomó medencével. A következő vonatra

Szobám erkélyén.

váró utasok nagy mosakodást vittek itt végbe a szünet nélkül folydogáló kristálytiszta vízben, még azok is, akik körülbelül egy óra előtt velem együtt szálltak föl Yokkaicsiben a vonatra. Pedig akár mérget mertem volna reá venni, hogy ugyancsak alaposan megmosakodtak valamennyien már otthon is, mielőtt a vonatra ültek.

Dombos, halmos vidéken vitt a vonat keresztül, melynek sajátságos bájt kölcsönöztek a vidéknek mindig a legszebb pontjain fekvő templomberkek, évszázados fáikkal,

valamint a Buddha-templomok kimagasló cseréptetőikkel. Szinte sajnáltam, mikor véget ért a négyórás kellemes vasútazás. Megérkeztem Yamádába. Gyönyörű tiszta, barátságos kis városban voltam, melynek főutcáján villamos robogott végig. Mint útikönyvemből láttam, van ugyan ott fönn a hegyoldalon egy európai ágyakkal berendezett szálloda is angol konyhával, de már én inkább a japán szállodában, a Yamáda-Hotel-ben szálltam meg. Ez a szálloda példája lehetne a lehetetlenséggel határos tisztaságnak.

Alig robogott be riksám az épületnek cementezett bejárója alá, máris megjelent a háznak valamivel magasabban fekvő küszöbén a szálloda tulajdonos az egész személyzettel és négykézláb térdelve, fejüket előrehajtva, mosolyogva rebegték felém a japán istenhozottat. Cipőmet levetve, harisnyásan mentem föl a tükörként fénylő keményfa lépcsőn az első emeletre, hol egy a nagy templom parkjára nyíló kedves szobát kaptam. Japán szokás szerint először is fürdőt kértem. Alig volt időm levetkezni s a kimonót magamra ölteni, már is megjelent szobám küszöbén az engemet kiszolgáló kis házitündér s mosolyogva jelentette, hogy a fürdőm készen vár. Lekísért a lépcsőkön a fürdőhelyiségbe. Itt láttam még csak igazán, hogy milyen fínom japán szállodában voltam! A fürdőszoba valóságos terem volt, melynek padlója az egyik felén fehér márványnyal volt kirakva, míg a másik fele hófehér japán fával volt padlózva s a terem közepén volt a nagy márvány medence. Itt megköszöntem kísérőnőm kalauzolását, de ő egy csöpp hajlandóságot sem mutatott a fürdőszoba elhagyására. Hej, de furcsák, de esetlenek lehetünk mi ezeknek a gyermeteg kedélyű, ártatlan teremtéseknek szemeiben, midőn nyugati nevelésünk szerint elkezdjük magunkat szégyelni, mivel egy fiatal leány jelenlétében kell magunkról ledobnunk az utolsó leplet is, hogy beléphessünk a fürdőkádba! A leány pedig ártatlan arccal, türelmesen vár, hogy mikor lépek ki a forró vízből, hogy segítségemre legyen a beszappanozásnál és mosakodásnál. Az ő fejükbe nem fér sehogy sem, hogy szégyelni való van a

mezítelenségen. Én is, mint minden itt időző európai, hamar hozzászoktam a női szemek előtt való fürdéshez, mivel Japánban megszokott, mindennapos dolog ez, sőt arra a meggyőződésre jutottam, hogy sokkal hygienikusabb, egészségesebb s ami a legfőbb, emberibb is a japánok nevelésmódszere a mienknél. Hiszen azáltal, hogy nem rejtegetik el az emberi testet a fölserdülő gyermekek előtt és nem csinálnak mesterséges titkot az emberi test alkotásából, nem is adnak nekik alkalmat a legképtelenebb fantazmagóriákra, azoknak összes kísértéseivel, melyeknek nálunk minden fölserdülő fiú s leány ki van téve.

Japán legszentebb temploma.

A fürdés után házigazdám jelent meg szobámban és ajánlkozott, hogy még mielőtt beesteledne, végig kalauzol a templom gyönyörű parkján és elvezet az úgynevezett „Geku"-hoz, a külső szentélyhez. Persze, hogy örömmel fogadtam ajánlatát. Ez a séta volt japán nyelvismeretem első tűzpróbája, mert a derék ember bizony csak japánul tudott. Nagyon növelte önbizalmamat, mikor láttam, hogy kitünően megértjük egymást. A hatalmas park közvetlen a szálloda előtt kezdődik. Gyönyörű lótusztavak mentén, ősrégi japán cédrusok alatt haladtunk a park széles útjain, meg a szépen faragott kőhídakon. A parti mohos kőlámpások remekül tükröződtek a tó sima felületén. Így jutottunk el a sűrű lombozat alatt rejtőző első templomhoz, mely az élelmiszerek istenének van szentelve. Naponta kétszer áldoznak ott neki

*

élelmiszereket. Az utána következő templom négyszögletes udvarát egyszerű fakorlát veszi körül s az egész udvar nagy gömbölyű folyamkavicscsal van telehintve. Maga a templom fakéreggel fedett, alacsony faépület. A tetőgerincen végigfutó hengeres gerenda messze kinyúlik a tető két végén s fölötte a tető szélén kereszteződnek a tető hajlásának irányában futó gerendák, egy nagy V betüt alkotva. Ez a hamisítatlan, tiszta sintó-still, mely messziről talán hasonlít egy kicsit a régi norvég fatemplomokhoz. A templom főbejáratával szemben levő kapu nyilásában patyolatszerű, fehér lepel van kifeszítve. Ezen a kapun egyedül a mikádó mehet keresztül, más senki. A fehér függönyhöz szomorú emlék fűződik. A japán kultuszminiszter, Mori, ittjártában sétabotjával föllebbentette kissé a függönyt, hogy jobban beláthasson a templom udvarára, mely tette miatt 1889-ben, február 11-én, épen a japán alkotmány ünnepélyes kihirdetésének napján, meggyilkolta őt Tokióban egy fanatikus sintóista, kit a rendőrök mindjárt ott a hely színén darabokra szabdaltak kardjaikkal. Jellemző dolog, hogy a gyilkosnak sírját még manapság is friss virágok diszítik egész éven át s ma is egyre zarándokol a nép ehhez a sírhoz imádkozni s rajta áldozni.

Különben közlékeny kísérőm teljesen elnémult e szent helyen s óvatosan emelgette még a lábait is, hogy a kelleténél nagyobb zajt ne csináljon facipőivel. A főkapu előtt hódolattal teljesen a földig hajolt, majd fölegyenesedve kétszer tapsolt és rövid imát mondott. Közvetlenül a templom mellett áll a fából épült nagy táncterem, melyben a legnagyobb zarándoklások idején a híres szent táncot, az „Ize-ondo"-t lejtik naponta a templom papnői, illetve táncosnői.

A titokzatos homályú nagy parkban rejtőző fogadalmi lámpásokban égtek már az olajmécsek s a cédrusok sötét lombjai közül már a fülemile bájos éneke hallatszott, mire a szállodába hazatértünk.

Kis szobám a villamoslámpa kellemes fénye mellett még kedvesebbnek tűnt föl. Letérdeltem a lapos selyempárnára s a bogárszemű kis muzmé hozta is már a pirinyó lakk-

asztalkán a vacsorámat. Letérdelt ő is a velem szemben fekvő párnára s a mellette álló, fedeles lakk-bödönből minduntalan megtöltögette kiürült csészémet szép fehér párolt rizszsel, a japánok kenyerével. Remekül ízlett minden, még a vékony szeletekre szeldelt nyers hal is, a fínom pikáns mártással. A jó halat meg is dupláztattam. Milyen öröm tükröződött a kis muzmé arcán, midőn látta, hogy ízlik ám az exotikus vendégnek a jó japán vacsora; az pedig, hogy olyan jól tudok az evőpálcikákkal bánni, láthatólag imponált neki. Most állottam ki nyelvtani vizsgám második részét, még pedig a nehezebb fejezetből, az udvarlásból és a bókok mondásából. A japán nők gyönyörű fekete szemeit dícsértem, összehasonlítva a gyémánttal és a ragyogó csillagokkal. Mosolyogva fogadta bókjaimat.

O-Hana-szán.

Vacsora után kiléptem szobámból, az egész emeleten végighúzódó kis erkélyre, illetve az utcára néző nyílt folyosóra, mely valamennyi szobának közös erkélye volt. De hát mi célja is volna annak, szobánként eldarabolni az erkélyt, mikor tulajdonképen még a szomszédos szobák sincsenek az enyémtől elkülönítve. Ha félretolnám szobám oldalsó papirfalait, rögtön egyetlen nagy szoba lenne a három szobából s ezen a módon egy pillanat alatt egyetlen nagy termet lehet csinálni akár az egész szállodából is. Mindnyájan, kik a szállodában vagyunk, egy nagy családot alkotunk. Nem is lehet azt leírni, hogy milyen kedélyes egy ilyen japán szálloda! A velem szemben levő szobában egy japán úri hölgy

a lehető legteljesebb ruhátlanságban térdelt a földön a kis állótükör előtt és haját fésülte teljesen nyitott ajtó, illetve félretolt elülső fal mellett, mint aki a legtermészetesebb dolgot végzi s nem is jött zavarba, midőn odanéztem. Mellette játszadozott kis leánykája, aki néha az anyjához futott szopni. Lassanként áthúzódtak hozzám szomszédaim, egyik a másik után. Teával és cigarettával traktáltam vendégeimet s csakhamar olyan élénk társalgás fejlődött ki közöttünk, mintha én is japán lennék. Ha még úgy töri is az ember a japán nyelvet, mindenkinek ajánlhatom, hogy Japánban igyekezzék lehetőleg csak japánul társalogni az emberekkel s csodálkozva fogja tapasztalni, hogy egyszerre megnyílnak előtte a gyors utazók által zárkozottnak hirdetett kedélyek. Mintha édes testvéreim lennének; nincs titkuk előttem s minden kérdésemre készségesen válaszolnak. Felejthetetlen órákat töltöttem ez udvarias, kedves emberek társaságában.

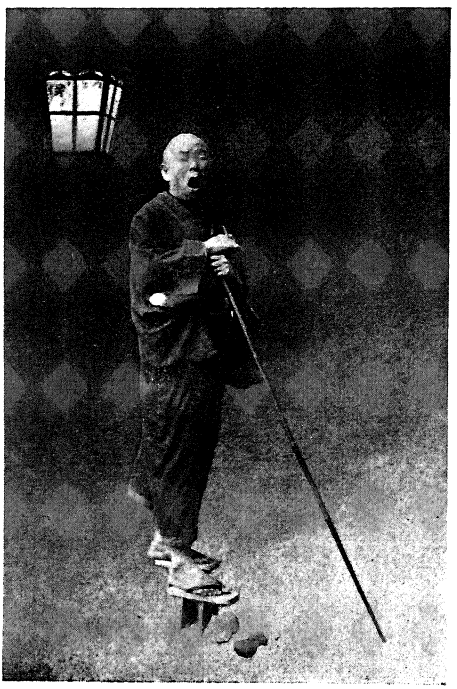

Este megjelennek a vakok.

Az utcáról mind sűrűbben hangzott fel a vak masszőrök csoszogása s furulyáik mélabús danája. Késő van. Térjünk nyugovóra. A muzmé behozta a japán ágyat, illetve a japán matrácokat, meg a selyem takarót, párna gyanánt pedig egy kőkemény, azt hiszem homokkal, vagy kölessel töltött vánkost. Ez a férfiak párnája. Aztán kibontotta a szobám közepén megvetett ágyam fölött a nagy zöld szúnyoghálót. Akkora volt az kibontva, mint az egész szoba s a szoba négy sarkán

megerősített piros selyem zsinórok tartották azt kifeszítve. Miután betolta még a háló alá a dohányzó-szereket, az izzó faszénnel töltött hibacsi-t, a fölötte álló vas-teáskannával, melyben folyton fő a teának való víz, valamint a teás-dobozt és a teáscsészéket, négykézláb térdelve, negédes fejbólintással jó éjt kívánt s távozott. Pompásan aludtam, csupán éjfél tájban ébredtem föl, midőn a ház külső fatábláit betologatták éjjelre az egész ház körül, mely procedúra ágyúzáshoz hasonló zörejjel jár. Hajnali öt órakor még egyszer föl-ébresztett ugyan-az a zörej; ekkor tologatták vissza a deszkatáblákat a folyosó végén álló gyüjtőszek-rénybe.

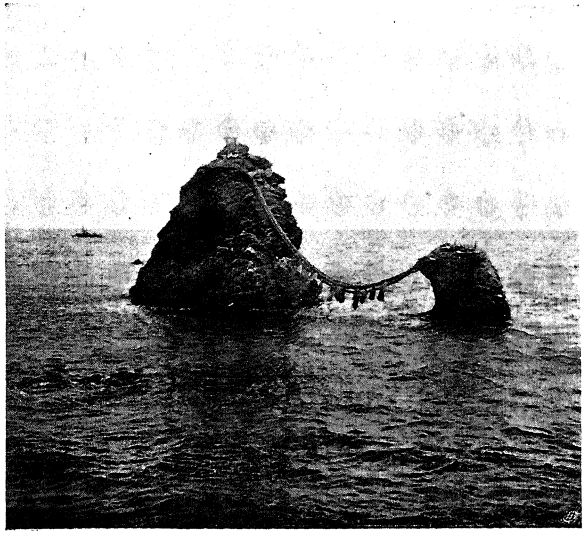

A szent szirtek Futami-nál.

Már reggel hatkor a fürdő-ben lubickoltam, félórával később pedig a gyorsan száguldó villamo-son robogtam a pompás nyári reg-gelen a kedves vidéken, néhol rendkívül hosszú vashídakon, a tengerparton fekvő Futami felé. Futaminál két szent szikla áll a tengerben, melyeket függő szalma-híd köt össze egymással. Igazán fantasztikus kép! A magasabb szikla tetején kis piros templomkapu is van. Ezt a hálás témát sokszor megfestették már a japán művészek, főkép naplementi hangulatban. Nagyon frequentált búcsújáróhely ez s a parton álló templomocskában fogadalmi képeket, érmeket és szent tárgyú kakemonókat, azaz faliképeket árulnak. Egy istenség szállott meg itt hajdanában egy szegény ember házában s hálából a szíves vendéglátásért azt a tanácsot

adta a szegény embernek, hogy a háza előtt a tengerből kiálló két sziklát kösse össze egy szalmakötelekből készült híddal s akkor úgy ő, mint családja mentve lesznek minden betegségtől.

Annyira vonzott ez a tengerparti szép erdős, hegyes vidék, hogy riksába ültem s elkocsikáztam még az innét öt mértföldnyire fekvő Tobé-ba is. A nagyon keskeny útacska bájos sűrű erdőkön, helyenként pedig rizsföldek között veze-

Tobe.

tett. Az útközben érintett falvaknak a szép nemhez tartozó lakói híres búvárok, kik szivacsot, korált és gyöngyöket hoznak föl a tengerfenékről. Teljesen ruhátlanul, fügefalevél nélkül mentek az utcán leányok s asszonyok. Egész ruhájuk a fejüket borító nagykarimás rizsszalma-kalap volt. Ez már azután paradicsomi állapot! Tobe rendkívül idyllikusan fekszik a tenger partján, melynek itt száz meg száz öblöcskéje van. Az öblöcskék vizéből öreg japán görbe fenyők borította szürke sziklaszirtek állanak ki. Sokáig ültem fönt a Hiyori-

yáma hegy tetején egy kis teaház előtt és élveztem ezt az igazi japán kilátást, melyről némelyek azt tartják, hogy egész Japánban a legszebb.

Riksán és villamoson tettem meg visszafelé is a hosszú útat. A kocsikázás, meg a hegymászás alapos kis étvágyat csináltak. Örömmel fordultam tehát be yamádai szállodámba és azonnal ebédet kértem. Csakhamar meg is jelent szobámban a ragyogószemű Ohana-szán s egy lakktálcikán két szeletke vajjal bekent pirított kenyeret, meg egy almát tett elém. No gyenge kis ebéd lesz ez az én farkaséhességem csillapítására, gondoltam magamban, de azért csak elfogyasztottam a kenyeret. Alig készültem el vele, midőn kitünő sült csibét hozott a leány, gombával. — No ez legalább valami, — gondoltam magamban s jó étvágygyal bekebeleztem azt is. Jött ám azután egyéb is: beafsteak zöld borsóval, azután egy gulyásféle, meg a felséges rántott hal. Már alig birtam enni s épen véget akartam vetni a lukullusi lakomának, mikor még egy fogás jött, — egy tányér kitünő húsleves, benne úszkáló tojással. Most kezdek csak rájönni, hogy tnlajdonképen végig ettem egy angolos dinert, csakhogy megfordított sorrendben. Figyelmes házigazdám akart ezzel nekem, ritka európai vendégének kedveskedni, de hát a kis Ohana-szán fordított sorrendben hordta föl a fogásokat. Sebaj. A fődolog, hogy pompásan megebédeltem és jóllaktam.

Ebéd után két fürgelábú, izmos riksakuli várakozott reám a szálloda előtt. A belső templomhoz, a „Naigu"-hoz készültem, mely két mértföldnyire fekszik a külső templomtól, a „Geku"-tól. Sebes vágtatással haladtunk hegyről fel, hegyről le, egy végtelen hosszú utcán, melynek mindkét oldalán szálloda áll szálloda mellett, a japán zarándokok részére, valamint bazárok emléktárgyakkal és néhány nagy tánc-csarnok, melyekben a „Kagurá"-t, — a szent táncot — lehet látni. Ezt is megnézendő, leszálltam egy ilyen háznál, de hát kevés zarándok lévén épen Yamádában, 50 yent kértek tőlem a tánc ellejtéséért, amit mégis sokallottam ezért az élve-

zetért. Nyüzsgő élet szokott itt néha uralkodni, mivel az izei szent templomokhoz minden japán ember legalább is egyszer elzarándokol életében, még pedig nem csak a sintóisták, de a buddhisták is.

A Japán legnagyobb szentélyét körülvevő park bejárata előtt álltak meg velem a kulik. Szép bronz-díszekkel ellátott, széles fahíd vezet itt át egy folyó fölött. A híd mindkét végén egy-egy hatalmas torii, azaz sintó templomkapu emelkedik. Egyike a kuliknak vezetett. Átkelve a hídon, bent voltunk a szép parkban, hol óriási árnyas fák alatt, gyönyörű vegetáció közepette, három hatalmas ostromágyút pillantottam meg kőtalapzatokon, hatalmas acéllövegekkel körülvéve. A japán-chinai háborúban elfoglalt ágyúk voltak, melyeket hálából a győzelemért, fölajánlottak a nap istennőjének, Amaterasz-nak. Az egyik Krupp-ágyú volt, német föliratokkal. Még érdekesebb az orosz-japán háborúból származó, fehér márvány talapzaton függélyes helyzetben fölállított hatalmas ágyúcső.

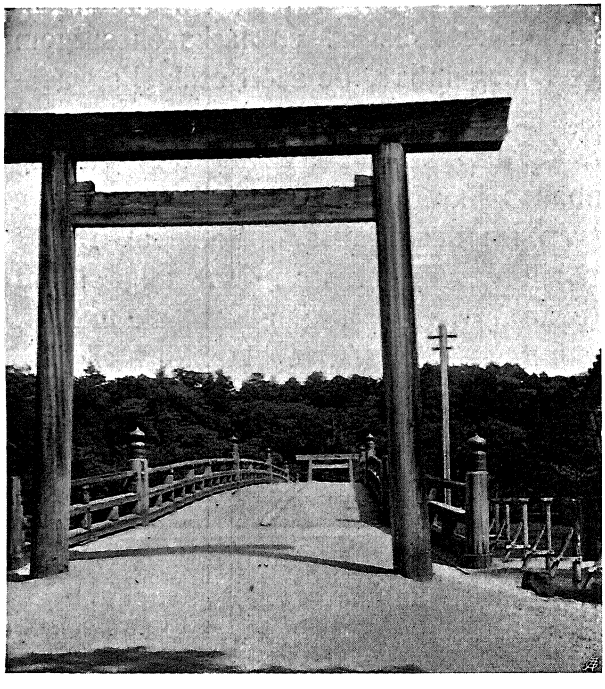

A szent park bejárata.

Majd a szentélyhez értünk, mely szakasztott mása a már leírt külső templomnak. Évezredes fák alatt állanak ezek a templomok is; az őket körülvevő, fakorlát kapujában itt

is van egy fehérfüggönyös kapu. Sok tengerész tisztet és matrózt láttam a függöny előtt állani s imádkozni. Egy sintópap egyenként vezette be őket az oldalsó kapun a gömbölyű folyamkavicscsal telehintett belső udvarra, hol földig hajolva tapsoltak és imádkoztak a szentély előtt. Szinte meghatott az emberek mélységes áhítata az uralkodó ősének szent temploma előtt.

Az izei templomokat ősrégi hagyomány szerint, minden huszonegyedik esztendőben lerombolják s a lebontott templom

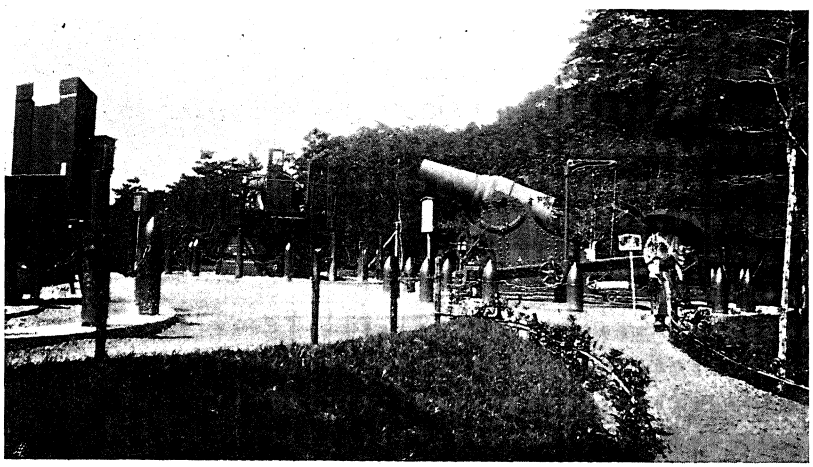

A napistennőnek szentelt ágyúk.

közvetlen szomszédságában építik föl az uj templomot. A legközelebbi felépítés két év mulva fog bekövetkezni. Már föl voltak ott nagy tetők alatt halmozva az uj templomhoz való, szépen faragott gerendák. A régi templom gerendáit, valamint egész anyagát forgácsok és szilánkok alakjában szokták a zarándokoknak eladogatni.

Az ősrégi, hatalmas parkban remek részletek vannak, tündéries tavakkal, melyekben gyönyörűen tükröződnek a hatalmas kryptoméria. Szerettem volna néhány részletet föl venni, de kulim látva szándékomat, ijedten rántotta mindannyiszor vissza karomat. Ijedt arcvonásaiból eléggé kiol-

vashattam, hogy mennyire megbántanám ezzel a szentségtöréssel a zarándokokat, tehát inkább lemondtam a fényképezésről. A nagy parkot átszelő kristálytiszta vizű, szent folyó partján, csoportosan álltak egy szép tisztáson a zarándokok s bambusz kanalakkal merített vízben mosogatták kezeiket s arcukat. Ez a mosakodás 100—400 napos búcsúval jár. Akár a katholikus egyházban.

Ez a belső templom Amaterasz-nak, a Nap-istennőnek van szentelve, kinek a ma uralkodó mikádó egyenes leszármazottja. A japán császári dynasztia a legrégibb e földön s immár kétezer esztendeje uralkodik szakadatlan láncolatban Japán fölött. Már 1281-ben, midőn a nagy chinai hősnek, Kublai Kán-nak Japán meghódítására küldött flottája egy nagy viharban tönkre ment Japán partjain, személyesen jött el az akkori mikádó, Kameyáma, a Nap-istennőnek templomához hálát mondani. De eljött ide 1905 november 17-én a ma uralkodó mikádó is, megköszönni nagy ősének az oroszok fölött kivívott győzelmet.

Dacára a villamos vasútaknak, a modern gépüzemű gyáraknak, a telefon és távirdának, meg modern parlamentnek, a japán birodalom megmarad japánnak s a japánok görcsösen ragaszkodnak őseik hitéhez. A mikádó például nem isten kegyelméből való császár, hanem mint az istenek egyenes leszármazottja, isteni lény, ki jogos és szent uralkodója az országnak, kit senki sem foszthat meg koronájától s kinek szent személyét senki meg nem sértheti.

A mikádó személyének imádással határos tisztelésére jellemző fényt vethet a Japán legujabb történetéből vett következő kis epizód. Midőn a nagy Togó admirális a tszusimai győzelem után Tokióba utazott, hogy személyesen tegyen jelentést császárjának a fényes tengeri győzelemről, a mikádó forró köszönetét fejezte ki neki. Azonban Togó szerénykedve hárított el magáról minden érdemet és dicsőséget, azt felelve a császárnak, hogy a győzelem egyedül a dicsőségesen uralkodó mikádónak, valamint a mikádó fényes őseinek tündöklő erényeire vezethető vissza.

A Nap-istennő templomának alapítása egybe esik Krisztus születésének idejével, tehát közel kétezer esztendős már a templom. Ma is minden fontosabb vállalat előtt ünnepélyes menetben, fényes kísérettel zarándokol el Yamádába maga a mikádó is. Ize tartomány, de főkép Yamáda az a sintóistáknak, ami Róma a katholikusoknak. A templomban aranyozott oszlopok között, drága selyemterítő alatt, brokát-kelmékbe burkolt ládikában őrzik a tükröt, melyet Amaterasz egy karddal s egy drágakővel egyetemben adott első földi utódának, az első emberi Mikádónak, (addig istenek uralkodtak Japán fölött) Dzsimmu-Tennonak, aki 600 évvel Krisztus születése előtt uralkodott, ezekkel a szavakkal:

— Őrizd meg ezt a tükröt, az én képmásomat és családod addig fog uralkodni, míg ég és föld állani fognak!

* * *

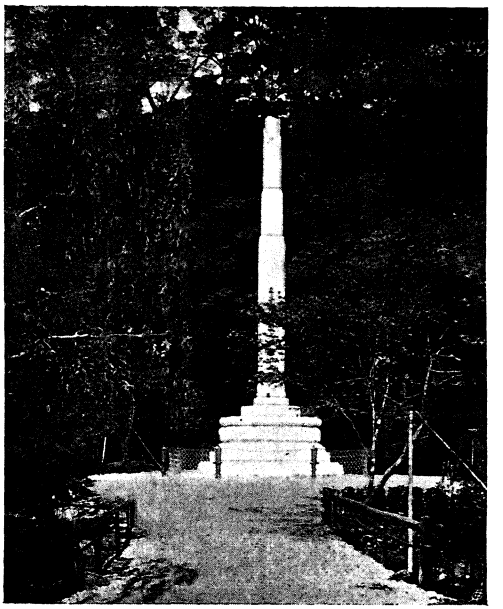

Az orosz-japán háború emléke.

Egész Japánban, minden házban függ valamelyik szobának falán két kis házioltár. Az egyik egy kis sintó-oltár, a „Kamidána", a másik pedig buddhistáknál a „Butszudan", sintóistáknál pedig egy második „Kamidána". A szakaki-fának, a Cleyera japonicának zöld ágacskáit, valamint rizs- és szakéáldozatokat látni mindkettőn. A „Kamidána" a mikádó őseinek oltára. Ezen áll a „Taima", vagyis egy részecske a Nap-istennőnek Izében bemutatott áldozatokból, melyet az év végén osztanak szét egész Japánban s melyet min-

den hűséges japán, mint a mikádó nagy ősének megtestesülését tisztel. Minden reggel, minden tagja a családnak mélyen meghajol a „Kamidána“ előtt s kezeivel tapsol. Este pedig kis lámpásokat gyujtanak meg rajta. A második házioltár a család őseinek van szentelve. A „Butszudan“-on állanak az elhalt családtagok kis lakktáblácskái, melyeknek elülső felén az elhaltnak a halál után kapott neve, a hátsó felén pedig az életben viselt név van arany betűkkel fölírva. Sintóistáknál táblák helyett kis koporsó alakú szekrényke áll az oltáron, melyre rá van írva az elhaltnak neve s halálának napja. Ezekben a táblácskákban illetve kis koporsókban időznek az elhaltak lelkei. Ezeken az oltárokon is meggyujtják minden este a kis lámpásokat.

Árulják a róka-istenséget.

Mennél hosszasabban időzünk Japánban és mennél mélyebb bepillantást nyerünk a japánok belső életébe, annál világosabban domborodik ki előttünk, hogy milyen kitéphetetlen, szilárd szálakkal gyökerezik a japánoknak nemzeti érzése, valamint a haza és az uralkodó iránti szeretete épen az ősök tiszteletében. Ha valaki a hazaszeretetet és az uralkodó iránti tiszteletet ki akarná írtani a japánok szívéből, annak ötvenkét millió ember szívéből kellene ezeket az érzelmeket egyenként kitépnie, mihez ötvenkét millió embert kellene előbb hitében megingatnia. Tessék ezt megpróbálni!

Mialatt Yokkaicsi felé robogott velem a vonat, a látot-

tak foglalkoztatták gondolataimat. Este nyolckor érkeztem meg Yokkaicsi-be. Heves szél fújt. A tenger haragos hullámai még a belső kis kikötőben is minduntalan átcsapkodtak a magas kőmólón. Fáradtan, éhesen és álmosan a kirándulástól, sóvár szemekkel pillantottam ki a sötét éjszakába, hol a messzeségben néhány mozgó fénypontot láttam. Ott volt hajóm, a „Ferenc József". Bárcsak ott lehetnék már! De bizony négy teljes órát kellett volna még addig várakoznom, mert a legközelebbi gőzbárkánk csak éjfélkor volt kijövendő.

Megpróbáltam az ott ácsorgó halászokat rábírni, hogy vinnének csónakon a hajóra, ezek azonban a haragos tengerre mutatva, tagadólag rázták fejüket. Csupán három ember, — apa és két fia — tanakodtak még egymással s végül elém lépve ajánlkoztak, hogy ha nem találnám soknak a vitelbért, egy yent és harminc szent, ők hazavisznek. Mondanom sem kell, hogy pillanatig sem habozva s nem mérlegelve a rám váró veszélyeket, örömmel ugrottam be a törékeny kis járműbe s törökösen keresztbe rakva lábaimat, telepedtem le a hosszúorrú számpán fenekére, gondolva, hogy ha ők nem féltik életüket, úgy nyugodtan rájuk bizhatom a magamét is.

Hat izmos kar feszült neki a számpán farán levő egyetlen evezőnek és csakhamar kint voltunk a koromsötét éjszakában, a haragvó tenger hátán, mely félelmetesen megtáncoltatta a törékeny járművet. Nem fogom egyhamar elfelejteni ezt az éjjeli csónakázást! Egyedül, három idegen japán halászszal, kint a nyílt tengeren, olyan sötétségben, hogy a szemeim elé tartott kezeimet sem láthattam. Valahányszor a víz menydörgésszerű harsogása egy nagyobb hullám közeledtét jelezte, imákat mormolt mindhárom halász. Mikor azután a nagy hullám túlsó felén lefelé zuhantunk, hangos kacajban törtek ki mind a hárman. Egy órai kemény munka után a hajón voltam s bőségesen megjutalmaztam a derék embereket, kikkel még a legnehezebb időben is bármikor kész lennék vízre kelni.

* * *

Yokkaicsi tipikus japán városka. A kikötő felé vezető utcákban, hol a nagy halraktárak vannak, a szárított halaknak a beáztatott kenderre emlékeztető kellemetlen szaga tölti be a levegőt. A hal a japán partok nagy halbősége folytán már ősidők óta nagy szerepet játszik a japánok táplálkozásában. Annyi rengeteg halat fognak, hogy egy részét egyszerüen, mint trágyát szórják ki a földekre, egy részével pedig a sertéseket etetik. Európai embernek nem is igen ízlik a keletázsiai sertés húsa, a csukamájolajra emlékeztető, sajátságos mellékíze miatt.

Yokkaicsinak is, mint csaknem minden japán városnak meg van a maga különlegessége s ez az úgynevezett „bankóporcellán". Az itt égetett cserépedények és vázák minden idegennek azonnal szemet szúrnak sajátságos szépségükkel. A zománc nélküli, érdes felületű, gyönyörű színes erezettséget és márványozottságot mutató, vékonyfalú edények készítése különös ügyességet kíván. Gyönyörű kis teáskannákat és vázákat készítenek, melyeket azonban nem a forgó korongon s nem is szabad kézből formálnak, hanem külön erre a célra szolgáló, szétszedhető formák fölött állítanak össze, négyszegletes agyaglepénykékből. A fínom csíkokat, a márvány- vagy szalmafonat-mintát pedig úgy állítják elő, hogy a különféle színű földekkel kevert agyagot csak felületesen gyúrják össze a fehéres agyaggal s azután úgy, mint a mi gyúrt tésztáinkat, egy nyújtó-deszkán hengerlik egészen vékonyra a keveréket s ebből az agyaglepényből késsel szabják ki az egyes darabokat, melyeket a formára fektetve az ujjakkal összenyomkodnak. De még az edények fenekét is külön vágják ki s tapasztják azután alul a vázára vagy a kannára. A megszárított edényt huszonnégy óra hosszat égetik.

Én is elkísértem parancsnokunkat, midőn visszaadta a város polgármesterének a hajónkon tett látogatását. A polgármester az európaiasan berendezett tanácsteremben fogadott s japán pezsgővel, az úgynevezett „Champagne Cider"-rel, meg cigarettával kínált meg bennünket, mosolyogva s haj-

longva nyujtva át mindegyikünknek ajándékkép egy csinos papirlegyezőt, valamint az épitendő kikötő terveinek egy-egy példányát. A nagyszabású kikötő 350 millió yenbe fog kerülni s még ez évben megkezdik épitését. Nekünk szinte érthetetlen, hogy ilyen közel a yokohámai nagy kikötőhöz, ekkora költséggel építsenek még egy kikötőt. De hát a japán nép hamar fölfogta a tengeri kereskedelem nagy fontosságát és éles jövőbelátással, nem sajnálva semmi költséget, igyekszik tengeri forgalmát mennél szélesebb alapokra fektetni.

* * *

Yokkaicsiból vasúton nem egészen két óra alatt eléri az ember Nagoyát. Ennek a 300,000 lakosú városnak megtekintését annál kevésbbé hagyhattam ki útiprogrammomból, mivel itt van Japán leghatalmasabb, legszebb és legtipikusabb daimió-kastélya, melynek már a mult század ötvenes éveiben akkora híre volt Európában is, hogy nem egy európai porcellángyár a nagoyai kastély képével diszítette tányérait.

Néhányad magammal szálltam ki egy reggel Nagoyában a vasútról s riksába ülve egyenesen az elegáns „Nagoya Hotel"-hez hajtattunk, bejelentve, hogy ott akarunk ebédelni. Nagoya szinte amerikaias gyorsasággal fejlődő szép város, igen széles utcákkal, közterekkel s a megtekintésre érdemes régi templomokkal. Hogy villamos vasútja is van a városnak, azt talán nem is kell mondanom.

A büszke daimió-kastély a város szélén emelkedik ki egy hatalmas parkból, uralkodva az egész város fölött. Útunk legelőször is oda vitt. A kastély ma, kaszárnya, de műtörténelmi érdekességénél és becsénél fogva a mikádó tulajdona s csak Tokióból nyert engedélylyel lehet megtekinteni. A névre szóló belépési engedélyt tokiói nagykövetünk a legnagyobb szívességgel szerezte be számunkra. Midőn leszálltunk riksáinkról, a katonai őrség lövésre kész állásban fogadott bennünket a park bejáratánál. Írásbeli engedelyünk előmutatása után az őrségen levő tiszt hivatali szobájába vezettek, ki, miután beírtuk még neveinket az obligát vendégkönyvbe,

egy katonát adott mellénk vezetőül. A kastély nagy udvarát, melyen katonák gyakorlatoztak, széles, mély sáncárkok és cyklopi falak veszik körül. Magas japán fenyők és cédrusok alkotta természetes rámában tárult föl itt előttünk, teljes pompájában, az 1610-ből származó fantasztikus, büszke lovagvár, valaha első Tokugáwa családbeli sogúnnak a székhelye.

A régi, különösen a történelmi érdekességgel biró épületek iránt mindig nagy érdeklődéssel viseltettem. Élvezettel tudok az ilyen dolgok szemléletébe elmerülni. A hatást, melyet a nagoyai várkastély reám gyakorolt, még sem tudnám papirra vetni. Egyre vártam, hogy fényes kísérettel vonuljon ki belőle a hatalmas főúr, a daimió, kísérve lakk-vértezetű s lakk-kalapos katonáitól, valamint a címeres, tarka zászlók sokaságától és hölgyeinek aranyos palankinjaitól. Mindezek helyett európai csizmába, sapkába s kaki-ruhába bujtatott, modern ismétlőfegyveres katonaság gyakorlatozott a kastély tövében.

A büszke daimió-kastély.

A kastély ötemeletes, de már a földszintje is olyan magasan fekszik, mint egy négyemeletes ház teteje. A négyzetes alaprajzzal biró palota impozáns cyklopi alépítményen nyugszik, melynek élei ferdén vannak lemetszve. Az alépítménynek nincsenek ablakai, csupán egyetlen erős kapuja. Minden emelet frontja rövidebb valamivel mint az alatta levő emeleté, minek folytán a palota körvonalai a pyramisokra emlékeztetnek. Az egyes emeleteket csúcsban kifutó, hajlott tetők fedik köröskörül. A legfelső tető gerincének két végén egy-egy hatalmas színarany delfin ragyog a napfény-

ben. A tátottszájú delfinek fejükkel nyugszanak a tetőn, míg testük a magasba nyúlik, legmagasabbra nyúlnak pedig a farkuszonyaik. A halak pikkelyei 18,000 darab régi japán aranypénzből készültek. A két delfin értéke körülbelül nyolc millió korona. Egyikük ki volt állítva 1873-ban Bécsben, a világkiállításon s az azt hazaszállító francia hajó, a „Nil", elsülyedt útközben. Csak hosszabb idő után sikerült a buvároknak az arany delfint a többi elsülyedt kincsekkel együtt ismét a felszínre hozni. Azóta ott pompázik ez a delfin is megint a várkastély tetején s ha beszélni tudna, sok érdekes dolgot mesélhetne egy ideig árván maradt társának kalandos utazásáról.

Beléptünk az erősen megvasalt, nehéz tölgyfakapun. Nagy sötétség s hideg, nyirkos pincelevegő fogadtak bennünket a vastag kőfalak mögött. Vaskos tölgyfalépcsők vezetnek innét föl a magasba, igen magas fokokkal, melyeken igen kellemetlen úgy a föl- mint a leszállás. A legfelső emeletről pompás kilátás nyílik a városra s az azt környező termékeny sikságra. A termekben nem áll különben semmiféle bútor. A kastély udvarában egy bővizű, nagyon mély kút is van, mely ostrom esetén képes lett volna néhány ezer ember vízszükségletét ellátni. A palota körül még néhány pazar berendezésű, földszíntes úrilakás is van, melyekben a sogún és a daimió laktak. Harisnyás lábbal mentünk végig a padlót borító, piros-selyem szegélyű fínom gyékényeken. A termek festményes papirfalai s eltolható ajtai, valamint szépen berakott famozaikos menyezetei, szépség dolgában vetekednek a kyotói régi császári palota termeivel.

Nagoya első sorban hatalmas iparának köszönheti gyors föllendülését. Főiparágai a porcellángyártás, a lakk-dolgok és a cloisonné-vázák gyártása. Itt készül azonkívül a legfínomabb tojáshéj-porcellán is. Az európai piacra szánt porcellánra Yokohámában festik rá azután a pompás tájképeket és virágokat. Közvetlen Nagoya mellett fekszik Szeto is, mely hely annyira híres porcellánjáról, hogy Japánban ma is Szeto-nak nevezik gyüjtőnéven a porcellánt. Nagoyában van-

*

nak különben a legnagyobb cloisonné gyárak is. Lehet mondani, hogy Nagoya egymaga látja el ezzel az ízléses luxuscikkel a világ összes piacait. Nagoyában valami 30,000 ember kizárólag cloisonné-gyártással foglalkozik. Nem csak apró vázákat, de 2—3 méter magasakat is készítenek az itteni gyárakban.

Érdekes eme vázák készítési módja. Az ezüstből, vörös- vagy sárgarézből készült vékonyfalú vázára először is rá-

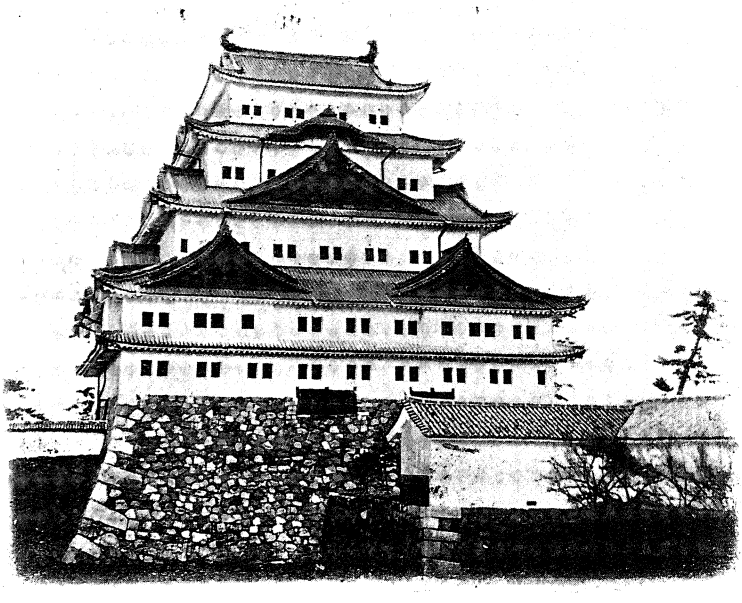

A nagoyai várkastély.

rajzolják a mintát. Rendesen minuciózus pontossággal megrajzolt virágokat, leginkább a japánok kedvenc virágait, mindenféle színű chrysanthémumokat, iriszt, päoniákat, cseresznyevirágot, vagy sárkányokat, japán ezüst gémet stb. A rajz mentén 1—2 milliméter vastag drótot forrasztanak a vázára, mi igen fárasztó, szemrontó s időtrabló munka. A dróttal körülvett kis rekeszeket azután kitöltik különféle színű, híg, sűrű zománccal s csak miután megszáradt a zománc, kerül a váza a tűzbe, melyben az email előbb megolvad,

majd megkeményedik. A tűzből kikerült váza felülete persze érdes még és egyenetlen s esztergályozással csiszolják tükörsimára. A csiszolt vázán jelennek csak meg igazán teljes pompájukban a színek. A cloisonné-készítést sok más iparággal együtt Chinából vették át a japánok, kik velük született kézügyességük folytán hamar túl is szárnyalták mestereiket. A kifogástalan, elsőrangú cloisonnét arról lehet megismerni, hogy tükörsima felületén nem szabad a legkisebb pórusnak sem lennie, vagyis az égetési folyamatnak kifogástalannak kell lennie, különben egész csomó kis légbuborék marad az emailban, melyet azután már nem lehet simára csiszolni, legfeljebb színes viasszal tömik be a pórusokat, ezt azonban a gyakorlatlan szem is hamar észreveszi a vázán. Valamirevaló japán cloisonné-vázán még nagyítóüveggel sem fogunk egyetlen pórust sem fölfedezni, míg a chinai cloisonnék, — még a pekingi legelső cloisonné-mester keze alól kikerült darabok is — annyi pórust mutatnak, mint az ember kezén a bőr. A japánok nem elégedtek meg vele, hogy lefőzték a chinaiakat, de tökéletesítették is a cloisonné-gyártást s ma már néhány nagoyai művész keze alól drótnélküli pompás cloisonnék is kerülnek ki, melyekre drótrekeszek nélkül alkalmazzák a folyékony zománc-masszát, mi hihetetlen kézügyességet kíván. Az ilyen vázán nem választják el azután ezüst sávok az egyes színeket egymástól, hanem akár egy olajfestményen, művésziesen folynak a színárnyalatok egymásba. Persze, hogy az ilyen váza tetemesen többe kerül, mint a a közönséges cloisonné.

Nagoya műiparában nagy szerepet visznek a lakk-tárgyak és a papirlegyezők, melyekből óriási kivitele van a városnak. Utóbbiakat csak futólagosan néztük meg. Időnk nagyon is ki volt mérve s a nagoyai híres curio-shop-ok megtekintését nem akartuk elmulasztani. A Japánban tett utazáson egyike a legnagyobb élvezeteknek a régiségkereskedők üzleteiben motoszkálni s kutatni. A rendesen hosszúkás üzlethelyiségben egymás hátán állanak az érdekesnél érdekesebb dolgok, mint a vakító arany szentélyben lótuszon

ülő Buddhák, Kvannonok, a régi japán vértezetek, fegyverek, gongok, a porcellán- és bronztárgyak, brokát papi-ruhák, templomi lámpák, fémtükrök és Isten tudja mi minden! Még a menyezet is tele van velük aggatva. Nagy kötegekben hevertek ott a régi színes fametszetek is. Sajnáltam, hogy nem volt időm a képeket átkutatni, pedig ki tudja hány kitünő Hirosige, Utamaru és Hokszai hevert ebben a kincsesbányában. A japán színes fametszetek már Európában is kezdenek hódítani s áruk ma, már Japánban is meglehetősen magasra szökkent. Nagoyai emlékként egy japán csodatükröt vásároltam magamnak. Európai neves fizikusok köteteket írtak már össze e tükrök megfejthetetlennek látszó sajátosságáról, mely abban áll, hogy ha a teljesen símára csiszolt és polírozott, köralakú fémtükörrel felfogjuk és a szoba falára vetítjük a napfényt, úgy a falon megjelenő fényudvarban megjelennek a tűkör hátlapján levő dombormüvű alakok és virágok is.

A bronz lámpásokat s templomi kellékeket áruló kereskedők hosszú utcáján robogtunk azután végig a nagoyai Kvannon hatalmas templomához. Ez a templom imponált nekem legjobban egész Japánban, nem véve ki még a kyotói Azaksza-Kvannon-nak a templomát sem. A hatalmas arányú templom bronzzal fedett óriási dupla tetejével, valóságos remeke a japán épitészetnek. A tetőt gyönyörű patina borítja. Ilyen nagy bronz felületet sem láttam még életemben sehol s nem is hiszem, hogy fognék valaha látni. Szépen faragott hengeres faoszlopok tartják a tetőt, mely olyan magasan fekszik, hogy még a legmagasabb cédrusok is csak az alsó tetőnek az ereszéig érnek föl koronáikkal. Az udvarban függ erős gerenda-állványon a nagy bronz-harang, mögötte pedig ötemeletes szép pagoda áll, körülvéve a törpefenyők sokaságától. Két érdekes, öreg magas fenyő áll itt, melyeknek törzsei mint egy kötél vannak egymás köré csavarva. A két törzs valami tíz teljes csavarodást mutat rajtok. Mi mindenre van a japánoknak idejük s türelmük!

Cipőmet levetve haladtam föl a tükörszerűen fénylő

falépcsőn a nyílt folyosóra s onnét be a fínom gyékénynyel beborított padlójú, szép világos templomba, melynek hatalmas arányai igazán megleptek. A dús aranyozású főoltáron, nagy arany lótuszon trónol a kegyes Kvannon-istennőnek nagy arany szobra, körülvéve virágoktól s az égő gyertyák százaitól, mint a katholikus templomok Mária-szobra a májusi ájtatosságok idején. Hat kopaszra beretvált fejű buddha-pap térdelt előtte, arany brokát ruhákban, nyakukban a stólával, kezeikben a rózsafűzérrel és a füstölővel. Mekkora hasonlatosság van a külsőségekben a katholikus és a buddhista templomok szertartásai között! Ha sikerülne egy műveletlen öreg anyókát, kinek fogalma sincs a Buddhizmusról, hirtelen idevarázsolni, bizonyára megesküdnék reá, hogy egy nagy litániát hallgatott végig egy szép Mária-oltár előtt, melyhez fogható szépségű Mária-oltárt nem látott még talán Budapesten sem. Legfeljebb az ütne szöget a fejébe, hogy miért nincsenek a templomban padok s miért térdelnek az emberek cipő nélkül a fínom, tiszta gyékényen.

A délutáni forróság elől bemenekültünk egy szép teaházba, melynek az udvarra nyíló árnyas, szellős terraszán kimonóban heverészve a gyékény-padlón, fogyasztottuk a gyalult jeget limonádéval. Melegük volt a teaházi leányoknak is, mert azok meg paradicsomi kosztümben sétáltak lent a miniatür kertecskében, minduntalan beleülve a kert közepén levő aranyhalas medencébe. Érdekes, hogy mennyire hozzászoktunk már mi is a japán élethez. Ez az európai embernek bizonyára szokatlan látvány ép oly kevéssé hozott ki bennünket sodrunkból, mint amily keveset törődtek a lent sétáló Évák a mi jelenlétünkkel.

A JAPÁNOK SZENT SZIGETÉN.

Mijádzsima.

Kobe felől fordult be hajónk első ízben a csodás japán beltengerre. Kobe és Hiogo házai csakhamar eltűntek szemeink elől. Maiko is hamar visszamaradt tiszteletreméltó öreg fenyőivel, Akasi magas fái közül pedig még sokáig ragyogtak felénk egy régi büszke daimiókastélynak fehér falai és merészen ívelt teteje, míg a szemben levő oldalon a hatalmas Avadzsi-sziget partjait látjuk.

A japán beltenger valami 420 kilométer hosszú, szélessége pedig 15 és 70 kilométer között váltakozik, tehát nem valami jelentéktelen apró tavacska, hanem valóságos tenger. Csodás szépségű partok övezik a japánok tengerét, melynek sima tükrében tetszelegve nézegeti magát ezer meg ezer szép zöld sziget. Szinte bámulatos, hogy még a tengerből kiemelkedő, legparányibb magános szirten is látunk legalább két-három elgörbült törzsű öreg fenyőt, melyeknek ágai csaknem a vízbe érnek. A japánok nem tűrik a kopárságot és ki tudja, hány évszázad előtt ültette el oda ezeket a fákat egy szépérzékű japán. Mert maguktól bizony nem igen nőttek.

Álomszerű japán tájképekben gyönyörködünk egész nap, melyeket tulajdonképen már ismerünk a japán tea-asztalkák,

tálcák és egyéb japán dísztárgyakról, de eddig csupán a japán fantázia szüleményének tartottuk, pedig hát csodás szépségben és talán még csodásabb színekben ugyanazok a tájak elevenednek itt meg bámuló szemeink előtt. Zöld hegyek vesznek minden oldalról körül, úgy, hogy azt sem látni néha, hogy honnét is jöttünk voltaképen, azt pedig, hogy merrefelé jutunk ujra ki ebből a teljesen zárt hegyi tóból, el sem tudjuk gondolni, olyan tömkelege a szigeteknek vesz bennünket körül. Milyen szép időtöltés lenne, ennek a csodás tengernek egész partvidékét beutazni s minden egyes szigetét apróra megnézni! Én még szerencsés vagyok, hiszen öt alkalommal utazhattam végig az itteni beltengeren, még pedig mindannyiszor más más irányban.

Estefelé horgonyt vetettünk Matszuháma előtt. Ez a csinos kis japán helység mindjárt rabul is ejtett bennünket két teljes napra, pedig csak egy éjjelt akartunk ott tölteni. Hej de gyakori dolog Japánban, hogy nehezünkre esik valamely helytől megválni! Hányszor megtörtént velem a fölkelő nap országában, a gyönyörű országútakon tett sétáimon, hogy semmikép sem tudtam magamat a visszafordulásra rászánni, annyira vonzott az az ideális szép táj, mely az útnak minden kanyarulatánál szebb és szebb lett és szinte rákényszerített, hogy csak menjek tovább. Képes lettem volna akár étlen-szomjan tovább menni, mendegélni, nem is kérdezve, hogy hová vezet hát az út?

Matszuhámában is, mint egész Japánban, a legszebb hely az isteneké. Mindjárt a tengerparton évszázados, terebélyes fenyők alatt kezdődnek a szép kőlámpások szegélyezte kőlépcsők, melyek egy magaslatra visznek bennünket, hol isteni nyugalom közepette trónol a kis sintó-templom, udvarán az elágazó törzsű cikászpálmákkal, a sötét lombozatú, sugáregyenes kryptoméria kkal és a vakító napfénynyel élénk ellentétet mutató, zöld reflexű árnyékban meghúzódó, zöld patinás bronz-templomlámpásokkal és a mohfedte kőlámpásokkal. Miniatür fatemplomocskában, amolyan kápolnaféleben űl a pirosfülű, fehér róka-isten. A sűrűn egymás

mögött fölállított piros templomkapuk, melyeknek mindegyike tele van ragasztva fogadalmakkal teleírt papirlapocskákkal, valóságos folyosót alkotnak a szentélyhez. Áldozati rizsszemek hevernek a róka-isten előtt s az izzó, vékony pálcikák egyre ontják az illatos füstöt. A sűrű zöld lombozat között megpillantjuk a szép japán kék eget, alant pedig a sötétzöld tengert és a szemben levő szigeteket. A templomi csöndet csupán néha-néha töri meg a Simonoszeki-ből Kobe felé siető Szanjo-vasút zakatolása, mely a hegyek lábainál, szorosan a beltenger partján robog végig.

Sétámon betértem egy idyllikusan fekvő, csinos kis házikóba s köszöntve az ott ülőket, minden teketória nélkül magam is közibük telepedtem. Az anya s leánya kimonókat varrtak, a családfő, egy öreg japán békésen pipázgatott, míg fia egy csomó fényképet keresgélt elő a japán-orosz háború és a boxerlázadás idejéből, melyekben ő is részt vett. Igazán megirígyeltem ezeknek az egyszerű, de megelégedett embereknek a boldogságát. Bár ott maradhattam volna közöttük!

Ujabb, egésznapi szép utazás után, estefelé megérkeztünk a japánok szent szigetéhez, Mijádzsimához. Csak keskeny tengerszoros választja el a szigetet a japán főszigettől, Honsu-tól. Stratégiai szempontból nagyon fontos pontja ez a japán beltengernek. Minden japánban vásárolt térképen vastag piros vonallal van a szent sziget bekerítve, mi annyit jelent, hogy tilos ott fényképezni, ha csak nem akarunk a japán dutyival közelebbi ismeretséget kötni. A sziget alaposan meg van erődítve. Ügyesen vannak az erődök a sziget fái között elrejtve s csak nagy nehezen sikerült itt-ott egy nagy ágyú torkát fölfedeznünk. Legfeljebb a feltünő sok telefon- és távirda-sodrony árulja el, hogy sok erődnek kell a szigeten lennie.

Mijádzsima az úgynevezett „Nihon szankei"-nek, vagyis „Japán három legnagyobb látványosságá"-nak egyike. A második Amanohasidáte, Japán nyugati partjain, a miyázui tengeröböl vizén keresztben áthúzódó, három kilométer hosszú s körülbelül hatvan méter széles, természetes út, gyönyörű

A tengerben álló sintó templomkapu.

fenyőkkel benőve, melyet „elsülyedt égi híd"-nak is nevezneк. A harmadik pedig a Csöndes-oceán partján fekvő Matszusima, hol néhány száz fantasztikus formájú, görbe fenyőkkel benőtt sziklaszirt áll a szendai-i öböl vizében, melyeken fehéren törnek meg a pihegő oceán kék hullámai. Láttam mind a hármat s mondhatom, hogy ha kezdünk beletanulni a japánoknak a mienktől kissé eltérő ízlésébe s kezdjük megérteni s fölfogni azokat a szépségeket, melyekért a japán ember lelkesedik, úgy feltétlenül meg kell hajolnunk az ő ítéletük előtt, melylyel gyönyörű országuknak ezt a három legszebb pontját kiválasztották.

A három híres hely között a legislegszebb mégis a beltenger bájos királynője, a szent sziget Mijádzsima, vagy Itszukusima. Valóságos idyll ez, egy darabka paradicsom, a fák közt rejtőző szent templomokkal, melyek előtt a japán torii-k, ezek a nemes vonalú templomkapuk állanak. Egy hatalmas gerendákból épült torii kint áll a tenger vizében, szemben a főtemplommal. De még a tengerparti szirteken is miniatür fatemplomocskák húzódnak meg, szakasztott másai a nagy sintó-templomoknak. A tengerparti útat száz meg száz toro, azaz kőből faragott fogadalmi templomlámpás szegélyezi. Nem messze a parttól van a piros oszlopokon nyugvó templom-komplexus, cölöpökön nyugvó terrasszaival és hosszú nyílt folyosóival, melyek alá dagály idején fölnyomul a tenger vize, azt a látszatot keltve, mintha az egész templom a tengeren úsznék. A fák lombjai közül magasan emelkedik ki egy szép ötemeletes piros pagoda, messze kinyúló ereszekkel s körülvéve a környező templomok meredek cseréptetőitől. Isteni szép hely ez, hol még a tengernek is valami bámulatosan átlátszó, zöldeskék színe van, melynek mélyében fátyolszerű, fehér medúzák ezrei uszkálnak, míg a felületén leírhatatlan üde zöld színben tükröződnek a sziget fái.

A sziget kilenc kilométer hosszú s négy kilométer széles, a közepén a csaknem 500 méter magas Miyáma hegygyel. Az egész sziget egyetlen bájos park, erdős hegyekkel,

idyllikus keskeny völgyekkel és a parton futó gyönyörű útakkal. A fák sűrű lombozatán alig-alig bir egy kis napfény átszűrődni. A nagy fenyők között még a japán cseresznyefák és kaméliafák is szegélyezik véges-végig az útat, melyek tavaszszal a virágzás idején leírhatatlan bájt adnak a különben is tündéri szépségű helynek. De az ám még csak a felejthetetlen látvány, midőn este felé kigyúlnak az út mentén a fogadalmi lámpások százai s a biborszínű égre rajzo-

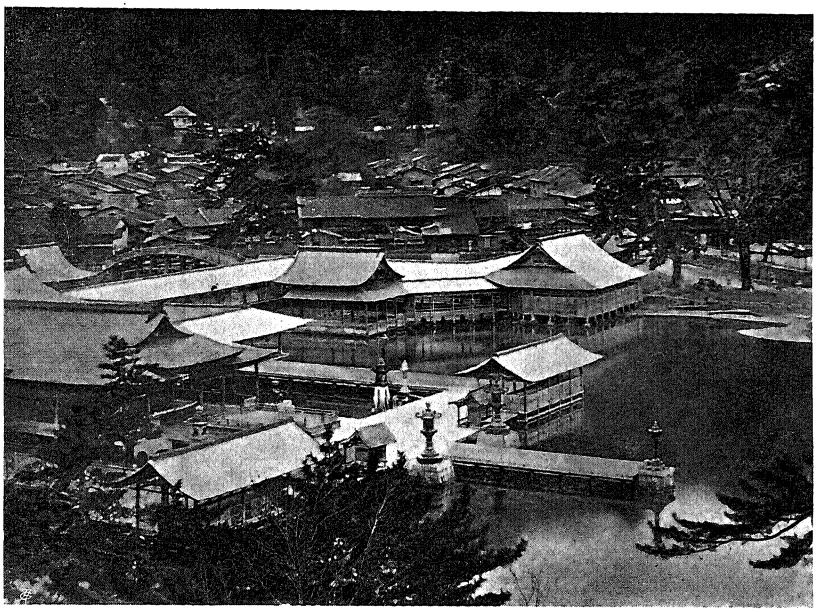

A szent templom a tengerbe nyúlik.

lódnak a templomkapuknak és a pagodának misztikus silhouettjei! Nincs ennek az egész világon párja. Ezt látni kell!

Mijádzsima szigetén már emberemlékezet óta nem szabad sem születésnek, sem pedig halálozásnak történnie. Mindkét esetben még idejekorán csónakra teszik és átszállítják az ilyen dolgokra várókat a szemben levő szárazföldre. Kutyának sem szabad a szigeten tartózkodnia. Annál jobb dolguk van itt persze a macskáknak, melyeknek japán szokás szerint tőből le van vágva a farkuk, miáltal a néphit

szerint a macskában élő koboldok és gonosz szellemek kiűzetnek ezekből az állatokból. Feltünő sok szelíd őz, dámvad és galamb is tartózkodik a szigeten. A levegőben csodás szépségü lepkék kergetőznek, míg a bokrokon és a pázsiton bámulatos színpompájú rovarok szökdécselnek és játszadoznak. A fák lombjai reggeltől estig hangosak a japán cikádáknak, ezeknek a különös rovaroknak madárénekhez hasonlító, átható zenéjétől; mikor pedig leszáll a bűbájos, langyos este, fölcsendül a lombok között az uguizu-nak, a fülemülének csodás szépségű éneke. Mijádzsima Eldorádója az állatoknak.

A templomok közelében húzódik meg Aki, egy kis helység csinos, tiszta faházaival, melyeknek mindegyike valóságos bazár. A sziget lakói ugyanis nagy művészek a fafaragásban. Nálunk nagyobbára teljesen ismeretlen, pompás japán fanemekből faragják a legcsodálatosabb dolgokat, mint a híres mijádzsimai köralakú fatálcákat, melyeket szép virágok vagy a mijádzsimai templomok és templomkapuknak dombormüvü képei diszítenek; az illatos kámforfából chatulle-okat, egy teljesen áttetsző, a fényt átbocsátó pirosas színű fából pedig dobozokat faragnak. Különösen művészi precizitással faragják ki a virágokat és a rovarokat a sötét, kemény fából esztergályozott, apró, gömbölyű bonbonnier-eken. Igazán nehéz a választás, hogy mit is vegyünk hát magunknak emlékül. Úgy vagyunk itt, mint a gyermek a játékos boltban. Legjobban szeretnők mindjárt az egész boltot megvásárolni.

Elhaladtam az iskola előtt is. Már messziről föl lehet ismerni, olyan egyforma az iskolaépületek külseje egész japánban. A félretolt nagy ablakok mögött látom a tanteremben a fekete szalonkabátos tanítót és a kezöket jelentkezésre emelő, tarkaruhás kis leányokat és fiúkat. A falakon modern természetrajzi ábrák lógnak, olyanok, aminőket a mi elemi iskoláinkban ugyan hiába keresnénk. Ugyan ki gondolta volna még csak ötven év előtt is Japánban, hogy ilyesmi is lesz valaha a szent szigeten? De van ott ma már egyéb is. Ott emelkedik a pazar berendezésű, uj Mikádó-Hotel, mely-

nek az erdőben szétszórt pavillonjaiban válogathatunk európai, vagy japán lakások között. Ennél idyllikusabb tartózkodási helyet már nem is lehet elképzelni.

A helységen keresztülmenve, kiértem a tengerpartra. Az út fölött hatalmas bronz-templomkapu emelkedik itt majesztétikusan, melynek karcsú, kissé ferdén álló szárai között keresztül pillantva, látom az árnyas fenyők alatt a templom-

Az erdőben rejtőző idyllikus hotelszobák.

hoz vezető útat, jobbról-balról kőből faragott templomlámpásaival, ezekkel az őseredeti japán dolgokkal, melyek már Európában is kezdenek hódítani s ma már nem egy úri parknak elmaradhatlan díszei. Majd két oldalt a japán templomok rendes dísze következik, egy-egy koreai oroszlán bronzszobra kőtalapzaton. A kidülledt szemű, sajátságos oroszlán elülső lábait annyira előre nyújtja, hogy az álla csaknem a talapzaton nyugszik, vagy pedig egy golyóra

támaszkodik, míg hátulsó lábai ki vannak egyenesítve, elágazó, bozontos farka pedig, akár egy mókusé, egészen előre hajlik a fej fölé.

Mindjárt a nagy templom bejáratával szemben van a szent istálló, a szent lovakkal. Kis ablakszerű nyílásokon dugja ki a fejét a két ló az istállóból, előttük pedig kőtalapzaton álló nagy kőtányér van. Ezeknek közelében egy kis asztalon, zabból és korpalisztből készült kis kolbászkákat látok kis cseréptányérkákon. Mindkét ló dobogni kezd lábaival és fejét rázogatja, amint feléjük közeledem. Elveszek néhány tányért és a lovak tányérjába ürítem a kolbászokat, míg az üres tányérkákra néhány rézpénzt dobok. Ehhez igazán nem kell útbaigazítás. A kolbász eladását nem ellenőrzi senki, nem is láttam élő emberi lényt a közelben, annyira megbíznak az emberek becsületességében. A szent lovak megelégedetten ropogtatják az ilyen szent lónak való fínom csemegét, én pedig belépek a cölöpökön nyugvó, piros oszlopos nyílt folyosóra, mely a templomhoz vezet. Szelid őzek jönnek velem szembe, melyek szabadon járnak ki s be a templomba s nem is ijednek meg senkitől sem.

A főtemplom három oldalról nyílt nagy csarnok, melynek egymásra rakott fakéregből készült és a szélein beretvaélességű késsel egyenesre levágott teteje piros faoszlopokon nyugszik. Ez a tető az ismertetőjele a sintó-templomoknak. A buddha-templomok ugyanis cseréppel vannak fedve. Előtte egy a tengerbe kiugró széles terrasz van cölöpökön, a melyen egy nagy bronz oroszlán és egy nagy bronz ló állanak néhány szép bronz fogadalmi-lámpással. Remek kékeszöld patina borít mindent, a patina legnemesebb színárnyalataiban. A színek pompásan beleilleszkednek a tenger és az isteni zöld természet színeibe. Micsoda harmóniája a kék és zöld szinnek! Ilyet is csak Japánban lehet látni! Innét különösen elbájoló az előttünk föltáruló tenger, a vízben álló impozáns templomkapuval. Ebbe a fantasztikus szép tájba, mely évszázadok előtt épen úgy nézhetett ki, mint ma, szinte nem is illik bele az a kis fehér gőzhajó, mely az utasokat ép most

vitte át a szigetről a túlsó partra, ahol ebben a pillanatban állt meg a vonat Mijádzsima állomáson, melynek füstjét még mint valami nagy kígyót látom a zöld hegyek alján elhúzódni.

Három istennőnek, úgymint Icsikisimának és két nővérének van a templom szentelve. Alapításának ideje az ismeretlenség homályába vész. Mindössze annyit tudnak róla, hogy a tizenkettedik században restaurálták. A tágas csar-

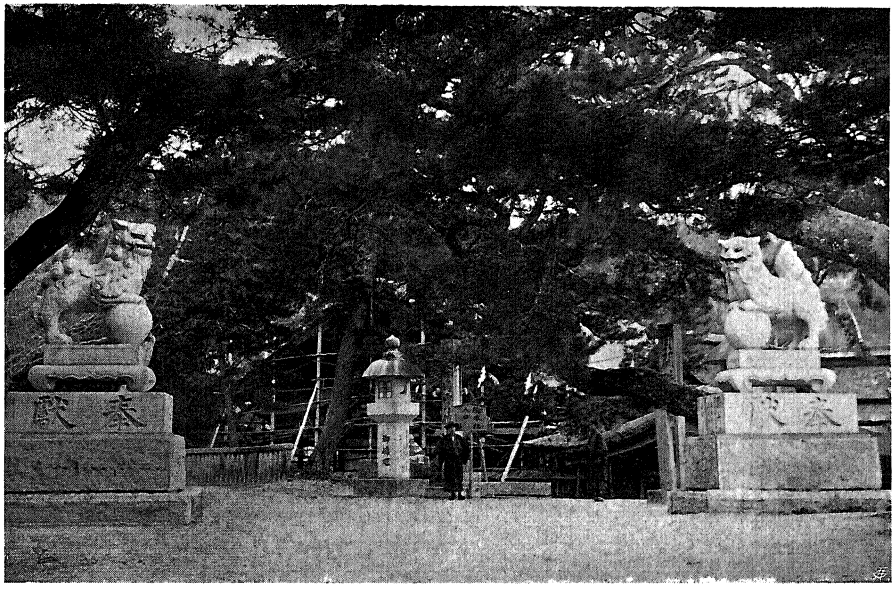

Égi kutyák a szent templom bejárata előtt.

nok közepén, egyszerű oltáron látjuk a sintó-templomok fő kellékét, a kerek tükröt. Előtte magas léc állványon csüng a gohei, egy az oldalain behasgatott, vastag fehér papiros köteg, körülvéve zöld ágakkal, melyekről a buddhista színekben pompázó szalagok lógnak le. Fönt a menyezeten néhány laposra nyomott oktaéder alakú, nehéz bronz lámpás függ, művésziesen áttört oldallapokkal. Ugyancsak a menyezet egyik keresztgerendáján húzódik végig a rizsszalmából fonott vastag kötél, a rákötözött fehér papirszalagokkal. Bál-

ványszobrok nincsenek a sintó-templomokban. A templom egyik sarkában óriási templomi dobot látunk, akkorát mint egy nagy boroshordó, melynek dongái azonban egyetlen fatörzsből vannak kivájva s melynek a fenekén és a tetején állatbőr van kifeszítve.

Az oltár mögötti falon van a tszusimai tengeri ütközet képe, egy tíz méter hosszú olajfestmény, teljesen európai modorban, művésziesen megfestve, egy az ütközetben készí-

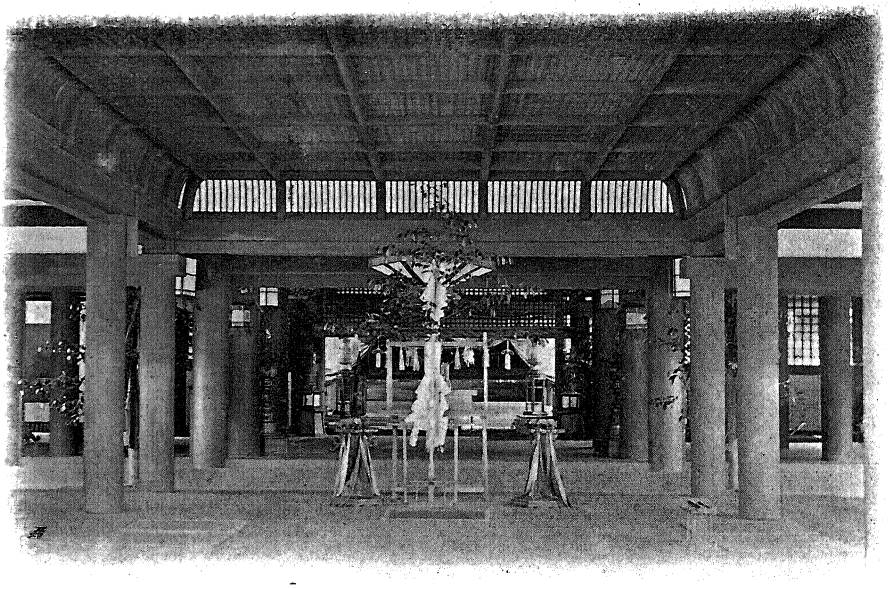

A templom belseje.

tett pillanatfölvétel nyomán, melyet Tokióban láttam az országos kiállításon. Közvetlen a templom körül, a japán templomok elmaradhatatlan díszei, a győzelmes hadjáratok trófeumai állanak. Még a legszegényebb falusi templomocskának is juttattak valamit a győzelmi jelvényekből, melyek mellett a hazaszeretettől lángoló szavakban hirdeti kis fatáblácska az illető győzelmi jel történetét. Egy Port-Arthurból származó nagy ostromágyút látok kőtalapzaton, melynek csövét úgyszólván a tövénél lőtte át egy nehéz japán löveg. Mellette

ugyancsak kőtalapzaton orosz tenger alatti aknát látok, míg a középen a „Kaszuga“ japán cirkálónak rostaszerűen átlyukgatott vasárbocából van egy darab fölállítva.

Minden, ami a hazaszeretetet éleszti, szoros kapcsolatban van a japánok nemzeti vallásával, a sintóizmussal. Hazaszeretet és vallás teljesen egybe vannak forrva egymással.

A felső templom a szép pagodával.

Ez a titka annak is, hogy a nemzetközi keresztény vallás olyan nehezen tud csak elterjedni Japánban.

A főtemplomból kilépve, egy másik templomudvarra jutottam, hol a japánok Szűz-Máriájának, Benten-nek nagy bronz-szobra áll. Szelid galambok népesítik be ezt az udvart. Alig léptem a kis bódéhoz, melyben árpaszemeket árulnak, annyi galamb szállott a fejemre s a karjaimra, hogy csaknem leroskadtam a váratlan teher alatt. Legalább nyolcvan galamb ült csak a karjaimon és a vállaimon.

*

A nagy templom mögötti dombon, az elegáns ötemeletes pagoda tőszomszédságában egy 1582-ből származó tágas templom áll, melyet a győzelmes koreai hadjáratából hazatérő Toyotomi Taiko építtetett. A hatalmas, meredek cseréptető durván összetákolt, hengeres gerendákon, valósággal mammutfákból faragott gerendákon nyugszik. A vastag faoszlopok mindegyike köröskörül tele van szegezve kisebb-nagyobb hosszúnyelű rizsmerő kanalakkal. Akad közöttük másfél méter hosszú kanál is. A háborúba induló katonák szegezték ide föl az isteneknek ajánlott rizsmerő kanalaikat, fekete tussal írva neveiket a kanál lapjára. Magam is vettem ott egy jókora fakanalat, ráfestettem tussal a nevemet és sajátkezüleg szegeztem aztán a templom egyik oszlopára. De szeretném azt a kanalat még egyszer látni életemben!

Feljebb haladva a hegyoldalon, a Momodzsidáni-parkba jutunk, hol terraszszerűen emelkedő virágos pázsit között kristályvizű hegyipatak csörgedezik, mely helyenként kis tavakká szélesedik ki. A kis tavakban cölöpökre épített teapavillonocskák csábítgatnak pihenésre. Mint valami csinos játékszer, olyanok ezek a ragyogó tiszta kis pavillonok, köralakú ablakaikkal és fantasztikus bambusz-rácsozatukkal. A park ösvényeire ezernyi lombos jávorfa borít kellemes árnyékot. Őszkor, midőn e jávorfák levelei rikító piros színben pompáznak, Japán legszebb őszi tájképe ez. Gyakran meghímezték már ezt a témát a kiotói híres hímző művészek.

A gyermekek paradicsomi kosztümben kergetik a pázsiton a hímes szárnyú lepkéket, vagy feküsznek bele a szökőkútak medencéibe hűsölni, avagy játszadoznak az erdőből kiszökdelő őzikékkel. Ilyen lehetett az első emberpár élete a paradicsomban. Még nekünk, romlott nyugati embereknek is nyújtanak a mijádzsimai őzikék egy kis kóstolót a paradicsomból. Fönt az erdő sűrűjében leültem egyszer egy mohlepte, öreg Buddha szobor talapzatára pihenni. Hirtelen zaj üti meg füleimet s három szépen pettyezett dámvadat látok előtörtetni a sűrűségből. Lélekzetemet visszafojtva, nehogy elriasszam az állatokat, gyönyörködtem a bájos látványban.

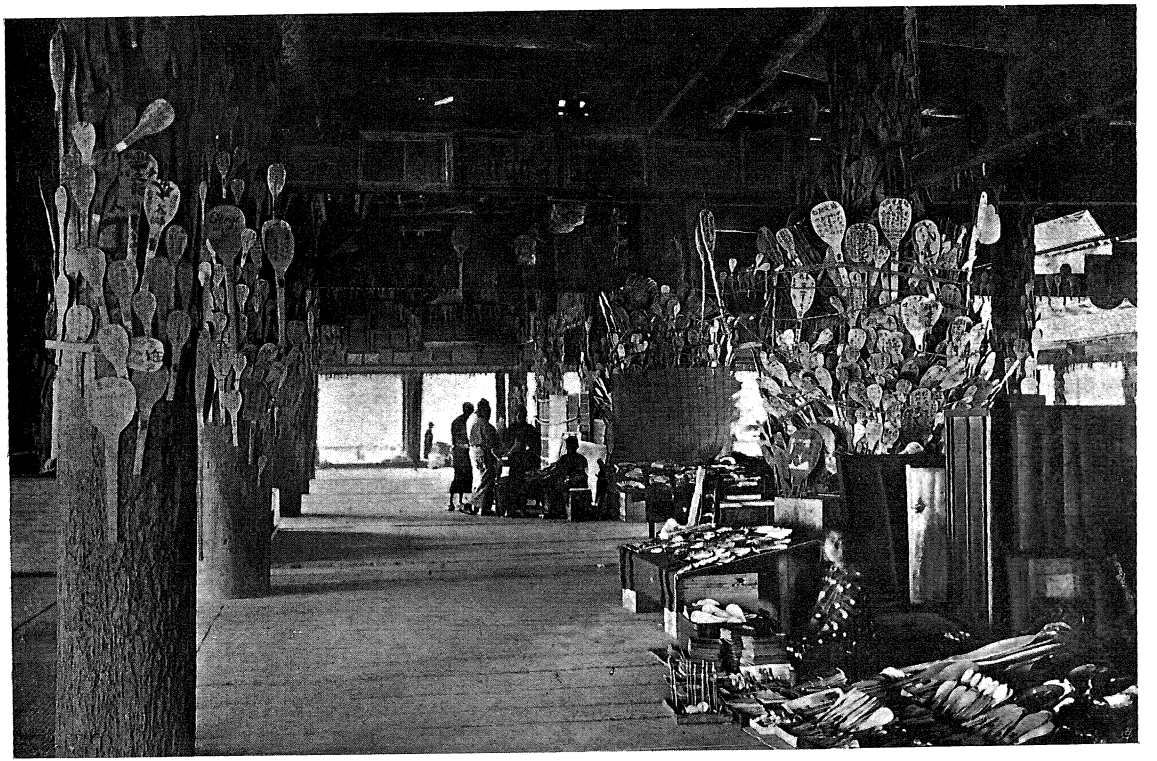

A templom oszlopaira szegezett rizsmerő kanalak

Felesleges óvatosság volt. Alig vettek azok engemet észre, egyenesen felém szaladt mind a három. Hozzám simultak, hozzám dörgölőztek, rám nézve szép nagy fekete szemeikkel, mintha csak mondanák: „simogass meg és adj nekünk valamit enni!“

Minálunk nem is tudnék hasonló dolgot elképzelni. Ha Mijádzsimát Európába vihetnők, fogadni mernék akárkivel, hogy már egy hét mulva vad futásban menekülnének, a vásott gyermekek vagy a lelketlen felnőttek által bizonyára megvadított szegény állatok minden ember elől.

A sziget közepén álló hegyre való fölmenetel teljes bűnbocsánattal van egybekötve. Fölmásztunk egy délután oda is. Gyönyörű út vezet föl a hegyre, nagyobbára gránitlépcsőkön, még pedig mint azt sajátkezüleg megszámláltam, nem sok hiányzik a négyezer lépcsőfokból. A fölmenetel különben is fárasztó, hát még egy olyan fülledt, páratelt levegőjű napon, mint aminőn mi másztunk oda föl. Az üvegházi levegő nekünk európaiaknak, még ha nyugodtan ülünk is, minden pórusunkból kicsalja az izzadságot, már most el lehet gondolni, hogyan néztünk ki mi, a négyezer lépcsőfok megmászása után! Az út gyönyörű. Kis hegyi patakocska csörgedezett csobogva mellettünk s az út szélén mohlepte Buddhák és Dzsizók köszöntöttek minduntalan. Nem vettük fönt ki a teljes bűnbocsánatról szóló írást, mint azt a fehérruhás japán zarándokok teszik, akik még ruháikra is rányomatják a templom bélyegzőjét; bennünket gazdagon kárpótolt a fáradságért a fentről élvezett isteni kilátás.

Háznagyságú sziklatömbök vannak odafönt; a legfelsőnek lapos tetején végigheveredve élveztük a pompás körpanorámát, melyhez hasonlót még nem láttam életemben. Köröskörül a tenger csillogó tükre, melynek felületén a meddig csak a szemünk ellát, bizarr formájú zöld szigeteket látunk, míg közvetlen alattunk a mélyben, mint egy fínom kis játékszer, piroslanak Mijádzsima szent templomai s apró házikói.

Nehezen tudtunk csak megválni a sok fáradsággal elért

tündéri kilátástól. De pompás, de szép is ez a mi kis földünk! És mégis milyen kevesen nézik meg, még azok közül is, akiknek pedig módjukban állana, hogy ide jöjjenek. Hiszen ha Budapesten a vasútra űl valaki, úgy két hét mulva már Vladivosztok utcáit taposhatja s ujabb három nap mulva akár itt ülhet a Miyáma tetején és láthatná ezt a szent paradicsomot, még pedig anélkül, hogy a Verestenger és a trópusok pokoli hőségével kellene azt kiérdemelnie, mint ahogy nekünk kellett azt megszolgálnunk. Azután milyen kényelmes és milyen olcsó ma már az utazás a szibériai vasúton!

* * *

Mennél többet látni ebből a csodaszép országból! — ez volt mindig a jelszavam Japánban. Hát már hogy hagyhattam volna ki Hirosimát, a 120,000 lakosú várost, mely alig egy órányira fekszik Mijádzsimától. Felültem egyszer a csinos kis fehér gőzösre, amelyik nem nagyobb, mint a mi dunai csavargőzöseink és átkeltem a szigettel szemben levő mijádzsimai vasúti állomásra.

Érdekes emberek ezek a kis japánok! Rövidke negyedórát tart csak az utazás a kis gőzösön a szigetről a túlsó partra és milyen pazar kényelemmel van ez a kis gőzhajócska mégis berendezve. Esténként száz meg száz villamos lámpa szórja fényét a kedves kis szalonok duzzadó piros plüs-kereveteire. Nekem legjobban imponált a fedélzeten levő márványlapos elegáns mosdóasztal a vízcsapokkal. Tehát még az ilyen rövid utacskán is alkalmuk van az embereknek a mosakodásra. Pedig csak látni kell, hogy milyen tiszta minden utas, még a legszegényebb is! Eszembe jutott az én első olaszországi utazásom. A magyar-horvát hajóstársaságnak egyik gőzösén utaztam le Fiuméből Anconába s csakis a kapitány személyes közbenjárásával sikerült a nagyobbacska hajón egy kis kanna vizet kiküzdenem, hogy az egész. éjjeli vasutazás után kissé megmosakodhassam a kabinomban.

Ilyen érdekes összehasonlításokra különben nem egyszer nyílik alkalmunk japánban. Így például sohasem fogom elfelejteni egy érdekes találkozásunkat a japán beltengeren. A mi kis „Leopárd"-unk, — amelyik bizony nem tartozik a a modern cirkálóink közé, még csak villamos vílágítása sincsen a hajónak — békésen siklott tova a beltenger sima tükrén, amelyen a legénység nagy örömére utólértük az osztrák Lloydnak, egy ugyancsak a régebbi évfolyamokból származó hajóját. Lassan cammogott az öreg hajó, büszkén mutogatva az idegen tengereken az osztrák-magyar kereskedelmi lobogót. Nem sok rakománya lehetett, mert rozsdás teste magasan kiemelkedett a vízből, úgy hogy jól lehetett még azt is látni, hogy milyen lomhán paskolják a hajócsavarok a vizet. Örömtől kipirult arccal lengették matrózaink sapkáikat a Lloyd hajó legénysége felé. Érthető volt örömük, hiszen olyan ritkán látni odakint honi hajót. Igazán szép jelenet volt. De hát ebben a pillanatban büszke, nagy személyszállító gőzös tűnt fel velünk szemben a láthatáron. Alig vettük észre, már is mellettünk termett az óriási sebességgel száguldó modern óriás, melynek piros napos fehér lobogóját levonták előttünk, hadihajó előtt, üdvözletkép. Háromcsavaros, turbinás, modern japán gyorsgőzös volt, aminőt talán még nem is látott a mi Adriánk. Egy karcsú japán cirkáló zúgva szeldeste nyomában a sötétkék sós vizet, utóbbi mögött pedig nyolc darab modern tenger alatt járó naszád száguldott fürgén, valamennyi a sugaras japán hadilobogó alatt. Európa és Ázsia találkoztak ebben a pillanatban a japán beltengeren. A régi, a vén Európa találkozott a fiatal, a modern Japánnal. Reám európaira egyenesen lehangoló volt ez a látvány. Hogy milyen volt a japánokra? — azt ők tudnák megmondani.

Csaknem folyton szorosan a beltenger partjain robogott velünk odább a vonat, remek kilátással erre a csodás vízre, a víz tükréből kimeredő sziklaszirtek festői görbe fenyőire és a sziklacsúcsokon álló piros Buddha-szentélyekre.

A hirosimai vasúti állomáson egy udvarias japán rendőr-

tiszt várt reánk kimonóban, azaz polgári ruhában. Ezelőtt egy órával kértünk táviratilag a nekünk teljesen ismeretlen rendőrségétől kalauzt s ime pontosan ott is volt már egy angolul is beszélő japán rendőrtiszt.

Riksákon robogtunk végig a nagy kiterjedésű városnak kedves, tiszta utcáin, közben valami öt hosszú fahídon is átgördülve, egy a tenger felé siető folyónak ágai fölött. Útközben nem egyszer fordultam hátra, mivel minduntalan meg-megakadt a szemem egy-egy pompás növésű, magas japán leányon vagy asszonyon. Mintha Hirosimában magasabbak lennének a japán nők s mintha csupa szép nő teremne ebben a városban, amelyikben hajdanában egész japánnak leghatalmasabb, leggazdagabb főura, Asano daimió lakott. Mindjárt a város nevezetességéhez, a daimió-kastélyhoz hajtottunk. Ma az ötödik hadosztály tanyázik a 16. században épült kastélyban. Kaszárnya lett ebből a büszke daimió-várból is.

A rendőrtiszt előtt minden ajtó megnyílt, így a kaszárnya nagy kapuja is, hol udvarias hajlongások között két japán katonatiszt is csatlakozott hozzánk s egyszerre csak bent voltunk Nippon-nak talán leghíresebb és legszebb kertjében, a „Szentei"-ben. A néhány hold területet beborító tipikus tájképkert, melynek csupán a legszélső szegélyén látunk magasabb fákat is, aminek az a jó oldala van, hogy elfedik előlünk a kaszárnyákat és a többi házakat. Különben csupa törpefa borítja a lankás, dombos területet, mely a japán kertek csodás perspektivájában óriási nagynak tűnik föl. A tavacskák mozdulatlan tükrében mohos kőlámpások és csodásan faragott fehér márvány hídak nézegetik magukat, míg a domboldal zöld pázsitját virággal megrakott azáleabokrok tűzpiros foltjai, vagy szép violaszínű iriszek alkotta szőnyeg tarkítják.

Csak midőn távozunk a kaszárnya nagy boltíves kapuján, ötlik szemünkbe, hogy milyen gyönyörű hófehér lótuszok ezrei nyílnak a sáncárok vizében. A kastélylyal szemben két japán katonát ábrázoló bronz-szobor áll, melyet a japán-

chinai háború emlékére emeltek. Ebben a kastélyban lakott a japán-chinai háború idejében a japánok császárja.

Hirosimának is meg van a maga különlegessége. Azt lehet mondani, hogy ez a város látja el az egész országot a lakk evőcsészékkel és tálcákkal. Potom áron lehet ott lakk- és szép régi bronz-dolgokat vásárolni. Kifáradva az üzletekben való ácsorgástól, persze, hogy betértünk azután a legelőkelőbb teaházba is, a Nigitszu-park pompás fái allatt, hol a város legszebb gésáinak társaságában töltöttünk egy kellemes órácskát. Hogy igazán a legszebb gésák voltak, arról rendőrtisztünk kezeskedett. A tánc befejeztével letelepedtek a szép leányok s olyan kedvesen elcsevegtek velünk, mintha régi jó ismerősök volnánk.

Bárhová menjünk is, otthon érezzük magunkat mindenütt ebben a szép országban. Ezért olyan nehéz azután a válás Japántól!

Mijádzsimai hangulat.

HAKODÁTE.

Matszusima.

Hat heti yokohámai tartózkodás után fölszedtük ujra a horgonyt, hogy körülhajózva Japán északi részét, a nyugati partjaira menjünk. Amilyen viharos utazással jöttünk Yokohámába, épen olyan viharos utazás kecsegtetett bennünket ezúttal is. Alig értünk ki a nyílt oceánra, ugyan furcsán kezdett hajónk táncolni; mintha megunta volna a hosszas pihenést és elemében érezvén magát, ki akarna rugni a hámból, mint a tüzes csikó. De hát ezúttal kifogtunk őkelmén, mert szépen visszafordulva, elrejtőztünk egy napra a tokiói öbölnek egyik bájos kis melléköblében és csak másnap folytattuk az utazást Hakodáte felé. Az oceánnak rendszerint néhány napra van szüksége, míg a hullámoktól fölkorbácsolt felülete teljesen lecsillapodik. A két és fél napos úton Hakodátéig, mint egy részeg ember dűlöngőzött hajónk hol jobbra, hol meg balra, a majesztétikusan odább gördülő magas hullámok hátán.

Útunk második napján bekanyarodtunk a szendai-i öbölbe, melyben Japán három leghíresebb tájának egyike, a matszusimai szigetcsoport fekszik. Fantasztikus görbe fenyők borította, sárgás-szürke sziklaszigetecskék százai merednek itt ki a

tengerből, melyeken tajtékozva, bömbölve törtek meg ottlétünkkor az oceán hullámai. A józan ész azt parancsolta, hogy mondjunk le a szigetecskék között tervezett csónakázásról, mert ezen a veszélyes kiránduláson könnyen elveszíthettük volna kis gőzbárkánkat, melyre pedig épen olyan szükségünk volt az úton, mint a mindennapi kenyérre. Hajónk menetsebességét meglassítva, nagy ívben haladtunk el a szigetek előtt, hogy minél tovább gyönyörködhessünk a bámulatos japán tájban. Egy templomokkal megrakott, bájos szent sziget, a Kinkwazan és a szárazföld közti keskeny csatornán úsztunk ki ujra az oceánra, hol nem mindennapi élvezet várt reánk. Hatalmas cethalak bukkantak hol itt, hol ott, föl a vízből, toronymagasságra fújva orrukon át a vizet, még pedig akkora erővel, hogy a fínoman szétporlasztott víz egy gépből kibocsátott gőzhöz hasonlított. A vízi emlősök némelyike akkora volt, hogy akár szigetnek lehetett volna egyik-másiknak a vízből fölbukkanó hátát tartani. Megkíséreltük a hét centiméteres ágyuinkból lőni reájuk, de eredmény nélkül. A hajó erős ingásai folytán nem talált a leadott három lövés közül egy sem, azután pedig nem is láttunk több cethalat. Az ágyúdörgés végkép elriasztotta őket.

Sűrű köd ereszkedett alá, mikor bekanyarodtunk a Tszugáru-csatornába, mely Japán északi nagy szigetét, a Hokkaidót, — a hajdani Yezót — választja el Nippontól. Ugyanakkor erős szél kerekedett, tehát meggyorsítottuk hajónk futását és igyekeztünk minél előbb bejutni a biztos kikötőbe. A Tszugáru-csatorna igen széles. Rendes viszonyok között nem is lehet egyik partjáról a másikra átlátni. A gyorsgőzösnek, mely a Tokió felől érkező utasokat szállítja át Aomoriból Hakodátéba, teljes hat órára van szüksége az átkeléshez. A Nippon-vasúton húsz és fél óra alatt lehet Tokióból Aomoriba eljutni. A japán távolságokról mi rendesen igen hamis fogalmakat alkotunk magunknak odahaza, mi arra vezethető vissza, hogy Európában sohasem kerülnek a Japánt nagyobb méretekben ábrázoló térképek kezeinkbe s az egész Ázsiát ábrázoló térképről csak mint igen apró szigetecskéket ismer-

jük japánt. Tájékozásul elég lesz fölemlítenem, hogy ha valaki Japán déli részéből, mondjuk Nagaszakiból föl akar jutni Aomoriba, úgy három teljes napot kell a vasúton töltenie. A szigetbirodalomnak egy darabban összefüggő főszigete csaknem tizenöt szélességi fok között terül el, míg a a szigetet metsző hosszúsági fokok közti távolság megfelel a Párizs és Bécs közti távolságnak. Ha a példaként említett Nagaszaki és Aomori közti útat átvisszük Európa térképére, úgy Marseille-től kiindulva, Berlinen át egészen Stockholmig vezetne.

Az oszladozni kezdő ködön keresztül megpillantottuk végre a hakodátei szirtfokot, mely mögé bekanyarodva, egyszerre nyugodt vizen úsztunk. Kalapács alakú, hosszú félsziget nyúlik itt bele a Tszugáru-csatornába, mely a tengerfelé kiszélesedő, meredek sziklás hegyfokban végződik. Ennek a hegyfoknak a hátsó részére kapaszkodnak föl Hakodáte házai s amfiteátrális elrendezésben tekintenek le onnét az öbölre, illetve a tágas kikötőre, melyben állandóan sok hajó tartózkodik. A hajók legnagyobb részén a piros napos japán lobogó leng. A hajók rakományát leginkább fa és szárított halak teszik. Maga a város az észak-norvégiai városokat juttatja eszünkbe, persze japán kiadásban. Ugyanaz a kellemetlen halszag tölti be itt is a levegőt, mint ott. Ebből a kikötőből indulnak ki a cethal vadászó kis gőzösök is fárasztó, de jövedelmező útjaikra. Most is horgonyoz két ilyen kis gőzös a közelünkben.

Hakodáte még néhány év előtt 86,000 lakosú, virágzó város volt, míg ma alig van 6000 lakosa. Most két éve, augusztus 25-én, tűz ütött ki a városban, mely az akkor uralkodó nagy szélviharban fölemésztette a városnak négyötödét, ötvenmillió yen kárt okozva. Alig nyolc hónap alatt föltámadt hamvaiból csaknem az egész város, úgy hogy ma, csupán az idegen konzulátusok kőépületeinek kormos romjai mutatják még a rettenetes tűzvész nyomait. Japánban, hol faházakból állanak a városok is, igen gyorsan megy az építkezés. Bár itt már sokkal szolidabbak a házak, mint

Közép- és Dél-Japánnak papirosfalakkal biró házai. A Hokkaidón uralkodó kemény tél miatt ugyanis vastag deszkákból készülnek itt a falak, melyeken üvegablakokat és jól záró ajtókat is látunk mindenfelé. Az emberek is jól kivattázott kimonókban járnak, melyekhez nagyobbára magasszárú csizmát vagy cipőt viselnek. Okulva a tűzvész pusztításain, az új városban rendkívül szélesre csinálták az utcákat, melyek úgy mint Vladivosztokban, néhol nagyon meredeken visznek föl a hegyre. A gyorsan fölépült városba kezd már a lakosság is visszatérni, csak az Ainó-k, Japánnak ezen, a már csak elenyésző számban élő őslakói nem jöttek vissza, akiknek ismeretségére pedig nagyon vágytam és akiket az idő rövidsége miatt nem kereshettem föl igazi otthonukban, a sziget belsejében.

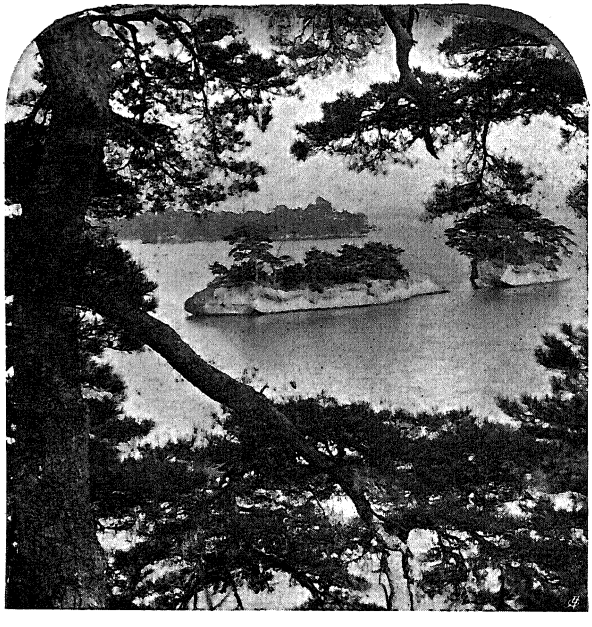

Matszusima bájos szigetvilága.

Vacsora után tettem első sétámat Hakodátéban. A benyomás, melyet az ember éjjeli időben nyer egy első ízben látott helyről, rendesen igen érdekes. Midőn nappali fénynél látjuk másnap ugyanazt a várost, ugyanazokat az utcákat, alig ismerünk rá az éjjel látott helyekre s alig akarjuk elhinni, hogy ez ugyanaz a város. Mint minden japán város, Hakodáte is villamosan van világítva. Mindjárt a parton, a kikötő közelében van a fából épült nagy főposta, mely előtt akár Yokohámában, korlátnak támasztva állanak hosszú sorokban

a levélhordók piros kerékpárjai. A házak kivilágított ablakaikkal éjnek idején határozottan európai házak benyomását keltik. Az üzleteknek is európaias kirakataik vannak mindenütt. A főutcán halad végig a régebbi időkből származó lóvonat. Itt is ugyanaz a nyugodt, nem lármázó, kellemes népség sétál az utcákon, mint az eddig látott japán városokban. Amint így őgyelgek az ismeretlen városban, egy ívlámpákkal pazarul megvilágított, lampionokkal teleaggatott városrészbe jutottam. A hakodátei Yosivára volt, mely igen előkelő helyen, a város közepén fekszik. Tehát már ezt is fölépítették a rövid nyolc hónap alatt. Gondtalan, vidám népség hullámzik a csinos, földszintes házikók között, melyeknek bejáratait tarka papirlampionok, fenyőlombfűzérek és azokról lelógó tarka kendőcskék díszítik, míg a világos ablakokból samizen-pengetés és a gésák sajátságos éneke hallatszik ki az utcára.

Pompás, tiszta, de nagyon is friss reggelre virradtunk másnap, úgy, hogy dacára a május hónapnak, ugyancsak fáztunk, pedig Hakodáte Rómával fekszik egy magasságban, hol ilyenkor már régen könnyű nyári toilettekben kocsikázik az örökváros elegáns hölgyvilága a Pincsión, a délutáni korzón. Mi inkább azt hihettük volna, hogy valahol északi Norvégiában vagyunk, ha a csaknem kietlen, japáninak épen nem mondható vidék, no meg a rossz útak nem juttatták volna a legsötétebb Galiciát eszünkbe. De a háttér hófedte hegyei, a bizarr alakú tűzhányókkal mégis csak amellett tanuskodtak, hogy Japánban vagyunk.

Legelőször is a hegyoldalra igyekeztem föl egy széles, meredek utcán, hogy általános áttekintést nyerjek a városról. Fölmentem egész a sötét kryptoméria-erdőig, melynek szélén elszenesedett kapufélfák és kormos kőhalmaz mutatják, hogy odáig terjedt azelőtt a város. A leégett Sintó-templomok területe rúdakon kifeszített rizsszalma-kötelekkel van körülvéve, melyekről fehér papirszalagok, az úgynevezett gohei-k, lógnak le a gonosz szellemek távoltartására. Majd fölépítik ezeket is. Egyelőre fekete hollók károgtak a szent hely fölött.

Érdekes innét a városra letekinteni, mely tulajdonképen egy nagyon keskeny földnyelven terül el, melyet jobbról is, balról is a kék tenger hullámai nyaldosnak.

Leszállva ujra a városba, megbámultuk az óriási üzletekben a hakodátei szűcsárúkat, a hatalmas fekete és fehér medvebőröket, a koreai tigrisbőröket, meg a selymes, puha hódprémet. Legszebb valamennyi között a sarki-rókának hosszú, fénylőszőrű, hófehér prémje. A legkisebb példányt sem lehet belőle még itt sem száz koronán alúl megkapni. Hej, pedig de szép két ilyen egymásba harapó fehér róka egy elegáns hölgy nyakán, mint azt e télen Sanghájban a nanking-úti korzón láttam.

Feltűnő sok teáskanna-üzlet is van a városban, melyekben a remek öntöttvas teáskannákat árulják. Valóságos kis műremekek ezek a kannák, oldalaikon művészi kivitelű, domborműves japán tájképekkel és dekorativ felíratokkal. Az ugyancsak vasból készült, hajlott fogantyút aranynyal és ezüsttel kivert damaszkusi munka diszíti, míg a kanna vastag, kerek fedele bronzból való. Európába nem igen kerülnek át ezek a japánok fínom izléséről tanuskodó, elsőrangú dísztárgyak, pedig tudom, nagy keletjük lenne nálunk is. Itt a legnagyobb és legdíszesebb kanna ára legfeljebb négy-öt yen, azaz 10—11 korona. Nálunk bizonyára örömmel megadnának érette háromszor annyit is. Ezek a kannák a teához szükséges víz forralására szolgálnak és megtaláljuk azokat még a legszegényebb japán házban is a szenesmedence fölött, a mély hamuban rejlő vas-háromlábon. Az izzó faszén melege forrásban tartja bennük egész nap a vizet, úgy, hogy bármely pillanatban elkészülhet a tea. A japán szállodákban még éjjelre is betol a fölszolgáló muzmé a szúnyogháló alá, a vendég ágya mellé, egy ilyen teáskannával fölszerelt hibacsit és egy teáskészletet, hogy még éjnek idején is bármikor teázhassunk, ha arra kerekednék kedvünk. A hakodátei kannák jóval nagyobbak, mint a Japán déli részében láthatók, mert itt sokkal több teát isznak az emberek. Hakodátának ugyanis nagyon kemény és igen hosszú tele van, mikor

is hónapokon át vastag hólepel borítja a várost. Az itteni hoszú télnek köszönhettük mi is, hogy ez évben kétszer élveztük végig a pompás japán tavaszt, mely midőn búcsuzott Yokohámától, hozzánk szegődött útitársnak, virágokat fakasztva mindenütt útunkon. Így azután áprilisban lent Tokióban, májusban pedig fönt Hakodátéban gyönyörködhettünk a remek cseresznyevirágzásban. Már pedig egy kéthónapos, cseresznyevirágos, rózsaszínű japán tavasz nem megvetendő dolog ám!

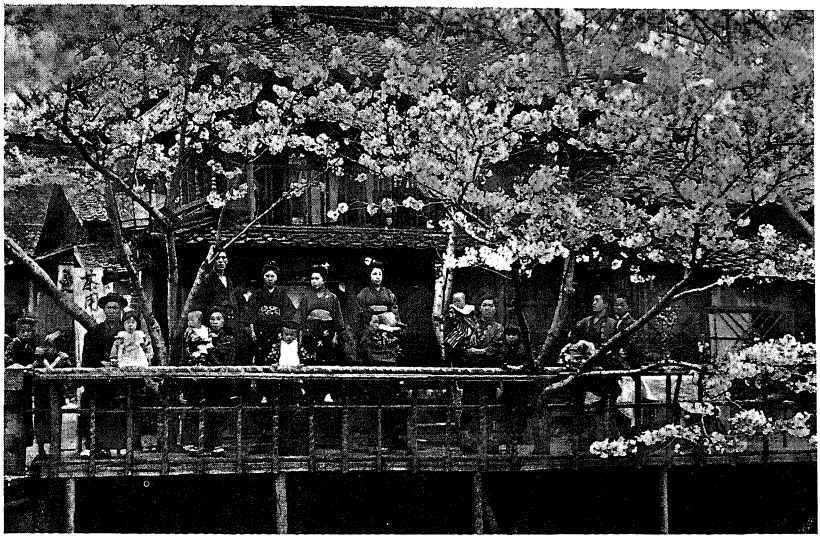

Cseresznyevirágos tavasz.

Hakodáte ugyancsak meg van erődítve. Az említett meredek hegyfokról, a japán Gibraltárról, mely a tenger felől az egész várost eltakarja, hatalmas páncéltornyokból óriási ágyúk csövei merednek a Tszugáru-csatorna felé. Mint minden japán erődnél, úgy itt is szigoruan tiltva van az erődök közelében barangolni, fényképezni vagy rajzolni. Hogy ebben a pontban a japán nem ismer tréfát, arról három igazán jámbor dalmát fűtőnk tudna mesélni, akik vasárnap délutáni kimenőjüket a japán dutyiban ülték le. Sűrűn lehet bár ilyen helyeken japán és angol feliratú intőtáblákat látni, de lehet-

tek volna azok akár a legékesebb horvát nyelven is megfogalmazva, mikor a szegény Pivcsevics, Rakovcsics és kebelbarátjuk, a szőke Mlacsics, semmiféle íráshoz sem értettek. A szép sötét japán cédruserdő húzta, vonzotta őket mind magasabbra, a hegyre. Elfeledve a forró gépkazánok előtti nehéz szolgálatot, talán épen a távoli édes otthonról, meg az otthon sóvárogva várakozó szép Lyubicáról álmo-

Hakodáte főutcája.

doztak, mikor hat kis japán tűzér, dzsiu-dzsicu támadással szempillantás alatt legyűrte a mi három herkulesi termetű fűtőnket. Mire eszméletre tértek, homlokukra szegzett revolverrel állt mindegyikük előtt egy-egy japán tiszt; most már késő lett volna a védekezésre még csak gondolni is. Persze nem tudták egymást semmiféle nyelven sem megértetni, így azután bekötözött szemekkel vezették le a három veszélyes kémet a városba, hol azonnal a kóterbe kerültek. Csak éjfél

tájban sikerült őket onnét konzulunk közbenjárására kiszabadítanunk.

Hakodáténak nagyon kedves nyilvános parkja van, melynek főérdekessége a szép halászati múzeum. Az ott kiállított érdekes halászati eszközök és modellek mindnyájunk figyelmét lekötötték. Néhány lövölde is van a parkban, melyekben a régi japán nyilakkal lehet célba lőni. Megpróbáltuk azt is és mondhatom, hogy nem is olyan könnyű dolog a közel három méter magas íjjat kifeszíteni; de repül is azután róluk a kilőtt nyílvessző és vehemens erővel fúródik be a céltáblába. Bájos sétákat tettünk a várost környező hegyeken is. Különösen leírhatatlan a hatás, melyet a sötét kryptoméríák közül kikandikáló, milliónyi rózsaszínű virágtól görnyedező cseresznyefák tesznek az emberre. Ez a két ellentétes dolog kölcsönösen emeli a másiknak szépségét, együttvéve pedig annál jobban gyönyörködtetik szemünket.

Fönt a sötét erdő mélyén kis Sintó-templom rejtőzött, melyhez hosszú kőlépcső vezetett föl a magasba. A szentély előtt egy fiatal asszonyt láttam a porban térdelni, ki földre hajtott fejét két kezébe temetve, hangos zokogás közben panaszolta el nagy bánatát az isteneknek. A szegény asszony fájdalma annyira meghatott, hogy ösztönszerüleg egy kryptoméria vastag törzse mögé bújtam, hogy ne tudja meg szegény, hogy mégis tanuja volt valaki siránkozásának. Mint japán nőt, bizonyára nagyon bántotta volna a dolog s ugyan minek szaporítottam volna még én idegen ember is a bánatát? Nagyon nyomhatta valami a lelkét, hogy kijött ide a magányba, szabad folyást engedni könnyeinek. Mikor fölállt és lefelé jött a lépcsőn, úgy tettem, mintha abban a pillanatban érkeztem volna csak oda a városból. Udvariasan köszönt és rám mosolygott szegényke, midőn találkoztunk, mintha ő lett volna a leggondtalanabb és legvidámabb teremtés egész Hakodátéban. Bámulatos a japánoknak ez az önuralma!

Egy délután felkapaszkodtam a Noé bárkájára, akarom mondani a lóvasútra, melynek alacsony, özönvíz előtti kis

kocsijában európai ember alig képes elhelyezkedni s kikocsikáztam az egyórányira fekvő Yunokáwába, hol a forró kénes fürdők vannak. Hakodátének közvetlen környéke egy csöppet sem japáni. Hiányoznak ott első sorban a rizsföldek, a rajtuk dolgozó nagy bambuszkalapos férfiakkal és asszonyokkal, ezek nélkül pedig szinte lehetetlen Japánt elképzelni. E helyett valóságos európaias tanyákat, gazdasági épületeket és istállókat látni mindenütt a nagy szántóföldek közepén és szinte szokatlan dolog annyi idő után megint legelésző szarvasmarhákat, sőt igás-szekereket is látni. Bezzeg nem látni ilyesmit Nipponban. De hát a Hokkaidón, annak fővárosában, Szapporóban van japán nagy mezőgazdasági iskolája, melyben az európai rendszerű mezőgazdaságot tanítják s ennek az iskolának a hatása látszik meg Hakodáte környékén is. A széles, poros országúton gyakorlatozó katonasággal is találkoztunk, mely a földerítő szolgálatban és a zászlókkal való távíratozásban gyakorolta magát.

Yunokáwában egész csomó hotelszerű csinos épület áll, melyekben a fürdők vannak. Nem tértem be egyikbe sem, mivel mindegyikben találtam néhány kipirult arcu, duhajkodó kedvében levő részeg japánt. Úgy látszik, hogy a hakodátei hosszú, kemény tél rászoktatta már itt is az embereket az alkoholra. Igazán kár.

Kellemes tavaszi nap lévén, kint sütkérezett aprajanagyja a szabadban. A Sintó-templom nagy udvarán sátrak voltak felütve, melyekben mindenféle tarka-barka japán játékszereket árultak, a diabolót pedig épen olyan szorgalmasan játszották itt is, mint Yokohámában.

* * *

Hideg északi szél süvöltött egész éjjel Hakodáte fölött, alaposan lehűtve ujra a levegőt. Reggel hétkor páratlan tiszta időben hagytuk el a kikötőt. Kint a Tszugáru-csatornában bámulatos panoráma tárult föl szemeink előtt. Úgy a Hokkaidón, mint a Nippon északi részén látható hegyeknek hó-

fedte csúcsai élesen váltak le az égről; csupa ezer és kétezer méter közt váltakozó magasságú hegyek koszorúzzák köröskörül a láthatárt, melyek között még élesebben vált le az égről balról a Csendes-oceánnak, jobbról pedig a Japántengernek egyenesvonalú, sötétkék láthatára. Csakhamar bezáródott mögöttünk a hakodátei öböl és Japán nyugati partjai mentén úsztunk lefelé a naposabb és melegebb délvidékre.

JAPÁN NYUGATI PARTJAIN.

Egy csöppet sem esett nehezünkre a válás Hakodátétól, ettől a nekünk kissé hideg északi helytől. A másfél év óta forró égaljhoz szokott testünk inkább a meleget kívánta s három napi gyengédtelen ringatózás után a nyugtalan japán-tengeren, igazi kéjjel szívtuk be Tszuruga balzsamos, enyhe levegőjét. Hát most csak gyorsan ki e szép földre!

Középjapán nyugati partján, körülbelül Kyotó magasságában hosszú fjord vág mélyen be az ország testébe, melynek legvégén, isteni szépségü japánerdők koszorúzta hegyek tövében terül el Tszuruga városka. Az erdőhöz szándékosan tettem a *japán* jelzőt, mert ilyen erdőket igazán csak Japánban látni. A japán erdő sohasem egyöntetű, mint a mi tölgy-, bükk- vagy fenyő-erdeink, hanem mindig kevert és ez adja meg sajátságos báját. A lombos fák koronái közül magasan kiemelkednek a japán cédrusok, égnek törő, oszlopra emlékeztető vastag törzsükkel, átlátszatlan, csaknem fekete koronájukkal, valamint a sohasem függőlegesen álló, hosszúlevelű japán fenyők, melyeknek törzsei s ágai a leghihetetlenebb görbületekben rajzolódnak az égre. Közben halvány, zöldessárga nagy szigeteket alkotnak a gyorsan növő bambuszok, lehelletszerű fínom lombozatukkal, mintha óriási structollak volnának a hegyoldalba tűzdelve. Ezekhez járulnak még a pálmák, a fákra magasan fölkúszó vad glyciniák milliónyi halványlila fürtjeikkel, a pompás fehér és viola iriszek, meg a tisztásokat rikító pirosra festő, vadon tenyésző azálea bokrok ezrei, melyek tüze már mértföldekről látható. Az

egészre pedig leragyog az az átlátszó, az a tiszta szép kék ég, míg a fák lombjai között átcsillámlik az indigókék tenger. Gyönyörrel legeltetem az egészen szemeimet, de pompáját leírni nem tudom. Mindenesetre jellemzők a japán erdőre a szavak, melyeket a japán mezőgazdasági miniszterium egy jelentésének bevezetéséből vettem:

„Az erdő szeretete már a legrégibb időben nagy befolyással volt a nép életére s jellemére, sokan pedig egyene-

Tszuruga látképe

sen azt állítják, hogy a japánok izzó hazaszeretete azon a befolyáson alapszik, melyet környezetük szépsége érzékeny lelkükre gyakorol.“

Csak néhány éve, hogy a békés kis Tszuruga kilépett az ismeretlenség homályából. Az orosz-japán háború befejezte óta megint békés célokat szolgál a szibériai vasút és azóta háromszor hetenként globetrottereket látni a városka idyllikus utcáin. A szibériai vasúton érkező utasok itt lépnek először Japán földre, vagy itt vesznek búcsut Japántól. Egy

orosz, egy német és egy japán gőzhajó tartja fönn az egyenes összeköttetést Tszuruga és Vladivosztok között. Szép szállodák is épültek itt ennek folytán az utóbbi időben, a csak Ázsiában ismert raffinált kényelemmel, akár csak Sanghájban vagy Tokióban volnánk.

Mintha rég ismert városban járnék, úgy érzem itt magamat. De hát tény, hogy aki egy japán várost látott, ismeri egyúttal valamennyit, olyan egyforma valamennyiben az utca képe. Csak a szép Sintó-templomok nyujtanak változatosságot misztikus, sötét berkeikkel, az évszázados fák alatt rejtőző kő- és bronzlámpásaikkal és az ezek között futkározó s játszadozó kedves japán gyermekekkel. Gyermekekben nincs hiány egész Japánban sehol sem.

Belépek egy pirosra lakkozott, arany címerekkel diszített, diadalkapuszerű hatalmas templomkapu alatt a templom parkjába, melyben a rizs istenének, illetve annak szolgájának, a róka-istenségnek, Inári-nak temploma áll. Előtte űl két ravaszképű, hegyes, piros fülű, kőből faragott róka, körülhintve áldozati rizsszemekkel. Kőtalapzaton fekszik mellettük egy kérődző nagy szent bronztehén kis borjával, nyakában a vastag rizsszalmakötéllel. A másik oldalon szépen stilizált, hajlott vonalú tető alatt szép kőmedence van, színig telve kristálytiszta forrásvízzel, mellette fekszik a kézmosáshoz szükséges bambuszmerítőkanál és ott függnek a tarka felíratos kis törülközőkendők is. Emitt egy minden templomudvarban látható nagy nyílt színben, melyet szintén hajlott vonalú cseréptető fed be, fogadalmi képek, a háborúba vonult katonák fényképei s történelmi tárgyú nagy festmények függnek drága keretekben a gerendákon. Mint minden templom körül, úgy itt is látható kőtalapzaton néhány elfoglalt ágyú, nagy lövedékek, kihalászott tenger alatti aknák, csupa dicsőséges hadjáratok emlékei.

Így éleszti és tartja folyton ébren a japán a hazaszeretetet és a harckészséget és nem hordja a hadi dicsőségét hirdető győzelmi emlékeket Tokióba a múzeumba, hogy csak a kiválasztottak láthassák ott őket, — bár oda is jutott

elég — hanem szétosztotta az egész országban. Még a legkisebb falunak is jutott belőlük.

Midőn az említett színhez léptem, hogy az ott kifüggesztett képeket közelebbről megnézzem, két szörnyautomobilt pillantottam meg a tető alatt. Első gondolatom az volt, hogy ezek is győzelmi emlékek, talán az oroszoktól a háborúban elvett hadi automobilok; bár csodálkoztam rajta, hogy miért juttatták épen a kis Tszurugának ezt az érdekes zsák-

A Kibi-Dzsingu bejárata.

mányt. Az automobilok fölirata azonban csakhamar fölvilágosított arról, hogy nem valami az Isten háta mögött fekvő kis városkában, hanem a világforgalom egyik fontos állomásán vagyok. Newyork—Párizs volt mindkét kocsi oldalára festve, tehát a jelenleg folyó nagy versenyben résztvevő automobilok közül állt előttem a két első. Hatalmas milánói kocsi volt az egyik, melyen angol zászló volt kitűzve, míg a másikon a francia trikolor lengett. A nehéz kerekek pneumatikján ugyancsak meglátszottak az eddig megtett nagy út

nyomai. Felépítményük puhafadeszkából volt összetákolva s az egész kocsi szürkére mázolva. Az eredeti karosszériából csupán a kényelmes piros bőrszékek voltak rajtuk. Nagy ponyvaernyőik tele voltak firkálva Északamerika különböző városaiból származó nevekkel. Valóságos autogramm-album volt a két tető. Nekem pedig eszembe jutott a latin közmondás, mely úgy kezdődik: nomina stultorum stb. Szájtátva állta körül a két kocsit a sok japán gyerek. Beszéltem az olasz kocsinak olasz soffőrjével, aki érdekesen vázolta az eddigi fáradalmakat.

A föltételek szerint Newyorkból kellett indulniok, átszelve egész Északamerikát Sanfranciskóig, onnét föl Alaskába, majd átkelve a Yukon folyó jegén és az ilyenkor befagyott Behring-csatornán, átkelni az ázsiai kontinensre s Szibérián át folytatni az útat Párizsba. Nagy fáradsággal el is érkeztek Valdez-ig, honnét azonban lehetetlen volt a nagy hóban tovább haladni. A kocsi néha teljesen eltünt a három méteres hóban. Belátván a vállalkozás lehetetlen voltát, délnek mentek ujra s Seattlében hajóra tették az automobilokat és átkeltek a Csendes-tengeren Japánba. Kobében léptek japán földre, honnét három nap alatt érkeztek ide. Ez a rövid utazás igen fárasztó volt, mivel a japán útak igen keskenyek és nagyobbára rizsföldek között vezetnek, ahol igen kellett vigyázniok, nehogy elmerüljenek valamelyik rizsföldnek posványába, melyből nem hat, de hatvan ökör sem tudná a nehéz kocsit kirántani. Még hídakat is kellett néhol építeniök, miután a kizárólag emberek által vont kis kocsikra számított japán hídak nem birták volna meg az automobilok terhét.

1	一	= icsi
2	二	= ni
3	三	= szan
4	四	= si
5	五	= go
6	六	= roku
7	七	= sicsi
8	八	= hacsi
9	九	= ku
10	十	= dzsú
11	十一	= dzsú-icsi

Japán számjegyek.

A két versenyző egyelőre jó barátságban élt egymással, hiszen elég hosszú út volt még előttük Párizsig. Vladivosztoktól kezdve azonban fölmondják egymásnak a barátságot.

Ma délután indulnak innét a „Longmoon“ német hajon, mely mellettünk horgonyoz. Erősen félnek mindketten, hogy harmadik versenytársuk, egy amerikai, ki folyton nyomukban volt, valahogy meg ne érkezzék idejében a hajóhoz. Most jött tőle sürgöny, hogy közel jár már Tszurugához. Nagy érdeklődéssel kísértük délben a két automobil behajózását. A kocsikat egy-egy nagy japán számpánra tolták, melyeket a hajó alá eveztek s melyekről a hajó nehéz gőzdarui emelték a fedélzetre. Együtt szurkoltunk az automobilistákkal az amerikai vetélytárs ellen, mert ha nem is magyaroknak, de legalább európaiaknak kivántuk a sikert.

Három óra lett, majd négy óra, de az amerikainak még semmi nyoma. A mi két automobilunkat — az egyiket jobbról, a másikat balról, — erős kötelekkel rögzítették az elülső fedélzeten, nehogy a Japán-tengeren való szaladgálásra kerekedjék kedvük. Derék automobilistáink a hátsó fedélzeten állva kémlelik messzelátójukkal a partot. Fülhasgatóan sivít most föl a „Longmoon“ szirénája. A füttyöt százszorosan verik vissza a hegyek. A hajó kéménye sűrű fekete füstöt okád. Fölvonják a vasmacskát és már kanyarodik is a hajó kifelé az öbölből. Kalaplengetéssel üdvözöljük a merész utasokat, szerencsés útat kivánva nekik. Ebben az ünnepies pillanatban jelenik meg kint a parton nagy tülköléssel az amerikai. Ha legalább csak egy kicsit tudott volna magyarul szegény, hej de igazán a lelkéből kikáromkodhatná most magát! Utasaink két napi egérútat nyertek az amerikai előtt, akkor indul ugyanis a legközelebbi hajó, az oroszok szép nagy hajója, a „Mongolia“. Mintha megelevenedtek volna előttem a Verne regények alakjai s úgy tűnt föl előttem, mintha a földet nyolcvan nap alatt körülutazókkal kötöttem volna ismeretséget.

Két nap mulva láttam az amerikait is elutazni a „Mongolián“. Érdekes társaságban utazott. Sok szép hölgy volt a hajón és ő volt az érdeklődés egyedüli középpontja. Nem kellett a dicsőségben senkivel sem osztozkodnia, mi talán némileg megvígasztalta.

A telihold fényében láttuk a „Mangoliát“ távolodni s a közeli berkekből fölhangzott a nagy Sintó-templom gyönyörű mélyhangú gongja, átrezegve a japánbeli bűbájos májusi éjszaka levegőjén.

* * *

Tszuruga utcáinak különös bájt kölcsönöznek a várost körülvevő, erdőborította élénk zöld hegyek. Ilyen zöld hegyoldal zár el minden utcát a végén. A város fölött, a hegyoldalon vannak a csinos teaházak, tarka papirlampionokkal teleaggatott erkélyeikkel, pompás kilátással a keskeny öbölre, továbbá néhány fehérszínű, remek keményfából épült Sintótemplom, a legfinomabb sárga aranynyal bevont bronz veretekkel. Feltünő dolog, hogy az idő viszontagságai nem támadják meg Japánban a faépületeket. Nemcsak a fából épült házak, de még az évszázadok előtt épült templomok is egyaránt ellentállanak a nedvességnek és hőségnek, anélkül, hogy a legcsekélyebb repedés vagy hasadás mutatkoznék a faoszlopokon s gerendákon, pedig nincsenek azok sem befestve, sem impregnálva. Az igaz, hogy a japán tűzciprus, az úgynevezett hi-no-ki, meg a kryptoméria fájához hasonló épületanyagot nálunk hiába keresünk. Kedves kis hegyi ösvények kanyarognak fönt mindenfelé a hegyoldalakon, bámulatos kilátással az alant fekvő kis öblöcskékre, melyeknek vize a szürke sziklaktól körülvett medencékben olyan színű, mint a rézgálic-oldat, helyenként meg mint a mi tátrai tengerszemeink smaragd vize.

Az út szélén angol felíratú táblára akadtam, mely azt hirdette, hogy a mellette elágazó gyalogösvényen továbbhaladva, rövid félóra alatt egy daimió-kastély romjaihoz ér az ember. Neki vágtam a helyenként nagyon is meredek ösvénynek, néhol a tengerbe meredeken leeső sziklafal párkányán haladva; odafönt legnagyobb meglepetésemre csupán egy, az előbbihez hasonló táblát találtam, melyen az volt angol nyelven fölírva: „Itt álltak valaha a daimió-kastély romjai“. No mondhatom, így sem ültettek még föl életemben!

Es még csak nem is bosszankodtam a felültetésen, hiszen olyan gyönyörű volt ez a séta.

Az országút lent vezet szorosan az öböl mentén. Mindjárt Tszuruga mellett egy a tengerbe nyúló meredek hegy alatt, hosszú alagúton vezették át az útat. Az alagút éjjel-nappal villamosan van megvilágítva. Eszembe jutott, hogy milyen nagy dolog volt nem is olyan régen a mi budai alagútunk, valóságos világcsodája s ime a modern japánok még

A tszurugai tengerifürdőben.

egy ilyen kis városka mellett is készítettek maguknak egy épen olyan hosszú alagútat, pedig az arra vezető országútnak nincs is semmi különös forgalma, mivel nagyobbára gyalogosok, továbbá emberek által húzott vagy tolt kétkerekű kis kocsik közlekednek rajta. Ló vagy marha által vont szekeret, egész Japánban alig lehet látni.

Istenem, de szép ez a japán erdő, mely már messziről is elbájolt bennünket, de még ezerszerte szebb, ha benne járunk. Torony magasságra kúsznak föl a fákra a lila glyciniák, az árnyékban pedig száz meg száz virággal megrakott

cserje és bokor, közöttük sok olyan is, melyeket odahaza legfeljebb mint ritka és drága exotikus díszcserjét előkelő parkokból vagy botanikus kertekből ismerünk. Nem hiába mondják a szakemberek, hogy a trópusok után Japánnak van a földön a leggazdagabb és legszebb flórája.

Közel az alagút bejáratához, hatalmas Paulowniák árnyékában húzódik meg a tszurugai felső kereskedelmi-iskola. A nagylevelű fák teljes virágjukban állottak s még az alattuk tenyésző teacserjék is tele voltak hintve a lehulló lila virágokkal. Mellékesen fölemlítem itt, hogy a japán császárnak családi címere a Paulowniának három szál virágkocsányából és három leveléből van stilizálva. Az iskolában óraközti szünet volt épen s mint egy méhkasból özönlött ki a széles ajtókon a fiatalság a nagy udvarra, hol a ház eresze alatt hosszú állványokon álló rendes katonai fegyvereket ragadták magukhoz s mint a szélvész, gyors iramodással vágtattak föl a hegyekre. Hej de tetszett nekem a japánok iskoláztatási rendszere. Minden városban, minden faluban órák hosszat ácsorogtam az iskolák környékén és örömmel szemléltem, hogy milyen nagy sulyt fektetnek ebben az országban a testi nevelésre.

A város túlsó végén, a tengerparton fekszik a Matszubara-park, hol fínom tengeri homokban állanak a magas görbe fenyők. Ez a park a tszurugai gyermekek kedvenc játszó helye. Kiküldtük oda egy délután a zenénket is. Mondhatom, hogy hálás publikumunk volt. Ugyane nap délutánján a polgármester a városka összes riksáit a kikötőbe rendelte, hogy a zenészek és a tisztek rendelkezésére álljanak egész nap. Így esett meg azután, hogy én és két társam, miután polgári öltönyben voltunk, nem kaptunk kocsit és csak galoppban nyargalva, teljesen kifogyva a lélekzetből tudtuk elérni a kissé távol eső állomáson a vonatot, melyen a Biwa-tóhoz akartunk kirándulni. A vonatot a folyton kanyargó, remek úton pihegve húzta föl a vízválasztó hegység ormára két mozdony, melyeknek egyike elől, másika hátul volt a vonathoz kapcsolva. Innét lefelé vitt az út.

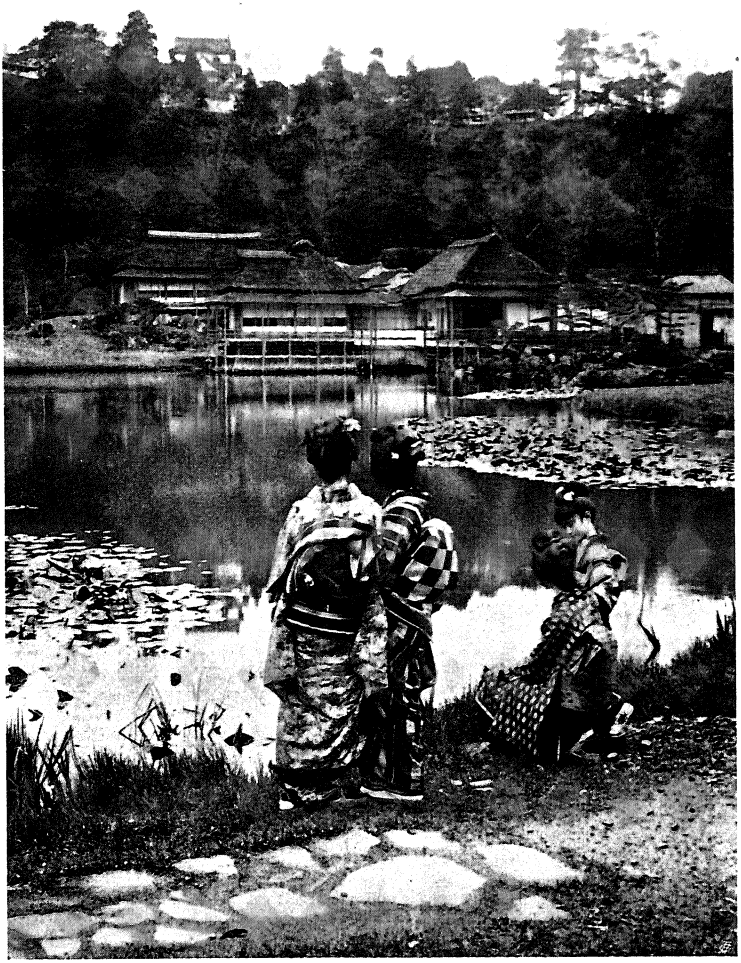

A hikonei parkban.

Ameddig a szem ellátott, egyhangú eperfa-ültetvény borította az egész síkot. Ezen a vidéken van a legnagyobb selyemhernyó tenyésztés. Majd fölcsillant a távolban a Biwa-tó szép kék vize a kyotói hegyekkel. Maibarában kiszálltunk, riksán folytatva útunkat kirándulásunk célja, Hikone felé. Az út utolsó szakasza egy nagyon meredek, de gyönyörű sűrű erdő fedte hágó volt, melyen gyalog kapaszkodtunk föl. A tetőről megpillantottuk végre magunk alatt a tó partján fekvő Hikonét. Mint a vakációs kis diákok nyargaltunk lefelé a hágó túlsó oldalán és egy-kettőre a hikonei vasúti állomáson voltunk, hol egy rendkívül udvarias japán rendőrt találtunk, egy igazi szamurai ivadékot, aki angolul is tudott annyit, hogy megadhatta nekünk a kért felvilágosításokat.

A széles országúton keresztülvágva a várost, egyenesen a régi daimió-kastélyhoz mentünk. A fehérre meszelt kőfalakkal és háromszoros tetővel biró kastély alacsony hegy tetején áll, hatalmas park közepén. Ezek a daimió-kastélyok még romjaikban is arról tanuskodnak, hogy bizony nagy úr lehetett annak idején egy ilyen daimió. A kastélyt körülvevő, széles sáncárokban pompás lótuszok nyíltak. Fönt a kastély meredek bástyáin köröskörül teaházikók és hevenyészett teabódék állanak. Letelepedtünk az egyik házikó elé s igéző szépségben jelent meg lábaink alatt a nagy Biwa-tó, melynek a végtelenbe vesző tükrét még kis gőzhajók is szeldelik. Egyenesen leláttunk innét a hikonei híres kertbe, a „Rakuraku"-ba, míg odább a nagy kiterjedésű Hikoné-nak házai húzódnak egészen a hegyekig. Glycinia-lugasok borította mély úton mentünk le a híres kertbe, melynek közepén szabálytalan alakú, nagy tó van. Nem csak mi, de az ilyen dolgok látásához szokott japánok is élvezettel álltak meg egy-egy szép ponton, hogy a tó sima tükréből kiemelkedő bámulatos lila iriszekben, lótuszokban, vagy a kis szigetecskéken álló törpefákban, a fantasztikusan ívelt hídakban és a nagy álló kőlámpásokban gyönyörködjenek. Azok az Európában is ismert kedves fényképfelvételek, melyeken szépen öltö-

zött gésákat látunk egy meseszerű, gyönyörű park útjain andalogva sétálni, vagy a virágokat megcsodálni, mind a hikonei parkban készültek.

A vasúti állomáson ott találtuk ujra rendőr-ismerősünket, aki ismét angolul kérdezősködött, hogy milyen benyomást tett reánk Hikone s hogy meg vagyunk-e a kirándulással elégedve?

Érdekes emberek ezek a fehérkeztyüs japán rendőrök. Én egészen más szemmel nézem ezeket a kis embereket, mióta a volt belügyminiszternek, báró Szuyematszu-nak, egy a japán rendőrökről szóló közleményét elolvastam. A közlemény a többi közt azt mondja róluk, hogy dacára jelentéktelen állásuknak és csekély fizetésüknek, a mi szociális állásukat illeti, magasabban állanak mint nyugati kollégáik, mivel államhivatalnokok. A rendőröknek utasításában benne van ugyan, hogy udvariasak és előzékenyek legyenek mindig, de azért egyikük sem lesz olyan dolgok végzésére kapható, aminők úgy látom a nyugati országokban általánosan divatban vannak. Ők például sohasem fognak olyan szívességre vállalkozni, mely az első tekintetre ellenkezni látszik méltóságukkal és nagyon megsértené mindenki a japán rendőrt, ha akármiféle szolgálatáért borravalót ajánlana föl neki. Egyet-

Gésák a hikonei parkban.

len japán rendőr sem fog például a kocsihoz sietni, hogy ajtaját fölnyissa, hacsak nincs valami különös oka reá, mondjuk fenyegető veszély. Fontos dolog, hogy külföldi utazó tudomást szerezzen erről és igen kívánatos volna, hogy senki se ítéljc meg európai szempontból a mi rendőreinket. Korántsem akarom ezzel azt állítani, mintha a mi rendszerünk a nyugatinál jobb volna, mert hiszen a nyugati rendszerek és szokások bizonyára jók és célszerűek a nyugaton, csupán azt akarom hangsúlyozni, hogy a mi erkölcseink és szokásaink sok tekintetben elütnek a nyugatiaktól. Mi mindig azt óhajtjuk, hogy rendőrségünk az idegenekkel szemben különösen udvarias és előzékeny legyen, de félek, hogy mégis fognak néha-néha kellemetlenségek előfordulni, habár minden rosszakarat nélkül is. Az ujságban olvastam egyszer, hogy egyik vidéki városban egy európai hölgyet, ki a trónörökös-pár után nézett, fölszólított egy rendőr, hogy venné le a kalapját. Japánban ugyanis ilyen esetekben a férfiak le szokták venni fejükről a kalapot. A mi nőink nem viselnek kalapot és miután az illető rendőr nem ismerte a nyugati szokásokat, hogy ott a hölgyek is kalapot viselnek, jóhiszemüleg szólította föl a hölgyet kalapja letevésére. Egy másik esetről is hallottam, midőn egyik rendőrünk egy inkognitó utazó külföldi herceget, aki galambokra lövöldözött egy templomban, meg akart ebben a kedvtelésében akadályozni, nem tudván kivel van dolga. Mindkét esetben kölcsönös kimagyarázás után békésen intéztetett el az ügy. Fölemlíti azután, hogy a modern korszak bekövetkeztével ezer, meg ezer foglalkozás nélkül maradt fiatal szamurai lépett rendőri szolgálatba, tehát olyan emberek, akiknek értelmisége s műveltsége magasan áll azon embereké fölött, kikkel rendes viszonyok között szolgálatukban érintkeznek.

Ilyen szamurai ivadék lehetett a mi rendőrünk is.

* * *

A túristák nem igen szoktak hosszasabban időzni Tszurugában, hanem rendesen már az első vonattal tovább utaz-

nak, a Cook és társa sablonos országútján, Yokohámába vagy Kyotóba, úgy, hogy Japán nyugati partvidékén csak nagy ritkán fordul meg európai utazó. Hej, pedig ha sejtenék, hogy milyen gyönyörű ez a nyugati partvidék, tudom nem rohannának úgy át Japán másik oldalára! Engemet formálisan megbámultak a vasúti pénztárnál, midőn nem Yokohámába, hanem a nyugati parton fekvő Kanazávába kértem jegyet.

A pálya bámulatosan szép, igen sok alagúttal s vadregényes vidékkel. Pihegve, prüszkölve kapaszkodott mozdonyunk föl a hegyre. A vonal ugyanis fölvezet egészen a vízválasztó hegység ormára. Ezen az ötórás utazáson láttam talán a legideálisabb japán tájakat. A sötét kryptoméria kra magasan kúszik föl a lilafürtös glycinia, a japánok „fuzsi no hana"-ja. Közvetlen szomszédságunkban bólongatja pehelyszerű világoszöld lombozatát a bambusz. Rohanó hegyipatakok és vízesések mentén állanak a sűrű erdőből kikandikáló csinos paraszthazak, szalmatetőiknek gerincén pedig véges-végig nyíló iriszek pompáznak. Lépten-nyomon megjelenik ebben a szép környezetben egy-egy pirosra lakkozott, vagy kőből faragott hatalmas templomkapu, mely alatt magas gránitlépcső vezet föl a sűrűségbe, az isteni csöndben rejtőző templomokhoz. Felülről pedig leragyog reánk az a remek kékségű japán ég, melyről olyan elragadtatással ír Lafcadio Hearn. A pálya legmagasabb pontjáról nagyszerű kilátás nyílik a mélyen alattunk elterülő tszurugai öbölre, melynek kék tükrén hajónk csak akkorának tűnik föl innét, mint egy szúnyog. A magas hegyek meredek oldalait le egészen a tengerig, kő- és földgátakkal bekerített, billiárdasztal-simaságú rizsföldecskék ezrei borítják. Nagyszerű teraszkultúra, melyet dolgos kezek hangyaszorgalommal készítettek a 600—800 méteres hegyek oldalain. Tudni kell, hogy a rizsföldeken tavaszkor 15—20 centiméter magas rétegben kell a víznek állania, vagyis teljesen vízszintesnek kell a rizsföldnek lennie. Úgy néz ki innét felülről, mintha a mesebeli üveghegyen járnánk, vagy mintha ezernyi velencei tükör-

*

rel volna az egész hegyoldal kirakva, melyekben nagyszerűen tükröződik az égbolt a felhőkkel, míg a lábaink alatt elterülő láthatár, a Japán-tenger hatalmas kék felületébe vész.

A vidék minden szépsége dacára is megéheztem a pompás hegyi levegőben, vettem tehát magamnak az egyik állomáson japán reggelit, egy úgynevezett „bentó"-t. Milyen étvágygerjesztőn van a bambuszhánccsal összekötött két kis fehér faskatulya tartalma elrendezve! Az egyikben friss kaméliák és zöld levelek között fekszik egy nagy darab hideg lazac, meg egy nagy darab fehérhúsú hal, továbbá egy tekercs cukrozott tojás-omelette, egy darab pikáns, borízű mártásba itatott kenyérféle, egy darab halsajt és mindezektől friss levelekkel elkülönítve, pikáns ízű ugorkák, cukorban főtt szójababszemek és egy csomó ehető tengeri moszat. A második doboz színig tele van a legfínomabb nagyszemű fehér főtt rizszsel. Mondhatom, hogy alaposan jól lehet lakni a reggelivel, mely csekély 12 szenbe, azaz 30 fillérbe kerül.

Térdig érő posvány a rizsföldön.

Azután Fukui állomást érintjük, hol a leghíresebb japán fehérselymet szövik. Majd megjelennek jobbról a Hakszan hegység hófedte láncai, melyek Japán legmagasabb vízesését rejtik magukban, míg balról a Japán-tenger habzó hullámtarajai kergetik egymást szünet nélkül a fínom fövényes parton, hol évszázados terebélyes görbefenyők alatt csinos kis fürdőházikók állanak a szellős, emeletes teaházak között.

Leereszkedve a magasból, órák hosszat rizsföldek között haladt a vonat. Nem hiszem, hogy volna a világon fárasztóbb földműves munka, mint a japánok által űzött módja a rizsföldek megművelésének. Négy hónapon keresztül, kora reggeltől estig, a combtőig érő posványban gázolnak a földművesek és kétrét görnyedve dolgoznak arcuk verejtékében, hogy kicsikarhassák a földből a rizstermést. Japán ugyanis talajánál fogva nem tartoznék tulajdonképen a rizstermő országok közé s csakis lakóinak hangyaszorgalma s kitartása teszi lehetővé, hogy mégis megterem ott a rizs, még pedig első minőségű rizs. A fárasztó munka áprilisban kezdődik, mikor az egész télen víz alatt állott rizsföldet ekével vagy hosszú csákányokkal mélyen fölszántják. Csaknem kizárólag emberek végzik ezt a munkát a térden felül érő posványban és csak ritkán látni lovat vagy ökröt az eke elé fogva. Miután a földeket körülvevő keskeny gátakat is kijavították, csatornaiszapot és trágyát hordanak a földre, azután kinyitva egy helyen a gátat, rábocsátják a földekre a vizet, körülbelül húsz centiméter magasságban. Ugyanekkor kiszórják a föld egyik sarkában a magot is. Csakhamar megjelennek a kikelt zöld palánták és pompás üde pázsitként látni ilyenkor mindenütt zöldelni a fiatal rizst a víz alatt.

Most épen a trágyázásnál tartottak. A rizsföldeket nagy hordókban és gödrökben összegyűjtött emberi ürülékkel öntözgették mindenütt, azután telehintették szétmorzsolt olajpogácsával, oltott mészszel, fa- és szalma-hamuval s végül beterítették az egész földet frissen kaszált fűvel, melyet mezítláb taposnak bele a posványba. Némelyik földön be is volt már fejezve a trágyázás és már kezdték szabályos sorokba szétültetni a szépen zöldelő rizscsemetéket. Míg csak érni nem kezd a rizs, víz alatt maradnak a földek és a mélyebben fekvő földekről kis taposó-malmok segélyével lapátolják a vizet a magasabban fekvő földekre. A növények gyökerei körül hónapokon át kézzel kell megforgatni s gyúrni a posványt, mi igen fárasztó munka. Az aratás októberben van. Megelégedéssel legelteti ilyenkor szemeit a gazda a

nehéz arany kalászszal ékes földeken. Hogyne, mikor minden hajladozó kalász tengernyi munkájának és verejtékének gyümölcse.

A rizs mindig nagy szerepet játszott Japánban, hol ősidők óta megbecsülték a földmüvest és a paraszt már a régi japán rangbeosztás szerint is fölötte állt az iparosnak és kereskedőnek. Japánban nem azt mondják a földbirtokról, hogy hány holdas, hanem mindig azt, hogy hány koku rizst terem, melynél a birtok egyéb termékeit is a rizs értékére számítják át. Egy koku 180 liternek felel meg. Tizezer kokus volt például a legkisebb daimió-birtok. Hogy milyen fontos szerepet játszik a rizs a japánok életében, abból is kitűnik, hogy a japán nyelvnek valami negyven kifejezése van a rizsre. Máskép hívják például a kifejlett rizst, a száraz, a friss, a hámozott, a korán, meg a későn érő rizst, a főtt, a hideg, a meleg rizst stb. De még a három főétkezést, a reggelit, az ebédet és vacsorát is a párolt rizsről, a „gózen"-ről nevezik Asza-gózen, Hiru-gózen és Yu-gózen-nek, azaz reggeli rizs, déli rizs és esteli rizsnek. A japán rizst tartják ma is egész Keletázsiában a legjobb rizsnek. Dacára annak, hogy Japánban a rizs a nép főtápláléka, a japán-orosz háború idején az egész nép önként lemondott a jó japán rizs élvezetéről és csupán silány minőségű indiai s chinai rizszsel

Rizsültetés.

táplálkozott, egész rizstermését a külföldre adván el s az ekkép nyert pénzt letették a haza oltárára!

Ennyi érdekes látnivaló mellett persze, hogy gyorsan elröpült az öt óra vasúton. Délután érkeztem meg Kanazávába, ebbe a százezer lakosú városba, melynek utcáin ritkaságszámba megy az európai ember. Minduntalan megfordultak utánam az emberek, mint ahogy mi otthon Budapesten egy az utcán haladó szomáli néger után megfordulnánk, azzal a különbséggel, hogy itt nem csatlakozott rögtön nagy kíséret hozzám, mint az mi felénk szokásos.

A szálloda folyosóján.

A várost röviden jellemezhetem. Széles utcák, csinos házak, sok porcellánüzlet, melyekben főkép gyönyörűen festett és diszített apró porcellántárgyakat árulnak. Tisztaság, rend, nyugalom mindenfelé és csupa barátságos ember. Még nincs is európai berendezésű szálloda a városban, csak színjapán Yadojá-ban lehet megszállani, mire én mindig a legnagyobb örömmel vállalkozom, hiszen olyan utólérhetetlen vendégszeretettel fogadják ezekben a vendégeket. A bejáratnál térdelő s fejüket a földre támasztott kezeik fölött a földig hajló muzmék, nekem határozottan kecsesebb látványt nyujtanak, mint az európai berendezésű szállodákban a konvencionális frakkba bujtatott japán pincérek sorfala. A nagy európaias szállodákban minden kényelem dacára is csak

egyszerű szám vagyok, míg itt érzem, hogy több vagyok annál, mert a háznéphez tartozom és igazán otthonosan érzem magamat. Nem csak az én szobám az enyém, de enyém itt az egész ház összes szobáival. Reggel pedig, midőn félretologatják az egész szállodát éjjelre körülvevő deszka-tolóajtókat és én még a szobám közepén megvetett ágyban fekszem, félretolják az én szobám papiros-ajtaját is és az ajtóban megjelenik az egész háznép, mosolygó arccal jóreggelt kívánni. Egyik leány hozza is már a forró teát, a másik a pompás tojás-omelettet és barátságosan kikérdik minden óhajomat, hogy mit akarnék ebédelni, nem akarok-e fürdeni s így tovább. Ha azonban japán szállodában akarunk lakni, természetesen japánul is kell egy kicsit tudnunk, mert ott bizony nem beszélnek semmiféle más nyelvet. Ha csak úgy nem teszünk, mint a hogyan hajónk egyik tisztje, gróf M. tette, aki még a japán paraszttal is következetesen és mindig csak angolul akart beszélni. Lekésett egyszer egy kiránduláson a vonatról és gyalogszerrel volt kénytelen valami harminc kilométert megtenni vissza a hajónkig. Útközben derekasan megéhezve, betért egy parasztházba, ahol persze nem értették meg, hogy mit akar, pedig ékes angol szavakban kért ott néhány tojást. Azonban nagyszerű mentőgondolata támadt a mi grófunknak; a jámbor parasztok nagy ámulatára hirtelen leguggolt és elkezdett éktelenül kotkodácsolni. Rögtön meg kapta a kívánt tojásokat.

Igazán kedvemre való kedves kis szobát kaptam az első emeleten. Nem volt ám a szobámban sem szekrény, sem asztal, sem szék, sem tükör, sem ágy, még kevésbbé függönyök, csupán két pompás aranypapir-spanyolfal, telefestve a japánok kedvenc mezei virágaival, míg a kifogástalan gyékényen néhány lapos selyempárna hevert, no meg az elmaradhatatlan bronz-hibacsi is ott állt a szép teáskészlettel, a sarokban pedig egy dicskoszorús Buddhát ábrázoló kakemonó alatt egyetlen szál irisz pompázott egy lapos bronz tálacskában. Ez az egy szál virág egy csomó gömbölyű fehér kavics közé volt betűzve, melyet víz borított. Nem

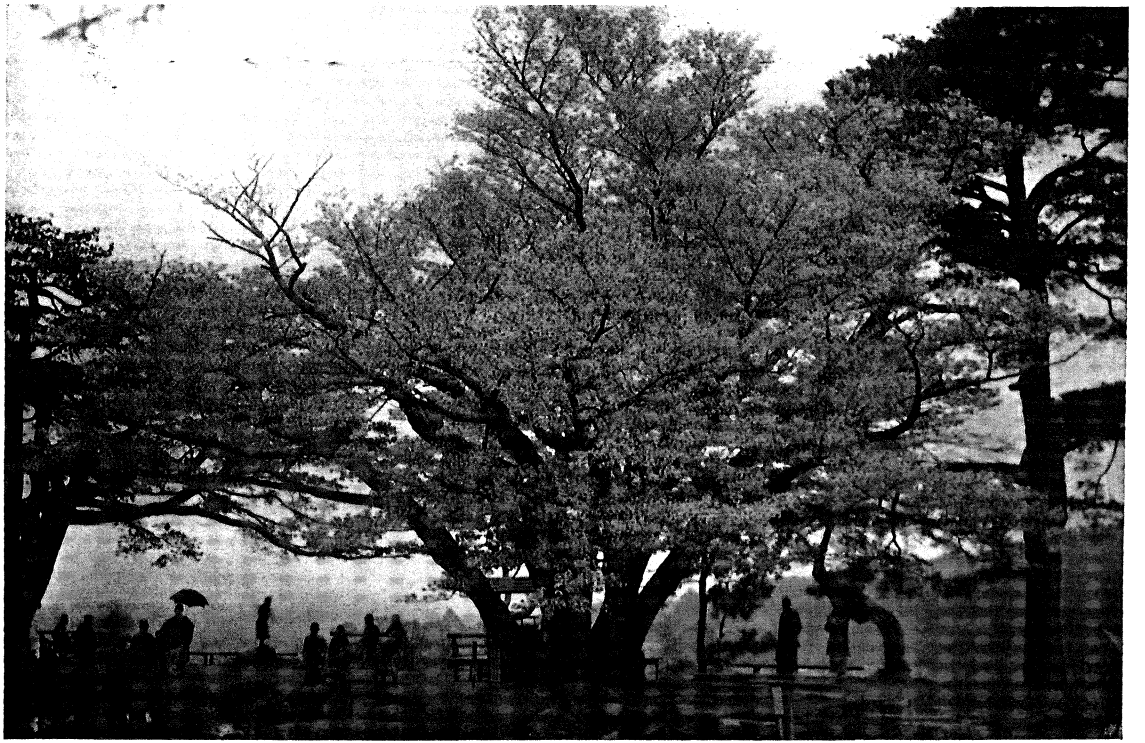

A „Ken-roku-en“ öreg cseresznyefája.

tudnám megmondani, hogy mikor és hol aludtam utóljára ilyen pompásan, mint itt az éjjeli kimonóban, a nehéz selyem paplan alatt, az arany spanyolfalak között.

Kanazávának legnagyobb látványossága az óriási park, az úgynevezett Kenrokuen, vagyis hatszoros park. Egy régi daimió-kastély parkja ez, melynek közepén emelkedik a többemeletes, magas tetejű, büszke-daimió-kastély, mély sáncárkokkal körülvéve, melyekben az obligát rózsaszínű lótuszok nyílnak. Mint valamennyi daimió-kastély az országban, úgy ez is kaszárnyául szolgál ma, míg a hozzátartozó pompás, ősrégi park nyílvános sétahely. A park egy magaslaton fekszik, remek kilátással a városra s a környező hegyekre. A magaslatról tisztavizű hegyipatakok rohannak alá, vízeséseket és nagy tavakat alkotva, melyeknek mentén izléses teaházak és pavillonok állanak a fák sűrűjében, bambuszrácsos nagy kerek ablakokkal. Kőhídak, piros ívelt lakkhídak és mohlepte bizarr kőlámpások százai diszítik a parkot, melynek legmagasabb pontján, egy több száz éves cseresznyefa áll, alátámasztott ágakkal, akárcsak a kyotói Maruyáma-park öreg cseresznyefája. Egy hatalmas méretű bronzszobor, mely a jóságos Kvannont, a japán Szűz Máriát ábrázolja, hirdeti itt a Szatszuma-felkelés emlékét. Arca szép, azonban kemény ráncokat vető, bő lebernyegje nem sikerült a művésznek. Az istennőnek a ruha alól kikandikáló, csipkével beszegett, hengeres alsónadrágba bujtatott lábacskái pedig egyenesen mosolyra indítottak.

Iparművészeti kiállítás is volt épen a parkban, hol tíz szen belépődíj ellenében, remek régi meg uj lakk- és porcellán tárgyakban gyönyörködhettünk. Az emeleten egy európai berendezésű, díszes szalonban még teával is traktálták az embert a csekély belépődíj fejében. Az európai szoba, asztallal és székekkel itt épen olyan luxuriózus, elegáns dolog, mint minálunk például egy török dohányzó szalon, vagy egy japán szoba. Iskolásleányok tartottak itt reggeltől estig felváltva szolgálatot, tanítónőjük vezetése alatt praktikus oktatást nyerve a tea fölszolgálásában. Két kedves kis iskolás-

leány szolgálta nekem is föl szertartásos hajlongások között a teát és az édességeket. Meglátszott rajtuk az elfogódottság, hogy ilyen ritka vendéget szolgálhatnak ki. Legjobban szerettem volna őket megcsókolni, oly kedvesek voltak kimért, feszes mozdulataikkal, de hát Japánban nem ismerik a csókot és kitudja mire magyarázták volna az én különös szertartásomat.

Orvosi fakultás is van Kanazávában és alig tettem ki a lábamat az utcára, máris körül voltam véve fiatal orvos-növendékektől. A japán egyetemi hallgatók igen kellemes ciceronék. A fiatalemberek dícséretre méltó önzéssel használnak ki minden alkalmat, ahol az európai nyelvekben gyakorolhatják magukat. Érdekes, hogy ha köszönetül meghívja őket az ember egy teaházba, legföljebb egy csésze zöld teát fogadnak el, de például szivart, vagy cigarettát a világért sem. Japánban ugyanis a törvény tiltja a húsz éven aluliaknak a dohányzást és ezt a törvényt még a legnagyobb titokban sem szegnék meg. Bámulatra s dícséretre méltó ez emberek föltétlen tisztelete a törvény iránt. Egy igen fiatalos kinézésű tisztünk szájából ki is rántotta Yokohámában az utcán egy japán rendőr a cigarettát.

A szatszumai fölkelés emléke.

* * *

Szép holdvilágos estén érkeztem vissza Tszurugába, hol az egyik Sintó-templom épen évi nagy templomünnepét

ülte. Ezernyi lampion fényében úszott nemcsak a templomberek, de a környező egész városnegyed is. Minden egyes ház bejárata fölött egyforma rajzú s fölíratú nagy piros lampion égett, fölötte nagy fenyőággal, melynek hosszú tűi között színes papirszalagok s aranyfüst csillogtak. Az utcák magas távírópóznáiról sodronyok voltak esernyőváz alakjában a földig húzva, melyeken ezernyi színes villamos körte világított. Izléses fényhatások elérésében a japánok nagy mesterek. A kivilágított kis templom ajtaja tárva-nyitva volt s a hozzá fölvezető kőlépcsők tele voltak rakosgatva olyan kis asztalkákkal, aminőkről a japánok esznek, melyeken nagy gömbölyű pirosra festett kalácsok s mindenféle étel- és ital-áldozatok voltak. A sok asztalka mögött föntt a magasban föltűnt néha egy-egy fehérruhás boncnak kopaszra beretvált feje, amint jóságos arculattal mosolygott le az ájtatoskodók nagy seregére. Egyenként járultak az emberek a templomról lelógó vastag szalmakötélhez, megkondítva vele a magasban függő nagy gongot és azután háromszor tapsolva, lehajtott fejjel és összetett kezekkel néhány percig imádkoztak és végül néhány pénzdarabot dobtak az óriás méretű faperselybe. Sok tarka sátor is volt köröskörűl fölütve, melyekben mindenféle csecsebecsét, gyermekjátékokat, enni- s innivalókat árultak, akárcsak a mi búcsuinkon. A templom előtti fedett színben pedig két magas viaszgyertya között ülve, három gésa énekelt samizen-pengetés mellett, az istenek tiszteletére. Ezernyi ember hullámzott ott föl s alá, csupa békés, megelégedett ember, talán e földkerekség legmegelégedettebb és legjobban nevelt publikuma. Nem volt ott sem taszigálás, sem összeszólalkozás, de még egyetlen hangosabb szó sem ütötte meg füleimet.

Éjfél már régen elmúlt, mire hajómra értem. Az álom kerülte szemeimet és mindig csak az a probléma motoszkált a fejemben, hogy ez az irígylésre méltó boldog nép, melynek évszázadokon keresztül sikerült minden idegen befolyást magától távol tartani, ugyan mivel szolgált reá, hogy mégis csak behatolt tengerek övezte szép országába a nyugati

civilizáció, mely bár hozott nekik néhány tagadhatatlanul hasznos és értékes ajándékot is, de annak fejében előbb-utóbb könyörtelen kézzel szét fogja rombolni ennek a népnek gyermekies, naiv, de boldog életét, le fogja róla törölni a megelégedettség aranyos hímporát és ugyan mit fog nekik érette cserébe adni? A mi ideges, gyorsan élni akaró, nyomorúsággal teljes életünket, a napról-napra növekvő igényekkel és a velejáró elégedetlenséggel.

* * *

Mivel lőgyakorlatot kellett végeznünk, kifutottunk egy napon Tszurugából a nyílt tengerre. A gyakorlat befejezte után nem Tszurugába, hanem az attól kissé délebbre fekvő maizurui öbölbe kanyarodtunk be hajónkkal, mely öböl szép zöld hegyeivel a norvégiai fjordokra emlékeztet. A kies fekvésű Miyázu városka előtt vetettünk horgonyt, mely csak néhány mértföldnyire esik Maizuru-tól, a japán hadi kikötőtől.

Mit írjak Miyázuról? Kedves zöld hegyek alján fekszik ez a városka is, mely különben csak olyan, mint a többi japán város mind, tiszta, hihetetlenül tiszta s a parton álló nagy teaházaival már a tenger felől is igen kedves benyomást tesz az emberre. A város rendkívül vízbőségű helyen fekszik és minden utca közepén nagy gránit táblákkal fedett széles csatornában folyik a kitünő forrásvíz, melylyel naponta több ízben föllocsolják az összes utcákat. Milyen kedélyes kis fészek lenne ez a kis város, ha az ember egész életére visszavonulhatna ide, a legnagyobb csendben és gondoktól menten leélni hátralevő éveit.

Közvetlen a város felett egy nagyobbacska terraszon szép Sintó-templom fekszik, honnét szép kilátás nyílik úgy a tengerre, mint a mellette fekvő gyönyörű keskeny völgyre. Különösen az a bájos völgy ragadta meg figyelmemet, mert soha és sehol sem láttam még olyan pompás üde színeket a természetben mint itten. Szinte megrészegített annak látása, sőt mintha még az ég is kékebb lett volna itt, mint másutt.

Miyázu különben is örökre felejthetetlen fog előttem

maradni, miután itt nyílt első ízben alkalmam közelebbről is megismerni egy japán középiskolát.

* * *

A *Mézsi,* vagyis a *fölvilágosult kormányzás* negyvenegyedik évét írják ma a japánok, a kik negyvenegy esztendővel ezelőtt új időszámítást kezdettek, midőn a jelenleg is uralkodó Mikádó egy csapással, úgyszólván máról-holnapra

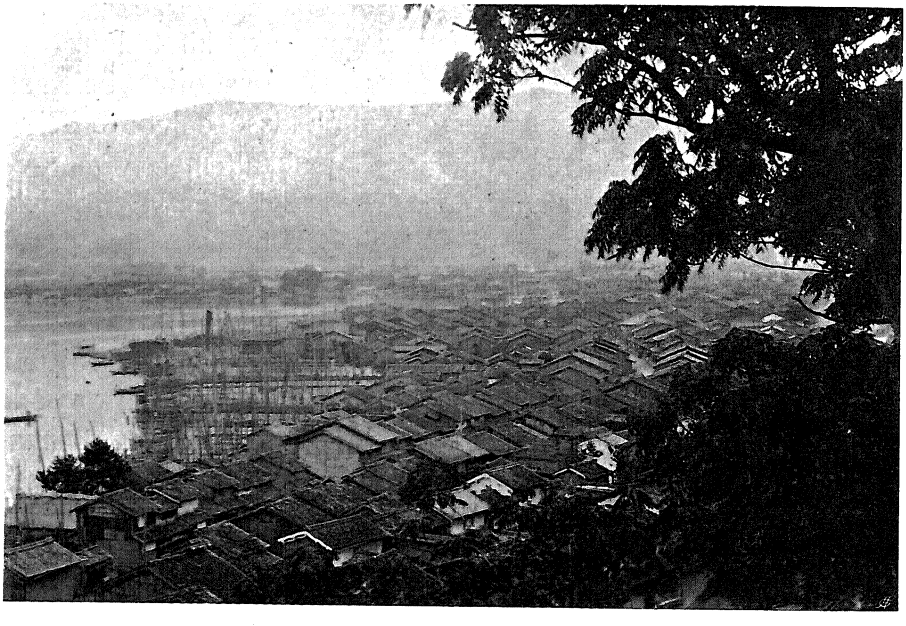

Miyázu.

bevezette országába az európai civilizációt. Példátlanul áll ez a világtörténelemben. Európai ruhát öltött magára a Mikádó, míg a császárné s egész udvara párizsi toiletteket kapott. Ugyanekkor átvették a mi naptárunkat is és január lett Japánországban is az első hónap. A mi újévünk lett ettől kezdve az ő újévük is, mely napot egyúttal nagy nemzeti ünnepnappá tettek. A vasárnap szünnap lett Japánban is. Egyazon évben kapta Japánország első vasútját, gőzhajóit, távírdáit és sok modern európai intézményből és találmány-

ból — nem állván régi intézmények az újnak útjában, — természetesen mindjárt a legjobbat, a legmodernebbet. Egy csöppet sem kell tehát csodálkoznunk rajta, hogy Japán ma sok dologban modernebb a mi vén Európánknál. Ugyan hány európai városban akadályozza például a meglevő gázgyár a modern villamosvilágítás bevezetését? Bezzeg villamos fényben úszik itt esténként minden város, sőt csaknem minden falu is.

Egy csapással teremtették meg a modern japán iskolát is, az általános iskolakötelezettséggel egyetemben és biztosan merem állítani, hogy ma számra nézve több az írni-olvasni nem tudó ember Magyarország területén, mint az egész ötvenmillió lakosságú Japánországban.

Jönnek az iskolából.

A japán utcákon minden utazónak már az első napon szemébe ötlik, hogy a gyermekek nagy része a japán viselettől elütő ruhában jár. Ezek a különös ruházkodású gyermekek az iskolásgyermekek. Különben — a japán nép dicséretére legyen mondva, hogy egyelőre eszük ágában sincs igazán szép és célszerű ruházkodásuktól megválni. Hat hónap alatt alig láttam két európaiasan öltözött japán nőt egész Japánországban. A férfiaknál már másként áll a dolog, mivel a katonák, a hivatalnokok, egyszóval a hivatalos személyek a szolgálatban csak európai ruhát viselhetnek. Az iskolás fiúk bő, kék csíkos szürke vászon-nadrágot viselnek, mely a magyar parasztgatyára emlékeztet, csupán a vászon kemény-

sége folytán nem vet annyi ráncot s a térd magasságában harang alakjában kissé elál a testtől, úgy hogy messziről inkább szoknyának lehetne nézni. A zubbony vagy a kimonó fölött széles vászonöv tartja a nadrágot a derékon össze. Fejükön széles ellenzővel ellátott, fekete sapkát viselnek, melynek homlokán sárgarézből készült cseresznyevirág, a japánok kedvenc virága díszeleg. A sapka a legtöbb fiúnál túlnagyra van szabva s önkénytelenül mosolyra fakad az ember egy ilyen nebuló láttára, kinek mélyen a fejébe húzott sapkája erősen kétfelé nyomja a füleit. Valósággal csupa elálló fülű iskolásfiút látni az utcán.

Európai szabású fekete nadrág, fekete szalonkabát, fekete nyakkendő, európai bőrcipő, a fejen kemény fekete kalap vagy cilinder, ez a japán tanító. Ez a tanító mindennapos öltözete, legyen bár a legutolsó falucska néptanítója, avagy egyetemi tanár Tokióban. Az egyetem és a felsőiskolák hallgatói európai származású fekete egyenruhát viselnek rövid kabáttal, cseresznyevirágos sárgaréz-gombokkal. Katonás sapkájukon egy latinbetű mutatja, hogy melyik fakultást látogatják. Például M. — medicine — orvostanhallgatót jelent.

A japán tanítónő megtartja japán kimonóját, csupán föléje köt magasan a mell alatt egy kemény szövetből készült lila, vagy bíborszínű szoknyát, mely két oldalt a kötéstől lefelé fel van hasítva. Különben európai cipőt visel és simára fésült fekete haját fonás nélkül, egyetlen kontyba csavarja, melyet hajtűvel és színes szalaggal erősít meg a fejen. Szakasztott ílymódon öltözködnek az iskolásleányok az egész országban, mivel ez a ruha elő van írva számukra s egyetlen díszük a a hajba kötött vagy tűzött színes selyemszalag. Aki a Mikádó c. operettből ismeri a három kis iskolásleányt, az bizony csalódott arcot vágna az iskolásleányok láttára, de elárulhatom, hogy azért végtelen kedvesek ezek is, amint az iskola felé tipegnek, kezeikbe szorongatva a kendőbe kötött könyveiket, vagy lóbálják a horgolt selyem zacskóban levő kis aluminium tartót, melyben a szünet közben elköltendő reg-

geli van, persze folyton csevegve, akár mint európai testvéreik.

A tanulók feltétlen tisztelete a tanítójuk iránt, már az utcán szemünkbe ötlik. Nagaszakiban egy fiatal tanítónő haladt egyszer előttem az utcán és igazán érdekes volt a szembejövő iskolásgyermekeket megfigyelni. Minden fiú s leány megállt mikor közelébe ért, a fiúk pedig összetett lábbal, laposan a térdekre tett tenyérrel, még mélyen meg

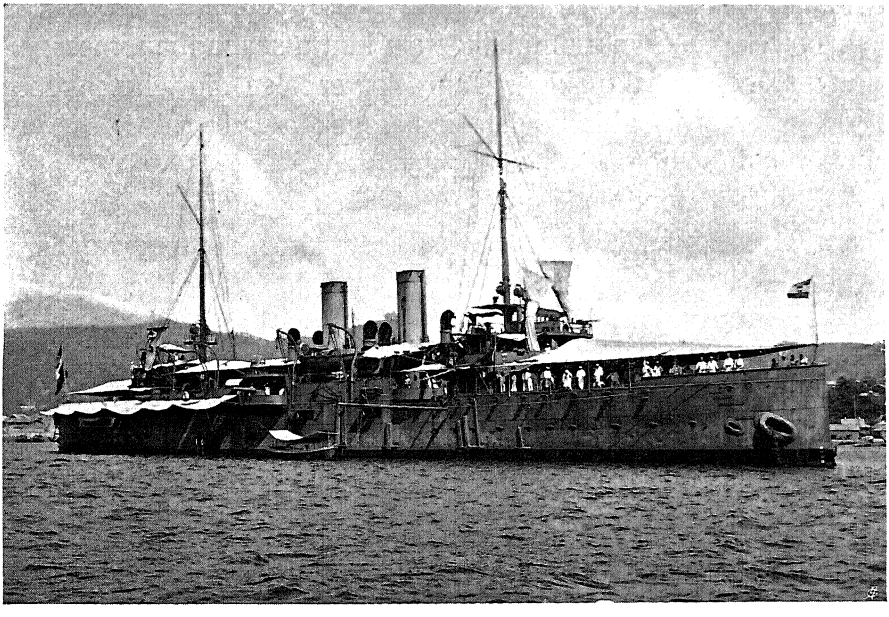

A „Ferenc József" Tszurugában.

is hajoltak előtte, persze levett kalappal. Egyszer meg egy tanítót láttam kerékpáron haladni az utcán; mereven megállva tisztelgett neki minden iskolásfiú, vagy hajolt meg mélyen az iskolásleány, mintha egy uralkodó hercegnek csinálnának frontot.

A japán gyermek szereti az iskolát és örömmel megy oda, de hát igen okosan is van beosztva az iskolák tanórarendje. Nem fárasztják ott a gyermekeket agyon a sok üléssel, sőt ellenkezőleg, sok szabad mozgást engednek nekik.

Látni kell azt a víg életet, mely a hosszú óraközti szünetekben a nagy iskolaudvarokon uralkodik. Minden óra után tizenöt perces szünet van. Nem látni ám a szünet alatt sehol sem verekedő fiúkat, nincs szükség feddésre, az igaz, hogy nem is pirongatják mindjárt meg a fiúkat, amiért talán a háztetőre másztak. Minek is, hiszen legfeljebb nagyobb testi ügyességre tesz ezáltal szert a gyermek. Azonkívül minden délelőtt van egy játékóra is a nagy udvaron a tanító felügyelete alatt, melyen a testi ügyességet emelő társasjátékokat és versenyfutásokat rendeznek, még pedig mindig olyan formában, mely alkalmat nyújt minden egyes gyermek dicsvágyának emelésére. Gyakran találkoztam kint a szabadban, messze a várostól egész iskolákkal. Tanítóik vezetése alatt hetenként egy-kétszer gyalogkirándulást is tesznek a gyermekek, hogy látókörük bővüljön.

Ebben a pontban is, mint mindenben, segítségére van az állam az iskolának. Így például ottlétünk alatt egy egész iskola, — hétszáz gyermek — utazott teljesen ingyen, tanítóik vezetése alatt Kanazávából Tszurugába, ahol hajónk horgonyzott. Ez pedig ötórai vasutazás volt oda s ugyanannyi vissza. Csupán azért jöttek Tszurugába a gyermekek, hogy saját szemeikkel lássanak meg egy idegen hadihajót. Két óriási számpán, aminőben az árukat szokták a hajókra szállítani, közeledett egy reggelen hajónk felé. Fej fej mellett szorongtak rajtuk a kis fiúk s leányok és a szalonkabátos tanítók. Miután engedélyt kértek hajónk megtekintésére, példás rendben és csendben jöttek föl a hajólépcsőn. Lemásztak a gyermekek még a kazánok alá s a gépekhez is, azután pedig fölmásztak az árbocok csúcsaira, megnézték az ágyúkat, a kabinokat és mindezt a legnagyobb rendben. A hajó megtekintése után az iskolaigazgató kis zsebfütyülőjének hangjára néhány pillanat alatt osztályonként katonásan sorakoztak a fedélzeten az apró-cseprő, 6—12 éves leányok és fiúk. Köszönetül minden leányosztály elénekelt nekünk a kimonó bő ujjából előhúzott kis énekeskönyvekből három-három japán dalt, még pedig bátran és igazi precizitással. Dörgő taps-

vihar jutalmazta részünkről a kis énekeseket. Hogy mi se maradjunk adósok, hajónk zenekara eljátszott nekik néhány darabot s végül az igazgató kérésére a japán himnuszt. Alig hangzottak el az első akkordok, egyszerre csendült föl hétszáz torokból a japán himnusz. Levett kalappal, állva hallgattuk végig. Nekem önkéntelenül az a kérdés tódult agyamba, vajjon hány iskolánk tudná így egész váratlanul a himnuszunkat elénekelni? Adós maradok a felelettel, melyet e kérdésre magamnak adtam, de azt hiszem, hogy a japánok nevelési módszere nem kis mértékben járult hozzá a japánok győzelméhez. Kifosztottuk aztán hajószakácsunk egész készletét, ládaszámra hordva föl a fedélzetre a mazsolaszőlőt, a piskótát és a csokoládét a kis énekeseknek, míg a tanítókat és tanítónőket az étkezőnkbe vittük egy pohár pezsgőre. Felejthetetlen órák voltak azok.

Bámúlva láttam azt is, hogy minden iskolában, legyen az elemi-, közép- vagy felső-iskola, a folyosókon levő állványokon rendes katonai fegyverek állanak, akár egy kaszárnyában. Már a kis nyolcéves fiúkat is ezekkel a fegyverekkel gyakorlatoztatják az iskola gyakorlóterén, még pedig mindennap. A gyakorlatokat rendesen egy tényleges állományú tiszt vezeti, míg a századparancsnokok a fiúk közül kerülnek ki. Csak látni kell, milyen büszkén és önérzetesen lépkednek ezek a kis katonák, akik a céllövésben is gyakorolják magukat a nagy fegyverekkel. Az idősebbeket minden pillanatban nyugodtan a harctérre vihetik; biztosan megállják ott helyüket. Mint a gyík másznak föl a gyermekek magas falakra s fákra. Egyszer egy egész osztályt láttam kitörni az iskolából s toronyirányban, rizsföldeken, árkon, bokron, patakon keresztül egy magas hegyre fölrohanni. Aki elsőnek ért föl, jutalmat kapott.

A japán iskolaépületet már messziről föl lehet ismerni, egyforma az minden városban, legyen bár a nagy Tokióban, vagy a kis Miyázuban, legfeljebb nagyságra s kiterjedésre különböznek egymástól. Miután kikristályosodott az iskolaépület legcélszerűbb és legegészségesebb formája, erre az

egy mintára épültek föl az iskolák az egész országban. Nagy parkok, erdők közelében, de okvetlenül szabad helyen és jó levegőben, többnyire a város szélén állanak a teljesen fából épült, egyemeletes iskolák, illetve iskolaépületek, fedett nyílt folyosókkal összekötve egymással és körülvéve nagy játszóterekkel. Az épület falai köröskörül, mint egy üvegház falai, csupa üvegtáblákból állanak, úgy, hogy az első pillanatban műteremnek lehetne az iskolát tartani. A nagy ablaktáblák úgy, mint a japán ajtók, eltolhatók egymás előtt.

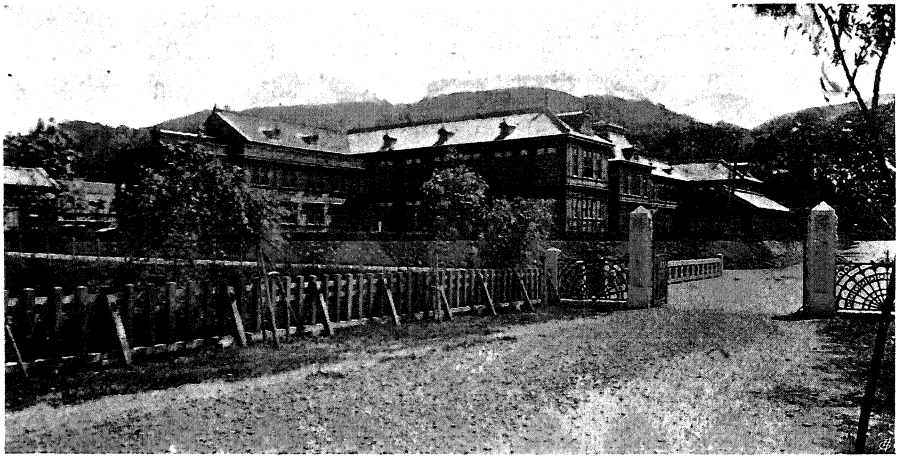

Iskola Nagaszakiban.

Kivéve a zord és hideg téli időt, félre is vannak rendesen tolva az összes ablaktáblák, miáltal a tanterem az egyik oldalán teljesen nyitva van és az ifjuság igazán kifogástalan levegőt élvez az elkülönített székeken, egyes kis asztalok előtt. Pornak nyoma sincs a termekben, mert japánban nem hordják be a tanterembe az utca porát. Mindjárt az épület főbejárata előtt hosszú polcok állanak; százszámra hevernek ezeken a tanulók letett facipői s mellettük látjuk esős időben külön állványokon a nagy olajospapir-esernyőket, akár csak a japán színházak előtt.

* * *

A városon kívül fekvő Kanabiki-vízeséshez sétáltam ki egy délelőtt, hol a sűrű erdőben, melynek lombozatán alig tudott a napfény keresztül törni, egy meredek sziklafalon tajtékozva rohan alá egy forrás vize. Közel ehhez a jó levegőjű, szép helyhez, egy nagy iskolát fedeztem föl. Tehát itt is a városon kívül fekszik az iskola. Betértem a nagy középiskola udvarára, hol óraközti szünet lévén, néhány fiatal gyerek tenniszezett, még pedig pompásan. Minden japán

A Kanabiki vízesés.

iskolának van néhány tennisz-tere. Leányok és fiúk egyaránt tenniszeznek. Elmerülve a nézésbe, észre sem vettem, hogy mellettem termett egy fekete Kossuth-szakállas japán úr, aki kifogástalan angol nyelven mutatta be magát, mint a középiskola igazgatója s udvariasan vezetőmül ajánlkozott, ha kedvem volna az iskolát megtekinteni. Persze, hogy örömmel ragadtam meg az alkalmat. Először a tanári tanácsterembe vezetett, ahol japán zöld teával kinált meg és egy érdekes albumot tett elém, melyben az iskolai életből vett

fényképek voltak s melynek párját a trónörökösnek nyujtották át a mult évben, midőn ezt az iskolát meglátogatta.

Majd elindúltunk az iskola megtekintésére. Az igazgató fölkért, hogy japán szokás szerint vessem le a cipőmet és mindjárt bocsánatot is kért ezért az alkalmatlankodásért.

A kizárólag fából épült nagy iskolák nem kerülhettek sokba az államnak, de ennek fejében annál bőkezübb volt az állam a természetrajzi, vegytani s természettani szertárak,

A japán gyermek figyel a tanítóra.

valamint a könyvtár gazdag berendezésénél. A japánoknál a lényeg a fontos. Nem pazarolták ők a pénzt paloták építésére, de csináltak helyette igazi iskolákat. A termek előtt végigfutó, világos, hosszú folyosókat a csak Japánországban látható, tükörsimára csiszolt deszkapadló födi, mely nincs sem viaszszal beeresztve, sem fölkefélve, sem lakkozva, hanem a fa a maga természetes színében és fényében tükörsimára van csiszolva, mely a rajta járó harisnyás lábaktól mindig fényesebb lesz. Csupán vizes ruhával törlik föl min-

dennap néhányszor és nagyítóüveggel sem lehetne rajta egyetlen porszemet sem fölfedezni, pedig négyszáz tanulója van az iskolának, kik közül kétszáz bennlakó növendék. A tantermek padlója a rendes japán rizsszalma-gyékénytáblákkal van borítva, melyeken kellemes, puha járás esik.

Javában folyt az oktatás mindenütt. Egyik teremben az emberi szerveket magyarázta épen a tanár egy pompás, szétrakható, életnagyságú modellen. A másikban algebra óra volt; a tábla tele volt írva egyenletekkel. A harmadik teremben földrajzi, a negyedikben történelmi óra volt, amott pedig a chinai classzikusokat adta épen elő a tanár. Igen érdekelt az angol óra. Minden osztályban, minden nap szentelnek egy órát az angol nyelvnek. A tanár kizárólag angolul társalog ezen az órán a tanulókkal, kérdéseket intézve hozzájuk, melyekre helyükről felemelkedve, bátran felelnek a fiúk, legjobb tudásuk szerint. Nem kínozzák a gyermekeket nyelvtannal. Tanuljanak előbb meg angolul beszélni s csak azután kerül sorra a nyelvtan is. Eszembe jutottak a rettenetes latin órák. Mennyit kínoztak bennünket nyolc hosszú éven keresztül a latin nyelvtannal és még sem tanult meg egyikünk sem latinul beszélni.

A bennlakók nyolcanként laknak egy-egy nagy tanulószobában, melynek közepén nyolc kis íróasztal áll. A dolgozószoba mellett fekvő épen ilyen nagyságú szoba nyolc fiúnak a hálóterme.

A hálóterem egész berendezése a gyékénypadlóból áll, mert bútorok egyáltalában nincsenek benne s csupán éjjelre veszik elő a falba épített szekrényből az összegöngyölt japán ágyakat, illetve a lapos matrácokat, meg a fűrészporral töltött, hengeres kemény vánkosokat és a takarókat. A fiúk minden reggel ötkor kelnek és mosdani lemennek a nagy forróvizű fürdőbe. Este nyolckor már nyugalom van az egész házban; alszik mindenki. Benéztem a példás tisztaságú nagy étkezőbe, melyben nyolc-nyolc fiúnak volt terítve egy-egy asztalnál. Az asztalokon ott állt már kis porcellán-csészékben a főtt zöld főzelék, egy pár evőpálcikával, az asz-

tal közepén pedig egy ragyogó tiszta födeles fabödönben a frissen párolt gőzölgő rizs.

Megnéztem a nagy vívótermet is, melyben a híres japán botvívásban gyakorolják magukat bambuszkardokkal, persze álarc és paizs védelme alatt, mivel nagyon is hevesen szoktak ennél a vívásnál a felek összecsapni. Kedvelt sportja ez minden japánnak és igen gyakran nyílt alkalmam ezt az izom és idegerősítő viaskodást látnom. Külön nagy termük van a dzsiu-dzsicu számára is. Szinte hihetetlen, hogy milyen játszva teremtett oda egy apró, nyolcéves fiú egy tizenhatéves nagy sihedert; egy pillanat műve volt az egész. Nem lenne tanácsos ezekkel a gyermekekkel verekedni; de viszont értem most, hogyan tudta a kis japán a hatalmas termetű oroszt legyűrni. Ebben a pillanatban rohant ki épen egy egész osztály egy tanteremből s velük rohant a tanító is. Árkon, bokron keresztül, eszeveszetten nyargaltak föl a szemben levő magas hegyre. Pompás, katonás fegyelem van az iskolában, hol az első szabály az idősebbnek feltétlen tisztelete s az iránta való engedelmesség. Így nevelhették valaha a spártai ifjúságot.

Végül egy, a japán puritanizmussal alig összeegyeztethető, díszes nagy terembe léptünk. Bordóvörös, süppedő európai szőnyeg borítja az egész terem padlóját, ezen állanak a padok, előttük egy harmonium, szemben pedig egy emelvényen, terítővel leborított asztalon néhány bronzvázában szép, friss virág. A falakon látom a Mikádó, a császárné, a trónörökös, továbbá Togo admirális, Napoleon s Roosevelt arcképeit, Port-Arthur terveit, belerajzolva az orosz hajók állása, valamint az erődítményeknek és még néhány hadihajónak modelljét. Két nagy fehér Kakemonó is függ még a falon, melyeknek egyikét a trónörökös, másikát pedig Togo admirális írta sajátkezüleg tussal s ecsettel, szép nagy japán írásjelekkel.

— Ez bizonyára a dísztermük ünnepies alkalmakra? — kérdem az igazgatót.

— Nem — válaszolja ő — ez a termünk az *erkölcstanítás* számára.

A japán iskolában nincs tehát vallástanítás, azt egészen a családra bízzák. Az iskola arra tanítja meg a gyermekeket, hogyan és miképen válhatnak majdan becsületes, derék és főkép hasznos tagjaivá a társadalomnak. Zsenge korukban csöpögtetik már szíveikbe a haza forró szeretetét és azt az elvet, hogy sohasem magunkért, hanem mindég a közért, vagyis a hazáért dolgozzanak. Tiszteljék a szülőket, tiszteljék az idősebbeket és igyekezzenek mindig egészségesek és erősek maradni.

Az igazgató lefordította nekem a két kakemonót. „A munka nem szégyen, a munka nemesít, a munka isteni ajándék", írta a trónörökös. „Mindent a közért, semmit magadért!" írta Togo.

Boldog ország, ahol már a zsenge gyermekek szívébe ilyen kiolthatatlanul tudják belecsepegtetni a haza lángoló szeretetét, valamint a szülőknek és az idősebbeknek tiszteletét! Micsoda erős nemzet lett ebből a rövid negyven év előtt a mi viszonyainkhoz képest még a középkornál tartó nemzetből, melynek ifjúságát ilyen okos elvek szerint nevelik. A tudományok gyakorlása mellett nem feledkeznek meg a munkáról sem, mert Japánban nem szégyen ám, ha a szegény egyetemi hallgató a szünidőben talán mint pincér dolgozik otthon valamelyik szállodában. Az meg egyenesen imponáló, hogy Japánban még a legutolsó riksakulik s napszámosok is tudnak írni és olvasni.

Még néhány év előtt érdekesen elmélkedett gróf Okuma egy értekezésben arról, hogy erkölcsi mérővessző hiányában milyen nehézségekkel küzd a fiatal japán iskola. Különösen kiemelte, hogy fizikai s irodalmi mértékük van, de az erkölcsi hiányzik, mivel a restauráció szétdúlta az egységes vallást. A felső osztálybeliek számára megmaradt ugyan a chinai filozófia, de a nép nagy tömegének csak a nagy semmi maradt, úgy hogy mind égetőbbé válik a kérdés, hogy mi lépjen a réginek helyére? A nyugatnak a kereszténység adja

meg az erkölcsi irányt. Japánban szeretnének némelyek a régi hithez visszatérni, melylyel összekapcsolnák még a patriotizmust, mások a kereszténységet óhajtanák fölvenni, egy részük pedig Kantra és a többi filozofusra szeretne támaszkodni. A legnagyobb zűrzavar állapotában van jelenleg minden. Ha támadna egy nagy emberünk, egy olyan, aki hívatva volna a népet vezetni, könnyebb volna a választás, de enélkül szinte legyőzhetetlennek tűnnek föl az akadályok. Bár egyetlen nemzet sem lett eddig megkímélve ettől a haladás nélküli, tétlen állapottól és ezért reméljük, hogy Japán is előre fog újra haladni, ha megjelenik a nagy férfiú, legyen az körünkből vagy az idegenből. De ilyen férfiakra s ilyen változásokra nagy szükségünk van.

És ime milyen alaptalan volt gróf Okuma félelme! Megtalálták már a Japánok a helyes irányt az ő nemzeti iskolájukban, valamint hogy megtalálták a helyes erkölcsi alapot is, melyen a jövendő nemzedéküket fölnevelik.

Japán iskolarendszere nagy vonásokban a következő. A gyermek hat éves korában kerül az elemi iskolába, melyet 6—8 év alatt végez el. Persze, hogy Japánban sok olyan nehézséggel is kűzd az iskolás gyermek, melyek nálunk ismeretlenek. Miután a japán írás és a japán irodalom a chinaiból fejlődött ki, egyidejüleg kell a gyermekeknek úgy a japán, mint a chinai írást és olvasást elsajátítania. Ehhez járul még a latinbetűs írás kötelező tanulása, tehát egy helyett mindjárt háromféle írást kell tanulnia s a három közül tagadhatatlanul legegyszerűbb még a mi írásunk, vagyis a latinírás. Egész Japánban nincs ma már egyetlen falucska sem, melynek ne volna állami elemi iskolája. Az elemi iskola ingyenes az egész országban.

Az elemi iskolából az öt évfolyamos középiskolába kerül a tanuló, hol már választania kell a három európai nyelv, az angol, német és francia között. Aki az egyetemre készül, annak a középiskola elvégzése után az egyetemre előkészítő, három évig tartó felsőiskolába kell beíratkoznia, hol már két európai nyelvet kell tanulnia s hol egyúttal elő

is készítik már az egyetemen általa választott szakma tárgyaira. Csakis ennek a felsőiskolának elvégzése után kerülhet az ifjú az egyetemre, legfiatalabban huszonkét éves korában.

Mint a mondottakból kitűnik, az idegen nyelvek tanulása rendkívül megnehezíti a japán tanulók föladatát, de hát ezeknek ismerete nélkül sehogy sem boldogulhatnának az egyetemen, hol a német jogot németül, a francia jogot franciául, az orvosi tudományokat németül adják elő a tanárok. Az orvostanhallgatóknak azonkívül latinul is kell tanulniok. Japán nyelvű egyetemi tankönyvek úgyszólván teljesen hiányzanak még. Szinte lehetetlen elképzelnünk, hogy milyen nehéz lehet az egy ázsiai embernek, akinek anyanyelve egyetlen európai nyelvhez sem hasonlít, főtanulmányai mellett még ezeket az idegen nyelveket is elsajátítani. De hát a japánok nem ismerik ezt a szót — „nem lehet!“ Megfeszített szorgalommal győzi le a tanuló a fölmerülő akadályokat, mivel a tanulásnak mennie kell és megy is!

Azután kikísért az igazgató a nagy udvarra, melynek egyik sarkában szép japán kert közepette egy cementezett medencéjű nagy tó van, benne kis szigetekkel, utóbbiakon szép virágokkal. Megmagyarázta nekem, hogy a tónak sajátságosan görbülő bal partja a koreai partokat és Liaotung félszigetet ábrázolja Port-Arthurral, míg a jobb oldal a japán partokat jelképezi. A tó közepén van Tszusima szigete, a híres tszusimai szorossal. A tó körül huszonhét egyforma nagyságú cserje díszeleg, a középen egy kis fával, melyet japán nevén májusnak hívnak. Az egész csoport tehát május huszonhetedikét jelenti. Ez a tszusimai tengeri ütközet napja. A múlt esztendőben itt járt Togo admirális, a tszusimai győző, meglátogatni az iskolát és az ő tiszteletére egyetlen nap alatt csinálták a fiúk ezt a kis japán kertet és a Togotavat, melyben hatalmas aranyhalak uszkálnak. Togo egy obeliszkszerű, faragatlan terméskőre sajátkezüleg írta rá „Kedvenceimnek“. Ezt azután szépen belevésték a kőbe melyet a közbülső kis szigeten állítottak föl.

Hát nem irígylésre méltó állapot ez, hol a nemzet nagy-

jai, legyen bár admirális, hadvezér vagy államférfiú, ennyire érdeklődnek az iskola iránt és önzetlenül bocsátják még saját személyüket és tekintélyüket is az iskola rendelkezésére, hogy példáikon lelkesülhessen az ifjúság. A modern Japánnak összes intézményei oly pompásan illeszkednek egymásba, mint egy gép kerekei. Egyetlen eszme lelkesíti valamennyijüket, kicsit és nagyot egyaránt, — boldoggá, nagygyá s erőssé tenni szeretett hazájukat.

Meleg kézszorítással búcsuztam el az igazgatótól, hiszen

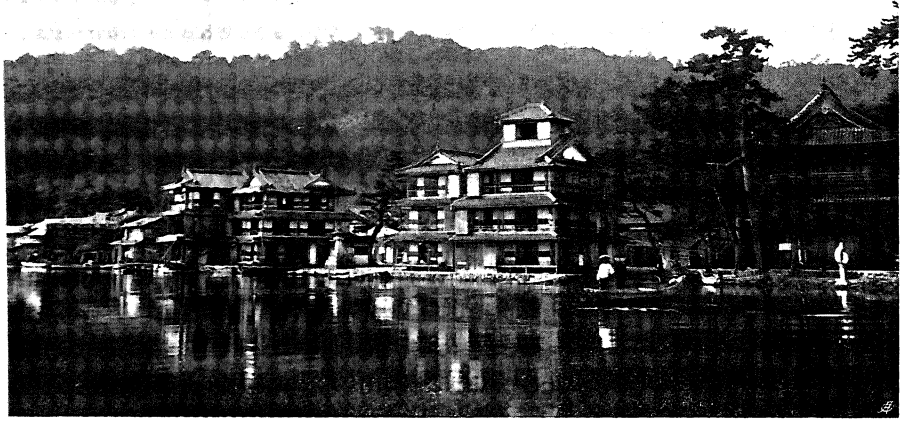

Teaházak Amanohasidátéban.

tengernyi új benyomást viszek innét magammal. A japánoknak sikerült a mitőlünk átvett iskolát igazán nemzetivé, vagyis japánná tenni. Nincs azokban egy szemernyi sem a kozmopolitaságból, japán az iskolájuk minden ízében. Szép gyümölcsöket fog ez a japán iskola még nekik teremni. Boldog ország, nyugodtan tekinthet a jövőbe! Mi pedig csak bámulattal adózhatunk ennek a népnek, mely rövid négy évtized alatt ilyen gyökeres átalakuláson ment keresztül és melytől talán mi kezdhetünk nemsokára valamit tanulni s átvenni, mint az már a dicsőségesen befejezett japán—orosz

háború után a hadászat terén meg is történt. Eszembe jutott, hogy hányszor beszélünk mi odahaza vak elbizakodottságunkban „ázsiai állapotokról" és nem is sejtjük, hogy milyen példás állapotok uralkodnak épen a legtávolabbi Ázsiában. A modern tudományok alkotják ma e nép kezében a „sárga veszedelmet". Már pedig vasszorgalommal és kitartással tanul ott mindenki.

* * *

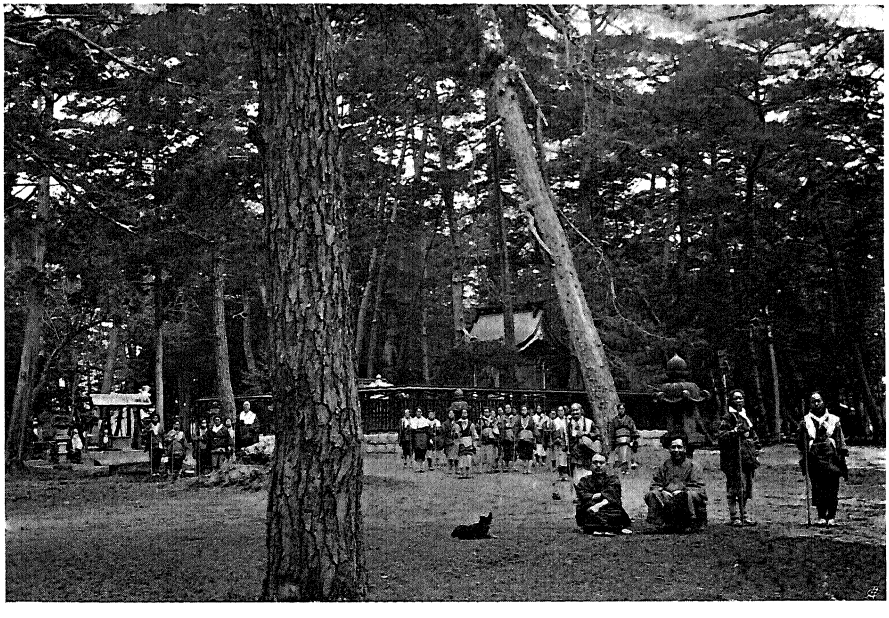

Zarándokok Amanohasidáte fenyői alatt.

Korán keltünk egy reggel, mivel gyalog akartunk elsétálni Japán három leghíresebb tájainak egyikéhez, Amanohasidáté-hoz. A kora reggeli óra dacára, kint játszadoztak már a gyermekek mindenütt az utcán. A fiúk maguk előtt hajtották a madzagra kötött tengeri rákot, a kis leányok pedig a küszöbön ülve játszottak a színes kavicsokkal, vagy labdáztak a színes papirlabdákkal. A japánok korán fekvő s korán is kelő emberek.

Miután kiértünk Miyázuból, szorosan a tengerparton

haladtunk, az öböl mentén nagy ívben vezető pompás országúton. A szémik, azaz a japán kabócák, ezek a sajátságos rovarok, melyek a mi éneklő madarainkat helyettesítik a japán erdőben, már javában koncerteztek, átható, fülsiketítő muzsikát csapva, a levegőben pedig bámulatos szép nagy acélkék lepkék kergetőztek. A nagy meleget már régen elfelejtettem, de az a szép japán reggel még mindig változatlanul emlékezetemben van és ott is fog maradni örökké.

Egy mértföldnyire Miyázutól kezdődik az a bámulatos természeti csoda, melyet Amanohasidáté-nak, azaz elsülyedt égi hídnak neveznek a japánok. Magas árnyas fenyők alatt néhány feltünő szép emeletes teaházat pillantottunk meg itt a tengerparton, melyeknek erkélyéről vídám „ohájó!", azaz „jó reggelt!" hangzott felénk, az ott álló muzmék ajkairól, kik szívélyesen hívogattak be bennünket a teaházba. De milyen furcsa ez a hívogatás, a kinyujtott kar végén gyorsan föl meg le himbálózó, lefelé fordított tenyérrel. Európai ember inkább arra magyarázhatná ezeket a mozdulatokat, hogy ne jöjjön oda, pedig hát Japánban ez a hívogatás jele. A begörbített mutató újjnak magunk felé való húzgálását nem ismerik Japánban.

Nekünk azonban nem volt ezúttal időnk a betérésre. Szemben a szép teaházakkal, egy nagy Sintó-templomnál kezdődik az egész tengeröblöt átmetsző, öreg japán fenyőkkel benőtt út, melynek felénk levő végét még egy keskeny tengerszoros választotta el a parttól. Beleugráltunk egy nagyon ingatag, lapos számpánba, melynek fenekén végig kellett feküdnünk és mozdulatlanul maradnunk az átkelés alatt, különben rögtön fölfordult volna az egyensúlyát könnyen elvesztő jármü. De hát a parti víz nagy csekélysége miatt csak ilyen járművön lehet itt átkelni.

A tengeren átvezető, szép fehér homokból álló, természetes sétány, három kilométer hosszú s a legszélesebb részén legfeljebb hetven méter széles. Pompás fenyők állanak rajta véges-végig, melyeknek pikkelyes törzsei között úgy jobbról mint balról, a szép kék tengert látni. A legszé-

lesebb részén néhány Sintó-templomocska s néhány teabódé húzódik meg a kellemes árnyékban. Állandóan találkozik itt az ember fehérruhás zarándokokkal, akik a templomoknál ruhájukra nyomatják a kegyhelynek ruggyantabélyegzőjét. Legérdekesebb, hogy körülbelül az út közepén egy édesvizű forrás is fakad, a szó szóros értelmében a tenger kezepéből. Japánban hamar hozzászokik az ember az ilyen termé-

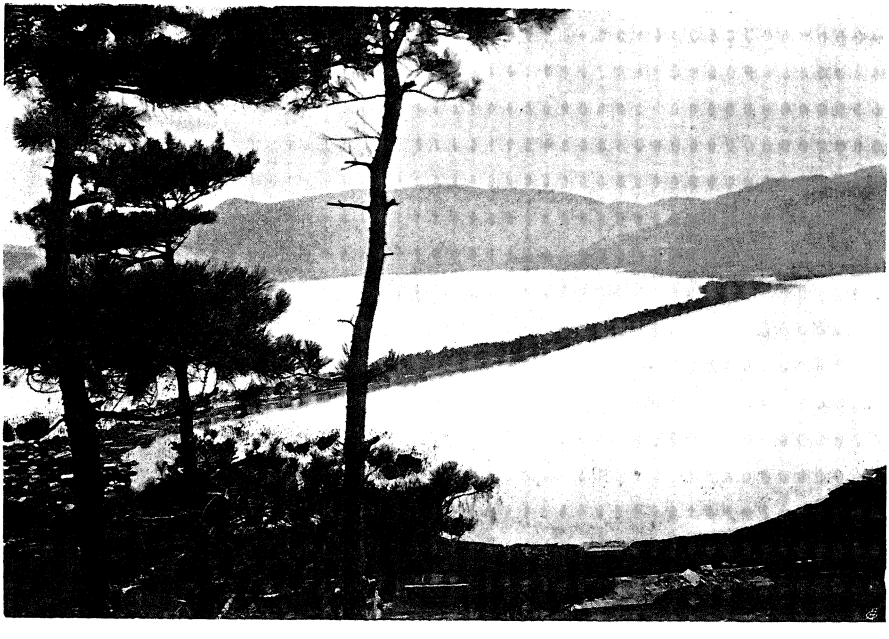

Az „elsülyedt égi híd".

szetellenes, különös dologhoz is és még csak nem is csodálkozik nagyon rajta.

Az út túlsó végén meredek szerpentines úton másztunk föl egy hegyre, honnét egész nagyszerűségben lehet a híres tájképet élvezni, melynek szépségéről csak halvány fogalmat nyújthat a mellékelt kép. Miután fönt egy teaházban elköltöttük a tojás-reggelit, összeállítottam fényképezőgépemet. Ettől a perctől kezdve állandóan szemmel kísért engemet a fönt posztoló rendőr. Nyugodtan bevárta, míg gépemet föllállítom s csak azután lépett mellém. Miután betekintett a

fekete kendő alá, néhány fokkal jobb felé irányította gépemet. Maizuru körül egy nagy piros kör van húzva a térképeken, mi azt jelenti, hogy nem szabad ott fényképezni. Amanohasidáte kívül esik ugyan a fényképezési tilalom határán, de mint a derék rendőr megmagyarázta, a hátul elmosódottan látható hegyek már Maizuruhoz, a hadikikötőhöz tartoznak, azokat pedig nem szabad fölvenni. Látszólag belenyugodtam minden rendelkezésébe, de az utolsó pillanatban mégis megpróbáltam csak úgy találomra észrevétlenül visszafordítani gépemet az eredeti irányba, melyből legszebb lett volna a fölvétel, de hát e mozdulatom nem kerülte el a szemfüles rendőr figyelmét, aki erre nyugodtan és udvariasan visszatolta gépemet a másik irányba.

A japán rendőrt nem lehet egykönnyen kijátszani. Pontos utasítása van és lelkiismeretesen őrködik fölötte, hogy ehhez az utasításhoz minden ember alkalmazkodjék.

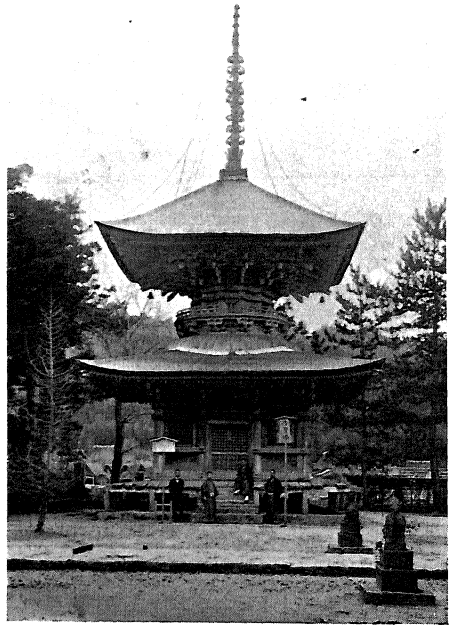

Pagoda Amanohasidátéban.

Kagosima és Beppu.

KAGOSIMA ÉS BEPPU.

A japán beltengert három nagy sziget zárja körül s így három bejárata is van. Miután a nagy hajók országútján, úgy Simonoszeki, mint Kobe felől már néhányszor áthaladtunk rajta, ezúttal a kevésbbé forgalmas déli bejáraton, az úgynevezett Bungo-csatornán keresztül kanyarodtunk be a beltengerbe. Nagaszakiból keltünk útra, ahol ismét néhány gyönyörűséges hetet töltöttünk. Ezúttal már hatodszor gyönyörködtem a Nagaszaki-öböl bejáratának mesés panorámájában. A Japánország törzsét alkotó nagy szigetek közül Kiusu fekszik legdélebben s ennek a szigetnek legdélibb részén terül el a termékeny Szatszuma-tartomány. Útbaejtettük ezt is, illetve a tartomány fővárosában, Kagosimában töltöttünk néhány napot.

Nagaszakit elhagyva, déli kurzussal folytattuk útunkat és egészen közel haladtunk el Takasima sziget mellett, melyen Japán legjobb kőszenét bányászszák. A kis sziget úgy meg van rakva éjjel-nappal füstölgő gyárkéményekkel, hogy messziről úszó hajónak nézhetné az ember, mikor pedig a közelébe érünk, azt hihetnők, hogy legalább is a Verne regényének hősei tanyáznak a puszta szigetecskén s az a sok füstölgő kémény, valamint a zakatoló gépek a föld gyom-

rába ásandó ágyúcső készítésén dolgoznak olyan lázasan, melyből majd egy nagy ágyúgolyó belsejében fogják magukat a merész utasok a hold felé kilövetni.

Egy vasárnap reggelén kanyarodtunk be a Kiusu déli végén elterülő hatalmas kagosimai-öbölbe. Az öbölben tett négyórás úton a hirtelen kerekedő, hamisíttatlan japán zápor-eső alaposan megfürösztötte néhányszor hajónkat. Végül mégis csak kisütött a nap és remek szép időben irányítottuk hajónk orrát az öböl legbelső részén álló sziget, illetve a rajta álló, a tengerből merészen kiemelkedő, 1200 méter magas tűzhányóhegy, a Szakuradzsima felé. Eme tűzhányónak kékes színű kúpjával szemben, zöld hegyek aljában, bájos déli vegetáció közepette terül el nagy félkörben Kagosima. Szatszuma-tartomány a japán Riviérához tartozik, ahol a tél igen enyhe. Ez Japán legtermékenyebb tartománya. Szatszumában 2—3-szor aratnak minden évben; a szatszumai dohány pedig kétszer akkorára nő meg, mint minálunk Európában. De még az emberek is szebbek és nagyobbak itten és legalább egy fejjel felülmúlják a többi japánokat. Nem egy fejedelmi termetű, szép japán nőt láttam Kagosima utcáin. Ez az Isten által különösen megáldott tartomány arról is nevezetes, hogy sok nagy embert adott már a hazának. Hogy csak a legújabbat említsem, a tszusimai győző, a nagy Togo admirális is, Kagosimában lovagolt mint kis gyermek az anyja hátán.

Aki nem látta, el sem tudja képzelni ennek a vidéknek a pompáját. Még bennünket is, noha szemünk már hónapok óta hozzászokott a bájosnál-bájosabb japán tájakhoz, meglepett a szépsége, mely sokszorosan fölülmúlja az európai Riviéra bájait. Nem a mi olajfáink, de nem is a mi örökzöld tölgyeink és myrtuszaink integetnek itt felénk a karcsú pálmák közül, hanem magas fenyőket, terebélyes kámforfákat, ezernyi virággal borított kaméliafákat látunk itt és leírhatatlan szépségű szakurák, vagyis a teljes pompájukban díszelgő japán cseresznyefák gyönyörködtetik a szemünket. Micsoda isteni kontraszt! Nálunk még úgyszólván téli álmát aluszsza

köröskörül a természet, mikor a cseresznyefa virágai megjelennek, míg itt már buja zöld lombbal ékesek ilyenkor a többi fák is. Egyidőben látjuk a kryptomériáknak sötétzöld, csaknem fekete lombjától a bambusznak világoszöld, csaknem sárga lombozatáig a zöldszínnek minden árnyalatát s ebből a pompás környezetből világítanak elő a cseresznyefák georgina nagyságú milliószor-millió rózsaszínű virágaikkal. A vad cseresznyefa virága, a „szakura no hana", a japánok kedvenc nemzeti virága. Maga a fa körülbelül akkora, mint a mi dió- vagy vadgesztenyefánk. A fa a pompás rózsaszínű virágokra, melyek sokkal nagyobbak, teltebbek és szebbek, mint az európai cseresznyefáé, pazarolja egész erejét, gyümölcsöt azonban nem terem. A cseresznye ismeretlen gyümölcs Japánban. Valóságos tündérkert, igazi paradicsom az egész vidék. Kagosima kékesszürkés cseréppel fedett házai fölött messzire kimagaslik egy nagy Buddhatemplom meredek teteje. Közvetlen a város fölött pedig hatalmas rózsaszínű folt tarkállik a hegyoldalon. Ott az ezernyi virágzó cseresznyefa alatt van a nagy Szaigó-nak és hős társainak temetője.

Kagosima zárt kikötő lévén, előbb engedélyt kellett kérnünk Tokióból, hogy el mehessünk oda hajónkkal. A város igen szomorú szerepet játszott Japán legújabb történelmében, melyről érdemes néhány sorban megemlékezni.

Mint már egy másik fejezetben említettem, az 1853-ban Japánban váratlanul megjelent amerikai kommodórénak, Perrynek sikerült barátsági szerződésre lépnie Japánnal, melynek értelmében néhány japán kikötő megnyílt az amerikai hajók előtt. Nem sokkal ezután néhány európai hatalom is követte Amerika példáját, első sorban az oroszok, majd az angolok s a hollandusok. Ezek előtt is megnyílt néhány japán kikötő. Csakhogy az volt a bökkenő, hogy mindezeket a szerződéseket nem a mikádó, hanem a sogún-kormány, az úgynevezett Bakfu kötötte az idegenekkel. Az idegeneknek az országba való bebocsátása pedig nagy izgalomba hozta az egész lakosságot. Mind gyakrabban és egyre hangosabban nyilvánult

*

meg a nép óhaja, hogy a betolakodott barbárokat ki kell kergetni az országból. Ugyanezen a véleményen volt maga a Mikádó is. Csakhogy a kormányzás érezve saját gyöngeségét — főleg az amerikai hadihajók láttára — kénytelen volt békés szövetségre lépni az idegenekkel. Egyidejüleg azonban, hogy legalább részben elhárítsa magáról a felelősséget, az udvarhoz fordult tanácsért, mire már évszázadok óta nem volt példa. Ezzel megtörtént az első lépés a Mikádó hatalmának helyreállítására és ettől kezdve feltartóztathatlanul, gyors egymásutánban követték egymást az események, melyek a császári hatalom megszilárdulását, a feudalizmus megtörését és Japánnak a modern államok sorába való bevonulását eredményezték.

1861-ben már 126 főből álló idegen kolónia lakott Yokohámában, melynek tagjai gyakran érezhették, hogy Japánnal kötött szerződéseik nem nyugosznak biztos alapokon, mivel csak a kormány szerződött velük, melynek pedig jóformán nem is volt ehhez joga. A mikádó hatalma növekvőben volt már s a Bakfu-kormány kénytelen volt meghajolni a mikádó akarata előtt, ki az ország leghatalmasabb daimióit Yedóba hívta össze, hogy közösen beszéljék ott meg vele az ország helyzetét. A kormány ismerve a nép izzó gyűlöletét az idegenek iránt, óva intette az idegeneket, hogy a nagy daimió-menetek idején kerüljék a nagy országútat, a Tokaidó-t. Egy yokohámai kisebb társaság, — három úr és egy hölgy — figyelmen kívül hagyva ezt az intést, 1862-ben szeptember 14-én sétalovaglást tett a nagy országúton, melyen váratlanul egy nagy daimió-menenettel találkoztak. Simadzu Szaburo, a szatszumai hatalmas daimió, vonult ott épen keresztül fényes kísérettel Yedo felé utaztában. A kis társaság rögtön vissza akart fordulni, csupán Richardson, egy sanghâji fiatal angol kereskedő nem mutatott erre hajlandóságot, azt mondván, hogy majd megmutatja ő, hogyan kell ezzel a néppel bánni. A daimió-menetek elől, japán szokás szerint minden embernek ki kellett térnie valamelyik mellékútra, vagy pedig az út szélén megállva bevárnia annak

elvonúlását. Az idegeneket különben is gyűlölő büszke szamuraik, ezt a kihívó magaviseletet egyenesen uruk megsértésének tekintették és kirántva beretvaélességű kardjaikat, rátámadtak az európaiakra. A hölgy és két úr csak lovaik gyorsaságának köszönhették, hogy több sebből vérezve bár, de megmenekültek, a fiatal Richardson azonban összevissza kaszabolva, ott adta ki lelkét az országúton. Ebből az incidensből keletkezett a „Richardson affair". Az angolok 100,000 fontnyi kárpótlást követeltek a Bakfu-kormánytól, 25,000 fontot Szatszumától, azonkívül a szatszumai Daimiónak, Simazu Szaburó-nak kiszolgáltatását. Miután ezt az utóbbi kívánságot a japánok vonakodtak teljesíteni, 1863 augusztus havában angol flotta jelent meg Kagosima előtt és halomra bombázta az egész várost.

Néhány szatszuma tartománybeli, okosan gondolkozó férfi, belátva az idegenek hatalmát, igyekezett rábírni a mikádót, hogy ne üldözze az idegeneket, hanem bocsássa inkább be őket az országba, hiszen sokat lehetne tőlük tanulni. Eme szatszumabeli férfiak közül való volt a nagy Szaigó is, aki később, mint a mikádó tábornoka, fényes győzelmet aratott a Sogún-hadsereg csapatai fölött, mely győzelem végleg megszilárdította a mikádó világi hatalmát. A császár a legnagyobb kitüntetésekkel halmozta el Szaigót, akit meghívott az ország ügyeit intéző tanácsba is.

A mikádó világi hatalmának helyreállítása halálos csapást mért az évszázadok óta uralkodó feudalizmusra, mely végső vonaglásában még egyszer rettentő véres belháborút idézett föl 1877-ben. Ez volt a szatszumai nagy fölkelés, melynek harcaiban sok derék ember esett el. A fölkelés leverése 200 millió koronájába került a konszolidálódni kezdő modern japánnak.

A nagy Szaigó már 1873-ban duzzogva s elégedetlenül lépett ki a kormánytanácsból, és visszavonult szülővárosába, Kagosimába, ahol úgynevezett magániskolákat alapított a szamuraik számára. A szamuraik körében ugyanis nagy volt az elégedetlenség a beállott új viszonyok miatt. Megsértett-

nek és megalázottnak érezték magukat, azt állítva, hogy az új kormány nem törődik az ő helyzetükkel. Nyílt titok volt, hogy Szaigó és elvtársai az iskola cégére alatt tulajdonképen katonai gyakorlatokat végeznek és fegyverkeznek. 1877 évben kiütött azután a fölkelés és Szaigónak csapatai véres csatában ütköztek meg a császári csapatokkal. Szaigónak eredetileg 14,000 emberből álló hadserege hét hónap alatt ötszázra zsugorodott össze. Ezzel az ötszáz emberével vonult föl Szaigó a Kagosima fölötti Siroyáma hegyre s fölvette ott a császári csapatokkal a döntő küzdelmet. A fölkelők valamennyien elestek, közöttük maga a nagy Szaigó is, akinek fejnélküli tetemét megtalálták a harctéren. Könnyű volt ráismerni, mivel óriás termetű ember volt, aki csaknem három fejjel múlta fölül honfitársait. Midőn egy golyó halálos sebet ejtett a nagy vezéren, legjobb barátja mindjárt ott a küzdelem hevében lecsapta a fejét. Szaigót nemzeti hősként tiszteli az egész nemzet és a Mikádó is visszaadta neki halála után összes elvett címeit és rangját.

Ez volt valószínüleg az utolsó belháború Japánban. Gyors tempóban haladt ezután a japán alkotmány előkészítése.

* * *

Kagosimának feltűnő széles utcái vannak, mi igen kellemesen lepi meg az embert, bár a boulevardszerű utcákon még alacsonyabbaknak tűnnek föl a kis japán házak. Még feltűnőbb azonban, hogy mennyi temérdek tanulóval és iskolásleánynyal találkozik lépten-nyomon az ember az utcákon. Emitt egy nagy csoport 16—20 éves leány halad az előírt bordeaux-ibolya szoknyában, melyet a kimonó fölé öltenek magukra; amott katonasapkás ifjak nagy csapata, itt pedig kis iskolásleányokból álló csapat közeledik felénk; így van ez minden utcán. Kagosima nagy iskolaváros. A városnak csak 60,000 lakosa van, de ezek közül valami tízezer fiú s háromezer leány látogatja a különféle iskolákat. Néhány nagy középiskolán kívül, van itt egy nagy felső kereskedelmi iskola,

néhány leányiskola s egy tanítónőképző intézet is. Valahányszor a partra lépünk, egész csomó tanuló vár már kint reánk, akik udvariasan vezetőnkül ajánlkoznak. Persze egy kis önzés is rejtőzik e vendégszeretet mögött, amennyiben a fiúk kapva-kapnak minden alkalmon, ahol az idegenekkel való közvetlen társalgás útján magukat az európai nyelvekben gyakorolhatják.

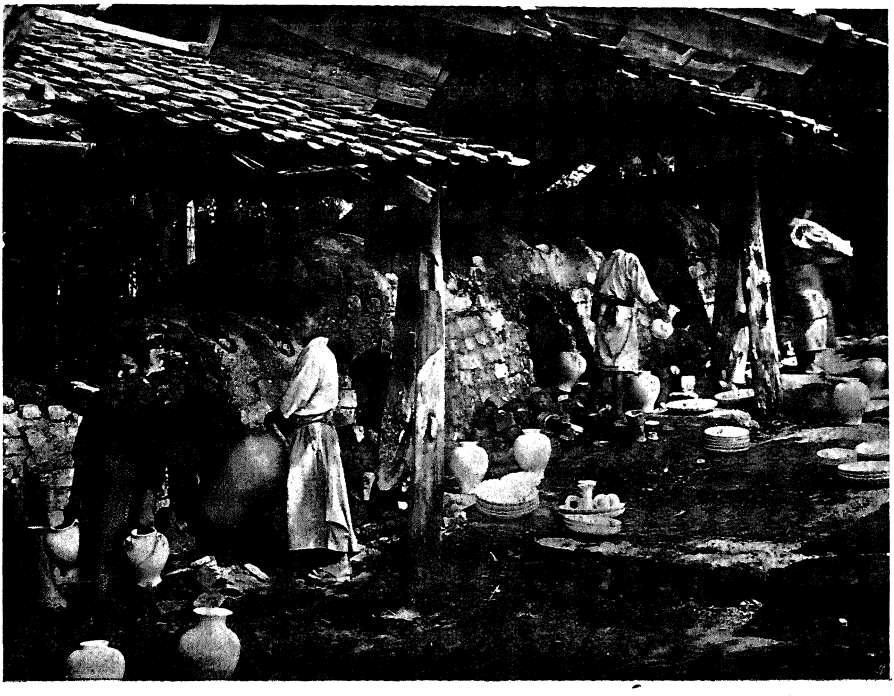

A szatszuma-porcellán égetése.

Kagosima különben a híres szatszuma-porcellánnak és a cinnből készült, légmentesen záró teásdobozoknak jegyében áll. Ezt a két dolgot látni úgyszólván minden üzlet kirakatában. Az ujjnyi vastag cinnből készült, hengeres, vagy kiöblösödő váza alaku dobozok tetején levő köralakú nyilásba olyan pontosan van az ugyancsak cinnből készült dugó, valamint az ezt felül beborító fedél becsiszolva, akár egy gőzgép dugattyúja. Csak lassan lehet a fedelet fölemelni s a

dugót kihúzni, a becsukásnál pedig türelemmel kell várni, míg saját súlyuknál fogva szép lassan a helyükre visszasülyednek. Ha hirtelen akarjuk benyomni a dugót, úgy a dobozban előálló légnyomás rögtön vissza is löki a magasba. Ezekben a dobozokban persze évekig megőrzi a tea az arómáját.

Meleg lévén, riksán kocsiztunk ki „Keydá"-nak a városon kívül fekvő, világhírű porcellángyárába. Az egyemeletes japán ház a tengerparton vezető gyönyörű út mentén áll. A földszinti kiállítási teremben a kész dolgokban gyönyörködünk, míg az emeleten azt látjuk, hogyan formálják az edényeket és hogyan festik a kész dolgokat, melyek azután még egyszer a kemencébe kerülnek. A hegyoldalban levő apró kemencékben égetik a szép fehér agyagból készült, csipkeszerűen áttört falakkal biró vázákat, a teáscsészéket, kannákat és rizsbor-üvegecskéket, melyeket végül víztiszta, átlátszó, ragyogó mázzal vonnak be. A mázban ezer meg ezer hajszál vékonyságú repedés van. Ez a szatszuma-porcellán, melyet azután Japán néhány városában, különösen Kobében és Oszakában bámulatos miniatűrekkel diszítenek a művészek. Még itt a hely színén is igen drága minden.

Elhagyva a porcellángyárat, szorosan a tengeröböl mentén gördültek riksáink a sziklába vágott pompás úton, melynek szélén itt-ott egy különös gonddal kezelt és ápolt évszázados, magános görbefenyő tapad néhány templomi kőlámpással. Mellettünk egy hosszú alagútból zakatolva tör elő a Kumamotó felől jövő vonat és gyorsan robog végig a hegy lejtőjén álló csinos teaházak előtt, míg a meredek sziklafal tetején álló, bizarr formájú fenyők szédítő magasságból nyujtogatják le ágaikat. Az ember szeretne hangosan felujongani e gyönyörű vidék láttára.

Itt, ezen a szép helyen, őserdők borította hegyek lábainál, közvetlenül az ultramarinkék tenger partján terül el Simadzu herceg parkja, a legszebb park, melyet Japánban láttam. Hogy mi teszi olyan széppé, nem is tudnám hirtelenében megmondani. Talán a környezet, talán a szép kék

tenger, vagy a vele szemben a tengerből majesztétikusan kiemelkedő tűzhányó, a Szakuradzsima, vagy talán a park nemes egyszerűsége? Simára csiszolt fából készült, egyszerű kapun lépünk be a tündérkertbe. Külön csoportokban állanak itt valóságos ligeteket alkotva, a legbizarrabb formájú görbetörzsű, magas japán fenyők, melyek csaknem a földig bocsátják merészen kanyarodó, vagy könyökben megtört ágaikat. Egy ilyen facsoport alatt rejtőzik a herceg háza, egy simára csiszolt, fehér fából épült, hihetetlen tiszta nagy japán ház, ragyogó, fehér papirossal bevont tolóajtókkal és ablakokkal. Az előtte elterülő kicementezett tavakban nagyszemű, uszályfarkú aranyhalak uszkálnak, míg a kék rajzolattal diszített magas fehér porcellán medencék oldalain, szakadatlanul csobog az aláömlő kristálytiszta forrásvíz, mely kis patakokat és vízeséseket alkotva rohan a közeli tenger felé. Mohos kőlépcsők vezetnek föl az őserdőbe, vagy ívelt kőhídak fölött visz az út egy-egy árnyas facsoport alatt meghúzódó cikornyás tetejű pavillonhoz, míg a tenger felé tekintő részen csak néhány alacsony szikladombot látni, gömbölyűre nyírott cserjékkel és törpefákkal beültetve, közben egy-egy faragatlan terméskőből összeállított fogadalmi lámpással. Az egyik ilyen lámpásnak gombaalakú teteje egy hat méter átmérőjű, több mázsás lapos sziklatömb. Ez a bájos előtér a fenyőknek felülről alányúló ágaival adja a szép keretet, melyben teljes szépségében mutatkozik a tenger és a belőle kiemelkedő tűzhányóhegy. A ház előtti árnyas térség sima, mint egy billiárdasztal. Fínom homokkal van az egész felhintve, melybe gereblyével és vesszőseprűvel mértani pontosságú párhuzamos vonalak vannak húzgálva: szinte sajnál az ember rálépni. A fiatal herceg, a szatszumai daimió ivadéka, nem sokat élvezheti e szép paradicsomot, mivel tengerésztiszt és folyton be van hajózva.

A csábítóan szép erdei útak egyikén, fölmásztam a rengetegbe. Mohlepte lépcsőkön, keskeny erdei gyalogösvényeken, öreg Buddha-szobrok között haladva, egy szűk völgykatlanba kerültem, melynek közepén zúgó vízesésekben rohan

le egy hegyi patak. Mintha egy nagy zöld sátorban lennék, olyan tökéletes tetővé zárulnak össze a fák lombjai az egész völgy fölött. Nem is igen lehetett onnét az eget látni. A víz partján két ráncos képű öreg japán paraszt — szakasztott mása a japán elefántcsont szobrocskáknak — egy ledöntött hatalmas kámforfa szétforgácsolásával volt elfoglalva. Kellemes balzsamos illat töltötte be a levegőt. A forgácsokat bambusz-kosarakba rakva szárították egy kezdetleges tűzhelyen, az elillanó kámforgőzöket pedig bambuszcsöveken vezették a hegyi patak vizében álló nagy faládákba. Ennek az egyszerű hűtőkészüléknek hideg falaira rakódnak le belül a fehér kámforkristályok. Kihúztam az egyik láda dugóját és beleszagoltam a ládába. De hamar el is kaptam a fejemet, mert a csipős kámforgőzök könnyeket csaltak szemeimbe.

Merész szerpentinekben vezető, keskeny hegyiösvényen kapaszkodtam a meredek hegyoldalon mind magasabbra; a meredeken aláhulló vízesések alatt néhol csak négykézláb tudtam átmászni. Lábaim alatt nagy lila szőnyeg terült el, a legsötétebb, de teljesen illat nélküli milliónyi ibolyából, míg odább csodás szépségű fehér iriszek virítottak a hegyoldalon. Fölértem azután a hegytetőre s lábaim alatt láttam a tengert, a tűzhányót, a szép parkot és egész Kagosimát. Toronyirányban, gyalog igyekeztem innét vissza a városba. Három hegygerincen kellett átmásznom, mindannyiszor leereszkedve a közbeneső völgybe. Egyike volt ez a legszebb sétáimnak, melyet a szép Japánban tettem. Néhányszor el is tévedtem, vagy zsákutcába jutottam valamelyik kis paraszthház udvarán, honnét nem vezetett tovább az út. Nem hiszem, hogy járt volna ott a világ megteremtése óta én előttem európai ember és mégis barátságosan fogadtak mindenütt, de még a gyermekek sem féltek tőlem. Ez az, ami olyan végtelen kellemessé teszi a gyaloglást Japánban. Nincsenek ott sem gonosz emberek, sem harapós kutyák, legfeljebb egy-egy levágott farkú macskával, vagy a fákon ugrándozó majommal találkozunk. Úgy éjjel, mint nappal, a legnagyobb

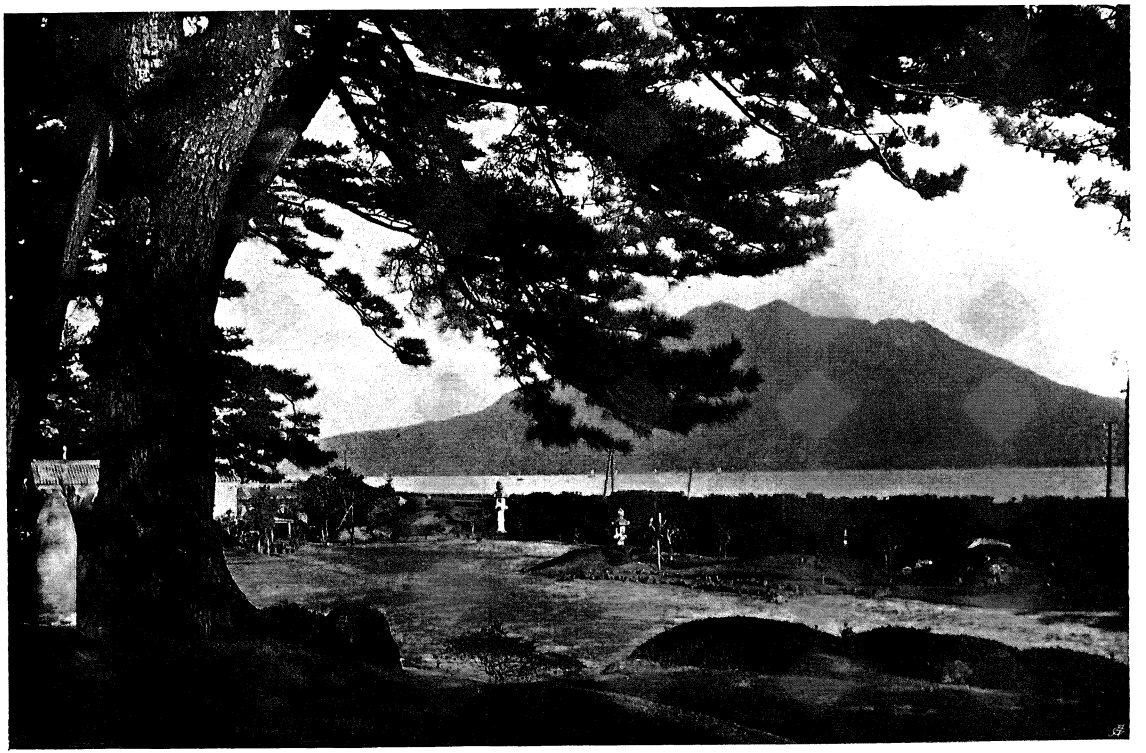

Simadzu herceg parkjában.

bátorsággal kószálhat az ember teljesen egyedül az ország bármely részében, még csak botot sem kell magával vinnie. Egy magános ház udvarán egy kis leány sepregetett s midőn váratlanul megjelentem előtte, a félelem és meglepetés legcsekélyebb jele nélkül összecsapta kis lábait és mélyen meghajolva üdvözölt.

A második hegyről mély bevágásban, 12—14 méter magas horzsakő-falak között kanyargott kígyóvonalban lefelé a talán két méter széles út. A meredek falakat repkény, moh és nyíló folyondárok borították. Fantasztikus vulkánikus táj. Lent a völgyben egy csomó rizshántoló malom kerekét hajtja a rohanó patak. Szaigó temetője közelében értem el a várost.

A hősök bájos temetőjéhez monumentális kőlépcső kanyarodik föl nagy ívben. Fönt a plateaun rózsaszín cseresznyevirágfelhőbe burkolt kis Sintó-templom áll, mellette pedig külön épületben, farács mögött Szaigónak háromszoros életnagyságú faszobra. Az óriástermetű ember szalmaszandálokon állva, pórázon vezeti kedvenc kutyáját. Ugyanez a szobor bronzba öntve Tokióban is látható az Uyeno-parkban. Szaigo sírján egyszerű, faragatlan sziklaoszlop emelkedik, melyen bevésett írással olvasható a hős neve. Két szürke kőből faragott virágváza között áll a síron, az ugyancsak kőből faragott áldozati edény a füstölő pálcikák számára. Szaigó mögött tömött sorokban nyugosznak a felkelésben elesett hívei s tisztjei. Virágzó cseresznyeágak pompáznak az összes sírokon a kő- és bambusz-vázákban. A közönség egész éven át kegyelettel gondozza a hősök sírjait. A lépcső mellett levő teaház terraszáról sokáig gyönyörködtem a cseresznyevirágos, idyllikus temetőben, valamint a lépcsőn fel s le hullámzó tarka sokadalomban.

Új barátaim, a tanulók elvezettek innét a nagy Szaigó szülőházához is. Ez még csak az idyllikus városrész. Pálmák és aranysárga gyümölcscsel megrakott narancsfák alatt, csinos kertek között haladtunk tovább, melyeket nyírott bambusz- vagy fenyő sövény kerít, az utca két oldalán pedig kristályvízű patakocskák csörgedeznek. Víz van itt

bőven és részben ennek is köszönhető a pompás vegetáció. Megtekintettük Togo admirális szülőházának helyét is, ahol most egy nagy leányiskola áll. Az iskola udvarán láttam a Togo nevével diszített faragatlan kőoszlopot, körülvéve fiatal facsemetéktől, melyeket a japán trónörökös, japán miniszterek és angol admirálisok ültettek a nagy férfiú iránt érzett bámulatuk jeléül. Minden fa mellett külön táblán olvasható

Szaigó temetőjének bejárata.

az ültetőnek neve. Togo szüleinek házába is benéztünk, hol a nagy admirális valaha édesanyja hátán lovagolt, mint valamennyi japán gyermek. Egyszerű kis házacska ez is, mint a többi, kis udvarán szép tájkép-kerttel.

Fölmásztam a Siroyáma hegyre is, melyen Szaigó utolsó küzdelmét vívta. A hegy lábánál áll a 10—12 év előtt Szaigó emlékére épült nagy Sintó-templom. Bámulatos famunka az egész épület, melyet aranyozott bronz-díszek és Szaigónak

arany kör közepébe festett, arany keresztből álló címere diszítenek. Meredeken visz innét föl az út a hegyre, melyről remek kilátás nyílik a városra. Itt állott két év előtt egy nagy fa törzsének neki támaszkodva a mikádó, sokáig gyönyörködve a kilátásban. A fát bekerítették léckerítéssel, hogy más halandó ne érinthesse kezeivel, sőt csinos kis kápolnát is építettek a magas látogatás emlékére a fa mellé. A hegyoldalon vezető jól gondozott útak egész nap telve vannak vidám népséggel, a szép természetet élvező emberekkel.

Lemenet a kikötőben érdekes jelenetnek voltam tanúja. Valami száz fiatal leány állt a parton az iskolásleányok bordeauxvörös szoknyájában, velük szemben pedig szalonkabátos, cilinderes uraknak egy kis csoportja. Egyike a férfiaknak, egy idősebb úr beszédet intézett a tanítónőképzőt végzett fiatal tanítónőkhöz, kik Kagosimától búcsuztak, hogy hajóra szállva szétoszoljanak az országban, hirdetni a modern tudományokat valamelyik iskolában. Nagyon szívhez szóló szavakat intézhetett hozzájuk az öreg úr, mert valamennyien könnyeztek.

Időközben a kagosimai hölgyek küldöttsége járt hajónkon, akik pompás szatszuma-vázát hoztak parancsnokunknak ajándékba. Még meleg volt a váza, midőn kiemelték a faládikából, vagyis néhány perc előtt került csak ki az égető kemencéből. Ez a figyelem a japán felfogás szerint még értékesebbé teszi az ajándékot. Csak később tudtuk meg Kobéban, hogy milyen értéket képvisel a váza, melyhez hasonlót nem is lehet sehol sem vásárolni, mivel az ilyen darabok kizárólag a császári ház számára készülnek. A szakértő kereskedő hajlandó lett volna rögtön ezer koronát fizetni a vázáért.

* * *

Az idyllikusan szép Kagosimának, idyllikus a Yosivárája is. Vacsora után riksákba ültünk és kihajtottunk oda. A lanyha esti levegőben vidáman trappoltak riksáink a békés,

kedves utcákon. Imádom az esteli Japánt, mikor kicsinyje, nagyja kint van az ezernyi papirlampiontól diszkrétül megvilágított utcán, mikor belátni a kivilágított házikók belsejébe, a hol a fínom gyékényen körben ül az egész család a hibacsi mellett. Az egyetlen utcai zörej a facipőknek a xylophonra emlékeztető, sajátságosan pengő kopogása s a vakok lágyan hangzó furulyája. Kiértünk a városból és most egy nagy japán temetőn keresztül ezer meg ezer alacsony sírkő között vezetett a kövezett keskeny út. A japán temetőnek még éjnek idején sincs meg a mi temetőink borzongató, misztikus félelmetessége. A riksáink rúdjairól lelógó papirlampion nem egy magánosan tovaballagó gyermekre vetette halvány fényét. A temetőben ezerszámra álló fenyőóriások görbe ágai, bámulatos formákat rajzoltak a holdvilágos csillagos égre. Mintha egy japán lakkasztalkára festett táj elevenedett volna meg előttem. Felejthetetlen éjjeli kocsikázás!

A Yosivárának egyetlen széles utcája van, melynek két oldalán állanak a csinos emeletes házak hajlott cseréptetőikkel, széles verandáikkal és az utóbbiakon himbálózó tarka papirlampionokkal. Kellemes fény árad ki mindenütt a nagy fehér papirablakok mögül; villamos világítás van itt is mindenütt. Gyalog sétáltunk végig az utca mindkét oldalán, betekintve minden egyes házba. Bámulatos ennek a népnek műérzéke s jóízlése. Nem lehet azzal soha sem betelni. Mindjárt a ház széleseb járatával szemben aranynyal bevont spanyolfal áll, melyet a Fuzsiyáma, vagy darvak, virágok stb. diszítenek. Ettől jobbra s balra van az aranyozott falakkal biró terem, pompás japán díszekkel, a középen egy nagy bronz- vagy porcellán-vázával, melybe művésziesen van beledugva egy hatalmas virágzó cseresznyegaly. A virágoknak ezt a művészies elrendezését a vázákban minden japán gyermek az iskolában tanulja. Félkörben ülnek ott a tarka selyem kimonókba öltözött, szebbnél-szebb leányok, csupa jól nevelt, szolid modorú leány, kiket nem lehet egy pillanatig sem a mi hasonló hölgyeinkkel összehasonlítani.

Poétikus, idyllikus, a szemet s szívet gyönyörködtető

dolog a legtöbb Yosivára Japánban, mely sem az illemet, sem a jóérzést nem sérti. Nincs ott a mocsoknak vagy trágárságnak semmi nyoma s reánk idegenekre úgy hat ez a békés, szép utca, mint egy üde virágcsokor, vagy mint egy hangulatos kis költemény.

* * *

Három napot töltöttünk Kagosimában s midőn egy reggel hatkor fölszedtük a horgonyt, körül voltunk véve a tanulók által evezett kis csónakoktól. Kalaplengetéssel és hurrákiáltásokkal vettek tőlünk búcsut a fiúk. Tíz óra tájban kanyarodtunk ki a kagosimai öbölből, hol Kiusu sziget déli csúcsán Japán második Fuzsiyámája, a merész csúcsban végződő Kaimondake áll. Azután északnak fordultunk a Bungó-csatornában, melyben a Csendes-oceánnak befelé hömpölygő, hosszú hullámai egész éjjel alaposan ringatták hajónkat. Teljes huszonnégyórás utazás után Beppu-ba érkeztünk.

Ott, hol a Bungó-csatorna tengerszorossá szűkülve vezet a beltengerbe, ugyancsak Kiusu szigeten, magas hegyek övezte öbölben fekszik Beppu, Japán egyik leghíresebb hévvizes fürdője. Igen közel mehettünk a parthoz hajónkkal, mivel mindjárt a part mellett is igen mély a víz. Alig futottunk be, máris körül voltunk véve száz meg száz számpántól. Kagosima bombáztatása óta nem igen járt itt hadihajó s így érthető volt a lakosság nagy érdeklődése. Öregek, fiatalok, férfiak, nők és gyermekek szorosan, mint a heringek a hordóban, álltak fej fej mellett a számpánokban. Elsőnek a polgármester jött a hajóra, kinek fölmutattuk Tokióból kapott írásbeli engedélyünket a kikötő meglátogathatására. Az udvarias polgármester azonnal fölajánlotta nekünk szolgálatait, melyeket másnap igénybe is vettünk a környék hévvíz forrásainak megtekintésénél.

Beppu kedves kis város, tiszta, feltűnő csinos házakkal és üzletekkel. Beppuban csaknem minden házban látni egy kicementezett nagy medencét, mely néhol a kertben van a szabad ég alatt. Itt ugyanis elegendő egy másfél méter mély-

ségű gödröt ásni, mely legott megtelik 45 fokos kristálytiszta vízzel, vagy ami még egyszerűbb, bambuszcsöveken vezetik a szomszédnak a forrásából a forróvizet a házba. Fürdik is itt éjjel-nappal az egész népség, még pedig japán szokás szerint paradicsomi kosztümben. Néhány hatalmas nyilvános fürdője is van a városnak, melyekben egy szenbe, azaz két és fél fillérbe kerül egy fürdés. A fürdőkbe éjjel-nappal belátni az utcáról az ajtó nélküli széles kapukon, de be is

Beppu.

lehet nyugodtan lépni bármikor, bármelyikbe, nem rebbennek ott azért mindjárt szét az asszonyok, nem sikongatnak a leányok, sőt ellenkezőleg, nem is vesznek tudomást róla, hogy férfi, még pedig idegen férfi lépett be közéjük. A magas tető alatt lévő nagy cementezett medencét a közepén embermagasságú deszkafal osztja két külön részre, a férfiak s nők részére. Ez az elkülönítés már a nyugati kultúra gyümölcse. Azelőtt együtt fürödtek a férfiak a nőkkel. Ma is akadálytalanul beléphet minden férfi a nők fürdőjébe, csupán

a medencébe nem szállhat be fürdeni. Beléptem az utcáról mind a férfiak, mind a nők fürdőjébe. Egy-egy hatalmas tükörfürdőt láttam mindenikben a helyiség közepén, míg a falak mentén kis rekeszekre osztott polcok álltak. Ezekbe a rekeszekbe gyömöszölik be a fürdőzők ruháikat. Velem egyidejűleg lépett be az utcáról két fiatal leány is, kiket jelenlétem egy csöppet sem hozott zavarba. Közvetlen mellettem hámozták ki magukat kimonóikból és már a következő pillanatban vénuszi kosztümben állottak előttem. Szép lassan sétált be a két leány a vízbe, melyben már vagy száz nő feküdt, öreg és fiatal asszony, leány és gyermekek vegyesen, valamennyien fürdőruha nélkül. Sok szobrász vésőjére méltó alakot láttam közöttük. Főkép a nyak, a mell és a kezek bámulatos szépek a japán nőnél. Hogy gondosan készült frizurájuk a fürdőben meg ne bomoljék, rendesen egy négyszögletes fadarabot tolnak a nyakuk alá s úgy heverésznek a víz felületén, fejüket a medence szélén nyugtatva. No itt ugyan nem lehet pótbájakkal becsapni a gyanutlan férfiakat, mert a vőlegény a fürdőben meggyőződhetik választottja kifogástalan termetéről.

A japán fürdők berendezése, illetve nyilvánossága csak az első pillanatban tűnik föl nekünk furcsának. De ha csak egy kicsit is gondolkozunk fölötte, úgy be kell látnunk, hogy a japán közfürdő erkölcsi tekintetben sokkal kifogástalanabb (de talán abszolut kifogástalan), mint a mi fürdőszobákkal és rejtett zúgokkal biró fürdőink. Mert a japán fürdőben nincs ám a négy falon kívül sehol egyetlen rejtett zúg vagy kabin, a hol esetleg titokban összejöhetne férfi és nő. Bezzeg van minálunk! A nagyvárosok fürdőszobáinak falai mesélhetnének erről a témáról. Itt az egész közönség szemeláttára, igazán a nyilvánosság előtt történik minden, azt pedig tudni kell, hogy a japán emberben a meztelen test látása nem ébreszt érzékies gondolatokat. A japán gyermeket úgy nevelik, hogy hozzá van szokva ehhez a látványhoz, mint a legtermészetesebb dologhoz e világon. A meztelen testet körüllebegő titokzatosság a nyugati kultúra sajátja. De nem

is nézi itt a férfinépség olyan sóvár szemekkel a paradicsomi kosztümben levő nőket, mint ez minálunk történnék hasonló esetekben. Én teljes meggyőződésből a japán módszert tartom erkölcsösebbnek.

Bármikor néztem is be ezekbe a nagy fürdőkbe, reggel, délután, vagy éjfélkor, mindig zsufolva voltak. Éjjel villamos lámpák világítják meg. Egy délutáni sétánkon csinos kis szálloda előtt haladtunk el, melynek szép kertjében erősen

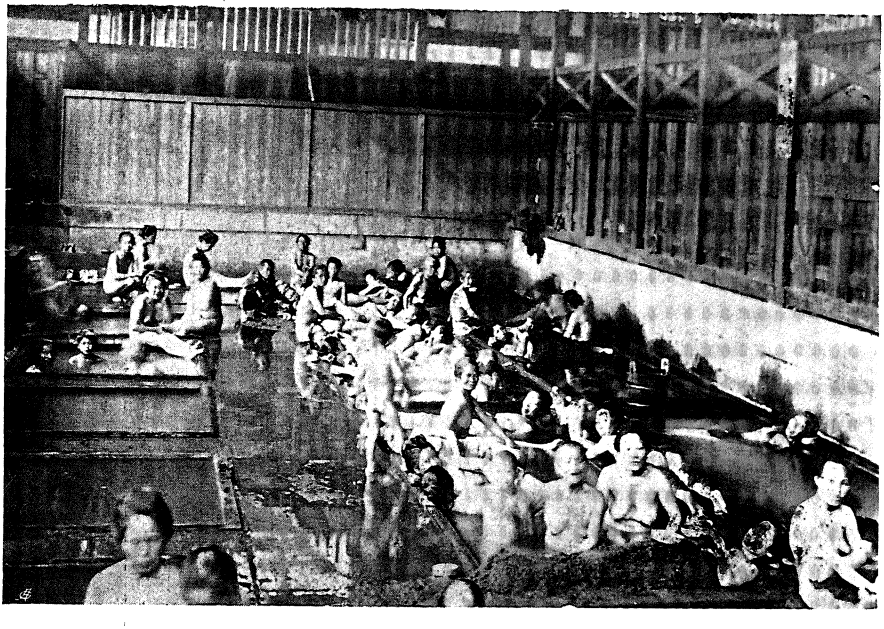

A nyilvános fürdőben.

gőzölgő vízzel telt, cementezett nagy medencét pillantottunk meg. Kedvet kapván a fürdéshez, beléptünk. Térdenállva fogadott bennünket a ház bejáratánál az egész személyzet, mi pedig letéve cipőinket, beléptünk. Fölvezettek mindjárt az első emeletre, hol pompás szobát nyitottak nekünk, nagy balkonnal és remek kilátással az egész városra. Csakhamar előttünk párolgott a zöld tea is, meg a frissen sütött tojásos biscuit. Fürdőt kértünk, mire egy kis leány elnyargalt s néhány pillanat mulva frissen vasalt kimonókkal, övekkel és

*

kis törülköző kendőkkel tért vissza. Levetkeztünk és belebújva a kimonóba, követtük a leányokat a tükörsima fapadlós folyosón a földszinten levő fürdőbe. Keményebb munka volt, mintsem gondoltuk egész testtel belémerülni az ötven fokos vízbe, a leányok pedig egyre kacagtak rajtunk, hogy annyira félünk a forró víztől. Végre hősies elhatározással benne ültünk nyakig, de már egy pillanat mulva olya-

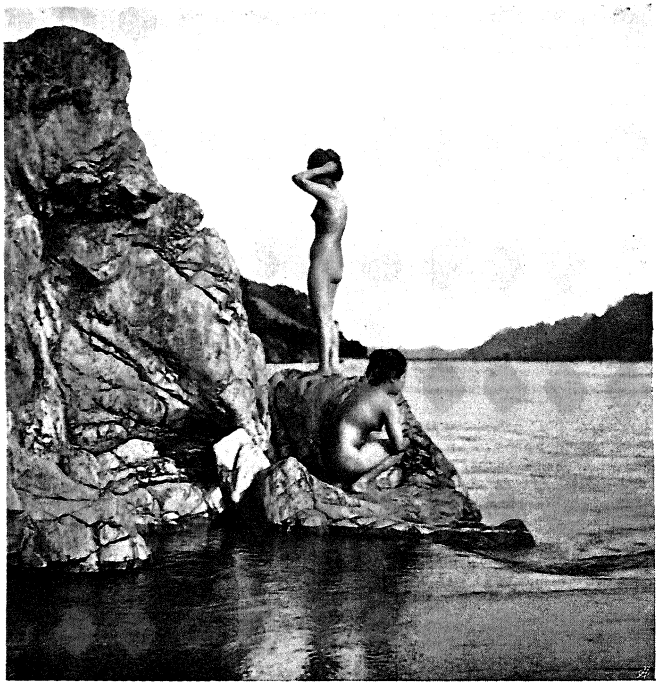

Néha fürdenek a tengerben is.

nok lettünk, mint a főtt rák. A leányok beszappanoztak és lemostak bennünket a magukkal hozott kis törülközőkkel, mi pedig nem tudtuk elgondolni, hogy mibe fogunk később megtörülközni, ha az amúgy is parányi törülközőink már teljesen átnedvesedtek. De hát nem volt törülközőre szükségünk. Alig léptünk ki a vízből, forró testünk egy pillanat alatt megszáradt. Fürdés után fölmentünk ujra a szobánkba, hol várt már reánk a friss tea s az édes-

ségek. Elcsevegtünk még egy ideig a leányokkal s végre felöltözködve fizetni akartunk. De nagyot néztek erre az óhajunkra a leányok, akik azt hitték, hogy ott maradunk a szállodában és ott is fogunk aludni. Azután pedig rajtunk volt a sor a csodálkozásra, mikor a leányok kijelentették, hogy ha nem lakunk a szállodában, úgy nem is kell fizetnünk semmit. Furcsa kis logika az igaz, de hát nem kedélyes e csodás ország romlatlan lakóinak felfogása? Előbb traktálják az embert minden jóval, fürösztik tejben, vajban, fizetni pedig nem lehet. Odaadtam a leányoknak összes cigarettáimat, mivel láttam, hogy nagyon ízlettek nekik. Térden állva üdvözölt bennünket újra az egész személyzet, mikor cipőnket felhúzva távoztunk. Szajonára! Szajonára! hangzott utánunk még az utcára is.

* * *

Másnap délután, hosszú riksasorban vonultunk a környék híres hőforrásaihoz. A kikötőben várt már reánk csinos egyenruhájában a fehér glaszékeztyűs rendőrfőnök, de ott volt a cilinderes, szalonkabátos polgármester is, ki még egy angolul beszélő japán kereskedőt is hozott magával a kirándulásra. Egyórai vágtatás után messze maradt mögöttünk a város s az út kezdett meredek lenni. Megsajnálva riksakulimat, kiszáltam a kis kocsiból s az egész társaság követte példámat. Gyalogosan vágtunk neki az útnak, mely mellett mindkétfelől hatalmasan gőzölgő, forróvizű patakok folytak. Egy óra mulva fönt álltunk Kannává-ban, Japán egyik leghíresebb fürdője előtt. Nagy tető alatt van ott a forróvizű medence, melyben tizenhat keskeny kőágy van a víz alatt. Ennyi ember használhatja egyszerre a csodás hatású fürdőt, melynek vize állítólag még a leggyógyíthatatlanabbnak tartott betegségeknél is használ. Még a forró vízhez szokott japánok is alig képesek e forrás hőmérsékét kibírni. Európai embert biztosan a guta ütné benne mindjárt az első pillanatban.

Nagy kataraktákban alárohanó forróvizű patakok mellett vezetett innét, egy keskeny gyalogösvény meredeken föl a

hegyre. Nem lett volna tanácsos ott elcsúszni. Már messziről látszott egy hatalmas gőzfelhő, mely egy szép erdőborította völgykatlanból gomolygott az ég felé. Az „Umi dzsigoku", szószerint a pokol-tó partján állottunk. A meglehetős kiterjedésű tóban, nagy buborékokat vetve s forrongva főtt a víz. Még a tó szélén sem voltam képes ujjamat bemártani a forró vízbe. A tóba kis félszigetecske nyúlik bele, melyen

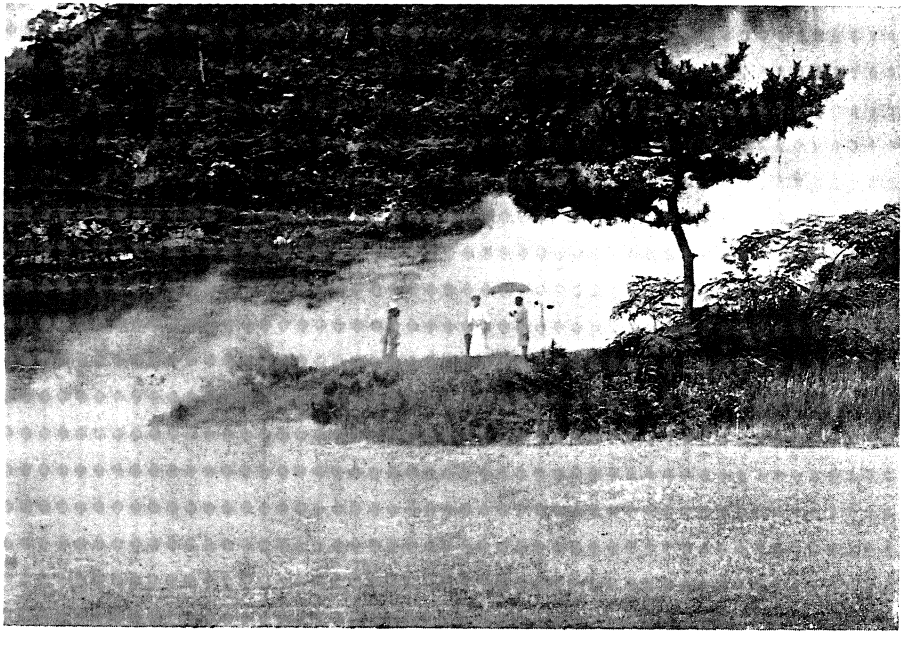

A pokol-tó.

egy kis pavillon, illetve tető áll. Letelepedtünk oda pihenni. A tó szélén néhány vasból készült teáskannát és bambuszkosarakba tett tojásokat láttunk a sekély vízben. A kannákban levő forrásvíz ugyancsak gőzölgött, a tojások pedig, a mint erről személyesen meggyőződtem, két perc alatt keményre főnek a tó vizében. Elköltve a vulkánikus meleggel készült reggelit, folytattuk útunkat s egy hegyháton átmászva leereszkedtünk a túlsó oldalon egy vadregényes szűk völgyecskébe, melynek közepén egy forró vizű patak rohant alá. A patak

vizét egy helyen felduzzasztották és négy vascsövön, karvastagságú sugarakban ömlik le az egy szépen kikövezett terraszra. Mint a paradicsomban, teljesen meztelenül járkálnak itt a fürdővendégek, közben-közben a forró vízsugarak alá állva. Ez a Siba-isi fürdő, hol most épül egy díszes fürdőház és néhány szálloda is.

Innét leereszkedve egy másik völgykatlanba értünk, hol a „Csi no ike dzsigoku", szószerint a „pokol-vértó" fekszik. Az erősen gőzölgő tó vize teljesen pipacspiros. A rotyogó, kavargó víz, a mélyből hozza föl a piros iszapot. Kis frottirozó törülközőket árulnak itt, melyeket a tó vizével festettek pirosra. A törülköző egyes részeit madzagokkal csomóra kötik s ezeknek a csomóknak a belsejébe nem hat be a bemártásnál a piros iszap, miáltal igen eredeti arabeszkeket és diszítéseket állítanak elő a törülközőn. Közvetlen a piros tó tőszomszédságában, pompás zöld színű hideg vizű hegyi tó van s csak egy keskeny fehér földnyelv választja el a kettőt egymástól. A magyar zászló színeit láttam itt a természetben.

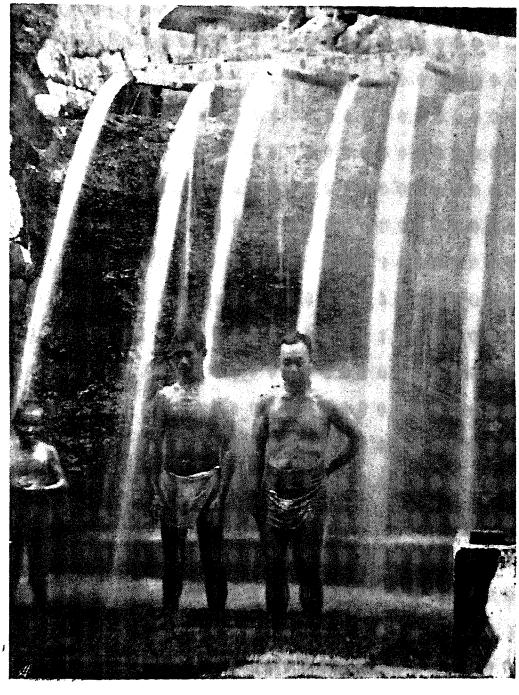

Természetes forró zuhany.

Odalent az országúton vártak már reánk kipihent riksáink s valósággal személyvonat gyorsaságával vágtattunk hosszú sorban lefelé Beppu irányában.

* * *

Másnap borús, szeles időre virradtunk. A horgonylánc felvonásának dübörgésétől fölébredve, kidugtam fejemet kabinom kis kerek ablakán. Reggeli öt óra volt még csak, de már ott táncolt mellettünk a hullámok hátán a rendőrség kis gőzöse, melynek hídján mereven tisztelgett a rendőrfőnök, kifogástalan fehér glaszékeztyüs kezével, míg a polgármester cilinderét lengetve búcsuzott mitőlünk. Ilyen korán keltek a

A vér-tó.

derék emberek, hogy még egyszer búcsut inthessenek nekünk. Ez azután önzetlen barátság!

* * *

Utunkat Simonoszeki felé vettük. Ez a kies város, valamint a vele szemben fekvő Mozsi, a beltengernek nyugati kijáratát őrzik. Mikor utólszor jártunk errefelé, kolera és pestis dühöngött mindkét városban s e miatt nem is szállhattunk akkor partra. Ez a remek tengerszoros mindig elbájol bennünket, valahányszor ide visszakerülünk. A Japán száraz-

földet alkotó főszigetnek és Kiusunak hegyei annyira közelednek itt egymáshoz, hogy szabad szemmel is jól látjuk a hajóról mindkét oldalnak bájos panorámáját, a hegyeket borító remek növésű fákat, a nagy fehér sintó templomkapuk tövében meghúzódó bájos kerteket és a kertekben álló kedves japán házikókat. A két part hegyei között feltartóztathatlanul hömpölyög a tengernek ragadó árja, hol kifelé, hol meg befelé. A kék vizen ezernyi, vakító fehér vitorlás számpán úszik. A négyszögletes nagy vitorlák csupa hosszú, keskeny szeletből állanak, melyeket fínom hálószerű szálak kötnek össze egymással. Mintha valamelyik főúri palotának fínom, áttört fehér függönyeit kölcsönözték volna ki maguknak vitorlának ezek a japán halászok.

Én és társaim zavartalanul élvezzük a hajó hátsó fedélzetéről a körülöttünk elterülő bájos japán természetet, csak a hajót vezető tisztnek nem jut erre ideje. Neki folyton résen kell lennie a Simonoszeki-csatorna óriási forgalma közepette és hidegvérrel minden elképzelhető és elképzelhetetlen eshetőséggel számolnia. Hatalmas oceánjáró gőzösök, vitorlás dzsunkák és számpánok között, gyakorlott, ügyes kézzel kell itt a hajót vezetni az erős áramlású víz hátán.

Simonoszeki-nek már egynehányszor nevezetes szerepet juttatott a sors a japánok történelmében s ennek köszönheti a különben jelentéktelen városka, hogy ma már úgyszólván az egész művelt világban ismerik. Már 1163-ban sok vér áztatta ezt a földet. Itt folyt le ugyanis a Minamoto és Taira családok között dúló háborúskodásnak végjelenete, a döntő véres ütközet, melyben japán pusztította a japánt. 1864-ben a már említett Richardson-affaire folytatásaként az egyesült angol, francia, hollandi és amerikai flotta bombázta Simonoszekit. Legutóljára 1895-ben beszéltek minálunk is sokat Simonoszekiről, mikor a chinai-japán háború után itt kötötték meg a békét a küzdő felek. Az orosz-japán háborúban egészen idáig elhallatszott a tszusimai ütközetben küzdő hajók nagy ágyúinak félelmetes dörgése. Remegve füleltek a város lakói a tompa dörgésre, mert tudták, hogy a nagy ágyúk

érc torka, ezúttal az egyik küzdő félnek teljes tönkretételét hirdeti.

A szorosnak kellős közepén vetettünk horgonyt és egy negyedóra mulva már kint is őgyelegtem Simonoszeki utcáin. A tiszta városnak főbb utcái a tengerparton végig húzódó széles utcával párhuzamosan haladnak. Ezt a tengerparti útat bájos teaházikók szegélyezik és csak itt-ott szakítja meg az utca egyhangúságát egy-egy kőlámpások szegélyezte monumentális fehér kőlépcső, melyre egy-egy graciózus nagy

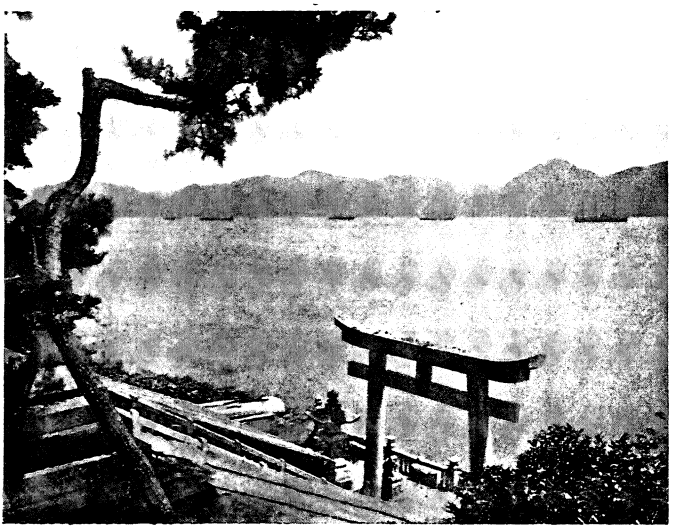

Simonoszeki.

görbe fenyő borít árnyékot. Simonoszekinek néhány ideális szépségű Sintó-temploma van, melynek árnyas berkeiből különösen elragadó a kilátás a nagy forgalmú csatornára s a kék vizen úszó vitorlásokra. Belépek az egyik templomnak széles eresze alá. A templom kapujában, az ereszről lelógó karvastagságú szalmakötelek és az utóbbiakról lengedező fehér papirszalagok alatt, öreg sintópap áll teljes ornátusban. Előtte egy férfi térdel a lépcsőn, beteg kis fiát szorongatva karjai között. Az ősz pap, imádsággal teleírott papirt akaszt a kis beteg nyakába s azután imákat mormolva, megsuhog-

tatja a gyermek feje fölött a gohei-t, a sintó szertartásoknál nélkülözhetetlen piros botot, melynek behasított felső végébe többszörösen behasogatott és lépcsőszerűen visszafelé hajlított vastag fehér papir van betűzve. A gonosz szellemeket űzte el vele a betegtől. Az apának mélységes hitet sugárzó szemei áhitattal csüngtek hol az ősz főpapon, hol meg a beteg csöppségen. Az én szemeim lent révedeztek a csatornán, melyen ebben a pillanatban nagy gyorsasággal úszott keresztül egy hatalmas személyszállító gőzös a japán lobogó alatt. Szinte bántotta szemeimet az az ide nem illő modern hajóóriás. Jobban szerettem volna, ha csupa őseredeti japán dzsunkát láttam volna odalent a vizen. Azok szebb keretet adtak volna a megható templomi jelenethez.

Simonoszekiből indul ki a Tokió felé vezető Szanjo-vasút, melynek állomásával szemben európai stylű elegáns kőpalota, egy nagy szálloda emelkedik, pompás étteremmel és kávéházzal. Szmokingos, fehérköténves japán pincérek sürgölődnek a nagy tükörablakok mögött, míg a billiárd-termekben európaiasan öltözött, blazirt képű japán urak billiárdoznak.

Az ötvenezer lakosú város, már fekvésénél fogva is a legcsinosabb japán városok közé tartozik. Hát még milyen elragadó ennek a városnak a környéke! Micsoda kedves részletekre akadunk, ha például kisétálunk a nyílt tenger felé, ahol szebbnél szebb kertecskék és kedvesnél-kedvesebb házikók sorakoznak. Isten ugyse ellaknám egész életemre akármelyikben! A tenger nyaldosta sziklákon tapadnak a remek kis kertecskék a szép kőlámpásokkal, a virágzó cserjékkel és a törpe fákkal. A bambuszrácsos kerek ablakokból pedig csupa mosolygó leányszem ragyog felénk.

A szemben fekvő Mozsi igazi ellentéte Simonoszekinek, dacára annak, hogy erdős hegyek alján fekszik az a város is. Valóságos gyárkémény-erdőt látunk odaát. Az ott már a modern Japán. Néhol tíz ilyen szörnyeteg is áll egy sorban, éjjel-nappal szakadatlanul okádva a sűrű fekete füstöt. Kertek helyett még a parton is csupa szénhegyeket látunk.

* * *

Simonoszeki-ből Kiusu-nak bájos nyugati partjai mentén igyekeztünk le Nagaszakiba, de hát a Korea-csatorna felől egész nap felénk hömpölygő nehéz hullámok úgy meggyötörték szegény hajónkat, hogy külömben sem levén sietős az útunk, éjjeli pihenésre befutottunk a bájos Yokubo-öbölbe. Az estszürkület már régen beállott, mikor hajónk a békés öbölbe befordult, a melynek legvégéről egy kis helységnek papirablakai világítottak felénk a sötét hegyek aljáról. Szinte hihetetlen, hogy milyen élénk sürgönyváltás indult meg a hegyfokon levő jelzőállomás és a kis helység között az idegen hajó láttára. Gyors egymásutánban villantak fel hol itt, hol meg amott a jelzőlámpások Morse-jelei. A japánok mindig ébren vannak és éjjel-nappal éberen őrzik szeretve féltett hazájuk partjait. Alig öt perc mulva már a hajónkon is volt a papirlampionos rendőrség a révkapitánynyal, megtudakolni, hogy mit is keresünk itten?

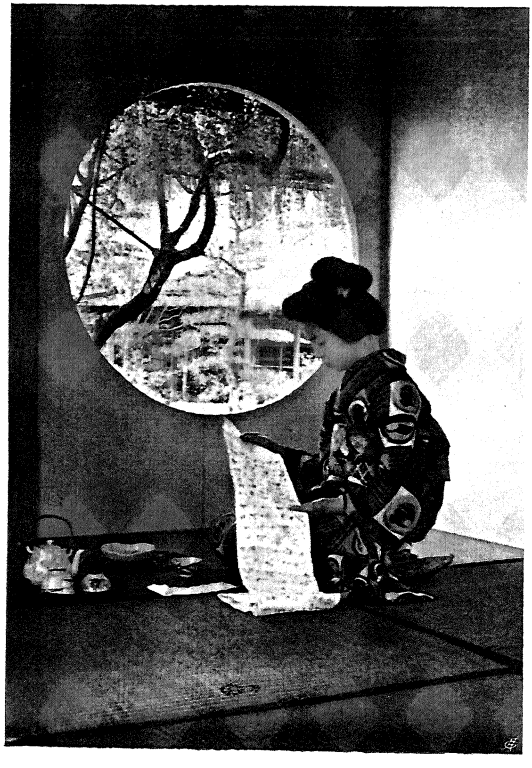

Érdekes levél.

Felejthetetlen éjszaka! Bűbájos japán éjjel, melytől megittasodtak szemeim, de megittasodott a szívem és a lelkem is. Az öbölbe szakadatlanul befutó, tükörsima felületű, hosszú, ringó hulámokon a teli holdnak zöldessárga, hosszú sávja játszadozik, szeszélyesen meg-megnyúlva, megkeskenyedve,

majd pedig kiszélesedve. Az öböl bejárata előtt hatalmas sziklatömb mered ki a tengerből, mely a Böcklin-nek „Toteninsel"-jéhez hasonlít, csakhogy emezen görbe fenyők állanak a komor ciprusok helyett, a tetejéről pedig egy világító-tornyocska szórja el-elsötétedő fényét. A mágikus zöld égboltra hihetetlen merész görbületű fenyők körvonalai rajzolódnak. Felettünk a csillagok ezrei tündökölnek, míg alant a japán házikók megvilágított nagy papiros ablakait pillantjuk meg. Aki nem látott még japán házakat éjjel, el sem tudja képzelni azt a békét, azt a nyugalmat, melyet ezek a szelíd lámpafényben fürdő papirfalak magukból kisugároznak. Sehol sem látni egyetlen egy, a szemeket sértő nyílt lángocskát sem. A halvány pirosas-sárga fényt kisugárzó, fínom rácsos papirfalak leírhatatlan lágysággal illeszkednek bele az éjjeli hangulatba. Micsoda harmónia! Micsoda nyugalom! Ha ezt látta volna a mi Arany Jánosunk, talán másképp is hangzanék az: „Este van, este van, kiki nyugalomba..."

* * *

Partraszállás nélkül folytattuk másnap útunkat, még pedig a gőzhajók által ritkán érintett bájos Spex-csatornán keresztül, mely Hirado szigetet választja el Kiusu-tól. A legvadregényesebb tengerszoros ez, melyet életemben láttam. A szorosnak északi bejárata igen keskeny, úgy hogy kezdetben valóságos lombsátor alatt halad a mi hajónk. Lombsátor és tengeri hajó! hej de ritkán találkozik össze ez a két dolog! Mindkét partról messze kihajolnak a lombos fák koronái a víz fölé, még mesésebb színeket adva az átlátszó, kristálytiszta tengervíznek. Mint minden tengerszorosban, itt is erős sodra van a víznek, mely helyenként valóságos zuhatagokban ömlik alá. Sok helyen szabad szemmel is látni a niveau különbségeket a víz felületén, akár egy rohanó hegyi folyónál.

Hajónk teljes gőzzel haladt az ár ellenében. A percenként száz fordulatot végző hajócsavarok erősen zakatoltak.

A visszatartott gőz, sivítva tört ki néha a biztonsági szelepen és mégis alig-alig jutottunk előre. Érdekes kis utazás volt. A legveszélyesebb zuhatagnál váratlanul el is kapta hajónkat az erős áradat, még pedig a legkritikusabb helyen és hirtelen kitérítve irányából, kezdte nagy sebességgel visszafelé sodorni, egyenesen egy a vízből kiálló nagy sziklazátony felé. Izgalmas pillanatok! Most már csak az segíthet, ha sikerül még fokoznunk hajónk gyorsaságát. Érces parancsszó dörgött le a gépházba: — Felnyitni az összes gőzt! — Sikerült! A következő pillanatban, engedelmeskedik a hajó ércteste a kormánynak. Igazán az utolsó pillanatban, mikor már-már válságossá kezdett lenni a helyzet, kerültük el a a zátonyra jutást. Szinte éreztük, amint hajónk lökésszerűen hirtelen a magasabban fekvő viztükörre fölemelkedett. Benne voltunk az itt már kiszélesedő remek szép Spex-csatornában, melyet én sokkal szebbnek tartok, mint a japán beltengernek legszebb részleteit. Délután már Nagaszakiban voltunk.

* * *

A manillai obszervatoriumból ugyan tájfunt jeleztek, de útunk ezúttal sürgős lévén, parancsnokunk kifutott egy délelőtt a hajóval Nagaszaki-ból. Három és fél napos út állott előttunk a chinai partokig, Csing-van-tau-ig. Alig voltunk azonban három órányira Nagaszakitól, nagyon gyanus, — azaz helyesebben mondva nagyon is biztos jelek mutatkoztak úgy az égen, mint a vizen, barométereink pedig versenyre keltek egymással a gyors sülyedésben. A szél ereje pillanatról-pillanatra nőtt és a tengernek már-már fékevesztett hullámai ugyancsak gorombán dobálták ide-oda szegény hajónkat. A viszonyok kényszerítő nyomása alatt elhatározta parancsnokunk, hogy valamelyik védett kikötőben keres menedéket. Még szerencsénk volt, hogy közelünkben voltak a Japántól nyugatra eső, Japánhoz tartozó Goto-szigetek. Ezek felé vettük útunkat és egy óra múlva már be is fordultunk a legdélibb szigetnél, a fjodszerű, kanyargó, pompás Tama

no Ura öbölbe. Tükörsima vizen úsztunk mind mélyebbre a sziget belseje felé. Most már jöhet a tájfun, ha kedve tartja!

Aki járt valaha Norvégiában, az képzelje el, hogy ha az ottani fjordokban a hegyek oldalait alacsony bokrok és cserjék helyett pompás magas fenyők borítanák, melyeknek alján a komor, nehézkes norvég faházak helyett csinos japán házikók húzódnának meg a partokon, ahol egy-egy szép vonalú templomkapu is ötlenék fel, melynek rámájában csinos kis japán falvak tünnének föl szemei előtt, akkor talán fogalma lesz Tama no Ura szépségeiről. Csak nagy ritkán fordulnak itt meg gőzhajók. Hadihajók, azt hiszem soha. Kiszaladt csodánkra a falvakból az egész lakosság a partokra. Az iskolákból kicsődültek az összes tanulók tanítóik kíséretében, megbámulni az idegen hadihajót. Teljesen nyugodt vízben vetettük ki a horgonyt. Most már dühönghet a tájfun! Mi védve vagyunk a dühe ellen.

Másnap reggel csupa csinos számpán vett körül bennünket. Ide sereglettek az egész környékből a kiváncsiak, meg a betegek. Mert hát bizony orvos nem igen akad még manapság ezeken a szétszórt szigeteken. Leszálltam betegápoló matrózommal a betegekhez és nagy orvosi rendelést tartottam a számpánokon. Az anyákat megajándékoztam a legszükségesebb gyógyszerekkel is, akiknek nagy örömömre meg tudtam már japánul is magyarázni, hogyan kezeljék beteg gyermekeiket. Hősiesen állták a kis japánok, még a fájdalmasabb operációkat is. Hja! igazi japán vér csörgedezik az ő ereikben, a szamurai vér pedig nem válik vízzé. Egy-egy fél yenes pénzdarabot is nyomtam a kis hősök kezecskéibe, mire teljesen elfeledték minden fájdalmukat.

Másodmagammal fölmásztam délután a szigetnek egyik meredek csúcsán lévő drótnélküli távíró állomáshoz, hol a tájfunnak további irányáról reméltünk újabb híreket kapni. Az állomás vezetője, egy fiatal japán mérnök, szívélyesen behívott bennünket szerény kis házikójába. Egészen fönt, a

zöld hegynek legmagasabb csúcsán van a parányi japán házikó, ahonnét a szigetet körülövező végtelen tengert látni minden felé. A mérnök félretolta kis házának papir ajtaját, mely mögött kellemes meglepetésünkre gyönyörü fiatal asszonyka fogadott bennünket mosolyogva. A mérnök felesége volt. Csakhamar előttünk volt a párolgó tea a japán édességekkel, sőt még egy-egy selyem legyezőt is kaptunk ajándékba a fiatal asszonykától, akinél szebb asszonyt, nem emlékszem, hogy láttam volna egész Japánban. Három esztendőt kell a fiatal mérnöknek ezen az állomáson töltenie, de innét azután egyenesen a fővárosba, Tokióba kerül majd.

Hol egymásra, hol meg a szép asszonyra tekintettünk, mi ketten a hajónkról. Lemenet megvallottuk azután egymásnak, hogy mindegyikünk arra gondolt odafent, hogy rögtön cserélne a fiatal mérnökkel és szívesen fent maradna akár öt esztendeig is a kis kunyhóban, ott a hegy csúcsán a fiatal asszonynyal kettesben, gyönyörködni fentről a tenger zúgásában, vagy egymáshoz simulva hallgatni a téli éjszakákon a kis kunyhó falait rázogató szélvész sivítását.

Egy meredek ösvényen leszálltunk onnét, a csaknem a tenger partján meredek sziklafokon álló világítótoronyhoz is, hogy megkérdezzük a toronyőrt, mit tud a tájfunról. Valóságos paradicsomi állapotokat találtunk ott. A toronyőr Ádám kosztümben sétálgatott a kis udvaron, ruhátlanul kergetőztek körülötte a gyermekei is. No ezek ugyan nem sok ruhát nyűhetnek el! A toronyőr eltünt jöttünkre, de már néhány perc múlva csinos tiszta egyenruhában, aranyzsinóros sapkával a fején jelent meg ujra s behívott bennünket a toronyba, melynek alsó hűvös szobájában illatos cseresznyevirág-teával kínált. A forró teában szárastúl úszkáltak a teljes virágú cseresznyevirágok. Azokat is megissza az ember. Életemben először és valószinüleg utólszor ittam ilyen különös teát.

Három nap alatt kitombolta magát a tájfun. Nem messze a Goto-szigetektől egy a mienknél sokkal nagyobb személyszállító gőzhajó ment benne tönkre. Egy árva lélek sem menekült meg az elsülyedt hajóról. Szélcsend van. Süt a

nap. Körülöttünk mosolyognak az üde zöld hegyek. Úszunk kifelé a bájos fjordból. Az iskolásgyermekek sapkalengetéssel üdvözölnek a partról. Útunkat hófehér számpán keresztezi a sötét zöld vizen. Hosszú szakállas jezsuita atya ül benne. Bizonyára híveihez siet a túlsó partra.

Bámulatos, hogy megragadnak ezek a benyomások az ember emlékezetében!

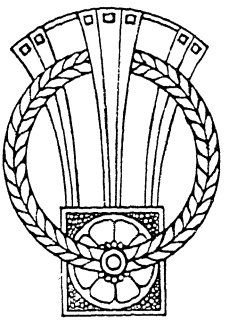

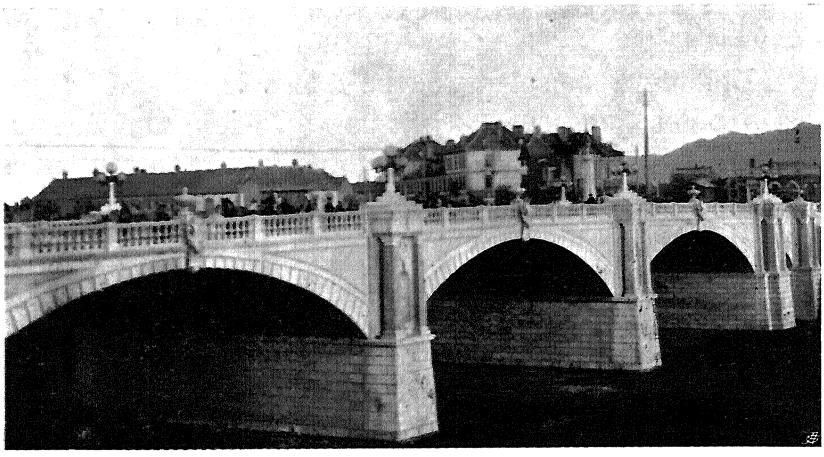

Az új híd Dalnyban.

PORT-ARTHUR ÉS DALNY.

Csifuból jövet, délután háromkor futott be hajónk Dairennek, a volt orosz Dalny-nak tágas kikötőjébe. Egy órával később már viszonozta is a daireni kormányzó, hajóparancsnokunk látogatását. A rokonszenves öreg úr meghívott bennünket Port-Arthur megtekintésére, sajnálkozását fejezve ki a fölött, hogy nem hívhat meg bennünket, hogy hajónkkal jönnénk oda, de hát a kikötő bejárata még mindig nem hajózható a háborúban ott elsülyesztett sok gőzhajó miatt. Távozásakor fölrepült hajónk árbocára a sugaras japán lobogó s ágyúink megadták neki az őt megillető lövéseket. Este a kormányzó titkára jött hajónkra s ez a szíves úriember Port-Arthurba s vissza szóló vasúti tiszteletjegyeket hozott mindnyájunk számára.

Égtem a vágytól, hogy Port-Arthurt lássam s így érthető, hogy mindjárt másnap reggel útra is keltem tizedmagammal, a leggyönyörűbb verőfényes őszi időben. Húsz percnyi utazás a gőzbárkánkon és kint vagyunk a kikötő magas famólójánál, a városi nagy villamos telepnél, hon-

nét riksákon hajtatunk a vasúti állomáshoz. Dalny volt villanegyedén robogtunk át a szépen befásított, széles utcákon, melyek mindkét oldalán, vasrácsos kerítések mögött, csinos európai nyaralók állanak kertek között. A villák túlnyomó része lakatlan persze, sőt legtöbbjének ajtai s ablakai deszkákkal vannak kívülről beszögezve, míg a kerteket fölverte már a gaz. Csaknem olyan állapotban van itt még minden, aminőben azt, az eszeveszetten menekülő orosz lakosság a japán seregek közeledtére elhagyta. Csak itt-ott mutatja egy vasrácsos kapu japán feliratú táblácskája, hogy jogos japán gazdája van már a nyaralónak, mit különben a kertben nyíló pompás chrysanthémumok még hamarább elárulnak. Dalny egyetlen lövés nélkül került a japánok kezébe.

Elhajtatunk a díszes főposta előtt is, melynek homlokzatán az orosz sas kénytelen volt helyét átengedni az arany chrysanthémumnak. Egyetlen árva orosz zászló leng a közelben magas árbocon, ott van az orosz konzulátus. Bizony idegen város ez már az orosznak, melybe pedig néhány rövid esztendő alatt több mint nyolcvan millió rubelt fektetett belé. Mint eső után a gomba, úgy nőtt ki Dalny a sivár chinai földből és a gyorsan fölviruló város, az oroszok egyetlen jégmentes kikötője a távol Keleten, valószínüleg már rövid idő mulva a távoli Keletázsia legszebb városává nőtte volna ki magát. A posta előtt mederszerű mély bevágásban vezet a délmandzsuriai vasút sínpárja, mely fölé a japánok itt pompás háromnyílású, fehér kőhídat építettek. Bármely nagy városnak is díszére válnék ez az izléses diszítésű, drága híd a hatalmas bronz kandeláberekkel, melyekben esténként kigyúlnak az ívlámpák. A hídon túl fekvő városrészben serényen folyik az építkezés. Nagyobbára chinaiak vásárolják a drága telkeket. A japán kormány csupán szép stylü, emeletes kőházak építését engedi meg, mivel meg akarja ezután is tartani a város európai karakterét. Épülnek is nyakrafőre a két-háromemeletes paloták. Az orosz gazdálkodásra jellemző, gödrös, kátyus, kövezetlen utcákat egyelőre makadámozzák. Ki tudná megmondani, hogy vajjon

hányszor érkezett Oroszországból pénz, Dalny utcáinak kövezésére?

A vasúti állomás előtt érdekes kőemlék áll, a vasút elfoglalásakor elesett japánok emlékére. Vaskos, malomkőszerű talapzatra fektetett nagy kőkockán, gránitból faragott vasúti kocsikerék áll, melyen domborművű, dekoratív japán fölírat díszeleg. A fából épült, ideiglenes jellegű vasúti állomás egészen a japán állomási épületek mintájára készült.

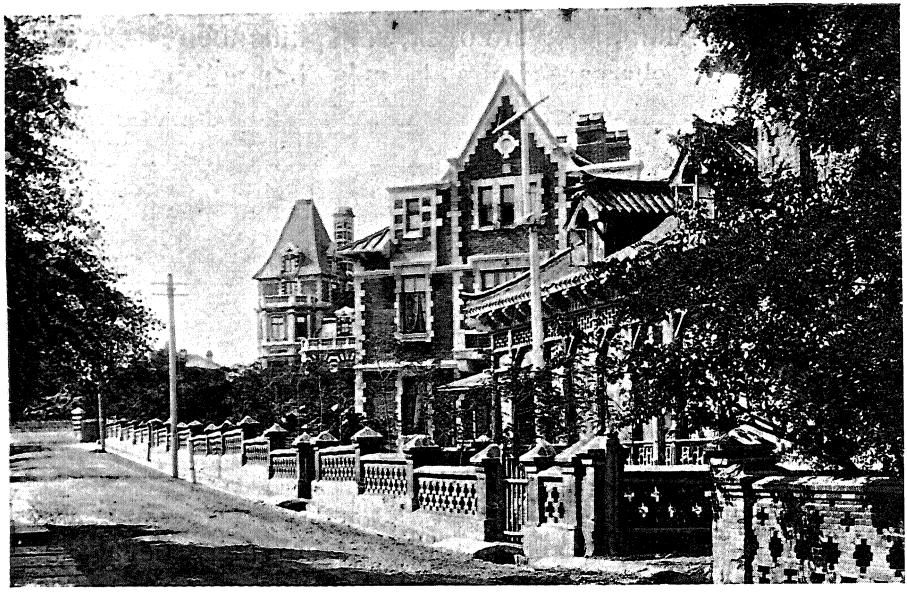

Dalny villanegyedében.

Még a rajta levő nagy vasúti óra is Tokióból való. A vonal, úgy mint a japán vasútak, keskeny vágányú s most raknak le rajta egy harmadik sínt, hogy a széles nyomtávolú orosz kocsik is járhassanak rajta föl Mukden felé. Egyelőre csupa Japánból áthozott kocsi közlekedik még rajta. Innen indul ki a dél-mandzsuriai vasút egyik vonala föl Mukden felé, egy szárnyvonal pedig Port-Arthurba.

Dalnyt elhagyva, rendkívül gyorsan emelkedik a pálya s csakhamar a magasból gyönyörködhetünk a város panorá-

májában. Meglátszik a vasúton, hogy háborús időben és gyorsan épült. Egyszerűen alkalmazkodik a terephez. Kerülték rajta az időtrabló bevágások és töltések építését, no meg így könnyebb is volt az esetleg megrongált pályatestet helyreállítani. A háromórás utazás kezdetben kopár hegyek és szántóföldek között vezet és csak itt-ott tűnik föl egy nyomorúságos, piszkos chinai falu. A kopár földeken békésen szántogatnak a chinai földművesek. A terméskőből épült állomások és őrházak romokban hevernek az egész vonalon, valamennyinek teteje le van égve. Az oroszok pusztították el azokat visszavonulásuk közben.

Porladó, vöröses, sziklás vidéken haladunk azután, igen mély vízmosások fölött, melyeknek a fenekén végighúzódó mély kocsinyomok mutatják, hogy ezek a vízmosások egyszersmind országútak is. Azután kiérünk a tengerpartra, hol ezernyi vízimadár és ezüstgém futkároz a parti fínom fövényen. Egy mély bevágásban érjük el a vízválasztó hegységet, honnét már gyorsabban fut vonatunk lefelé a völgybe. Itt már látjuk első nyomait a borzasztó háborúnak. Mint valami óriási vakondtúrások vezetnek a szeszélyesen kanyargó futóárkok föl a hegyek oldalain. A sárgásszürke, egyhangú tájban növényzet alig látható. Egy rövid szempillantásra fölcsillan alant a tenger és megpillantjuk Port-Arthur házait is.

Piszkos, fekete kavicsos medrű folyó partján, melybe dagálykor fölnyomul a tenger vize, végződik a pálya. Berobogunk a nagyon szerény faállomásra. Port-Arthurban vagyunk. Teljesedett tehát ez a vágyam is!

Az állomáson már várt reánk a kormányzó titkára, — aki tökéletesen beszélt németül — egy hivatalnokkal és egy tengerésztiszttel. Utóbbi, egy a tszusimai ütközetben levegőberepült hajóról menekült meg csodálatos módon. Az állomás előtt, szánalmas állapotban levő orosz trojkák vártak, rettentő sovány gebéikkel. A bakon piszkos chinai kocsisok ültek. Riksát itt alig látni, mert hát háromlovas fiakkeren jár itt mindenki. A kocsikázás ugyanis csekély húsz fillérbe kerül óránként, ugyanannyiba, amennyit a riksa szokott kapni.

Hiszen nem került a ló semmibe! Kocsit, lovat és még sok más egyebet is hagytak itt vissza a menekülő oroszok. Velünk szemben a domboldalon lakatlan házak vannak, falaikban a japán ostromágyúk ütötte öles lyukakkal. Ilyen tátong egy kis ház falában is, melyre pedig nagy vörös kereszt volt mázolva. Hevenyészett kórház lehetett a házikó.

A makadámozott kocsiút mentén pompás műtégla-járdák vannak mindenfelé. Csakhamar leérünk a kikötőbe, hol elsülyesztett hajók árbocai meredeznek még mindig ki ferdén

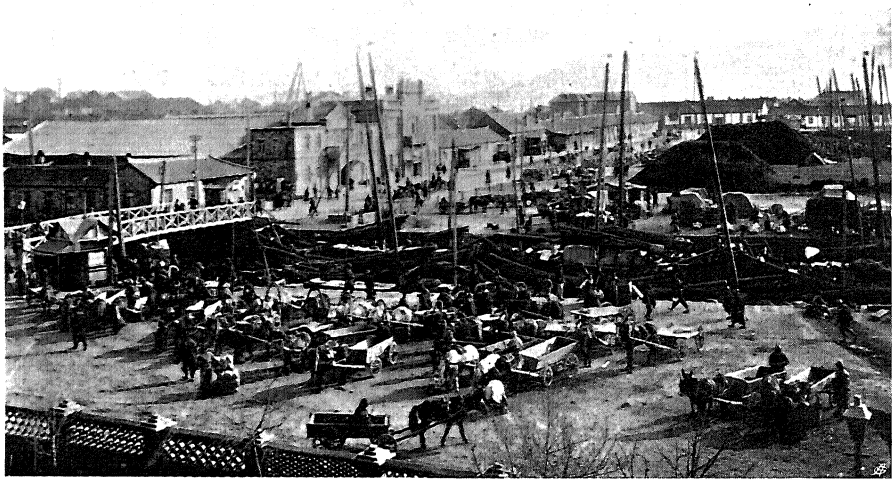

Port-Arthur.

a vízből. A tengerparti korzón két teljesen kiégett, díszes épelet romjai feketéllenek. Az egyik színház volt, a másik pedig az orosz-chinai banknak a palotája. Ezeknek tőszomszédságában van a szálloda is, az utca felől nagy üveges verandával, mely mögött az étterem van. Az oroszoktól visszamaradt bútorokkal és zongorával berendezett társalgóteremben várjuk az ebédet. Már húsz perc mulva készen is volt a kitünő hatfogásos ebéd, melynek elköltése után azonnal sétára indultunk, a volt orosz tengerész-kaszinóhoz. Elhaladtunk egy a domboldalon fekvő, csinos tornácos kőház

előtt, melyet nagy kert vesz körül. Ez volt a híres Stössel tábornok háza. Innét intézte a neves tábornok becses nejével egyetemben Port-Arthurnak az oroszokra nézve csúfos emlékű sorsát.

A tengerész-kaszinóhoz, mely ma, port-arthuri hadimuzeum, egy mély árok fölött vezető fahídon kell átmennünk, melynek karfáiként kettéfűrészelt ágyúkerekek szolgálnak. A muzeum lejtős udvarát ugyancsak eredeti sövény veszi körül, mely a háborúban használt akadályokból van

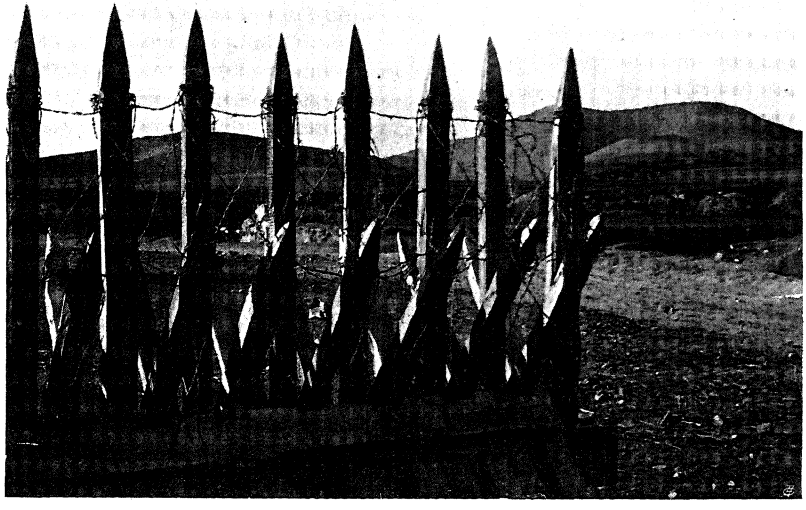

A „spanyol lovas".

összeállítva. Ott van a „spanyol lovas", a földbe ásott kihegyezett végű gerendák, melyekről ferde irányban előre s hátrafelé kihegyezett végű gerendák meredeznek. Mellette nagy halmaz ledöntött fa fekszik, melyeknek ágai között a vékony drótoknak valóságos szövevénye van kifeszítve, melybe rettenetesen belegabalyodtak a szegény beletévedt katonák. Földbe ásott alacsony cölöpök között, vastag acélsodrony-kábel vezet, melyben magas feszültségű villamos áram futott, megölve azt, ki hozzáért, odébb pedig a magas fűben ezerfelé szétágazó, vékony acélsodronyok vannak kifeszítve.

Az udvarban ostromágyúk állanak, melyeknek védőpáncéljában hatalmas lyukak tátonganak. Némelyiknek csöve a közepén van ketté lőve.

Belépünk a muzeumba. Mindjárt az első szoba falában, közel a menyezethez, másfél méter átmérőjű nyilást ütött egy nagy lövedék. Egy halom nyereg és lószerszám között látjuk itt egy kitömött paripa hátán, Alexejewnek arany monogrammos, díszes nyergét. Pehelylyel töltött bőrvánkos van reá csatolva. Úgy látszik aranyere volt a híres generálisnak. A második teremben orosz egyenruhák és sapkák vannak üvegszekrényekben. Ugyanott az egyik ablak alatt, üveggel fedett szekrényben nehéz férfi keztyűk és csizmák között, egy pár pici lábacskákra való, fínom női lakkcipőt és egy pár ugyancsak parányi, fehérselyem bálicipőt látok egy nagy doboz párizsi cipőfénymáz társaságában. Hát még ilyesmi is akadt az orosz táborban, az ostrom nehéz hónapjaiban, midőn olyan olcsó volt itt az emberélet, de annál drágább maga az élet! Mert hát kint a táborban találták ezeket a cipőcskéket is a győztes japánok.

Két üvegszekrényben látjuk egymás mellett, úgy az oroszok, mint a japánok által a háborúban használt konzerveket. Csak kevés üveg van a japán szekrényben, bennük rizs, száraz főzelékfélék, szárított hal, zöld tea s még néhány egyszerű élelmiszer. No de annál finomabb dolgokat látunk az oroszok szekrényében, hol száz meg száz, fínom pléhkonzerv, inyenceknek való fínom halak, kaviár és a téglákba préselt fekete tea mellett, különösen imponál a különféle szeszes italoknak tekintélyes sorfala. A következő teremben csupa műszer van; heliográfok, írógépek, távolságmérő készülékek, távcsövek stb. Érdekesek a rögtönzött golyószórók, t. i. öt gyalogsági fegyver, falécek közzé szorítva s valamennyinek ravasza olyformán összekötve egymással, hogy egyetlen rántásra elsült mind az öt puska. Egy nagy párizsi kinematográf is van itt. Ki tudja hány, ezzel a készülékkel felvett képet bámultunk meg otthon a vén Európában. A sok csákány, ásó és kapa között, egy orosz katonazenekar

összes hangszerei vannak kiállítva. Vajjon hol muzsikálnak jelenleg annak a bandának a tagjai? A fegyverek és bajonettek között van néhány faágyú is, melyeknek deszkacsövét erős bambuszabroncsok tartják össze. Rövid távolságra lőttek ki belőlük robbanószereket. Itt vannak különben a gerendákból készült, markirozó ágyuk is, melyeket a japánok megfélemlítésére állítottak föl az oroszok a hegyeken. Egy egész szobát töltenek meg az orvosi műszerek és kötszerek.

A következő teremben, japán precizitással készült, pompás modelleken tanulmányozhatjuk az északi front erődjeinek légberöpítését. Hónapokig tartó vakondokmunkával ásták ki a japánok a földalatti folyosókat, melyeknek tetejét gerendákkal, vasúti sínekkel és homokos zsákokkal borították be, a mint előrehaladtak. Végre eljutottak az erődnek cementezett alapfaláig, hol a fal mellett, kútszerű lyukat ásva, eljutottak az alapfalak alá, az erőd közepéig, mely ponton azután ezerkétszáz kilogramm lőgyapotot robbantottak föl villamos szikra segélyével, levegőbe röpítve ily módon az egész erődöt. Rettenetes lehetett egy ilyen robbanás! Itt van az Erlungsan erődről is két modell. Az egyik a robbanás előtt, a másik a robbanás után mutatja az erődöt. Ezeken látható legjobban minő rémes pusztítást végzett itt a robbanás. Így röpültek a legkiválóbb szakemberek által bevehetetlennek mondott port-arthuri erődítmények, gyors egymásutánban a levegőbe.

A nagy teremben, hol még most is áll a volt kaszinó színpadja, három nagy japán generálisnak olajfestményű arcképe függ, az oroszok által készített japán zászlókkal diszítve. Ilyen hamis zászlók kitűzésével akarták olykor-olykor az oroszok a japánokat lépre csalni, hogy azt higyjék, már japán kézen van az a pont, hol a japán zászló leng. A következő teremben, a volt dohányzószobában, hol jelenleg is meg van engedve a dohányzás, Kuropatkin, Alexejew, Kondratenko s még egy csomó orosz tábornok arcképei függenek. Innét egy széles, nyílt tornácra jutunk, melyen nehéz lövegek között egy léghajó kosarát is látjuk. Az udvaron, a már említett ostromágyúk előtt, japán gyalogosokat

láttunk két sorban állani ragyogó tisztaságú egyenruhákban, fehér kamáslival; mindegyiküknek a mellét legalább két-három érdemrend diszítette. Az előttük álló tiszt érces hangon magyarázott nekik valamit az ágyúkról s valamennyien igazi áhítattal és figyelemmel csüngtek ajkain. Szerettem volna ezt az érdekes képet megörökíteni, de hát nem volt szabad fényképezni.

A trojkákra ülve, hajtattunk innét le a kikötőbe, az arzenálhoz, melynek közelében, szép chinai díszkert közepén a mindenható Alexejewnek volt palotája áll. Most hatalmas japán lobogó van a palota ormán lévő árbocra fölvonva, fölötte pedig a japán admirálisnak, Port-Arthur parancsnokának, lobogója leng. Itt leadva névjegyeinket, a palotával szemben levő, szép sétatérre mentünk. A sétány a tengeröböl partján fekszik egy domboldalon. Zenepavillonjában az ostrom egész tartama alatt, mindennap katonazene játszott. Egy kis kőkapun léptünk be a magas falak övezte arzenálba. Szánalmas kép tárult itt mindjárt kezdetben szemeink elé. A vízzel telt szárazdokkban teljesen oldalra dőlve feküdt egy páncélkolosszus, az „Amur" aknaszóró hajó. Ugyanabban a helyzetben fekszik itt még mindig, amint annak idején a japán lövegektől találva félredőlt. Hatalmas műhelyeken haladtunk azután át, melyekben lázasan folyt mindenfelé a munka; zakatoltak a gépek, döngött a nehéz gőzkalapács, berregtek a fúrók.

Majd a „Golden Hill" erőd lábához érkeztünk.

Magunk előtt látjuk hosszú sorban kikötve a sok kiemelt japán gőzhajót, melyeknek elsűlyesztése által, elzárták annak idején a japánok a kikötő bejáratát. A mólón emeletesház magasságában áll a sok cement-tömb, melyekkel az elsülyesztett hajók voltak megterhelve. Elhaladtunk a színig telt szénraktárak előtt, melyekben négy millió korona értékű, elsőrendű angol kőszén van fölhalmozva. Egy kis hadikárpótlásféle mégis csak cseppent ilyen alakban a japánok kezébe, mert hát a szépen berendezett arzenál is megér néhány koronát, nem is említve a drága várost, Dalnyt, no meg a sok-sok

milliót érő orosz hadihajókat, melyek ma a sugaras japán lobogó alatt szeldelik az oceán hullámait.

Tengerésztiszt kísérőnk egy torpedónaszádra vezetett bennünket és a japán hadilobogó alatt úsztunk kifelé a kikötőből. Balról egy nagyon meredek szirtfokon, mint egy bevehetetlen, hatalmas lovagvár, fekszik a festői „Golden hill" erőd, melynek bevételére nem is került már sor. Az erőd lábánál van a kikötő keskeny bejárata. Jobbról a Tigrisfark félszigetet látjuk az elektromos zátonynyal. Száz meg száz búvár dolgozik itt az elsülyesztett hajók kiemelésén. Mint egy hangyaboly, sürög-forog a dolgos had. Valóságos hegyeket halmoztak föl már mindkét parton, a kiemelt sok rozsdás vasból. Kint a szabad tengeren, valami harminc úszó bója mutatja a helyeket, hol még elsűlyesztett hajók várnak a kiemelésre. Különben csak egy kisebb hadihajó s négy japán torpedónaszád van a kikötőben.

Azután körülsétáltunk a városban, hol orosz felíratú táblák mutatják még mindig az utcaneveket. Azonban a város kezd már japán jelleget ölteni. Ott díszelegnek már mindenütt a hengeres, piros japán levélszekrények és az utcákat is locsolják egész nap. Csupa japánt és chinait látni az utcákon, európait sehol. Állítólag tizenöt európai lakik még a városban. Egy üzletben a csatatereken fölszedett lövegeket, shrapnell- és gránitszilánkokat, torpedócsúcsokat, a tengerfenékről kihalászott és már kagylókkal benőtt nagy ágyútöltény-hüvelyeket árulnak. Egy körülbelül méter magas acéllöveget láttam itt, melyet kedvem lett volna haza vinni Európába kerti dísznek. Nem is volt drága, csak hat yent kért érette a kereskedő. Már-már ki is akartam fizetni, kérve a kereskedőt, hogy küldje el a löveget a szállodámba, mire azt felelte, hogy még ha száz yent fizetnék, sem küldheti el, mert nem tudja, hogyan szállítsa ezt a több mázsás acéltömeget odáig. Hát már most hogyan vigyem én még a vasútra s onnét a hajónkra?

Vacsora után megnéztük Port-Arthur éjjeli életét is. Elvezettettük magunkat egy teaházba. Furcsa kis teaház

volt! Magunktól bizony sohasem találtunk volna oda. Egy vladivosztoki nagy cégnek egykori üzlethelyiségében volt a teaház. A parkettes padlókat japán gyékény borítja s az európai ablakok előtt, ferde deszkaellenzőket állítottak föl kint az utcán. Kissé furán veszik ki magukat a nagy szárnyas ajtók, valamint a díszes, magas porcellánkályhák a japán teaházban, de hát azért mégis valódi japán selyempárnákon térdeltünk a nagy bronz szenes-medence körül, vidám japán leányok között. Még öt kis gésa is került hamarjában és csakhamar hangos lett a terem a vidám samizen-pengetéstől és a nótától, melynek refrainje: „Yokoháma, Nagaszaki, Kobe, Maru hoj!“

Mondhatom, pompásan aludtam a hűvös éjjelen, kitünő vaságyamban. Bezzeg nem aludt itt olyan édesen az ágynak régi gazdája, mikoriban még mázsás, hegyes acéltömegek röpködtek itt nap-nap után a levegőben.

Már reggel nyolckor hosszú kocsisor várt reánk a szálloda előtt. Azt hiszem, kirukkoltak Port-Arthur összes trojkái. Pompás hűvös reggeli levegőben indultunk két japán tiszt kíséretében az erődök megtekintésére. A város nagy részén áthajtva, elhaladtunk a nagy cirkusz-épület előtt is, melyben a végzetes éjjelen, mikor a japánok torpedói lyukat ütöttek az orosz hadihajókon, gyanutlanul mulatott az egész tisztikar. A cirkusz most japán bazár, a közepén japán színházzal. Közvetlen mellette két nagy, már a japánok által épített vásárcsarnok van, melyekbe öröm betekinteni. Oly művészettel rendezik el a japánok a főzelékeket, mintha virágos kertben járnánk. A káposztafej-virágágyakból szinte mosolyogva kandikál ki a szép piros paradicsomalma, meg a narancs nagyságú aranysárga japán naspolya, valamint a piros hónapos retek. Rombalőtt és leégett házak között elhagyva a várost, útunk emelkedni kezdett, mind szebb kilátást nyujtva az egész környékre, erre az Isten által is erődnek teremtett, teljesen fátlan, szétszakgatott, hegyes-völgyes vidékre. Mindenfelé látjuk a mély futóárkokat, a hegyoldalak pedig úgy néznek ki, mintha be akarnák most

erdősíteni s már meg is volnának ásva a kissé talán nagyon is mély gödrök a fiatal fácskák számára. A becsapódó nehéz lövedékek ütötték ezt az ezer meg ezer gödröt, melyek ragyás kinézést adnak a hegyoldalaknak, ameddig csak a szemünk ellát. Földes zsákokkal kipárnázott szűk folyosókat látunk a hegyek gyomrába vezetni, melyeknek eleje páncéllemezekkel és földdel van borítva. Ilyen folyosókon jutottak be a japánok az erődök alá.

Végre egy óra mulva fölérkeztünk az északi front első erődjéhez, mely a levegőbe repült volt. Egyetlen nagy rom-

Ahol Kondratenko elesett.

halmaz az egész. Csak itt-ott kandikálnak ki a betonerődnek keskeny ablakai a néhány méter magas kőtörmelék alól. Hason csúszva másztam be az egyik ablakon, de a bent uralkodó nagy sötétségben és a helyenként a menyezetig érő törmelékben nem jutottam előre. Temérdek lövedékszilánk és rozsdás tölténytár fekszik a romok alatt, itt-ott embercsontokkal keverve. Innét az Erlungsan erődhöz hajtattunk, mely szintén borzasztó pusztulás képét mutatja. Egy egész japán ezred várta itt a falak alatt a robbanás pillanatát, hogy utána rögtön fölrohanjanak a romokra, kitűzni a japán lobogót. Azonban várakozásuk és számításuk ellenére, az ő

oldalukra omlott az egész erőd, romjai alá temetve őket az utolsó szál emberig. Mázsás sziklatörmelékeken állunk, melyek alatt ezer japán hős aluszsza örök álmát. A hosszú földalatti beton folyosókban még látni a tábori konyhát a nagy üsttel, ott van alatta még a hamu is. Hej de sok, szomorú sejtelmekkel teljes, reggeli levest költhettek itt el, olyan távol hazájuktól, a szálas szőke fiúk!

A kocsiról leszállva, leereszkedtünk egy mély völgybe, melyből egy rettentő meredek gyalogösvényen, melyen nem is mertünk hátrafelé pillantani, csaknem négykézláb másztunk fölfelé, a legfontosabb erődhöz, a Kegansan-hoz, melynek kazamátáiban lelte a védelem lelke, Kondratenko tábornok, halálát. Széles de alacsony páncélkapun lépünk be az alacsony folyosóba, melyet néhány méter vastag betonboltozat borít. Ebből jobb kéz felé egy kis négyszögletes szoba nyílik, melynek méter vastag, vaslemezekkel is erősített, betonbolthajtásos tetejét egy 35 centiméteres nehéz lövedék átütötte, kioltva az itt épen haditanácsot tartó, éles elméjű hadvezérnek az életét. A japán tiszt a legnagyobb tisztelet hangján emlékezett meg a „nagy orosz tábornok"-ról és levette sapkáját, midőn azon a helyen álltunk, hol a nagy ember elesett. Letörtem ott egy betondarabkát, emlékül a történelmi nevezetességű helyre, a melyen talán Port-Arthur sorsa dőlt el.

Szemben velünk, egy hegycsúcson, még mindig áll két nagy tengerészeti ágyú, melyet az úgy is bezárt hadihajókról cipeltek oda föl az oroszok. Az elhagyott ágyúk csövei szomorúan meredeznek a levegőbe. Innét kocsin hajtottunk lefelé a völgybe, melyben egy helyen nagy törmelék és kavicshalmaz mutatja a helyet, hol egész japán ezredek repültek a földalatti aknákon egyszerre a levegőbe. Hosszú, poros úton érjük el ismét a várost. Fölcicomázott chinai asszonyok és gyermekek álltak a város szélén, alacsony és piszkos házaik előtt. Ezek is átélték a vár ostromát. Majd a vöröskereszt szép kórházi épülete előtt haladunk el, melyben a vár átadásakor az összes ágyak el voltak foglalva ép, egész-

séges emberek által. A japánok első dolga volt kidobni innét a hamis marodőröket.

Szállodánkba érve, gyorsan átöltözködtünk, mert délben az admirálishoz voltunk hivatalosak. Midőn a déli lövés eldördült az egyik erődről, katonás pontossággal kanyarodtak be kocsijaink a tisztelgő japán őrség előtt, a volt Alexejew-palota elé. Az admirális adjutánsa fogadott bennünket a bejáratnál, ki a háborúban maga is a levegőbe röpült egyszer egy hajóval. Fölvezetett bennünket a szőnyeggel bevont széles falépcsőn az emeletre, hol már várt bennünket dolgozó szobájában az admirális, egy alacsony termetű, őszes hajú, kedves ember, egyszerű fekete egyenruhájában, melyen egy szikra arany sincs. Mint tengerészeti attasé, éveket töltött Berlinben és Bécsben, honnét alkalma nyílt néha Budapestre is átrándulhatni. Meg is jegyezte az ebéd alatt — abban a hiedelemben, hogy csupa osztrák vendége van, — hogy már nem bánja, ha meg is haragszunk érette, de ő kimondja az igazságot, hogy neki bizony még Bécsnél is is jobban tetszett a szép Budapest.

Levonultunk azután a földszinti elegáns nagy étterembe, melyet fényes parkett, pazar domborművű menyezet, villamos csillárok és egy nagy kandalló diszítenek. Mellettünk van a nagy bálterem, melyben Stösselné születésnapját ülték épen a gondtalan tisztek, mialatt a japánok első sikeres támadásukat intézték a kikötőben fekvő hadihajók ellen. Remek sárga chrysanthémumok álltak az étterem egyik sarkában, míg az előkelően terített asztalt, fenyőtűk halmazából csinált arabeszkek diszítették, közben apró sárga virágokkal, továbbá ezüst vázákban pompázó sárga chrysanthémumok. A figyelmes admirális, csupa németül beszélő japán tisztet hívott meg asztalához, úgy hogy mindegyikünknek jobbról is, balról is, japán asztaltárs jutott. Zajtalanul és kitünően szolgálták föl a hófehér szmokingba öltözött japán inasok a francia szakács főzte pompás ebédet. Megjegyzem, hogy kétkét vendégre egy-egy inas jutott. Egymásután következtek a zamatos francia Sautern, a burgundi vörös és a Röderer-

pezsgő, melynél fölemelkedett az admirális és talpraesett beszédben éltette a mi haditengerészetünket, udvarias szellemességgel jegyezve meg, hogy rendesen a legkisebb üvegcsékben vannak a legfínomabb illatszerek. Ebéd végeztével fölmentünk az emeleti tágas verandára fekete kávéra s egy jó havannára. Itt egy ezredesi rangban lévő főgépészszel társalogtam, aki szintén részt vett a tszusimai ütközetben. Keresetlen hangon mesélte el, hogy az egész idő alatt lent

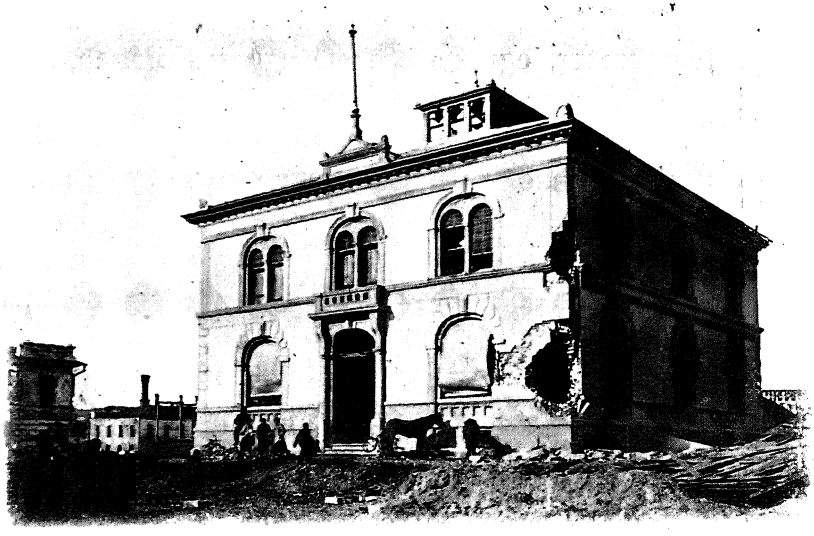

Az orosz bank palotája.

volt a gépházban s csak midőn fölment egyszer a parancsnoki hídra valamit jelenteni, tudta meg, hogy tönkre van már verve az egész orosz flotta.

Kellemesen töltött órák emlékével, szívélyes búcsut vettünk ezektől a kedves emberektől, de hát nem akartuk Port-Arthurt elhagyni a kétszázháromméteres domb látása nélkül, melynek birtokba kerítése a japánok részéről, egyúttal Port-Arthur elestét is jelentette. Érdekes városrészen hajtottunk át, mely úgy látszik, a város legszebb része lett volna már néhány év múlva. Széles, boulevardszerű utcák, csupa eme-

letes palotákkal és igen sok épülőfélben lévő, részben már tető alatt álló házzal. Az új építkezéseknél még ott vannak az állványok és ki tudja meddig fognak még állani, mert a magántulajdonban lévő ingatlanokat nem vehetik oly hamarosan birtokukba Port-Arthur uj gazdái. Egy nagy banképületet látunk itt, melynek egyik sarkán ajtó nagyságú rést ütött egy lövedék. A nagy légnyomás egészen kidomborította a szomszédos ablakok lebocsátott vasredőnyeit.

Útunk emelkedni kezd, remek kilátást nyújtva az egész öbölre. Egy órai kocsikázás után, a kétszázhárommétéres domb lábánál állunk. Fáradságos munkával kapaszkodunk föl a rettentően meredek hegyoldalon, mi a kitünő ebéd után kétszeres nehezünkre esik. Végre ziháló mellel felérünk a hegy ormára, honnét gyönyörű kilátás nyílik egész Port-Arthurra. A hegy teteje valami nyolc méter magasságban, a szó szoros értelmében pozdorjává van lőve. Magasan tornyosulnak ott egymás fölött a mázsás sziklatömbök, körülbelül félkilométer hosszúságban. A sziklatörmelékek között ezer meg ezer fehérlő csontváz, emberi koponyák, medence- és comb-csontok hevernek, tarka egyenruha-foszlányok, szijjak és patrontáskák mellett. Minden lépésnél emberi csontokon járunk. Emlékül haza is vittem egy a fejtetőn keresztüllőtt koponyát. Orosz volt-e, vagy japán, nem tudom, de azt, hogy még egyszer Európába fog utazni a feje, arra bizonyára nem gondolt.

Elképzelhetetlen borzalmasságú küzdelem folyhatott itt le, mikor annak több mint három év mulva is még látható nyomai oly rettenetes hatást gyakorolnak a szemlélőre. Emberek tízezrei lehelték itt ki lelköket, míg végre sikerült a hegy ormára kitűzni a győzelmes japán lobogót. Birtokukban volt ezzel Port-Arthur kulcsa; ámde ágyúkat lehetetlen lett volna a meredek hegyre fölcipelni, de meg ki is lettek volna ott téve a még orosz kézen levő erődök tüzének, tehát a hegy mögötti völgyben állították föl a japánok nehéz ostromágyúikat és a hegy ormán álló tisztek, akik láthatták, hová csapnak be a lövedékek, dirigálták a tüzelést. A hegy fölött átre-

pülő nehéz lövedékekkel sikerült nekik a kikötőben bezárt és eszeveszetten ide s oda manövrirozó orosz hadihajókat elsülyeszteniök. Nem igen fogok életemben egyhamar ilyen borzalmasan nagyszerű és érdekes dolgot látni, mint ez a kétszázhárommétéres domb. Önkéntelen megilletődéssel, gondolatokba mélyedve, ereszkedtünk le a hegyről. Egyikünk sem beszélt egy árva szót sem, annyira hatottak kedélyünkre az ott látottak.

Újra kocsira ültünk és csakhamar elértük az állomást, hol a mindig jókedvű, apró japán katonák, nehéz ládákat rakosgattak le épen a vonatról. A vízválasztó hegység magaslatáról búcsupillantást vetettünk az esti szürkületben még látható Port-Arthurra s a remek sárga színben leáldozó nap által megaranyozott hegycsúcsokra, mialatt vonatunk odább dübörgött a csillagos csendes őszi éjszakában.

* * *

Dairennek nagyszabású kikötője tanuskodik legjobban róla, hogy milyen vérmes reményeket fűztek az oroszok ennek a városnak fejlődéséhez. A tágas belső kikötőt hatalmas keresztmóló védi, a tenger hullámai ellen. A hatalmas gránitmólók mentén, melyeken gőz- és villamos emelődaruk állanak, a legnagyobb oceánjáró hajók is nyugodtan kiköthetnek a mély vízben. Körüskörül óriási áruraktárakat látunk és mindenütt villamos világítás van.

A menekülő orosz lakosság 1904 május 30-án hagyta el a várost és csak két nappal reá vették azt birtokukba a japánok. Ez a két nap elegendő volt a chinaiaknak, hogy teljesen kirabolják a várost, hogy összevissza törjenek és zúzzanak ott mindent. Midőn a japánok bevonultak, nagy halmokban hevert az utcasarkokon a sok összetört bútor, melyekről a chinaiak egyszerűen lehámozták a kelmét. Ott feküdtek a billiárdasztalok és a drága zongorák, melyekből kitépték az összes húrokat és kiszedték az összes fémalkatrészeket. Még a villamos vezeték drótjait is levagdosták mindenütt. Ezer meg ezer kocsirakománynyal hordták el a

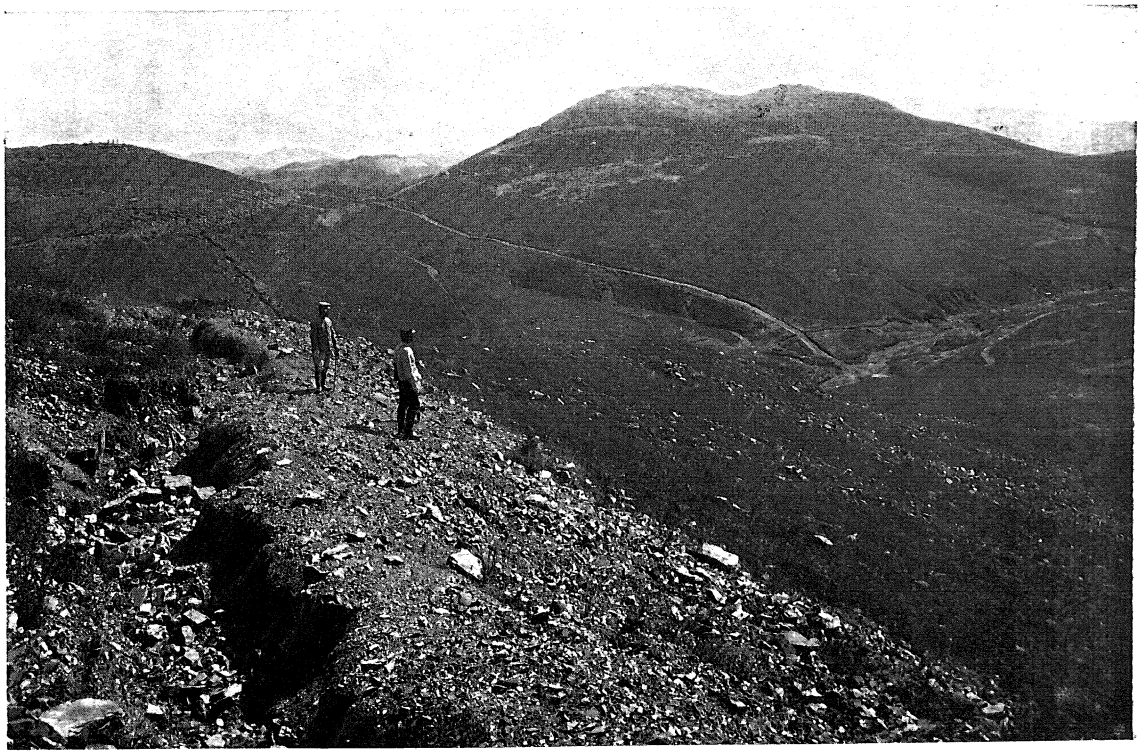

A „203 méteres domb".

*

rablott holmit, leginkább fémtárgyakat, mint vízvezetéki csapokat s a gyárakból az összes bronz és sárgaréz alkatrészeket.

Dalny nagyszabású, európaias külsejű városnak indult. A város tervrajza igen érdekes. Egy nagy pókhálóval lehetne azt legjobban összehasonlítani. Az európai város kellős közepén, annak legmagasabb pontján, hatalmas köralakú tér van. Ezen

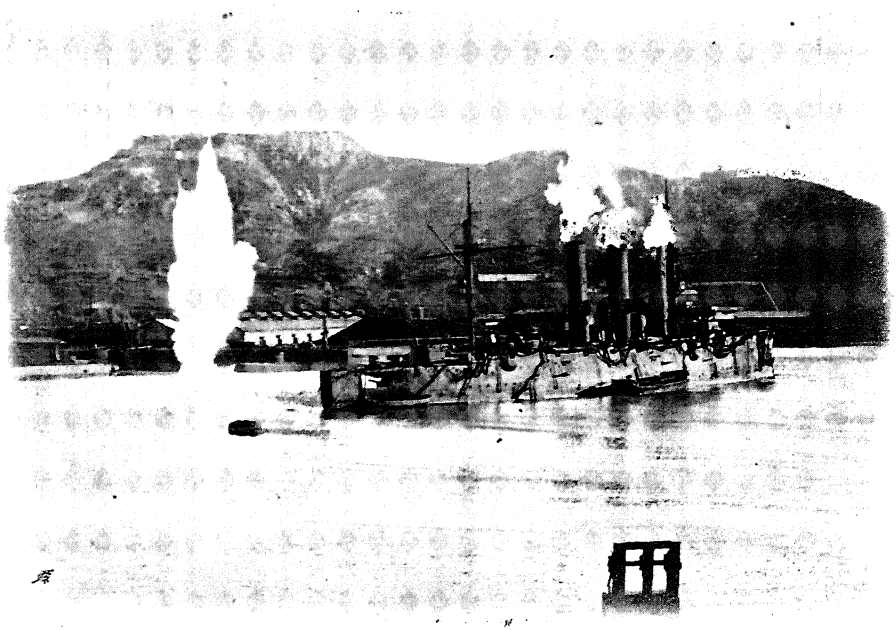

Becsapódó lövedék a „Golden Hill“ alatt.

a téren akarták az oroszok legszebb középületeiket fölépíteni. Sugarasan ágaznak innét minden irányban széjjel az utcák, melyeknek hossza már is ötven kilométerre ment. A délmandzsuriai vasúttársaság közvetlen az állomás mellett épített egy modern, elegáns szállodát, a mai Yamato-Hotelt, valamint egy szép nagy kórházat is.

A város villanegyede már teljesen készen volt. Csupa ízléses kis palota van itt, szép kertekkel körülvéve. Engemet a városligeti fasorra emlékeztetett ez a városrész. A város

túlsó felén egész csomó épülőfélben lévő, persze a háború folytán félbemaradt nagy épület áll. Széles akácfasor vezet itt ki a városból a környező dombok felé, hol egy fiatal park terül el, melyet a japánok Tigris-parknak neveztek el. A park közepén ugyanis, egy vén tigris tengeti életét egy nagy kőketrecben. Egészen roskatag és bizonytalan már a járása s kíváncsi szemekkel nézegeti a ketrece előtt zsibongó, tarka kimonós japán gyermekeket s az errefelé vágtató japán huszárokat. Jó másfél kilométernyire a várostól, egy igen

Dalny vén tigrise.

díszes külsejű színház áll, teljesen chinai stílben tartva, fölfelé kunkorodó, cserepes tetővel, homlokzatán színes chinai domborművekkel. Ma katonai raktár, szuronyos japán katona áll előtte. Hogy miért építették ennyire a városon kívül az oroszok a színházukat, nem tudom. A hegyoldalról az egész várost áttekinthetjük. Nagy félkörben veszi azt az egyik oldalról a tenger körül, míg a város másik oldalán kopár hegyek emelkednek.

Visszatérőben egész véletlenül belejutottam a legélénkebb városrészbe. Akár csak Yokoháma utcáin sétálnék, annyira japán már az egész miliő. Az utca egész szélessé-

gében kifeszített fonalakon, apró színes zászlócskák és lampionok ezrei himbálóznak. A modern európai emeletes palotákban csupa japán bazár van, kizárólag japán holmival. Ott árulják a sok japán szalma- és fa-cipőt, a japán császár arcképét és a sok japán apróságot, akár Kobéban vagy Yokohámában. Az utcán japán rendőrök állanak és a csekély számu chinaiakon kívül, kizárólag japán férfiak, nők és gyermekek hullámzanak a tarka, színes utcákon. Milyen változás rövid három év alatt!

Egy vasrácscsal körülvett, szép nagy kert közepén,

Japán iskola lett az orosz templomból.

honnét remek kilátás nyílik a tengerre, emelkedik a vörös téglából épült, szép orosz templom, tornyán az orosz kettős kereszttel. A park bejárata előtt japán felíratos nagy papirlampion van a földbe tüzve. Bementem, hogy megtekintsem az orosz templomot. Nagy meglepetésemre, közvetlen a templom mellett tennisz-pályát vettem észre, melyen kifogástalan angol öltözetű japán urak tenniszeztek épen. Vissza akartam fordulni, de egyike a játszó uraknak már észrevett és magára kapva fekete szalonkabátját, felém sietett és bemutatkozott mint tanító. Japán népiskola lett az orosz templomból, hová már kétszáz fiú s ugyanannyi leány jár iskolába.

A tanító végigvezetett a tantermeken. Ott hol a sokszentképes ikonosztáz mögött az oltár volt, most a katedra áll és a falak mentén sorakozó üvegszekrényekben fizikai műszerek, villamos gépek, anatomiai modellek, az emberi szem, fül, stb. modelljei, valamint remek virág-modellek, kitömött állatok, csontvázak, földgömbök és térképek vannak. Hol még csak nem olyan régen a hosszú, hullámos hajú orosz pópa zengedezte a „Goszpodi pomiluj"-t, modern tudományokra tanítják ma, a lehető legmodernebb népiskolában, a fölserdülő japán ifjúságot.

Minő változása az időknek!

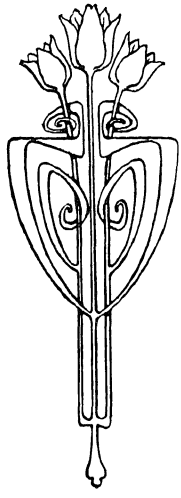

ÚTBAN HAZAFELÉ. — SAIGON.

November végén, mikor elhagytuk Nagaszakit, már ott is kezdett hideg lenni. Az északchinai szigorú tél elől menekülendő, december elején levonultunk kis hajónkkal, a „Leopárd"-dal, a melegebb Délchinába. Hongkongba készültünk téli állomásra, miután ott épen a téli hónapok a legkellemesebbek. Előbb azonban még Sanghájban is töltöttünk néhány napot, hol „Erzsébet" cirkálónk társaságában megünnepeltük ő felségének hatvanéves uralkodói jubileumát. Az „Erzsébet" cirkáló, csak nem régen jött hazulról, fölváltani a keletázsiai vizeken testvérhajóját, az Európába hazatért „Ferenc József" cirkálót. Mindjárt az ünnepség lezajlása után folytattuk útunkat lefelé Hongkongnak. Ez az ötnapos utazás volt a legrettenetesebb tengeri útam a kint töltött két esztendő alatt. Ezen az úton megismerkedtem igazán a tenger minden borzalmaival.

Nyirkos, esős napon hagytuk el Sanghájt. Szívesen fordítottam hátat a modern chinai városnak. A tél Sanghájban nem kellemes. Már a Jangcekiang szennyes vizén, szokatlan hullámzás fogadott bennünket. Milyen lehet most a nyílt tenger? Megláttuk nem sokára. Teljes erővel dühöngött odakint az északkeleti monszun. Hatalmas hullámok nyargaltak nagy sebességgel, északról délnek, melyeknek hátán délnek irányítottuk mi is a mi kis „Leopárd"-unk orrát. A kis hajó pompásan belefeküdt a hatalmas hullámokba, mi pedig hamar hozzászoktunk a hajónak goromba, de egyenletes mozgásaihoz. Estefelé azonban kezdett a dolog kellemetlenebb lenni. Az árbocok és kötelek között rémesen fütyölő, hideg szél,

egyre növekvő erővel tolta maga előtt a házmagasságú hullámokat s a hátukon játékszerként táncoló hajónkat. A hullámok magassága óráról-órára, szemmelláthatólag nőtt. A hajó hátsó fedélzetén álltam és szótlanul bámultam a természeti erőknek még ilyen impozáns alakban sohasem látott, borzalmasan fenséges megnyílvánulását. Mivé törpül a hatalmas ember ebben a környezetben? Egy kis pontnak, egy homokszemnek, vagy talán még kevesebbnek érezzük magunkat.

Hátulról szakadatlanul hömpölyögtek felénk a nagy zöld vízhegyek, melyeknek ormairól, a szél hatalmas ereje által előrehajtott s tehetetlenül egymásra tornyosuló víz, ezer meg ezer fehéren habzó zuhatag alakjában hullott alá a sötétkék hullámvölgyekbe. Hát még milyen félelmesen nagyszerű a viharkorbácsolta oceán zenéje! A sivító, fütyülő monszun kíséri a haragos hullámok morgását, sziszegését, zúgását, harsogását, bömbölését! Hatalmas szimfónia!

Körülbelül minden félpercben egyszer, nyolc méterrel emelkedtem a hajó farával a magasba. Legkellemetlenebb volt, midőn elértük a hullám legmagasabb pontját, mert ilyenkor kiszaladt hirtelen a víz a hajó fara alól s mint egy szabadon elejtett, nagy lomha test, zuhant le a hajó a nyolc méteres mélységbe, miközben persze a hajócsavarok is víz nélkül maradtak egy ideig és eszeveszett zakatolással berregtek a levegőben, rémesen megrázkódtatva az egész hajótestet. Még szerencsénk, hogy alig néhány hét előtt a dokkban volt a hajónk Nagaszakiban, különben talán tönkre is mentünk volna ebben a viharban.

A vas-hajók vázát és víz alatti részeit összetartó szegecsek ugyanis idővel megrozsdásodnak és meglazulnak, de maga a hajófenék is megvékonyodik helyenként a rozsda folytán. A dokkban próbafúrásokat szoktak csinálni a hajófenéknek gyengébbnek tetsző részein és ahol szükségesnek mutatkozik, uj szegecseket alkalmaznak sőt a gyengébb részek fölé uj lemezeket is szegecselnek, vagyis valósággal megfoldozzák a hajót. Mindez röviddel ezelőtt történt a mi

hajónkkal is. A levegőben szabadon forgó hajócsavarok rázkódtatásai kemény próbára teszik a hajótestet.

Nem sokat aludtunk ez éjjel. Pedig másnap kezdődött még csak az igazi hadd el hadd! Néha szinte elkerülhetetlennek látszott már, hogy a mögöttünk vészesen tornyosuló hullám, melyre mint egy magas hegyre tekintettünk föl a mélyből, már a következő pillanatban el ne temessen bennünket. Szerencsésen fölkapott azonban ez is, csak úgy mint a többi, a vállaira bennünket, akár egy pelyhet, csakhogy most meg a lezuhanásoknál kezdett a hajó veszedelmesen az oldalára dőlni s mind fenyegetőbbé vált a veszély, hogy végre mégis csak utólér bennünket egy nagy hullám. Akkor pedig jaj szegény hajónknak és nekünk is! Tessék csak elgondolni, hogy mi történnék, ha 8—10 méter magasságból, egy szempillantás alatt néhány ezer tonna víz zuhanna egyszerre a fedélzetre? Úgy átütné az a fedélzetet, mint a hogy a vásott gyerek átüti kezeivel a játékdob vékony hártyáját, mi pedig merülnénk szépen lefelé a mélységbe, hol örök csönd honol.

A szakácsok nem tudtak főzni s ebédünk abban állott, hogy görcsösen fogózkodva egyik kezünkkel az asztalba, haraptunk egyet-egyet a másik kézben tartott kenyérből és sonkából, vagy húztunk egyet a zsebbe dugott borospalackból. A parancsnoki hídtól kezdve, végig az egész fedélzeten kötelek voltak kifeszítve s csak azokba fogózkodva lehetett előrejutni. Parancsnokunk belátva a fenyegető veszélyt, elhatározta, hogy a chinai partok felé irányítja a hajót és igyekszik valami védett, csendes öbölbe jutni, a hol bevárjuk az idő jobbra fordulását. Alig tért azonban ki hajónk néhány fokkal az eddigi útirányból, China partjai felé, hatalmas hullám tört be az egyik oldalról hajónkra. Néhány szempillantás alatt, nehány száz tonna víz ömlött be zuhogva a fedélzetre, elsöpörve útjában embereket, dézsákat, állványokat. A váratlan egyoldalú súlyszaporodás persze veszélyesen oldalra billentette a hajót is. A térdigérő víz tajtékot hányva, villámgyorsan nyargalt végig a fedélzeten, egy mit

sem sejtő matrózt leütve a lábairól és fabábként hempergette az erős embert a fedélzeten ide-oda. A matróz kézzel lábbal igyekezett volna valamibe megkapaszkodni, de hát nem akadt semmi a kezeügyébe, sőt még tűrnie kellett társainak hahotáját is. Még mi is kacagásra fakadtunk a tehetetlenül vergődő, vizes matróz láttára. Erről az oldalról tehát még nagyobb veszély fenyegetett. Ha még egy ilyen hullám ér, mielőtt a sok víz hajónkról letakarodik, végünk van. Nem maradt más hátra, mint szépen, óvatosan visszatérni az előbbi kurzusba s abban az irányban folytatni útunkat, esetleg tíz napig is, ha a vihar ereje épenséggel nem hagyna alább.

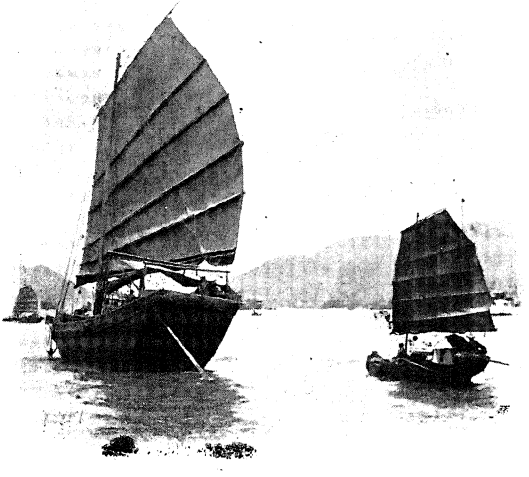

Hongkongi dzsunkák.

A vihar pedig nem hagyott alá. A Formóza-csatornában táncoltatott még csak meg bennünket amúgy igazában. Nem beszéltünk róla, de annál többet gondoltunk reá, hogy vajjon meglátjuk-e még egyszer ez életben a szárazföldet? Nappal csak elnézegettük valahogy az elemek felséges tombolását, de midőn leszállt az éj s vacsora idején összegyültünk az étkezőben, komor pillantásokkal méregettük egymást, valahányszor a hajócsavarok a levegőben forogtak s úgy megrázkódtatták a hajót, mintha a pokol összes szörnyetegei kiszabadultak volna. Csak úgy nyögött szegény „Leopárd"-unk minden porcikája.

Öt nap és öt éjjel tartott ez a mulatság, de mégis csak sikerült azután bekanyarodnunk Hongkong felé. Hogy ilyen

időben nem tréfa dolog órák hosszat mereven az iránytűre bámulva kormányozni a hajót, azt mindenki elgondolhatja, de azt már nem igen tudja a szárazföldi ember elképzelni, hogy milyen jóleső érzés volt az, ujra tükörsima vizen pihenni! Nem is mozdult ki az első napon senki a hajóról, hanem beletemetkeztünk ágyainkba s aludtunk, felségesen aludtunk!

Bizony kiérdemeltük a pihenést Hongkong pálmái alatt. Végig élveztük a hongkongi lóversenyeket is. Olyan nagy esemény ez itt, hogy az összes üzleteket, sőt még a bankokat is bezárják délutánonként a verseny tartamára. Egész Hongkong kint van a Happy Valley-ben. A versenytér körül száraz pálmalevelek fedte, magas, privát tribünök emelkednek, melyeken kívül a chinaiak tarka-barka tömege hullámzik. Tizezerszámra gördülnek kifelé a fürge riksák s a turbános hindu-rendőrök alig tudják közöttük a rendet fönntartani. A lóversenyek egyúttal a pompás hűvös szezon végét is jelentik Hongkongban s már talán néhány nap múlva beáll itt a hosszú, a tikkasztó forró nyár.

Egy fél hónapra átmentünk azután még Kantonba is, honnét február közepén vísszatérve, Hongkong előtt töltöttünk egy napot, kint a tengeren lőgyakorlatokkal, melyeknek befejezte után, egy puszta sziget mellett vetettünk éjjelre horgonyt. Vacsora után igen kellemes foglalkozásunk akadt, amennyiben parancsnokunk fölkért, hogy állítsunk össze egy szép három hónapos japán körutazást, melyet ő vakon elfogad és minden változtatás nélkül keresztül visz. Sikerült valamennyi szép és kedves helyet, melyekhez kellemes emlékek kötöttek, fölvétetnem a programmba s hozzá egy csomó általam még nem látott kikötőt is, melyeket szerettem volna Ázsiában létem alatt megismerni. Mint mikor váratlanul lepnek meg valami széppel, valami kellemessel, valami olyannal, ami szívünk leghőbb vágya s aminek teljesülését nem is mertük remélni, úgy érintett engemet ez a váratlan útiterv, vissza az én kedves országomba, az én kedves japánjaim közé. Boldogan hajtottam ez este fejemet nyugovóra.

Hej pedig hamar jött a keserű ébredés!

Másnap délben, midőn befutottunk Honkongba, nagy meglepetésünkre ott találtuk az „Erzsébet"-et. Alig szaladt le horgonyunk a tengerfenékre, midőn egy Bécsből érkezett sürgönyt küldtek át hozzánk az „Erzsébet"-ről. A szűkszavú távirat csak annyit mondott, hogy a „Leopárd" haladéktalanul térjen haza Pólába. Mint a villám a derült égből, úgy érintett bennünket ez a hír. Mi persze nem tudtuk, hogy olyan puskaporos volt odahaza a levegő. Sehogy sem akart a fejembe menni, hogy utólszor láttam a szép nagaszakii öblöt, midőn november végén elhagytuk Japánt és én a biztos viszontlátás reményében intettem a fedélzetről búcsut a gyorsan visszamaradó hegyeknek. Bosszankodott a hajón mindenki s csak napok mulva nyugodtak meg úgy, ahogy a kedélyek a tiszti étkezőben, midőn az a remény kezdett vígasztalni, hogy talán háborúba visznek bennünket, mi szintén érdekes dolog, vagy pedig elhúzódik időközben otthon a háború réme s talán már néhány nap mulva táviratot fogunk kapni, mely visszavonja a behívásunkat. Egyikből sem lett semmi! A harmadik lehetőség következett be, t. i. a lehető legbékésebb időben érkeztünk haza Pólába.

A nagy útra való készülődés belekerült még néhány napba, mialatt szenet és élelmiszereket hajóztunk be. Egy délután, fölrepült azután hajónk árbocára is a hosszú „Heimatswimpel" és kezdtünk kifelé úszni a kikötőből, a sok angol hadihajó között. Az „Erzsébet"-en, midőn közvetlenül annak orra előtt haladtunk el, fej fej mellett állt az egész legénység a fedélzeten, a hídon pedig a tisztikar a zenével. Hurrá kiáltások rezegtették meg a levegőt, repült a sok sapka s én könnybelábbadt szemekkel álltam a hátsó fedélzeten. Sirattam Japánt, az elvesztett paradicsomot!...

* * *

Kint voltunk újra az oceánon, de nem felfelé kanyarodtunk a chinai partok mentén, hanem le India felé. Ki gondolta volna ezt közülünk egy hét előtt? Tegnap még szövetruhában, este meg épen felöltőben sétáltunk Honkongban

s ma, dacára szellős fehér nyári ruháinknak, önkéntelenül is az árnyékot keressük a fedélzeten. Hajónk egyenesen az egyenlítő felé tart. A francia gyarmatba, Indo-Chinába megyünk.

A negyedik nap estéjén tűnt fel előttünk a szép zöld erdő borította St. Jaques-fok világítótornya, a Saigon folyó torkolatánál. Hajnali négy órakor kanyarodott be hajónk a folyóba, melynek hátán az oceánjáró hajók is fölmehetnek Saigonba. Beláthatatlan mocsarak és dzsungelek között, melyekben tigrisek és egyéb fenevadak tanyáznak, kanyarog szeszélyesen a szép nagy folyó. A partok mentén, a kúszó, tekervényes indájú és gyökerű trópusi növényzet között, öt-hat méter hosszú, egyes pálmalevelek bújnak ki sűrűn egymás mellett a forró, posványos talajból. Itt-ott bivalyok fetrengenek a mocsarakban, melyek azonban nem oly veszélytelen, szelid állatok, mint európai kollégáik. Állítólag fölveszik még a tigrissel is a harcot. Az európai ruházatú embert mindig megtámdják, mint az egyik tisztünkkel történt, kit Saigon környékén tett gyanutlan sétája közben csaknem utólért a dühös üldöző bivaly s csupán elkeseredett futással sikerült a biztos halál elől menekülnie. Nagy hajók jönnek velünk szembe s a bennszülötteknek sajátságos alakú, pálmalevelekkel fedett, hosszú számpánjai, melyekben nagykarimás kalapos annamita nők eveznek. Hosszú, lenge, fekete ruhájuk mindkét oldalon csaknem a hónaljig föl van hasítva s csak a csipők magasságában tartják azt két oldalt szalagok össze. Állva evez-

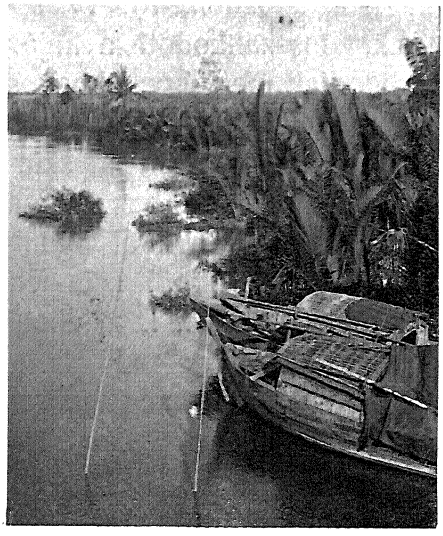

A Saigon-folyó partjain.

nek, mint a velencei gondolások, a kormánylapátot pedig lábaikkal mozgatják.

Csaknem négyórai érdekes folyami utazás után, feltűnt a távolban Saigon karcsú dómja s már szabad szemmel is kivehettük a fák sűrűjéből kimagasló, piros tetejű szép középületeket, csakhogy odáig még három óriási vargabetüt ír le a szeszélyes folyó s belekerült még egy kis órába, míg a város előtt elhorgonyzott, fantasztikus alakú, régi francia hadihajókhoz érkeztünk, melyek ma már csak kaszárnyákul szolgálnak. Huszonegy ágyúlövéssel üdvözöltük a francia trikolort és tizenhárom lövéssel a francia admirális lobogóját, mialatt a dagályárammal eldefiliroztunk a város frontja előtt. A városon túl, a francia révkalaúz egyenesen a partnak vezette a hajónkat úgy, hogy a hajó orra mélyen befúródott a posványos, agyagos talajba. Ilyen módon fordítják itt meg a feljövő hajókat. Most azután szembefordulva az áramlattal, tértünk vissza a város alá s vetettünk közel a parthoz horgonyt, a francia ágyúk dörgése közben, melyek üdvözletünket viszonozták.

Régi francia hadihajók.

Velünk szemben szép árnyas sétatér húzódik a parton végig, melyen kis gőzvasút csilingel. Az annamita gyárimunkások napernyősen sietnek az arzenálba s temérdek fehér trópusi sisakos francia tisztet és matrózt látunk a kíváncsiak tömegében a parton. A szemben levő part egy nagy annamita falu, a pálmák alatt meghúzódó viskókkal.

Perzselőn tűz le a nap a felhőtlen kék égről, pedig

még csak reggeli fél kilencre jár az idő. Már is olyan a levegő mint egy sütőkemencében. Szellőnek nyoma sincs. Márciusban vagyunk, már pedig március és április a két legforrób hónap Cochin-Chinában. A legvékonyabb fehér vászonruhában, trópusi sisakkal fejünkön, világos napernyővel és papirlegyezővel fölfegyverkezve lépünk a szárazra. Az egyszerű szalmakalap vagy panama nem elegendő a fej

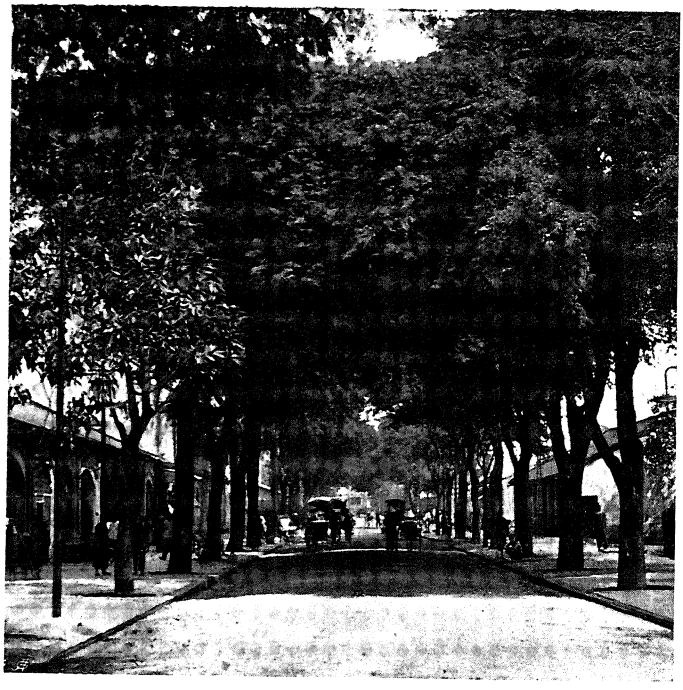

Saigoni árnyas boulevard.

védésére az itteni nap ellen, oly simán hatolnak rajtuk keresztül a napnak függélyes, izzó sugarai, mintha semmi sem volna a fejünkön. Hajónk ponyvaernyője alatt például lehetetlen lett volna öt percig is kalap nélkül lenni, a napszúrás veszedelme nélkül. A déli órákban olyan tikkasztó lesz a hőség, hogy a városban teljesen szünetel az élet. Még a riksakulit sem szabad Saigonban, ezekben az órákban kocsija húzására kényszeríteni, hacsak önszántából nem teszi.

Az indochinai Párizsban vagyunk tehát, ebben a hamisíttatlan francia jellegű, szép városban. Az angol tipustól egészen elütő képe van a városnak. Széles, nyílegyenes és a mi fő, árnyékos boulevardok szelik a várost át minden irányban. Hatalmas trópusi akácfák, égnek törő, síma, fekete törzszsel, mimózaszerű, parányi fínom levelekkel, a magasban teljesen összeérő lombkoronáikkal gyönyörű zöld boltíves tetőzetet borítanak az összes utcák fölé. Az utcák per-

Rigault de Genouilly admirális szobra.

spektivája bámulatos. Mintha egy középkori kolostornak a végtelenbe vesző boltíves keresztfolyosóin barangolnánk a kellemes, zöld reflexű árnyékban. Két oldalt a szép palotákat és ízléses nyaralókat övező kertek pálmáiban, mindenféle színben virító exotikus fáiban, bokraiban és virágaiban gyönyörködünk. Teli marokkal szórta itt a gyönyörű természet kiapadhatlan kincseit. Nagy arányú közterek, sétányok, monumentális középületek és számtalan hatalmas koncepciójú bronz szobormű, igazi nagyvárosias jelleget adnak Sai-

gonnak. Mindjárt a parti sétatéren áll Rigault de Genouilly admirálisnak szép szobra, aki 1859-ben foglalta el Saigont.

A fő utca a várost átszelő Rue Catinat, melyet mintha csak Párizs szívéből szakítottak volna ki s ültettek volna ide át a Saigon-folyómenti Párizsba. A széles járdán mint a párizsi boulevardokon, ötös-hatos sorokban állanak a kis márvány asztalkák, a hatalmas szállodák, kávéházak és cukrászdák előtt, míg a ponyvaellenző alatt sebesen forgó villamos legyezők üdítő szelet hajtanak az alant ülőkre. Letele-

A Rue Catinat.

pedtem egy ilyen csábító hűs sarkon egy asztalka mellé s egy pohár jeges, keserű limonádé mellett, melyet az itteni apró, sötétzöld citromból készítenek, élveztem az immár két év óta nem látott, európaias nagyvárosi utca mozgalmas képét. Úri fogatok, elegáns automobilok surranak el előttem, elegáns francia hölgyek ülnek bennük, óriási párizsi kalapokkal. A nagy kalapokat is most látom először. Nem voltak még divatban, mikor Európát elhagytam. Csupa hófehér toilette. De tudja Isten, miért akadt úgy meg a szemünk a hölgyek fehér ruháin? Hiszen az angol hölgyek is fehér ruhát viseltek a látott sok angol gyarmati városban. Az utól-

érhetetlen francia elegáncia, a francia chic, az elevenség és pikantéria, mely a francia nő minden mozdulatában, minden lépésénél megnyilatkozik, bájolt el annyira bennünket. A többnyire komoly és túlszemérmetes angol ladynél teljesen hiányzanak ezek a tulajdonságok.

A nagy forgalom dacára sincs kocsizörej az utcákon, mert minden kocsinak pneumatikus gummikereke van, még a ragyogó tisztaságú, fürge kis „pousse-pousse"-oknak is. Így nevezik itt az annamiták által vont riksákat, melyekből néhány ezer darab száguldozik az utcákon. Az úgynevezett malabár-kocsinak, ennek a vízözönelőtti járműnek kipróbálására, nem tudtam magamat rászánni. Ló által vont, alacsony kis zárt kocsi az, körös-körül apró ablakocskákkal, melyekben a térdeket az állig fölhúzva lehet csak ülni. Rikkancsok száguldanak az utcán a friss napilapokkal. Valami öt nagy francia napilap jelenik itt meg. Rólunk is hasábokat írnak mindennap, sőt már az első nap délutánján ott pompázott a „L'Opinion" szerkesztőségének nagyvárosba illő, nyílt csarnokában hajónk jól sikerült nagy fényképe is az aktualitások között. Az elegáns üzletek kristályüveg-táblái mögött a legujabb párizsi toiletteket és kalapokat látjuk, mellettük a színpompás, remek tonkingi selyemhímzéseket és a gyöngyházzal kirakott tonkingi bútorokat. Nem hiányzanak a nagy automobil ga-

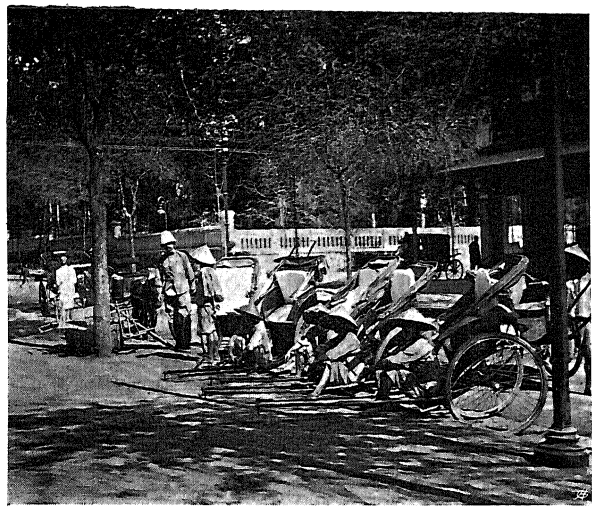

„Pousse-pousse" állomás.

*

rageok sem, sőt ott van még a Pathé-cég nagy kinematográf-üzlete is.

Csak egy dolog nem illik semmiképp se bele ezekbe a párizsi utcákba, tudniilik a kimondhatatlan sok vérpiros folt az utca kövezetén, mely a betelrágástól ered. A bennszülöttek öregje, fiatalja, férfiak, nők, egész nap rágják a betellevélbe burkolt aréka-diót. Sajátságos erős ollókkal daraboljják föl a kemény diót, melyből néhány vékony szeletkét kevés oltott mészszel keverve, zöld levélbe burkolnak és úgy árulnak minden utcasarkon. Olyanféle élvezet ez, mint a bagórágás és tényleg helyettesíti is a dohányzást. A csipős dolog izgatja a nyelvet és hűsíti a szájat, de csúnya pirosra festi az ajkakat és fogakat, no meg az utca kövezetét is.

A legfeltünőbb utcai tipusok Saigonban a jobbmódú annamita férfiak, akik ingszerű öltönyük fölött, fekete áttört csipkekelméből készült hosszú kabátot viselnek. De festőiek az annamita katonák is, kiknek kalap gyanánt rikító piros szalaggal beszegett lapos, köralakú pálmalevél-fonat födi a fejüket, melyről hátul két piros szalag lóg le. Egyenruhájuk szürkésbarna kaki, piros díszekkel.

A Rue Catinat közepe táján impozáns térré szélesedik ki az utca s a nagy szállodák közt egészen szabadon áll itt a remek városi színház, melynek főhomlokzatától szép széles sétány vezet le a folyó felé. Összevissza valami 3000 európai lakik Saigonban, kiknek két millió dollár költséggel építették ama gyönyörű kőszínházat. A színház izléses, magas homlokzatát és lépcsőzetét, híres párizsi szobrászok művei díszítik. Elsőrangú párizsi szintársulatok adják benne elő a legujabb darabokat. Nagyszerű látvány, mikor esténként kigyúlnak a magas kandelábereken az ívlámpák és végtelen sorokban robognak föl a színház elé az elegáns fogatok és automobilok, az estélyi öltözékben pompázó hölgyekkel és a hófehérbe öltözött urakkal. Érdekes saigoni estélyi divat, hogy a fehérruhás urak fején kemény fekete kalap van. Ezzel jelzik, hogy tulajdonképen estélyi öltözékben volnának. Eszembe

jutottak, a forró gyarmatokban minden este szmokingban és frakkban izzadó angol gentleman-ek.

A kormányzónak, valamint a városi magisztrátusnak páholya, minden este rendelkezésünkre állt, sőt díszelőadást is rendeztek tiszteletünkre, melyre még a matrózaink is ingyen jegyeket kaptak. Büszkén feszített lent a támlásszékeken néhány magyar gyerek is és tátotta száját a sok dalmata matróz.

Saigonban igazán remek fogadtatásban volt részünk. A

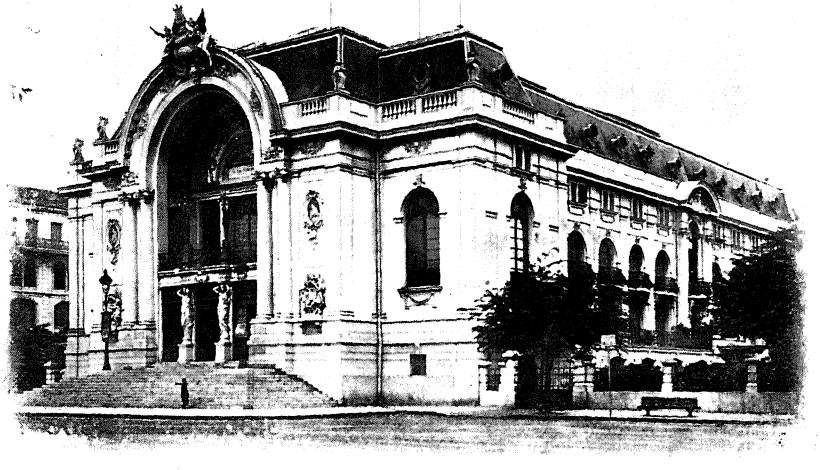

A saigoni színház.

katonai és polgári hatóságok valósággal vetélkedtek egymással az irántunk tanusított figyelemben és előzékenységben. Nagy díszlakoma volt tiszteletünkre a kormányzó fényes palotájában. Azután pedig nagy diner az admirálisnál. Miután a magisztrátus sem akart hátramaradni, meghívott bennünket a pompás városháza megtekintésére, mely a széles Boulevard Norodom végén áll. Gazdag buffet és pezsgő várt ott is reánk. Néhány millió dollárba került ez a palota is, mely olyan, mint egy francia főúri kastély. Pazar fényűzésű, selyem tapétákkal behúzott és XIV. Lajos stylű bútorokkal berende-

zett termei látványosság számba mennek. A kormányzónak ugyancsak pazar fényű palotája előtt, egy nagy téren áll Gambettának hatalmas bronzszobra, talapzatán a francia lobogót saját testével védő gyalogos katonával. Kitűnő szobrokban igazán nincs hiány Saigonban. A hatalmas gót stylű dóm előtti téren áll az első cochinchinai francia hittérítőnek bronzszobra; az apát kezét nyújtja egy fiatal annamita hercegnek, kit megtérített. A dóm mellett van a pompás postapalota, melynek nagy csarnokát szép freskók diszítik, míg a falakon levő nagy mezőkben ugyancsak freskókban látjuk Saigon tervrajzát és az indochinai gyarmatok térképét óriási méretekben.

Saigoni riksan.

Minden reggel és minden délután várt reánk a parti sétány fái alatt néhány óriási állami és magán automobil, előzékeny francia tisztekkel, kik az ország belsejébe repítettek bennünket. Reggel nyolckor még valamelyik saigoni kávéházban reggeliztünk; tizenegy óra felé már háromszáz kilométernyire voltunk Saigontól és jégbehűtött pezsgővel koccintottunk valamelyik kerület annamita főnökével. Alázatos hajlongásokkal járultak elénk mindenütt, a jövetelünkről telefonon értesített benszülött főnökök és hivatalnokok. Alázatos köszönésüket a francia tisztek csak úgy félvállról viszonozták, ami mindnyájunknak feltünt.

— Ez a legjobb módja a tekintély föntartásának a benszülöttekkel szemben! — mondta egyik francia tiszt, látva megütődésünket.

Billiárdasztal simaságú, kitünő vörösbarna színű országutak, melyek nem vakítják a szemet, hálózzák be az egész országot. Elsősorban az automobilok számára készültek azok. Gyakran fogunk ezekre a szép kirándulásokra visszaemlékezni. Pálma-erdők sűrűjében, nagy folyók mentén, pompás vegetáció közepette repültünk át, expressvonat sebességével, a néhol valóban álomszerű tájakon. Gyors rohanásunkban nem is éreztük a nagy hőséget.

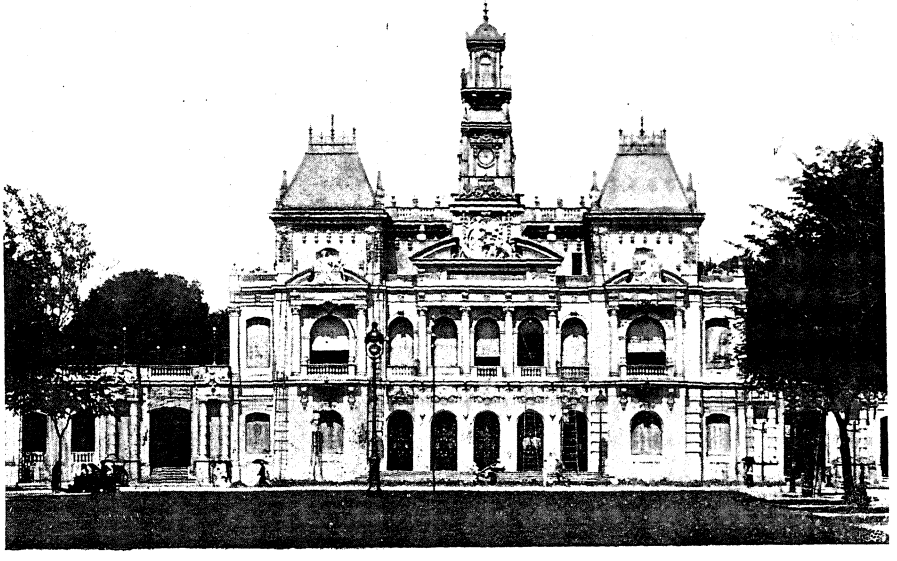

A városház palotája.

A sok ünnepeltetéstől és meleg fogadtatástól nem is igen jutunk hozzá, hogy közelebbről is szemügyre vegyük a várost. De hát kijátszottam a későn fekvő, tehát későn is kelő franciákat és egy szép napon már reggel öt óra előtt az Arroyo-folyó partján álló nagy vásárcsarnok felé ügettem egy csinos kis „pousse-pousse"-ban, megélvezni az ottani reggeli piac tarka képét. Micsoda bábeli nyelvzavar! Annamita, chinai, európai, hindu, tarka egyvelegben. Legfestőiebbek a hindu nők, lenge selyem öltönyeikben, lábaikon és

karjaikon ezüst és arany ékszerekkel. Némelyiknek még mind a tíz lábujján is ragyog egy-egy gyűrű.

Hogy minő isteni élvezet egy ilyen korai kocsikázás a friss, legfeljebb 24—26 fokos üdítő reggeli levegőben, azt csak olyan ember tudja teljes mértékben méltányolni, aki járt a trópusokban. Kényelmesen hátradőlünk a puhajárású kis kocsinak duzzadó fehér párnáin s míg arcunkat lágyan simogatja a balzsamos, enyhe levegő, szemünk alig tud betelni a trópusi vegetáció csodálatos szépségeivel. Föléled, föl-üdül ettől test és lélek egyaránt és azt hisszük, hogy mienk ez az egész szép világ.

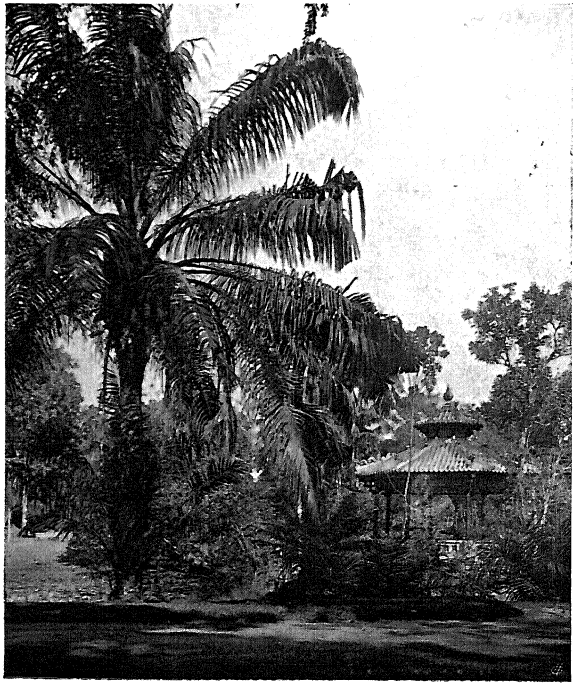

A botanikus kertben.

Lassú tempóban hajtatok át a messzeföldön híres botanikus kertnek gyönyörű útjain. A kert egy folyó partján terül el, melynek túlsó oldalán a benszülötteknek pálmalevelekkel fedett, alacsony viskóit látni a karcsú pálmák alatt.

Az exotikus tájkép nagyszerűen tükröződik vissza a folyó smaragdzöld tükrében, melyet csak itt-ott zavar meg egy pillanatra egy-egy zajtalanul tovasikló karcsú canoe. A trópusi folyondárokkal benőtt, óriási kaucsukfák alatt rejtőző ízléses, nagy madárházban exotikus madarak lármáznak. Flamingók, ezüstdarvak, gödények, gólyák, ibiszek és

Isten tudja miféle madarak. Feltűnő szépek a híres cochinchinai kakasok. Tollazatuk színpompája minden képzeletet felülmúl. Egy csöppet sem csodálkozom, hogy e madarak színpompája annyira megihlette a tonkingi hímzőművészeket. Bámulatos élethűséggel hímzett kakasviadalokat láttam szép aranysárga vagy halványszürke selyemre hímezve, a tonkingi hímzők üzleteiben. Emitt a szent fügefa lombjai alatt rejtőző tóban néhány hatalmas krokodil lustálkodik, néha álmosan pislogva az emberi szemhez hasonlító szemeikkel, amott pedig, egy a magas strychninfák alatt elbujtatott, félhomályos nagy lugasban pompás orchideák virítanak. Egy hatalmas óriáskigyó, valamint egy impozáns tigrispár, — a saigoni gyermekek kedvence — s még sok más érdekes állat van a parkban szétszórt, izléses házakban. A park útjait egész nap locsolják és hengerezik. Lomha púpos zebuökrök húzzák a vizes kocsikat.

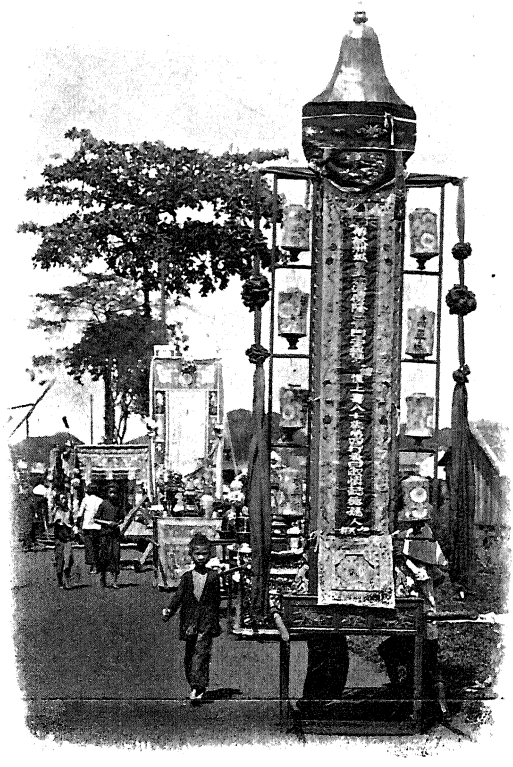

Annamita temetkezési palankinok.

Saigon másik hatalmas parkja, a Jardin de la Ville, a város ellenkező oldalán fekszik. Sugár egyenes növésű, fehér törzsű, magas fák alatt húzódik meg e park közepén a zenepavillon, melytől sugaras irányban ágaznak el az útak minden-

felé. Árnyék és virágillat maradnak vissza emlékezetünkben ebben a csodás parkban tett látogatásunk után. Micsoda úrilakások vannak ezen park körül! De szép dolog lenne állandóan ott lakni!

Naponta délután öt és hat óra között van Saigonban a korzó. Fogaton, automobilon, avagy lóháton korzózik ilyenkor az elegáns világ, a fél várost körülövező gyönyörű úton.

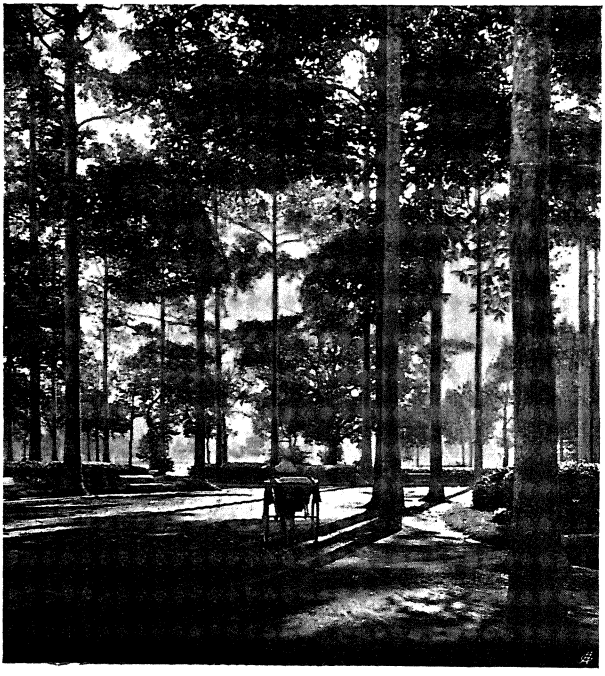

Jardin de la ville.

Nem csak Ázsiában, de még Európában is csak kevés kocsiútat találni, mely a saigoni korzóval vetekedhetnék. Akárcsak a párizsi boulognei-erdőben kocsikáznánk. Ez a saigoni híres „tour de l'Inspection", mely a botanikus kertben kezdődik és jó hajtással is csaknem két teljes órát vesz igénybe. Egyetlen napon sem mulasztottuk el ezt az élvezetet és rendesen naplemente után érkeztünk vissza a városba, mikor az éjjel még magasabbnak tetsző lombtetők alatt már kigyúladtak a boulevardokon a villamos ívlámpák ezrei, hosszú, egyenes, tüzes vonalakat rajzolva, melyek mintha a végtelenségbe nyulnának.

Kirándultam egy délután riksán a szomszédos Cholon városba is, melynek 70,000 lakosa van, nagyobbára annamiták és chinaiak. Egy kis gőzvasút is közlekedik a két város között, melyen azonban nagyobbára csak benszülöttek utaz-

nak. A nagy buddhista templomok megszemlélése közben betévedtem egy gazdag annamita palotájába is. Kezdetben csak az exotikusan bizarr kert keltette föl érdeklődésemet, melynek közepén úri palota állott. Egy drága fákból faragott, sárkányos oszlopok tartotta tető alatti tágas, nyílt csarnokon át volt a bejárat. Gyöngyházzal berakott, vagyont érő tonkingi bútorok, nehéz bronz és hegyikristály vázák, aranyba s ezüstbe foglalt óriási elefántagyarak ékesítették ezt a csarnokot. A nézésbe elmerülve észre sem vettem, hogy a park felől egy galambősz hajú annamita öreg úr közeledik felém roskatag léptekkel. A palota tulajdonosa állt előttem, egy hajdani francia tiszt. Bemutatkoztam s ő udvariasan felajánlotta palotájának megtekintését. Bejártam az összes díszes termeket, melyekben mint valami múzeumban, értékes régi chinai, indiai s japán dolgok vannak felhalmozva. Egy oszlopos nyílt folyosón, művészi faragványokkal diszített márvány szarkofág állott. Az öreg úrnak már életében megrendelt koporsója. Értékes kristály-kazettában láttam az öreg úr érdemrendjeit, aki itt büszkén mutatott egy olajfestményű portrait-ra, mely csinos fiatal tisztet ábrázolt. Fiatalos tűzben ragyogtak föl az öregnek szemei a kép láttára.

— A fiam! Szintén francia tiszt! — mondotta büszkén.

Azután a csarnok hátsó ajtaján egy másik magas csarnokba léptünk, melynek egyetlen berendezése két hatalmas buddhista oltár volt. Nehéz bronz áldozati edényekben hamuba szúrt, illatos áldozati pálcikák füstölögtek az oltáron a vastag gyertyák mellett, kristályvázákban pedig friss rózsák illatoztak. Az egyik oltár fölött nehéz fekete selyem takaró függött a falon, melyre arany betűkkel volt a francia nyelvű felírat hímezve, hogy fia emlékének emelte ezt az oltárt, aki a párizsi egyetemen végezte orvosi tanulmányait és fiatalon tüdővészben halt el, a távoli Schweiz egyik szanatóriumában, Leysinben, hol gyógyulást keresett. A másik oltár fölött három nagy fénykép függött, három szép fiatal leányáé, kik szintén fiatalon, úgylátszik szintén tüdővészben haltak el. Részvéttel szorítottam meg a rokonszenves öreg

úr búcsuzásra nyujtott kezét. Félrefordulva, zokogva sírt szegény.

Betértem egyik este egy annamita színházba is, mely előtt irgalmatlanul püföltek egy nagy gongot. Szakasztott mása volt az a chinai színháznak, talán kevesebb lármával, de annál több piszokkal és bűzzel. A szép, tiszta japán színházak jutottak eszembe, midőn kint voltam ujra az utcán. Gondolataim valahol a távoli Yokohámában kalandoztak, midőn váratlanul japán beszéd ütötte meg füleimet. Fölnézek,

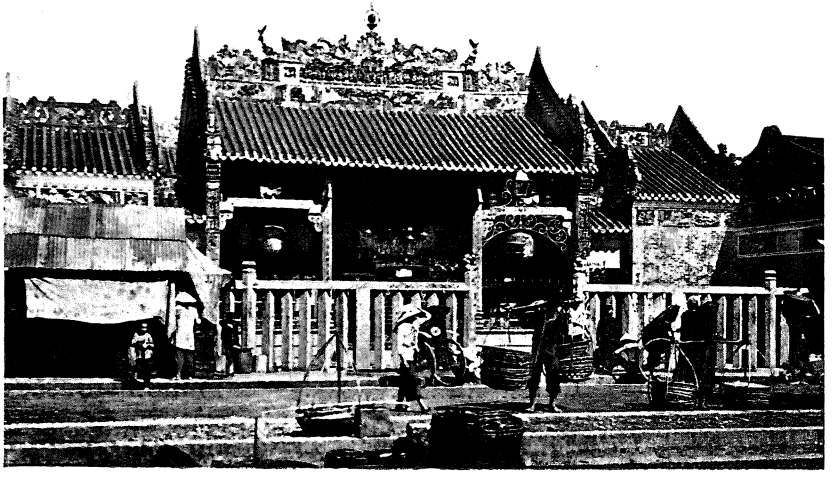

Buddhatemplom Cholonban.

hát a szomszéd háznak szellős nagy verandáján tényleg japán urak és nők ültek. Örömömben japánul köszöntem föl: „Komban va!“ — mi annyit jelent: jó estét! Már a következő percben közöttük ültem én is s mintha csak földieimmel lennék, elábrándoztam velük a szép Japánról. Kellemes volt ez az utolsó estém Saigonban. A háznak ragyogó tisztaságú fehér falain fürge gekkó-k szaladgáltak föl és alá. Ezek a gyíkszerű, csaknem áttetsző, fehéres színű állatkák, szoborszerű mozdulatlanságban lapulnak meg a falon vagy a szoba menyezetén, lesve egy légy vagy szúnyog közeledtét,

hogy azután villámgyors iramodással kapják be áldozatukat. Kezdetben idegenszerű dolog a szobák falain százszámra nyargalászó gekkókat látni, de nagyon hamar megbarátkozik az ember ezekkel a hasznos kis állatkákkal. Keletázsiában igen sok helyen látni a házakban a gekkókat s a japán fodrászüzletekben csaknem mindig megtaláljuk őket.

Azonban ütött a búcsú órája. Sietnem kellett haza, mert hajónk még ez éjjel elhagyja Saigont. Lent az utcán cigaretta tárcámat akartam előszedni, hogy rágyujtsak, midőn ujjaim valami puha, hideg tárgyba ütköztek a zsebemben. Ijedten kapom ki kezemet, hát egy szegény kis gekkó ficánkolt ujjaim között.

Sokáig látszottak még Saigon lámpái, majd eltüntek azok is, hajónk pedig zajtalanul siklott lefelé a sötétben a Saigon-folyón.

A felhőtlen égről perzselőn tűzött le a trópusok izzó napja, midőn másnap délben elhaladtunk Pulo-Condor sziget előtt. Deportált francia alattvalók, nagyobbára annamita fegyencek szenvedik el büntetésüket a magános szigeten, melynek pálmái között csupán néhány piros háztetőt tudtam a hegyoldalon triéderemmel felfedezni.

Az ötödik nap reggelén futottunk be Singaporéba, de csak néhány órára, hogy szenet, friss kenyeret és élelmiszereket hajózzunk be. Bekocsikáztam még egyszer riksán az egész várost. A csaknem az egyenlítő alatt fekvő nagy város tarka utcai jelenetei mintha csak egy kinematográf fehér leplén látnám, gyors egymásutánban peregtek le szemeim előtt. Kedvünk szerint jól lakhattunk még egyszer a legzamatosabb, illatos ananászszal. De még arra is maradt időnk, hogy búcsut vegyünk kedves japánjainktól. Hazafelé utaztunkban Singapore volt az utolsó állomás, hol még japánok is laknak. Sorra vettük a nagy japán üzleteket, itt is ott is vásárolva még egy-egy emléktárgyat. Azután kikocsiztunk még a Malay Street környékére is, néhány percet elcsevegni — ezuttal utólszor — a japán leányokkal, kik valósággal magukon kívül voltak, mikor anyanyelvükön beszéltünk velük. De ütött a válás órája. Utólszor hangzott

füleinkbe a kedves „szayonára!“ — Isten veled! Könyörtelen kézzel, érzékenykedés nélkül, sorra el kellett most tépnünk az összes fonalakat, melyek Keletázsiához fűztek bennünket. Sohasem hittem volna, hogy ilyen nehéz lesz a válás Ázsiától.

Este hatkor már kifelé kanyarodtunk a kikötőből, a szép zöld szigetek között. Hamarosan visszamaradt a singaporei világítótorony is, mi pedig folytattuk útunkat a csunya sötétzöldvizű Malakka-csatornában, fölriasztva hajónkkal a víz felületén pihenő mérges tengeri kígyókat, bennünket pedig a trópusi zápor zavart meg minduntalan éjjeli nyugalmunkban. A forró kabinban lehetetlenség volt aludni, tehát a felső fedélzeten ütöttük föl éjjeli szállásunkat. Gyönyörű holdvilág mellett heverésztünk esténként a fedélzeten kiterített pokrócainkon, szótlanul nézdegélve a fejünk fölött ragyogó csillagok millióit. Azonban alig szenderedtünk el, dörgés és villámlás riasztott föl álmunkból és nyomban reá, zuhogott a trópusi záporeső. Bőrig ázva, hanyatt-homlok rohantunk le pokrócainkkal a lépcsőkön, hogy fedél alá juthassunk. Ilyen lehetett a messzinaiak menekülése is.

Sabang.

Singapore elhagyása után a Szumatrához tartozó Pulowé-szigetet is érintettük még. A negyedik napon éjfél után futott be hajónk Sabang gyönyörű kikötőjébe. Ez éjjel legalább pompásan aludtunk. Elragadtatásom nem ismert határt, midőn reggel hatkor fölnyitottam a szememet és körültekintettem.

Gyönyörű pálmaerdők borította kedves hegyek övezték a sötétkékvizű nagy öblöt, melynek közepén hajónk pihent. A parti magas kókuszpálmák alatt megpillantottam a hollandusok szellős, csinos lakóházait.

A hajónkra jövő révkapitány csakhamar egész csomó rokonszenves, szőke hollandi úrral ismertetett meg bennünket, kik valamennyien beszéltek németül is. Negyvenhat hollandi család lakik ebben a paradicsomban. Végig sétáltunk Sabang főutcáján, hol árnyas pálmák alatt húzódnak meg a fehérre festett csinos faházak, a postapalota s a hajóstársaságok irodái, közben chinai kereskedők üzleteivel. A lakosság túlnyomó része chinaiakból, jávai s szumátrai bennszülöttekből áll. Utóbbiak sajátságos tarkavirágos kattun-nadrágot viselnek, mintha végeladáson vett olcsó bútorkelméből varrták volna maguknak a bő nadrágokat. Elhagyva a várost, sűrű trópusi erdőben, kókuszpálmák, banánapálmák, kaucsukfák, legyezőpálmák, sárkányfák és ezernyi virágzó cserje között vezetett tovább a széles út. A monumentális, szabályos oszlophoz hasonló törzszsel biró banyánfákra szédítő magasságba kúsznak föl a nagylevelű növények, melyek szövevénye között pirosfejű kis kolibrik röpködtek, óvatosan kerülve az óriás pókok hálóit, melyekben az ilyen apró madárka könnyen fennakadhat. Ezen az úton fekszik a pompás édesvizű uszoda is, melyet a sabangiak épitettek maguknak. Az őserdő közepén ástak egy nagy medencét,

Sabang főutcája.

melyet szépen kiköveztek s azután csatornán vezették bele a valamivel magasabban fekvő nagy tó vizét. Régen nem fürödtünk már ilyen nagy tömeg édesvízben. Fölmentünk a nagy tóhoz is, melynek partjait buja trópusi vegetáció övezi. Megpihentünk ott a kis pavillonban, melyben egy zenélőóra hollandi népdalokat játszott. A nagy tó a sabangiak kedvenc kirándulóhelye.

A sabangi polgári kormányzó, délben hajónkra küldte az öt műkedvelőből álló városi zenekart. Mialatt mi lent ebédeltünk, ők a fedélzeten játszottak a nagy forróságban. Az első darab persze, hogy a „Víg özvegy" volt. Ez az elcsépelt keringő unosuntalan üldözi az embert az egész földkerekségen. Ebéd után valósággal felkapaszkodtam a hegyoldalra, hol a kaszárnyák és a bungalók állanak, egész nap kitéve a jótékony tengeri szélnek, mely nélkül nehéz volna Sabangban megélni.

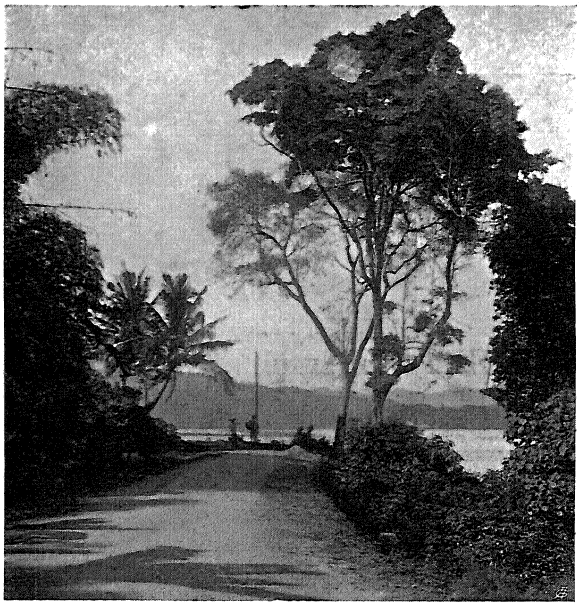

Szumátra paradicsomában.

Ezen, a déli órákban tett rövidke sétán a ruhákon keresztül teljesen lesült egész testem. A délután folyamán egymást kergették a látogatások és a meghívások hajónkon. A békés, csendes kis kolónia lakóinak nagy esemény, ha egy hadihajó idetéved és igazán nem rajtunk múlt, hogy nem tölthettünk néhány bizonyára kellemes napot a szívélyes, vendégszerető hollandusok körében. De hát siettünk hazafelé.

Délután háromkor már kint úszott hajónk az indiai oceán kék tükrén Ceylon felé.

A negyedik napon kellemetlen incidens adta elő magát. Az oceán kellős közepén váratlanul eltörött gépünkben egy vastag acéltengely. Négy nap és négy éjjel csak egy géppel haladtunk óvatosan a nagy oceánon. Új tengelyt kellett Colombóban készíttetnünk s ennek köszönhettük, hogy sietős útunk dacára mégis egy félhónapot tölthettünk a földi paradicsomban. Alaposan kihasználtam a kedvező alkalmat és jártam ujra föntKandy-ben is. Mint egy szép álom, telt el ez a két hét Colombóban. Szép volt, gyönyörű szép volt, de hát mi mérsékelt égövi emberek mégis csakhamar megunjuk azt a testet, lelket egyaránt elcsigázó, kiállhatatlan hőséget és nem egyszer azon kapjuk magunkat, hogy titokban a mi lombos fáink, a mi balzsamos fenyveseink, hűs vízeséseink és a mi kellemes klimánk után vágyakozunk. Éjfél volt, mikor elhagytuk a nagy világkikötőt. A révkalauz kivezette hajónkat a nagy hullámtörő móló mögül s kint voltunk ujra a felséges indiai oceánon. Az egész nyolcnapos úton olyan szelid volt ujra az oceán, mint egy nagy tó.

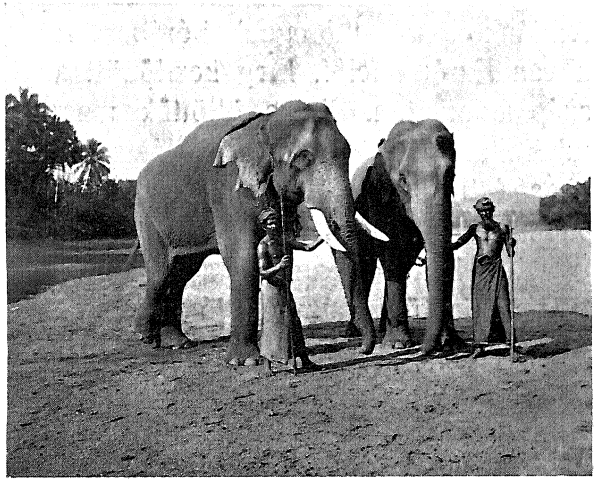

Ceyloni elefántok.

Áden. Szenet hajózunk be. A fehér burnuszos, fehér papucsos, fekete hajtincses izraelita strucctoll-kereskedők elárasztják hajónkat. Ezúttal jó üzleteket csinálnak. A nagy útról mindenki visz valami ajándékot haza. A nap még for-

róbban süt le a kétségbeejtően tiszta égről, mint valaha az egész útunkon. Föllélegzettünk valamennyien, mikor néhány óra mulva hátat fordíthattunk a világ legkietlenebb és legforróbb városának, pedig ezután következett még csak az igazi forróság, a Veres-tenger kemencéjében. Eltikkadtan heverészve egész nap a fedélzeten, a ponyvatető árnyékában, szerencsésen ledaráltunk már négy forró napot, amikor az ötödik napon, a Veres-tenger északi részében, dermesztő, jeges, hideg szél fújt velünk szembe, fölkorbácsolva a tenger hullámait. A hideg szélben — mely különben huszonkét fok meleg volt, — jobban fáztunk, mint néha tél idején a mi Adriánkon, a leghidegebb bórában. Ez volt az első üdvözlet a vén Európa felől. Meg kezdődött a kijózanodás a hosszú szép álom után. Sietve öltöttük magunkra legmelegebb téli ruháinkat és dideregve burkolóztunk köpenyeinkbe. Bebizonyosodott rajtunk is, hogy senki sem vándorolhat büntetlenül pálmák alatt. Volt másnap köhögés és nátha bőven. No de legalább lent alhattunk ujra a kabinban a rendes ágyban, még pedig fülig húzva a jó meleg takarót fejünkre.

Leszalad a horgony a tengerfenékre, Szuez-ben vagyunk. Kis gőzösön jön az angol doktor hajónkra. Fiatal felesége, alacsony tábori széken ül a fedélzeten és harisnyát köt. A doktor, a ki úgy látszik ujonc volt a szuezi szolgálatban, rettenetesen fölizgatta magát a fölött, hogy parancsnokunk két csónakot már lebocsájtatott a vízre. Dühtől villámló szemekkel vonta kérdőre parancsnokunkat, hogyan merészelte a csónakokat vízrebocsájtani, mielőtt ő a hajót egészségesnek nyílvánította. Még sohasem láttam ilyen szangvinikus angolt. Olyan volt az ügybuzgó doktor, mint egy pulykakakas, míg parancsnokunk nyugodt hangon, mosolyogva magyarázta meg neki, hogy ő mint egy hadihajónak parancsnoka, ott és akkor teszi vízre csónakjait, ahol és amikor kedve tartja s ha a doktor úr ezt még nem tudná, úgy menjen haza és tanulja meg. Fölháborodása csak az esetben lenne jogosult, ha a csónakokat ki is küldte volna a partra, mit azonban nem tett. Alig lehetett a mérges kis embert

lecsillapítani, aki biztosításom dacára, hogy nincs beteg a hajónkon, távozáskor még egyszer hozzám jött és arra kért, hogy mutatnám meg neki a hajókórházat, hogy nincsenek-e ott kolerás, vagy pestises betegek elrejtve.

Átesve a formalitásokon, szabad volt előttünk az út Európa felé. A szuezi csatornában haladtunk egész éjjel, melyet öt lefelé haladó nagy postagőzös bosszúságára el is

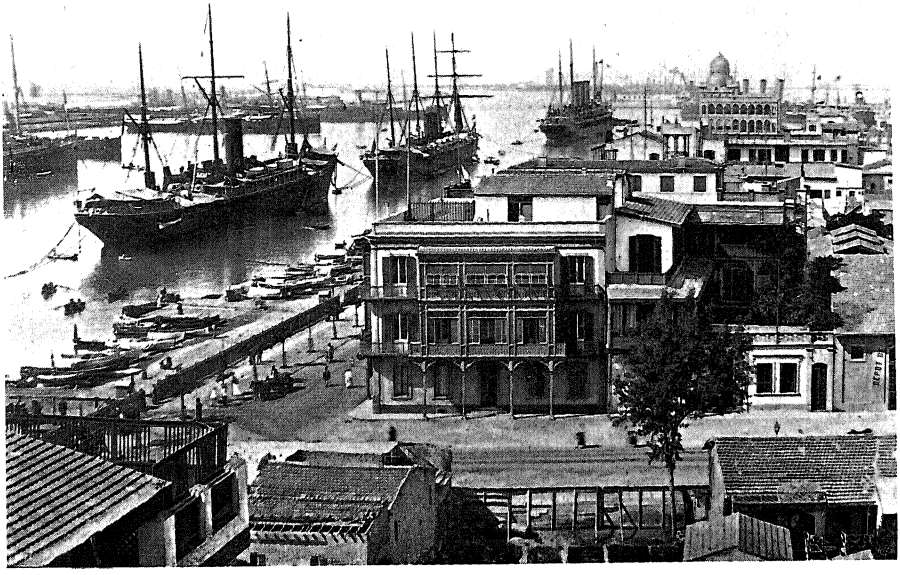

Port-Said.

zártunk egyszer egész szélességében egy teljes órára. Mi is bosszankodtunk az incidens fölött, de hát egy kitérőnél elszakadt a hajónkat a parthoz rögzítő kötelek egyike s a szél nyomban keresztbe fordította a hajót a csatornában. Fárasztó munkába került, amíg sikerült szép türelmesen kiszabadítani a köteleket, melyek a víz alatt a hajócsavar köré csavarodtak. Addig pedig nem mozdulhattunk.

Port-Said. Barátságtalan szürke nap, szeles idő. Csak szenet vettünk föl és néhány óra mulva már kint táncoltunk

*

a földközi tenger haragos hullámain. Amily nyugodt volt az indiai oceán, olyan rakoncátlan volt a földközi tenger az első két napon. Négy nap mulva már a dalmát partok mentén járt hajónk, persze az Adria kellős-közepén. Csupán Lissza szigetét láttuk egy ideig, mely kurzusunkba esett.

Estefelé volt már, mikor föltűnt szemünk előtt Póla jellegzetes római emléke, a nagy fehér aréna. Mint a hajó orvosa én léptem legelsőnek Európa földjére, hogy bemutassam egészségi passzusunkat a révhivatalban.

Istenem! — Minő kijózanodás! A csendes, csaknem kihalt riván egy-egy szomorú konflis baktatott az aszfalton és hasztalan keresték szemeim a fürge kis riksákat, melyeknek látásához két esztendő alatt annyira hozzászokik az ember. A szomoruan pislogó Auer-lámpások fényében, egész kietlenségében jelent meg előttem azon a szürke estén a mi rideg európai életünk. Úgy éreztem magam, mintha váratlanul egy veder jeges vízzel öntött volna valaki nyakon. Véget ért a szép utazás!... Mint egy szép álom, olyan gyorsan röppent el ez a két év. Ujra Póla kövezetét taposom s az az érzésem van, hogy csak tegnap jártam itt utoljára s mintha sohasem lettem volna távol Európától.

VELŐSY LIPÓT-
KÖNYVTÁR

DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI
TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVTÁRA
5006 /1937
podási naplószám.

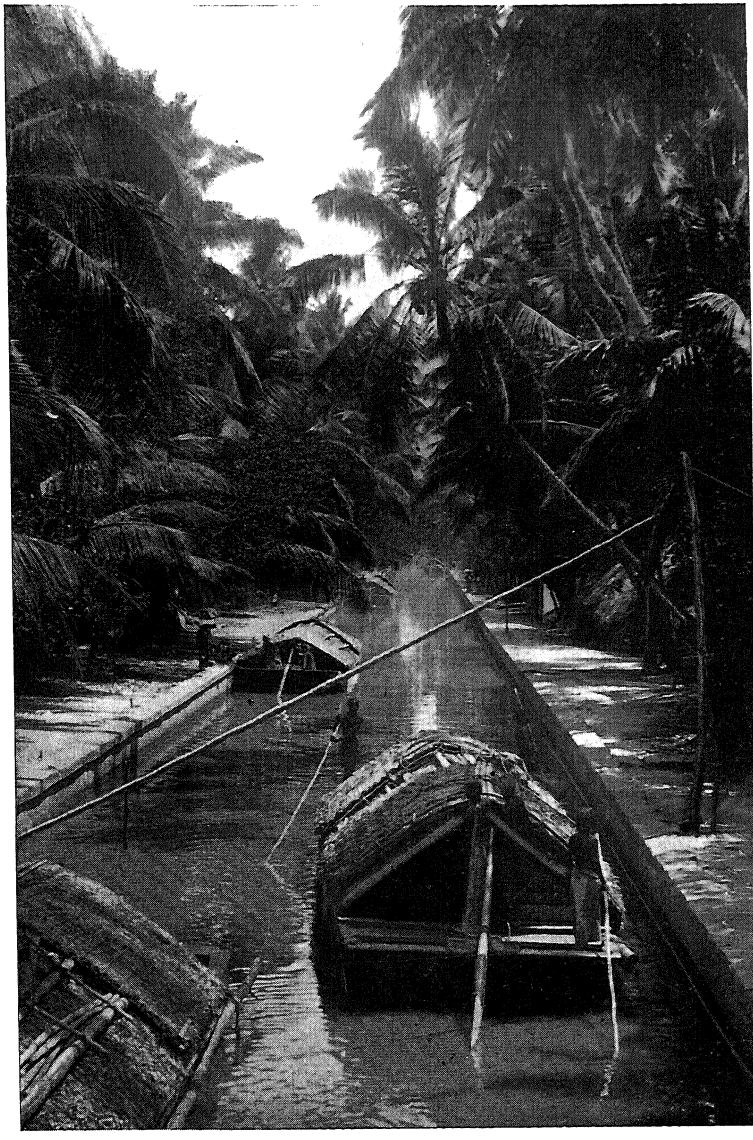

Csatorna Colombóban.

KÉT ÉV KELETÁZSIÁBAN cím alatt megjelent útirajzoknak I. kötetében, szerző végig vezeti az olvasót a kiutazáskor érintett kikötőkön és két exotikus távoli országról, Chináról és Koreáról nyujt érdekes

képet. Színesen megírt fejezetben visz el bennünket a nagy Szibéria legszélső Keletére, Vladivosztokba is. A könyvet mintegy 260 eredeti kép díszíti.

Az első kötet tartalma:

Az indulás.
Port-Said és a szuezi csatorna.
A Verestengeren.
Áden.
Ceylon szigetén.
Ceylon paradicsomában.
Singapore.
Hongkong.
A chinai ujesztendő.
China legnagyobb városában.
A chinai milliomos lakodalma.
Macao.
A Gyöngyfolyón fölfelé.
Fucsau és kikötője Pagoda.
Egy keletázsiai köztársaság.
Sanghái éjjel.
A chinai Velence.
Csifu és a Pecsili öböl.
Peking.
Séta Peking falain.
Tiencin.
Tsingtau.
Tsinanfu.
Amoyban.
Vladivosztokban.
Csemulpo.
Korea fővárosában.
Fuzán.

A mű ára kötetenként 16 korona. Aki mindkét kötetet az alanti címnél egyszerre rendeli meg, 30 koronáért kapja meg az egész művet. Megrendelések dr Bozóky Kálmán, közalapítványi kir. jogügyi tanácsos címére, Budapest, IX. kerület, Csillag-utca 2. sz., II. emelet küldendők.

Vasárnapi Ujság:

A többek között így ír: „Sok olyan dolgokat is tud mondani könyvében, melyek még a Chináról szóló rengeteg irodalomban is újakul hatnak“... stb.

Uj Idők:

Többek között így ír: „Dr Bozóky fogékony szeme mindenütt reagál az érdekességekre... A hang, melyen megfigyeléseit közli, friss, eleven, közvetlen... Szinte úgy érezzük, hogy vele együtt járjuk be azt a nagyszerű útat, a mely a pólai hadikikötőből egy páncélos hajón elvisz bennünket a szélső Keletre... stb.

Ország Világ:

„A mi viszonyaink közepette különösen figyelemre méltó irodalmi eseményről szólhatunk... stb. stb.

Gyógyszerészeti Értesítő:

„... Dr Bozóky két évi fáradozásainak és tanulmányainak valóságos kincses tárát nyujtja ebben a kiváló műben, a magyar irodalomnak és közönségnek. Hisszük, hogy munkájának és áldozatkészségének méltánylását és megbecsülését fogja találni a művelt magyar közönség erkölcsi és anyagi támogatásában, valamint elösmerésében.“